

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA ISHIRINI

Kikao cha Kwanza – Tarehe 12 Mei, 2015

(Kikao Kilianza Saa Tatu Asubuhi)

WIMBO WA TAIFA

D U A

Spika (Mhe Anne S. Makinda) Alisoma Dua

HATI ZA ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa Mezani na:-

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, (SERA, URATIBU NA BUNGE):

Randama za Makadirio ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

Hotuba ya Bajeti ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MWENYEKITI WA KAMATI KATIBA SHERIA NA UTAWALA:

Taarifa ya Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. SAID MUSSA ZUBEIR (k.n.y. MWENYEKITI WA KAMATI YA UCHUMI, VIWANDA NA BIASHARA):

Taarifa ya Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. ASHA MOHAMED OMARI (k.n.y. MWENYEKITI WA KAMATI YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA):

Taarifa ya Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2015/2015 pamoja na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. OMARY A. BADWEL (k.n.y. MWENYEKITI WA KAMATI YA MASUALA YA UKIMWI):

Taarifa ya Kamati ya Masuala ya Ukimwi kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na maoni ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. DAVID E. SILINDE (k.n.y. MSEMaji MKUU WA KAMBI YA UPINZANI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU):

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Fedha kwa Ofisi ya Waziri Mkuu kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. DAVID E. SILINDE (k.n.y. MSEMaji MKUU WA KAMBI YA UPINZANI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU, UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI):

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Fedha kwa Ofisi ya Waziri Mkuu, Uwekezaji na Uwezeshaji kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

MHE. DAVID E. SILINDE - MSEMaji MKUU WA KAMBI YA UPINZANI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU (TAMISEMI):

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kuhusu Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Fedha kwa Ofisi ya Waziri Mkuu TAMISEMI kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

SPIKA: Ahsante. Tunaendelea.

MASWALI NA MAJIBU

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kama kawaida maswali tunaanza na Ofisi ya Waziri Mkuu na na swali la kwanza linaulizwa na Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, kwa niaba yake Mheshimiwa Grace Kiwelu!

Na. 1

Ukosefu wa Huduma ya Mionzi (X-Ray) na Gari la Wagonjwa

MHE. GRACE S. KIWELU (k.n.y. MHE. FREEMAN A. MBOWE) aliluliza:-

Hospitali ya Wilaya ya Hai iliyoko katika Mji wa Bomang'ombe inakadiriwa kuhudumia wananchi karibu 100,000 lakini inakabiliwa na ukosefu mkubwa wa vifaa ikiwemo huduma ya mionzi pamoja na gari la kubebea wagonjwa:-

Je, ni lini Serikali itanunua vifaa hivi ili kuongeza huduma kwa wananchi hawa hasa ikizingatiwa kuwa hospitali hii ipo pembezoni mwa barabara kuu ya Moshi – Arusha yenye magari mengi na hivyo kukumbwa na ajali za mara kwa mara?

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri wa jirani na Hai! (Kicheko)

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Freeman Aikaeli Mbowe, Mbunge wa Hai kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kuwa kulikuwa na tatizo la ukosefu wa huduma ya mionzi ya X-Ray katika Hospitali ya Wilaya ya Hai, lakini kwa sasa tayari huduma hiyo inapatikana tangu mwezi Agosti, 2014. Kifaa hicho kilipatikana kwa kutumia fursa ya mikopo ya vifaa tiba inayotolewa na Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya ambacho kinagharamu kiasi cha Shilingi milioni 152. Aidha, huduma hii ya mionzi ilizunduliwa rasmi wakati wa mbio za mwenge na Kiongozi wa Mbio za Mwenge Kitaifa Ndugu Rachel Kasanda tarehe 22/8/2014.

Mheshimiwa Spika, kuhusu gari la wagonjwa, nakubaliana na Mheshimiwa Mbunge kuwa ni kweli kumekuwa na tatizo la kukosekana kwa gari hilo. Hospitali ya Wilaya ya Hai ilikuwa na gari moja aina ya *Land Cruiser* namba DFP 3962 toka mwaka 2007 lililokuwa linatukima kubebea wagonjwa. Mwezi Mei, 2014 lilipata ajali iliyosababisha kutoweza kutumika kwa gari hilo tena.

Halmashauri kwa kuona umuhimu wa kuwepo kwa gari la wagonjwa ilitoa gari la Idara ya Mipango, gari namba STJ 9864 ili litumike kwa ajili ya kuhudumia wagonjwa.

Mheshimiwa Spika, kwa sasa Halmashauri ya Wilaya ya Hai inalo gari la wagonjwa *Ambulance*, aina ya *Toyota Hiace* lenye namba ya usajili T503 DDL gari hili lilitolewa na Taasisi ya *Hai Kilimanjaro Development Initiative (HAKIDI)*, ikiwa ni sehemu ya jitihada za Mheshimiwa Mbunge.

MHE. GRACE S. KIWELU: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kifaa hicho kupatikana, lakini nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, wiki mbili zilizopita, Mheshimiwa Mbunge wa Jimbo la Hai alikabidhi magari mawili ya wagonjwa, lakini aligomewa kutokulipa kodi:-

Ni kwa nini Serikali ilishindwa kuondoa kodi hii kwasababu magari haya yalikuwa yanakwenda kuhudumia wananchi na siyo ya biashara?

Swali la pili, Serikali sasa itakuwa tayari kuhakikisha inahudumia magari hayo ili yasiharibike kwenye matengenezo na mafuta?

Mheshimiwa Spika, nakushukuru.

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, Wilaya ya Siha inatokana na Wilaya ya Hai, kwa hiyo, na-*declare interest* na hili swali anauliza *home boy* wangu. Nataka nieleze vizuri hapa ili tuweze kuelewana.

Mheshimiwa Spika, haya magari ni kweli kama alivyosema Mheshimiwa Grace Kiwelu, lakini unapotaka kusajili gari hili na unapotaka kupata hiyo nafuu unayozungumzia (*exemption*) maana yake ni kwamba lile gari ni lazima lionekane kwamba *consignee* ni Halmashauri ya Wilaya ya Hai na hii jitihada iliyofanyika hapa, hii Taasisi inaitwa *HAKIDI* ni Taasisi ambayo ina-*fall under* Mheshimiwa Mbunge mwenyewe.

Mheshimiwa Spika, mimi mwenyewe nimetafuta hizi hati za magari, nimekuta kwamba kule wana kivuli, hawana zile hati. Kwa hiyo, walipokwenda sasa, walipotaka kufanya hii habari ya kwamba wapate *exemption*, hawakuweza kupata *exemption*. Nikauliza kuhusu *Mercedes Benz* ambayo ilichukuliwa na Halmashauri ya Wilaya ya Hai, na hii gari nyingine, *Toyota Land*

Cruiser ambayo ilianguka, nikauliza kama walipata *exemption* wakasema walipata *exemption*. Nikawaambia, kwa nini haya magari mawili ambayo Mheshimiwa Mbunge ameyaleta hapa, hayakupata *exemption*? Akasema sikiliza!

Mheshimiwa Spika, hapa nazungumza na ninamnukuu Kaimu Mkurugenzi Zabdiel Wilson Mocha na ili kuwa na uhakika, nikamwambia thibitisha majibu yako hayo unayonipa! Ninayo barua nathibitisha. Akaniambia nathibitisha kwa maandishi. Akaniambia imekuwa ni vigumu kufanya hivyo kwa sababu bado lina-appear kwamba ni magari ambayo yako katika *private ownership*.

Mheshimiwa Spika, najua kwamba Mheshimiwa Mbunge amefanya kazi kubwa kuhakikisha kwamba magari haya yanakwenda. Wakitaka sasa wafanye hivi, itabidi wakabidhi hati zote ziende chini ya Halmashauri. Kwa nini? Inaweza kutokea siku moja, mambo hayaendi sawasawa, ukachukua nembo zile ukaondoa, ukaondoa kila kitu, ukarudisha magari yako.

Mheshimiwa Spika, lakini ninachosema hapa, ili twende sambamba, hati zile zipatikane na *consignee* awe ni Halmashauri ya Wilaya ya Hai.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kuhudumia magari haya kwa sababu magari haya yanahudumia wananchi katika Wilaya ya Hai nitazungumza na Halmashauri ili kuona kwamba magari haya yanahudumiwa kwa utaratibu kwa sababu yanahudumia wananchi, lakini hili la hati tatizo lake limekuwa ni hilo.

SPIKA: Mheshimiwa Machangu, swali la nyongeza.

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi. Hospitali ya Mkoa wa Kilimanjaro Mawenzi na Hospitali ya Rufaa ya KCMC ambayo ni *DDH* na Mawenzi ni ya Serikali; hospitali hizi hazina *scanner*. Wagonjwa wa Mkoa wa Kilimanjaro wanakwenda mpaka *Arusha Selian Hospital* kupata hii huduma.

Mheshimiwa Spika, hata kama KCMC ni *DDH*, ni ya Kanisa, Serikali haioni kwamba wananchi wa Mkoa wa Kilimanjaro wanahitaji huduma hii? Hawaoni kwamba ni mateso kwa wananchi wa Mkoa wa Kilimanjaro?

SPIKA: Kutoka *X-Ray* mpaka vitu vingine! Mheshimiwa Naibu Waziri, wewe huhitaji kugonga, unasimama tu. (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Ahsante. Wakati mwingine unakuwa *busy* kidogo.

SPIKA: Haya Mheshimiwa Naibu Waziri, endelea.

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, kwa mradi mkubwa ambao tunao Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii kwa kushirikiana na Serikali ya Uholanzi ambao utagharimu shilingi bilioni 22 na Tanzania itachangia shilingi bilioni 11, hospitali zote za Mikoa zitapata *scanner* ambazo tunaita ni *Computed Radiography System* ambazo zina hadhi za Hospitali za Rufaa za Mikoa.

Mheshimiwa Spika, Hospitali zote za Kanda nchini ikiwemo KCMC, Bugando na Hospitali ya Mbeya, zitapata CT Scanner baada ya kusaini mikataba na pesa hii kulipwa ambayo ni Computed Radiography System ambazo zitaenezwa katika maeneo yote.

Mheshimiwa Spika, lakini pia nitoe taarifa kwa Watanzania wote walio hospitali zote nchini zile ambazo ziko katika mradi huu zipatazo 50 ngazi ya Wilaya, zote zipate X-Ray za kisasa ambazo ni za digital, lakini pia zitapata Utra Sound System katika mradi huu. Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge asiwe na wasiwasi juu ya hilo, Serikali inalifanyia kazi. (Makofi)

SPIKA: Ahsante, tuendelee na swali linalofuata. Mheshimiwa Lolesia Bukwimba, kwa niaba yake namwita Mheshimiwa Chiligati.

Na. 2

Kero ya Maji Kata ya Busanda.

MHE. JOHN Z. CHILIGATI (k.n.y. MHE. LOLESIA J. M. BUKWIMBA) aliuliza:-

Je, Serikali ina mpango gani wa kutatua kero ya maji katika Kata za Butobela, Bujula, Nyamalimbe zilizoko katika Halmashauri ya Wilaya ya Geita?

NAIBU WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu la Mheshimiwa Lolesia Jeremiah Bukwimba, Mbunge wa Busanda, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Serikali inatambua kero ya maji katika Kata za Butobela, Bujula na Nyamalimbe. Ili kutatua kero ya maji katika Kata ya Butobela, Halmashauri ya Geita iliingia mkataba na kampuni ya M/S PNR Service Ltd tarehe 15 Novemba, 2013 na kufanya utafiti wa maji chini ya ardhi na kuchimba kisima kirefu kimoja kwa gharama ya shilingi milioni 31.87 kutoka kwenye fedha ya ruzuku ya maendeleo.

Mradi umekamilika na una uwezo wa kutoa maji lita za ujazo 17,000 kwa sasa. Aidha, katika bajeti ya mwaka 2015/2016 zimetengwa shilingi milioni 200 kupitia mpango wa maendeleo wa Sekta ya Maji awamu ya pili kwa ajili ya ujenzi wa miundombinu ya maji ili yaweze kusambazwa kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, katika Kata ya Nyamalimbe, tayari vimechimbwa visima viwili vya maji katika Kijiji cha Nyamalimbe na Sekondari ya Nyamalimbe vinavyogharimu jumla ya shilingi milioni tatu kupitia fedha ya Mfuko wa Kuchochea Maendeleo ya Jimbo. Vilevile katika Bajeti ya mwaka 2015/2016 zimetengwa shilingi milioni nne kupitia Mpango wa Maendeleo wa Sekta ya Maji Awamu ya Pili kwa ajili ya kukarabati kisima kirefu katika Kijiji cha Nyamalimbe ambacho hakifanyi kazi kwa sababu ya ubovu wa pampu kwa kufunga pampu nyingine mpya.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Kata ya Bujula, Halmashauri katika mwaka wa Fedha wa 2013/2014 ilitumia shilingi milioni sita kutoka katika Mfuko wa CDCF kwa ajili ya ujenzi wa visima vifupi viwili katika vijiji vya Bujula na Ngula.

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Mbunge kwa kutambua tatizo la maji na kutoa kutoa kipaumbele ili fedha za Mfuko wa kuchochea

Maendeleo ya Jimbo zitumike kutekeleza miradi hiyo. Serikali itaendelea kuweka kipaumbele na kutenga fedha kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji kadri upatikanaji wa fedha utakavyoruhusu.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Chiligati, maswali ya nyongeza!

MHE. JOHN Z. CHILIGATI: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Kwanza kwa niaba ya Mheshimiwa Bukwimba nipokee pongezi za Serikali kwa kutumia Mfuko wa Jimbo kutatua matatizo ya maji katika vijiji vya Jimbo la Busanda. Baada ya kupokea shukurani hizo, nina maswali mawili madogo ya nyongeza.

La kwanza, Serikali inasema katika mwaka ujao wa fedha zimetengwa shilingi milioni 200 kuendeleza ule mradi wa maji. Sasa huko nyuma Serikali imekuwa inatenga fedha halafu haziendi. Nataka Mheshimiwa Waziri atuthibitishie kwamba sasa fedha hizi safari hii zitafika.

La pili, Serikali imekuwa na mpango wa kusambaza maji kutoka Ziwa Victoria katika vijiji vya kando kando ya Ziwa hilo. Sasa nataka kujua, kwa upande wa vijiji vya Busanda ambavyo viko kando kando la Ziwa Victoria, huu mradi utanza lini?

Mheshimiwa Spika, ahsante.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, hii Halmashauri ilikuwa imetengewa shilingi milioni 589, ambazo zimekwenda mpaka sasa hivi ni shilingi milioni 173.

Kwa hiyo, bado wanahitaji kupelekewa shilingi milioni 416. Kwa hiyo, naweza kuelewa Mheshimiwa Chiligati anavyosema habari hii wasiwasi huu unatokana na nini.

Mheshimiwa Spika, moja ya mambo ambayo tumekubaliana kwamba tutayafanya, hizi shilingi milioni 416 ambazo tunazungumzia tutahakikisha kwamba zinakwenda. *I understand* kwamba anazungumza habari ya maji katika *projection* za mwaka huu wa fedha unaokuja wa 2015/2016. Ni kweli, katika maeneo haya anayoyazungumzia Mheshimiwa Lolesia Bukwimba nimekwenda, nimeembelea maeneo yale na nimeona wana matatizo makubwa ya maji.

Kwa hiyo, tutahakikisha kwamba hizi hela zinakwenda na hizi nyingine ambazo zimekuwa *projected* hapa, nazo tutasukuma. Hizi shilingi milioni 416 ambazo tunazizungumza hapa, tutahakikisha kwamba tunazisukuma ili tuweze kwenda kule. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu maji kutoka Ziwa Victoria, maeneo yale yote ambayo yanazunguka Ziwa na maeneo ambayo yapo *line* hii inayokwenda Kahama, haya maeneo yote tutahakikisha kwamba yanapata. *I understand that Geita ipo skewed out*, lakini ni jambo linalozungumzika.

Huwezi kuwa unachukua maji hapa unayapeleka maeneo mengine halafu eneo lililoko pale, lenyewe ninyi hamli-consider. *This is something* ambacho nina hakika na Waziri wa Maji yupo hapa ananisikia, ni jambo ambalo litapewa *consideration*.

SPIKA: Mheshimiwa Ole-Medeye, swali lingine la nyongeza!

MHE. GOODLUCK J. OLE-MEDEYE: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mpango wa *BRN* ulianza vizuri kwa kugatua madaraka kutoka Wizarani kwenda kwa Halmashauri kwamba ndiyo watakaokuwa wanateua Wakandarasi pamoja na Wataalamu Washauri.

Mheshimiwa Spika, kwa bahati mbaya ugatuaji huo wa madaraka haukwenda sambamba na upelekaji wa fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi hiyo.

Kwa hiyo, hapa ni kwamba umempa Mnyamwezi mzigo aubebe, lakini hukumpa ugali. Matokeo yake, miradi ya maji katika Jimbo langu la Arumeru Magharibi, *Arusha DC* imekwama; mradi wa Ngara mtoni; mradi wa Musa; mradi wa kule Nduruma; imekwama kwa sababu hakuna fedha. Wakandarasi wapo, wamesimama hawafanyi kazi.

Mheshimiwa Spika, ni lini Serikali italeta fedha ili miradi hii iweze kukamilika?

SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Maji! Maana mnapokuja na mambo ya *BRN* tena, haya!

WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, kwanza nikushukuru kwa kunipa fursa ili nijibu swali la Mheshimiwa Goodluck Ole-Medeye kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, ni kweli kwamba miradi ya maji imekuwa na matatizo ya bajeti ambapo katika bajeti ya mwaka 2014/2015 ni asilimia 26 peke yake ya fedha za maendeleo ambazo zimetolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maji. Kwa sababu hiyo, kumekuwa na matatizo ya upatikanaji wa fedha katika miradi ya maendeleo ya maji katika Wilaya mbalimbali ikiwa ni pamoja na miradi hiyo ambayo ameitaja Mheshimiwa Mbunge.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatoa fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo kutokana na upatikanaji wake. Ndiyo maana tunatekeleza miradi yote hii kwa kutumia *cash budget*.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, jinsi ambavyo fedha zitaendelea kupatikana na sisi tutatekeleza miradi hiyo.

MWENYEKITI: Tunaendelea na swali linalofuata, Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii, Mheshimiwa Martha Jachi Umbulla, kwa niaba yake, Mheshimiwa Bura!

Na. 3

Mikakati ya Kisayansi ya Kuondoa Vinasaba Vinavyosabisha Ulemavu wa Ngozi

MHE. FELISTER A. BURA (k.n.y. MHE. MARTHA J. UMBULLA) aliuliza:-

Pamoja na juhudi za Serikali kupambana na watu wabaya wenye imani potofu wanaowaua watu wenye ulemavu wa ngozi, lakini juhudi hizo hazijafanikiwa sana kama ilivyotarajiwa:-

(a) Je, Serikali ina mikakati gani ya kisayansi ya kutafuta jinsi ya kuondoa vinasaba vinavyosababisha ulemavu huo wa ngozi?

(b) Je, Serikali imejitahidi vipi kutafuta chanzo cha imani hiyo potofu inayojirudia rudia ili kuweka hadharani upotofu huo ili wahalifu waweze kuona na kuamini?

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya na Ustawi wa Jamii, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Martha Umbulla, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, Ugonjwa wa *Albinism* ni ugonjwa ambao mtu anazaliwa nao akiwa amerithi vinasaba vya ugonjwa huu kutoka kwa wazazi wake wote wawili, yaani baba na mama. Ugonjwa huu unasabishwa na matatizo kwenye kinasaba kinachohusika katika utengenezaji wa protini iitwayo *melanin* kupitia kichocheo kiitwacho *tyrosine*. Matatizo haya yanaweza kutokea wakati wa utengenezaji wake au wakati wa usafirishaji wa protini hii. Protini hii ya *melanin* ndiyo inatumika katika utengenezaji sahihi wa rangi ya ngozi, nywele na rangi ya macho.

Mheshimiwa Spika, utambuzi wa tatizo hilo hufanyika kupitia dalili ambazo mhusika anakuwa nazo na pia kwa njia ya upimaji wa vinasaba, yaani *molecular genetic testing* ambayo inasaidia kwa wale ambao wamebeba kinasaba cha upande mmoja tu na hivyo kutokuonyesha dalili husika. Njia ya kupunguza tatizo hili ambazo Serikali imekuwa ikizitumia ni pamoja na:-

Kwanza, utoaji wa elimu ya vikundi au mtu mmoja mmoja ili kuongeza uelewa wa chanzo cha tatizo hili. Hii husaidia kupunguza idadi ya watu wenye vinasaba hivi kuoana.

Pili, vilevile kuna ushauri wa vinasaba, yaani *genetic counseling* ambao unafanywa kwa familia ambazo zina historia ya vinasaba au zenye dalili za *albinism* kwa kushirikiana na Ofisi ya Mkemia Mkuu wa Serikali ambapo huduma hizi zinaweza kutolewa mpaka kwenye ngazi za hospitali za Kanda. Hii itasaidia pale mhusika anapohitaji kuoa, basi apate mwenzu ambaye hana kabisa kinasaba cha *albinism*.

Mheshimiwa Spika, suala la kuuawa kwa ndugu zetu wenye *albinism* na utambuzi wa vyanzo vya mauaji ni suala mtambuka lenye kuhusisha Wizara nyingi.

Kwa upande wa Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii, tunahitaji kushirikiana na wadau mbalimbali kutoa elimu kwa jamii ili iweze kuwa na uelewa kwamba ulemavu huu wa ngozi ni tatizo linalotambulika kisayansi na hakuna maajabu yoyote zaidi kwenye *albinism*.

MWENYEKITI: Ahsante. Mheshimiwa Bura, swali la nyongeza.

MHE. FELISTER A. BURA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza.

Mheshimiwa Spika, walemavu wa ngozi ni binadamu na ni Watanzania wanaohitaji kulindwa kama Watanzania wengine.

Kwa kuwa wakati UKIMWI ulipoingia katika nchi yetu Watanzania wengi walishirikishwa kwa namna mbalimbali katika matangazo ya magazeti, TV na redio:-

Je, Wizara ina mpango gani wa kuelimisha na kuwashirikisha Watanzania vita juu ya mauaji ya *albinism* kama ilivyowashirikisha Watanzania wakati wa kupigwa vita UKIMWI?

Swali la pili, kwa kuwa imani potofu ya viungo vya *albinism* kuwa ni mali, inatokana na udanganyifu unaofanywa na waganga wa jadi; je, Serikali au Wizara ina mkakati gani wa kuwaelimisha hasa hao waganga wa jadi wanaowapotosha Watanzania kwamba viungo vya *albino* ni mali na wakaacha kazi ya kuwauwa hawa walemavu wa ngozi kuanzia sasa ili hawa walemavu wa ngozi waishi kama Watanzania wengine kwa amani bila kuwa na uoga wowote?

SPIKA: Wewe huoni kama swali lako limekuwa refu? Mheshimiwa Naibu Waziri jibu tafadhali. *(Kicheko)*

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, sehemu ya kwanza Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii ina mpango gani?

Mheshimiwa Spika, katika huduma ambayo tunatoa kwenye vituo vyote vya huduma ya afya nchini, kuna kipindi tumetenga cha dakika 20 mpaka nusu saa kwa ajili ya kutoa elimu ya afya.

Kwa hiyo, natoa maelekezo kwa nchi nzima, maelekezo ambayo tumeyatoa ngazi zote za huduma, elimu hii ihimizwe na iingizwe katika vipindi ambavyo huwa vinatolewa kabla ya kuanza huduma rasmi.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili ni imani potofu juu ya waganga hawa. Kwa Sheria ya Tiba Asilia, Sheria namba 23 ya mwaka 2002 imeeleza bayana majukumu ambayo waganga wa tiba asilia, wakunga wa jadi na Wahudumu wa Afya ya Jamii wanapaswa kufanya nini kwa ajili ya kuendeleza elimu hii kwa Watanzania wote.

Kwa hiyo, nahimiza waganga wale wote ambao watakiuka utaratibu huu, sheria hii imeeleza bayana hatua kali zitachukuliwa na pia waganga wa Mikoa na Wilaya katika kutekeleza mpango ule wa mwaka, yaani CCSPs na mipango ile ya Mikoa. Elimu hii itolewe kama mwongozo ulivyo kupitia vikundi mbalimbali zikiwemo Kamati zile za vituo za huduma, pamoja na vikao vya wadau kwa ajili ya kujadili masuala haya kwa pamoja; na muingize katika mipango ile ya mwaka.

Mheshimiwa Spika, nashukuru.

SPIKA: Mheshimiwa Msabaha, swali lingine la nyongeza.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante.

SPIKA: Samahani, Mheshimiwa Waziri Mkuu sikukuona! *(Kicheko)*

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, naomba niongezee kidogo juu ya majibu ya Mheshimiwa Waziri kuhusu haya mauaji ya walemavu wa ngozi.

Mheshimiwa Spika, hili tatizo ni kubwa na ni vizuri Watanzania wakaelewa hivyo. Katika kipindi cha miaka hii kuanzia 2006 mpaka leo tumepoteza walemavu wa ngozi 43. Kati ya 43, 41 wameuwa kutoka Kanda moja tu ya Ziwa. Kwa hiyo, hii inaonyesha kwamba *concentration* au sehemu ambayo mauaji haya yapo mengi ni kwenye hiyo Kanda.

Kwa hiyo, Serikali inaendelea kuona ni namna gani tunaweza kutoa elimu kubwa zaidi katika hiyo Kanda. Kwa hiyo, tumekutana na Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora, tumekubaliana kwamba tutajaribu kuwawezesha wajaribu na wao kutumia nafasi yao kutembelea Kanda hiyo kwa maana ya kutoa elimu.

Vilevile tumekubaliana na viongozi wa madhahebu ya dini yote, kupitia Kamati ile ambayo wanaiita ya amani, nao tumewapangia utaratibu wa kwenda kuzunguka Kanda hiyo kwa lengo la kutoa elimu zaidi ili Watanzania wa eneo hilo waone kwamba vitendo hivi ni vya kikatili na kwakweli havikubaliki.

Kwa hiyo, matumaini yangu ni kwamba tukichanganya na nguvu za Mahakama inawezekana kabisa elimu ile ikasaidia, pengine tukaondokana na balaa hili.

SPIKA: Mradi nilishamwita Mheshimiwa Msabaha, inabidi nimwite tu. Mheshiwa Msabaha!

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante. Nami naomba nimwulize Naibu Waziri swali dogo la nyongeza.

Kwa kuwa hawa akina mama ambao wana watoto walemavu wanaishi katika mazingira magumu sana na maisha yao ni duni sana; na watoto hawa wamekuwa wakichukuliwa na Mashirika ya dini; je, Serikali mna mkakati gani kuhakikisha kwamba nao wanaishi katika mazingira salama na watoto hawa ili wapate kuishi kama sisi tunavyoishi? Ahsante.

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri!

NAIBU WAZIRI WA AFYA NA USTAWI WA JAMII: Mheshimiwa Spika, kwa ajili ya Serikali kuweka nguvu katika suala hili na chini ya Idara ya Ustawi wa Jamii kama ambavyo taarifa itatolewa wakati wa kuwasilisha bajeti ya Wizara ya Afya na Ustawi wa Jamii ya mwaka 2015/2016, tumetenga shilingi zipatazo bilioni mbili kwa ajili ya kuhakikisha vituo vyote vya Ustawi wa Jamii, yakiwemo makazi ambayo walemavu wa ngozi wanaishi, vinaimarishwa vizuri, ukarabati uweze kufanyika na kuimarisha miundombinu yote.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika. Mheshimiwa Masoud Abdallah Salim, atauliza swali. Kwa niaba yake namwita Mheshimiwa Mwidau.

Na. 4

Tatizo la Njaa Nchini

MHE. AMINA M. MWIDAU (k.n.y. MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM) aliuliza:-

Kutokana na mabadiliko ya tabianchi kuna viashiria vinavyoonyesha kuwa baadhi ya Mikoa nchini itapata tatizo la njaa.

Je, Serikali inatoa kauli gani ya kukabiliana na tatizo hilo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu Swali la Mheshimiwa Masoud Abdallah Salim, Mbunge wa Jimbo la Mtambile, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya tabia nchi ni mojawapo ya changamoto zinazoathiri maendeleo ya kilimo nchini. Baadhi ya athari zitokanazo na mabadiliko ya tabia nchi ni pamoja na ukame, mafuriko, mtawanyiko mbaya wa mvua, pamoja na kuibuka magonjwa na visumbufu vipya vya mimea hali ambayo husababisha upungufu wa chakula katika baadhi ya maeneo nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali inachukua hatua mbalimbali kukabiliana na changamoto hizo ikiwa ni pamoja na kuhimiza kilimo hifadhi, kufanya utafiti na kuhimiza matumizi ya mazao yanayokomaa haraka na kustahimili ukame kama vile mtama na mhogo. Aidha, Serikali

inaendelea kuhimiza uvunaji wa maji ya mvua na kuendeleza teknolojia za umwagiliaji zenye ufanisi katika matumizi ya maji.

Mheshimiwa Spika, hali ya chakula nchini imeendelea kuwa imara kutokana na mavuno mazuri na ya ziada yaliyopatikana msimu wa kilimo 2013/2014. Tathmini ya uzalishaji iliyofanyika mwezi Agosti, 2014 ilibainisha nchi kuwa na ziada ya chakula kwa viwango vya utoshelevu vya asilimia 125 ambapo Mikoa 23 kati ya 25 ya Tanzania Bara ilibainika kuwa na viwango vya ama ziada au utoshelevu.

Aidha, tathmini ya kina ya hali ya chakula na lische iliyofanyika mwezi Januari mwaka 2015, ilibaini kuwepo kwa jumla ya watu 424,136 waliokuwa na upungufu wa chakula na kuhitaji tani 9,917 za chakula cha msaada na hatua za kukabiliana na upungufu huo zinaendelea kuchukuliwa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hali ya mvua katika msimu wa 2014/2015 kutokuwa nzuri ambapo baadhi ya maeneo ya nchi imenyeshwa chini ya kiwango na hivyo kuathiri uzalishaji wa mazao na upatikanaji wa chakula kwa msimu wa 2015/2016. Wizara inaendelea kufuatilia kwa ukaribu hali ya chakula kwa wakati wote wa msimu na kuchukua hatua stahiki. Aidha, Wizara itafanya tathmini ya awali ya uzalishaji wa mazao ya chakula msimu wa 2014/2015 na kutoa utabiri wa hali ya chakula nchini kwa mwaka 2015/2016 mwezi Juni, 2015.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia tarehe 07 Mei, 2015 Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) una jumla ya tani 424,190.21 za mahindi na tani 5,180.271 za mtama na tani 3,939.630 za mpunga zilizohifadhiwa katika kanda mbalimbali za NFRA.

Aidha, Serikali inayo akiba ya kutosha ya chakula kwa wananchi wote watakaokuwa na matatizo ya njaa. Kwa sasa Mikoa na Halmashauri zenye upungufu wa chakula zinafanya tathmini ya kina ili kupata takwimu sahihi za wananchi wenye matatizo ya njaa ili waweze kusaidiwa na Serikali.

SPIKA: Mheshimiwa Mwidau, swali la nyongeza!

MHE. AMINA M. MWIDAU: Mheshimiwa Spika, ahsante. Pamoja na majibu ya Mheshimiwa Naibu Waziri, nina maswali mawili ya nyongeza.

Swali la kwanza, kwa kuwa kilimo cha Tanzania kinategemea mvua kwa asilimia zaidi ya 80; na Mheshimiwa Waziri katika majibu yake humu ameelezea tu kwa ujumla kwa kweli, hajaelezea mkakati wowote ule; sasa naomba Mheshimiwa Waziri atuambie, ni mikakati gani Serikali inayo ya kuhakikisha wanatoa Watanzania ambao ni wakulima zaidi ya asilimia 75, kutoka katika kilimo hiki cha kutegemea mvua na kwenda kwenye kilimo cha umwagiliaji?

Swali la pili, kwa kuwa mwaka jana hali ya mvua kweli ilikuwa nzuri sana na wakulima walipata mazao mengi mpaka mengine yalioza; sasa Mheshimiwa Naibu Waziri naomba aniambie, wamejipangaje? Ni mkakati gani ambayo Serikali imejipanga, mvua ikiwa kama ya mwaka jana, mtahakikisha mazao ya wakulima hayaozi kama yalivyooza mwaka jana? Ahsante.

SPIKA: Ahsante! Swali la msingi lilisema 'kauli', la nyongeza linasema 'mikakati.' Haya!

NAIBU WAZIRI WA KILIMO, CHAKULA NA USHIRIKA: Mheshimiwa Spika, kwanza naomba nimweleze Mheshimiwa Mbunge kwamba Serikali inao mkakati madhubuti kabisa wa kuendeleza kilimo cha umwagiliaji nchini, ndiyo sababu kwenye mkakati wetu wa AKISOMA au kwenye sera yetu ya kilimo tunasema kwamba mpango ni mpaka mwaka kesho uwe ni

kuzalisha angalau asilimia 25 ya chakula kinachozalishwa Tanzania, basi kitokane na kilimo cha umwagiliaji maji.

Mheshimiwa Spika, hili mpaka sasa angalau tupo kwenye asilimia karibu 22 au 23 ya kilimo ambacho kinafanyika nchini kunatokana na umwagiliaji maji. Yapo maeneo mbalimbali nchini ambayo pia tumeyatenga kwa ajili ya shughuli hizo.

Mheshimiwa Spika, Ukanda wote wa SAGCOT ambao tumeuanzisha, sehemu kubwa ya eneo hilo kilimo chake kinachofanyika ni cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, tatizo tulilionalo kidogo ni la upatikanaji wa fedha, lakini pale ambapo fedha zinakuja kama zilivyopangwa, basi kilimo cha umwagiliaji nchini kimepewa kipaumbele kikubwa sana.

Mheshimiwa Spika, lakini swali la pili, amesema mkakati gani kwa ajili ya soko la mahindi na mazao mengine, vilevile akasema kwamba mazao ya wananchi yalioza.

Mheshimiwa Spika, sisi kama Wizara ya Kilimo kwa kweli hatuna taarifa yoyote au malalamiko yoyote tuliyoyapata kutoka kwa wananchi au katika maeneo au katika maghala tuliyohifadhi mazao ya chakula kwamba mazao hayo yaliharibika.

Mheshimiwa Spika, nataka niseme kwamba mazao yote ambayo yaliwekwa kwenye maghala na wananchi waliyaleta kwa ajili ya kuyanunua, mazao yote tuliyachukua. Hakuna mwananchi ambaye alirudishiwa mahindi yake nyumbani na kwa kweli hatuna taarifa kama alivyosema kwamba mahindi hayo yalioza.

SPIKA: Ahsante. Tuendeleo na Wizara ya Viwanda na Biashara, Mheshimiwa Betty Machangu.

Na. 5

Uimarishaji wa Viwanda Vidogo Vidogo katika Halmashauri za Wilaya Nchini

MHE. BETTY E. MACHANGU aliuliza:-

Viko viwanda vidogo vidogo ambavyo tayari vimeanzishwa katika Halmashauri za Wilaya nchini kwa msaada wa *SIDO*. Baadhi ya Viwanda ni Kiwanda cha Juisi – Rombo na Kiwanda cha Tangawizi kilichoko Same ambavyo kama vitaboreshwa vinaweza kuwa na uzalishaji mkubwa ambao unaweza kukuza Pato la Taifa lakini pia kusababisha ajira kwa vijana wetu wasio na ajira:-

Je, Serikali ina mpango gani wa makusudi wa kuvifanya viwanda hivyo vizalishe kikamilifu hivyo kuchangia katika Pato la Taifa na kutoa ajira kwa vijana?

SPIKA: Ahsante, Mheshimiwa Waziri, majibu. Maana yake leo tuna maswali mpaka saa 4.00 tu.

WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Betty Eliezer Machangu, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha viwanda hivyo vinazalisha kikamilifu na kuchangia katika Pato la Taifa na kutoa ajira kwa vijana. Wizara kwa kupitia *SIDO* imesaidia kuandika *business plan* kwenda Benki ya Maendeleo (*TIB*) kwa ajili ya kupata mkopo wa kuendesha uzalishaji, kuwaunganisha na *TBS* pamoja na *TFDA* kwa ajili ya kufanyiwa mafunzo yanayohusiana na ubora na usalama wa chakula, kupima sampuli za tangawizi na kutoa maelekezo ya hatua za kuboresha na kutoa hati ya ubora kupitia *TBS*; kuboresha mashine za kuoshea, kukatakata, kukausha na kusaga tangawizi, kufunga kwa maana ya *packaging* na kuwaunganisha na watengenezaji wa vifungashio; na kupata mafunzo na ushauri kuhusu upatikanaji wa masoko kutoka Faida Mali na Chuo cha Ushirika Moshi.

Mheshimiwa Spika, vilevile *SIDO* kwa kushirikiana na *MIVARF (Market Infrastructure Value Addition and Rural Finance)* wameendesha mafunzo kwa wakulima wadogo na wafanyabiashara wanaokipatia matunda Kiwanda cha Juisi cha Rombo pamoja na kuanzisha *Post Harvest Centre* ili kiwanda kiweze kupata mali ghafi bora, mafunzo ya namna bora ya utengenezaji wa juisi na mazingira stahili ya uzalishaji kulingana na matakwa ya *TBS* na *TFDA* ili waweze kupata vyeti na nembo za ubora, hivyo waweze kuingia na kukubalika katika soko, na kujenga ghala la kuhifadha malighafi na bidhaa iliyokwishasindikwa.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Betty Machangu, swali la nyongeza!

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Spika, kwa kuwa sasa hivi ni takriban miaka mitatu tangu kiwanda kifunguliwe hatujaona hao *TIB* na kwa kuwa Serikali kupitia ahadi ya Mheshimiwa Rais ilitoa takribani shilingi bilioni tatu kujenga barabara zenye urefu wa kilomita 13 ili kuweza kutoa tangawizi kutoka mashambani kupeleka viwandani; na kwa kuwa hata Halmashauri ya Wilaya ya Same imechangia fedha kwa ajili ya kujenga maghala kwa ajili ya tangawizi iliyosindikwa;

Hivi kweli Mheshimiwa Waziri huoni umuhimu wa kutembelea hiki kiwanda ukaenda mpaka Miamba ukakiona, angalau ukaongea na wananchi na wale washirika ukaona na umuhimu wa kiwanda hiki ambacho ndiyo kiwanda pekee nchini Tanzania cha tangawizi?

Swali la pili, kumekuwepo na malalamiko mengi ya viwanda hapa nchini; viwanda vya *cement* na viwanda vya sukari, kwa Serikali kutokulinda viwanda vilivyopo. Viwanda hivi vimeajiri Watanzania wengi takribani zaidi ya 20,000 na Serikali kwa kuagiza sukari nje na *cement*...

SPIKA: Uliza swali kwa kifupi, maana yake ni hotuba sasa, muda hautoshi.

MHE. BETTY E. MACHANGU: Mheshimiwa Spika, Serikali kwa kuagiza *cement* na sukari nje ya nchi maana yake ni kwamba wanahatarisha hizi ajira za Watanzania; je, Serikali haioni umuhimu wa kulinda viwanda vyake nchini Tanzania?

SPIKA: Naomba maswali yawe mafupi tafadhali. Mheshimiwa Waziri wa Viwanda!

WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA: Mheshimiwa Spika, kwanza nipo tayari kwenda Miamba nikaangalie hicho kiwanda tuone kinaendeleaje. Vilevile tutajaribu kuishauri *TIB* kuchukua njia ya haraka kuona kwamba mkopo ulioombwa unapatikana kwa ajili ya kiwanda hiki.

Pili, kwa kweli Serikali iko makini sana kuona kwamba viwanda vyake vinalindwa na ndiyo maana mara nyingi sana na katika kipindi hiki tutajaribu kufuatilia kwa karibu sana utaratibu wa kikodi ambao unawezesha kuona kwamba bidhaa zetu zinalindwa zaidi kuliko zile zinazotoka nchi za nje hasa kwa viwango vya ushuru na kodi tutakazoweka.

SPIKA: Tunaendelea na Wizara ya Nishati na Madini, Mheshimiwa Felix Mkosamali kwa niaba yake, namwita Mheshimiwa Moses Machali.

Na. 6

Orodha ya Vijiji Vitakavyopatiwa Umeme

MHE. MOSES J. MACHALI (k.n.y. MHE. FELIX F. MKOSAMALI) aliuliza:-

Serikali iligawa kwa Wabunge orodha ya vijiji vilivyo kwenye mpango wa kupatiwa umeme kwa mwaka 2014 - 2015:-

(a) Je, ni lini umeme utafika katika Tarafa ya Mabamba hasa ikizingatiwa kuwa Tarafa hiyo ipo katika orodha iliyogawiwa?

(b) Je, ni nini sababu ya mradi huo kuwa na kasi ndogo?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nishati na Madini, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Felix Francis Mkosamali, Mbunge wa Muhambwe, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Spika, mradi wa kusambaza umeme Wilaya ya Kibondo unatekelezwa na wakandarasi wawili, yaani *State Grid Electrical* na *Technical Works Ltd* kwa pamoja; na unahusisha ujenzi wa njia ya umeme ya msongo wa kilovolti 33 yenye umbali wa kilomita 9.8; ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovolti 0.4 umbali wa kilomita 27 na ufungaji wa transfoma nane; na kuwaunganishia umeme wateja wa awali wapatao 1,041. Kazi bado zinaendelea sambamba na maeneo mengine ya Mkoa wa Kigoma.

Mheshimiwa Spika, hadi sasa utekelezaji wa kazi za mradi kwa Wilaya ya Kibondo umekamilika kwa asilimia 57, ambapo kazi ya ujenzi wa njia ya umeme wa msongo wa kilovolti 33 imekamilika kwa asilimia 100 na njia ya umeme ya msongo wa kilovolti 0.4 imekamilika kwa asilimia 20.

Mheshimiwa Spika, Tarafa ya Mahamba haikuingizwa katika mpango wa kupatiwa umeme kupitia mradi unaofadhiliwa na REA awamu ya pili kutokana na ufinyu wa bajeti. Tarafa hii ni miongoni mwa maeneo yatakayopewa kipaumbele katika awamu zinazofuata za Mradi wa Umeme Vijijini.

(b) Mheshimiwa Spika, sababu za mradi kuwa na kasi ndogo ni pamoja na kuchelewa kuingia kwa vifaa, kwani vifaa hivi vinatoka nje ya nchi. Kwa sasa vifaa vilishawasili ikiwa ni pamoja na mita za LUKU na tayari zimeshakaguliwa ubora wake na TANESCO Makao Makuu, Idara ya Mita kabla ya kupelekwa kufungwa kwa wateja.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Moses, maswali ya nyongeza!

MHE. MOSES J. MACHALI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa fursa niulize maswali mawili madogo ya nyongeza.

Swali la kwanza, kwa kuwa Tarafa ya Mabamba kwa mujibu wa Mheshimiwa Mbunge mwenye Jimbo lake, Mheshimiwa Mkosamali ameniambia kwamba ni moja ya vijiji katika Wilaya ya Kibondo ambavyo vilikuwa katika orodha ya vijiji vitakavyopatiwa umeme kwa mwaka wa fedha 2013/2014, na leo Serikali inasema kwamba Tarafa ya Mabamba haikuwemo katika *priority* ya vijiji ambavyo vingepolekewa umeme, basi kwa kuonesha kwamba pengine mbeleni, naomba niweze kupata *commitment* ya Serikali, ni lini Tarafa ya Mabamba sasa watapelekewa umeme huo kama ilivyo katika maeneo mengine?

Swali la pili, tatizo la Mabamba kuwekwa katika programu ya kupatiwa umeme inafanana sana kama ilivyo katika maeneo mengine kwa mwaka wa fedha 2013/2014 kama ilivyotolewa kwenye orodha na aliyekuwa Waziri wa Nishati na Madini wakati huo, Mheshimiwa Profesa Sospeter Muhongo, kwamba kuna vijiji hata katika Jimbo langu kama vile Vijiji vya Murufiti, Kidiana, Erujuu na kwingineko na hata katika maeneo mengine ya nchi, lakini utekelezaji wake umekuwa wa kusuasua.

Mheshimiwa Spika, nilikuwa naomba kupata kauli ya Serikali, ni lini utekelezaji wa programu ile utatekelezwa katika maeneo mbalimbali ya nchi yetu ikiwemo pia katika Jimbo langu la Kasulu Mjini?

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA): Mheshimiwa Spika, ni kweli orodha ilikuwa ni ndefu na tukumbuke Waheshimiwa Wabunge waliombwa kuorodhesha vijiji vingi na orodha zile zilichukuliwa. Lakini kulingana na upatikanaji wa bajeti na upimaji wa maeneo yale wakati ule, haikuwa rahisi kuweza kuchukua vijiji vyote.

Mheshimiwa Spika, namthibitishia Mheshimiwa Mbunge kwamba pamoja na Tarafa ya Mabamba na vile vijiji vilivyoko katika Jimbo la Mheshimiwa Moses vitaingizwa katika awamu inayofuata kulingana na upatikanaji wa fedha awamu kwa awamu. Lakini hivi vijiji ambavyo tayari wananchi wameshapewa hamasa, vitapewa kipaumbele zaidi katika awamu inayofuata.

SPIKA: Mheshimiwa Mbilinyi!

MHE. JOSEPH O. MBILINYI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. Katika Bunge lililopita Serikali iliniahidi kwamba kufikia Juni mwaka huu 2015, Kata za Iziwa, Mwansekwa, Tembela, Mwansanga, Itende, Iduda na kadhalika kazi ya kuweka umeme ingekuwa imekamiliwa katika Jimbo la Mbeya Mjini. Sasa nafahamu kwamba katika ufuatiliaji, nguzo zimeanza kuwekwa. Lakini nataka kujua; je, *target* ya Serikali kwa Wanambeya iko pale pale au kuna mabadiliko kwamba mwezi Juni Kata zote nilizozitaja umeme utawaka?

SPIKA: Ahsante! Mheshimiwa Naibu Waziri majibu! Sina nia ya kukuangusha, ndiyo maana nimekuita. (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA): Mheshimiwa Spika, *commitment* ya Serikali bado ipo hapo hapo, lakini pale itakapotokea matatizo tutawasiliana. Lakini *commitment* iko pale pale. Sana sana kitakachoweza kutokea, inapotokea matatizo itasogea kidogo lakini mwezi Juni ni pale pale tumeji-*commit* kwamba tutamaliza ndiyo sababu

unaona nguzo zinawekwa, nyaya zitawekwa na *transfoma* zitawekwa na wananchi wataunganishwa.

SPIKA: Ahsante. Tunaendelea na swali lingine Mheshimiwa Mustapha Akunaay.

Na. 7

Upatikanaji wa Leseni ya Kuchimba/Kutafuta Madini

MHE. MUSTAPHA B. AKUNAAY aliuliza:-

Je, ni kwa nini Wizara ya Nishati na Madini inatoa leseni ya kuchimba madini au kutafuta madini bila kuwasiliana na Halmashauri husika?

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Mustapha Boay Akunaay, Mbunge wa Jimbo la Mbulu, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, taratibu za kutoa leseni za utafutaji au uchimbaji madini zinafanywa kwa kuzingatia Sheria Na. 14 ya mwaka 2010 na Kanuni za Madini za mwaka 2010 ambapo wajibu wa kuwasiliana na mamlaka mbalimbali za Serikali pamoja na wamiliki halali wa ardhi kwenye eneo la leseni umewekwa kwa mmiliki wa leseni badala ya Wizara.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sheria ya Madini ya mwaka 2010, watafutaji na wachimba madini wanapaswa kutoa taarifa na kupata kibali kutoka kwa wamiliki halali wa ardhi yaani *surface right holders* kabla ya kuanza shughuli za utafutaji au uchimbaji madini.

Kifungu cha 95 cha Sheria ya Madini ya mwaka 2010, kimetoa masharti na kufafanua namna ambavyo wamiliki wa leseni za madini wanatakiwa kupata idhini ya wamiliki wa ardhi kabla ya kuanza kutekeleza programu za kazi kwenye maeneo ya leseni zao. Aidha, kifungu cha 96 cha Sheria ya Madini ya mwaka 2010 kimeelezea utaratibu wa ulipaji fidia pindi inapolazimu fidia kulipwa kwa wananchi wanaopisha shughuli za utafutaji au uchimbaji wa madini.

Mheshimiwa Spika, ieleweke pia kwamba waombaji wa leseni za uchimbaji madini unatakiwa kisheria kukamilisha tathmini ya athari kwa mazingira kwa mujibu wa Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004. Uchunguzi huo wa mazingira huwa unashirikisha mara nyingi kuanzia Halmashauri ya Wilaya husika ambapo leseni imetolewa na kushirikisha wananchi wanaoishi kwenye eneo husika la leseni.

Hivyo, taratibu zote hizi zinapozingatiwa huwezesha mamlaka mbalimbali za Serikali zikiwemo Halmashauri za Wilaya kupata taarifa za leseni na kuweza kufuatilia utendaji wa Wawekezaji kwenye maeneo husika.

Mheshimiwa Spika, kimsingi taratibu hizi zinapozingatiwa, huondoa migogoro kati ya wamiliki wa leseni za madini na watumiaji wa ardhi.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Akunaay, swali la nyongeza!

MHE. MUSTAPHA B. AKUNAAY: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwanza nashukuru kwa majibu ambayo ime-*sight* vifungu vya sheria.

Swali la kwanza, kwa kuwa unahitajika uthibitisho wa ardhi ya kwenda kufanyia utafiti wa madini, kwa nini Serikali isitake kwamba anayeomba alete uthibitisho kutoka kwenye Halmashauri kwamba anayo ardhi ya kufanya huo utafutaji wa madini?

Swali la pili, katika Wilaya ya Mbulu ambayo ina kilomita za mraba 4,350 tayari kuna *prospective license* zimetolewa kwa kilomita 265.4; je, Serikali ina habari kwamba hiyo Wilaya haina ardhi na imeshaiha, inaleta mgogoro kutoa leseni zaidi?

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA NISHATI NA MADINI (MHE. CHARLES M. KITWANGA): Mheshimiwa Spika, utaratibu kama nilivyosema kwenye sheria ni kwamba mwombaji wa leseni anaomba kwanza kutoka kwenye Wizara na Wizara inaangalia kama mahali pale hakuna mtu mwingine ambaye amepewa leseni.

Baada ya kuwa ameshapata hiyo leseni, ndipo anakwenda kwenye Mkoa husika, Wilaya husika, Kata husika na Vijiji husika kujitambulisha kusema kwamba jamani mimi nina leseni hii, nataka kuanza kuchimba hapa na majadiliano yanaendelea katika vijiji husika. Siyo vinginevyo kwamba aanzie kwanza kwenye Wilaya halafu ndipo aje kuomba leseni Wizarani kwetu, sheria haisemi hivyo.

Mheshimiwa Spika, swali la pili kuhusu kwamba Wilaya ya Mbulu haina ardhi, ni suala ambalo naweza kusema tu kwamba tutofautishe hapa mambo mawili, ile *surface right*, yaani ardhi na madini, pale tunapona kwamba kuna madini, basi leseni inatolewa. Lakini kwa vile kuna Sheria ya Ardhi Na. 4 na Na. 5, hizo ndizo zinazolinda haki ya yule mwenye ardhi katika eneo hilo. Kwa hiyo, tutenganishe hivi vitu viwili. Kuna suala la kilimo na kuna suala la madini.

Mheshimiwa Spika, tunapokuwa tunahitaji madini, basi ile ardhi anapewa mwekezaji kuangalia kama kuna madini na kama anaweza kuendeleza hilo eneo.

SPIKA: Tuendeleo na Wizara ya Fedha, Mheshimiwa Herbert James Mtangi, atauliza swali.

Na. 8

**Fedha Zinazoidhinishwa na Bunge
Kutolewa kwa Ukamilifu**

MHE. HERBERT J. MNTANGI aliuliza:-

Kwa miaka mingi fedha zinazoidhinishwa na Bunge katika Bajeti zake hazitolewi kwa kiwango cha asilimia 100:-

(a) Je, katika vipindi vya Bajeti ya mwaka 2011/2012, 2012/2013 hadi 2013/2014 mchanganuo wa Bajeti za Wizara zote unaonyesha hali gani kwa kila Wizara kati ya Bajeti na Fedha iliyotolewa kwa asilimia kwa kila Wizara kwa miaka yote niliyoitaja?

(b) Je, ni Wizara gani kwa muda huo imepata kiwango kikubwa na ipi imepata kiwango cha chini zaidi na kwa nini?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. MCHEMBA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Fedha, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Herbert James Mntangi, Mbunge wa Muheza, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu hupitisha makadirio ya Mapato na Matumizi yenye uwiano sawa, yaani makadirio ya mapato sawasawa na makadirio ya matumizi.

Mheshimiwa Spika, kwa kawaida muundo wa bajeti yetu una vyanzo viwili vya mapato, yaani mapato ya ndani pamoja na mapato ya nje. Wakati wa utekelezaji wa bajeti, kiwango cha mgawo hutegemea zaidi makusanyo halisi kutoka vyanzo vyote hivyo viwili.

Hivyo basi, makusanyo pungufu au chini ya malengo yanaathiri mgawo wa fedha kwa ajili ya utekelezaji wa shughuli za Serikali ikiwa ni pamoja na utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, katika vipindi vya bajeti ya mwaka 2011/2012, 2012/2013, 2013/2014 Wizara imeweza kupeleka fedha katika mafungu mbalimbali yaliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu kwa kadiri ya mapato yalivyoweza kupatikana kutoka katika vyanzo hivyo viwili nilivyovisema. Mchanganuo wa bajeti ya Wizara zote katika kipindi cha miaka hiyo, ipo katika vitabu ambavyo vinapatikana katika *Volume II* pamoja na *Volume IV* ambavyo vilipitishwa na Bunge lako Tukufu.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa taarifa anayohitaji Mheshimiwa Mbunge inahusu mchanganuo wa Mafungu yote 61 kwa muda wa miaka mitatu ya fedha, ikiwa ni ulinganisho wa bajeti iliyoidhinishwa na Bunge pamoja na fedha zilizotolewa, tunaomba Mheshimiwa Mbunge tuwasiliane naye baada ya Kipindi cha Maswali, tukubaliane njia bora ya kumpatia taarifa hiyo muhimu, ukizingatia mchanganuo huo unaohitajika. Tunaomba kufanya hivyo kwa sababu, mafungu 61, *Volume II* na *IV* kwa kuziunganisha zote ni kubwa mno, hivyo tusingeweza kuandika katika jibu hili la ukurasa mmoja hadi kurasa mbili.

SPIKA: Kanuni inasema, kama swali ni refu, unampelekea kwa maandishi. Mheshimiwa Mntangi, swali la nyongeza!

MHE. HERBERT J. MNTANGI: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa ufafanuzi ambao pia, wewe umeutoa hapo; ni matarajio yangu utatekelezwa. Hata hivyo, naomba kuuliza swali moja la nyongeza na ushauri.

Mheshimiwa Spika, kama upo uwiano sawa kati ya mapato sawa na matumizi, je, ni kwa nini wakati fedha zinapopeleka katika Wizara mbalimbali kunakuwepo na tofauti kubwa kati ya fedha ambazo zimepokelewa na Wizara hii na fedha zilizopokelewa na Wizara nyingine kwa *percent*? Kwa maana ya kwamba, utakuta Wizara nyingine imepata kwa asilimia 85 wakati Wizara nyingine wamepata kwa asilimia 35?

Mheshimiwa Spika, mfano mzuri ni Waziri wa Maji sasa hivi amesimama hapa akasema, katika kipindi kilichopita kwenye maendeleo amepata asilimia 26 tu miradi ya maji. Je, ni nini kinachofanya hilo linatokea? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, lakini la pili ni ushauri kama Mheshimiwa Waziri ataukubali, kwamba sasa hivi tunayo Kamati ya Bajeti hapa Bungeni. Ni kwa nini sasa Wizara ya Fedha isiwe inakaa na Kamati hiyo kufanya tathmini kila baada ya mwisho wa mwaka wa bajeti, ili tuweze kuona ni kitu gani kinafanya fedha hazipatikani na miradi haitekelezwi na viwango vya bajeti vinapungua mwaka hadi mwaka? *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, maelezo!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. MCHEMBA): Mheshimiwa Spika, kwanza nampongeza Mheshimiwa Mntangi kwa *concern* yake ya kufuatilia suala hili la kibajeti ambalo wananchi wengi wangependa kusikia.

Kuhusu swali lake la pili ambalo ni ushauri, tunapokea na tunakubaliananao na tutakuwa tunakaa na Kamati na tunaweza hata tukapunguza kipindi, isiwe tu mwisho wa mwaka hata kuona tu mwenendo wa bajeti unavyoendelea kwa sababu sasa tuna Kamati hiyo ambayo haikuwepo, ili tuweze kuwa tunapata tathmini mapema na kuweza kurekebisha mapema.

Mheshimiwa Spika, kuhusu hili la pili kwamba ni kwa nini basi tofauti inatokea? Sababu zinaweza zikawa kama tatu hivi ambazo naweza nikazitaja haraka haraka.

Moja, ni vyanzo vya mapato. Kwa mfano, kama Wizara moja ilitengewa kwenye miradi yake ya maendeleo, asilimia kubwa ilikuwa ni fedha za kutoka nje ama kwa njia ya wahisani ama kwa njia ya mikopo. Ikitokea zimechelewa, maana yake ile Wizara itakuwa imeathirika zaidi kuliko Wizara nyingine.

Mheshimiwa Spika, la pili, tuna utaratibu tulioupanga kama Wizara wa kutoa fedha kutokana na utekelezaji wa miradi ulivyofanyika. Siyo kwa Wizara ya Maji, lakini kuna baadhi ya Wizara na kuna baadhi ya Halmashauri unakuta hawajatoa mchanganuo wa fedha walizozipata kwa ajili utekelezaji wa mradi fulani. Kwa hiyo, hiyo inaifanya Wizara isitoe fedha kwa sababu, tulikubaliana kama Wabunge kwamba tusipime tu utekelezaji wa bajeti kwa kutoa fedha, kwamba ilipangwa shilingi bilioni tano, zimetoka shilingi bilioni tano, kwa hiyo, utekelezaji wa bajeti ni asilimia 100 huku kilichokusudiwa kikawa hakikufanyika. Kwa hiyo, hilo na lenyewe linaweza likasababisha Wizara ambayo imetekeleza kwa ufasaha mradi na imetekeleza kwa kutoa taarifa ile kwa ufasaha ikaweza kupata fedha nyingine.

Mheshimiwa Spika, hata kwa nchi Wahisani nao wanafanya hivyo hivyo, ni lazima kwanza utumie vizuri fedha ulizopewa ndipo uweze kupewa fedha nyingine. Kwa hiyo, kama hujatumia vizuri na hujatoa maelezo ulitumiaje fedha nyingine ulizopewa, inaweza ikasababisha ukakawia kupata fedha nyingine.

SPIKA: Naomba tuendeleo na swali linalofuata. Mheshimiwa Aliko Nikusuma Kibona. Kwa niaba yake, namwita Mheshimiwa Dkt. Mwanjelwa!

Na. 9

Kuanzisha NMB Kwenye Tarafa

MHE. DKT. MARY M. MWANJELWA (k.n.y. MHE. ALIKO N. KIBONA) aliuliza:-

Kwa muda mrefu sasa tumeshuhudia walimu na watumishi wengine wakipata taabu kusafiri mwendo/umbali mrefu zaidi ya kilometa 100 kwenda Makao Makuu ya Wilaya kupata huduma za kibenki; na kwa sababu NMB imepewa upendeleo mkubwa wa kuhudumia watumishi wa Serikali na taasisi zake:-

Je, huu siyo wakati muafaka wa kufikiria uwezekano wa kuanzisha matawi ya NMB kwenye Makao Makuu ya Tarafa ili kusogeza huduma hizo karibu na wananchi?

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. MCHEMBA) alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Aliko Nikusuma Kibona, Mbunge wa Ileje, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, tarehe 17 mwezi Machi, wakati najibu swali la Mheshimiwa Dkt. Peter Kafumu, Mbunge wa Igunga, ambalo pia lilifuatiwa na swali la nyongeza la Mheshimiwa Aliko Kibona, ambalo linafanana na hili, tulisema hivi, "tunaendelea kusisitiza kuwa, kutokana na mabadiliko ya mfumo katika Sekta ya Fedha nchini, unaotekelezwa kuanzia mwaka 1991 ni azma ya Serikali kujitoa katika kuhusika moja kwa moja katika biashara ya mabanki.

Mheshimiwa Spika, Serikali imebaki na jukumu la kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji katika Sekta zote, ikiwemo Sekta ya Fedha ili kuwezesha Sekta Binafsi kuanzisha, kuendesha na kutoa huduma bora za kibanki kwa wananchi, hususan pale ambapo maono ya banki husika ama huduma hizo zitaweza kujiendesha.

Kwa hiyo, ni jukumu la banki zenyewe ikiwemo NMB kuamua iwapo inafaa kuanzisha tawi kwenye Makao Makuu ya Tarafa. Hivyo, Serikali haiingilii moja kwa moja uamuzi wa wapi Banki itaanzisha huduma yake.

Mheshimiwa Spika, kupitia Banki Kuu, Serikali imeweka Sheria na taratibu za kusaidia nguvu na juhudi za wananchi katika kuanzisha banki au taasisi za fedha katika maeneo yao ikiwa ni pamoja na banki za kijamii na taasisi ndogo ndogo za kifedha. Kwa hiyo, Serikali inategemea kuwa wananchi watatumia fursa hii ya mazingira mazuri ya uwekezaji yaliyopo nchini na kushawishi banki za biashara kuanzisha huduma za kibanki katika maeneo yao.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa gharama za kufungua na kuendesha matawi mapya ya mabanki ni kubwa, na mabanki mengi ikiwemo NMB yameanza kuanzisha huduma za kibanki kwa njia ya mtandao, ikiwa ni mkakati mbadala wa kusogeza huduma za kibanki kwa wateja hususan kwa wale waishio vijijini.

SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Mwanjelwa, swali la nyongeza!

MHE. DKT. MARY M. MWANJELWA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi niulize maswali madogo mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu ya Naibu Waziri, wote tunaelewa kwamba Wilaya ya Ileje ni mojawapo ya Wilaya ambazo zimesahaulika sana na ziko pembezoni kabisa na zinakosa huduma zote za msingi. Nilikuwa nataka kujua, Serikali kama Serikali haioni kwamba sasa kuna umuhimu wa kuwakumbuka wananchi hawa wa Ileje kwa zile banki ambazo ni za Serikali *per-se* na vilevile kuboresha Banki ya Posta ambayo na yenyewe ni ya Serikali?

Mheshimiwa Spika, swali la pili. Katika majibu ya Naibu Waziri, amezungumzia suala la *Mobile Banking*. Ileje ina Tarafa mbili; Bulambya na Bundali; na katika hizi Tarafa zote hakuna kitu kinachoitwa *Mobile Banking*? Sasa nilikuwa nahitaji Naibu Waziri atueleze, nini mkakati wa Tarafa hizi za Bulambya na Bundali katika suala zima la *Mobile Banking*? Nashukuru.

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu kwa kifupi!

NAIBU WAZIRI WA FEDHA (MHE. MWIGULU L. M. MCHEMBA): Mheshimiwa Spika, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Dkt. Mwanjelwa kwa kuweka vizuri swali hilo linalowahusu wananchi wa Ileje ambao Mbunge wao amekuwa akipiga kelele sana nguvu kubwa na hata kuja *physically* kufuatilia mambo hayo. Niseme tu hayo aliyoyasema yanayohusu banki hizo ambazo ni za Kiserikali, ametaja Banki ya Posta pamoja na NMB yenyewe ambayo mkono mmoja bado tunao, nitaongea na uongozi ili waangalie mazingira hayo kwa sababu hiyo ni Wilaya,

inajitegemea na wananchi wake wanachapa kazi sana na Mheshimiwa Mbunge amewahamasisha sana.

Kwa hiyo, ili waweze kuangalia mazingira haya mawili aliyoyasemea likiwemo la ushawishi wa moja kwa moja kama Benki ya Serikali, lakini pia na hii huduma ya *Mobile Banking* ili waweze kupata hiyo huduma ikizingatiwa Wilaya hiyo ni Wilaya ambayo iko milimani milimani, lakini na wananchi wake wana fedha kwa kuwa wanafanya sana kazi ili waweze kupata sehemu ya kuhifadha fedha zao.

SPIKA: Sasa twende na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi. Tunatumia dakika zilizotumika kuwasilisha *documents*. Mheshimiwa Salvatory MacheMLI atauliza swali hilo. Kwa niaba yake namwita Mheshimiwa Silinde.

Na. 10

Ujenzi wa Chuo cha Ufundi Ukerewe

MHE. DAVID E. SILINDE (k.n.y. MHE. SALVATORY N. MACHEMLI) aliuliza:-

Katika Mkutano wa Kumi na Saba wa Bunge hili la Kumi, Serikali iliahidi kujenga Chuo cha Ufundi katika Wilaya ya Ukerewe:-

(a) Je, mpango huo umefikia wapi?

(b) Kama uko mpango; je, ni lini utatekelezwa?

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Waziri wa Elimu na Mafunzo ya Ufundi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Salvatory Naluyaga MacheMLI, Mbunge wa Ukerewe, lenye Sehemu ya (a) na (b) kwa pamoja, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Halmashauri ya Wilaya ya Ukerewe imetenga eneo la kujenga Chuo katika Kijiji cha Muhula likiwa na ukubwa wa hekta 7.95. Sambamba na hilo, Serikali ilishaanza mchakato wa kutafuta mshauri elekezi kuhusu ujenzi wa Chuo cha Ufundi Stadi cha Wilaya kwa kutangaza zabuni.

Mheshimiwa Spika, inatarajiwa ifikapo mwezi Julai, 2015, orodha ya majina ya waombaji wa kazi ya Ushauri Elekezi ambayo yatafanyiwa tathmini na kudhinishwa na Bodi ya Zabuni ya VETA yatatangazwa. Kupatikana kwa Mshauri Elekezi kutawezesha kuanza kazi ya uandaaji wa michoro kwa ajili ya hatua ya ujenzi.

Changamoto iliyopo kwa sasa ni kupima eneo husika na kupata hati miliki ili maandalizi ya ujenzi yaweze kuendelea. Namwomba Mheshimiwa Mbunge, kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Ukerewe watusaidie kuharakisha kukamilisha zoezi la upimaji wa eneo hilo na upatikanaji wa hati miliki ili kazi ya ujenzi ianze maramoja.

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Silinde, swali la nyongeza!

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu ya Serikali, ningependa Mheshimiwa Naibu Waziri awaambie wananchi wa Ukerewe, ni lini hicho Chuo kitajengwa?

Wananchi wanataka Chuo, eneo wameshalitenga na uhakika wa kulipima wamesikia litapimwa mara moja.

Mheshimiwa Spika, swali la pili, nina imani na Mheshimiwa Naibu Waziri katika utendaji kazi wake. Sasa mwaka juzi nafikiri Serikali ilianzisha Halmashauri mpya 13 za Wilaya nchi nzima, ikiwemo Halmashauri ya Momba. Sasa anihakikishie hapa na Halmashauri ya Momba, wananchi wasikie kule kwamba Mbunge wao kazi anayoifanya na wao lini VETA itapatikana kama ambavyo tumekuwa tukizungumza mara zote? Ahsante sana.

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, kwanza hili suala la Chuo cha Ufundi cha Wilaya ya Ukerewe, kosa siyo la Serikali mpaka sasa hivi. Naomba nirudie kwamba, Mheshimiwa Mchemli naomba ashirikiane na Halmashauri yake ya Wilaya ya Ukerewe ili waweze kuhakikisha kwamba wanamaliza kwanza upimaji wa kiwanja kile pamoja na kupata hati miliki ili Serikali iweze kuanza Ujenzi mara moja.

Mheshimiwa Spika, lakini swali la pili kuhusu Wilaya ya Momba, Mheshimiwa Mbunge naomba nikuhakikishie kwamba Serikali ina nia nzuri sana kuhakikisha kwamba kila Wilaya inapatiwa Chuo cha Ufundi, hasa ukiangalia sasa hivi Sera Mpya ya Elimu ya mwaka 2014 ambayo imeonesha mapenzi makubwa na Vyuo vya Ufundi.

Naomba nikuhakikishie kwamba wewe pamoja na Wabunge wengine wote mwelewe kwamba Serikali haina uwezo wa kujenga kwa sasa hivi kila Wilaya kwa sababu bajeti ya Serikali ya kujenga Chuo kimoja cha Ufundi ni kati ya shilingi bilioni tatu na bilioni nne, lakini Waheshimiwa Wabunge naomba na nyie mjitahidi kuhamasisha wadau wa elimu ili nao waisaidie Serikali kujenga hivi vyuo kwa sababu Serikali haiwezi kufanya hii kazi peke yake. Ahsante.

SPIKA: Haya, Mheshimiwa Vita Kawawa!

MHE. VITA R. KAWAWA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana. Kwa kuwa nami niliomba Serikali kwamba tunahitaji la Chuo cha VETA, itujengee na ilikubali, ikatenga bajeti, na sisi kama Halmashauri tulitenga eneo katika eneo la Suruti, lakini wananchi wa Wilaya ya Namtumbo hawaelewi, wameona iko kimya. Wanataka leo wajue hatua za ujenzi wa Chuo chao cha VETA umefikia wapi?

SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, majibu!

NAIBU WAZIRI WA ELIMU NA MAFUNZO YA UFUNDI: Mheshimiwa Spika, kwanza nimpongeze sana Mheshimiwa Vita Kawawa kwa jinsi ambavyo ameshirikiana na Halmashauri yake na kuweza kukamilisha kila kitu kwenye Wilaya yake ya Namtumbo. Naomba niwatangazie wananchi wa Wilaya ya Namtumbo kwamba leo tarehe 12 mwezi wa Tano, ndiyo tarehe ambayo tunampata Mkandarasi kwa ajili ya ujenzi wa Chuo cha Namtumbo. Ahsante. *(Makofi)*

SPIKA: Kumekucha basi, haya!

Waheshimiwa Wabunge, maswali tumeyamaliza. Hizi dakika tulizotumia tumerudishia zile dakika zilizotumika kuwasilisha nyaraka mbalimbali. Kwa hiyo, msidhani tuna ruhusa ya kuongeza muda bila utaratibu.

Sasa niwatambue baadhi ya wageni ambao tunao:-

Wageni waliopo katika Ukumbi wa Spika, ni wageni kutoka Ofisi ya Waziri Mkuu, ambao ni viongozi mbalimbali wa Ofisi hiyo.

Kwanza kabisa, yupo Katibu Mkuu wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Dkt. Florens Turuka, nadhani yupo, ahsante. Kuna Katibu Mkuu TAMISEMI, Ndugu Jumanne Sajini, ahsante. Kuna Naibu Katibu Mkuu Ofisi ya Waziri Mkuu, Ndugu Regina Kikuli. Nilitaka kuanza kushangaa kama wanawake hawamo, nashukuru. *(Kicheko/Makofi)*

Naibu Katibu Mkuu TAMISEMI, Ndugu Kagyabukama Kiliba, ahsante. Yupo Naibu Katibu Mkuu TAMISEMI, Dkt. Deo Mtasiwa, ahsante. Naibu Katibu Mkuu, Ndugu Zuberi Samataba halafu na Msajili wa Vyama vya Siasa, Mheshimiwa Jaji Francis Mutungi! Ahsante sana. *(Makofi)*

Pia tunao Wakuu wa Mikoa 25 kutoka Tanzania Bara. Naomba Wakuu wote wa Mikoa kama wapo wasimame walipo. Ahsanteni sana, nashukuru na karibuni. *(Makofi)*

Tuna Makatibu Tawala wa Mikoa 25 kutoka Tanzania Bara na wenyewe wasimame walipo, kama wapo. Ahsante na wenyewe wapo katika *Gallery* hii hapa. *(Makofi)*

Tuna Wakuu wa Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, wengine watakuwa kwenye shughuli za kazi. Tuna Wakurugenzi wa Idara mbalimbali Ofisi ya Waziri Mkuu; nadhani na wenyewe kama watakuwepo; halafu tuna Wakurugenzi wa Idara mbalimbali za TAMISEMI. *(Makofi)*

Kwa hiyo, mtakapokuwa mnajadili humu ndani, mjue kila mtu anayehusika yupo na mtasikilizwa. Waziri wa Nchi!

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Spika, naomba nitoe hoja ya kufanya mabadiliko ya Kanuni kama ifuatavyo:-

KWA KUWA Mkutano wa Ishirini wa Bunge unaoendelea umepangwa kumalizika tarehe 27 mwezi Juni, 2015;

NA KWA KUWA muda tulionao wa kushughulikia Bajeti ya Serikali ni siku 40 tu ambazo ni chache na hivyo kulazimisha kupata muda wa ziada ili kuwezesha shughuli za Bunge kupata muda wa kutosha wa kujadili bajeti;

NA KWA KUWA kwa mujibu wa Kanuni ya 28(2), Bunge linakutana hadi saa 7.00 mchana na kuahirishwa mpaka saa 11.00 jioni;

NA KWA KUWA kwa mujibu wa Kanuni ya 28(4), Bunge huendelea kukaa mpaka saa 1.45 usiku, ambapo Spika husitisha shughuli na kuahirisha hadi siku nyingine. Ili kuliwezesha Bunge kutekeleza shughuli zake zilizopangwa kikamilifu na kwa kupata muda wa kutosha kujadili bajeti ya Serikali kwa Wizara zote zilizopangwa siku moja, inabidi Bunge litengue Kanuni kadhaa za Bunge zitakazotumika kwa sasa kwa mujibu wa kanuni ya 153(1);

NA KWA KUWA katika kikao cha Kamati ya Uongozi kilichofanyika katika ukumbi wa Spika Dar es Salaam, tarehe 7 Mei, 2015 Wenyeviti wote wa Kamati za Kudumu za Bunge waliohudhuria walikubaliana na umuhimu wa kutengua kanuni husika.

HIVYO BASI, Bunge linaazimia kwamba kwa madhumuni ya utekelezaji bora wa shughuli za Bunge katika Mkutano huu wa Ishirini, Kanuni 28(2) na Kanuni ya 28(4) zitenguliwe kama ifuatavyo:-

(i) Kanuni ya 28(2) ambayo kwa ujumla wake inaelekeza kwamba Bunge litakutana hadi saa 7.00 mchana ambapo Spika ataahirisha shughuli yoyote itakayokuwa inafanyika hadi saa 11.00 jioni, itenguliwe na badala yake Bunge likutane hadi saa 8.00 mchana na ambapo Spika ataahirisha shughuli hadi saa 10.00.

(ii) Kanuni ya 28(4) ambayo kwa ujumla inaelekeza kwamba Bunge litaendelea kukaa hadi saa 1.45 usiku ambapo Spika atasitisha shughuli na kuliahirisha hadi kesho yake, itenguliwe na badala yake Bunge liendeleo kukaa hadi saa 2.00 usiku.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA UJENZI: Mheshimiwa Spika, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

SPIKA: Wote wameafiki kwa sababu tumekubaliana kwamba tufanye hivi ili tuweze kupata muda mwingi zaidi. Lile namna ya kusali namna ya Ijumaa bado tunaifanyia kazi ya mahesabu. Kwa hiyo, kuna Kanuni nyingi hapa hatujazibadilisha kwa sababu bado, ni mpaka zipate kibali ya Kamati ya Uongozi.

Kwa hiyo, tutakuwa tunaanza Bunge saa tatu, tunamaliza saa 8.00, tunarudi tena saa 10.00, tunamaliza saa 2.00 usiku. Lakini suala la kuongeza muda wa Spika, bado liko pale pale. Kwa hiyo, itategemea siku hiyo, lakini saa 2.00 usiku ndiyo *official time*. Tunaendelea!

Nimesema Kanuni nyingine tunafanyia kazi. Si niliwaambia lazima tufanye kazi za mahesabu. Katibu!

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa Mwaka 2015/2016 Ofisi ya Waziri Mkuu na TAMISEMI

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba kutokana na Taarifa iliyowasilishwa ndani ya Bunge lako Tukufu na Wenyeviti wa Kamati za Katiba, Sheria na Utawala; Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; Uchumi, Viwanda na Biashara na Kamati ya Masuala ya UKIMWI zilizochambua Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Bunge lako sasa lipokee na kujadili Taarifa ya Mapitio ya Utekelezaji wa Kazi za Serikali kwa mwaka 2014/2015 na Mwelekeo kwa Mwaka 2015/2016.

Aidha, naliomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Bunge, Ofisi ya Waziri Mkuu, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na mafungu ya Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ambazo ni Tume ya Taifa ya Uchaguzi, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Tume ya Kudhibiti Dawa za Kulevya na Msajili wa Vyama vya Siasa kwa mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, kumekuwepo na matukio mbalimbali ambayo yamewagusa Watanzania. Katika kipindi hiki Bunge lilipata msiba wa Mheshimiwa Capt. John Damiano Komba aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Mbinga Magharibi, aliyefariki dunia tarehe 28 Machi, 2015. Tunamtambua Marehemu kwa utendaji wake mzuri wa kazi na pia kwa nyimbo zake zenye mafundisho na kuvuta hisia za watu wengi pamoja na michango yake mizuri kwa Bunge lako Tukufu.

Aidha, tarehe 20 Aprili, 2015, tulipata msiba wa aliyekuwa Mkuu wa Wilaya ya Kyerwa, Mheshimiwa Luteni Kanali Mstaafu Benedict Kitenga.

Vilevile tarehe 26 Aprili, 2015 tulimpoteza ndugu yetu mpigania haki na maendeleo kwa nchi za Afrika, Brigedia Jenerali Hashim Mbita, ambaye aliwahi kuwa Katibu Mtendaji wa Kamati ya Ukombozi Kusini mwa Afrika.

Pia kumetokea vifo, majeruhi na uharibifu wa mali kutokana na ajali za barabarani pamoja na maafa ya mvua na mafuriko. Tunamwomba Mwenyezi Mungu awaponye haraka majeruhi wote na aziweke roho za Marehemu mahali pema Peponi. Amina!

Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kuwashukuru kwa dhati wale wote waliotoa misaada ya hali na mali kwa walioathirika na matukio hayo.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wa Kamati zote za Kudumu za Bunge lako Tukufu kwa michango na ushauri walioutoa wakati wa kupitia Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara, Mikoa, Wakala, Idara za Serikali zinazojitegemea na Mamlaka za Serikali za Mitaa.

Kipekee nitumie fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba, Sheria na Utawala chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Jasson Samson Rweikiza, Mbunge wa Bukoba Vijijini; Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Dkt. Hamisi Andrea Kigwangalla, Mbunge wa Nzega; Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Joelson Luhaga Mpina, Mbunge wa Kisesa na Kamati ya Masuala ya UKIMWI chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Lediana Mafuru Mng'ong'o, Mbunge wa Viti Maalum, kwa mchango wao mkubwa wakati wa uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu; Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ; Ofisi ya Bunge; Tume ya Taifa ya Uchaguzi; Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Tume ya Kudhibiti Dawa za Kulevya na Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa. Maoni na Ushauri wao umesaidia sana kuboresha Makadirio ya Bajeti ninayowasilisha leo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwaka huu, Serikali ya Awamu ya Nne itahitimisha kipindi chake cha miaka kumi kuanzia mwaka 2005. Hivyo, katika hotuba yangu, nitaelezea kwa muhtasari baadhi ya mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha takribani miaka 10 ya utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2005 na 2010.

Aidha, hotuba hii imeainisha baadhi ya kazi zilizotekelezwa na Sekta mbalimbali kwa kuzingatia MKUKUTA, Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Miaka Mitano wa Mwaka 2011/2012 hadi 2015/2016 na Malengo ya Milenia katika kufikia Malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 ya kuwa nchi ya kipato cha kati.

Mheshimiwa Spika, Serikali imepata mafanikio makubwa ambayo matokeo yanaonekana katika ukuaji uchumi, kuimarika kwa huduma za kiuchumi na kijamii na utawala bora. Nitumie fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake mahiri katika kusimamia vizuri Serikali ya Awamu ya Nne na utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2005 na 2010.

Ninawapongeza pia Mheshimiwa Dkt. Mohamed Gharib Bilal, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kumsaidia Mheshimiwa Rais kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Pia nampongeza Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa kusimamia vizuri utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya CCM kwa upande wa Zanzibar.

Aidha, ninawashukuru viongozi na watendaji wa Wizara, Taasisi za Serikali, Mikoa, Wilaya na Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na wananchi wote kwa kutekeleza llani kwa mafanikio makubwa. Ni dhahiri kwamba mafanikio yaliyopatikana yametokana na wananchi kuikubali na kushiriki kikamilifu kutekeleza llani hii ya Uchaguzi ya CCM.

Mheshimiwa Spika, hali ya kisiasa nchini imeendelea kuimarika, demokrasia imekua na mwamko wa wananchi kushiriki katika shughuli za siasa umeongezeka. Idadi ya Vyama vya Siasa vyenye usajili wa kudumu imeongezeka kutoka 17 mwaka 2005/2006 hadi 22 mwaka 2014/2015.

Katika mwaka 2014/2015, Chama cha Wananchi na Demokrasia (CHAWADE); Chama cha Maridhiano na Uwiano (CMU); na Chama cha Kijamaa na Uzalendo Tanzania (CKUT) vimepata usajili wa muda.

Aidha, hadi kufikia mwezi Februari, 2015, vyama vingine nane vimewasilisha maombi ya usajili wa muda.

Mheshimiwa Spika, kukua kwa demokrasia nchini kumeambatana na changamoto mbalimbali zinazotokana na ukuaji wa mfumo wa demokrasia na matumizi yasiyo sahihi ya demokrasia iliyopo. Ni muhimu sote tukumbuke kwamba demokrasia ya vyama vingi inatoa fursa kwa viongozi na wanachama wa vyama vya siasa kujenga hoja za kunadi sera za vyama vyao ili wananchi wafanye uamuzi sahihi.

Katika kunadi sera hizo ni lazima kuheshimiana, kuvumiliana na kuzingatia misingi ya Sheria na Utawala Bora. Maana ya haya yote ni kupingana kwa hoja bila kupigana. Hivyo, tunapoelekea kwenye Uchaguzi Mkuu, natoa wito kwa viongozi na wanachama wa vyama vya siasa na wananchi kwa ujumla kuzingatia utii wa Katiba ya nchi, sheria za nchi ikiwemo Sheria ya Vyama vya Siasa na Kanuni za Maadili ya Vyama vya Siasa ili kuhakikisha kwamba amani na utulivu uliopo nchini unaendelea kudumishwa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2005 hadi 2015, Serikali imeliimarisha na kuliboresha Jeshi la Wananchi wa Tanzania kwa kulipatia zana na vifaa mbalimbali vya kijeshi pamoja na mafunzo. Jeshi limehakikisha kuwa mipaka ya nchi yetu inakuwa shwari na pia limeshiriki katika shughuli za ukozi wakati wa maafa na kuwasaidia wananchi kurejea katika hali ya awali. Pia, Serikali imekarabati miundombinu katika makambi ya Jeshi na kujenga Chuo cha Taifa cha Ulinzi (*The National Defence College*).

Aidha, Serikali imekamilisha ujenzi wa nyumba 3,096 kati ya nyumba 6,064 zitakazojengwa katika awamu ya kwanza ya mradi wa ujenzi wa nyumba 10,000 za makazi kwa askari katika vikosi mbalimbali nchini.

Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha amani Barani Afrika na kwingineko, Jeshi la Wananchi wa Tanzania limeshiriki katika operesheni mbalimbali za Ulinzi wa Amani huko Darfur – Sudan, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo na Lebanoni. Aidha, Jeshi letu limetuma Waangalizi wa Amani na Maafisa Wanadhimu katika nchi mbalimbali na kushiriki mazoezi ya pamoja katika nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki na zile za Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika. Ushiriki huo umewaongezea Wanajeshi wetu uwezo na uzoefu katika masuala ya ulinzi wa Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, mwezi Machi, 2013, Serikali ilirejesha mafunzo ya Jeshi la Kujenga Taifa kwa mujibu wa sheria kwa vijana waliohitimu kidato cha sita. Hadi sasa jumla ya vijana 31,635 wamehitimu mafunzo hayo. Kurejeshwa kwa mafunzo hayo kumewezesha kuwajengea vijana wetu ukakamavu, uzalendo, utii na ari ya kulitumikia Taifa.

Aidha, mafunzo hayo yamewajengea vijana wengi stadi na maarifa ya kujajiri wenyewe. Hivyo, natoa wito kwa vijana waliopitia mafunzo ya JKT kutumia vizuri stadi na maarifa hayo kubuni na kuanzisha miradi mbalimbali kama njia ya kujitendeleza na kujikwamua kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, Jeshi la Polisi limeendelea kuimarisha usalama wa raia na mali zao. Katika kipindi cha mwaka 2005 hadi 2015, Serikali imeliimarisha Jeshi hilo kwa kulipatia mafunzo, zana na vitendea kazi muhimu. Pia, Serikali imejenga Ofisi saba za Makamanda wa Polisi wa Mikoa na kuboresha makazi ya askari kwa kukarabati na kujenga nyumba mpya 394 na mabweni 14 katika Mikoa mbalimbali nchini. Aidha, Jeshi la Polisi limefanikiwa kuhamasisha ulinzi shirikishi na usalama katika jamii kupitia dhana ya Polisi Jamii ili kuimarisha usalama wa raia na mali zao.

Mheshimiwa Spika, napenda kulipongeza Jeshi la Polisi kwa kushirikiana na wananchi kuanzisha vikundi 8,876 vya ulinzi shirikishi nchini pamoja na Dawati la Jinsia kwenye Vituo vyote vya Polisi. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na ukarabati na ujenzi wa makazi ya askari na miundombinu pamoja na kulipatia vifaa na vitendea kazi muhimu.

Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii kuwakumbusha wananchi wote kwamba msingi wa usalama wa raia na mali zao nchini Tanzania ni wa Watanzania wote. Hivyo, tuna wajibu wa kushirikiana na vyombo vya usalama kubaini wahalifu pamoja na vitendo vinavyohatarisha usalama wa raia na mali zao na kutoa taarifa kwenye Vyombo vya Sheria kwani hivyo vyote vipo katika maeneo tunayoishi.

Mheshimiwa Spika, vitendo vya mauaji ya watu wenye ulemavu wa ngozi na wengine kukatwa viungo kwa sababu ya imani za kishirikina, vimeendelea kulitia doa Taifa letu. Taarifa zilizopo zinaonesha kuwa vitendo hivyo vilianza mwaka 2006 ambapo kulikuwa na tukio moja la mauaji ya mlemavu wa ngozi. Matukio hayo yaliongezeka na kufikia saba mwaka 2007 na 18 mwaka 2008.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2009 matukio hayo yalipungua kutokana na juhudi za Serikali na wananchi za kupambana na watu wanaofanya vitendo hivyo. Mwaka huo kulikuwa na matukio fisa; mwaka 2010, tukio moja; na mwaka 2011, hapakuwa na tukio lolote. Mwaka 2012 kulikuwa na tukio moja; mwaka 2013, tukio moja; mwaka 2014, matukio manne; na mwaka wa 2015, tukio moja. Takwimu hizo zinaonesha kuwa kuanzia mwaka 2006 hadi 2015, jumla ya watu wenye ulemavu wa ngozi 43 wameuawa kutokana na vitendo hivyo vya ukatili.

Mheshimiwa Spika, hali hiyo imesababisha watu wenye ulemavu wa ngozi pamoja na familia zao kuishi kwa hofu, mashaka na kushindwa kushiriki kikamilifu katika shughuli za maendeleo. Aidha, vitendo hivyo vimeleta taswira isiyo nzuri kwa nchi yetu ikizingatiwa kwamba watu wengi ndani na nje ya nchi wanafahamu kuwa Watanzania wanaishi kwa upendo, kuheshimiana na kuthamini amani, jambo ambalo nchi nyingi zinaendelea kuiga.

Mheshimiwa Spika, katika kupambana na ukatili huo, jumla ya watuhumiwa 181 walikamatwa na kuhojiwa kati ya mwaka 2006 na 2015. Kati yao, watuhumiwa 133 wamefikishwa Mahakamani na kufunguliwa kesi za mauaji; na 46 kwa makosa ya kujeruhi. Watuhumiwa 13 kati ya hao wamehukumiwa kunyongwa hadi kufa. Mtuhumiwa mmoja alihukumiwa kifungo cha miaka 20 kwa kosa la kujeruhi na watuhumiwa 73 wameachiwa huru na Mahakama baada ya kukosekana kwa ushahidi. Watuhumiwa sita hawajakamatwa na upelelezi wa kesi 10 bado unaendelea. Aidha, watuhumiwa wawili waliuawa na wananchi kabla ya kufikishwa Polisi.

Mheshimiwa Spika, chanzo kikubwa cha mauaji hayo ni imani za kishirikina kwa tamaa za kupata utajiri au vyeo. Mimi siamini kwamba vyeo, nyadhifa, mali au utajiri hupatikana kwa njia haramu kama hizo. Utajiri hupatikana kwa kufanya kazi kwa juhudi na maarifa na siyo vinginevyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kupambana na watu wanaojihusisha na vitendo hivyo kwa nguvu zake zote. Naomba ushirikiano wa wananchi na Viongozi wa Dini zote, Mashirika yasiyo ya Kiserikali na Wadau wote wa Maendeleo katika vita hivi.

Aidha, nawaomba watu wote wenye mapenzi mema na nchi yetu kutoa taarifa zinazohusu vitendo hivyo kwa vyombo vya Dola ili kusaidia kubaini wahusika wote wa vitendo hivyo.

Mheshimiwa Spika, nawaomba viongozi wa Madhehebu ya Dini kuendelea kuhubiri na kuelimisha jamii kuondokana na imani potofu za kishirikina. Naamini tukiunganisha nguvu zetu dhidi ya ukatili huo, tutashinda. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ajali za barabarani zimeendelea kuongezeka nchini na kusababisha vifo, majeruhi, ulemavu wa kudumu pamoja na upotevu na uharibifu wa mali za wananchi. Hivi karibuni tumeshuhudia mfululizo wa ajali ambazo zingeweza kuzuilika. Ajali nyingi kati ya hizo zimesababishwa na uzembe wa madereva kutozingatia Sheria za Usalama Barabarani ikiwa ni pamoja na mwendo kasi, ulevi, ubovu wa magari na pia kuendesha magari bila kujali watumiaji wengine wa barabara.

Mheshimiwa Spika, kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi Machi, 2015, kulikuwa na matukio 8,072 ya ajali za barabarani ambayo yalisababisha vifo vya watu 2,883 na majeruhi 9,370. Hali hiyo siyo nzuri na haiwezi kuachwa kuendelea bila kuchukuliwa hatua madhubuti. Jeshi la Polisi na vyombo vingine vya dola vinafanya utafiti wa kina kuhusu ajali hizo.

Matokeo ya utafiti huo yataiwezesha Serikali kuchukua hatua stahiki. Vilevile Serikali inaendelea kutoa elimu kuhusu usalama wa barabarani. Nawasahi madereva wote na watumiaji wengine wa barabara kuzingatia Sheria na Kanuni za Usalama Barabarani ili kuiepusha nchi yetu na janga hili kubwa la ajali. Aidha, natoa wito kwa wananchi kushirikiana na Jeshi la Polisi kutoa taarifa za madereva wanaokiuka Sheria za Usalama Barabarani kupitia namba za simu zilizotolewa na Jeshi hilo.

Mheshimiwa Spika, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania limeendelea kutekeleza majukumu yake ya msingi ya kutunga sheria pamoja na kusimamia na kuishauri Serikali. Aidha, Bunge linatekeleza Mpango Mkakati wa Muda wa Kati unaolenga kujenga uwezo wa Wabunge na watumishi wake.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Bunge limefanya mikutano minne ambapo Miswada ya Sheria 24 ilipokelewa na kujadiliwa. Kati ya hiyo, Miswada ya Sheria 17 ilisomwa kwa hatua zake zote na kupitishwa kuwa Sheria za nchi na Miswada saba ilisomwa kwa mara ya kwanza. Aidha, Maazimio mawili yaliridhiwa na Kauli saba za Mawaziri ziliwasilishwa.

Vilevile maswali ya kawaida 536 ya Waheshimiwa Wabunge yaliulizwa na kujibiwa na Serikali pamoja na Maswali ya Msingi 39 ya Papo kwa Papo kwa Waziri Mkuu. Pia Kamati za Kudumu za Bunge zimetokeleza shughuli zake kikamilifu ikiwa ni pamoja na kutembelea na kukagua miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, baada ya Uchaguzi Mkuu wa Oktoba, 2015 tutapata Bunge jipya la Kumi na Moja. Ni imani yangu kuwa litakuwa Bunge imara na litakaloendeleza mazuri yote yaliyofanywa na Bunge hili ambalo muda wake utamalizika katika kipindi kifupi kijacho.

Mheshimiwa Spika, nawatakia kila la kheri wale wote wanaojipanga kugombea nafasi za Ubunge katika Majimbo yao ili warudi tena humu ndani baada ya Uchaguzi Mkuu. Ofisi ya Bunge itafanya maandalizi yote muhimu ya kulipokea Bunge jipya kwa kuboresha miundombinu ya Ofisi na pia kuimarisha huduma za utafiti, maktaba na sheria ili Bunge lifanye kazi zake kikamilifu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Tume ya Taifa ya Uchaguzi imeanza maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 pamoja na maandalizi ya kupiga Kura ya Maoni ya Katiba Inayopendekezwa. Maandalizi hayo yanahusisha zoezi la kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa kutumia mfumo wa kisasa unaojulikana kama *Biometric Voters Registration (BVR)*. Uzinduzi rasmi wa uboreshaji wa Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa kutumia *BVR* ulifanyika katika Mji wa Makambako Mkoani Njombe, tarehe 23 Februari, 2015.

Mheshimiwa Spika, uboreshaji huo utahusisha kuandikisha wananchi wote wenye sifa za kuandikishwa kuwa wapiga kura. Wananchi hao ni pamoja na wale wenye vitambulisho vya mpiga kura na wale wote watakuwa wamefikisha umri wa miaka 18 wakati wa Uchaguzi Mkuu. Mfumo huo utaiwezesha Tume kuwa na taarifa sahihi za mpiga kura na kuondoa uwezekano wa mtu kujiandikisha zaidi ya mara moja. Utaratibu huo wa uandikishaji utaondoa malalamiko kutoka kwa wadau wa uchaguzi kuhusu udanganyifu katika upigaji kura.

Mheshimiwa Spika, napenda kulikumbusha Bunge lako Tukufu na wananchi wote kwamba Tanzania itatumia mfumo wa *BVR* kwa ajili ya uandikishaji tu na hautatumika kwa ajili ya kupiga au kuhesabu kura kama wengine wanavyoamini. Wale wote wenye sifa watapiga kura kwa utaratibu wa kawaida wa kutumia karatasi maalum na matokeo yatatolewa na kubandikwa vituoni kama ambavyo imekuwa ikifanyika kwenye chaguzi zilizopita. Tume ya Taifa ya Uchaguzi itaendelea kutoa elimu, taarifa na ratiba kwa Umma kuhusu zoezi la uandikishaji linavyofanyika katika maeneo yote nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Tume ya Taifa ya Uchaguzi itaendelea na zoezi la Kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura, kutoa elimu ya mpiga kura, kusimamia na kuendesha zoezi la kura ya maoni kwa ajili ya Katiba Inayopendekezwa na kufanikisha Uchaguzi Mkuu unaotarajiwa kufanyika mwezi Oktoba, 2015. Natoa wito kwa wananchi wote wenye sifa kujiandikisha ili waweze kupiga kura ya maoni juu ya Katiba Inayopendekezwa na kuchagua viongozi wao ifikapo Oktoba, 2015.

Mheshimiwa Spika, Muungano wetu umedumu kwa zaidi ya nusu karne. Katika kipindi hicho tumepata mafanikio makubwa na ya kujivunia. Hii imetokana na misingi imara iliyowekwa na Waasisi wa Taifa letu pamoja na utamaduni wetu wa kujadiliana na kutatua changamoto kila zinapojitokeza. Kinachotia moyo ni kwamba, hata wakati wa mchakato wa kuandaa Katiba Mpya, mjadala ulijikita kwenye aina ya Muungano tunaoutaka na siyo kuwepo au kutokuwepo kwa Muungano. Hii inadhahirisha kuwa Muungano ni jambo muhimu na unakubalika na Watanzania wa pande zote mbili. Hivyo, tuna kila sababu ya kuulinda na kuudumisha Muungano wetu na kujivunia Utaifa tuliouanzisha sisi wenyewe.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne, kupitia Kamati ya Pamoja ya Serikali ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar chini ya Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeendelea kushughulikia hoja za Muungano.

Mheshimiwa Spika, Kupitia Kamati hiyo, jumla ya hoja 15 zilipokelewa na kujadiliwa ambapo hoja tisa zilipatiwa ufumbuzi na hoja sita zipo katika hatua za utatuzi. Hoja zilizo kwenye hatua za utatuzi ni pamoja na mgawanyo wa mapato ambao unajumuisha suala la mgawo wa misaada kutoka nchi za nje, misamaha ya mikopo, hisa za SMZ zilizokuwa katika Bodi ya Sarafu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na faida ya Benki Kuu.

Mheshimiwa Spika, hoja nyingine ni Utafutaji na Uchimbaji wa mafuta na gesi asilia; Ushiriki wa Zanzibar katika Taasisi za Nje; Ajira ya watumishi wa Zanzibar katika Taasisi za Muungano; Usajili wa vyombo vya moto na Tume ya Pamoja ya Fedha. Ni dhamira ya Serikali zetu mbili kuzipatia ufumbuzi hoja hizo haraka iwezekanavyo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaanza utekelezaji wa utaratibu wa muda wa mgao wa ajira kwa Taasisi za Muungano.

Aidha, itaendelea kuratibu vikao vya Kamati ya Pamoja ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa kushughulikia masuala ya Muungano, kuratibu masuala ya kiuchumi, kijamii, kisheria na mambo yanayohusiana na Katiba kwa faida ya pande zote mbili za Muungano. Pia, juhudi zitaendelezwa katika kutoa elimu kwa Umma na kuratibu masuala yasiyo ya Muungano kwa kuhakikisha kwamba Sekta, Wizara na Asasi zisizo za Muungano zinakutana angalau mara nne kwa mwaka.

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2011 mchakato wa kuandaa Katiba Mpya ulianza baada ya Bunge lako Tukufu kupitisha Sheria ya Mabadiliko ya Katiba Na. 8 ya mwaka 2011. Sheria hiyo iliwezesha kuundwa kwa Tume ya Mabadiliko ya Katiba iliyokuwa na Wajumbe 32 kutoka pande mbili za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakiwakilisha makundi mbalimbali katika jamii. Tume hiyo ilifanya kazi iliyowezesha kupatikana kwa Rasimu ya Katiba Mpya na Bunge Maalum la Katiba lilijadili na kuandaa Katiba Inayopendekezwa.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sheria ya Mabadiliko ya Katiba, Katiba Inayopendekezwa itatakiwa kupigiwa kura ya maoni ili kupata ridhaa ya wananchi. Katika kufanikisha zoezi hilo, Serikali imechapisha Katiba inayopendekezwa kwenye Gazeti la Serikali na pia imechapisha na kusambaza jumla ya nakala milioni mbili za Katiba hiyo kwa lengo la kuwawezesha wananchi kuisoma na kuelewa vizuri.

Mheshimiwa Spika, ili wananchi wengi zaidi wapate fursa ya kuisoma Katiba hiyo, vilevile Serikali imechapishwa kwenye magazeti ya kawaida na pia imewekwa katika tovuti mbalimbali za Serikali kwa wale ambao wanatumia mitandao. Ili kuwezesha Watanzania wenye mahitaji maalum ya kusoma, Serikali ilichapisha nakala 400 za Katiba Inayopendekezwa kwa watu wa aina hiyo.

Mheshimiwa Spika, pia, nakala za Katiba inayopendekezwa zenye maandishi makubwa zimeandaliwa kwa ajili ya watu wenye uoni hafifu. Serikali inaendelea kuelimisha Umma kupitia vyombo vya habari kuhusu Katiba Inayopendekezwa na umuhimu wa kuipiga kura.

Mheshimiwa Spika, upigaji kura ya maoni wa Katiba inayopendekezwa utafanyika baada ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kukamilisha zoezi la kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura. Natoa wito kwa Watanzania wote waisome Katiba Inayopendekezwa kwa makini na kuelewa vizuri ili waweze kufanya uamuzi sahihi wakati wa kuipigia kura. Nawasihi wananchi wote waliojiandikisha kutumia haki yao ya msingi na ya Kikatiba kupiga kura bila kulazimishwa na mtu yeyote au kikundi chochote.

Mwaka 2011/2012, Serikali ilianza zoezi la usajili na utambuzi wa raia wa Tanzania na wageni waishio nchini kupitia Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA). Awamu ya Kwanza ilihusisha uandikishaji wa watumishi wa umma pamoja wananchi wa Mikoa ya Dar es Salaam, Tanga, Morogoro, Lindi na Mtwara ambapo hadi Aprili, 2015 zaidi ya watu 5,000,000 wameandikishwa Tanzania Bara na kwa upande wa Zanzibar, watu 600,000 wameandikishwa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na zoezi la uandikishaji katika Mikoa iliyobaki, kujenga Kituo cha Kutunza Kumbukumbu pamoja na kujenga Ofisi 13 za Usajili za Wilaya Tanzania Bara na Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014, uchumi ulikua kwa asilimia 7.0 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.7 mwaka 2006, ukuaji ambao ni mzuri ikilinganishwa na nchi nyingi zinazoendelea. Kutokana na ukuaji huo, pato la wastani la Mtanzania limeongezeka kutoka shilingi 360,865 mwaka 2005 hadi Sh. 1,725,290/= mwaka 2014.

Aidha, kwa mujibu wa Utafiti wa Mapato na Matumizi katika Kaya uliofanyika mwaka 2012, umasikini wa kipato umepungua kutoka wastani wa asilimia 34.4 mwaka 2007 hadi asilimia 28.2 mwaka 2012, sawa na asilimia 6.2.

Mheshimiwa Spika, mfumuko wa bei umepungua kutoka asilimia 6.1 2014 hadi asilimia 4.3 Machi, 2015. Kupungua kwa mfumuko wa bei kumetokana na sera nzuri za fedha, kuimarika kwa upatikanaji wa chakula, pamoja na kushuka kwa bei ya mafuta kwenye soko la dunia. Serikali inaendelea kuweka mazingira wezeshi kwa sekta za kipaumbele kukua kwa kushirikisha sekta binafsi. Sekta hizo ni pamoja na kilimo, mifugo na uvuvi.

Mheshimiwa Spika, azma ya Serikali ya CCM ni kuifanya Tanzania kuwa nchi yenye hadhi ya kipato cha kati ifikapo mwaka 2025 kama ilivyoainishwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025. Ili kuhakikisha kuwa lengo hilo linafikiwa, Serikali iliandaa Mpango wa Maendeleo wa miaka 15 (2011 - 2026) ambao unatekelezwa kwa vipindi vya miaka mitano mitano.

Mheshimiwa Spika, Mpango wa kwanza wa miaka mitano ulianza kutekelezwa mwaka 2011/2012 na utamalizika mwaka 2015/2016. Ili kuharakisha utekelezaji wa mpango huo, Serikali imeainisha miradi michache ya kipaumbele yenye uwezo wa kutoa matokeo makubwa kwa kipindi kifupi. Utekelezaji wa miradi hiyo unafanywa chini ya mfumo ujulikanao kama Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa au *Big Results Now (BRN)*.

Mheshimiwa Spika, miradi katika maeneo ya kipaumbele ya elimu, maji, uchukuzi, kilimo, nishati na gesi asilia, kuongeza mapato ya Serikali, imeanza kutekelezwa chini ya utaratibu huo.

Aidha, Serikali imeongeza eneo la Uboreshaji wa Mazingira ya Biashara na Uwekezaji katika *BRN*. Vilevile uimarishaji na upatikanaji wa huduma za afya ni eneo lingine ambalo litashughulikiwa kwa utaratibu wa *BRN*.

Mheshimiwa Spika, lengo la Mfumo wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa ni kuhakikisha kuwa vipaumbele vya kitaifa vyenye uwezo wa kuharakisha maendeleo vinatekelezwa kwa kasi na kuleta matokeo makubwa haraka. Katika kipindi cha mwaka mmoja wa utekelezaji wa mfumo huo kuanzia Mwaka 2013/2014 hadi 2014/2015 mafanikio makubwa yamepatikana.

Mheshimiwa Spika, katika Sekta ya Elimu utekelezaji wa miradi na malengo yaliyokusudiwa ulifikia asilimia 81, Maji asilimia 80, Nishati asilimia 79, Kilimo asilimia 77, Uchukuzi asilimia 64 na Utatuzaji Rasilimali Fedha asilimia 54. Mawaziri wa Sekta watatoa ufafanuzi wa

utekelezaji katika maeneo hayo watakapowasilisha Hotuba za Bajeti za Wizara husika katika Mkutano huu wa Bunge la Bajeti.

Mheshimiwa Spika, sekta binafsi ni moja ya nguzo muhimu katika kukuza uchumi wa soko. Kwa kutambua umuhimu huo, Serikali imetekeleza programu na miradi mbalimbali kwa lengo la kukuza ushindani wa Sekta Binafsi nchini. Programu hizo ni pamoja na Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji, Mradi wa Kukuza Ushindani wa Sekta Binafsi na Mpango wa Kuimarisha Mashauriano na Majadiliano baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi.

Programu hizo zinatekelezwa kwa kushirikiana na Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania ili kuongeza ushiriki wa sekta binafsi katika kupanga na kusimamia utekelezaji wa mikakati na kupata ufumbuzi wa changamoto zinazoikabili sekta hiyo.

Mheshimiwa Spika, dhamira ya Serikali ni kujengea sekta binafsi uwezo wa kuwa mhimili wa ukuaji wa uchumi na kuongeza ushindani wake katika kuzalisha mali na kufanya biashara kwa ufanisi. Pia Serikali imeendelea kufanya majadiliano na sekta binafsi kupitia Baraza la Taifa la Biashara katika ngazi za Taifa, Mkoa na Wilaya. Kwa kutumia utaratibu huo wa majadiliano, Serikali kwa kushirikiana na wadau wengine, hujadili masuala ya Kiseru na Kisheria yanayoathiri uendeshaji wa sekta binafsi na kutolewa mapendekezo kwa ajili ya maboresho.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa programu hizo ni pamoja na kuanzisha Vituo vya Utoaji wa Huduma kwa Pamoja Mipakani. Kuanzishwa kwa vituo hivyo kumwezesha huduma za kiforodha, uhamiaji, udhibiti wa ubora, viwango na usalama kupatikana katika kituo kimoja au *one stop centre*. Utaratibu huo ni tofauti na ule wa awali ambapo kila Taasisi ilikuwa inatoa huduma katika kituo chake.

Vilevile, kwa sasa huduma hizo hutolewa upande mmoja tu wa mpaka badala ya utaratibu wa awali ambapo huduma hizo zilifanyika katika pande zote mbili za mpaka. Hatua hizo zimeongeza ufanisi katika uingizaji na utoaji wa mizigo mipakani na kuongeza kiwango cha biashara baina ya nchi jirani. Hii ni pamoja na muda wa kukamilisha taratibu za kiforodha kuwa mfupi ikilinganishwa na hapo awali.

Mheshimiwa Spika, ili Sekta Binafsi iweze kushamiri, ufanisi katika upatikanaji wa huduma za kifedha ni muhimu. Serikali imeainisha usimamizi wa Sekta ya Fedha pamoja na kuongeza fursa za upatikanaji wa huduma za kifedha mijini na vijijini. Idadi ya Benki na Taasisi za Fedha zilizosajiliwa zimeongezeka kutoka 32 mwaka 2005 hadi 58 mwaka 2015 zikiwa na matawi 660 nchi nzima.

Vilevile upatikanaji wa huduma za kifedha kupitia simu za kiganjani na Huduma za Uwakala wa Benki umekua kwa kiwango kikubwa. Kwa mfano, kuanzia mwezi Julai, 2013 hadi Aprili, 2014, jumla ya miamala milioni 972.6 yenye thamani shilingi trilioni 28.3 ilifanyika kupitia mawasiliano ya simu za kiganjani. Hali hiyo imechangia kuweka mazingira wezeshi ya biashara, hususan biashara ndogo na za kati.

Aidha, huduma hizo zimesogezwa karibu zaidi na wananchi na hivyo kuongeza ufanisi. Hii ni pamoja na kutumia muda mfupi na haraka katika kupata huduma hizo na pia kuzifikisha kwa wananchi wengi hasa vijijini.

Mheshimiwa Spika, kutokana na jitihada za Serikali za kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji, kati ya mwaka 2005 na 2014, Kituo cha Uwekezaji Tanzania kimesajili miradi 7,159 yenye thamani ya Dola za Marekani milioni 74,274 na kutoa ajira 869,635.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014, Kituo cha Uwekezaji kilisajili miradi 698 yenye thamani ya Dola za Marekani milioni 11,871.6. Kati ya miradi hiyo, miradi ya wawekezaji wa ndani ilikuwa 328, miradi ya wawekezaji wa nje 211 na miradi ya ubia kati ya wawekezaji wa ndani na wa nje ilikuwa 159.

Mheshimiwa Spika, kati ya miradi hiyo, miradi 33 yenye thamani ya Dola za Marekani milioni 214.11 ilikuwa ya kilimo na ilitoa ajira 13,373. Miradi 109 yenye thamani ya Dola za Marekani milioni 294.72 ilikuwa ya Sekta ya Utalii na ilitoa ajira 5,436. Ili kuvutia uwekezaji zaidi katika Sekta ya Kilimo, Serikali inakamilisha Sera mahsusi itakayohusu uwekezaji katika Sekta ya Kilimo.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuihamasisha Sekta Binafsi kushiriki kikamilifu katika utekelezaji wa miradi ya ubia. Ili kufikia azma hiyo, mwezi Novemba, 2014, Sheria ya Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ilifanyiwa marekebisho ili kurahisisha upatikanaji wa miradi husika.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hatua hiyo, Vitengo vya Uratibu wa Fedha vimeunganishwa na kuunda Kituo kimoja kwa ajili ya kuratibu utekelezaji wa miradi itakayotekelezwa kwa ubia na Sekta Binafsi.

Vilevile Mfuko wa Kuwezesha Maandalizi ya Miradi ya Ubia umeanzishwa, na pia Sheria hiyo itaweka utaratibu mzuri wa usimamizi wa masuala ya ununuzi katika miradi ya ubia ili kuongeza ufanisi.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatekeleza Sera ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ya mwaka 2004 kwa kuwahamasisha wananchi kubaini fursa kwa ajili ya kuleta maendeleo yao na hivyo kuchangia katika ukuaji wa uchumi.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, juhudi kubwa zिलelekezwa kuwajengea uwezo wajasiriamali kubuni, kuanzisha na kuendesha miradi yao ya maendeleo na kuwapatia mikopo yenye masharti nafuu kupitia programu mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, kwa mfano, kupitia Mpango wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi na Kuongeza Ajira ulioanzishwa mwaka 2006/2007, mikopo ya masharti nafuu yenye thamani ya shilingi bilioni 50.6 ilitolewa kwa wajasiriamali 74,790. Mikopo hiyo ni endelevu kwa vile kiasi kinachorejeshwa hutolewa tena kama mikopo kwa wajasiriamali wengine.

Vilevile, Serikali kwa kushirikiana na Taasisi za Fedha na Mifuko ya Hifadhi za Jamii imewawezesha wananchi 256,602 kupata mikopo yenye jumla ya shilingi bilioni 105. Mikopo hiyo ilitolewa kupitia SACCOS, vikundi na watu binafsi na hivyo kuwanufaisha Watanzania wengi. Pia Serikali kwa kushirikiana na Wadau imewawezesha uanzishwaji wa takribani vikundi vya VICOBA 23,000 vyenye wanachama 700,000 na mtaji wa shilingi bilioni 86.

Mheshimiwa Spika, sambamba na hatua hizo, Serikali imetoa mafunzo ya ujasiriamali kwa Wanachama wa SACCOS na vikundi vingine vya kijamii wapatao milioni 1.6. Kati ya hao, wanawake ni asilimia 53 na wanaume ni asilimia 47. Vilevile Serikali imeanzisha mafunzo ya ujasiriamali kwa wahitimu wa Vyuo Vikuu ili kuwawezesha kujajiri wenyewe kwa kutumia fursa zilizopo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na uzoefu uliopatikana katika utekelezaji wa Programu za Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi, Serikali kwa kushirikiana na wadau wengine imeandaa Mwongozo wa Kitaifa wa Ufundishaji Ujasiriamali. Mwongozo huo utasaidia kutoa mafunzo ya ujasiriamali kuanzia shule za msingi hadi vyuo vikuu kwa lengo la kuwafikia wananchi wengi zaidi.

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia kwamba dhana ya uwezeshaji wananchi kiuchumi ni pana na utekelezaji wake unahusisha wadau wengi. Serikali imeandaa Mpango Jumuishi wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi yaani *The National Multi-Sectoral Economic Empowerment Framework*. Mpango huo umesainisha majukumu ya uwezeshaji wananchi kiuchumi yanayopaswa kutekelezwa na Wadau katika Sekta mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuwahimiza wadau wote ikiwa ni pamoja na Wizara, Idara na Taasisi za Serikali, Mamlaka za Serikali za Mitaa Nchini na Taasisi za Sekta Binafsi kujumuisha suala la uwezeshaji wananchi kiuchumi kwenye mipango na bajeti zao za kila mwaka ili tufikie malengo yetu ya kuwafikia wananchi wengi zaidi.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuwahamasisha wananchi kuanzisha na kujiunga na vikundi vya uzalishaji mali, Vyama vya Kuweka Akiba na Kukopa (SACCOS), Benki za Jamii Vijijini (VICOBA) na vikundi vingine vya kiuchumi ili kwa umoja wao waweze kukopesheka na kuongeza nguvu zao za kiuchumi. Vilevile Serikali itaendeleza programu za kijasiriamali kwa vijana nchini.

Mheshimiwa Spika, upatikanaji wa ajira bado ni changamoto kubwa inayowakabili vijana wengi nchini. Kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2012, idadi ya vijana nchini ni milioni 16.2, sawa na asilimia 35.1 ya Watanzania wote. Takwimu hizo zinabainisha kuwa vijana walioajiriwa katika Sekta ya Umma ni 188,087, walioajiriwa katika Sekta Binafsi ni milioni 1.03. Hivyo, sehemu kubwa ya vijana takribani milioni 15 wamejajiri katika shughuli za kilimo, mifugo, uvuvi na biashara ndogo ndogo. Hata hivyo, vijana wengi wanakabiliwa na changamoto ya tija ndogo kwenye uzalishaji na biashara kutokana na matumizi ya teknolojia duni, ukosefu wa mitaji na elimu ya ujasiriamali.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto hizo, Serikali imekuwa ikitoa elimu ya ujasiriamali na mikopo kwa vijana kupitia Mifuko ya Maendeleo ya Vijana na mifuko mingine ili kuwawezesha kuanzisha au kupanua miradi yao ya uzalishaji mali.

Mheshimiwa Spika, kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, Serikali imetoa mikopo ya masharti nafuu yenye thamani ya Shilingi bilioni 5.8 kwa SACCOS 244 na vikundi vya vijana 667. Aidha, jumla ya vijana 20,626 wamepatiwa mafunzo ya ujasiriamali na stadi za maisha.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu wa vijana ambao ni kundi kubwa la nguvu kazi kwa nchi yetu, Serikali itaimarisha Mfuko wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi na kutoa ajira ili fedha za mfuko huo zilenge zaidi katika kuwawezesha kiuchumi vijana wasomi na vijana wengine walio tayari kujituma na kujajiri wenyewe kwa kutumia elimu na vipaji vyao.

Mheshimiwa Spika, Serikali inakamilisha mapitio ya Sera ya Taasisi Ndogo za Fedha ili kurahisisha upatikanaji wa mitaji kwa wajasiriamali wadogo. Natoa wito kwa vijana kujiunga katika vikundi vya ujasiriamali na kutumia fursa hiyo ili waweze kupata mikopo na kuweza kujajiri.

Katika jitihada za kuleta mageuzi katika Sekta ya Kilimo, yanayolenga kuongeza tija na uzalishaji wa mazao na kuimarisha usalama wa chakula, Serikali ya Awamu ya Nne imeandaa upya Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013. Aidha, imetekeleza azma ya Kilimo Kwanza kupitia Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Kilimo; Programu ya Kuendeleza Umwagiliaji; Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya pamoja na Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika na pia *BRN!*

Mheshimiwa Spika, kupitia Mpango na Programu hizo, Serikali imeongeza upatikanaji na usambazaji wa mbolea kutoka tani 241,753 mwaka 2005/2006 hadi tani 343,687 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 42.2. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na Sekta Binafsi, imeongeza upatikanaji wa mbegu bora kwa wakulima kutoka tani 10,477 za mwaka 2005/2006 hadi kufikia tani 32,340 mwaka 2013/2014 ikiwa ni sawa na asilimia 208.7 ya mahitaji.

Mheshimiwa Spika, kutokana na utekelezaji wa mpango wa ruzuku ya mbolea na mbegu bora, wakulima walionufaika kwa utaratibu wa vocha wameongezeka kutoka takribani kaya 737,000 mwaka 2008/9 hadi kaya milioni 2.5 mwaka 2013/2014. Mfumo huo wa ruzuku ya pembejeo umewezesha wakulima kuongeza tija katika uzalishaji wa mahindi kutoka wastani wa gunia tano hadi gunia 15 kwa ekari moja; na uzalishaji wa mpunga kutoka wastani wa gunia nne hadi gunia 20 kwa ekari moja.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu wa zana bora za kilimo katika kuongeza eneo la uzalishaji na kumpunguzia mkulima harubu ya jembe la mkono, Serikali ilianzisha mpango wa kukopesha matrekta kwa wakulima wadogo kwa masharti nafuu. Kutokana na utekelezaji wa mipango hiyo na uhamasishaji wa Sekta Binafsi kuingiza matrekta nchini, matrekta makubwa yameongezeka kutoka 6,168 mwaka 2005 hadi 10,064 mwaka 2014; na matrekta ya mkono (*Power tillers*) kutoka 166 mwaka 2005 hadi 6,348 mwaka 2014. Kuongezeka kwa zana hizo kumechangiwa na uamuzi wa Serikali wa kuingiza nchini matrekta na kuyakopesha kwa wakulima kwa bei nafuu katika Vyama vya Ushirika na Vikundi vya Wakulima.

Mheshimiwa Spika, ili kuwawezesha wakulima kupata teknolojia za kisasa zitakazowawezesha kuongeza tija katika kilimo, Serikali imeongeza idadi ya Maafisa Ugani wa kilimo kutoka 3,379 mwaka 2006/2007 hadi 9,778 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 189.

Aidha, ili kuongeza mbinu shirikishi katika huduma za ugani, Mwongozo wa Kuanzisha na Kuendesha Mashamba Darasa kwenye Halmashauri zote nchini umeandaliwa. Mashamba Darasa yameongezeka kutoka 1,965 yenye wakulima 51,623 mwaka 2006 hadi Mashamba Darasa 16,512 yenye jumla ya wakulima 345,106 mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, kutokana na juhudi za Serikali za kuongeza mbolea, mbegu bora, zana bora za kilimo na huduma za ugani, uzalishaji wa mazao nchini hususan ya chakula, umeongezeka kutoka tani milioni 9.66 mwaka 2005/2006 hadi tani milioni 16.01 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 66.4. Ongezeko hilo limeliwezesha Taifa kujitosheleza kwa chakula kwa wastani wa asilimia 125 mwaka 2014 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 95 mwaka 2005.

Mheshimiwa Spika, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (*National Food Reserve Agency - NFRA*) umeongezewa uwezo wa kuhifadhi chakula kutoka tani 241,000 mwaka 2004/2005 hadi tani 246,000 mwaka 2014/2015 ili kuiwezesha Serikali kukabiliana ipasavyo na upungufu wa chakula wakati wa njaa na majanga.

Mheshimiwa Spika, kutokana na uzalishaji mkubwa wa chakula katika msimu wa 2013/2014, kuanzia mwezi Julai, 2014, Serikali ililazimika kununua tani 304,514 za nafaka zikiwemo tani 295,900 za mahindi, tani 4,674 za mtama na tani 3,940 za mpunga ili kuokoa mazao hayo yasiharibike na wakulima kupata hasara. Hadi kufikia mwezi Machi, 2015, *NFRA* ilikuwa na tani 494,007 zilizokuwa zimehifadhiwa katika maghala yake na kiasi kingine kuhifadhiwa katika maghala ya watu binafsi.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Kilimo itabakia kuwa ya muhimu sana katika nchi yetu kwa miaka mingi ijayo kwani ndiyo inayotegemewa na Watanzania wengi kwa ajili ya chakula na kipato. Juhudi zaidi zitawekwa katika kuikua na kuendeleza sekta hiyo hususan kuwawezesha wakulima wadogo ili kilimo kiwe cha tija zaidi na kuongeza pato lao. Huo ndio Mwelekeo wa Sera za Chama cha Mapinduzi katika miaka ya 2010 hadi 2020 ambazo zitaendelea kutekelezwa katika mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuwawezesha wakulima kupata zana bora za kilimo kwa gharama nafuu na kuwaunganisha na masoko, Serikali itaendelea na ujenzi wa maghala yenye uwezo wa tani 5,000 Wilayani Mbozi na tani 10,000 Songea Mjini. Aidha, Serikali itaanza ujenzi wa vihenge vya kisasa (*silos*) vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 160,000 katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2010, Serikali ilianzisha Mpango wa Kuendeleza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania – (*Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania au SAGCOT*).

Mheshimiwa Spika, mpango huo unaohusisha ubia kati ya Sekta Binafsi na Sekta ya Umma unalenga kuchochea uwekezaji mkubwa wa Sekta Binafsi kwa kushirikisha wakulima wadogo ili kubadili kilimo na kukifanya kuwa cha kisasa, chenye tija na cha kibiashara kwa kutumia mitaji, teknolojia na ubunifu. Ili kutekeleza azma hiyo, Kituo Maalum kinachoratibu uwekezaji wa kilimo katika eneo hilo kijulikanacho kama *SAGCOT Centre* kimeanzishwa.

Kituo hicho kimekuwa chachu ya kuvutia uwekezaji kwenye kilimo katika ukanda huo na kuhamasisha wakulima wadogo kushiriki kikamilifu katika uwekezaji huo. Uzoefu uliopatikana katika utekezaji wa mpango huo unaonesha kwamba pale ambapo wakulima wadogo wameshirikishwa kikamilifu katika utekezaji, tija imeongezeka kwa kiwango kikubwa kwani wakulima wadogo hupata fursa ya kupata pembejeo, huduma za ugani na masoko.

Kwa mfano, uwekezaji uliofanywa na Kampuni ya *Kilombero Plantation Limited* katika uzalishaji wa mpunga katika shamba la Mngeta, Wilayani Kilombero, umewezesha wakulima wadogo 8,000 kutoka katika vijiji vinavyozunguka shamba hilo kuongeza uzalishaji wa mpunga kutoka tani mbili hadi tani nane kwa hekta. Wakulima hawa wadogo pia wameunganishwa na masoko na wamewezesha kupata pembejeo kwa uhakika zaidi.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya masoko katika Mikoa na mipakani ili kukuza biashara ya ndani na kikanda. Ili kufanikisha azma hiyo, Serikali inatekeleza Programu ya Uendelezaji Miundombinu ya Masoko, Uongezaji Thamani Mazao na Huduma za Kifedha Vijijini.

Kupitia Programu hiyo, Serikali imekarabati barabara za Vijijini zenye urefu wa kilometa 555.3 kwa kiwango cha changarawe. Aidha, imejenga maghala 11 katika Halmashauri 10 yenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,000 za mazao kila moja.

Vilevile kupitia Programu ya Uboreshaji wa Miundombinu ya Masoko ya Mipakani, Serikali imejenga jumla ya masoko 10 katika maeneo ya kimkakati ya mipakani. Masoko yaliyojengwa ni pamoja na Nyamugali na Kagunga yaliyopo katika mpaka wa Tanzania na Burundi; na Masoko ya Mkenda na Mtambaswala yaliyopo katika mpaka wa Tanzania na Msumbiji.

Mheshimiwa Spika, natoa wito kwa wananchi kutumia fursa za masoko hayo kufanya biashara na nchi jirani ili kujiongeza kipato na kukuza mauzo yetu ya nje.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaboresha miundombinu mbalimbali ya masoko kama vile barabara, maghala, huduma za fedha na kuweka huduma nyingine muhimu kama umeme, maji na ulinzi hasa katika maeneo ya masoko ya mipakani.

Mheshimiwa Spika, Serikali imedhamiria kuongeza tija katika Sekta ya Mifugo ili wafugaji waondokane na uchungaji na kuwawezesha kufuga kisasa. Ili kufikia lengo hilo, Serikali inatekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Mifugo nchini ambayo inalenga kuboresha uzalishaji wa mifugo bora, kupambana na magonjwa ya mifugo na kuimarisha miundombinu ya mifugo. Serikali kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imekarabati na kujenga majosho 847 na hivyo kuongeza idadi ya majosho kutoka 2,177 mwaka 2006/2007 hadi 3,637 mwaka 2014/2015.

Mheshimiwa Spika, aidha, Serikali imetoa ruzuku ya dawa za kuogeshwa mifugo dhidi ya magonjwa yaenezwayo na kupe na mbung'o ambapo jumla ya lita milioni 1.2 za dawa zimenunuliwa.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya dawa hizo yamechangia kupunguza vifo vya ndama kutoka wastani wa asilimia 40 mwaka 2006/2007 hadi chini ya asilimia 10 mwaka 2014/2015.

Mheshimiwa Spika, kutokana na Serikali kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji kwa Sekta Binafsi, viwanda vya kusindika maziwa vimeongezeka kutoka viwanda 22 hadi 74 kati ya mwaka 2005 na 2014. Viwanda hivyo vimeongeza uwezo wa usindikaji wa maziwa kwa siku kutoka lita 56,580 mwaka 2005 hadi lita 139,800 mwaka 2014, sawa na ongezeko la asilimia 147.

Aidha, uzalishaji wa vyakula vya mifugo umeongezeka kutoka tani 559,000 mwaka 2005 hadi tani 915,000 mwaka 2013/2014; na viwanda vya kuzalisha vyakula hivyo vimeongezeka kutoka viwanda sita mwaka 2005 hadi 80 mwaka 2014 vyenye uwezo wa kusindika tani milioni 1.4 kwa mwaka.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu imejaliwa kuwa na mifugo mingi ambayo ikitumika vizuri inaweza kubadili maisha ya wafugaji. Hata hivyo, tunahitaji kufanya mapinduzi makubwa katika sekta hii ili wafugaji wetu waweze kufuga kisasa.

Mheshimiwa Spika, kazi iliyoanza ya kuzalisha mifugo bora na kuisambaza kwa wafugaji pamoja na kutenga maeneo maalum ya wafugaji itaendelezwa kwa nguvu zaidi ili kuongeza tija kwenye Sekta ya Mifugo. Vilevile uwekezaji kwenye machinjio ya kisasa utahamasishwa ili mazao yatokanayo na mifugo yaweze kupata soko la uhakika ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali inatekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Uvuvi nchini ili kuwawezesha wavuvi kuzitumia fursa za viumbe hai vilivyomo katika bahari, maziwa na mito

kuinua hali zao za maisha. Kupitia Programu hiyo, uzalishaji wa mazao ya uvuvi umeongezeka kutoka tani 341,109 mwaka 2006 hadi tani 375,158 mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, tani 43,354 za mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo 42,100 ziliuzwa nje ya nchi na kuiingizia Serikali mapato ya shilingi bilioni 7.5 ikilinganishwa na tani 38,574 na samaki hai wa mapambo 44,260 zilizouzwa nje ya nchi mwaka 2013/2014 na kuiingizia Serikali kiasi cha shilingi bilioni 6.1

Kutokana na sera nzuri za uwekezaji na uwezeshaji, Viwanda vya Kuchakata Samaki vimeongezeka kutoka viwanda 25 hadi 48 na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi kutoka maghala 40 hadi 84.

Katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Serikali itaimarisha ufuatiliaji na doria ili kudhibiti uvuvi na biashara haramu katika mito, maziwa, bahari na maeneo ya mipakani.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ndani ya Mapori ya Akiba, Hifadhi za Wanyamapori, kuimarisha ulinzi na usalama wa wanyamapori pamoja na kuziwezesha jamii zinazoishi jirani na maeneo ya hifadhi kunufaika na rasilimali za wanyamapori. Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanzisha Mamlaka ya Wanyamapori ili kuimarisha uhifadhi na kukabiliana na ujangili nchini.

Mheshimiwa Spika, ili kuendeleza juhudi za kudhibiti ujangili wa wanyamapori, Serikali kwa kushirikiana na Washirika wa Maendeleo imeongeza uwezo wa Mamlaka za Serikali kwa kuwapatia vifaa vya kisasa ikiwa ni pamoja na helikopta moja, magari 35, silaha na mitumbwi minne. Vilevile Serikali imeajiri askari wa wanyamapori 608.

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2014 Tanzania ilikuwa mwenyeji wa Mkutano wa Kikanda kuhusu kukomesha ujangili. Katika mkutano huo uliofanyika Arusha, nchi za Tanzania, Burundi, Kenya, Malawi, Msumbiji, Sudani ya Kusini, Uganda na Zambia zilisaini Azimio la Kikanda la Kushirikiana katika Kuhifadhi na Kudhibiti Vitendo vya Ujangili.

Tanzania pia ilisaini Mkataba wa Makubaliano ya Ushirikiano katika kuhifadhi ushoroba wa wanyamapori na nchi za Kenya (Serengeti - Masai Mara), Msumbiji (Selous - Niassa) na Zambia (Miombo - Mapane Woodland).

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kushirikiana na wananchi kusimamia maliasili kupitia Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori na kuweka alama za wazi kwenye mipaka ya Hifadhi za Wanyamapori na ardhi oevu.

Tanzania kama nchi, tunalo jukumu kubwa la kulinda urithi mkubwa wa wanyamapori tuliojaliwa na Mwenyezi Mungu kwa nguvu zote. Jukumu hili haliwezi kuachiwa Maafisa Wanyamapori pekee, linahitaji nguvu zetu wote na viongozi kuanzia ngazi ya Vitongoji hadi Taifa. Tushirikiane kuwafichua majangili ili kuokoa rasilimali hizo ambazo ni utajiri mkubwa kwa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeweka msukumo mkubwa katika kuendeleza ufugaji nyuki kibiashara na kuongeza tija katika kuzalisha asali na nta ili kuwawezesha wafugaji kujiongezea kipato. Kazi kubwa iliyofanyika ni kutoa elimu na kuhamasisha wananchi kuanzisha vikundi na miradi ya ufugaji nyuki.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2014 Serikali iliandaa Maonesho Maalum ya Asali ambayo yaliambatana na Kongamano la Kimataifa la Ufugaji Nyuki kwa lengo la kujadili maendeleo ya Sekta ya Ufugaji Nyuki nchini.

Pia Serikali imeadhimisha mwaka wa tatu wa Siku Maalum ya Kitaifa ya Utundikaji Mizinga iliyofanyika Wilayani Handeni, tarehe 25 Machi, 2015. Siku hii huadhimishwa Kitaifa, Kimkoa na Kiwilaya ili kuhamasisha wananchi kuanzisha ufugaji nyuki katika maeneo yao kwa lengo la kuwapatia kipato kwa njia ambayo ni rafiki kwa mazingira.

Mheshimiwa Spika, Serikali imetoa mafunzo kuhusu mbinu mpya za ufugaji nyuki, matumizi ya mizinga ya kisasa, utundikaji wa mizinga na usimamizi wa manzuki kwa wananchi 7,320 katika vikundi 921 vya wafugaji nyuki kutoka vijiji 242 kwenye Wilaya 30. Vilevile Serikali imegawa mizinga ya kisasa 14,076 kwa wananchi na vituo kumi vya ukusunyaji asali vimeanzishwa katika Wilaya tano.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016 Serikali itaendelea kutoa elimu ya ufugaji nyuki, kuboresha mifumo ya kukusanya maduhuli, kujenga maabara ya ufugaji nyuki na kuhimiza kuanzisha Chama Kikuu cha Ushirika cha Wafugaji Nyuki.

Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya juhudi kubwa za kutangaza Vivutio vya Utalii Nchini, kuboresha huduma za kitalii hususan hoteli, miundombinu na mawasiliano na kushiriki maonesho ya Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, vilevile Serikali imefanikiwa kuyashawishi Mashirika ya Ndege ya *Qatar Airways*, *Fly Dubai* na *Turkish Airlines* kuongeza idadi ya safari zao nchini Tanzania. Juhudi hizo zimesaidia kuwashawishi watalii wengi zaidi kuitembelea Tanzania.

Idadi ya watalii wa nje imeongezeka kutoka 1,095,884 mwaka 2013 hadi watalii 1,102,026 mwaka 2014/2015. Mapato yatokanayo na utalii yaliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 1,853 mwaka 2013 hadi Dola za Marekani 1,983 mwaka 2014, sawa na ongezeko la asilimia saba.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Utalii ndiyo inayoongoza sasa kuliingizia Taifa fedha za kigeni. Hivyo, juhudi kubwa zinafanyika kuongeza kasi ya kutangaza vivutio vilivyopo na kuimarisha utoaji wa huduma muhimu, ikiwa ni pamoja na kufundisha watoa huduma mbinu za kisasa za kuhudumia watalii.

Aidha, juhudi zaidi zinahitajika ili kufikia masoko mapya na kutangaza vivutio vingine vinavyopatikana maeneo ambayo hayajatangazwa sana. Hii ni pamoja na kuhimiza utalii wa ndani kwa kuhamasisha wazawa kutembelea vivutio vingi vinavyopatikana nchini kote.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Madini ni kati ya sekta muhimu zenye mchango mkubwa kiuchumi na kijamii. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, mapato yatokanayo na madini yameongezeka kila mwaka kutokana na mchango wa uchimbaji mkubwa na pia uchimbaji wa kati na mdogo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hicho, thamani ya madini yaliyozalishwa nchini na kuuzwa nje iliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 655.5 mwaka 2005 hadi kufikia Dola za Marekani milioni 1,794 mwezi Desemba, 2014.

Mheshimiwa Spika, ili kuwezesha Taifa kunufaika zaidi na rasilimali za madini, Serikali imekamilisha majadiliano na Wawekezaji wa Migodi mikubwa ya Geita, Bulyanhulu, *North Mara* na Buzwagi ambapo Kampuni hizo zimeanza kulipa ushuru wa huduma kwa Halmashauri za Wilaya husika kwa mujibu wa Sheria ya Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, ulipaji wa ushuru huo umeongeza uwezo wa Halmashauri wa kutekeleza miradi mingi ya maendeleo badala ya kutegemea malipo ya Dola za Marekani 200,000 kwa mwaka kama ilivyokuwa ikifanyika awali.

Vilevile majadiliano hayo yamewezesha migodi yote mikubwa kulipa mrabaha wa asilimia nne kama ilivyo kwenye Sheria ya Madini ya mwaka 2010.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Serikali iliendeleza juhudi za kuboresha mfumo wa utoaji leseni za madini ikiwa ni pamoja na kujenga mfumo wa huduma za leseni kwa ajili ya mtandao. Kufuatia jitihada hizo, muda wa kushughulikia maombi mapya umepunguzwa kutoka miezi 18 hadi kufikia miezi mitatu. Kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi Machi 2015 jumla ya leseni 3,449 zilitolewa kwa wachimbaji wa madini ya aina mbalimbali nchini.

Vilevile Serikali imeanzisha ofisi mbili zaidi za Kanda ya Ziwa Nyasa (Songea) na Kanda ya Ziwa Victoria Mashariki (Musoma) ili kusogeza huduma karibu na wananchi. Aidha, zimeanzishwa Ofisi nne za Afisa Madini Mkazi katika Miji ya Bariadi, Njombe, Moshi na Nachingwea. Ni imani yangu kuwa wananchi watatumia kikamilifu huduma zinazotolewa na Maafisa wa Madini wa maeneo hayo ili waweze kunufaika na rasilimali za madini zilizopo nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kuwawezesha wachimbaji wadogo kuboresha shughuli za utafutaji, uchimbaji na kuongezea thamani madini. Hatua zilizochukuliwa ni pamoja na kutoa mafunzo kwa vitendo, kuwatengea maeneo maalum ya uchimbaji madini na kutoa ruzuku ya zana za vifaa vya uchimbaji na uchenjuaji wa madini.

Serikali imetoa mikopo yenye masharti nafuu kwa wachimbaji wadogo yenye thamani ya shilingi bilioni moja na nukta nne na kutenga jumla ya kilometa za mraba 1,639 katika maeneo 22 hapa nchini kwa ajili ya wachimbaji wadogo wa madini. Aidha, Serikali imeanzisha soko la kimataifa la vito na usonara na imekarabati Kituo cha Kijimolojia Tanzania kilichopo Jiji la Arusha ili kukuza tasnia ya uongezaji thamani madini nchini badala ya madini hayo kusafirishwa nje ya nchi yakiwa ghafi. Hatua hizo zimetoa fursa kwa wachimbaji wadogo na wafanyabiashara wa nje kuanzisha uhusiano wa kibiashara.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Viwanda ni mhimili muhimu katika maendeleo ya uchumi na kichocheo kikubwa cha ukuaji wa uchumi. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, Sekta ya Viwanda imekua kwa wastani wa asilimia 7.7. Ukuaji huo umetokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa viwandani, hususan usindikaji wa vyakula na uzalishaji wa vinywaji, saruji, sigara na bidhaa za chuma.

Katika kipindi hicho, mchango wa Viwanda Vidogo na vya Kati umeongezeka kwa kiwango kikubwa. Matokeo ya utafiti uliofanywa mwaka 2012 unaonesha kuwa viwanda vidogo na vya kati na biashara ndogo vinachangia asilimia 27.9 ya Pato la Taifa na vimefanikisha kuzalisha ajira za moja kwa moja kwa Watanzania zaidi ya milioni 5.2.

Hii inathibitisha kuwa viwanda vidogo na vya kati vina mchango mkubwa katika Pato la Taifa. Serikali itaendelea kuweka mazingira wezeshi ili kukuza viwanda vidogo na vya kati ikiwemo kutoa msukumo zaidi kwa viwanda vya kuongezea thamani ya mazao ghafi yanayozalishwa hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanza kufanya sensa ya viwanda nchini. Lengo la sensa hiyo ni kupata takwimu na taarifa za kina za viwanda zitakazotumiwa

kubuni na kuchukua hatua stahiki za kisera na kuandaa programu za kuendeleza sekta ya viwanda nchini. Ukusanyaji wa takwimu hizo pia utatumika kuandaa Mpango wa Pili wa Maendeleo wa miaka mitano ambao umelenga kuinua sekta ya viwanda nchini ili kufikiwa kwa malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025.

Mheshimiwa Spika, Tanzania imekuwa na mabadiliko na mahitaji makubwa ya matumizi ya ardhi kwa watumiaji mbalimbali. Mahitaji hayo makubwa na kutokuwepo kwa Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi tangu awali vimesababisha kuongezeka kwa migogoro ya matumizi ya ardhi, ugomvi baina ya watumiaji mbalimbali na uharibifu wa mazingira.

Mheshimiwa Spika, ili kudhibiti hali hiyo, mwezi Agosti, 2013, Serikali iliidhinisha Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi 2013 – 2033. Mpango huo umeweka utaratibu mzuri na unaofaa wa matumizi ya ardhi kwa kuainisha programu 12 za matumizi ya ardhi, usimamizi wa uendelezaji wa miji na mipango ya matumizi ya ardhi ya Wilaya na Vijiji. Utekelezaji wa programu hizo umewezesha vijiji 1,560 vilivyopo katika Wilaya 92 kuandaliwa mipango ya matumizi ya ardhi nchini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Serikali iliahidi kuanza ujenzi wa Mfumo Unganishi wa Kuhifadhi Kumbukumbu za Ardhi (*Integrated Land Management Information System*) ambao unalenga kuboresha utaratibu wa upatikanaji wa hatimiliki za ardhi na kusogeza huduma za upimaji, upangaji na usimamizi wa ardhi karibu na wananchi.

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba kazi ya ujenzi wa mfumo huo imeanza kwa awamu. Katika Awamu ya Kwanza, Ofisi zote Nane za Kanda za Ardhi zitaunganishwa na Makao Makuu ya Wizara ya Ardhi. Awamu ya Pili, itahusisha kufungua mfumo huo kwenye Ofisi za Ardhi za Halmashauri zote nchini. Hatua hizo zitasaidia kuimarisha utunzaji wa kumbukumbu za ardhi, kurahisisha utoaji hatimiliki na kukadiriya kodi ya pango la ardhi.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeendeleza juhudi za kutatua migogoro ya matumizi ya ardhi hususan baina ya wakulima na wafugaji na maeneo ya hifadhi kwa kuwezesha zoezi la kupanga, kupima na kumilikisha ardhi katika vijiji vya Halmashauri kwa awamu. Halmashauri zilizohusishwa katika awamu ya kwanza ni Halmashauri ya Wilaya ya Mvomero na Kiteto.

Mheshimiwa Spika, katika Halmashauri ya Wilaya ya Kiteto, mipaka ya vijiji vyote imepimwa ikijumuisha vijiji vilivyokuwa kitovu cha migogoro ya ardhi katika eneo hilo. Kazi iliyobaki ni kwa Serikali kujiridhisha na usahihi wa upimaji huo na kutoa maelekezo stahiki kabla ya zoezi hilo kuanza katika Halmashauri ya Wilaya ya Mvomero. Aidha, uhakiki wa mipaka katika Wilaya za Gairo, Chemba na Bagamoyo umefanyika. Uhakiki huo ambao ulikuwa shirikishi umeondoa migogoro ya mipaka iliyokuwa inawakabili wananchi na Watendaji katika maeneo hayo. Kazi ya kuhakiki mipaka katika maeneo mengine itaendelezwa katika mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba kadri idadi ya watu na shughuli za kiuchumi zinavyoongezeka, mahitaji ya ardhi nayo yamekuwa yakiongezeka kwa kasi, wakati ambapo eneo la ardhi linabaki lile lile. Hali hiyo imesababisha kuwepo kwa migogoro baina ya watumiaji mbalimbali wa ardhi. Kwa mantiki hiyo, sote tunatakiwa kutumia ardhi tuliyonayo kwa ufanisi na tija zaidi.

Serikali itaendeleza juhudi za kupima ardhi na kuweka mipango bora ya matumizi yake sambamba na kutoa elimu ya kutumia ardhi ndogo kuzalisha kisasa zaidi. Ni muhimu watumiaji wote wa ardhi wakashirikiana na Serikali kuweka mipango endelevu itakayohakikisha kwamba kila mmoja ananufaika na ardhi iliyopo kwa maendeleo na ustawi wa jamii na Taifa kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya kazi kubwa ya kuimarisha na kuboresha mtandao wa barabara na madaraja nchini. Tangu ilipoingia madarakani mwaka 2005, Serikali ya Awamu ya Nne imekamilisha ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilometa 1,226 zilizoanzishwa na Serikali ya Awamu ya Tatu. Aidha, jumla ya kilometa 1,305 za barabara kuu zimejengwa upya kwa kiwango cha lami na kilometa 960 kufanyiwa ukarabati. Vilevile kilometa 393 za barabara za Mikoa zimejengwa kwa kiwango cha lami. Hivyo, jumla ya barabara kuu na za mikoa zilizoajengwa na kukarabatiwa kwa kiwango cha lami katika kipindi hicho ni kilometa 3,884 na kilometa 6,636 zimekarabatiwa kwa kiwango cha changarawe.

Mheshimiwa Spika, sambamba na ujenzi wa barabara mpya, Serikali pia imeendelea kujenga madaraja madogo na makubwa katika maeneo mbalimbali nchini. Kati ya mwaka 2006 na 2015, Serikali imekamilisha ujenzi wa madaraja makubwa ikiwa ni pamoja na la Mwatisi (Morogoro), Ruvu (Pwani), Nangoo (Mtwara), Nanganga (Mtwara), Ruhekei (Ruvuma) na Daraja la Kikwete katika Mto Malagarasi (Kigoma). Aidha, ujenzi wa madaraja mengine makubwa sita ya Kigamboni, Mbutu, Maligisu, Kavuu, Kilombero na Sibiti unaendelea.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekarabati na kununua Vivuko vipya kwa ajili ya kurahisisha usafiri wa majini nchini. Vivuko vilivyofanyiwa ukarabati ni pamoja na MV Ukara, MV Sabasaba, MV Kome na MV Geita vyote vya Mwanza na MV Chato (Geita). Vivuko vipya vilivyounuliwa ni pamoja na MV Ruvuu (Kagera), MV Ujenzi (Mwanza), MV Musoma (Mara), MV Kilambo (Mtwara) na MV Malagarasi (Kigoma). Pia Serikali imenunua vivuko kwa ajili ya Kahunda – Maisome (Mwanza), Msangamkuu (Mtwara) na Kivuko cha Dar es Salaam - Bagamoyo kitakachosaidia kupunguza msongamano wa magari katika Jiji la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, kazi iliyofanywa na Serikali ya Awamu ya Nne kwenye ujenzi wa barabara, madaraja na vivuko ni kubwa na ya kujivunia. Nchi yetu sasa imeunganishwa na mtandao wa barabara za lami kutoka kona moja ya nchi hadi nyingine. Muda wa kusafiri na kusafirisha mizigo nchini na nchi jirani umepungua sana. Kazi hii inahitaji kuendelezwa kwa nguvu na kasi zaidi kwa miaka ijayo ili hatimaye Mikoa na Wilaya zote ziunganishwe kwa barabara za lami. Hivyo, kazi ya kutafuta fedha kwa ajili ya ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilometa 3,419 ambazo zipo kwenye hatua za usanifu itaendelea kufanywa na Serikali ili barabara hizo nazo zikamilishwe.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeboresha miundombinu ya Reli ya Kati kwa kununua vifaa mbalimbali zikiwemo injini mpya 13 za treni, mabehewa mapya 22 ya abiria, mabehewa 150 ya mizigo, mabehewa 34 ya breki na mabehewa 25 ya kubebea kokoto na mtambo wa kunyanyulia mabehewa. Aidha, imekarabati injini saba (7) za treni, mabehewa 82 ya mizigo na mabehewa 31 ya abiria pamoja na kukamilisha kazi ya kujenga upya injini nane (8) za treni katika Karakana ya Reli iliyopo Morogoro.

Mheshimiwa Spika, kazi ya upembuzi wa kina wa ujenzi wa reli mpya ya Dar es Salaam – Isaka – Kigali/Msongati kwa kiwango cha *standard gauge* ilikamilika Aprili, 2014. Katika mwaka 2015/2016 Serikali itaendelea na mpango wa kuimarisha na kuboresha vitendea kazi na huduma katika Reli ya Kati. Aidha, itaanzisha huduma ya *block train* ya kusafirisha mizigo ya nchi za Rwanda, Burundi na Uganda.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu ina fursa kubwa ya kuongeza mapato kutokana na huduma za Bandari ikizingatiwa kuwa tunazungukwa na nchi sita ambazo hazina bandari. Kwa kutambua fursa hiyo, Serikali imeimarisha bandari zake ili ziweze kutoa huduma kwa ufanisi na tija. Kupitia Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa, Serikali inatekeleza miradi muhimu ambayo imesaidia kuongeza uwezo wa bandari kuhudumia mizigo kutoka tani milioni

12 mwaka 2012 hadi tani milioni 14.6 mwaka 2014/2015. Vilevile muda wa meli kukaa bandarini umepungua kutoka wastani wa siku 6.3 mwaka 2012 hadi wastani wa siku 2.9 Januari, 2015.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaanza ujenzi wa bandari mpya ya Mbegani, Bagamoyo itakayokuwa kubwa kuliko bandari zote katika Ukanda wa Afrika Mashariki na Kati. Aidha, Serikali itaendelea kuimarisha bandari za Tanga na Mtwara na zile za maziwa ili ziweze kutoa huduma bora kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, Serikali imefanya jitihada kubwa kuimarisha usafiri wa anga kwa kujenga, kupanua na kukarabati viwanja vya ndege na kuweka mazingira mazuri kwa Sekta Binafsi kutoa huduma za usafiri wa anga. Viwanja vya Ndege vya Arusha, Bukoba, Kigoma, Mafia, Mpanda, Musoma, Mwanza na Tabora vimekarabatiwa. Aidha, Kiwanja kipya cha Ndege cha Kimataifa cha Songwe, Mbeya kimejengwa na kuanza kutoa huduma mwezi Januari 2013.

Kazi ya kupanua Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Julius Nyerere kwa kujenga jengo la tatu la abiria (*Terminal III*) imeanza na Awamu ya Kwanza inayohusisha ujenzi wa jengo lenye uwezo wa kuhudumia abiria milioni 3.5 kwa mwaka inatarajiwa kukamilika Oktoba, 2015.

Mheshimiwa Spika, kuimarika kwa viwanja vya ndege nchini kumewezesha kampuni zinazotoa huduma za usafiri wa anga ndani na nje ya nchi kuongezeka kutoka 29 mwaka 2005 hadi 55 hivi sasa. Ongezeko hilo limeendana na ongezeko la abiria wanaowasili na kuondoka katika viwanja vya ndege nchini kutoka abiria milioni 2.2 mwaka 2005 hadi zaidi ya abiria milioni 4.7 hivi sasa. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kutekeleza mradi wa ujenzi wa jengo la tatu la abiria la Kiwanja cha Ndege cha Julius Nyerere pamoja na kuendelea na ukarabati wa viwanja vingine vya ndege nchini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Serikali imekamilisha utekelezaji wa miradi ya kuimarisha upatikanaji wa umeme kupitia Mpango wa Changamoto za Milenia katika Mikoa ya Dodoma, Iringa, Manyara, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Njombe na Tanga. Serikali pia imekamilisha kwa asilimia 84 utekelezaji wa Awamu ya Kwanza ya Mradi wa Kufua Umeme wa Kinyerezi utakaozalisha Megawati 150 kwa kutumia gesi asilia. Utekelezaji wa Awamu ya Tatu ya Mradi wa Kinyerezi utakaozalisha megawati 300 unaendelea.

Mheshimiwa Spika, vilevile Serikali imesaini mkataba wa utekelezaji wa Mradi wa Kufua Umeme kutoka Mto Rusumo utakaozalisha megawati 80 kwa lengo la kuyapatia umeme wa uhakika maeneo yaliyo nje ya Gridi ya Taifa, hususan Mikoa ya Kagera na Kigoma.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeimarisha miundombinu ya uzalishaji umeme nchini kwa kiwango kikubwa na kuwezesha uzalishaji wa umeme kuongezeka kutoka megawati 891 mwaka 2005 hadi MW 1,226.3 Machi, 2013. Ili kuongeza kasi ya kusambaza umeme vijijini, Serikali ilianzisha Wakala wa Nishati Vijijini (*Rural Energy Agency - REA*) Oktoba 2007.

Wakala umetekeleza miradi mingi kupitia Mradi Kabambe wa Kusambaza Umeme Vijijini. Katika awamu ya kwanza ya utekelezaji wa mradi huo, Wilaya 17 zimeunganishiwa huduma za umeme na kufanya Makao Makuu ya Wilaya zilizopata umeme kufikia 120 kati ya Wilaya 133 zilizopo. Aidha, kupitia REA, Serikali imepeleka umeme kwenye maeneo mbalimbali ya uzalishaji mali na huduma za jamii na vijiji 3,734.

Vilevile jumla ya shule za sekondari 1,845; zahanati na vituo vya afya 898 na hospitali 96 zilipatiwa umeme katika maeneo mbalimbali ya Tanzania Bara. Awamu ya pili inaendelea

kutekelezwa kwa lengo la kufikisha umeme katika Makao Makuu ya Wilaya zote nchini na maeneo mengi ya vijijini na mijini.

Mheshimiwa Spika, sambamba na juhudi hizo, Serikali ilichukua hatua nyingine ya kupunguza gharama za kuunganisha umeme mijini na vijijini kwa kiwango kikubwa kwa lengo la kuharakisha maendeleo ya wananchi. Kwa upande wa wateja waishio vijijini walio nje ya Mpango wa REA, gharama zilipunguzwa kutoka shilingi 455,108 hadi shilingi 177,000, kwa maeneo ya mijini, gharama zilipungua kutoka shilingi 455,108 hadi shilingi 320,960 kwa wateja wanaojengewa njia moja (*single phase*) kwa umbali usiozidi mita 30 bila kuhitaji nguzo.

Mheshimiwa Spika, kwa miradi inayotekelezwa na Wakala wa Usambazaji Umeme Vijijini, gharama za uunganishwaji umeme zilipunguzwa hadi shilingi 27,000 kwa kipindi ambacho mkandarasi anakuwa kwenye eneo la mradi. Jitihada hizo zimechangia kuongeza idadi ya Wananchi wanaopata huduma za umeme nchini kutoka asilimia 13 ya Watanzania wote mwaka 2005 hadi kufikia asilimia 36 mwezi Machi, 2015 na hivyo kuvuka lengo la Ilani ya Uchaguzi ya CCM la kufikia asilimia 30 mwaka 2015. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, ugunduzi wa kiasi kikubwa cha gesi asilia nchini umeiweka Tanzania katika orodha ya nchi zinazozalisha gesi asilia nyingi duniani na kutoa matumaini makubwa ya kukuza uchumi wetu. Hadi kufika Desemba, 2014, gesi asilia yenye futi za ujazo trilioni 53.28 ilikuwa imegunduliwa na kazi ya utafutaji inaendelea. Kiasi hiki ni takriban mara tano ya gesi asilia iliyokuwa imegunduliwa mwaka 2005. Kutokana na ugunduzi huo, Serikali imetunga Sera ya Gesi Asilia ya mwaka 2013 na kuandaa Muswada wa Sheria ya Gesi Asilia ili kuhakikisha kunakuwepo usimamizi imara wa Sekta ya Gesi Asilia nchini na kuwawezesha wananchi kunufaika kikamilifu na rasilimali za gesi asilia.

Mheshimiwa Spika, ili Taifa liweze kunufaika na rasilimali hiyo, Serikali inatekeleza Mradi wa Ujenzi wa Bomba la Kusafirisha Gesi Asilia lenye urefu wa kilometa 542 kutoka Mtwara na Lindi hadi Dar es Salaam kupitia Somanga Fungu. Utekelezaji wa mradi huo ulioanza mwezi Julai, 2012 ulikuwa umefikia asilimia 98 mwezi Machi, 2015 na utakamilika mwezi Julai, 2015.

Vilevile ujenzi wa mitambo ya kusafisha gesi asilia katika maeneo ya Madimba Wilayani Mtwara Vijijini na Songo Songo Wilayani Kilwa unaendelea. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaongeza uwezo wa kufua umeme hasa unaotokana na gesi asilia na nishati jadidifu. Vilevile itaongeza kasi ya kupeleka umeme vijijini pamoja na kupunguza kiwango cha upotevu wa umeme katika Gridi ya Taifa. Lengo ni kuhakikisha kuwa wananchi wanapata umeme wa uhakika.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Mawasiliano inakua kwa kasi na kutoa mchango mkubwa katika ukwaji wa uchumi wa Taifa letu. Idadi ya watumiaji wa huduma za mawasiliano ya simu nchini imeongezeka kutoka laini za simu za kiganjani milioni 2.9 mwaka 2005 hadi kufikia milioni 32 mwezi Desemba, 2014. Gharama za kupiga simu zimepungua katika kipindi hicho kutoka shilingi 112 hadi shilingi 34.9 kwa dakika. Kupungua kwa gharama hizo kumetokana na sera na mazingira mazuri ya uwekezaji yaliyowezesha kuongezeka kwa watoa huduma na hivyo kuongeza ushindani wa kibiashara.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mazingira hayo mazuri, uamuzi wa Serikali kujenga Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano umewawezesha watoa huduma kutumia huduma za mkongo huo badala ya kila mmoja kujenga miundombinu yake. Aidha, kumekuwa na ongezeko la huduma nyingine kupitia mawasiliano ya simu za mkononi kama vile miamala ya kifedha na ununuzi wa huduma na bidhaa kwa kutumia miamala ya kibenki. Inakadiriwa kuwa watumiaji wapatao milioni 12.3 wanatumia huduma za miamala ya kibenki kwa kutumia simu za

kiganjani. Vilevile watumiaji wa huduma za intaneti wameongezeka kutoka milioni 3.6 mwaka 2008 hadi watumiaji milioni 11.3 mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekamilisha Awamu ya Kwanza na ya Pili ya ujenzi wa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano wenye urefu wa kilometa 7,560 ambao uliunganisha Makao Makuu ya Mikoa yote Tanzania, baadhi ya Makao Makuu ya Wilaya na pia kuunganisha na nchi jirani. Awamu ya Tatu ya ujenzi wa Mkongo wa Taifa utaziunganisha Wilaya zote nchini na kukamilisha uunganishaji wa maeneo ya Unguja na Pemba. Awamu hiyo itahusisha pia ujenzi wa Kituo Mahiri cha Kutunzia Kumbukumbu katika Jiji la Dar es Salaam, Zanzibar na Dodoma.

Katika Awamu ya Nne, Serikali kwa kushirikiana na watoa huduma za mawasiliano ambao ni *Airtel, Tigo, Vodacom* na *Zantel*, inajenga Mikongo ya Mijini (*Metro Fibre Ring Networks*), ambapo hadi mwezi Machi 2015, jumla ya kilometa 91 zilikuwa zimekamilika katika Jiji la Dar es Salaam. Aidha, ujenzi wa mikongo unaendelea katika Miji ya Arusha na Mwanza ambapo jumla ya kilomita 94 zimejengwa.

Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano utakapokamilika, utawezesha upatikanaji wa huduma za mawasiliano kwa haraka zaidi, uhakika na kwa gharama nafuu. Vile vile, utaboresha mawasiliano baina ya Tanzania na nchi jirani pamoja na nchi nyingine duniani baada ya kuunganishwa na Mikongo ya Kimataifa ya *SEACOM, EASSy* na *SEAS* ambayo tayari imefika hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeingia Makubaliano ya Ushirikiano na Kampuni ya *VIETTEL (Viettel Joint Stock Company – VIETTEL)* ya Vietnam kuwekeza katika maeneo yasiyokuwa na mawasiliano vijijini. Kampuni hiyo itajenga kwa awamu miundombinu ya Mkongo wenye urefu wa kilometa 13,000 kwa kutumia teknolojia rahisi katika Wilaya zote nchini pamoja na kujenga miundombinu ya mawasiliano katika vijiji 4,000 visivyokuwa na mawasiliano.

Vilevile Kampuni hiyo itaziunganisha Ofisi za Wakuu wa Wilaya, Hospitali za Wilaya, Ofisi za Polisi za Wilaya na Ofisi 65 za Posta katika mkongo pamoja na kupeleka na kutoa huduma za intaneti bila malipo katika shule tatu za Serikali katika kila Wilaya kwa kipindi cha miaka mitatu. Uwekezaji huo utakapokamilika utaleta mapinduzi makubwa sana ya mawasiliano katika maeneo ya vijijini, jambo ambalo ni kichocheo kikubwa cha maendeleo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na ujenzi wa mikongo ya mijini katika Miji ya Morogoro, Arusha, Mwanza na Dodoma kwa kushirikiana na watoa huduma za mawasiliano nchini. Aidha, itaanza Awamu ya Tano ya ujenzi wa Mkongo ambao utahusu kupeleka huduma kwa watumiaji wa mwisho (*last mile connectivity*) ambao ni pamoja na watu binafsi, shule za msingi, sekondari na vituo vya afya ili kuwawezesha kutumia fursa za TEHAMA katika elimu mtandao, maktaba mtandao na afya mtandao.

Mheshimiwa Spika, huduma za jamii; elimu. Serikali ya Awamu ya Nne imepata mafanikio makubwa katika sekta ya elimu kutokana na utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa elimu ya msingi na Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari na pia kuingizwa kwa sekta ya elimu katika Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa. Mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na ongezeko la shule za msingi za Serikali kutoka 14,257 mwaka 2005 hadi shule 16,538 mwaka 2015 na idadi ya wanafunzi imeongezeka kutoka 7,541,208 hadi 8,202,892 katika kipindi hicho. Vilevile idadi ya walimu wa shule za msingi imeongezeka kutoka walimu 135,013 mwaka 2005 hadi walimu 190,957 mwaka 2015, hatua ambayo imeimarisha uwiano wa mwalimu kwa mwanafunzi kutoka 1:56 mwaka 2005 hadi 1:43 mwaka 2015. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika elimu ya sekondari, idadi ya shule za sekondari za Serikali imeongezeka kutoka shule 1,745 mwaka 2005 hadi shule 4,753 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 172.4. Idadi ya wanafunzi wa shule za sekondari wa kidato cha kwanza hadi cha sita (6) imeongezeka kutoka wanafunzi 524,325 mwaka 2005 hadi wanafunzi 1,704,130 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 225. Idadi ya walimu wa sekondari pia imeongezeka kutoka 20,754 mwaka 2005 hadi Walimu 80,529 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 288.

Pia kumekuwa na ongezeko la idadi ya vyumba vya madarasa kutoka 5,795 mwaka 2005 hadi 49,882 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 760.8. Aidha, kufuatia agizo la Mheshimiwa Rais, Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete la kuboresha elimu ya sayansi nchini, ujenzi wa vyumba vya maabara ya sayansi umeongezeka kwa kasi hadi kufikia 5,979 mwaka 2015 ikilinganishwa na 247 mwaka 2005, sawa na ongezeko la asilimia 2,321. Ongezeko hilo kubwa ni matokeo ya utekelezaji mzuri wa Ilani ya CCM. Nawapongeza sana wananchi kwa kushirikiana vizuri na Serikali yao kufikia hatua hiyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, udahili katika vyuo vya elimu ya ufundi na vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi umeongezeka kutoka wanafunzi 78,586 mwaka 2005/2006 hadi kufikia wanafunzi 145,511 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 85. Aidha, vyuo vikuu na vyuo vikuu vishiriki vimeongezeka kutoka 23 mwaka 2005 hadi vyuo vikuu 49 mwaka 2013/2014. Pia udahili katika vyuo vya elimu ya juu umeongezeka kutoka wanafunzi 40,719 mwaka 2005/2006 hadi wanafunzi 204,175 mwaka 2013/2014. Wanafunzi wanaopata mikopo ya elimu ya juu wameongezeka kutoka wanafunzi 42,729 mwaka 2005/2006 hadi takriban wanafunzi 94,000 mwaka 2013/2014.

Mafanikio haya makubwa yametokana na utekelezaji madhubuti wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi. Serikali itaendelea kuimarisha elimu katika ngazi zote kwa kutambua umuhimu wa elimu katika maendeleo ya Taifa na kufikia malengo ya nchi yetu ya kuwa na kipato cha kati ifikapo mwaka 2025.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilianzisha Mpango wa Maendeleo ya Afya ya Msingi (MMAM) wa mwaka 2007 – 2017 ili kuhakikisha huduma bora za afya zinapatikana kwa wananchi wote. Chini ya mpango huo, kila Kijiji kinatakiwa kuwa na Zahanati, kila Kata kuwa na Kituo cha Afya na kila Wilaya kuwa na Hospitali ya Wilaya. Kutokana na utekelezaji mzuri wa mpango huo, idadi ya vituo vya kutolea huduma za afya nchini vimeongezeka kutoka vituo 5,172 mwaka

2005 hadi 7,247 mwaka 2014 na wataalam 55,608 wa kada ya afya wamepangiwa kufanya kazi katika maeneo mbalimbali nchini katika kipindi hicho.

Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeajiri jumla ya watumishi 8,119 ili kuongeza kasi ya utoaji huduma katika sekta ya afya. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuongeza idadi ya vituo vya kutolea huduma za afya, dawa na vifaa tiba pamoja na kuajiri watumishi zaidi wa sekta ya afya.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeimarisha huduma za tiba za kibingwa katika Hospitali za Kanda, Hospitali Maalum na Hospitali ya Taifa ya Muhimbili ili kutoa huduma bora za afya na kupunguza idadi ya wagonjwa wanaopelekwa nje ya nchi kwa ajili ya uchunguzi na matibabu. Huduma zilizoanzishwa nchini ni pamoja na upasuaji mkubwa wa moyo, upasuaji wa mgongo na ubongo, kusafisha damu kwa wagonjwa wenye matatizo ya figo na huduma ya mionzi. Hadi sasa, jumla ya wagonjwa 605 wamepatiwa huduma ya upasuaji mkubwa wa moyo na wagonjwa 1,198 walisafishwa damu katika hospitali hizo.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne, pia imepata mafanikio makubwa kutokana na utekelezaji mzuri wa Mpango Mkakati Mpya wa Kudhibiti Malaria Nchini na Mpango Mkakati wa Kuongeza Kasi ya Kupunguza Vifo Vitokanavyo na Uzazi na Vifo vya Watoto Wenye Umri chini ya miaka mitano. Kupitia Mpango wa Kudhibiti Malaria, jumla ya vyandarua milioni 40.7 vyenye viuatilifu vya muda mrefu vilisambazwa nchini.

Mheshimiwa Spika, juhudi hizo pamoja na mpango wa kuangamiza viluwiluwi vya mbu na ongezeko la upatikanaji wa dawa mseto za malaria katika vituo vyote vya kutolea huduma ya afya nchini zimewezesha kupungua kwa maambukizi ya ugonjwa wa malaria kwa watoto chini ya miaka mitano kutoka asilimia 18 mwaka 2007 hadi asilimia 9.5 mwaka 2012. Kupungua kwa maambukizi hayo pamoja na kuimarishwa huduma za chanjo kwa watoto na wajawazito kumechangia kupungua kwa vifo vitokanavyo na uzazi kutoka vifo 578 kwa kila vizazi hai 100,000 mwaka 2005 hadi vifo 432 mwaka 2012.

Vilevile vifo vya watoto wenye umri chini ya miaka mitano vimepungua kutoka vifo 112 kwa kila vizazi hai 1,000 mwaka 2005 hadi vifo 52 kwa kila vizazi hai 1,000 mwaka 2012. Juhudi hizo zimeiwzesha Tanzania kuwa miongoni mwa nchi tano Barani Afrika ambazo zimepunguza vifo vya watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano kwa theluthi mbili na hivyo kuvuka Lengo Namba Nne la Malengo ya Milenia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua kubwa iliyofikiwa katika udhibiti wa magonjwa hapa nchini, tunakabiliwa na ongezeko kubwa la wagonjwa wa saratani. Takwimu zinaonesha kuwa kila mwaka wanagundulika wagonjwa wapya wa saratani 44,000 na kati yao, wagonjwa 35,000 hufariki kutokana na ugonjwa huo. Hii ni changamoto kubwa inayohitaji kushughulikiwa ipasavyo ili kuokoa maisha ya wananchi wetu.

Serikali kwa kushirikiana na wadau imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na tatizo hilo ikiwa ni pamoja na kutoa elimu ya utambuzi wa dalili za awali na umuhimu wa kuwahi kupata huduma. Hatua nyingine ni pamoja na kuimarisha Taasisi ya Saratani ya *Ocean Road* na kutoa matibabu na tiba shufaa kwa wagonjwa wa saratani.

Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma za uchunguzi wa awali wa saratani katika ngazi ya Kanda. Aidha, itaelimisha wananchi kutambua dalili za awali za saratani na umuhimu wa kuwahi vituo vya afya kwa ajili ya kufanyiwa uchunguzi wa kina kwa saratani za aina mbalimbali zikiwemo saratani za matiti, shingo ya uzazi

na tezi dume. Pia Serikali itaimarisha huduma kwa wagonjwa wa saratani kwa kununua mashine za mionzi tiba ili kusogeza huduma karibu na wananchi na pia kupunguza gharama za kupeleka wagonjwa wa saratani nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne inatambua kwamba watu wenye ulemavu wanayo haki ya kuthaminiwa utu wao, kuendelezwa, kuheshimiwa na kutobaguliwa. Pia inatambua uwezo mkubwa walio nao katika kujiendeleza na kuchangia katika uchumi na maendeleo ya nchi yetu. Serikali pia inatambua mchango wa wazee na umuhimu wao kama hazina na chemchem ya busara katika jamii.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua umuhimu huo, Serikali imeendelea kuwapatia huduma muhimu wazee na watu wenye ulemavu kupitia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Wazee na Sheria ya Usimamizi ya Watu Wenye Ulemavu ya mwaka 2010.

Pia Serikali imepanua na kuimarisha fursa ya ushiriki wa walemavu katika siasa na uendeshaji wa uchumi pamoja na kuongeza fursa za ajira kwa walemavu. Aidha, imeimarisha upatikanaji wa huduma za msingi kama vile elimu, afya, mikopo na ujenzi wa majengo ya umma yanayozingatia mahitaji maalum ya watu wenye ulemavu.

Mheshimiwa Spika, Serikali imekuwa ikitoa elimu kwa jamii na kupiga vita mila na desturi ambazo hazitoi fursa katika kulinda utu, ushiriki, ulinzi na maendeleo ya watu wenye ulemavu na wazee. Natoa wito kwa jamii kuwa na moyo wa kuwasaidia na kuwatunza wazee na watu wenye ulemavu.

Vilevile jamii haina budi kuondokana na mila potofu zinazoathiri upatikanaji haki na maslahi ya wazee na watu wenye ulemavu kama ilivyo kwa makundi mengine. Katika kipindi kijacho, Serikali ya CCM itaweka mkazo zaidi katika kuhudumia wazee na watu wenye ulemavu kwa kuwapatia huduma stahiki na fursa zitakazoweza kuinua hali zao za maisha.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya utafiti wa hali ya afya nchini uliofanyika mwaka 2010 yalionyesha kwamba hali ya lishe nchini siyo ya kuridhisha, hususan kwa watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano (5). Vilevile utafiti huo ulibaini kuwa hali ya lishe ya wanawake walio kwenye umri wa kuzaa siyo ya kuridhisha kwa kuwa zaidi ya nusu ya wanawake hao wana upungufu wa damu na mmoja kati ya 10 wana lishe duni.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hali hiyo, Serikali iliandaa Mkakati wa Taifa wa Lishe wa mwaka 2011/2012 hadi 2015/2016 ambao niliuzindua tarehe 19 Septemba, 2011. Ili kutekeleza Mkakati huo, Serikali iliunda Kamati ya Kitaifa ya Lishe yenye jukumu la kusimamia na kuratibu masuala yote ya lishe nchini.

Pia Serikali imeanzisha Dawati la Lishe katika Wizara zinazojishughulisha na masuala ya lishe na katika Halmashauri zote nchini.

Aidha, Wizara ya Fedha imetoa Kasma maalum kwa ajili ya Halmashauri kutenga fedha za lishe. Hatua nyingine zilizochukuliwa ni kuendelea kusimamia utekelezaji wa Kanuni za Kusindika Chakula kwa Kuongeza Virutubishi.

Mheshimiwa Spika, kutokana na jitihada hizo, tathmini ya Kitaifa ya hali ya lishe nchini iliyofanyika mwaka 2014 imeonesha kuwa hali ya lishe kwa watoto walio na umri chini ya miaka mitano imeanza kuimarika. Takwimu zinaonesha kuwa kiwango cha udumavu kwa watoto walio chini ya umri wa miaka mitano kimepungua kutoka asilimia 42 mwaka 2010 hadi asilimia 34.7

mwaka 2014, ukondefu umeshuka kutoka asilimia 4.9 hadi asilimia 3.8 na uzito pungufu umeshuka kutoka asilimia 16.2 mwaka 2010 hadi asilimia 13.4 mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, pamoja na matokeo hayo ya kutia moyo, hasa ya kushuka kwa kiwango cha udumavu Kitaifa, bado kuna mikoa tisa ya Tanzania Bara ambayo ina viwango vya zaidi ya asilimia 40 ya watoto waliiodumaa. Mikoa hiyo ni Iringa, Njombe, Kagera, Dodoma, Ruvuma, Rukwa, Kigoma, Katavi na Geita. Matokeo hayo yamebainisha pia kupungua kwa matumizi ya chumvi yenye madini joto katika kaya kutoka asilimia 81.7 mwaka 2010 hadi asilimia 64.4 mwaka 2014. Hii siyo habari njema ikizingatiwa kwamba upungufu wa madini joto una madhara makubwa likiwemo tatizo la tezi ya shingo na watoto kuvia kiakili.

Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na hali hiyo, Mamlaka za Udhhibiti zikiwezo Mamlaka ya Chakula na Dawa na Shirika la Viwango Tanzania, zimeagizwa zihakikishe kwamba chumvi inayozalishwa na kuuzwa nchini imeongezewa madini joto kwa viwango vinavyokubalika Kimataifa. Aidha, natoa wito kwa jamii kuhakikisha kuwa zinapata chakula chenye lishe bora na kutumia chumvi yenye madini joto. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itakamilisha Sera ya Taifa ya Lishe na kuandaa Mpango wa Utekelezaji utakaonesha gharama na jukumu la kila mdau katika kupambana na tatizo la lishe duni.

Mheshimiwa Spika, Serikali kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imeandaa Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Maji na Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji. Ili kuongeza kasi ya utekelezaji wa miradi ya maji nchini, Sekta ya Maji ilijumuishwa katika Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa. Kutokana na utekelezaji mzuri wa programu na miradi ya maji, mafanikio makubwa yamepatikana mjini na vijijini.

Mheshimiwa Spika, hadi mwezi Februari 2015, miradi ya maji ya vijiji 931 ilikamilika ikilinganishwa na miradi 248 iliyotekelezwa mwaka 2013/2014. Aidha, miradi mingine katika vijiji 607 ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Utekelezaji wa miradi hiyo umeongeza upatikanaji wa huduma za maji vijijini hadi kufikia asilimia 53 ambapo jumla ya watu milioni 19.9 wamenufaika ikilinganishwa na watu 2,390,000 walionufaika na huduma hiyo Desemba, 2013.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali imepanga kujenga miradi ya maji 731 katika vijiji 1,189 na kujenga Vituo vya kuchotea maji 25,790 ambavyo vitanufaisha takribani watu milioni saba. Kukamilika kwa miradi hiyo kutawezesha upatikanaji wa huduma ya maji vijiji kufikia asilimia 71.

Mheshimiwa Spika, Serikali imeongeza wastani wa upatikanaji wa huduma ya maji katika Miji Mikuu ya Mikoa kutoka asilimia 78 mwaka 2005 hadi asilimia 86 mwezi Desemba, 2014. Aidha, kupitia Mpango wa Kuboresha Huduma ya Majisafi na Majitaka Jijini Dar es Salaam, hadi Januari, 2015 Serikali imekamilisha mradi wa upanuzi wa mtambo wa maji wa Ruvu Chini.

Vile vile imekamilisha ulazaji wa kilomita 53 za bomba kuu kutoka mtambo wa maji wa Ruvu Chini hadi matanki ya Chuo Kikuu cha Ardhi, sawa na asilimia 94 ya urefu wa bomba lote. Mradi huo utakapokamilika utaongeza uzalishaji wa maji kutoka lita milioni 180 hadi lita milioni 270 kwa siku.

Serikali pia imeendelea kutekeleza mradi wa upanuzi wa mtambo wa maji wa Ruvu Juu ambao unahusisha upanuzi na ulazaji wa bomba kuu kutoka kwenye mtambo huo hadi Kibamba na ujenzi wa tanki jipya la Kibamba. Mradi huo utakapokamilika, utaongeza uzalishaji wa maji kutoka lita milioni 82 hadi lita milioni 196 kwa siku. Katika mwaka 2015/2016 Serikali itakamilisha utekelezaji wa mradi huo.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne imeendelea na jitihada za kusogeza huduma karibu zaidi na wananchi kwa kuanzisha maeneo mapya ya utawala katika ngazi mbalimbali. Katika kipindi hiki, Serikali imeanzisha Mikoa mipya minne ya Geita, Katavi, Njombe na Simiyu. Aidha, imeanzisha Wilaya mpya 19, Halmashauri mpya 36 na Mamlaka za Miji Midogo mipya 12. Pia, Serikali imeanzisha Kata 497 na hivyo kuongeza idadi ya Kata zilizopo nchini kutoka Kata 3,337 mwaka 2005 hadi 3,834 mwaka 2015.

Vilevile Serikali imeongeza vijiji kutoka 11,795 hadi vijiji 12,300 na mitaa kutoka 2,995 hadi 3,939. Idadi ya vitongoji nchini nayo imeongezeka kutoka 60,359 hadi kufikia 64,691 katika kipindi hicho. Ni imani yangu kwamba kuanzishwa kwa maeneo hayo kutawawezesha wananchi kupata huduma muhimu za kiutawala na za kijamii kwa ufanisi zaidi karibu na maeneo wanayoishi.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne imejenga barabara za lami zenye urefu wa kilometa 47.7 na kuboresha huduma ya umeme, majisafi na majitaka katika Mji wa Dodoma. Aidha, imeandaa mipango ya matumizi bora ya ardhi, ramani za makazi na maeneo ya uwekezaji kulingana na kasi ya maendeleo ya mji. Vilevile imeboresha na kuhalalisha maeneo yaliyojengwa kiholela. Kuanzia mwaka 2005 hadi 2014 jumla ya viwanja 20,394 vimepimwa na kumilikishwa kwa waendelezaji na vibali vya ujenzi wa nyumba 2,869 vimetolewa.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Serikali imepanga kusanifu miundombinu ya barabara zenye urefu wa kilometa 55 na mitaro ya maji ya mvua yenye urefu wa kilometa 13 pamoja na kujenga barabara zenye urefu wa kilometa tisa kwa kiwango cha lami na kilometa saba kiwango cha changarawe. Pia Serikali itapima Viwanja 3,786 na kuandaa hatimiliki 1,200 za viwanja.

Mheshimiwa Spika, Ushirikiano wa Kimataifa; nchi yetu imeendelea kujenga mahusiano ya kirafiki na ushirikiano wa kiuchumi na nchi na vyombo mbalimbali vya Kikanda na Kimataifa unaozingatia maslahi makubwa ya Taifa letu. Mafanikio makubwa yamehusishwa na ziara za viongozi wa Kitaifa katika nchi mbalimbali ambazo zimeimarisha ushirikiano kati ya nchi yetu na nchi hizo. Ziara hizo pia zimechochea na kukuza biashara, utalii na kuvutia uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, vilevile ziara hizo zimekuwa chachu kwa viongozi wengi wa nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa na Kikanda kutembelea Tanzania wakiwemo viongozi wa Mataifa makubwa ya China, Marekani, Ujerumani, Japan na Uingereza. Ziara zilizofanywa na Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zimeleta mafanikio makubwa hasa kuvutia wawekezaji katika sekta za miundombinu ya barabara na uchukuzi, nishati, gesi asilia, elimu, afya, maji na maliasili na utalii.

Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza diplomasia ya kiuchumi, Serikali inatumia Balozi zake kuitangaza nchi ili kuvutia wawekezaji, kutangaza vivutio vya utalii na kutafuta fursa za masoko ndani na nje ya nchi. Sambamba na hatua hizo, Serikali imeendelea kuhakikisha Watanzania wanaoishi nje ya nchi wanapata fursa za kuchangia maendeleo ya nchi yao. Mwezi Agosti, 2014, Serikali iliandaa mkutano wa kwanza wa *Diaspora* uliofanyika Dar es Salaam kwa lengo la kuwakutanisha pamoja Watanzania waishio nje ya nchi ili kujadili namna wanavyoweza kuchangia kukuza uchumi wetu kulingana na fursa zinazopatikana nje ya nchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuwashirikisha Watanzania waishio nje ya nchi kwenye shughuli za maendeleo ili waweze kutoa mchango mkubwa kwa Taifa kwa kutumia fursa na uzoefu wanaopata kwenye nchi wanazoishi.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu inashiriki kikamilifu katika kuimarisha ushirikiano wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Mtangamano wa Afrika Mashariki unahusisha hatua zifuatazo: Umoja wa

Forodha, Soko la Pamoja, Umoja wa Fedha na Shirikisho la Kiasasa. Katika hatua ya kwanza, Tanzania imefanikiwa kukuza biashara kati yake na nchi wanachama kutokana na kuondolewa kwa ushuru wa forodha.

Mheshimiwa Spika, hatua hiyo imesaidia Tanzania kuongeza mauzo ya bidhaa zake katika nchi wanachama. Mfano, katika mwaka 2013, Tanzania iliua bidhaa zake zenye thamani ya Dola za Marekani milioni 1,120 na imenunua bidhaa zenye thamani ya Dola za Marekani milioni 397. Katika hatua ya pili ambayo ni Soko la Pamoja la Afrika Mashariki, Tanzania imefungua fursa za uwekezaji na ajira hasa katika sekta zinazokabiliwa na uhaba wa wataalam kama vile wahadhiri wa vyuo vya elimu ya juu na walimu wa shule za sekondari katika fani ya hisabati, fizikia, baiolojia na kemia.

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2013, Wakuu wa Nchi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki walitia saina Itifaki ya Umoja wa Fedha ambayo ni hatua ya tatu ya mtangamano. Kwa sasa nchi wanachama zinatekeleza Mpango Kazi wa miaka kumi wa kuelekea kwenye Eneo Huru la Sarafu Moja ifikapo mwaka 2024.

Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuratibu utekelezaji wa Himaya Moja ya Forodha; Mpango Kazi wa Miaka Kumi wa Kuelekea Sarafu Moja; na kuongeza kasi ya kuondoa vikwazo visivyo vya kiushuru katika biashara baina ya nchi wanachama.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne inatambua uwezo na nguvu kubwa ya wanawake katika kusukuma kasi ya maendeleo na kuleta mageuzi ya kiuchumi, kijamii na kisiasa. Kwa msingi huo, Serikali imeongeza ushiriki wa wanawake katika ngazi mbalimbali za uongozi wa kisiasa na nafasi za maamuzi. Katika kipindi cha miaka kumi ya uongozi wa Serikali ya Awamu ya Nne, idadi ya Mawaziri wanawake imeongezeka kutoka sita kati ya Mawaziri 25 katika mwaka 2005 hadi kufikia 10 kati ya Mawaziri 30 mwaka 2015. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pia Wakuu wa Mikoa wameongezeka kutoka wawili kati ya Wakuu wa Mikoa 21 mwaka 2005 hadi saba kati ya Wakuu wa Mikoa 25 mwaka 2015; Wakuu wa Wilaya wanawake wameongezeka kutoka wanawake 20 kati ya Wakuu wa Wilaya 104 mwaka 2005 hadi kufikia Wakuu wa Wilaya wanawake 46 kati ya Wakuu wa Wilaya 133 mwaka 2015. Majaji wanawake wameongezeka kutoka nane kati ya 50 mwaka 2005 hadi kufikia 24 kati ya Majaji 67 mwaka 2015; na Wabunge wanawake wameongezeka kutoka 62 kati ya Wabunge 288 mwaka 2005 hadi kufikia 127 kati ya Wabunge 357 mwaka 2015. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pia Serikali imeendelea kuwahamasisha wanawake kujiendeleza kielimu na kujenga uelewa wao katika kuweka nguvu za kutetea haki zao na kushiriki kikamilifu katika shughuli za kimaendeleo. Vilevile Serikali imewajengea uwezo wa ujasiriamali, utaalam wa biashara, jinsi ya kupata mitaji zaidi, masoko pamoja na kutoa mikopo mbalimbali. Idadi ya wanawake waliopata mikopo kupitia Benki ya Wanawake Tanzania imeongezeka kutoka wanawake wajasiriamali 689 mwaka 2010 hadi kufikia 42,648 mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea na mapambano dhidi ya rushwa kwa kutekeleza Mpango Mkakati wa Tatu wa Taifa wa Kudhibiti Rushwa Nchini. Katika mwaka 2014/2015 Serikali imeendelea kushughulikia uchunguzi wa tuhuma 3,311 za rushwa ambapo uchunguzi wa tuhuma 528 ulikamilika.

Vilevile, majalada 187 ya rushwa zilizotokana na Taarifa ya Mdhibili na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali yalichunguzwa na kati ya hayo 31 yalikamilika na kuombewa kibali cha mashtaka kwa Mkurugenzi wa Mashtaka na tisa yalipata kibali cha kuwafikisha watuhumiwa mahakamani.

Mheshimiwa Spika, ili kuimarisha udhibiti wa rushwa, Serikali imeandaa Mkakati wa Ahadi ya Uadilifu kwa Viongozi wa Umma kwa kushirikisha Sekta ya Umma na Sekta Binafsi. Pia Serikali imeandaa rasimu ya Muswada wa Mapendekezo ya Marekebisho ya Sheria ya Maadili ya Viongozi wa Umma.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, TAKUKURU itaendelea kuchunguza tuhuma za makosa ya rushwa, kuwafikisha watuhumiwa mbele ya vyombo vya sheria na kuishauri Serikali namna ya kuziba mianya ya rushwa. Aidha, itachunguza tuhuma 2,783 zilizopo na mpya zitakazojitokeza na kukamilisha chunguzi za tuhuma kumi za rushwa kubwa na kuendesha kesi 659 zilizopo Mahakamani na zitakazoendelea kufunguliwa na pia kutoa elimu kuhusu rushwa kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, Serikali kwa kushirikiana na wananchi imeendelea na juhudi za kupambana na uharibifu wa mazingira kwa kuchukua hatua mbalimbali. Hatua hizo ni pamoja na kusimamia sheria zinazozuia ukataji miti kiholela na uchomaji moto na kuharibu vyanzo vya maji; kuweka mazingira safi mijini na vijijini pamoja na kuhimiza na kusimamia zoezi la upandaji miti kila mwaka ambapo kati ya mwaka 2006 na 2013, jumla ya miti bilioni 1.3 ilipandwa.

Vilevile Serikali imeandaa na kutekeleza Mpango wa Kudhibiti Hewa Ukaa na Mabadiliko ya Tabia Nchi. Aidha, Serikali inatekeleza mkakati maalum wa kuhifadhi mazingira katika mito, bahari, maziwa na ukanda wa pwani. Hatua hizo zimeleta mwamko wa wananchi wengi kuhifadhi mazingira. Kwa hiyo, napenda kuchukua fursa hii kuipongeza Mikoa na Halmashauri ambazo zimefanya juhudi kubwa kuhimiza na kusimamia masuala ya hifadhi ya mazingira na usafi wa maeneo yao.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Serikali imeimarisha ukaguzi wa athari za mazingira kwa kukagua viwanda na taasisi 30 pamoja na migodi 13. Katika ukaguzi huo, jumla ya viwanda 11 vya Mikoa ya Dar es Salaam na Morogoro vilivyobainika kuchafua mazingira vilipewa notisi ya kurekebisha mifumo ya majitaka na uchafuzi hewa.

Vilevile viwanda 19 vya mikoa ya Kanda ya Ziwa, Dar es Salaam na Mtwara vimetozwa faini kwa kukiuka Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004. Ukaguzi unaendelea katika maeneo mengine nchini na wale watakaobanika kukiuka Sheria ya Mazingira watachukuliwa hatua stahiki. Naagiza viongozi katika ngazi zote kushirikiana na wananchi kusimamia suala la kutunza na kuhifadhi mazingira katika maeneo yao.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu imekumbwa na maafa mbalimbali katika kipindi cha miaka kumi iliyopita. Maafa hayo ni pamoja na mafuriko, ukame, maporomoko ya udongo na migodi ya wachimbaji wadogo, kuporomoka kwa majengo, milipuko ya mabomu, radi, mvua ya mawe iliyoambatana na upepo mkali na ajali za barabarani na majini. Serikali ya Awamu ya Nne kwa kushirikiana na wadau imefanya jitihada za kukabiliana na maafa hayo kwa kuwapatia waathirika huduma za msingi kama vile chakula, maji, matibabu, makazi ya muda, msaada wa maziko kwa waliofiwa na fidia kwa uharibifu wa nyumba na samani.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2006 hadi 2014, Serikali ilitoa jumla ya tani 336,378 za chakula zenye thamani ya shilingi bilioni 128.2 na shilingi bilioni 24.2 za usafiri kwa ajili ya kukabiliana na uhaba wa chakula katika maeneo mbalimbali nchini. Pamoja na msaada wa chakula, Serikali ilitumia shilingi bilioni 25.7 kulipa fidia na kifuta machozi kwa wananchi walioathirika na maafa mbalimbali yakiwemo ya mlipuko wa mabomu Mbagala na Gongolamboto, Jijini Dar es Salaam.

Aidha, Serikali imeendelea kuimarisha uwezo wake wa kukabiliana na maafa nchini kwa kutoa mafunzo ya kujiandaa na kukabiliana na maafa kwa Kamati za Maafa za Mikoa na Wilaya pamoja na vikosi vya Majeshi. Vilevile Serikali imehakikisha kuwa Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula umehifadhi chakula cha kutosha wakati wote.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Sheria ya Menejimenti ya Maafa ilitungwa na Bunge ili kuongeza ufanisi katika kuzuia, kujiandaa, kukabili na kurejesha hali ya kawaida baada ya maafa kutokea. Sheria hiyo pia imeweka utaratibu wa kuanzisha Wakala wa Menejimenti ya Maafa pamoja na kuunda Kituo cha Utendaji na Mawasiliano wakati wa dharura. Serikali inakamilisha Kanuni za Sheria hiyo ili kurahisisha matumizi na usimamizi wa Sheria hiyo.

Mheshimiwa Spika, Mamlaka ya Hali ya Hewa ilitoa tahadhari kuhusu uwezekano wa kuwepo kwa upungufu wa mvua za vuli na masika. Kwa kuzingatia tahadhari hiyo, mwezi Januari, 2015, Serikali ilifanya tathmini ya hali ya chakula nchini. Tathmini hiyo ilibaini kwamba Halmashauri za Wilaya 23 katika Mikoa 12 zimeonesha dalili ya upungufu wa chakula kutokana na mvua kidogo za vuli. Tathmini inaonesha kuwa zaidi ya watu 400,000 watakaliwa na upungufu wa chakula.

Mheshimiwa Spika, Serikali imetenga tani 10,000 za chakula cha msaada kwa wananchi hao na tani 294.3 za mbegu bora za mazao mbalimbali zinazokomaa katika muda mfupi. Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika kwa kushirikiana na Mikoa, Wilaya na Halmashauri zinaendelea kufanya tathmini nyingine ya hali ya chakula nchini kwa lengo la kupata takwimu sahihi za wananchi wenye upungufu wa chakula ili wapatiwe chakula kwa wakati.

Katika mwaka 2015/2016 Serikali itaendelea kuimarisha uwezo wake katika Menejimenti ya Maafa kwa kutoa elimu kwa wadau na kuanza maandalizi ya kuanzisha Wakala wa Menejimenti ya Maafa kama ilivyoainishwa na Sheria ya Menejimenti ya Maafa ya mwaka 2014.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Awamu ya Nne imeendeleza jitihada za kupambana na ugonjwa wa UKIMWI ambao umekuwa fishio kubwa kwa maendeleo ya Taifa letu. Serikali imetekeleza Mkakati wa Taifa wa Pili na wa Tatu wa Kudhibiti UKIMWI na kuanza maandalizi ya Sera Mpya ya Taifa ya Kudhibiti UKIMWI. Mabaraza 92 ya Wilaya ya watu waishio na virusi vya UKIMWI yameundwa kwa lengo la kulinda na kutetea maslahi yao na kufanya uraghabishi ili kuongeza mwitikio wa jamii katika udhibiti wa VVU na UKIMWI.

Vilevile Serikali inatekeleza Mpango wa Matunzo na Matibabu kwa Waishio na Virusi vya UKIMWI ambapo vituo vinavyotoa huduma hiyo vimeongezeka kutoka vituo 700 vilivyokuwepo mwaka 2008 hadi kufikia vituo 1,209 mwaka 2014.

Katika kipindi hicho, idadi ya watu waliosajiliwa katika mpango huo imeongezeka kutoka 403,378 hadi milioni 2.2 na kati yao, waathirika 850,274 wanapata huduma za tiba na matunzo katika vituo vya afya kote nchini. Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanzisha Mfuko wa Kudhibiti UKIMWI kwa lengo la kuhakikisha kuwa upatikanaji wa fedha kwa ajili ya udhibiti wa UKIMWI unakuwa endelevu.

Mheshimiwa Spika, wanawake wajawazito 75,866 waishio na VVU walipata huduma ya dawa za kuzuia maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto. Hatua nyingine zilizochochuliwa ni kutoa elimu ya VVU na UKIMWI kwa jamii na kuhamasisha upimaji wa hiari wa afya na tohara ya hiari ya kitabibu kwa wanaume ambapo hadi mwaka 2014, jumla ya wanaume 676,225 wamepatiwa huduma hiyo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na juhudi hizo, utafiti uliofanyika mwaka 2011/2012 umeonesha kuwa kiwango cha ushamiri wa Virusi vya UKIMWI kwenye jamii kimepungua kutoka asilimia 7.0 mwaka 2003/2004 hadi asilimia 5.7 mwaka 2007/2008 na asilimia 5.1 mwaka 2011/2012. Maambukizi mapya yamepungua kutoka wastani wa watu 140,000 mwaka 2009 hadi 74,000 mwaka 2014 na maambukizi mapya kwenye rika la watoto wa umri wa miaka sifuri hadi 14 yamepungua kutoka 33,000 hadi 17,000 mwaka 2013.

Mheshimiwa Spika, hii inaashiria kupungua kiwango cha maambukizo kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto kwa kipindi hicho. Vilevile vifo vitokanavyo na UKIMWI vimepungua kutoka 145,000 mwaka 2005 hadi 80,000 mwaka 2013.

Mheshimiwa Spika, Serikali katika mwaka 2015/2016, itaimarisha mapambano dhidi ya maambukizi ya UKIMWI, hususan kwa vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 24, kupunguza kasi ya maambukizi kwenye mikoa 12 yenye mzigo mkubwa wa ugonjwa wa UKIMWI, kukamilisha maandalizi ya taratibu za uendeshaji wa Mfuko wa Kudhibiti UKIMWI na kutoa elimu kuhusu VVU na UKIMWI. Aidha, kuendelea kutekeleza vipaumbele vilivyoainishwa kwenye Mkakati wa Tatu wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI. Serikali kwa kushirikiana na wadau itafanya utafiti wa nne wa kutambua kiwango cha maambukizi kwa kila mkoa.

Mheshimiwa Spika, matumizi ya dawa za kulevya ni moja ya changamoto kubwa inayowakabili wananchi wetu na kuathiri afya za watumiaji ambao wengi wao ni vijana na kudhoofisha nguvu kazi na uchumi wa Taifa letu. Serikali imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na changamoto hiyo. Hatua hizo ni pamoja na kuimarisha uwezo wa Tume ya Kuratibu Udhubiti wa Dawa za Kulevya nchini, kuanzisha Kikosi Kazi cha Udhubiti wa Dawa za Kulevya na kutekeleza programu mbalimbali za uelimishaji vijana juu ya athari za matumizi na biashara ya dawa za kulevya.

Aidha, huduma za matibabu ya dawa ya *Methadone* kwa wanaotumia dawa za kulevya aina ya *Heroin* zimeanzishwa katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili, Hospitali za Mwananyamala na Temeke ambapo hadi Machi 2015 watumiaji 2,223 walikuwa wakipata huduma za matibabu. Vilevile suala la dawa za kulevya limeingizwa katika mitaala ya shule za msingi. Serikali pia inajenga Kituo cha Waathirika wa Dawa za Kulevya katika Hospitali ya Rufaa ya Mirembe, Dodoma.

Mheshimiwa Spika, operesheni zilizoendeshwa na Kikosi Kazi cha Kupambana na Dawa za Kulevya kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi Machi, 2015, zimewezesha kukamatwa kwa kilo 126.4 za dawa za kulevya aina ya *Heroin*, kilo 1.8 za *Cocaine* na kilo 8,210 za bangi. Jumla ya watumiaji 39 wamekamatwa na kufikishwa kwenye vyombo vya Sheria.

Katika kipindi hicho Tume ya Kuratibu Udhubiti wa Dawa za Kulevya ilitoa elimu kwa umma wakiwemo waandishi wa habari, wasanii na wanafunzi wa shule za sekondari na vyuo vikuu. Pia katika mwaka 2014/2015, Sheria mpya ya Kudhibiti Dawa za Kulevya ilitungwa na Bunge lako Tukufu ili kuimarisha udhibiti wa dawa za kulevya nchini.

Mheshimiwa Spika, Serikali kwa mwaka 2015/2016, itaimarisha utoaji wa elimu kwa umma juu ya athari za biashara na matumizi ya dawa za kulevya na kukijengea uwezo zaidi Kikosi cha Kupambana na Dawa za Kulevya Nchini. Serikali pia itakamilisha kanuni za utekelezaji wa Sheria mpya ya Udhubiti wa Dawa za Kulevya na kuendelea ushirikiano na nchi nyingine katika mapambano dhidi ya dawa za kulevya.

Mheshimiwa Spika, nimeeleza kwa kirefu baadhi ya shughuli ambazo Serikali ya Awamu ya Nne imetekeleza kwa kipindi cha miaka kumi. Aidha, nimetoa mwelekeo wa kazi zitakazofanyika katika mwaka 2015/2016. Ningependa kuisitiza mambo muhimu yafuatayo:-

(a) Ili nchi yetu iendelee, ni lazima tukuze uchumi kwa kuongeza uzalishaji na tija katika sekta zote. Tunahitaji kutoa kipaumbele zaidi katika Sekta ya Kilimo kwa maana ya uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara, ufugaji, uvuvi na matumizi sahihi ya misitu yetu. Hii ni kwa sababu zaidi ya asilimia 80 ya Watanzania wanaishi kwa kutegemea kilimo.

Kwa hiyo, azma ya "Kilimo Kwanza" iwe ni kichocheo cha kuhimiza mipango na mikakati tuliyojiweka ya kuendeleza kilimo katika nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, ntoa wito kwa viongozi na wadau wa maendeleo kushirikiana na Serikali kuwahimiza wananchi kuhusu matumizi ya teknolojia sahihi ikiwemo mbolea, dawa za kuuwa wadudu, mbegu bora na zana za kisasa za kilimo ili kuongeza uzalishaji katika kilimo na kukibadili kutoka kilimo cha kujikimu kuwa chenye tija na cha kibiashara.

Pia tuwahimiza kuhusu umuhimu wa kutumia wataalam wa kilimo waliopo katika maeneo yao. Serikali itaweka mazingira mazuri ya kuvutia uwekezaji kutoka sekta binafsi, kuimarisha masoko pamoja na utafiti na kuhimiza kilimo cha umwagiliaji, ujenzi wa viwanda vya kusindika mazao na kuweka utaratibu madhubuti wa mikopo.

(b) Tumeona mafanikio yaliyopatikana kwa kutekeleza Awamu ya Pili ya MKUKUTA iliyoanza Julai, 2010 na Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano. Aidha, tumeshuhudia kuongezeka kwa kasi ya utekelezaji wa miradi ya kipaumbele chini ya mfumo wa BRN. Matokeo ya utekelezaji wa mfumo huo ni mazuri na yanatia matumaini na inabidi tuendelee kufuatilia kwa karibu miradi ya kipaumbele na kufanya tathmini za mara kwa mara ili kupima matokeo.

Naomba tuendeleze mafanikio yaliyopatikana ili kuhakikisha tunafikia malengo tuliyojiweka. Pia, hatuna budi kutumia rasilimali adimu tulizonazo kwa umakini na uangalifu mkubwa ili kufikia malengo hayo.

(c) Tumefanya kazi nzuri ya kujenga madarasa ya Shule za Sekondari kwa ajili ya wanafunzi waliofaulu mthani wa darasa la saba. Kila Mamlaka ya Serikali za Mitaa ijipange vizuri kuhakikisha kwamba wanafunzi wote wanaofaulu wanapata nafasi ya kujiunga na kidato cha kwanza. Aidha, ujenzi wa madarasa uende sambamba na ujenzi wa nyumba za walimu, maabara, maktaba, hosteli na vyoo vya kutosha. Nazihimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa kutoa kipaumbele katika ujenzi wa nyumba za Walimu, maabara na hosteli za wanafunzi ili kupanua na kuimarisha miundombinu ya shule nchini.

(d) Ardhi tuliyonayo ni hazina kubwa inayohitaji kuwa na Mpango wa Matumizi Bora. Hivyo, nazihimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa kuandaa na kutekeleza kwa kasi mipango ya matumizi bora ya ardhi katika maeneo yao ikiwemo kupima vijiji, mashamba na viwanja. Aidha, nawakumbusha wananchi kutii Sheria, Kanuni na Taratibu za Ardhi zilizopo ili kuepuka migogoro ya ardhi hasa ile ya wafugaji na wakulima; wananchi na wawekezaji; na wafugaji/wakulima na maeneo ya Hifadhi.

(e) Tunayo changamoto ya kuyasaidia makundi maalum katika jamii yetu kama vile watu wenye ulemavu wa ngozi na vikongwe ambao bado wanaendelea kuuawa kikatili. Tuendeleo kushirikiana kumaliza kabisa tatizo hilo kwa kuwafichua wale wanaofanya vitendo hivyo ili wachukuliwe hatua za kisheria.

Naomba tusichoke kuwasaidia watu wenye ulemavu kwa kuwapa moyo, kuwaondolea hofu na kuwasaidia pale inapobidi ili waweze kujiletea maendeleo.

(f) Tunaelekea katika Uchaguzi Mkuu wa mwezi Oktoba, 2015. Serikali itahakikisha amani, utulivu na umoja katika nchi yetu unadumishwa. Natoa wito kwa wale wote watakaogombea nafasi mbalimbali za uongozi na wananchi wote kuepuka kujihusisha na vitendo vya rushwa wakati wa uteuzi, kampeni na Uchaguzi Mkuu.

Aidha, viongozi wa vyama vya siasa na wanachama wao wanadi sera na mikakati ya Vyama vyao kwa kutumia lugha ya kistaarabu badala ya kutumia lugha zisizo na staha zinazoweza kusababisha uvunjifu wa amani na utulivu nchini. Tujenge Taifa moja lenye msingi wa kuheshimiana na kuenzi amani na utulivu uliopo nchini.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuhitimisha hoja yangu, nimwombe Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa atoe maelezo ya Mapitio ya Kazi Zilizofanyika katika mwaka 2014/2015 na mwelekeo wa Kazi za Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa mwaka 2015/2016. Ni matumaini yangu kwamba maelezo hayo yatawawezesha Waheshimiwa Wabunge na wananchi kwa ujumla kufahamu kwa upana shughuli zinazotekelezwa na Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa.

MAELEZO YA KIUTENDAJI YA MHESHIMIWA HAWA ABDULRAHMAN GHASIA, WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA, KUHSU MAPITIO YA KAZI KWA MWAKA 2014/2015 NA MWELEKEO WA KAZI KWA MWAKA 2015/2016 KAMA YALIVYOSOMWA BUNGENI

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, kwanza naomba kuchukua nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Mizengo Peter Pinda, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa hotuba nzuri iliyotoa mwelekeo na malengo ya bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa mwaka 2015/2016.

Pia naishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Dkt. Hamisi Andrea Kigwangalla, Mbunge wa Nzega na Makamu Mwenyekiti, Mheshimiwa John Lwanji, Mbunge wa Manyoni Magharibi ambayo imeendelea kuwa kioo kwetu katika utekelezaji wa majukumu ya kutoa huduma kwa wananchi. Tunawashukuru sana.

Mheshimiwa Spika, Utawala Bora; kupitia utekelezaji wa Programu ya Uboreshaji wa Mfumo wa Serikali za Mitaa, Serikali inaendelea kugatua majukumu kutoka Serikali Kuu kwenda Serikali za Mitaa na kutoka ngazi za juu za Serikali za Mitaa kwenda ngazi za msingi za Serikali za Mitaa. Aidha, ugatuaji wa majukumu unafanyika sambamba na ugatuaji wa rasilimali fedha, rasilimali watu na vitendea kazi ili kuziwezesha Mamlaka za Serikali za Mitaa kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2014/2015, Programu ya Uboreshaji wa Mfumo wa Serikali za Mitaa imetoa magari 29 aina ya *Toyota Double Cabin Pick up* yenye thamani ya shilingi bilioni 2.3 kwa Halmashauri ambazo hazikupata mgao katika Awamu ya Kwanza mwaka 2011/2012. Magari haya yamekusudiwa kuimarisha Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani katika Halmashauri.

Katika mwaka wa fedha 2015/2016 Serikali inaandaa na kufanyia majaribio programu ya mafunzo ya utawala bora kwa viongozi waliochaguliwa katika ngazi ya msingi ya Serikali za Mitaa ili kujenga na kuimarisha uelewa wa pamoja katika utekelezaji wa majukumu yao. Vilevile ili kuimarisha utawala bora litafanyika zoezi la kupanga Halmashauri katika madaraja ili kuhakikisha kuna mgawanyo mzuri wa rasilimali fedha na watu.

Mheshimiwa Spika, baadhi ya miji ilianzishwa baada ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2010 kufanyika na hivyo kushindwa kujiendesha kama miji kwa sababu ya baadhi ya Kata kutokuwa na Madiwani. Miji hiyo sasa itaanza katika kipindi cha mwaka 2015/2016. Miji inayohusika ni Nzega, Kasulu, Tunduma na Handeni. Aidha, mwaka 2015/2016, Serikali imepanga kuchapisha vyeti 1,099 vya usajili wa vijiji.

Mheshimiwa Spika, Uchaguzi wa Serikali za Mitaa ulifanyika tarehe 14 Desemba 2014 katika ngazi za Vijiji 12,300, Mitaa 3,939 na Vitongoji 64,691. Vyama vya Siasa 17 kati ya vyama 22 vyenye usajili wa kudumu vilishiriki kugombea nafasi mbalimbali za uongozi katika uchaguzi huo. Vyama hivyo ni kama vinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, vilevile katika uchaguzi huo, kati ya Halmashauri 162 zilizofanya uchaguzi, Halmashauri 145 sawa na asilimia 89 zilifanya uchaguzi kwa mafanikio makubwa. Hata hivyo, baadhi ya maeneo hayakufanya uchaguzi kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo vurugu wakati wa kuhesabu kura, migogoro ya mipaka, kuchelewa kufika kwa vifaa vya uchaguzi, wagombea kukosa sifa na kadhalika. Aidha, yapo maeneo ambayo hayakufanya uchaguzi kutokana na Wakurugenzi kushindwa kutimiza wajibu wao ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na udhaifu huo, Wakurugenzi 17 wa Mamlaka za Serikali za Mitaa walichukuliwa hatua mbalimbali za kinidhamu kama inavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, kufuatia marekebisho ya Sheria ya Utumishi wa Umma Na. 8 ya mwaka 2002 yaliyoruhusu Halmashauri kuajiri baadhi ya kada, naomba kutoa taarifa kwamba kuanzia Oktoba 2014 Halmashauri zilianza kupata vibali vya kuajiri watumishi hao.

Mheshimiwa Spika, suala la nidhamu limeendelea kutiliwa maanani ili kuhakikisha kwamba watumishi waliopo kwenye mamlaka za Serikali za Mitaa wanafanya kazi kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za Utumishi wa Umma. Katika kufanya hivyo kuanzia mwaka 2010 hadi Machi, 2015 jumla ya watumishi 1,205 walichukuliwa hatua mbalimbali za kinidhamu kama inavyoonyeshwa kwenye kitabu cha hotuba. Naomba kutumia fursa hii kuwaasa watumishi wote katika Halmashauri kufanya kazi kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za Utumishi wa Umma ili kuepuka kuchukuliwa hatua za kinidhamu na kisheria.

Mheshimiwa Spika, mapato ya vyanzo vya ndani vya Halmashauri ni wastani wa asilimia sita hadi nane ya fedha au mapato yote ya Halmashauri kwa mwaka. Vyanzo vikubwa vya mapato ya Halmashauri ni Ushuru wa huduma na Ushuru wa mazao kwa Halmashauri za Wilaya na kodi za majengo kwa Mamlaka za Miji. Aidha, kumekuwepo na nyongeza ya makusanyo ya mapato kutoka vyanzo vya ndani katika baadhi ya Halmashauri. Ongezeko hilo linatokana na hatua zilizochukuliwa na Serikali na Halmashauri kuimarisha mifumo, mipango na mikakati ya ukusanyaji wa mapato hususan matumizi ya mifumo ya kielektroniki.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI inashiriki kutekeleza Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa katika ukusanyaji wa mapato. Napenda nichukue nafasi hii kupitia Bunge lako Tukufu kuziagiza Halmashauri zote nchini kwamba kuanzia tarehe 1 Julai, 2015 wanatakiwa kuanza kutumia mifumo ya kielektroniki katika ukusanyaji wa mapato ya ndani na kuacha utaratibu wa kutumia stakabadhi za kuandika kwa mkono au mlipaji na mpokeaji kukutana ana kwa ana. Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI inaratibu zoezi la kubadilisha mfumo uliopo ili kusimika Mifumo ya Ukusanyaji Mapato kwa kutumia teknolojia ya habari ikiwemo *Local Government Revenue Management System*.

Mheshimiwa Spika, mafunzo ya jinsi ya kuandaa mipango na makadirio ya vyanzo vya ndani vya Halmashauri kwa kuzingatia hali halisi ya uchumi wa eneo husika yalifanyika kwa watumishi 126 wa Halmashauri mbalimbali kwa mwaka 2014/2015. Vilevile kwa kushirikiana na Mamlaka ya Udhhibiti wa Ununuzi wa Umma, Serikali imefanya utafiti na kuandaa rasimu ya Mwongozo wa kuandaa na kusimamia mkataba wa utoaji wa huduma za ubinafsishaji wa vyanzo vya mapato ya ndani ili kuepuka uwezekano wa kupoteza mapato. Mwongozo utasaidia kupata Wakala wa Ukusanyaji wa Mapato kwa njia iliyo bora zaidi.

Mheshimiwa Spika, tathmini ya awali inaonesha kuwa kama Halmashauri zikinunua mashine za kielektroniki za kutolea stakabadhi kwa baadhi ya vyanzo vyake zitapunguza gharama ambazo wangeingia na watoa huduma za malipo kwa njia za kielektroniki. Mashine hizi zinaweza kuwekewa mfumo wa LGRMS kwa ajili ya makusanyo ya kodi na tozo nje ya ofisi. Aidha, Halmashauri ya Manispaa ya Temeke imeanza na imetumia njia hii kwa mafanikio makubwa.

Mheshimiwa Spika, utoaji wa huduma za afya nchini unatumia mbinu na mikakati ya ushirikishwaji jamii katika kutekeleza sera zinazohusika. Katika kuboresha usimamizi, uratibu na ufuatiliaji wa utoaji huduma za afya katika Halmashauri, Ofisi yangu imefanya mabadiliko ya muundo wake ili kuwezesha kuundwa kwa Idara ya Afya, Ustawi wa Jamii na Lishe.

Muundo mpya utawezesha utekelezaji wa mikakati ya afya, ustawi wa jamii na lishe, kwenye ngazi ya Mikoa na Serikali za Mitaa, kwa ufanisi na tija na kwa kushirikisha Sekta mbalimbali. Pia utaongeza nguvu katika kutekeleza Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa kwa upande wa afya ambao utanza mwaka wa fedha 2015/2016. Kazi kubwa itahusisha; kusimamia rasilimali watu na kuhakikisha mgawanyo unasawazisha uwiano wa watumishi wa afya kwenye vituo vya kutolea huduma, kusimamia upatikanaji na matumizi ya fedha, dawa, vifaa tiba na kuimarisha uongozi na uendeshaji wake kwa kushirikisha jamii.

Mheshimiwa Spika, kwa kushirikiana na Sekta husika tumeweka mkakati wa kuhakikisha kuwa hali ya upatikanaji na matumizi ya dawa na vifaa tiba, yanayozingatia mahitaji halisi katika vituo vya kutolea huduma za afya, unaimarika. Ushiriki wa wananchi katika kusimamia suala la dawa na vifaa tiba kupitia Kamati za Afya za Vituo utaimarishwa, ikiwa ni pamoja na dhana ya uwazi na uwajibikaji kwa kushirikisha Sekta Binafsi na Asasi za Kiraia.

Mheshimiwa Spika, hadi Machi, 2015 zimetolewa shilingi bilioni 3.7 katika Mikoa na shilingi bilioni 80.3 katika Halmashauri ikiwa ni asilimia mia moja ya ahadi ya wadau kwa Mfuko wa Pamoja wa Afya ya mwaka wa fedha 2014/2015. Aidha, katika mwaka wa fedha 2015/2016, ili kuboresha vituo vya kutolea huduma, hasa upatikanaji wa huduma za uzazi kwa kila zahanati na upasuaji kwa kila kituo cha afya, vyumba vya uzazi na upasuaji vitaendelea kujengwa katika zahanati na vituo vya kutolea huduma.

Mheshimiwa Spika, shuhuli zingine zitakazotekeezwa ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, Serikali inaendelea kupambana na tatizo la VVU na UKIMWI na maeneo ya kipaumbele ni kuimarisha mfumo wa utoaji elimu kwa umma na kupunguza makali kwa watu wanaoishi na VVU. Katika mwaka wa fedha 2014/2015, zilitengwa jumla ya shilingi bilioni 9.0 kwa ajili ya Halmashauri na shilingi bilioni 1.53 kwa ajili ya Mikoa. Hadi Machi, 2015 jumla ya shilingi bilioni 9.88 sawa na asilimia 100 zimepelekwa kwenye Halmashauri. Shughli zilizotekelezwa ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, suala la usafi wa Miji na Kaya linaendelea kupewa kipaumbele kwa ajili ya kuboresha afya za wananchi. Iko mikakati ya usafishaji, upandaji miti na upendezeshaji miji. Halmashauri zinaelekezwa kuwahusisha wananchi ngazi ya Mtaa, Kijiji, Kitongoji na Kaya katika ukusanyaji na utunzaji taka ngumu kabla ya kuzipeleka dampo.

Mheshimiwa Spika, barabara za Serikali za Mitaa; katika mwaka wa Fedha 2014/2015, Serikali ilitenga shilingi bilioni 223.21 kutoka Mfuko wa Barabara kwa ajili ya matengenezo, ukarabati na ujenzi wa barabara na madaraja katika Halmashauri na kujengea uwezo wa wahandisi, usimamizi na ufuatiliaji. Hadi Machi, 2014 jumla ya shilingi milioni 50.7 zimepokelewa. Aidha, kazi zilizotekelezwa ni kama zinavyooneka katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, Serikali kwa kushirikiana na Shirika la Kimataifa la Kimaendeleo la Marekani inatekeleza mradi wa ujenzi wa barabara kwa kiwango cha changarawe ambapo kilometa 1,000 zitafanyiwa matengenezo na Halmashauri zinazohusika katika mpango huu ni Kongwa, Morogoro, Kiteto na Kilombero. Hadi kufikia Machi 2015 Halmashauri zimepelekewa jumla ya dola za Kimarekani milioni 5.2. Lengo la mradi huu ni kurahisisha usafirishaji wa mazao kutoka mashambani kupelekwa kwenye masoko.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana nilitoa taarifa kwamba mwezi Februari, 2014 Serikali ya Uingereza kupitia Shirika la Maendeleo la Kimataifa la *DFID* imesaini makubaliano na na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambapo fedha kiasi cha £25,000,000.00 zitatolewa kwa ajili ya uboreshaji wa barabara maeneo ya vijijini.

Mheshimiwa Spika, muda wa utekelezaji wa mradi huu ni miaka minne ambapo ambapo kuanzia mwaka 2013/2014 hadi 2016/2017.

Mheshimiwa Spika, programu hii inayo maeneo makubwa mawili ambayo kwanza ni kujenga barabara na madaraja kwenye maeneo korofi ili kuondoa vikwazo katika barabara vijijini na kujenga uwezo wa wahandisi. Jumla ya Halmashauri kumi na tano kama zinavyooneka kwenye kitabu cha hotuba zimeanza utekelezaji wa programu hii na jumla ya kiasi cha shilingi 10,329,569,788.40 sawa na asilimia 66 zimetolewa. Kazi zilizofanyika hadi Machi 2015 ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, katika uendeshaji na usimamizi wa elimu kumekuwepo na mafanikio kupitia utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi. Kwa upande wa Elimu ya msingi Ofisi yangu imeendelea na jukumu la kusimamia utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi wa Awamu ya Tatu. Mpango huu unatekelezwa pamoja na Mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa kwa Sasa katika elimu ambapo umejikita kuinua stadi za kusoma, kuandika na kuhesabu (kkk) kwa wanafunzi wa darasa la kwanza na la pili.

Mheshimiwa Spika, stadi hizo zinatolewa kupitia miradi ya *Literacy and Numeracy Support Programme (LANES)* ambao ni Mpango wa Kukuza Stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu kwa walimu 32,816, kwa ufadhili wa *Global Partnership for Education*, Mradi wa *Education Quality Improvement Programme in Tanzania (EQUIP-T)* unaofadhiliwa na *DFID*, Shirika la *UNICEF* na *TZ 21*. Lengo kuu ni kuhakikisha kwamba wanafunzi wa darasa la kwanza na la pili wanajua kusoma, kuandika na kuhesabu kabla ya kuingia darasa la tatu.

Mheshimiwa Spika, kati ya wanafunzi waliofanya mtihani darasa la saba mwaka 2014, jumla ya wanafunzi 451, 392 sawa na asilimia 56.99 walifaulu. Wanafunzi 438,660 sawa na asilimia 97.2 walichaguliwa kujiunga na kidato cha kwanza mwaka 2015.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI imepata kibali cha kuajiri walimu 11,795 wa cheti kwa shule za msingi kwa mwaka 2015 kwa ajili ya kukabiliana na upungufu wa walimu. Hadi kufikia Machi, 2015 jumla ya shilingi bilioni 25 zimepokelewa kutoka Hazina kwa ajili ya ununuzi wa pamoja wa vitabu vyenye thamani ya shilingi bilioni 19 na madawati shilingi bilioni sita ambapo mchakato wa manunuzi unaendelea.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari Awamu ya Pili (MMES II) unaendelea. Aidha, hivi sasa Mpango wa MMES II unatekelezwa pamoja na Mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa (BRN) unaohusisha ujenzi wa miundombinu ya shule 264 za Awamu ya Kwanza ambao umekamilika kwa asilimia 64 na maandalizi ya ujenzi wa miundombinu ya shule 528 za Awamu ya Pili yanaendelea.

Mheshimiwa Spika, idadi ya shule za kidato cha tano imeongezeka kutoka shule 179 mwaka 2010 hadi 245, 2015. Serikali imetoa kibali cha kuajiri jumla ya walimu 19,261 wakiwemo wa stashahada 6,596 na wa shahada 12,665. Vilevile Serikali imetoa kibali cha kuajiri mafundi sanifu maabara 10,625.

Kupitia Shirika la Kimataifa la *USAID* Serikali imepata msaada wa vitabu 2,500,000 vya kufundishia na kujifunzia, katika masomo ya sayansi na hisabati.

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba chini ya Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari - MMES II, nyumba 183 zenye uwezo wa kuishi walimu sita kila moja zitajengwa na maandalizi yake yamekamilika kwa kuandaa michoro na nyaraka za zabuni.

Mheshimiwa Spika, nia ya Serikali ni kuwa na Miji iliyopangika, safi na salama. Hivyo, Miji imeelekezwa kuwa na Mipango Kabambe (*Master Plans*) kwa kila Mamlaka za Upangaji ili kurahisisha kazi za ujenzi, usimamizi na uimarishaji wa miundombinu ya msingi mijini.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI itashirikiana na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, kuzijengea uwezo mamlaka za upangaji kuandaa na kukamilisha mipango kabambe ya miji yao.

Mheshimiwa Spika, baada ya makubaliano kukamilika Serikali ya Denmark imetoa jumla ya Dola za Kimarekani milioni 6.0 kwa ajili ya kutekeleza kazi zilizokubaliwa kupata fedha za nyongeza katika miji ya kimkakati. Katika mwaka wa fedha 2015/2016, jumla ya Dola za Kimarekani milioni 50 zitatolewa na Benki ya Dunia katika nyongeza iliyobaki ya kutekeleza miradi ya miji ya kimkakati.

Mheshimiwa Spika, jumla ya shilingi bilioni 59.5 ziliidhinishwa katika mwaka wa fedha 2014/2015 ili kutekeleza mradi wa kuimarisha Halmashauri za miji 18 nchini. Hadi kufikia mwezi Machi, 2015 Serikali ilikuwa imepeleka jumla ya shilingi bilioni 29.3 katika Halmashauri zinazotekeleza mradi huu. Shughuli zilizotekelezwa ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016, mamlaka hizi zitaendelea kutekeleza shughuli mbalimbali za maendeleo ambapo jumla ya shilingi bilioni 83.9 zimepangwa kutumika.

Katika mwaka wa fedha 2015/2016, mradi wa kuendeleza Jiji la Dar es Salaam (*Dar es salaam Metropolitan Development Project (DMDP)*) utatekelezwa.

Mheshimiwa Spika, mradi huu umegawanyika katika sehemu kuu tatu za utekelezaji wake ambapo sehemu ya kwanza ni kuboresha miundombinu ya barabara na mifumo ya maji ya mvua kwa lengo la kupunguza mafuriko katika mabonde matano katika Halmashauri zote za Jiji la Dar es Salaam. Mabonde hayo ni pamoja na Bonde la Msimbazi, Bonde la Mto Sinza, Bonde la Mto Kizinga, Bonde la Mto Mpogo na Bonde la Tuangoma.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya pili, ni kuwawezesha wananchi wa kipato cha chini kuboresha huduma za msingi za barabara, madaraja, njia za waenda kwa miguu, taa za barabarani pamoja na miradi ya ujenzi inayohusiana usafi wa mazingira.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tatu itakuwa ni kuimarisha na kujenga uwezo wa taasisi katika kutoa huduma.

Mheshimiwa Spika, katika kuanza utekelezaji wa Mradi kwa mwaka wa fedha wa 2015/2016, jumla ya Dola za Kimarekani milioni 10 sawa na shilingi bilioni 17.3 za Kitanzania zimetolewa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2014/2015, Halmashauri zilitengewa jumla ya shilingi bilioni 34 kwa ajili ya utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (DADPs). Kati ya fedha hizo shilingi bilioni 6.5 ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya uwekezaji ambayo haikukamilika kipindi cha utekelezaji wa ASDP I, shilingi bilioni 4.5 kwa ajili ya kuboresha huduma za ugani katika Halmashauri na shilingi bilioni 23 kwa ajili ya ujenzi wa miradi ya umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia Machi, 2015, jumla ya shilingi bilioni 10.2 sawa na asilimia 44 zilikuwa zimepelekwa katika Halmashauri na shughuli zilizotekeleza zinaonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, ufuatiliaji umefanyika kuhusiana na migogoro ya ardhi kati ya wakulima na wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi ili kujua chanzo cha migogoro hiyo kwa kushirikiana na Kamati za Ulinzi na Usalama za Mikoa kwa kupata taarifa katika Mikoa hiyo.

Katika mwaka wa fedha 2015/2016 Halmashauri zinaelekezwa kutenga asilimia 20 ya mapato yatoanayo na makusanyo ya mazao ya kilimo na asilimia 15 ya mapato yatoanayo na makusanyo ya mazao ya mifugo ili kuendelea kugharamia miradi ya Sekta za Kilimo na Mifugo katika maeneo husika.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015, Halmashauri zimeteteleza na kukamilisha miradi mbalimbali ya Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji nchini ambapo hadi kufikia Machi, 2014 jumla ya Halmashauri 167 zimekuwa zinatekeleza ujenzi wa miundombinu ya maji na kampeni ya usafi wa mazingira vijijini. Aidha, kazi hizi zipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015 Bodi ya Mikopo ya Serikali za Mitaa imeendelea kutekeleza majukumu yake ya kutoa mikopo katika Halmashauri na pia kuendelea mchakato wa kurekebisha muundo wa wake ili iwe Benki ya Maendeleo ya Serikali za Mitaa. Madhumuni ni kuwa na chombo kinachojitegemea, chenye uwezo wa kujiendesha, wa kusimamia na kuendesha shughuli zake kikamilifu na kukidhi mahitaji ya mikopo katika ngazi zote za Mamlaka ya Serikali za Mitaa na kwa aina zote za miradi inayokubalika kupata mikopo.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Bodi itaendelea kurekebisha mchakato wa marekebisha ya muundo wake na kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa

mikopo kwa Halmashauri. Shughuli nyingine zitakazotekelezwa na Bodi ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2014/2015 Chuo cha Serikali za Mitaa Hombolo kimatekeleza majukumu yake kama inavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Chuo kitaendelea kutekeleza majukumu yake kama inavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, mradi wa *DART* umesanifiwa na utajengwa katika awamu sita zenye urefu wa kilometa 130.3 katika barabara za Morogoro, Kilwa, Nyerere, Bagamoyo, Mandela, Mwai Kibaki na barabara nyingine zitakazochaguliwa baadaye.

Mheshimiwa Spika, Mshauri Mwelekezi Kampuni ya *Rabel Group* ya Uholanzi wakishirikiana na Kampuni ya *VELMA*, Benki ya Dunia, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na wadau wa usafiri wa umma katika Jiji la Dar es Salaam wamekamilisha taratibu za kumpata mtoa huduma katika mradi wa *DART* katika kipindi cha mpito kwa kusaini mkataba tarehe 24 Aprili, 2015. Watoa huduma wa usafiri wa ndani wanatarajiwa kuanza kutoa huduma ifikapo Septemba, 2015.

Mheshimiwa Spika, kazi zitakazofanyika 2015/2016 ni pamoja na kuanza kutoa huduma za mpito kwa mfumo wa *DART*, Awamu ya Kwanza (Kimara Mwisho - Kivukoni); kukamilisha maandalizi ya uendeshaji wa mfumo wa *DART* Awamu ya Kwanza na kumpata mtoa huduma ifikapo mwishoni mwa mwaka 2016. Vilevile kukamilisha ajira za Wataalam Elekezi na watumishi ili kuimarisha na kuboresha maandalizi ya utoaji wa huduma za uendeshaji.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015 na hususan kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi kufikia Februari 2015, Mfuko wa Pensheni za Serikali za Mitaa umeweza kukusanya shilingi bilioni 191.79 sawa na asilimia 83 ya lengo la kukusanya shilingi bilioni 231.69. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 3.01 kilitokana na malipo yanayotolewa na Serikali kwa ajili ya kuubadilisha Mfuko kutoka Mfuko wa Akiba na kuwa Mfuko wa Pensheni na malipo hayo ni sawa na asilimia 36 ya malipo yote ambayo yalipaswa kutolewa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi husika, Mfuko umetumia kiasi cha shilingi bilioni 191.79 kwenye malipo ya mafao, gharama za uendeshaji wa Shirika, matumizi ya maendeleo na katika uwekezaji kama ilivyocainishwa kwenye jedwali namba mbili.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake ya Mfuko kwa mwaka wa fedha 2015/2016, Mpango na Bajeti umeainisha shughuli na malengo mbalimbali yatakayotekelezwa. Shughuli na malengo hayo ni pamoja na kuandikisha wanachama wapya, kukusanya shilingi bilioni 287.63 kutokana na michango ya wanachama; kukusanya shilingi bilioni 12.5 ambazo zinatarajiwa kutolewa na Serikali ikiwa ni sehemu ya shilingi bilioni 107.3 ambazo zilianza kulipwa tangu mwaka 2007/2008 kwa ajili ya kuubadilisha Mfuko kuwa wa Pensheni. Pia kupata kiasi cha shilingi bilioni 68.12 kutoka katika shughuli za uwekezaji na Kukusanya kiasi cha shilingi bilioni 97.53 kutoka kwenye vitenga uchumi vyake.

Mheshimiwa Spika, shughuli zingine zitakazotolewa na Mfuko wa Pensheni wa Serikali za Mitaa kwa mwaka 2015/2016 ni kama zinavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Maendeleo ya Elimu Kibaha limetekeleza majukumu yake kama inavyoonekana katika kitabu cha hotuba.

Mheshimiwa Spika, katika juhudi za kuongeza mapato ya ndani Shirika limeingia ubia na Kampuni ya *Organia* inayotarajia kuzalisha kuku milioni 160 kwa mwaka na kutoa ajira kwa vijana 1,200. Pia uwekezaji huu utatoa mafunzo kwa wakulima kuhusu ufugaji bora wa kuku wa kisasa wa mayai na nyama. Shirika pia liliingia ubia na Kampuni ya *Watumishi Housing* ambapo nyumba za kuishi 750 zitajengwa na kuwauzia/kuwapangisha watumishi wa Serikali na nyingine zitajengwa kwa ajili ya biashara.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Shirika la Elimu Kibaha litaendelea kuwa mstari wa mbele katika kutimiza malengo yake ya kuanzishwa kwake ya kupambana na maadui watatu wa maendeleo ambao ni ujinga, umaskini na maradhi.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru wasaidizi wangu Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Naibu Waziri Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Mheshimiwa Majaliwa Kassim Majaliwa, Naibu Waziri (Elimu) kwa ushirikiano walionipa katika kutekeleza majukumu yangu ya Uwaziri wa Nchi, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Nawatakia kila heri katika uchaguzi ujao.

Mheshimiwa Spika, aidha, naomba kuwashukuru Katibu Mkuu Bwana Jumanne A. Sagini; Naibu Makatibu Wakuu Bwana Deo Mtasiwa (Afya); Bwana Kagyabukama Kiliba, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Zuberi. Samataba (Elimu). Vilevile nawashukuru Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya, Makatibu Tawala wa Mikoa, Wakurugenzi wa Halmashauri, Mameya na Wenyeviti wa Halmashauri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vilevile nichukue fursa hii kuwashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa katika ngazi zake zote. Wote kwa pamoja nawashukuru kwa ushirikiano wao uliowezesha kukua kwa sekta ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na kuonekana kwa mafanikio makubwa katika kutoa huduma kwa wananchi. Nawatakia kila la heri na tuendeleo kutimiza wajibu wetu pale tulipo.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa naomba niwashukuru wananchi wa Mtwara Vijijini kwa kunivumilia kama Mbunge wao wakati nilipokuwa mbali katika kutekeleza majukumu yangu mengine ya Kitaifa. Nawaomba tuendeleo kudumisha umoja wetu tuliouanzisha kujenga maendeleo ya Wilaya yetu ya Mtwara Vijijini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Waziri Mkuu, malizia ngwe yako.

WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, naomba nami nitumie fursa hii sasa kuwashukuru timu nzima ya Mawaziri na Naibu Mawaziri kwa ushauri wao ambao umetuwezesha Mheshimiwa Rais, Makamu wa Rais, mimi mwenyewe Waziri Mkuu katika kutekeleza majukumu yetu ya Kitaifa kwa ufanisi katika kipindi hiki chote cha miaka mitano.

Nataka vilevile kuwashukuru wafanyakazi wote wa Serikali na Taasisi zake chini ya uongozi wa Katibu Mkuu Kiongozi, Balozi Ombeni Yohana Sefue pamoja na vyombo vyote vya dola kwa kuwezesha Serikali kutekeleza majukumu yake ipasavyo na kukamilisha maandalizi yote ya Bajeti ya Serikali ya mwaka 2015/2016 pamoja na makadirio ya matumizi ya fedha ya kila Wizara, Mikoa, wakala na Taasisi za Serikali zinazojitegemea.

Nawashukuru Watanzania wote na Washirika wa Maendeleo kwa michango yao ambayo imewezesha Serikali kufanikisha kutoa huduma mbalimbali kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Mheshimiwa Mhandisi Christopher Kajoro Chiza, Mbunge wa Buyungu, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, (Uwekezaji na Uwezeshaji); Mheshimiwa Jenista Joakim Mhagama, Mbunge wa Peramiho, Waziri wa Nchi (Sera, Uratibu na Bunge); Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini, Waziri wa Nchi, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ; Mheshimiwa Aggrey Joshua Mwanri, Mbunge wa Siha, Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI na Mheshimiwa Majaliwa Kassim Majaliwa Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa msaada mkubwa na ushirikiano walionipa katika utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu.

Mheshimiwa Spika, shukrani za pekee kwa Wakuu wa Mikoa na Wilaya kwa jitihada walizoonesha katika kipindi hiki. Nawashukuru vilevile Wafanyakazi wote wa Ofisi ya Waziri Mkuu, chini ya uongozi wa Makatibu Wakuu, Dkt. Florens Turuka na Bwana Jumanne Sagini na Naibu Makatibu Wakuu, Bibi Regina Kikuli na Bwana Kagyabukama Kiliba, Bwana Zuberi Samataba na Dkt. Deo Mtasiwa, kwa ushauri wao wa kitaalam ambao wamenipa mimi na Waheshimiwa Mawaziri wa Nchi katika kipindi hiki. Nawashukuru kwa kukamilisha maandalizi yote ya Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa mwaka 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2014/2015 nchi yetu imepata Misaada na Mikopo kutoka kwa Wahisani mbalimbali. Misaada na Mikopo hiyo imetoka kwa Nchi Rafiki, Nchi Wahisani, Taasisi za Fedha Duniani, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Mifuko mbalimbali ya Fedha Duniani, Madhehebu ya Dini, Mashirika Yasiyo ya Serikali, Mashirika ya Umma na Kampuni Binafsi za ndani.

Misaada na mikopo hiyo imechangia sana katika kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo na kuboresha utoaji wa huduma kwa wananchi. Napenda kuwashukuru wote kwa dhati na kuwahakikishia kuwa Watanzania tunathamini misaada na mikopo waliyotupatia na tutaendelea kushirikiana nao katika harakati za kuleta maendeleo ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii kuwashukuru kwa dhati wapiga kura wangu wa Jimbo la Katavi kwa imani na heshima kubwa waliyonipa ya kunichagua kuwa Mbunge wao tangu mwaka 2000. Aidha, nawashukuru viongozi wenzangu wote na wananchi wote kwa ushirikiano wa dhati walionipa katika kipindi chote cha uongozi wangu.

Kipekee napenda kumshukuru sana Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa imani kubwa kwangu kunitua kuwa Waziri Mkuu kwa vipindi viwili tangu tarehe 8 Februari, 2010.

Mheshimiwa Spika, namshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa uongozi wake makini alioutoa kwangu na pia kwa kufanya kazi naye kwa karibu na kwa upendo mkubwa na hivyo kuniwezesha kujifunza mengi kutoka kwake katika kipindi hiki. Nawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano walionipa ambao umeniwezesha kuwatumikia Watanzania katika nafasi hii kwa takriban miaka saba na miezi saba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vilevile nawashukuru viongozi wenzangu wote wa Kitaifa na viongozi wa ngazi nyingine zote kwa ushirikiano ambao umeniwezesha kutekeleza jukumu kubwa la kusimamia utendaji wa Serikali katika sekta zote na kuwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni.

Nirudie tena kukushukuru wewe Mheshimiwa Spika na Waheshimiwa Wabunge kwa ushirikiano mkubwa mlionipa katika kipindi changu cha kuwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni. Nasema asanteni sana, sana, sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwisho ningependa kutoa shukrani kwa familia yangu, Mama Tunu Pinda na watoto wote kwa uvumilivu wao mkubwa na kuniombea pamoja na kunitia moyo jambo ambalo limeniwezesha kutekeleza majukumu yangu ipasavyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2015/2016, Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake inaliomba Bunge lako Tukufu kuidhinisha jumla ya shilingi bilioni mia tatu kumi na moja, milioni mia saba sitini na tatu, mia sita themanini na moja elfu (311,763,681,000/-).

Naomba nirudie, mwaka 2015/2016, Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake inaliomba Bunge lako Tukufu kuidhinisha jumla ya shilingi bilioni mia tatu kumi na moja, milioni mia saba sitini na tatu, mia sita themanini na moja elfu (311,763,681,000/=). Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni mia mbili sitini na nne, milioni mia nne themanini, mia tatu na sabini na saba elfu (264,480,377,000/=) ni za Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni arobaini na saba, milioni mia mbili na themanini na tatu, mia tatu na nne elfu (47,283,304,000/=) ni za Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Taasisi zake inaombewa jumla ya shilingi bilioni mia nne na tano, milioni mia moja na moja, mia moja tisini na tano elfu (405,101,195,000/=). Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni hamsini, milioni mia tano na thelathini na tano, mia tano sitini na tisa elfu (50,535,569,000/=) ni za Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni mia tatu hamsini na nne, milioni mia tano sitini na tano, mia sita ishirini na sita elfu (354,565,626,000/=) ni za Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Ofisi za Wakuu wa Mikoa zinaombewa jumla ya shilingi bilioni mia mbili na themanini, milioni mia mbili kumi na nane, mia sita sitini na moja elfu (280,218,661,000/=). Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni mia mbili ishirini na tisa, milioni mia tatu kumi na tatu na sabini mbili elfu (229,313,072,000/=) ni za Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni hamsini, milioni mia tisa na tano, mia tano themanini na tisa elfu (50,905,589,000/=) ni za Miradi ya Maendeleo.

Halmashauri zote zinaombewa jumla ya shilingi triloni nne, bilioni mia saba sitini na sita, milioni mia saba, mia tano thelathini na tatu elfu (4,766,700,533,000/=). Kati ya fedha hizo, Shilingi triloni nne, na bilioni ishirini na tatu, milioni mia mbili hamsini na tano, mia moja themanini na moja elfu (4,023,255,181,000/=) ni za Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni mia saba arobaini na tatu, milioni mia nne arobaini na tano, mia tatu hamsini na mbili elfu (743,445,352,000/=) ni za Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Bunge la Jamhuri ya Muungano inaombewa jumla ya shilingi bilioni mia moja sabini na saba, milioni mia tatu thelathini na saba, mia tatu na tisa elfu (177,337,309,000/=) kwa ajili ya Mfuko wa Bunge ambapo shilingi bilioni mia moja na sitini na tisa, milioni mia tatu thelathini na saba, mia tatu na tisa elfu (169,337,309,000/=) ni za Matumizi ya Kawaida na shilingi bilioni nane (8,000,000,000/=) ni za Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari, naomba sasa Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Matumizi ya Fedha kwa mwaka 2015/2016 ya jumla ya shilingi triloni tano, bilioni mia saba sitini na tatu, milioni mia saba themanini na nne na sabini elfu (5,763,784,070,000/=) kwa ajili ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; na jumla ya shilingi bilioni mia moja sabini na saba, milioni mia tatu thelathini na saba, mia tatu na tisa elfu (177,337,309,000/=) kwa ajili ya Mfuko wa Bunge, ikiwa ni Matumizi ya Kawaida na Fedha za Maendeleo za Ndani na Nje kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Hotuba hii, yapo Majedwali ambayo yanafafanua kwa kina Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Ofisi ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA MAJI: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(Hoja ilitolewa iamuliwe)

SPIKA: Ahsante. Hoja hii imeungwa mkono. Sababu ya ufinyu wa muda hakuna kupumzika.

HOTUBA YA WAZIRI MKUU, MHESHIMIWA MIZENGO PETER PINDA KUHUSU MAPITIO NA MWELEKEO WA KAZI ZA SERIKALI NA MAKADIRIO YA MATUMIZI YA FEDHA YA OFISI YA WAZIRI MKUU NA OFISI YA BUNGE KWA MWAKA 2015/2016 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba kutokana na Taarifa iliyowasilishwa ndani ya Bunge lako Tukufu na Wenyevidi wa Kamati za Katiba, Sheria na Utawala; Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; Uchumi, Viwanda na Biashara na Kamati ya Masuala ya UKIMWI zilizochambua Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Bunge lako sasa lipokee na kujadili Taarifa ya Mapitio ya Utekelezaji wa Kazi za Serikali kwa mwaka 2014/2015 na Mwelekeo kwa Mwaka 2015/2016. Aidha, naliomba Bunge lako Tukufu likubali kupitisha Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Bunge, Ofisi ya Waziri Mkuu, Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Mafungu ya Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ambazo ni Tume ya Taifa ya Uchaguzi, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Tume ya Kudhibiti Dawa za Kulevya na Msajili wa Vyama vya Siasa kwa mwaka 2015/2016.

2. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, kumekuwepo na matukio mbalimbali ambayo yamewagusa Watanzania. Katika kipindi hiki Bunge lilipata msiba wa Mheshimiwa Kapteni John Damiano Komba aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Mbinga Magharibi, aliyefariki dunia tarehe 28 Machi, 2015. Tutamkumbuka marehemu kwa utendaji wake mzuri wa kazi na pia kwa nyimbo zake zenye mafundisho na kuvuta hisia za watu wengi pamoja na michango yake mizuri kwa Bunge lako Tukufu. Aidha, tarehe 20 Aprili 2015, tulipata msiba wa aliyekuwa Mkuu wa Wilaya ya Kyerwa, Mheshimiwa Luteni Kanali Mstaafu, Benedict Kitenga. Vilevile, tarehe 26 Aprili 2015 tulimpoteza ndugu yetu, mpigania haki na maendeleo kwa nchi za Afrika, Brigedia Jenerali Hashim Mbita, ambaye aliwahi kuwa Katibu Mtendaji wa Kamati ya Ukombozi Kusini mwa Afrika. Pia, kumetokea vifo, majeruhi na uharibifu wa mali kutokana na ajali za barabarani pamoja na maafa ya mvua na mafuriko. Tunamwomba Mwenyezi Mungu awaponye haraka Majeruhi wote na aziweke Roho za Marehemu Mahali Pema Peponi. Amina! Nitumie fursa hii pia kuwashukuru kwa dhati wale wote waliotoa misaada ya hali na mali kwa walioathirika na matukio hayo.

3. **Mheshimiwa Spika**, ninawashukuru Wajumbe wa Kamati zote za Kudumu za Bunge lako Tukufu kwa michango na ushauri waliotoa wakati wa kupitia Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara, Mikoa, Wakala, Idara za Serikali Zinazojitegemea na Mamlaka za Serikali za Mitaa.

Kipekee, nitumie fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba, Sheria na Utawala chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Jason Samson Rweikiza, Mbunge wa Bukoba Vijijini; Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Dkt. Hamisi Andrea Kigwangala, Mbunge wa Nzega; Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Joelson Luhaga Mpina, Mbunge wa Kisesa na Kamati ya Masuala ya UKIMWI chini ya Uenyekiti wa Mheshimiwa Lediana Mafuru Mng'ong'o, Mbunge wa Viti Maalum, kwa mchango wao mkubwa wakati wa uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Ofisi ya Bunge na Tume ya Taifa ya Uchaguzi, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania, Tume ya Kudhibiti Dawu za Kulevya na Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa. Maoni na Ushauri wao umesaidia sana kuboresha Makadirio ya Bajeti ninayowasilisha leo.

4. **Mheshimiwa Spika**, mwaka huu, Serikali ya Awamu ya Nne inahitimisha kipindi chake cha miaka kumi kuanzia mwaka 2005. Hivyo, katika Hotuba yangu, nitaelezea kwa muhtasari baadhi ya Mafanikio yaliyopatikana katika kipindi cha takribani miaka 10 ya utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi (CCM) ya mwaka 2005 na 2010.

Aidha, Hotuba hii imeainisha baadhi ya kazi zilizotekelezwa na Sekta mbalimbali kwa kuzingatia MKUKUTA, Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Miaka Mitano wa Mwaka 2011/2012 hadi 2015/2016 na Malengo ya Milenia katika kufikia Malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025 ya kuwa nchi ya kipato cha kati.

5. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imepata mafanikio makubwa ambayo matokeo yanaonekana katika Ukuaji Uchumi, Kuimarika kwa Huduma za Kiuchumi na Kijamii na Utawala Bora. Nitumie fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa uongozi wake mahiri katika kusimamia vizuri Serikali ya Awamu ya Nne na utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya CCM ya mwaka 2005 na 2010. Ninawapongeza pia Mheshimiwa Dkt. Mohamed Gharib Bilal, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kumsaidia Mheshimiwa Rais kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Pia, ninampongeza Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, Rais wa Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kwa kusimamia vizuri utekelezaji wa Ilani ya Uchaguzi ya CCM kwa upande wa Zanzibar. Aidha, ninawashukuru Viongozi na Watendaji wa Wizara, Taasisi za Serikali, Mikoa, Wilaya na Mamlaka za Serikali za Mitaa pamoja na Wananchi wote kwa kutekeleza Ilani kwa mafanikio makubwa. Ni dhahiri kwamba, mafanikio yaliyopatikana yametokana na wananchi kuikubali na kushiriki kikamilifu kutekeleza Ilani ya Uchaguzi ya CCM.

HALI YA SIASA

6. **Mheshimiwa Spika**, hali ya kisiasa nchini imeendelea kuimarika, demokrasia imekua na mwamko wa Wananchi kushiriki katika shughuli za siasa umeongezeka. Idadi ya Vyama vya Siasa vyenye usajili wa kudumu imeongezeka kutoka 17 mwaka 2005/2006 hadi 22 mwaka 2014/2015. Katika mwaka 2014/2015, Chama cha Wananchi na Demokrasia (CHAWADE), Chama cha Maridhiano na Uwiano (CMU) na Chama cha Kijamaa na Uzalendo Tanzania (CKUT) vimepata usajili wa muda. Aidha, hadi kufikia mwezi Februari 2015, vyama vingine nane vimewasilisha maombi ya usajili wa muda.

7. **Mheshimiwa Spika**, kukua kwa demokrasia nchini kumeambatana na changamoto mbalimbali zinazotokana na ukuaji wa Mfumo wa Demokrasia na matumizi yasiyo sahihi ya demokrasia iliyopo. Ni muhimu sote tukumbuke kwamba, demokrasia ya vyama vingi inatoa fursa kwa Viongozi na Wanachama wa Vyama vya Siasa kujenga hoja za kunadi sera za vyama vyao ili Wananchi wafanye uamuzi sahihi. Katika kunadi Sera hizo, ni lazima kuheshimiana, kuvumiliana na kuzingatia misingi ya Sheria na Utawala Bora. Maana ya haya yote ni kupingana kwa hoja bila kupigana. Hivyo, tunapoelekea kwenye Uchaguzi Mkuu natoa wito kwa Viongozi na Wanachama wa Vyama vya Siasa na Wananchi kwa ujumla kuzingatia

utii wa Katiba ya Nchi, Sheria za Nchi ikiwemo Sheria ya Vyama vya Siasa na Kanuni za Maadili ya Vyama vya Siasa ili kuhakikisha kwamba amani na utulivu uliopo nchini unaendelea kudumishwa.

ULINZI NA USALAMA

Jeshi la Wananchi wa Tanzania

8. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2005 hadi 2015, Serikali imeliimarisha na kuliboresha Jeshi la Wananchi wa Tanzania kwa kulipatia zana na vifaa mbalimbali vya kijeshi pamoja na mafunzo. Jeshi limehakikisha kuwa mipaka ya nchi yetu inakuwa shwari na pia limeshiriki katika shughuli za uokozi wakati wa maafa na kuwasaidia wananchi kurejea katika hali ya awali. Pia, Serikali imekarabati miundombinu katika makambi ya jeshi na kujenga Chuo cha Taifa cha Ulinzi (*National Defence College*). Aidha, Serikali imekamilisha ujenzi wa nyumba 3,096 kati ya nyumba 6,064 zitakazojengwa katika Awamu ya Kwanza ya mradi wa ujenzi wa nyumba 10,000 za makazi kwa Askari katika vikosi mbalimbali nchini. Ili kuimarisha amani barani Afrika na kwingineko, Jeshi la Wananchi wa Tanzania limeshiriki katika Operesheni mbalimbali za Ulinzi wa Amani huko Darfur – Sudan, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo na Lebanoni. Aidha, Jeshi letu limetuma Waangalizi wa Amani na Maafisa Wanadhimu katika nchi mbalimbali na kushiriki mazoezi ya pamoja katika nchi za Jumuiya ya Afrika Mashariki na zile za Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika. Ushiriki huo umewaongezea Wanajeshi wetu uwezo na uzoefu katika masuala ya ulinzi wa Kimataifa.

Mafunzo ya jeshi la Kujenga Taifa

9. **Mheshimiwa Spika**, mwezi Machi 2013, Serikali ilirejesha mafunzo ya Jeshi la Kujenga Taifa kwa Mujibu wa Sheria kwa Vijana waliohitimu Kidato cha Sita. Hadi sasa, jumla ya Vijana 31,635 wamehitimu mafunzo hayo. Kurejeshwa kwa mafunzo hayo, kumewezesha kuwajengea vijana wetu ukakamavu, uzalendo, utii na ari ya kulumikia Taifa. Aidha, mafunzo hayo yamewajengea vijana wengi stadi na maarifa ya kujajiri wenyewe. Hivyo, natoa wito kwa vijana waliopitia mafunzo ya JKT kutumia vizuri stadi na maarifa hayo kubuni na kuanzisha miradi mbalimbali kama njia ya kujiendeleza na kujikwamua kiuchumi.

Usalama wa Raia

10. **Mheshimiwa Spika**, Jeshi la Polisi limeendelea kuimarisha usalama wa raia na mali zao. Katika kipindi cha mwaka 2005 hadi 2015, Serikali imeliimarisha Jeshi hilo kwa kulipatia mafunzo, zana na vitendea kazi muhimu. Pia, Serikali imejenga Ofisi saba za Makamanda wa Polisi wa Mikoa na kuboresha makazi ya askari kwa kukarabati na kujenga nyumba mpya 394 na mabweni 14 katika Mikoa mbalimbali nchini. Aidha, Jeshi la Polisi limefanikiwa kuhamasisha ulinzi shirikishi na usalama katika jamii kupitia Dhana ya Polisi Jamii ili kuimarisha usalama wa raia na mali zao. Napenda kulipongeza Jeshi la Polisi kwa kushirikiana na wananchi kuanzisha vikundi 8,876 vya ulinzi shirikishi nchini pamoja na Dawati la Jinsia kwenye Vituo vyote vya Polisi. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na ukarabati na ujenzi wa makazi ya askari na miundombinu pamoja na kulipatia vifaa na vitendea kazi muhimu. Nitumie fursa hii kuwakumbusha wananchi wote kwamba msingi wa usalama wa Raia na Mali zao nchini Tanzania ni wa Watanzania wenyewe. Hivyo, tuna wajibu wa kushirikiana na vyombo vya usalama kubaini wahalifu pamoja na vitendo vinavyohatarisha usalama wa raia na mali zao na kutoa taarifa kwenye Vyombo vya Sheria kwani hivyo vyote vipo katika maeneo tunayoishi.

Mauaji ya Watu wenye Ulemavu wa Ngozi

11. **Mheshimiwa Spika**, vitendo vya mauaji ya watu wenye ulemavu wa ngozi na wengine kukatwa viungo kwa sababu ya imani za kishirikina vimeendelea kulitia doa Taifa letu. Taarifa zilizopo zinaonesha kuwa, vitendo hivyo vilianza mwaka 2006 ambapo kulikuwa na tukio la mauaji ya mtu mmoja. Matukio hayo yaliongezeka na kufikia saba (7) mwaka 2007 na 18

mwaka 2008. Mwaka 2009 matukio hayo yalipungua kutokana na juhudi za Serikali na Wananchi za kupambana na watu wanaofanya vitendo hivyo. Mwaka huo kulikuwa na matukio tisa (9), mwaka 2010 tukio moja (1) na mwaka 2011 hapakuwa na tukio lolote. Mwaka 2012 kulikuwa na tukio moja (1); mwaka 2013 tukio moja (1), mwaka 2014 matukio manne (4) na mwaka wa 2015 tukio moja (1). Takwimu hizo zinaonesha kuwa kuanzia mwaka 2006 hadi 2015, jumla ya watu 43 wameuawa kutokana na ukatili huo. Hali hiyo imesababisha watu wenye ulemavu wa ngozi pamoja na familia zao kuishi kwa hofu, mashaka na kushindwa kushiriki kikamilifu katika shughuli za maendeleo. Aidha, vitendo hivyo vimeleta taswira isiyo nzuri kwa nchi yetu ikizingatiwa kwamba watu wengi ndani na nje ya nchi wanafahamu kuwa Watanzania wanaishi kwa upendo, kuheshimiana na kuthamini amani, jambo ambalo nchi nyingi zinaendelea kuiga.

12. **Mheshimiwa Spika**, katika kupambana na ukatili huo, jumla ya watuhumiwa 181 walikamatwa na kuhojiwa kati ya mwaka 2006 na 2015. Kati yao, watuhumiwa 133 wamefikishwa Mahakamani na kufunguliwa kesi za mauaji na 46 kwa makosa ya kujeruhi. Watuhumiwa 13 kati hao wamehukumiwa kunyongwa hadi kufa, mtuhumiwa mmoja alihukumiwa kifungo cha miaka 20 kwa kosa la kujeruhi na watuhumiwa 73 wameachiwa huru na Mahakama baada ya kukosekana kwa ushahidi. Watuhumiwa sita hawajakamatwa na upelelezi wa kesi 10 bado unaendelea. Aidha, watuhumiwa wawili waliuawa na wananchi kabla ya kufikishwa Polisi.

13. **Mheshimiwa Spika**, chanzo kikubwa cha mauaji hayo ni imani za kishirikina kwa tamaa za kupata utajiri au cheo. Mimi siamini kwamba cheo, wadhifa, mali au utajiri hupatikana kwa njia haramu kama hizo. Utajiri hupatikana kwa kufanya kazi kwa juhudi na maarifa na siyo vinginevyo. Serikali itaendelea kupambana na watu wanaojihusisha na vitendo hivyo kwa nguvu zake zote. Naomba ushirikiano wa Wananchi na Viongozi wa Dini zote, Mashirika Yasiyo ya Kiserikali na Wadau wote wa Maendeleo katika vita hivi. Aidha, niwaombe watu wote wenye mapenzi mema na nchi yetu kutoa taarifa zinazohusu vitendo hivyo kwa vyombo vya Dola ili kusaidia kubaini wahusika wote wa vitendo hivyo. Niwaombe Viongozi wa Madhehebu ya Dini kuendelea kuhubiri na kuelimisha jamii kuondokana na imani potofu za kishirikina. Ninaamini tukiunganisha nguvu zetu dhidi ya ukatili huo tutashinda.

Ajali za Barabarani

14. **Mheshimiwa Spika**, ajali za barabarani zimeendelea kuongezeka nchini na kusababisha vifo, majeruhi, ulemavu wa kudumu pamoja na upotevu na uharibifu wa mali za wananchi. Hivi karibuni tumeshuhudia mfululizo wa ajali ambazo zingeweza kuzuilika. Ajali nyingi kati ya hizo zimesababishwa na uzembe wa madereva kutozingatia Sheria za Usalama Barabarani ikiwa ni pamoja na mwendo kasi, ulevi, ubovu wa magari na pia kuendesha magari bila kujali watumiaji wengine wa barabara. Kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi Machi 2015, kulikuwa na matukio 8,072 ya ajali za barabarani ambayo yalisababisha vifo vya watu 2,883 na majeruhi 9,370. Hali hiyo siyo nzuri na haiwezi kuachwa kuendelea bila kuchukuliwa hatua madhubuti. Jeshi la Polisi na vyombo vingine vya Dola vinafanya utafiti wa kina kuhusu ajali hizo. Matokeo ya utafiti huo yataiwezesha Serikali kuchukua hatua stahiki. Vilevile, Serikali inaendelea kutoa elimu kuhusu usalama barabarani. Nawasihi madereva wote na watumiaji wengine wa barabara kuzingatia Sheria na Kanuni za Usalama Barabarani ili kuiepusha nchi yetu na janga hili kubwa la ajali. Aidha, natoa wito kwa Wananchi kushirikiana na Jeshi la Polisi kutoa taarifa za madereva wanaokiuka Sheria za Usalama Barabarani kupitia namba za simu zilizotolewa na Jeshi hilo.

SHUGHULI ZA BUNGE, TUME YA TAIFA YA UCHAGUZI, MUUNGANO, MABADILIKO YA KATIBA NA VITAMBULISHO VYA TAIFA

Bunge

15. **Mheshimiwa Spika**, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania limeendelea kutekeleza majukumu yake ya msingi ya Kutunga Sheria pamoja na Kuisimamia na Kuishauri Serikali. Aidha, Bunge linatekeleza Mpango Mkakati wa Muda wa Kati unaolenga kujenga uwezo wa Wabunge na Watumishi wake. Katika mwaka 2014/2015, Bunge limefanya mikutano minne ambapo Miswada ya Sheria 24 ilipokelewa na kujadiliwa. Kati ya hiyo, Miswada ya Sheria 17 ilisomwa kwa hatua zake zote na kupitishwa kuwa Sheria za Nchi, na miswada saba ilisomwa kwa mara ya kwanza. Aidha, Maazimio mawili yaliridhiwa na Kauli saba za Mawaziri ziliwasilishwa. Vilevile, maswali ya kawaida 536 ya Waheshimiwa Wabunge yaliulizwa na kujibiwa na Serikali pamoja na Maswali ya Msingi 39 ya Papo kwa Papo kwa Waziri Mkuu. Pia, Kamati za Kudumu za Bunge zimetokeleza shughuli zake kikamilifu ikiwa ni pamoja na kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo.

16. **Mheshimiwa Spika**, baada ya Uchaguzi Mkuu wa Oktoba, 2015 tutapata Bunge jipya la 11. Ni imani yangu kuwa litakuwa Bunge imara na litakaloendeleza mazuri yote yaliyofanywa na Bunge hili ambalo muda wake utamalizika katika kipindi kifupi kijacho. Ninawatakia kila la kheri wale wote wanaojipanga kugombea nafasi za ubunge katika majimbo yao ili warudi tena humu ndani baada ya Uchaguzi Mkuu. Ofisi ya Bunge itafanya maandalizi yote muhimu ya kulipokea Bunge jipya kwa kuboresha miundombinu ya Ofisi na pia kuimarisha huduma za utafiti, maktaba na sheria ili Bunge lifanye kazi zake kikamilifu.

Tume ya Taifa ya Uchaguzi

17. **Mheshimiwa Spika**, Tume ya Taifa ya Uchaguzi imeanza maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015 pamoja na maandalizi ya kupiga Kura ya Maoni ya Katiba Inayopendekezwa. Maandalizi hayo yanahusisha zoezi la kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa kutumia mfumo wa Kisasa unaojulikana kama *Biometric Voters Registration (BVR)*. Uzinduzi rasmi wa uboreshaji wa Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa kutumia BVR ulifanyika katika Mji wa Makambako Mkoani Njombe, tarehe 23 Februari, 2015.

18. **Mheshimiwa Spika**, uboreshaji huo utahusisha kuandikisha wananchi wote wenye sifa za kuandikishwa kuwa wapiga kura. Wananchi hao ni pamoja na wale wenye vitambulisho vya mpiga kura na watu wote watakaokuwa wamefikisha umri wa miaka 18 wakati wa Uchaguzi Mkuu. Mfumo huo utaiwezesha Tume kuwa na taarifa sahihi za mpiga kura na kuondoa uwezekano wa mtu kujiandikisha zaidi ya mara moja. Utaratibu huo wa uandikishaji utaondoa malalamiko kutoka kwa wadau wa uchaguzi kuhusu udanganyifu katika upigaji kura.

19. **Mheshimiwa Spika**, napenda kulikumbusha Bunge lako Tukufu na Wananchi wote kwamba, Tanzania itatumia Mfumo wa BVR kwa ajili ya uandikishaji tu na hautatumika kwa ajili ya kupiga au kuhesabu kura kama wengine wanavyoamini. Wale wote wenye sifa watapiga kura kwa utaratibu wa kawaida wa kutumia karatasi maalum na matokeo yatatolewa na kubandikwa vituoni kama ambavyo imekuwa ikifanyika kwenye Chaguzi zilizopita. Tume ya Taifa ya Uchaguzi itaendelea kutoa elimu, taarifa na ratiba kwa Umma kuhusu zoezi la uandikishaji linaavyofanyika katika maeneo yote nchini.

20. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Tume ya Taifa ya Uchaguzi itaendelea na zoezi la Kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura, kutoa elimu ya Mpiga Kura, kusimamia na kuendesha zoezi la Kura ya Maoni kwa ajili ya Katiba Inayopendekezwa na kufanikisha Uchaguzi Mkuu unaotarajiwa kufanyika mwezi Oktoba 2015. Natoa wito kwa Wananchi wote wenye sifa kujiandikisha ili waweze kupiga Kura ya Maoni juu ya Katiba Inayopendekezwa na kuchagua Viongozi wao ifikapo Oktoba, 2015.

Muungano

21. **Mheshimiwa Spika**, Muungano wetu umedumu kwa zaidi ya nusu karne. Katika kipindi hicho tumepata mafanikio makubwa na ya kujivunia. Hii imetokana na misingi imara iliyowekwa na Waasisi wa Taifa letu pamoja na utamaduni wetu wa kujadiliana na kutatua changamoto kila zinapojitokeza. Kinachotia moyo ni kwamba, hata wakati wa mchakato wa kuandaa Katiba Mpya, mjadala ulijikita kwenye aina ya Muungano tunaoutaka na siyo kuwepo au kutokuwepo kwa Muungano. Hii inadhahirisha kuwa Muungano ni jambo muhimu na unakubalika na Watanzania wa pande zote mbili. Hivyo, tuna kila sababu ya kuulinda na kuudumisha Muungano wetu na kujivunia Utaifa tuliouanzisha sisi wenyewe.

22. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne, kupitia Kamati ya Pamoja ya Serikali ya Muungano wa Tanzania (SMT) na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar (SMZ) chini ya Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeendelea kushughulikia hoja za Muungano. Kupitia Kamati hiyo, jumla ya hoja 15 zilipokelewa na kujadiliwa ambapo hoja tisa (9) zilipatiwa ufumbuzi na hoja sita (6) zipo katika hatua za utatuzi. Hoja zilizo kwenye hatua za utatuzi ni pamoja na Mgawanyo wa mapato ambao unajumuisha suala la mgawo wa misaada kutoka nchi za nje, misamaha ya mikopo, hisa za SMZ zilizokuwa katika Bodi ya Sarafu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki na faida ya Benki Kuu. Hoja nyingine ni Utafutaji na Uchimbaji wa mafuta na gesi asilia; Ushiriki wa Zanzibar katika Taasisi za Nje; Ajira ya watumishi wa Zanzibar katika Taasisi za Muungano; Usajili wa vyombo vya moto na Tume ya Pamoja ya Fedha. Ni dhamira ya Serikali zetu mbili kuzipatia ufumbuzi hoja hizo haraka inavyowezekana.

23. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaanza utekelezaji wa utaratibu wa muda (interim) wa mgao wa ajira kwa Taasisi za Muungano. Aidha, itaendelea kuratibu Vikao vya Kamati ya Pamoja ya SMT na SMZ vya kushughulikia masuala ya Muungano; kuratibu masuala ya kiuchumi, kijamii, kisheria na mambo yanayohusiana na Katiba kwa faida ya pande mbili za Muungano. Pia, juhudi zitaendelezwa katika kutoa elimu kwa Umma na kuratibu masuala yasiyo ya Muungano kwa kuhakikisha kwamba Sekta, Wizara na Asasi zisizo za Muungano zinakutana angalau mara nne kwa mwaka.

Mabadiliko ya Katiba

24. **Mheshimiwa Spika**, mwezi Novemba 2011 mchakato wa kuandaa Katiba Mpya ulianza baada ya Bunge lako Tukufu kupitisha Sheria ya Mabadiliko ya Katiba Na. 8 ya Mwaka 2011. Sheria hiyo iliwezesha kuundwa kwa Tume ya Mabadiliko ya Katiba iliyokuwa na Wajumbe 32 kutoka pande mbili za Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakiwakilisha Makundi mbalimbali katika jamii. Tume hiyo ilifanya kazi iliyowezesha kupatikana kwa Rasimu ya Katiba Mpya na Bunge Maalum la Katiba lilijadili na kuandaa Katiba Inayopendekezwa.

25. **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa Sheria ya Mabadiliko ya Katiba, Katiba Inayopendekezwa itatakiwa kupigiwa Kura ya Maoni ili kupata ridhaa ya wananchi. Katika kufanikisha zoezi hilo, Serikali imechapisha Katiba Inayopendekezwa kwenye Gazeti la Serikali na pia imechapisha na kusambaza jumla ya nakala milioni mbili za Katiba hiyo kwa lengo la kuwawezesha wananchi kuisoma na kuelewa vizuri. Ili wananchi wengi zaidi wapate fursa ya kuisoma Katiba hiyo, vilevile, Serikali imechapishwa kwenye magazeti ya kawaida na pia imewekwa katika tovuti mbalimbali za Serikali kwa wale ambao wanatumia mitandao. Ili kuwezesha Watanzania wenye mahitaji maalum ya kusoma, Serikali ilichapisha nakala 400 za Katiba Inayopendekezwa kwa watu wa aina hiyo. Pia, nakala za Katiba Inayopendekezwa zenye maandishi makubwa zimeandaliwa kwa ajili ya watu wenye uoni hafifu. Serikali inaendelea kuelimisha umma kupitia Vyombo vya Habari kuhusu Katiba Inayopendekezwa na umuhimu wa kuipigia kura.

26. **Mheshimiwa Spika**, upigaji wa kura ya maoni kwa Katiba Inayopendekezwa utafanyika baada ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kukamilisha zoezi la kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura. Natoa wito kwa Watanzania wote waisome Katiba Inayopendekezwa kwa makini na kuelewa vizuri ili waweze kufanya uamuzi sahihi wakati wa kuipigia kura. Nawasihi wananchi wote waliojiandikisha kutumia haki yao ya msingi na ya kikatiba kupiga kura bila kulazimishwa na mtu yeyote au kikundi chochote.

Vitambulisho Vya Taifa

27. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2011/2012, Serikali ilianza zoezi la usajili na utambuzi wa raia wa Tanzania na wageni waishio nchini kupitia Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA). Awamu ya Kwanza ilihusisha uandikishaji wa watumishi wa umma pamoja wananchi wa Mikoa ya Dar es Salaam, Tanga, Morogoro, Lindi na Mtwara ambapo hadi Aprili, 2015 zaidi ya watu Milioni Tano wameandikishwa Tanzania Bara. Kwa upande wa Zanzibar, watu 600,000 wameandikishwa. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na zoezi la uandikishaji katika Mikoa iliyobaki, kujenga kituo cha kutunza kumbukumbu pamoja na kujenga Ofisi 13 za Usajili za Wilaya Tanzania Bara na Zanzibar.

MASUALA YA UCHUMI

Hali ya Uchumi

28. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014, uchumi ulikua kwa asilimia 7.0 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.7 mwaka 2006, ukuaji ambao ni mzuri ikilinganishwa na nchi nyingi zinazoendelea. Kutokana na ukuaji huo, Pato la wastani la Mtanzania limeongezeka kutoka Shilingi 360,865 mwaka 2005 hadi Shilingi 1,725,290 mwaka 2014. Aidha, kwa mujibu wa Utafiti wa Mapato na Matumizi katika Kaya uliofanyika mwaka 2012, umaskini wa kipato umepungua kutoka wastani wa asilimia 34.4 mwaka 2007 hadi asilimia 28.2 mwaka 2012, sawa na asilimia 6.2.

29. **Mheshimiwa Spika**, Mfumuko wa Bei umepungua kutoka asilimia 6.1 Machi 2014 hadi asilimia 4.3 Machi 2015. Kupungua kwa Mfumuko wa Bei kumetokana na sera nzuri za fedha, kuimarika kwa upatikanaji wa chakula, pamoja na kushuka kwa bei ya mafuta kwenye soko la dunia. Serikali inaendelea kuweka mazingira wezeshi kwa Sekta za kipaumbele kukua kwa kushirikisha Sekta Binafsi. Sekta hizo ni pamoja na kilimo, mifugo na uvuvi.

Mpango wa Taifa wa Maendeleo wa Miaka Mitano

30. **Mheshimiwa Spika**, azma ya Serikali ya CCM ni kuifanya Tanzania kuwa Nchi yenye hadhi ya Kipato cha Kati ifikapo mwaka 2025 kama ilivyoainishwa katika Dira ya Taifa ya Maendeleo 2025. Ili kuhakikisha kuwa lengo hilo linafikiwa, Serikali iliandaa Mpango wa Maendeleo wa Miaka Kumi na Tano (2011 - 2026) ambao unatekelezwa kwa vipindi vya Miaka Mitano Mitano. Mpango wa Kwanza wa Miaka Mitano ulianza kutekelezwa mwaka 2011/2012 na utamalizika mwaka 2015/2016. Ili kuharakisha utekelezaji wa Mpango huo, Serikali imeainisha miradi michache ya kipaumbele yenye uwezo wa kutoa matokeo makubwa kwa kipindi kifupi. Utekelezaji wa miradi hiyo unafanywa chini ya mfumo ujulikanao kama **“Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa”** (*Big Results Now – BRN!*). Miradi katika maeneo ya kipaumbele ya Elimu, Maji, Uchukuzi, Kilimo, Nishati na Gesi Asilia, Kuongeza Mapato ya Serikali imeanza kutekelezwa chini ya utaratibu huo. Aidha, Serikali imeongeza eneo la Uboreshaji wa Mazingira ya Biashara na Uwekezaji katika BRN! Vilevile, uimarishaji wa upatikanaji wa huduma za afya ni eneo lingine ambalo litashughulikiwa kwa utaratibu wa BRN!

31. **Mheshimiwa Spika**, lengo la Mfumo wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa ni kuhakikisha kuwa vipaumbele vya Kitaifa vyenye uwezo wa kuharakisha maendeleo vinatekelezwa kwa kasi na kuleta matokeo makubwa haraka. Katika kipindi cha mwaka mmoja wa utekelezaji wa Mfumo huo kuanzia Mwaka 2013/2014 hadi 2014/2015 mafanikio makubwa

yamepatikana. Katika Sekta ya Elimu utekelezaji wa miradi na malengo yaliyokusudiwa ulifikia asilimia 81; Maji asilimia 80, Nishati asilimia 79, Kilimo asilimia 77, Uchukuzi asilimia 64, na Utafutaji Rasilimali Fedha asilimia 54. Mawaziri wa Sekta watatoa ufafanuzi wa utekelezaji katika maeneo hayo watakapowasilisha Hotuba za Bajeti za Wizara husika katika Mkutano huu wa Bunge la Bajeti.

Maendeleo ya Sekta Binafsi

32. **Mheshimiwa Spika**, Sekta Binafsi ni moja ya nguzo muhimu katika kukuza uchumi wa soko. Kwa kutambua umuhimu huo, Serikali imetekeleza Programu na Miradi mbalimbali kwa lengo la kukuza ushindani wa Sekta Binafsi nchini. Programu hizo ni pamoja na Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji, Mradi wa Kukuza Ushindani wa Sekta Binafsi na Mpango wa Kuimarisha Mashauriano na Majadiliano baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi. Programu hizo zinatekelezwa kwa kushirikiana na Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania ili kuongeza ushiriki wa Sekta Binafsi katika kupanga na kusimamia utekelezaji wa mikakati na kupata ufumbuzi wa changamoto zinazoikabili Sekta hiyo. Dhamira ya Serikali ni kujengea Sekta Binafsi uwezo wa kuwa mhimili wa ukuaji wa uchumi na kuongeza ushindani wake katika kuzalisha mali na kufanya biashara kwa ufanisi. Pia, Serikali imeendelea kufanya majadiliano na Sekta Binafsi kupitia Baraza la Taifa la Biashara katika ngazi za Taifa, Mikoa na Wilaya. Kwa kutumia utaratibu huo wa majadiliano, Serikali kwa kushirikiana na wadau wengine hujadili masuala ya Kiseru na Kisheru yanayoathiri uendeshaji wa Sekta Binafsi na kutolewa mapendekezo kwa ajili ya maboresho.

33. **Mheshimiwa Spika**, miongoni mwa mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa programu hizo ni pamoja na kuanzisha Vituo vya Utoaji wa Huduma kwa Pamoja Mipakani. Kuanzishwa kwa Vituo hivyo kumwezesha huduma za kiforodha, uhamiaji, udhibiti wa ubora, viwango na usalama kupatikana katika kituo kimoja (*one stop centre*). Utaratibu huo ni tofauti na ule wa awali ambapo kila Taasisi ilikuwa inatoa huduma katika Kituo chake. Vilevile, kwa sasa huduma hizo hutolewa upande mmoja tu wa mpaka badala ya utaratibu wa awali ambapo huduma hizo zilifanyika katika pande zote mbili za mpaka. Hatua hizo zimeongeza ufanisi katika uingizaji na utoaji wa mizigo mipakani na kuongeza kiwango cha biashara baina ya nchi jirani. Hii ni pamoja na muda wa kukamilisha taratibu za kiforodha kuwa mfupi ikilinganishwa na hapo awali.

34. **Mheshimiwa Spika**, ili Sekta Binafsi iweze kushamiri, ufanisi katika upatikanaji wa huduma za kifedha ni muhimu. Serikali imeimarisha usimamizi wa Sekta ya Fedha pamoja na kuongeza fursa za upatikanaji wa huduma za kifedha Mijini na Vijijini. Idadi ya Benki na Taasisi za Fedha zilizosajiliwa zimeongezeka kutoka 32 mwaka 2005 hadi 58 mwaka 2015 zikiwa na matawi 660 nchi nzima. Vilevile, upatikanaji wa huduma za kifedha kupitia simu za kiganjani na Huduma za Uwakala wa Benki umekua kwa kiwango kikubwa. Kwa mfano, kuanzia mwezi Julai, 2013 hadi Aprili 2014, jumla ya miamala Milioni 972.6 yenye thamani Shilingi Trilioni 28.3 ilifanyika kupitia mawasiliano ya simu za kiganjani. Hali hiyo imechangia kuweka mazingira wezeshi ya biashara, hususan biashara ndogo na za kati. Aidha, huduma hizo zimesogezwa karibu zaidi na Wananchi na hivyo kuongeza ufanisi. Hii ni pamoja na kutumia muda mfupi na haraka katika kupata huduma hizo na pia kuzifikisha kwa Wananchi wengi hasa Vijijini.

Uwekezaji

35. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na jitihada za Serikali za kuweka mazingira wezeshi ya uwekezaji, kati ya mwaka 2005 na 2014, Kituo cha Uwekezaji Tanzania kimesajili Miradi 7,159 yenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 74,274 na kutoa ajira 869,635. Katika mwaka 2014, Kituo cha Uwekezaji kilisajili miradi 698 yenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 11,871.6. Kati ya miradi hiyo, miradi ya wawekezaji wa ndani ilikuwa 328, miradi ya wawekezaji wa nje 211 na miradi ya ubia kati ya wawekezaji wa ndani na wa nje ilikuwa 159. Kati ya miradi hiyo, miradi

33 yenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 214.11 ilikuwa ya kilimo na ilitoa ajira 13,373. Miradi 109 yenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 294.72 ilikuwa ya Sekta ya Utalii na ilitoa ajira 5,436. Ili kuvutia uwekezaji zaidi katika Sekta ya Kilimo, Serikali inakamilisha Sera mahsusi itakayohusu uwekezaji katika Sekta ya Kilimo.

36. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuihamasisha Sekta Binafsi kushiriki kikamilifu katika utekelezaji wa Miradi ya Ubia. Ili kufikia azma hiyo, mwezi Novemba 2014, Sheria ya Ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi ilifanyiwa marekebisho ili kurahisisha upatikanaji wa miradi husika. Kutokana na hatua hiyo, Vitengo vya Uratibu na Fedha vimeunganishwa na kuunda Kituo kimoja kwa ajili ya kuratibu utekelezaji wa miradi itakayotekelezwa kwa Ubia na Sekta Binafsi. Vilevile, Mfuko wa Kuwezesha Maandalizi ya Miradi ya Ubia umeanzishwa, na pia Sheria hiyo itaweka utaratibu mzuri wa usimamizi wa masuala ya ununuzi katika miradi ya ubia ili kuongeza ufanisi.

Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi

37. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inatekeleza Sera ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ya mwaka 2004 kwa kuwahamasisha wananchi kubaini fursa kwa ajili ya kuleta maendeleo yao na hivyo kuchangia katika ukuaji wa uchumi. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, juhudi kubwa zilielekezwa kuwajengea uwezo wajasiriamali kubuni, kuanzisha na kuendesha miradi yao ya maendeleo na kuwapatia mikopo yenye masharti nafuu kupitia Programu mbalimbali. Kwa mfano, kupitia Mpango wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi na Kuongeza Ajira ulioanzishwa mwaka 2006/2007, mikopo ya masharti nafuu yenye thamani ya Shilingi Bilioni 50.6 ilitolewa kwa Wajasiriamali 74,790. Mikopo hiyo ni endelevu kwa vile kiasi kinachorejeshwa hutolewa tena kama mikopo kwa Wajasiriamali wengine. Vilevile, Serikali kwa kushirikiana na Taasisi za Fedha na Mifuko ya Hifadhi za Jamii imewawezesha Wananchi 256,602 kupata mikopo yenye jumla ya Shilingi Bilioni 105. Mikopo hiyo ilitolewa kupitia SACCOS, vikundi na watu binafsi na hivyo kuwanufaisha Watanzania wengi. Pia, Serikali kwa kushirikiana na Wadau imewezesha uanzishwaji wa takribani vikundi vya VICOBA 23,000 vyenye Wanachama 700,000 na mtaji wa Shilingi Bilioni 86.

38. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na hatua hizo, Serikali imetoa mafunzo ya Ujasiriamali kwa Wanachama wa SACCOS na vikundi vingine vya kijamii wapatao Milioni 1.6. Kati ya hao, Wanawake ni asilimia 53 na Wanaume ni asilimia 47. Vilevile, Serikali imeanzisha Mafunzo ya Ujasiriamali kwa wahitimu wa Vyuo Vikuu ili kuwawezesha kujijiri wenyewe kwa kutumia fursa zilizopo. Kutokana na uzoefu uliopatikana katika utekelezaji wa programu za uwezeshaji Wananchi kiuchumi, Serikali kwa kushirikiana na Wadau wengine imeandaa Mwongozo wa Kitaifa wa Ufundishaji Ujasiriamali. Mwongozo huo utasaidia kutoa Mafunzo ya Ujasiriamali kuanzia Shule za Msingi hadi Vyuo Vikuu kwa lengo la kuwafikia Wananchi wengi zaidi.

39. **Mheshimiwa Spika**, kwa kuzingatia kwamba dhana ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi ni pana na utekelezaji wake unahusisha Wadau wengi, Serikali imeandaa Mpango Jumuishi wa Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi (*National Multi-Sectoral Economic Empowerment Framework*). Mpango huo umeainisha majukumu ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi yanayopaswa kutekelezwa na Wadau katika Sekta mbalimbali. Serikali inaendelea kuwahimiza Wadau wote ikiwa ni pamoja na Wizara, Idara na Taasisi za Serikali, Mamlaka za Serikali za Mitaa Nchini na Taasisi za Sekta Binafsi kujumuisha suala la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi kwenye Mipango na Bajeti zao za kila mwaka ili tufikie malengo yetu ya kuwafikia Wananchi wengi zaidi.

40. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuwahamasisha Wananchi kuanzisha na kujiunga na vikundi vya uzalishaji mali, Vyama vya Kuweka Akiba na Kukopa (SACCOS, Benki za jamii Vijijini (VICOBA) na vikundi vingine vya kiuchumi ili kwa umoja wao waweze kukopesheka na kuongeza nguvu zao za kiuchumi. Vilevile, Serikali itaendeleza Program za kijasiriamali kwa Vijana nchini.

AJIRA KWA VIJANA

41. **Mheshimiwa Spika**, upatikanaji wa ajira bado ni changamoto kubwa inayowakabili vijana wengi nchini. Kwa mujibu wa Sensa ya Watu na Makazi ya mwaka 2012, idadi ya Vijana nchini ni Milioni 16.2, sawa na asilimia 35.1 ya Watanzania wote. Takwimu hizo zinabainisha kuwa, Vijana walioajiriwa katika Sekta ya Umma ni 188,087, walioajiriwa katika Sekta Binafsi ni Milioni 1.03. Hivyo, sehemu kubwa ya vijana takribani Milioni 15 wamejajiri katika shughuli za kilimo, mifugo, uvuvi na biashara ndogo ndogo. Hata hivyo, Vijana wengi wanakabiliwa na changamoto ya tija ndogo kwenye uzalishaji na biashara kutokana na matumizi ya teknolojia duni, ukosefu wa mitaji na elimu ya ujasiriamali. Ili kukabiliana na changamoto hizo, Serikali imekuwa ikitoa elimu ya ujasiriamali na mikopo kwa vijana kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na mifuko mingine ili kuwawezesha kuanzisha au kupanua miradi yao ya uzalishaji mali. Kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, Serikali imetoa mikopo ya masharti nafuu yenye thamani ya Shilingi Bilioni 5.8 kwa SACCOS 244 na Vikundi vya Vijana 667. Aidha, jumla ya Vijana 20,626 wamepatiwa mafunzo ya ujasiriamali na stadi za maisha.

42. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua umuhimu wa vijana ambao ni kundi kubwa la nguvu kazi kwa nchi yetu, Serikali itaimarisha Mfuko wa Uwezesaji Wananchi Kiuchumi na kutoa ajira ili fedha za mfuko huo zilenge zaidi katika kuwawezesha kiuchumi Vijana wasomi na Vijana wengineo walio tayari kujituma na kujijaji wenyewe kwa kutumia elimu na vipaji vyao. Serikali inakamilisha mapitio ya Sera ya Taasisi Ndogo za Fedha ili kurahisisha upatikanaji wa mitaji kwa wajasiriamali wadogo. Natoa wito kwa Vijana kujiunga katika vikundi vya ujasiriamali na kutumia fursa hiyo ili waweze kupata mikopo na kuweza kujijaji.

UZALISHAJI MALI

Uzalishaji wa Mazao

43. **Mheshimiwa Spika**, katika jitihada za kuleta mageuzi katika Sekta ya Kilimo, yanayolenga kuongeza tija na uzalishaji wa mazao na kuimarisha usalama wa chakula, Serikali ya Awamu ya Nne imeandaa upya Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013. Aidha, imetekeleza azma ya KILIMO KWANZA kupitia Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Kilimo; Programu ya Kuendeleza Umwagiliaji; Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya pamoja na Programu Kabambe ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika na pia BRN! Kupitia Mipango na Programu hizo, Serikali imeongeza upatikanaji na usambazaji wa mbolea kutoka tani 241,753 mwaka 2005/2006 hadi tani 343,687 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 42.2. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imeongeza upatikanaji wa mbegu bora kwa wakulima kutoka tani 10,477 za mwaka 2005/2006 hadi kufikia tani 32,340 mwaka 2013/2014, ikiwa ni sawa na asilimia 208.7 ya mahitaji.

44. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na utekelezaji wa Mpango wa ruzuku ya mbolea na mbegu bora, wakulima walionufaika kwa utaratibu wa vocha wameongezeka kutoka takribani Kaya 737,000 mwaka 2008/2009 hadi Kaya Milioni 2.5 mwaka 2013/2014. Mfumo huo wa ruzuku ya pembejeo umewezesha wakulima kuongeza tija katika uzalishaji wa mahindi kutoka wastani wa gunia 5 hadi gunia 15 kwa ekari moja; na uzalishaji wa mpunga kutoka wastani wa gunia 4 hadi gunia 20 kwa ekari moja.

Matumizi ya Zana Bora za Kilimo

45. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua umuhimu wa zana bora za kilimo katika kuongeza eneo la uzalishaji na kumpunguzia mkulima harubu ya jembe la mkono, Serikali ilianzisha mpango wa kukopesha matrekta kwa wakulima wadogo kwa masharti nafuu. Kutokana na utekelezaji wa mipango hiyo na uhamasishaji wa Sekta Binafsi kuingiza Matrekta nchini, matrekta makubwa yameongezeka kutoka 6,168 mwaka 2005 hadi 10,064 mwaka 2014; na

matrekta ya mkono (*Powertillers*) kutoka 166 mwaka 2005 hadi 6,348 mwaka 2014. Kuongezeka kwa zana hizo kumechangiwa na uamuzi wa Serikali wa kuingiza nchini matrekta na kuyakopesha kwa wakulima kwa bei nafuu katika Vyama vya Ushirika na Vikundi vya Wakulima.

Huduma za Ugani

46. **Mheshimiwa Spika**, ili kuwawezesha wakulima kupata teknolojia za kisasa zitakazowawezesha kuongeza tija katika kilimo, Serikali imeongeza idadi ya maafisa ugani wa kilimo kutoka 3,379 mwaka 2006/2007 hadi 9,778 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 189. Aidha, ili kuongeza mbinu shirikishi katika huduma za ugani, Mwongozo wa Kuanzisha na Kuendesha Mashamba Darasa kwenye Halmashauri zote nchini umeandaliwa. Mashamba Darasa yameongezeka kutoka 1,965 yenye Wakulima 51,623 mwaka 2006 hadi Mashamba Darasa 16,512 yenye jumla ya Wakulima 345,106 mwaka 2014.

47. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na juhudi za Serikali za kuongeza mbolea, mbegu bora, zana bora za kilimo na huduma za ugani, uzalishaji wa mazao nchini hususan ya chakula umeongezeka kutoka tani milioni 9.66 mwaka 2005/2006 hadi tani milioni 16.01 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 66.4. Ongezeko hilo, limeliwezesha Taifa kujitosheleza kwa chakula kwa wastani wa asilimia 125 mwaka 2014 ikilinganishwa na wastani wa asilimia 95 mwaka 2005.

Hifadhi ya Taifa ya Chakula

48. **Mheshimiwa Spika**, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (*National Food Reserve Agency - NFRA*) umeongezewa uwezo wa kuhifadhi chakula kutoka tani 241,000 mwaka 2004/2005 hadi tani 246,000 mwaka 2014/2015 ili kuiwezesha Serikali kukabiliana ipasavyo na upungufu wa chakula wakati wa njaa na majanga. Kutokana na uzalishaji mkubwa wa chakula katika msimu wa 2013/2014, kuanzia mwezi Julai 2014, Serikali ililazimika kununua tani 304,514 za nafaka zikiwemo tani 295,900 za mahindi, tani 4,674 za mtama; na tani 3,940 za mpunga ili kuokoa mazao hayo yasiharibike na wakulima kupata hasara. Hadi kufikia mwezi Machi 2015, NFRA ilikuwa na tani 494,007 zilizokuwa zimehifadhiwa katika maghala yake na kiasi kingine kuhifadhiwa katika Maghala ya watu binafsi.

49. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Kilimo itabakia kuwa ya muhimu sana katika nchi yetu kwa miaka mingi ijayo kwani ndiyo inayotegemewa na Watanzania wengi kwa ajili ya chakula na kipato. Juhudi zaidi zitawekwa katika kuikuza na kuendeleza Sekta hiyo hususan, kuwawezesha wakulima wadogo ili kilimo kiwe cha tija zaidi na kuongeza pato lao. Huu ndiyo Mwelekeo wa Sera za Chama cha Mapinduzi katika miaka ya 2010 hadi 2020 ambazo zitaendelea kutekelezwa katika mwaka 2015/2016. Pamoja na kuwawezesha wakulima kupata zana bora za kilimo kwa gharama nafuu na kuwaunganisha na masoko, Serikali itaendelea na ujenzi wa maghala yenye uwezo wa tani 5,000 Wilaya ya Mbozi na tani 10,000 Songea Mjini. Aidha, Serikali itaanza ujenzi wa vihenge vya kisasa (*silos*) vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 160,000 katika maeneo mbalimbali nchini.

Mpango wa SAGCOT

50. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2010, Serikali ilianzisha Mpango wa Kuendeleza Kilimo katika Ukanda wa Kusini mwa Tanzania – (*Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania - SAGCOT*). Mpango huo unaohusisha ubia kati ya Sekta Binafsi na Sekta ya Umma unalenga kuchochea uwekezaji mkubwa wa Sekta Binafsi kwa kushirikisha wakulima wadogo ili kubadili kilimo na kukifanya kuwa cha kisasa, chenye tija na cha kibiashara kwa kutumia mitaji, teknolojia na ubunifu. Ili kutekeleza azma hiyo, Kituo Maalum kinachoratibu uwekezaji wa kilimo katika eneo hilo kijulikanacho kama *SAGCOT Centre* kimeanzishwa. Kituo hicho kimekuwa chachu ya kuvutia uwekezaji kwenye kilimo katika ukanda huo na kuhamasisha wakulima wadogo kushiriki kikamilifu katika uwekezaji huo. Uzoefu uliopatikana katika utekezaji wa

Mpango huo unaonesha kwamba, pale ambapo wakulima wadogo wameshirikishwa kikamilifu katika utekelezaji, tija imeongezeka kwa kiwango kikubwa kwani wakulima wadogo hupata fursa za kupata pembejeo, huduma za ugani na masoko. Kwa mfano, uwekezaji uliofanywa na Kampuni ya Kilombero Plantation Limited (KPL) katika uzalishaji wa mpunga katika shamba la Mngeta, Wilayani Kilombero umewezesha wakulima wadogo 8,000 kutoka katika Vijiji vinavyozunguka shamba hilo kuongeza uzalishaji wa mpunga kutoka tani mbili (2) hadi tani nane (8) kwa hekta. Wakulima hawa wadogo pia wameunganishwa na masoko na wamewezeshwa kupata pembejeo kwa uhakika zaidi.

Uendelezaji wa Miundombinu ya Masoko

51. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ya masoko katika Mikoa na mipakani ili kukuza biashara ya ndani na kikanda. Ili kufanikisha azma hiyo, Serikali inatekeleza Programu ya Uendelezaji Miundombinu ya Masoko, Uongezaji Thamani Mazao na Huduma za Kifedha Vijijini (MIVARF). Kupitia Programu hiyo, Serikali imekarabati barabara za Vijijini zenye urefu wa kilometa 555.3 kwa kiwango cha changarawe. Aidha, imejenga maghala 11 katika Halmashauri 10 yenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,000 za mazao kila moja. Vilevile, kupitia Programu ya Uboreshaji wa Miundombinu ya Masoko ya Mipakani, Serikali imejenga jumla ya masoko 10 katika maeneo ya kimkakati ya mipakani. Masoko yaliyojengwa ni pamoja na Nyamugali na Kagunga yaliyopo katika mpaka wa Tanzania na Burundi; na Masoko ya Mkenda na Mtambaswala yaliyopo katika mpaka wa Tanzania na Msumbiji. Nitoe wito kwa wananchi kutumia fursa za masoko hayo kufanya biashara na nchi jirani ili kujiongezea kipato na kukuza mauzo yetu ya nje.

52. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaboresha miundombinu mbalimbali ya masoko kama vile barabara, maghala, huduma za fedha na kuweka huduma nyingine muhimu kama umeme, maji na ulinzi hasa katika maeneo ya masoko ya mpakani.

Maendeleo ya Sekta ya Mifugo

53. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imedhamiria kuongeza tija katika Sekta ya Mifugo ili wafugaji waondokane na uchungaji na kuwawezesha kufuga kisasa. Ili kufikia lengo hilo, Serikali inatekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Mifugo nchini ambayo inalenga kuboresha uzalishaji wa mifugo bora, kupambana na magonjwa ya mifugo na kuimarisha miundombinu ya mifugo. Serikali kwa kushirikiana na Sekta Binafsi imekarabati na kujenga Majosho 847 na hivyo kuongeza idadi ya Majosho kutoka 2,177 mwaka 2006/2007 hadi 3,637 mwaka 2014/2015. Aidha, Serikali imetoa ruzuku ya dawa za kuogesa mifugo dhidi ya magonjwa yaenezwayo na Kupe na Mbung'o ambapo jumla ya lita milioni 1.2 za dawa zimenunuliwa. Matumizi ya dawa hizo yamechangia kupunguza vifo vya ndama kutoka wastani wa asilimia 40 mwaka 2006/2007 hadi chini ya asilimia 10 mwaka 2014/2015.

54. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na Serikali kuweka mazingira mazuri ya uwekezaji kwa Sekta Binafsi, viwanda vya kusindika maziwa vimeongezeka kutoka viwanda 22 hadi 74 kati ya mwaka 2005 na 2014. Viwanda hivyo vimeongeza uwezo wa usindikaji wa maziwa kwa siku kutoka lita 56,580 mwaka 2005 hadi lita 139,800 mwaka 2014, sawa na ongezeko la asilimia 147. Aidha, uzalishaji wa vyakula vya mifugo umeongezeka kutoka tani 559,000 mwaka 2005 hadi tani 915,000 mwaka 2013/2014; na viwanda vya kuzalisha vyakula hivyo vimeongezeka kutoka viwanda sita (6) mwaka 2005 hadi 80 mwaka 2014 vyenye uwezo wa kusindika tani milioni 1.4 kwa mwaka.

55. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu imejaliwa kuwa na mifugo mingi ambayo ikitumika vizuri inaweza kubadili maisha ya wafugaji. Hata hivyo, tunahitaji kufanya mapinduzi makubwa katika Sekta hii ili wafugaji wetu waweze kufuga kisasa. Kazi iliyoanza ya kuzalisha mifugo bora na kuisambaza kwa wafugaji pamoja na kutenga maeneo maalum ya wafugaji itaendelezwa kwa nguvu zaidi ili kuongeza tija kwenye Sekta ya Mifugo. Vilevile, uwekezaji kwenye machinjio ya

kisasa utahamasishwa ili mazao yatokanayo na mifugo yaweze kupata soko la uhakika ndani na nje ya nchi.

Sekta ya Uvuvi

56. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inatekeleza Programu ya Kuendeleza Sekta ya Uvuvi nchini ili kuwawezesha wavuvi kuzitumia fursa za viumbe hai vilivyomo katika bahari, maziwa na mito kuinua hali zao za maisha. Kupitia Programu hiyo, uzalishaji wa mazao ya uvuvi umeongezeka kutoka tani 341,109 mwaka 2006 hadi tani 375,158 mwaka 2014. Katika mwaka 2014/2015, tani 43,354 za mazao ya uvuvi na samaki hai wa mapambo 42,100 ziliuzwa nje ya nchi na kuiingizia Serikali mapato ya Shilingi bilioni 7.5 ikilinganishwa na tani 38,574 na samaki hai wa mapambo 44,260 zilizouzwa nje ya nchi mwaka 2013/2014 na kuiingizia Serikali kiasi cha shilingi bilioni 6.1. Kutokana na sera nzuri za uwekezaji na uwezeshaji, Viwanda vya Kuchakata Samaki vimeongezeka kutoka viwanda 25 hadi 48 na maghala ya kuhifadhi mazao ya uvuvi kutoka Maghala 40 hadi 84. Katika kipindi cha mwaka 2015/2016, Serikali itaimarisha ufuatiliaji na doria ili kudhibiti uvuvi na biashara haramu katika mito, maziwa, bahari na maeneo ya mipakani.

Wanyamapori

57. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuboresha miundombinu ndani ya Mapori ya Akiba, Hifadhi za Wanyamapori, kuimarisha ulinzi na usalama wa wanyamapori pamoja na kuziwezesha jamii zinazoishi jirani na maeneo ya hifadhi kunufaika na rasilimali za wanyamapori. Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanzisha Mamlaka ya Wanyamapori ili kuimarisha uhifadhi na kukabiliana na ujangili nchini. Ili kuendeleza juhudi za kudhibiti ujangili wa wanyamapori, Serikali kwa kushirikiana na Washirika wa Maendeleo imeongeza uwezo wa Mamlaka za Serikali kwa kuwapatia vifaa vya kisasa ikiwa ni pamoja na helikopta moja, magari 35, silaha na mitumbwi minne. Vilevile, Serikali imeajiri askari wa wanyamapori 608.

58. **Mheshimiwa Spika**, mwezi Novemba, 2014 Tanzania ilikuwa mwenyeji wa Mkutano wa Kikanda kuhusu kukomesha ujangili. Katika mkutano huo uliofanyika Arusha, nchi za Tanzania, Burundi, Kenya, Malawi, Msumbiji, Sudani ya Kusini, Uganda na Zambia zilisaini Azimio la Kikanda la Kushirikiana katika Kuhifadhi na Kudhibiti Vitendo vya Ujangili. Tanzania pia ilisaini Mkataba wa Makubaliano ya Ushirikiano katika kuhifadhi ushoroba wa wanyamapori na nchi za Kenya (Serengeti-Masai Mara), Msumbiji (Selous-Niassa) na Zambia (Miombo – Mapane Woodland).

59. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kushirikiana na Wananchi kusimamia maliasili kupitia Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori na kuweka alama za wazi kwenye mipaka ya hifadhi za wanyamapori na ardhioevu. Tanzania kama Nchi, tundo jukumu kubwa la kulinda urithi mkubwa wa wanyamapori tuliojaliwa na Mwenyezi Mungu kwa nguvu zote. Jukumu hili haliwezi kuachiwa Maafisa Wanyamapori pekee, linahitaji nguvu zetu wote na viongozi kuanzia ngazi ya Vitongoji hadi Taifa. Tushirikiane kuwafichua majangili ili kuokoa Rasilimali hizo ambazo ni utajiri mkubwa kwa nchi yetu.

Ufugaji Nyuki

60. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeweka msukumo mkubwa katika kuendeleza ufugaji nyuki kibiashara na kuongeza tija katika kuzalisha Asali na Nta ili kuwawezesha wafugaji kujiongeza kipato. Kazi kubwa iliyofanyika ni kutoa elimu na kuhamasisha wananchi kuanzisha vikundi na miradi ya ufugaji nyuki. Mwezi Novemba 2014, Serikali iliandaa Maonesho Maalum ya Asali ambayo yaliambatana na Kongamano la Kimataifa la Ufugaji Nyuki kwa lengo la kujadili maendeleo ya Sekta ya Ufugaji Nyuki nchini. Pia, Serikali imeadhimisha mwaka wa tatu wa Siku Maalum ya Kitaifa ya Kutundika Mizinga iliyofanyika Wilayani Handeni, tarehe 25 Machi, 2015. Siku hii huadhimishwa Kitaifa, Kimkoa na Kiwilaya ili kuhamasisha Wananchi kuanzisha ufugaji nyuki katika maeneo yao kwa lengo la kuwapatia kipato kwa njia ambayo ni rafiki kwa mazingira.

61. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imetoa mafunzo kuhusu mbinu mpya za ufugaji nyuki, matumizi ya mizinga ya kisasa, utundikaji wa mizinga na usimamizi wa manzuki kwa Wananchi 7,320 katika Vikundi 921 vya wafugaji nyuki kutoka Vijiji 242 kwenye Wilaya 30. Vilevile, Serikali imegawa Mizinga ya kisasa 14,076 kwa Wananchi na vituo kumi (10) vya ukusunyaji asali vimeanzishwa katika Wilaya tano. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kutoa elimu ya ufugaji nyuki, kuboresha mifumo ya kukusanya maduhuli, kujenga maabara ya ufugaji nyuki na kuhimiza kuanzisha Chama Kikuu cha Ushirika cha Ufugaji Nyuki.

Utalii

62. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imefanya juhudi kubwa za kutangaza vivutio vya Utalii Nchini, kuboresha huduma za kitalii hususan hoteli, miundombinu na mawasiliano na kushiriki maonesho ya kimataifa. Vilevile, Serikali imefanikiwa kuyashawishi Mashirika ya Ndege ya *Qatar Airways*, *Fly Dubai* na *Turkish Airlines* kuongeza idadi ya safari zao nchini Tanzania. Juhudi hizo zimesaidia kuwashawishi watalii wengi zaidi kuitembelea Tanzania. Idadi ya watalii wa nje imeongezeka kutoka 1,095,884 mwaka 2013 hadi watalii 1,102,026 mwaka 2014/2015. Mapato yatokanayo na utalii yaliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 1,853 mwaka 2013 hadi Dola za Marekani 1,983 mwaka 2014, sawa na ongezeko la asilimia saba (7).

63. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Utalii ndiyo inayoongoza sasa kuliingizia Taifa fedha za kigeni. Hivyo, juhudi kubwa zinafanyika kuongeza kasi ya kutangaza vivutio vilivyopo na kuimarisha utoaji wa huduma muhimu, ikiwa ni pamoja na kufundisha watoa huduma mbinu za kisasa za kuhudumia watalii. Aidha, juhudi zaidi zinahitajika ili kufikia masoko mapya na kutangaza vivutio vingine vinavyopatikana maeneo ambayo hayajatangazwa sana. Hii ni pamoja na kuhimiza utalii wa ndani kwa kuhamasisha wazawa kutembelea vivutio vingi vinavyopatikana nchini kote.

Madini

64. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Madini ni kati ya sekta muhimu zenye mchango mkubwa kiuchumi na kijamii. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, mapato yatokanayo na madini yameongezeka kila mwaka kutokana na mchango wa uchimbaji mkubwa na pia uchimbaji wa kati na mdogo. Katika kipindi hicho, thamani ya madini yaliyozalishwa nchini na kuuzwa nje iliongezeka kutoka Dola za Marekani milioni 655.5 mwaka 2005 hadi kufikia Dola za Marekani Milioni 1,794 mwezi Desemba 2014. Ili kuwezesha Taifa kunufaika zaidi na rasilimali za madini, Serikali imekamilisha majadiliano na Wawekezaji wa Migodi mikubwa ya Geita, Bulyanhulu, North Mara na Buzwagi ambapo Kampuni hizo zimeanza kulipa ushuru wa huduma kwa Halmashauri za Wilaya husika kwa mujibu wa Sheria ya Serikali za Mitaa. Ulipaji wa ushuru huo umeongeza uwezo wa Halmashauri wa kutekeleza miradi mingi ya maendeleo badala ya kutegemea malipo ya Dola za Marekani 200,000 kwa mwaka kama ilivyokuwa ikifanyika awali. Vilevile, majadiliano hayo yamewezesha Migodi yote mikubwa kulipa mrabaha wa asilimia 4 kama ilivyo kwenye Sheria ya Madini ya Mwaka 2010.

65. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Serikali iliendeleza juhudi za kuboresha mfumo wa utoaji leseni za madini ikiwa ni pamoja na kujenga mfumo wa huduma za leseni kwa njia ya mtandao. Kufuatia jitihada hizo, muda wa kushughulikia maombi mapya umepunguzwa kutoka miezi 18 hadi kufikia miezi mitatu (3). Kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi Machi 2015, jumla ya leseni 3,449 zilitolewa kwa wachimbaji wa madini ya aina mbalimbali nchini. Vilevile, Serikali imeanzisha Ofisi mbili zaidi za Kanda ya Ziwa Nyasa (Songea) na Kanda ya Ziwa Viktoria Mashariki (Musoma) ili kusogeza huduma karibu na wananchi. Aidha, zimeanzishwa Ofisi nne za Afisa Madini Mkazi katika Miji ya Bariadi, Njombe, Moshi na Nachingwea. Ni imani yangu kuwa wananchi wataatumia kikamilifu huduma zinazotolewa na Maafisa wa Madini wa maeneo hayo ili waweze kunafaika na Rasilimali za madini zilizopo nchini.

Wachimbaji Wadogo wa Madini

66. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inaendelea kuwawezesha Wachimbaji Wadogo kuboresha shughuli za utafutaji, uchimbaji na kuongezea thamani madini. Hatua zinazochukuliwa ni pamoja na kutoa mafunzo kwa vitendo, kuwatengea maeneo maalum ya uchimbaji madini na kutoa ruzuku ya zana na vifaa vya uchimbaji na uchenjuaji wa madini. Serikali imetoa mikopo yenye masharti nafuu kwa Wachimbaji Wadogo yenye thamani ya Shilingi Bilioni 1.4 na kutenga jumla ya kilometa za mraba 1,639 katika maeneo 22 hapa nchini kwa ajili ya Wachimbaji Wadogo wa madini. Aidha, Serikali imeanzisha soko la Kimataifa la vito na usonara na imekarabati Kituo cha Jimolojia Tanzania kilichopo Jijini Arusha ili kukuza tasnia ya Uongezaji Thamani Madini Nchini badala ya madini hayo kusafirishwa nje ya nchi yakiwa ghafi. Hatua hizo zimetoa fursa kwa Wachimbaji Wadogo na wafanyabiashara wa nje kuanzisha uhusiano wa kibiashara.

Viwanda

67. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Viwanda ni mhimili muhimu katika maendeleo ya uchumi na kichocheo kikubwa cha ukuaji wa ajira. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, Sekta ya Viwanda imekua kwa wastani wa asilimia 7.7. Ukuaji huo umetokana na kuongezeka kwa uzalishaji wa viwandani, hususan usindikaji wa vyakula na uzalishaji wa vinywaji, saruji, sigara na bidhaa za chuma. Katika kipindi hicho, mchango wa Viwanda Vidogo na vya Kati umeongezeka kwa kiwango kikubwa. Matokeo ya utafiti uliofanywa mwaka 2012 unaonesha kuwa, Viwanda Vidogo na vya Kati na Biashara Ndogo vinachangia asilimia 27.9 ya Pato la Taifa na vimefanikisha kuzalisha ajira za moja kwa moja kwa Watanzania zaidi ya Milioni 5.2. Hii inathibitisha kuwa Viwanda Vidogo na vya Kati vina mchango mkubwa katika Pato la Taifa. Serikali itaendelea kuweka mazingira wezeshi ili kukuza Viwanda Vidogo na vya Kati ikiwemo kutoa msukumo zaidi kwa Viwanda vya Kuongezea Thamani ya Mazao Ghafi yanayozalishwa nchini.

68. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanza kufanya Sensa ya Viwanda Nchini. Lengo la Sensa hiyo ni kupata takwimu na taarifa za kina za viwanda zitakazotumiwa kubuni na kuchukua hatua stahiki za kisera na kuandaa programu za kuendeleza Sekta ya Viwanda Nchini. Ukusanyaji wa takwimu hizo pia utatumika kuandaa Mpango wa Pili wa Maendeleo wa Miaka Mitano ambao umelenga kuinua Sekta ya Viwanda nchini ili kufikiwa kwa malengo ya Dira ya Taifa ya Maendeleo ya 2025.

HUDUMA ZA KIUCHUMI

Ardhi

69. **Mheshimiwa Spika**, Tanzania imekuwa na mabadiliko na mahitaji makubwa ya matumizi ya ardhi kwa watumiaji mbalimbali. Mahitaji hayo makubwa na kutokuwepo kwa Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi tangu awali vimesababisha kuongezeka kwa migogoro ya matumizi ya ardhi, ugomvi baina ya watumiaji mbalimbali na uharibifu wa mazingira. Ili kudhibiti hali hiyo, mwezi Agosti 2013, Serikali iliidhinisha Mpango wa Taifa wa Matumizi ya Ardhi (2013 – 2033). Mpango huo umeweka utaratibu mzuri na unaofaa wa Matumizi ya Ardhi kwa kuainisha Programu 12 za Matumizi ya Ardhi, Usimamizi wa Uendelezaji wa Miji na Mipango ya Matumizi ya Ardhi ya Wilaya na Vijiji. Utekelezaji wa Programu hizo umewezesha Vijiji 1,560 vilivyopo katika Wilaya 92 kuandaliwa Mipango ya Matumizi ya Ardhi nchini.

70. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Serikali iliahidi kuanza ujenzi wa Mfumo Unganishi wa Kuhifadhi Kumbukumbu za Ardhi (*Integrated Land Management Information System - ILMIS*) ambao unalenga kuboresha utaratibu wa upatikanaji wa Hatimiki za Ardhi na kusogeza huduma za upimaji, upangaji na usimamizi wa ardhi karibu na wananchi. Napenda

kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, kazi ya ujenzi wa Mfumo huo imeanza kwa awamu. Katika Awamu ya Kwanza, Ofisi zote Nane za Kanda za Ardhi zitaunganishwa na Makao Makuu ya Wizara ya Ardhi. Awamu ya Pili itahusisha kufunga Mfumo huo kwenye Ofisi za Ardhi za Halmashauri zote Nchini. Hatua hizo zitasaidia kuimarisha utunzaji wa kumbukumbu za ardhi, kurahisisha utoaji wa Hatimiliki na kukadiria kodi ya pango la ardhi.

71. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendeleza juhudi za kutatua migogoro ya matumizi ya ardhi, hususan baina ya wakulima na wafugaji na maeneo ya hifadhi kwa kuwezesha zoezi la kupanga, kupima na kumilikisha ardhi katika Vijiji vya Halmashauri kwa awamu. Halmashauri zilizohusishwa katika awamu ya kwanza ni Halmashauri ya Wilaya ya Mvomero na Kiteto. Katika Halmashauri ya Wilaya ya Kiteto, mipaka ya Vijiji vyote imepimwa ikijumuisha Vijiji vilivyokuwa kitovu cha migogoro ya ardhi katika eneo hilo. Kazi iliyobaki ni kwa Serikali kujiridhisha na usahihi wa upimaji huo na kutoa maelekezo stahiki kabla ya zoezi hilo kuanza katika Halmashauri ya Wilaya ya Mvomero. Aidha, uhakiki wa mipaka katika Wilaya za Gairo, Chemba na Bagamoyo umefanyika. Uhakiki huo ambao ulikuwa shirikishi umeondoa migogoro ya mipaka iliyokuwa inawakabili wananchi na Watendaji katika maeneo hayo. Kazi ya kuhakiki mipaka katika maeneo mengine itaendelezwa katika mwaka 2015/2016.

72. **Mheshimiwa Spika**, ni dhahiri kwamba kadri idadi ya watu na shughuli za kiuchumi zinavyoongezeka, mahitaji ya ardhi nayo yamekuwa yakiongezeka kwa kasi, wakati ambapo eneo la ardhi linabaki lilelile. Hali hiyo imesababisha kuwepo kwa migogoro baina ya watumiaji mbalimbali wa ardhi. Kwa mantiki hiyo, sote tunatakiwa kutumia ardhi tuliyonayo kwa ufanisi na tija zaidi. Serikali itaendeleza juhudi za kupima ardhi na kuweka mipango bora ya matumizi yake sambamba na kutoa elimu ya kutumia ardhi ndogo kuzalisha kisasa zaidi. Ni muhimu watumiaji wote wa ardhi wakashirikiana na Serikali kuweka mipango endelevu itakayohakikisha kwamba kila mmoja ananufaika na ardhi iliyopo kwa maendeleo na ustawi wa jamii na Taifa kwa ujumla.

Barabara, Madaraja na Vivuko

73. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya imefanya kazi kubwa ya kuimarisha na kuboresha mtandao wa barabara na madaraja nchini. Tangu ilipoingia madarakani mwaka 2005, Serikali ya Awamu ya Nne imekamilisha ujenzi wa barabara zenye urefu wa Kilometa 1,226 zilizozanzishwa na Serikali ya Awamu ya Tatu. Aidha, jumla ya Kilometa 1,305 za barabara kuu zimejengwa upya kwa kiwango cha lami na Kilometa 960 kufanyiwa ukarabati. Vilevile, Kilometa 393 za Barabara za Mikoa zimejengwa kwa kiwango cha lami. Hivyo, jumla ya barabara kuu na za mikoa zilizojengwa na kukarabatiwa kwa kiwango cha lami katika kipindi hicho ni Kilometa 3,884 na Kilometa 6,636 zimekarabatiwa kwa kiwango cha changarawe.

74. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na ujenzi wa barabara mpya, Serikali pia imeendelea kujenga madaraja madogo na makubwa katika maeneo mbalimbali nchini. Kati ya mwaka 2006 na 2015, Serikali imekamilisha ujenzi wa madaraja makubwa ikiwa ni pamoja na la Mwatisi (Morogoro), Ruvu (Pwani), Nangoo (Mtwara), Nanganga (Mtwara), Ruhekei (Ruvuma) na Daraja la Kikwete katika Mto Malagarasi (Kigoma). Aidha, ujenzi wa madaraja mengine makubwa sita ya Kigamboni, Mbutu, Maligisu, Kavuu, Kilombero na Sibiti unaendelea.

75. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imekarabati na kununua Vivuko vipya kwa ajili ya kurahisisha usafiri wa majini nchini. Vivuko vilivyofanyiwa ukarabati ni pamoja na MV Ukara, MV Sabasaba, MV Kome na MV Geita vyote vya Mwanza na MV Chato (Geita). Vivuko vipya vilivyounuliwa ni pamoja na MV Ruvuu (Kagera), MV Ujenzi (Mwanza), MV Musoma (Mara), MV Kilambo (Mtwara) na MV Malagarasi (Kigoma). Pia, Serikali imenunua Vivuko kwa ajili ya Kahunda – Maisome (Mwanza), Msangamkuu (Mtwara) na Kivuko cha Dar es Salaam - Bagamoyo kitakachosaidia kupunguza msongamano wa magari katika Jiji la Dar es Salaam.

76. **Mheshimiwa Spika**, kazi iliyofanywa na Serikali ya Awamu ya Nne kwenye ujenzi wa barabara, madaraja na vivuko ni kubwa na ya kujivunia. Nchi yetu sasa imeunganishwa na mtandao wa barabara za lami kutoka kona moja ya nchi hadi nyingine. Muda wa kusafiri na kusafirisha mizigo nchini na nchi jirani umepungua sana. Kazi hii inahitaji kuendelezwa kwa nguvu na kasi zaidi kwa miaka ijayo ili hatimaye mikoa na wilaya zote ziunganishwe kwa barabara za lami. Hivyo, kazi ya kutafuta fedha kwa ajili ya ujenzi wa barabara zenye urefu wa kilometa 3,419 ambazo zipo kwenye hatua za usanifu itaendelea kufanywa na Serikali ili barabara hizo zikamilishwe.

Reli

77. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeboresha miundombinu ya Reli ya Kati kwa kununua vifaa mbalimbali zikiwemo injini mpya (locomotives) 13 za treni, Mabehewa mapya 22 ya abiria, Mabehewa 150 ya mizigo, Mabehewa 34 ya breki, Mabehewa 25 ya kubebea kokoto na Mtambo wa kunyanyulia mabehewa. Aidha, imekarabati injini saba (7) za treni, mabehewa 82 ya mizigo na mabehewa 31 ya abiria pamoja na kukamilisha kazi ya kujenga upya injini nane (8) za treni katika Karakana ya Reli iliyopo Morogoro. Kazi ya upembuzi wa kina wa ujenzi wa reli mpya ya Dar es Salaam – Isaka – Kigali/Musongati kwa kiwango cha *standard gauge* ilikamilika Aprili, 2014. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na mpango wa kuimarisha na kuboresha vitendea kazi na huduma katika Reli ya Kati. Aidha, itaanzisha huduma ya *block train* ya kusafirisha mizigo ya nchi za Rwanda, Burundi na Uganda.

Bandari

78. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu ina fursa kubwa ya kuongeza mapato kutokana na huduma za Bandari ikizingatiwa kuwa tunazungukwa na nchi sita ambazo hazina bandari. Kwa kutambua fursa hiyo, Serikali imeimarisha bandari zake ili ziweze kutoa huduma kwa ufanisi na tija. Kupitia Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa, Serikali inatekeleza miradi muhimu ambayo imesaidia kuongeza uwezo wa bandari kuhudumia mizigo kutoka tani milioni 12 mwaka 2012 hadi tani milioni 14.6 mwaka 2014/2015. Vilevile, muda wa meli kukaa bandarini umepungua kutoka wastani wa siku 6.3 mwaka 2012 hadi wastani wa siku 2.9 Januari, 2015. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaanza ujenzi wa bandari mpya ya Mbegani Bagamoyo itakayokuwa kubwa kuliko bandari zote katika Ukanda wa Afrika Mashariki na Kati. Aidha, Serikali itaendelea kuimarisha bandari za Tanga na Mtwara na zile za maziwa ili ziweze kutoa huduma bora kwa ufanisi zaidi.

Viwanja vya Ndege

79. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imefanya jitihada kubwa kuimarisha usafiri wa anga kwa kujenga, kupanua na kukarabati viwanja vya ndege na kuweka mazingira mazuri kwa Sekta Binafsi kutoa huduma za usafiri wa anga. Viwanja vya ndege vya Arusha, Bukoba, Kigoma, Mafia, Mpanda, Musoma, Mwanza na Tabora vimekarabatiwa. Aidha, Kiwanja kipya cha Ndege cha Kimataifa cha Songwe, Mbeya kimejengwa na kuanza kutoa huduma mwezi Januari 2013. Kazi ya kupanua Uwanja wa Ndege wa Kimataifa wa Julius Nyerere kwa kujenga jengo la tatu la abiria (*Terminal III*) imeanza na Awamu ya Kwanza inayohusisha ujenzi wa jengo lenye uwezo wa kuhudumia abiria milioni 3.5 kwa mwaka inatarajiwa kukamilika Oktoba, 2015.

80. **Mheshimiwa Spika**, kuimarika kwa Viwanja vya Ndege nchini kumewezesha kampuni zinazotoa huduma za usafiri wa anga ndani na nje ya nchi kuongezeka kutoka 29 mwaka 2005 hadi 55 hivi sasa. Ongezeko hilo limeendana na ongezeko la abiria wanaowasili na kuondoka katika Viwanja vya Ndege nchini kutoka Abiria milioni 2.2 mwaka 2005 hadi zaidi ya Abiria milioni 4.7 hivi sasa. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kutekeleza mradi wa ujenzi wa jengo la tatu la abiria la Kiwanja cha Ndege cha Julius Nyerere pamoja na kuendelea na ukarabati wa Viwanja vingine vya ndege nchini.

Nishati

81. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Serikali imekamilisha utekelezaji wa miradi ya kuimarisha upatikanaji wa umeme kupitia Mpango wa Changamoto za Milenia katika Mikoa ya Dodoma, Iringa, Manyara, Mbeya, Morogoro, Mwanza, Njombe na Tanga. Serikali pia, imekamilisha kwa asilimia 84 utekelezaji wa Awamu ya Kwanza ya Mradi wa Kufua Umeme wa Kinyerezi utakaozalisha Megawati 150 kwa kutumia gesi asilia. Utekelezaji wa Awamu ya Tatu ya Mradi wa Kinyerezi utakaozalisha Megawati 300 unaendelea. Vilevile, Serikali imesaini Mkataba wa utekelezaji wa Mradi wa Kufua Umeme kutoka Mto Rusumo utakaozalisha Megawati 80 kwa lengo la kuyapatia umeme wa uhakika maeneo yaliyo nje ya Gridi ya Taifa, hususan Mikoa ya Kagera na Kigoma.

82. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeimarisha miundombinu ya uzalishaji umeme nchini kwa kiwango kikubwa na kuwezesha uzalishaji wa umeme kuongezeka kutoka Megawati (MW) 891 mwaka 2005 hadi MW 1,226.3 Machi, 2015. Ili kuongeza kasi ya kusambaza umeme Vijijini, Serikali ilianzisha Wakala wa Nishati Vijijini (*Rural Energy Agency - REA*) Oktoba 2007. Wakala umetekeleza miradi mingi kupitia Mradi Kabambe wa Kusambaza umeme Vijijini. Katika Awamu ya Kwanza ya utekelezaji wa mradi huo, Wilaya 17 zimeunganishiwa huduma za umeme na kufanya Makao Makuu ya Wilaya zilizopata umeme kufikia 120 kati ya Wilaya 133 zilizopo. Aidha, kupitia REA, Serikali imepeleka umeme kwenye maeneo mbalimbali ya uzalishaji mali na huduma za jamii na Vijiji 3,734. Vilevile, jumla ya Shule za Sekondari 1,845; zahanati na Vituo vya Afya 898 na Hospitali 96 zilipatiwa umeme katika maeneo mbalimbali ya Tanzania Bara. Awamu ya pili inaendelea kutekelezwa kwa lengo la kufikisha umeme katika makao makuu ya Wilaya zote nchini na maeneo mengi ya Vijijini na Mijini.

83. **Mheshimiwa Spika**, sambamba na juhudi hizo, Serikali ilichukua hatua nyingine ya kupunguza gharama za kuunganisha umeme Mijini na Vijijini kwa kiwango kikubwa kwa lengo la kuharakisha maendeleo ya wananchi. Kwa upande wa wateja waishio Vijijini walio nje ya Mpango wa REA, gharama zilipunguzwa kutoka Shilingi 455,108/= hadi Shilingi 177,000/= na kwa maeneo ya Mijini, gharama zilipungua kutoka Shilingi 455,108/= hadi Shilingi 320,960/= kwa wateja wanaojengewa njia moja (*single phase*) kwa umbali usiozidi Meta 30 bila kuhitaji nguzo. Kwa miradi inayotekelezwa na Wakala wa Usambazaji Umeme Vijijini, gharama za uunganishwaji umeme zilipunguzwa hadi kufikia Shilingi 27,000/= tu kwa kipindi ambacho Mkandarasi anakuwa kwenye eneo la mradi. Jitihada hizo zimechangia kuongeza idadi ya Wananchi wanaopata huduma za umeme nchini kutoka asilimia 13 ya Watanzania wote mwaka 2005 hadi kufikia asilimia 36 mwezi Machi, 2015 na hivyo kuvuka lengo la Ilani ya Uchaguzi ya CCM la kufikia asilimia 30 mwaka 2015.

Gesi Asilia

84. **Mheshimiwa Spika**, ugunduzi wa kiasi kikubwa cha gesi asilia nchini umeiweka Tanzania katika orodha ya nchi zinazozalisha Gesi Asilia nyingi duniani na kutoa matumaini makubwa ya kukuza uchumi wetu. Hadi kufika Desemba, 2014, Gesi Asilia yenye Futi za Ujazo Trilioni 53.28 ilikuwa imegunduliwa na kazi ya utafutaji inaendelea. Kiasi hiki ni takriban mara tano ya Gesi Asilia iliyokuwa imegunduliwa mwaka 2005. Kutokana na ugunduzi huo, Serikali imetunga Sera ya Gesi Asilia ya Mwaka 2013 na kuandaa Muswada wa Sheria ya Gesi Asilia ili kuhakikisha kunakuwepo usimamizi imara wa Sekta ya Gesi Asilia nchini, na kuwawezesha wananchi kunufaika kikamilifu na rasilimali za Gesi Asilia.

85. **Mheshimiwa Spika**, ili Taifa liweze kunufaika na rasilimali hiyo, Serikali inatekeleza Mradi wa Ujenzi wa Bomba la Kusafirisha Gesi Asilia lenye urefu wa Kilometa 542 kutoka Mtwara na Lindi hadi Dar es Salaam kupitia Somanga Fungu. Utekelezaji wa mradi huo ulioanza mwezi Julai, 2012 ulikuwa umefikia asilimia 98 mwezi Machi, 2015 na utakamilika mwezi Julai,

2015. Vilevile, ujenzi wa mitambo ya kusafisha gesi asilia katika maeneo ya Madimba Wilayani Mtwara Vijijini na Songo Songo Wilayani Kilwa unaendelea. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaongeza uwezo wa kufua umeme hasa unaotokana na Gesi Asilia na nishati jadidifu. Vilevile, itaongeza kasi ya kupeleka umeme Vijijini pamoja na kupunguza kiwango cha upotevu wa umeme katika Gridi ya Taifa. Lengo ni kuhakikisha kuwa Wananchi wanapata umeme wa uhakika.

Huduma za Mawasiliano

86. **Mheshimiwa Spika**, Sekta ya Mawasiliano inakua kwa kasi na kutoa mchango mkubwa katika ukuaji wa uchumi wa Taifa letu. Idadi ya watumiaji wa huduma za mawasiliano ya simu nchini imeongezeka kutoka laini za simu za kiganjani milioni 2.9 mwaka 2005 hadi kufikia milioni 32 mwezi Desemba, 2014. Gharama za kupiga simu zimepungua katika kipindi hicho kutoka Shilingi 112 hadi Shilingi 34.9 kwa dakika. Kupungua kwa gharama hizo kumetokana na Sera na mazingira mazuri ya uwekezaji yaliyowezesha kuongezeka kwa watoa huduma na hivyo kuongeza ushindani wa kibiashara. Pamoja na mazingira hayo mazuri, uamuzi wa Serikali kujenga Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano umewezesha watoa huduma kutumia huduma za mkongo huo badala ya kila mmoja kujenga miundombinu yake. Aidha, kumekuwa na ongezeko la huduma nyingine kupitia mawasiliano ya simu za mkononi kama vile, miamala ya kifedha na ununuzi wa huduma na bidhaa kwa kutumia miamala ya kibenki. Inakadiriwa kuwa watumiaji wapatao milioni 12.3 wanatumia huduma za miamala ya kibenki kwa kutumia simu za kiganjani. Vilevile, watumiaji wa huduma za intaneti wameongezeka kutoka milioni 3.6 mwaka 2008 hadi watumiaji milioni 11.3 mwaka 2014.

87. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imekamilisha Awamu ya Kwanza na ya Pili ya ujenzi wa Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano wenye urefu wa kilomita 7,560 ambao uliunganisha Makao Makuu ya Mikoa yote Tanzania, baadhi ya Makao Makuu ya Wilaya na pia kuunganisha na nchi jirani. Awamu ya Tatu ya ujenzi wa Mkongo wa Taifa utaziunganisha Wilaya zote nchini na kukamilisha uunganishaji wa maeneo ya Unguja na Pemba. Awamu hiyo itahusisha pia ujenzi wa Kituo Mahiri cha Kutunzia Kumbukumbu katika Jiji la Dar es Salaam, Zanzibar na Dodoma. Katika Awamu ya Nne, Serikali kwa kushirikiana na watoa huduma za mawasiliano ambao ni Airtel, Tigo, Vodacom na Zantel, inajenga Mikongo ya Mijini (*Metro Fibre Ring Networks*), ambapo hadi mwezi Machi 2015, jumla kilomita 91 zilikuwa zimekamilika katika Jiji la Dar es Salaam. Aidha, ujenzi wa Mikongo unaendelea katika Miji ya Arusha na Mwanza ambapo jumla ya kilomita 94 zimejengwa. Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano utakapokamilika, utawezesha upatikanaji wa huduma za mawasiliano kwa haraka zaidi, uhakika na kwa gharama nafuu. Vilevile, utaboresha mawasiliano baina ya Tanzania na nchi jirani pamoja na nchi nyingine duniani baada ya kuunganishwa na Mikongo ya Kimataifa ya SEACOM, EASSy na SEAS ambayo tayari imefika hapa nchini.

88. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeingia Makubaliano ya Ushirikiano na Kampuni ya VIETTEL (*Viettel Joint Stock Company – VIETTEL*) ya Vietnam kuwekeza katika maeneo yasiyokuwa na mawasiliano vijijini. Kampuni hiyo itajenga kwa awamu miundombinu ya Mkongo wenye urefu wa kilometa 13,000 kwa kutumia teknolojia rahisi katika Wilaya zote nchini pamoja na kujenga miundombinu ya mawasiliano katika vijiji 4,000 visivyokuwa na mawasiliano. Vilevile, Kampuni hiyo itaziunganisha Ofisi za Wakuu wa Wilaya, Hospitali za Wilaya, Ofisi za Polisi za Wilaya na Ofisi 65 za Posta katika mkongo pamoja na kupeleka na kutoa huduma za intaneti bila malipo katika shule tatu za Serikali katika kila Wilaya kwa kipindi cha miaka mitatu. Uwekezaji huo utakapokamilika utaleta mapinduzi makubwa ya mawasiliano katika maeneo ya vijijini, jambo ambalo ni kichocheo kikubwa cha maendeleo.

89. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea na ujenzi wa Mikongo ya Mijini katika Miji ya Morogoro, Arusha, Mwanza na Dodoma kwa kushirikiana na watoa

huduma za mawasiliano nchini. Aidha, itaanza Awamu ya Tano ya ujenzi wa Mkongo ambao utahusu kupeleka huduma kwa watumiaji wa mwisho (*last mile connectivity*) ambao ni pamoja na watu binafsi, Shule za Msingi, Sekondari na Vituo vya Afya ili kuwawezesha kutumia fursa za TEHAMA katika elimu mtandao, maktaba mtandao na afya mtandao.

HUDUMA ZA JAMII

Elimu

90. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne imepata mafanikio makubwa katika Sekta ya Elimu kutokana na utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Elimu ya Msingi na Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari na pia kuingizwa kwa Sekta ya Elimu katika Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa. Mafanikio yaliyopatikana ni pamoja na ongezeko la Shule za Msingi za Serikali kutoka 14,257 mwaka 2005 hadi Shule 16,538 mwaka 2015 na idadi ya Wanafunzi imeongezeka kutoka 7,541,208 hadi 8,202,892 katika kipindi hicho. Vilevile, idadi ya Walimu wa Shule za Msingi imeongezeka kutoka Walimu 135,013 mwaka 2005 hadi Walimu 190,957 mwaka 2015 hatua ambayo imeimarisha uwiano wa Mwalimu kwa Mwanafunzi kutoka 1:56 mwaka 2005 hadi 1:43 mwaka 2015.

91. **Mheshimiwa Spika**, katika Elimu ya Sekondari, idadi ya Shule za Sekondari za Serikali imeongezeka kutoka Shule 1,745 mwaka 2005 hadi Shule 4,753 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 172.4 Idadi ya Wanafunzi wa Shule za Sekondari wa Kidato cha Kwanza hadi cha Sita (6) imeongezeka kutoka Wanafunzi 524,325 mwaka 2005 hadi Wanafunzi 1,704,130 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 225. Idadi ya Walimu wa Sekondari pia imeongezeka kutoka 20,754 mwaka 2005 hadi Walimu 80,529 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 288. Pia kumekuwa na ongezeko la idadi ya vyumba vya madarasa kutoka 5,795 mwaka 2005 hadi 49,882 mwaka 2015, sawa na ongezeko la asilimia 760.8. Aidha, kufuatia Agizo la Mheshimiwa Rais, Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete la kuboresha elimu ya sayansi nchini, ujenzi wa vyumba vya maabara ya sayansi umeongezeka kwa kasi hadi kufikia 5,979 mwaka 2015 ikilinganishwa na 247 mwaka 2005, sawa na ongezeko la asilimia 2,321. Ongezeko hilo kubwa ni matokeo ya utekelezaji mzuri wa Ilani ya CCM. Nawapengeza sana Wananchi kwa kushirikiana vizuri na Serikali yao kufikia hatua hiyo.

92. **Mheshimiwa Spika**, udahili katika Vyuo vya Elimu ya Ufundi na Vyuo vya Mafunzo ya Ufundi Stadi umeongezeka kutoka Wanafunzi 78,586 mwaka 2005/2006 hadi kufikia Wanafunzi 145,511 mwaka 2013/2014, sawa na ongezeko la asilimia 85. Aidha, Vyuo Vikuu na Vyuo Vikuu Vishiriki vimeongezeka kutoka 23 mwaka 2005 hadi Vyuo Vikuu 49 mwaka 2013/2014. Pia, udahili katika Vyuo vya Elimu ya Juu umeongezeka kutoka Wanafunzi 40,719 mwaka 2005/2006 hadi Wanafunzi 204,175 mwaka 2013/2014. Wanafunzi wanaopata Mikopo ya Elimu ya Juu wameongezeka kutoka Wanafunzi 42,729 mwaka 2005/2006 hadi takriban Wanafunzi 94,000 mwaka 2013/2014. Mafanikio haya makubwa yametokana na utekelezaji madhubuti wa Ilani ya Uchaguzi ya Chama Cha Mapinduzi. Serikali itaendelea kuimarisha elimu katika ngazi zote kwa kutambua umuhimu wa elimu katika maendeleo ya Taifa na kufikia malengo ya nchi yetu ya kuwa na kipato cha kati ifikapo mwaka 2025.

Afya

93. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ilianzisha Mpango wa Maendeleo ya Afya ya Msingi (MMAM) wa mwaka 2007 – 2017 ili kuhakikisha huduma bora za afya zinapatikana kwa wananchi wote. Chini ya Mpango huo, kila Kijiji kinatakiwa kuwa na Zahanati, kila Kata kuwa na Kituo cha Afya na kila Wilaya kuwa na Hospitali ya Wilaya. Kutokana na utekelezaji mzuri wa Mpango huo, idadi ya Vituo vya Kutolea Huduma za Afya nchini vimeongezeka kutoka Vituo 5,172 mwaka 2005 hadi 7,247 mwaka 2014 na Wataalamu 55,608 wa Kada ya Afya wamepangiwa kufanya kazi katika maeneo mbalimbali nchini katika kipindi hicho. Katika mwaka 2014/2015, Serikali

imeajiri jumla ya Watumishi 8,119 ili kuongeza kasi ya utoaji huduma katika Sekta ya Afya. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuongeza idadi ya Vituo vya Kutolea Huduma za Afya, dawa na vifaa tiba pamoja na kuajiri Watumishi zaidi wa Sekta ya Afya.

94. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeimarisha huduma za tiba za kibingwa katika Hospitali za Kanda, Hospitali Maalum na Hospitali ya Taifa ya Muhimbili ili kutoa huduma bora za afya na kupunguza idadi ya wagonjwa wanaopelekwa nje ya nchi kwa ajili ya uchunguzi na matibabu. Huduma zilizoanzishwa nchini ni pamoja na upasuaji mkubwa wa moyo, upasuaji wa mgongo na ubongo, kusafisha damu kwa wagonjwa wenye matatizo ya figo na huduma ya mionzi. Hadi sasa, jumla ya wagonjwa 605 wamepatiwa huduma ya upasuaji mkubwa wa moyo na wagonjwa 1,198 walisafishwa damu katika hospitali hizo.

95. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne, pia imepata mafanikio makubwa kutokana na utekelezaji mzuri wa Mpango Mkakati Mpya wa Kudhibiti Malaria Nchini na Mpango Mkakati wa Kuongeza Kasi ya Kupunguza Vifo Vitokanavyo na Uzazi na Vifo vya Watoto Wenye Umri chini ya miaka mitano. Kupitia Mpango wa Kudhibiti Malaria, jumla ya Vyandarua Milioni 40.7 vyenye Viuatilifu vya muda mrefu vilisambazwa nchini. Juhudi hizo pamoja na mpango wa kuangamiza viluwiluwu vya mbu na ongezeko la upatikanaji wa dawa mseto za malaria katika Vituo vyote vya Kutolea Huduma ya Afya nchini zimewezesha kupungua kwa maambukizi ya ugonjwa wa malaria kwa watoto chini ya miaka mitano kutoka asilimia 18 mwaka 2007 hadi asilimia 9.5 mwaka 2012. Kupungua kwa maambukizi hayo pamoja na kuimarishwa huduma za chanjo kwa watoto na wajawazito kumechangia kupungua kwa vifo vitokanavyo na uzazi kutoka vifo 578 kwa kila vizazi hai 100,000 mwaka 2005 hadi vifo 432 mwaka 2012. Vilevile, vifo vya watoto wenye umri chini ya miaka mitano vimepungua kutoka vifo 112 kwa kila vizazi hai 1,000 mwaka 2005 hadi vifo 52 kwa kila vizazi hai 1,000 mwaka 2012. Juhudi hizo zimeiwzesha Tanzania kuwa miongoni mwa nchi tano Barani Afrika ambazo zimepunguza vifo vya watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano kwa theluthi mbili na hivyo kuvuka Lengo Namba Nne la Malengo ya Milenia.

96. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na hatua kubwa iliyofikiwa katika udhibiti wa magonjwa hapa nchini, tunakabiliwa na ongezeko kubwa la wagonjwa wa saratani. Takwimu zinaonesha kuwa kila mwaka wanagundulika wagonjwa wapya wa saratani 44,000 na kati yao, wagonjwa 35,000 hufariki kutokana na ugonjwa huo. Hii ni changamoto kubwa inayohitaji kushughulikiwa ipasavyo ili kuokoa maisha ya wananchi wetu. Serikali kwa kushirikiana na wadau imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na tatizo hilo ikiwa ni pamoja na kutoa elimu ya utambuzi wa dalili za awali na umuhimu wa kuwahi kupata huduma. Hatua nyingine ni pamoja na kuimarisha Taasisi ya Saratani ya *Ocean Road* na kutoa matibabu na tiba shufaa kwa wagonjwa wa saratani. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa huduma za uchunguzi wa awali wa saratani katika ngazi ya Kanda. Aidha, itaelimisha wananchi kutambua dalili za awali za saratani na umuhimu wa kuwahi Vituo vya Afya kwa ajili ya kufanyiwa uchunguzi wa kina kwa saratani za aina mbalimbali zikiwemo saratani za matiti, shingo ya uzazi na tezi dume. Pia, Serikali itaimarisha huduma kwa wagonjwa wa saratani kwa kununua mashine za mionzi tiba ili kusogeza huduma karibu na wananchi na pia kupunguza gharama za kupeleka wagonjwa wa saratani nje ya nchi.

Huduma kwa Wazee na Watu Wenye Ulemavu

97. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne inatambua kwamba watu wenye ulemavu wanayo haki ya kuthaminiwa utu wao, kuendelezwa, kuheshimiwa na kutobaguliwa. Pia, inatambua uwezo mkubwa walio nao katika kujiendeleza na kuchangia katika uchumi na maendeleo ya nchi yetu. Serikali pia inatambua mchango wa wazee na umuhimu wao kama hazina na chemchem ya busara katika jamii. Kwa kutambua umuhimu huo, Serikali imeendelea

kuwapatia huduma muhimu wazee na watu wenye ulemavu kupitia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Wazee na Sheria ya Usimamizi ya Watu Wenye Ulemavu ya Mwaka 2010. Pia, Serikali imepanua na kuimarisha fursa ya ushiriki wa walemavu katika siasa na uendeshaji wa uchumi pamoja na kuongeza fursa za ajira kwa walemavu. Aidha, imeimarisha upatikanaji wa huduma za msingi kama vile elimu, afya, mikopo na ujenzi wa majengo ya umma yanayozingatia mahitaji maalum ya watu wenye ulemavu.

98. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imekuwa ikitoa elimu kwa jamii na kupiga vita mila na desturi ambazo hazitoi fursa katika kulinda utu, ushiriki, ulinzi na maendeleo ya watu wenye ulemavu na wazee. Natoa wito kwa jamii kuwa na moyo wa kuwasaidia na kuwatunza wazee na watu wenye ulemavu. Vilevile, jamii haina budi kuondokana na mila potofu zinazoathiri upatikanaji haki na maslahi ya wazee na watu wenye ulemavu kama ilivyo kwa makundi mengine. **Katika kipindi kijacho, Serikali ya CCM itaweka mkazo zaidi katika kuhudumia wazee na watu wenye ulemavu kwa kuwapatia huduma stahiki na fursa zitakazoweza kuinua hali zao za maisha.**

Lishe

99. **Mheshimiwa Spika**, matokeo ya utafiti wa Hali ya Afya nchini uliofanyika mwaka 2010 yalionyesha kwamba hali ya lishe nchini siyo ya kuridhisha, hususan kwa watoto wenye umri wa chini ya miaka mitano (5). Vilevile, utafiti huo ulibaini kuwa hali ya lishe ya wanawake walio kwenye umri wa kuzaa siyo ya kuridhisha kwa kuwa zaidi ya nusu ya wanawake hao wana upungufu wa damu na mmoja kati ya 10 wana lishe duni. Kutokana na hali hiyo, Serikali iliandaa Mkakati wa Taifa wa Lishe wa mwaka 2011/2012 hadi 2015/2016 ambao niliuzindua tarehe 19 Septemba, 2011. Ili kutekeleza Mkakati huo, Serikali iliunda Kamati ya Kitaifa ya Lishe yenye jukumu la kusimamia na kuratibu masuala yote ya lishe nchini. Pia, Serikali imeanzisha Dawati la Lishe katika Wizara zinazojishughulisha na masuala ya lishe na katika Halmashauri zote nchini. Aidha, Wizara ya Fedha imetoa Kasma maalum kwa ajili ya Halmashauri kutenga fedha za lishe. Hatua nyingine zilizochukuliwa ni kuendelea kusimamia utekelezaji wa Kanuni za Kusindika Chakula kwa Kuongeza Virutubishi.

100. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na jitihada hizo, Tathimini ya Kitaifa ya Hali ya Lishe Nchini iliyofanyika mwaka 2014 imeonesha kuwa hali ya lishe kwa watoto walio na umri chini ya miaka mitano imeanza kuimarika. Takwimu zinaonesha kuwa kiwango cha udumavu kwa watoto walio chini ya umri wa miaka mitano kimepungua kutoka asilimia 42 mwaka 2010 hadi asilimia 34.7 mwaka 2014, ukondefu umeshuka kutoka asilimia 4.9 hadi asilimia 3.8 na uzito pungufu umeshuka kutoka asilimia 16.2 mwaka 2010 hadi asilimia 13.4 mwaka 2014.

101. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na matokeo hayo ya kutia moyo, hasa ya kushuka kwa kiwango cha udumavu Kitaifa, bado kuna Mikoa tisa ya Tanzania Bara ambayo ina viwango vya zaidi ya asilimia 40 ya watoto waliiodumaa. Mikoa hiyo ni Iringa, Njombe, Kagera, Dodoma, Ruvuma, Rukwa, Kigoma, Katavi na Geita. Matokeo hayo yamebainisha pia kupungua kwa matumizi ya chumvi yenye madini joto katika Kaya kutoka asilimia 81.7 mwaka 2010 hadi asilimia 64.4 mwaka 2014. Hii siyo habari njema ikizingatiwa kwamba upungufu wa madini joto una madhara makubwa ikiwemo tatizo la tezi ya shingo na watoto kulia kiakili. Ili kukabiliana na hali hiyo, Mamlaka za Udhhibiti zikiwezo Mamlaka ya Chakula na Dawa na Shirika la Viwango Tanzania zimeagizwa zihakikishe kwamba chumvi inayozalishwa na kuuzwa nchini imeongezewa madini joto kwa viwango vinavyokubalika kimataifa. Aidha, ninatoa wito kwa jamii kuhakikisha kuwa zinapata chakula chenye lishe bora na kutumia chumvi yenye madini joto. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itakamilisha Sera ya Taifa ya Lishe na kuandaa Mpango wa Utekelezaji utakaonesha gharama na jukumu la kila mdau katika kupambana na tatizo la lishe duni.

Maji

102. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imeandaa Mkakati wa Kuendeleza Sekta ya Maji na Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji. Ili kuongeza kasi ya utekelezaji wa miradi ya maji nchini, Sekta ya Maji ilijumuishwa katika Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa. Kutokana na utekelezaji mzuri wa programu na miradi ya maji, mafanikio makubwa yamepatikana Mjini na Vijijini. Hadi mwezi Februari 2015, miradi ya maji ya Vijiji 931 ilikamilika ikilinganishwa na miradi 248 iliyotekelezwa mwaka 2013/2014. Aidha, miradi mingine katika Vijiji 607 ipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji. Utekelezaji wa miradi hiyo umeongeza upatikanaji wa huduma za maji Vijijini hadi kufikia asilimia 53 ambapo jumla ya watu milioni 19.9 wamenufaika ikilinganishwa na watu 2,390,000 walionufaika na huduma hiyo Desemba, 2013. Katika mwaka 2015/2016, Serikali imepanga kujenga miradi ya maji 731 katika Vijiji 1,189 na kujenga Vituo vya kuchotea maji 25,790 ambavyo vitanufaisha takribani watu milioni saba (7). Kukamilika kwa miradi hiyo kutawezesha upatikanaji wa huduma ya maji Vijijini kufikia asilimia 71.

103. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeongeza wastani wa upatikanaji wa huduma ya maji katika Miji Mikuu ya Mikoa kutoka asilimia 78 mwaka 2005 hadi asilimia 86 mwezi Desemba, 2014. Aidha, kupitia Mpango wa Kuboresha Huduma ya Majisafi na Majitaka Jijini Dar es Salaam, hadi Januari, 2015 Serikali imekamilisha mradi wa upanuzi wa mtambo wa maji wa Ruvu Chini. Vilevile, imekamilisha ulazaji wa kilomita 53 za bomba kuu kutoka mtambo wa maji wa Ruvu Chini hadi matanki ya Chuo Kikuu cha Ardhi, sawa na asilimia 94 ya urefu wa bomba lote. Mradi huo utakapokamilika utaongeza uzalishaji wa maji kutoka lita milioni 180 hadi lita milioni 270 kwa siku. Serikali pia imeendelea kutekeleza mradi wa upanuzi wa mtambo wa maji wa Ruvu Juu ambao unahusisha upanuzi na ulazaji wa bomba kuu kutoka kwenye mtambo huo hadi Kibamba na ujenzi wa tanki jipya la Kibamba. Mradi huo utakapokamilika, utaongeza uzalishaji wa maji kutoka lita milioni 82 hadi lita milioni 196 kwa siku. Katika mwaka 2015/2016, Serikali itakamilisha utekelezaji wa mradi huo.

MAENEO MAPYA YA UTAWALA

104. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne imeendelea na jitihada za kusogeza huduma karibu zaidi na wananchi kwa kuanzisha maeneo mapya ya utawala katika ngazi mbalimbali. Katika kipindi hiki, Serikali imeanzisha Mikoa mipya minne ya Geita, Katavi, Njombe na Simiyu. Aidha, imeanzisha Wilaya mpya 19, Halmashauri mpya 36 na Mamlaka za Miji Midogo mpya 12. Pia, Serikali imeanzisha Kata 497 na hivyo kuongeza idadi ya Kata zilizopo nchini kutoka Kata 3,337 mwaka 2005 hadi 3,834 mwaka 2015. Vilevile, Serikali imeongeza Vijiji kutoka 11,795 hadi Vijiji 12,300 na Mitaa kutoka 2,995 hadi 3,939. Idadi ya Vitongoji nchini nayo imeongezeka kutoka 60,359 hadi kufikia 64,691 katika kipindi hicho. Ni imani yangu kwamba kuanzishwa kwa maeneo hayo kutawawezesha Wananchi kupata huduma muhimu za kiutawala na za kijamii kwa ufanisi zaidi karibu na maeneo wanayoishi.

USTAWISHAJI MAKAO MAKUU DODOMA

105. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne imejenga barabara za lami zenye urefu wa kilometa 47.7 na kuboresha huduma ya umeme, maji safi na majitaka katika Mji wa Dodoma. Aidha, imeandaa mipango ya matumizi bora ya ardhi, ramani za makazi na maeneo ya uwekezaji kulingana na kasi ya maendeleo ya Mji. Vilevile, imeboresha na kuhalalisha maeneo yaliyojengwa kiholela. Kuanzia mwaka 2005 hadi 2014, jumla ya viwanja 20,394 vimepimwa na kumilikishwa kwa waendelezaji na vibali vya ujenzi wa nyumba 2,869 vimetolewa. Katika mwaka 2015/16, Serikali imepanga kusanifu miundombinu ya barabara zenye urefu wa kilometa 55 na mitaro ya maji ya mvua yenye urefu wa kilometa 13 pamoja na kujenga barabara zenye urefu wa kilometa tisa (9) kwa kiwango cha lami na Kilometa saba (7) kiwango cha changarawe. Pia, Serikali itapima Viwanja 3,786 na kuandaa Hatimiliki 1,200 za viwanja.

USHIRIKIANO WA KIMATAIFA

106. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu imeendelea kujenga mahusiano ya kirafiki na ushirikiano wa kiuchumi na nchi na vyombo mbalimbali vya Kikanda na Kimataifa unaozingatia maslahi makubwa ya Taifa letu. Mafanikio makubwa yamehusishwa na ziara za Viongozi wa Kitaifa katika nchi mbalimbali ambazo zimeimarisha ushirikiano kati ya nchi yetu na nchi hizo. Ziara hizo pia zimechochea na kukuza biashara, utalii na kuvutia uwekezaji. Vilevile, ziara hizo zimekuwa chachu kwa Viongozi wengi wa Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa na Kikanda kutembelea Tanzania wakiwemo Viongozi wa Mataifa makubwa ya China, Marekani, Ujerumani, Japan na Uingereza. Ziara zilizofanywa na Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zimeleta mafanikio makubwa hasa kuvutia wawekezaji katika Sekta za Miundombinu ya barabara na uchukuzi, nishati, gesi asilia, elimu, afya, maji na maliasili na utalii.

107. **Mheshimiwa Spika**, katika kuendeleza diplomasia ya kiuchumi, Serikali inatumia Balozi zake kuitangaza nchi ili kuvutia wawekezaji, kutangaza vivutio vya utalii na kutafuta fursa za masoko ndani na nje ya nchi. Sambamba na hatua hizo, Serikali imeendelea kuhakikisha Watanzania wanaoishi nje ya nchi wanapata fursa za kuchangia maendeleo ya nchi yao. Mwezi Agosti 2014, Serikali iliandaa Mkutano wa Kwanza wa 'Diaspora' uliofanyika Dar es Salaam kwa lengo la kuwakutanisha pamoja Watanzania waishio nje ya nchi ili kujadili namna wanavyoweza kuchangia kukuza uchumi wetu kulingana na fursa zinazopatikana nje ya nchi. Serikali itaendelea kuwashirikisha Watanzania waishio nje ya nchi kwenye shughuli za maendeleo ili waweze kutoa mchango mkubwa kwa Taifa kwa kutumia fursa na uzoefu wanaopata kwenye nchi wanazoishi.

108. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu inashiriki kikamilifu katika kuimarisha ushirikiano wa Jumuiya ya Afrika Mashariki. Mtangamano wa Afrika Mashariki unahusisha hatua zifuatazo: Umoja wa Forodha, Soko la Pamoja, Umoja wa Fedha na Shirikisho la Kisiasa. Katika hatua ya kwanza, Tanzania imefanikiwa kukuza biashara kati yake na nchi wanachama kutokana na kuondolewa kwa ushuru wa forodha. Hatua hiyo imesaidia Tanzania kuongeza mauzo ya bidhaa zake katika Nchi Wanachama. Mfano, katika mwaka 2013, Tanzania iliiza bidhaa zenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 1,120 na imenunua bidhaa zenye thamani ya Dola za Marekani Milioni 397. Katika hatua ya pili ambayo ni Soko la Pamoja la Afrika Mashariki, Tanzania imefungua fursa za uwekezaji na ajira hasa katika Sekta zinazokabiliwa na uhaba wa Wataalam kama vile Wahadhiri wa Vyuo vya Elimu ya Juu na Walimu wa Shule za Sekondari katika fani ya hisabati, fizikia, baiolojia na kemia.

109. **Mheshimiwa Spika**, mwezi Novemba, 2013 Wakuu wa Nchi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki walitia saina Itifaki ya Umoja wa Fedha ambayo ni hatua ya tatu ya Mtangamano. Kwa sasa nchi wanachama zinatekeleza Mpango Kazi wa Miaka Kumi wa Kuelekea kwenye Eneo Huru la Sarafu Moja ifikapo mwaka 2024. Katika Mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuratibu utekelezaji wa Himaya Moja ya Forodha; Mpango Kazi wa Miaka Kumi wa Kuelekea Sarafu Moja; na kuongeza kasi ya kuondoa vikwazo visivyo vya kiushuru katika biashara baina ya nchi wanachama.

MASUALA MTAMBUKA

Jinsia

110. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne inatambua uwezo na nguvu kubwa ya wanawake katika kusukuma kasi ya maendeleo na kuleta mageuzi ya kiuchumi, kijamii na kisiasa. Kwa msingi huo, Serikali imeongeza ushiriki wa wanawake katika ngazi mbalimbali za uongozi wa kisiasa na nafasi za maamuzi. Katika kipindi cha miaka kumi ya uongozi wa Serikali ya Awamu ya Nne, idadi ya Mawaziri wanawake imeongezeka kutoka 6 kati ya Mawaziri 25 katika mwaka 2005 hadi kufikia 10 kati ya Mawaziri 30 mwaka 2015; Wakuu wa Mikoa

wameongezeka kutoka 2 kati ya Wakuu wa Mikoa 21 mwaka 2005 hadi 7 kati ya Wakuu wa Mikoa 25 mwaka 2015; Wakuu wa Wilaya wanawake wameongezeka kutoka wanawake 20 kati ya Wakuu wa Wilaya 104 mwaka 2005 hadi kufikia Wakuu wa Wilaya wanawake 46 kati ya Wakuu wa Wilaya 133 mwaka 2015. Majaji wanawake wameongezeka kutoka 8 kati ya 50 mwaka 2005 hadi kufikia 24 kati ya Majaji 67 mwaka 2015; na Wabunge Wanawake wameongezeka kutoka 62 kati ya Wabunge 288 mwaka 2005 hadi kufikia 127 kati Wabunge 357 mwaka 2015.

111. **Mheshimiwa Spika**, pia, Serikali imeendelea kuwahamasisha wanawake kujiendeleza kielimu na kujenga uelewa wao katika kuweka nguvu za kutetea haki zao na kushiriki kikamilifu katika shughuli za kimaendeleo. Vilevile, Serikali imewajengea uwezo wa ujasiriamali, utaalam wa biashara, jinsi ya kupata mitaji zaidi, masoko pamoja na kutoa mikopo mbalimbali. Idadi ya wanawake waliopata mikopo kupitia Benki ya Wanawake Tanzania imeongezeka kutoka wanawake wajasiriamali 689 mwaka 2010 hadi kufikia 42,648 mwaka 2014.

Vita Dhidi ya Rushwa

112. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inaendelea na mapambano dhidi ya rushwa kwa kutekeleza Mpango Mkakati wa Tatu wa Taifa wa Kudhibiti Rushwa Nchini (NACSAP). Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeendelea kushughulikia uchunguzi wa tuhuma 3,311 za rushwa ambapo uchunguzi wa tuhuma 528 ulikamilika. Vilevile, majalada 187 ya rushwa zilizotokana na Taarifa ya Mdhambi na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali yalichunguzwa na kati ya hayo 31 yalikamilika na kuombewa kibali cha mashtaka kwa Mkurugenzi wa Mashtaka, na tisa (9) yalipata kibali cha kuwafikisha watuhumiwa Mahakamani. Ili kuimarisha udhibiti wa Rushwa, Serikali imeandaa Mkakati wa Ahadi ya Uadilifu kwa Viongozi wa Umma, kwa kushirikisha Sekta ya Umma na Sekta Binafsi. Pia, Serikali imeandaa rasimu ya Muswada wa Mapendekezo ya Marekebisho ya Sheria ya Maadili ya Viongozi wa Umma.

113. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, TAKUKURU itaendelea kuchunguza tuhuma za makosa ya rushwa, kuwafikisha watuhumiwa mbele ya Vyombo vya Sheria na kuishauri Serikali namna ya kuziba mianya ya rushwa. Aidha, itachunguza tuhuma 2,783 zilizopo na mpya zitakazojitokeza na kukamilisha chunguzi za tuhuma kumi (10) za rushwa kubwa na kuendesha Kesi 659 zilizopo Mahakamani na zitakazoendelea kufunguliwa, na pia kutoa elimu kuhusu rushwa kwa Wananchi.

Hifadhi ya Mazingira

114. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa kushirikiana na Wananchi imeendelea na juhudi za kupambana na uharibifu wa mazingira kwa kuchukua hatua mbalimbali. Hatua hizo ni pamoja na kusimamia sheria zinazozuia ukataji miti kiholela na uchomaji moto na kuharibu vyanzo vya maji; kuweka mazingira safi Mijini na Vijijini pamoja na kuhimiza na kusimamia zoezi la upandaji miti kila mwaka ambapo kati ya mwaka 2006 na 2013, jumla ya miti bilioni 1.3 ilipandwa. Vilevile, Serikali imeandaa na kutekeleza Mpango wa Kudhibiti Hewa Ukaa na Mabadiliko ya Tabia Nchi. Aidha, Serikali inatekeleza Mkakati Maalum wa Kuhifadhi Mazingira katika Mito, Bahari, Maziwa na Ukanda wa Pwani. Hatua hizo zimeleta mwamko wa Wananchi wengi kuhifadhi mazingira. Napenda kuchukua fursa hii kuipongeza Mikoa na Halmashauri ambazo zimefanya juhudi kubwa kuhimiza na kusimamia masuala ya hifadhi ya mazingira na usafi katika maeneo yao.

115. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Serikali imeimarisha ukaguzi wa athari za mazingira kwa kukagua Viwanda na Taasisi 30 pamoja na Migodi 13. Katika ukaguzi huo, jumla ya viwanda 11 vya Mikoa ya Dar es Salaam na Morogoro vilivyobainika kuchafua mazingira vilipewa noti ya kurekebisha mifumo ya majitaka na uchafuzi hewa. Vilevile, Viwanda 19 vya Mikoa ya Kanda ya Ziwa, Dar es Salaam na Mtwara vimetozwa faini kwa kukiuka Sheria ya Mazingira ya mwaka 2004. Ukaguzi unaendelea katika maeneo mengine nchini na wale

watakaobanika kukiuka Sheria ya Mazingira watachukuliwa hatua stahiki. Naagiza Viongozi katika ngazi zote kushirikiana na Wananchi kusimamia suala la kutunza na kuhifadhi mazingira katika maeneo yao.

Menejimenti ya Maafa

116. **Mheshimiwa Spika**, nchi yetu imekumbwa na maafa mbalimbali katika kipindi cha miaka kumi iliyopita. Maafa hayo ni pamoja na mafuriko, ukame, maporomoko ya udongo na migodi ya wachimbaji wadogo, kuporomoka kwa majengo, mlipuko ya mabomu, radi, mvua ya mawe iliyoambatana na upepo mkali na ajali za barabarani na majini. Serikali ya Awamu ya Nne kwa kushirikiana na wadau imefanya jitihada za kukabiliana na maafa hayo kwa kuwapatia waathirika huduma za msingi kama vile chakula, maji, matibabu, makazi ya muda, msaada wa maziko kwa waliofiwa na fidia kwa uharibifu wa nyumba na samani.

117. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2006 hadi 2014, Serikali ilitoa jumla ya tani 336,378 za chakula zenye thamani ya Shilingi Bilioni 128.2 na Shilingi Bilioni 24.2 za usafiri kwa ajili ya kukabiliana na uhaba wa chakula katika maeneo mbalimbali nchini. Pamoja na msaada wa chakula, Serikali ilitumia Shilingi Bilioni 25.7 kulipa fidia na kifuta machozi kwa wananchi walioathirika na maafa mbalimbali yakiwemo ya mlipuko wa mabomu Mbagala na Gongolamboto Jijiji Dar es Salaam. Aidha, Serikali imeendelea kuimarisha uwezo wake wa kukabiliana na maafa nchini kwa kutoa mafunzo ya kujiandaa na kukabiliana na maafa kwa Kamati za Maafa za Mikoa na Wilaya pamoja na vikosi vya Majeshi. Vilevile, Serikali imehakikisha kuwa Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula umehifadhi chakula cha kutosha wakati wote. Katika mwaka 2014/2015, Sheria ya Menejimenti ya Maafa ilitungwa na Bunge ili kuongeza ufanisi katika kuzuia, kujiandaa, kukabili na kurejesha hali ya kawaida baada ya maafa kutokea. Sheria hiyo pia imeweka utaratibu wa kuanzisha Wakala wa Menejimenti ya Maafa pamoja na kuunda Kituo cha Utendaji na Mawasiliano wakati wa Dharura. Serikali inakamilisha Kanuni za Sheria hiyo ili kurahisisha matumizi na usimamizi wa Sheria hiyo.

118. **Mheshimiwa Spika**, Mamlaka ya Hali ya Hewa ilitoa tahadhari kuhusu uwezekano wa kuwepo kwa upungufu wa mvua za vuli na masika. Kwa kuzingatia tahadhari hiyo, mwezi Januari 2015, Serikali ilifanya tathmini ya hali ya chakula nchini. Tathmini hiyo ilibaini kwamba, Halmashauri za Wilaya 23 katika Mikoa 12 zimeonesha dalili ya upungufu wa chakula kutokana na mvua kidogo za vuli. Tathmini inaonesha kuwa zaidi ya watu 400,000 watakabiliwa na upungufu wa chakula. Serikali imetenga tani 10,000 za chakula cha msaada kwa wananchi hao na tani 294.3 za mbegu bora za mazao mbalimbali zinazokomaa katika muda mfupi. Wizara ya Kilimo, Chakula na Ushirika kwa kushirikiana na Mikoa, Wilaya na Halmashauri zinaendelea kufanya tathmini nyingine ya hali ya chakula nchini kwa lengo la kupata takwimu sahihi za Wananchi wenye upungufu wa chakula ili wapatiwe chakula kwa wakati.

119. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2015/2016, Serikali itaendelea kuimarisha uwezo wake katika Menejimenti ya Maafa kwa kutoa elimu kwa wadau, na kuanza maandalizi ya kuanzisha Wakala wa Menejimenti ya Maafa kama ilivyoainishwa na Sheria ya Menejimenti ya Maafa ya mwaka 2014.

Udhibiti wa UKIMWI

120. **Mheshimiwa Spika**, Serikali ya Awamu ya Nne imeendeleza jitihada za kupambana na ugonjwa wa UKIMWI ambao umekuwa tishio kubwa kwa maendeleo ya Taifa letu. Serikali imetekeleza Mkakati wa Taifa wa Pili na wa Tatu wa Kudhibiti UKIMWI na kuanza maandalizi ya Sera Mpya ya Taifa ya Kudhibiti UKIMWI. Mabaraza 92 ya Wilaya ya Watu Waishio na Virusi vya UKIMWI yameundwa kwa lengo la kulinda na kutetea maslahi yao na kufanya uraghabishi ili kuongeza mwikitiko wa jamii katika udhibiti wa VVU na UKIMWI. Vilevile, Serikali inatekeleza Mpango wa Matunzo na Matibabu kwa Waishio na Virusi vya UKIMWI ambapo vituo vinavyotoa

huduma hiyo vimeongezeka kutoka Vituo 700 vilivyokuwepo mwaka 2008 hadi kufikia Vituo 1,209 mwaka 2014. Katika kipindi hicho, idadi ya watu waliosajiliwa katika Mpango huo imeongezeka kutoka 403,378 hadi milioni 2.2 na kati yao, waathirika 850,274 wanapata huduma za tiba na matunzo katika Vituo vya Afya kote nchini. Katika mwaka 2014/2015, Serikali imeanzisha Mfuko wa Kudhibiti UKIMWI kwa lengo la kuhakikisha kuwa upatikanaji wa fedha kwa ajili ya udhibiti wa UKIMWI unakuwa endelevu.

121. **Mheshimiwa Spika**, wanawake wajawazito 75,866 waishio na VVU walipata huduma ya dawa za kuzuia maambukizi ya VVU kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto. Hatua nyingine zilizochukuliwa ni kutoa elimu ya VVU na UKIMWI kwa jamii na kuhamasisha upimaji wa hiari wa afya na tohara ya hiari ya kitabibu kwa wanaume ambapo hadi mwaka 2014, jumla ya wanaume 676,225 wamepatiwa huduma hiyo. Kutokana na juhudi hizo, utafiti uliofanyika mwaka 2011/2012 umeonesha kuwa kiwango cha ushamiri wa Virusi vya UKIMWI kwenye jamii kimepungua kutoka asilimia 7.0 mwaka 2003/2004 hadi asilimia 5.7 mwaka 2007/2008 na asilimia 5.1 mwaka 2011/2012. Maambukizi mapya yamepungua kutoka wastani wa watu 140,000 mwaka 2009 hadi 74,000 mwaka 2014 na maambukizi mapya kwenye rika la watoto wa umri wa miaka 0 hadi 14 yamepungua kutoka 33,000 hadi 17,000 mwaka 2013. Hii inaashiria kupungua kiwango cha maambukizo kutoka kwa mama kwenda kwa mtoto kwa kipindi hicho. Vilevile, vifo vitokanavyo na UKIMWI vimepungua kutoka 145,000 mwaka 2005 hadi 80,000 mwaka 2013.

122. **Mheshimiwa Spika**, Serikali katika mwaka 2015/2016, itaimarisha mapambano dhidi ya maambukizi ya UKIMWI, hususan kwa Vijana wenye umri wa miaka 15 hadi 24, kupunguza kasi ya maambukizi kwenye Mikoa 12 yenye mzigo mkubwa wa ugonjwa wa UKIMWI, kukamilisha maandalizi ya taratibu za uendeshaji wa Mfuko wa Kudhibiti UKIMWI, na kutoa elimu kuhusu VVU na UKIMWI. Aidha, kuendelea kutekeleza vipaumbele vilivyoainishwa kwenye Mkakati wa Tatu wa Taifa wa Kudhibiti UKIMWI. Serikali kwa kushirikiana na wadau itafanya Utafiti wa nne wa Kutambua Kiwango cha Maambukizi kwa kila Mkoa.

Udhibiti wa Dawa za Kulevya

123. **Mheshimiwa Spika**, matumizi ya Dawa za Kulevya ni moja ya changamoto kubwa inayowakabili wananchi wetu na kuathiri afya za watumiaji ambao wengi wao ni vijana na kudhoofisha nguvu kazi na uchumi wa Taifa letu. Serikali imechukua hatua mbalimbali za kukabiliana na changamoto hiyo. Hatua hizo ni pamoja na kuimarisha uwezo wa Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya Nchini, kuanzisha Kikosi Kazi cha Udhibiti wa Dawa za Kulevya na kutekeleza programu mbalimbali za uelimishaji Vijana juu ya athari za matumizi na biashara ya Dawa za Kulevya. Aidha, huduma za matibabu ya dawa ya *Methadone* kwa wanaotumia dawa za kulevya aina ya *Heroin* zimeanzishwa katika Hospitali ya Taifa ya Muhimbili, Hospitali za Mwananyamala na Temeke ambapo hadi Machi 2015 watumiaji 2,223 walikuwa wakipata huduma za matibabu. Vilevile, suala la dawa za kulevya limeingizwa kwenye mitaala ya Shule za Msingi. Serikali pia inajenga Kituo cha Waathirika wa Dawa za Kulevya katika Hospitali ya Rufaa ya Mirembe, Dodoma.

124. **Mheshimiwa Spika**, operesheni zilizoendeshwa na Kikosi Kazi cha Kupambana na Dawa za Kulevya kuanzia mwezi Julai 2014 hadi Machi 2015, zimewezesha kukamatwa kwa kilo 126.4 za dawa za kulevya aina ya *Heroin*, kilo 1.8 za *Cocaine* na kilo 8,210 za bangi. Jumla ya watuhumiwa 39 wamekamatwa na kufikishwa kwenye Vyombo vya Sheria. Katika kipindi hicho, Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya ilitoa elimu kwa umma wakiwemo waandishi wa habari, wasanii na Wanafunzi wa Shule za Sekondari na Vyuo Vikuu. Pia, katika mwaka 2014/2015 Sheria Mpya ya Kudhibiti Dawa za Kulevya ilitungwa na Bunge lako Tukufu ili kuimarisha udhibiti wa dawa za kulevya nchini.

125. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa mwaka 2015/2016, itaimarisha utoaji wa elimu kwa umma juu ya athari za biashara na matumizi ya dawa za kulevya na kukijengea uwezo zaidi Kikosi Kazi cha Kupambana na Dawa za Kulevya Nchini. Serikali pia itakamilisha Kanuni za utekelezaji wa Sheria Mpya ya Udhhibiti wa Dawa za Kulevya na kuendeleza ushirikiano na nchi nyingine katika mapambano dhidi ya Dawa za Kulevya.

HITIMISHO

126. **Mheshimiwa Spika**, nimeeleza kwa muhtasari baadhi ya shughuli ambazo Serikali ya Awamu ya Nne imetekeleza kwa kipindi cha miaka kumi. Aidha, nimetoa mwelekeo wa kazi zitakazofanyika katika mwaka 2015/2016. Ningependa kusisitiza mambo muhimu yafuatayo:

- (i) Ili Nchi yetu iendelee, ni lazima tukuze Uchumi kwa kuongeza Uzalishaji na Tija katika Sekta zote. Tunahitaji kutoa kipaumbele zaidi katika Sekta ya Kilimo kwa maana ya uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara, ufugaji, uvuvi na matumizi sahihi ya misitu yetu. Hii ni kwa sababu zaidi ya asilimia 80 ya Watanzania wanaishi kwa kutegemea Kilimo.

Kwa hiyo, Azma ya **“Kilimo Kwanza”** iwe ni kichocheo cha kuhimiza mipango na mikakati tuliyojiwekea ya kuendeleza Kilimo katika Nchi yetu. Natoa wito kwa Viongozi na Wadau wa Maendeleo kushirikiana na Serikali kuwahimiza Wananchi kuhusu matumizi ya teknolojia sahihi ikiwemo mbolea, dawa za kuua wadudu, mbegu bora na zana za kisasa za kilimo ili kuongeza uzalishaji katika kilimo na kukibadili kutoka kilimo cha kujikimu kuwa chenye tija na cha kibiashara. Pia, tuwahimiza kuhusu umuhimu wa kutumia wataalamu wa kilimo waliopo katika maeneo yao. Serikali itaweka mazingira mazuri ya kuvutia uwekezaji kutoka Sekta Binafsi, kuimarisha masoko pamoja na utafiti na kuhimiza Kilimo cha Umwagiliaji, ujenzi wa viwanda vya kusindika mazao na kuweka utaratibu madhubuti wa mikopo.

- (ii) Tumeona mafanikio yaliyopatikana kwa kutekeleza Awamu ya Pili ya MKUKUTA iliyoanza Julai, 2010 na Mpango wa Maendeleo wa Miaka Mitano. Aidha, tumeshuhudia kuongezeka kwa kasi ya utekelezaji wa miradi ya kipaumbele chini ya mfumo wa BRN! Matokeo ya utekelezaji wa mfumo huo ni mazuri na yanatia matumaini na inabidi tuendelee kufuatilia kwa karibu miradi ya kipaumbele na kufanya tathmini za mara kwa mara ili kupima matokeo. Nawaomba tuendeleze mafanikio yaliyopatikana ili kuhakikisha tunafikia malengo tuliyojiwekea. Pia, hatuna budi kutumia rasilimali adimu tulizonazo kwa umakini na uangalifu mkubwa ili kufikia malengo hayo.
- (iii) Tumefanya kazi nzuri ya kujenga madarasa ya Shule za Sekondari kwa ajili ya Wanafunzi waliofaulu mtihani wa darasa la saba. Kila Mamlaka ya Serikali za Mitaa ijipange vizuri kuhakikisha kwamba Wanafunzi wote wanaofaulu wanapata nafasi ya kujiunga na kidato cha kwanza. Aidha, ujenzi wa madarasa uende sambamba na ujenzi wa nyumba za Walimu, maabara, maktaba, hosteli na vyoo vya kutosha. Nazihimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa kutoa kipaumbele katika ujenzi wa nyumba za Walimu, maabara na hosteli za Wanafunzi ili kupanua na kuimarisha miundombinu ya Shule nchini.
- (iv) Ardhi tuliyonayo ni hazina kubwa inayohitaji kuwa na Mpango wa Matumizi Bora. Hivyo, nazihimiza Mamlaka za Serikali za Mitaa kuandaa na kutekeleza kwa kasi mipango ya matumizi bora ya ardhi katika maeneo yao ikiwemo kupima vijiji, mashamba na viwanja. Aidha, nawakumbusha Wananchi kutii Sheria, Kanuni na

Taratibu za Ardhi zilizopo ili kuepuka migogoro ya ardhi hasa ile ya wafugaji na wakulima; wananchi na wawekezaji; na wafugaji/wakulima na maeneo ya Hifadhi.

- (v) Tunayo changamoto ya kuyasaidia makundi maalum katika jamii yetu kama vile Watu wenye Ulemavu wa Ngozi na vikongwe ambao bado wanaendelea kuuawa kikatili. Tuendeleo kushirikiana kumaliza kabisa tatizo hilo kwa kuwafichua wale wanaofanya vitendo hivyo ili wachukuliwe hatua za kisheria. Naomba tusichoke kuwasaidia Watu wenye Ulemavu kwa kuwapa moyo, kuwaondolea hofu, na kuwasaidia pale inapobidi ili waweze kujiletea maendeleo.
- (vi) Tunaelekea katika Uchaguzi Mkuu wa mwezi Oktoba, 2015. Serikali itahakikisha amani, utulivu na umoja katika nchi yetu unadumishwa. Natoa wito kwa wale wote watakaogombea nafasi mbalimbali za Uongozi na Wananchi wote kuepuka kujihusisha na vitendo vya rushwa wakati wa uteuzi, kampeni na Uchaguzi Mkuu. Aidha, Viongozi wa Vyama vya Siasa na Wanachama wao wanadi Sera na mikakati ya Vyama vyao kwa kutumia lugha ya kistaarabu badala ya kutumia lugha zisizo na staha zinazoweza kusababisha uvunjifu wa amani na utulivu nchini. Tujenge Taifa moja lenye msingi wa kuheshimiana na kuenzi amani na utulivu uliopo nchini.

127. **Mheshimiwa Spika**, kabla ya kuhitimisha hoja yangu, nimwombe Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia (Mb.), Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa atoe maelezo ya Mapitio ya Kazi Zilizofanyika katika Mwaka 2014/2015 na Mwelekeo wa Kazi za Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka 2015/2016. Ni matumaini yangu kwamba maelezo hayo yatawezesha Waheshimiwa Wabunge na Wananchi kwa ujumla kufahamu kwa upana shughuli zinazotekelezwa na Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa.

SHUKRANI

128. **Mheshimiwa Spika**, nitumie fursa hii sasa kuwashukuru timu nzima ya Mawaziri na Naibu Mawaziri kwa ushauri wao ambao umewawezesha Mheshimiwa Rais, Mheshimiwa Makamu wa Rais na Waziri Mkuu kutekeleza majukumu yao ya Kitaifa kwa ufanisi katika kipindi cha Miaka Mitano iliyopita. Aidha, niwashukuru wafanyakazi wote wa Serikali na Taasisi zake chini ya Uongozi wa Katibu Mkuu Kiongozi, Balozi Ombeni Yohana Sefue pamoja na vyombo vyote vya dola kwa kuiwezesha Serikali kutekeleza majukumu yake ipasavyo na kukamilisha maandalizi yote ya Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2015/2016, pamoja na Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya kila Wizara, Mikoa, Wakala na Taasisi za Serikali Zinazojitegemea. Ninawashukuru Watanzania wote na

Washirika wa Maendeleo kwa michango yao ambayo imewezesha Serikali kufanikisha kutoa huduma mbalimbali kwa wananchi.

129. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuwashukuru Mheshimiwa Mhandisi Christopher Kajoro Chiza, Mbunge wa Buyungu, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, (Uwekezaji na Uwezeshaji) ; Mheshimiwa Jenista Joakim Mhagama, Mbunge wa Peramiho, Waziri wa Nchi (Sera, Uratibu na Bunge) ; Mheshimiwa Hawa Abdulrahman Ghasia, Mbunge wa Mtwara Vijijini, Waziri wa Nchi, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ; Mheshimiwa Aggrey Joshua Mwanri, Mbunge wa Siha, Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI) na Mheshimiwa Majaliwa Kassim Majaliwa Naibu Waziri, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (Elimu) kwa msaada mkubwa na ushirikiano walionipa katika utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu. Shukrani za pekee kwa Wakuu wa Mikoa na Wilaya kwa jitihada walizoonisha katika kipindi hiki. Ninawashukuru vilevile Wafanyakazi wote wa Ofisi ya Waziri Mkuu, chini ya Uongozi wa Makatibu Wakuu, Dkt. Florens M. Turuka na Bwana Jumanne A. Sagini na Naibu Makatibu Wakuu, Bibi Regina L. Kikuli na Bwana Kagyabukama E. Kiliba, Bwana Zuberi M. Samataba na Dkt. Deo M. Mtasiwa, kwa ushauri wao wa kitaalam ambao wamenipa

mimi na Waheshimiwa Mawaziri wa Nchi katika kipindi hiki. Ninawashukuru kwa kukamilisha maandalizi yote ya Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa mwaka 2015/2016.

130. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, nchi yetu imepata Misaada na Mikopo kutoka kwa Wahisani mbalimbali. Misaada na Mikopo hiyo imetoka kwa Nchi Rafiki, Nchi Wahisani, Taasisi za Fedha Duniani, Mashirika ya Umoja wa Mataifa, Mifuko mbalimbali ya Fedha Duniani, Madhehebu ya Dini, Mashirika Yasiyo ya Serikali, Mashirika ya Umma na Kampuni Binafsi za ndani. Misaada na Mikopo hiyo imechangia sana katika kutekeleza miradi mbalimbali ya maendeleo na kuboresha utoaji wa huduma kwa wananchi. Ninapenda kuwashukuru wote kwa dhati na kuwahakikishia kuwa Watanzania tunathamini Misaada na Mikopo waliyotupatia na tutaendelea kushirikiana nao katika harakati za kuleta maendeleo ya Taifa letu.

131. **Mheshimiwa Spika**, ninapenda kutumia fursa hii kuwashukuru kwa dhati wapiga kura wangu wa Jimbo la Katavi kwa imani na heshima kubwa walionipa ya kunichagua kuwa Mbunge wao tangu mwaka 2000. Aidha, ninawashukuru Viongozi wenzangu wote na Wananchi wote kwa ushirikiano wa dhati walionipa katika kipindi chote cha uongozi wangu. Kipekee, ninapenda kumshukuru sana Mheshimiwa Dkt. Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa imani kubwa kwangu kuiteua kuwa Waziri Mkuu kwa vipindi viwili tangu tarehe 8 Februari, 2008. Ninamshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa uongozi wake makini alioutoa kwangu na pia kwa kufanya kazi naye kwa karibu na kwa upendo mkubwa na hivyo kuniwezesha kujifunza mengi kutoka kwake katika kipindi hiki. Ninawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano walionipa ambao umeniwezesha kuwatumikia Watanzania katika nafasi hii kwa takriban **Miaka Saba na Miezi Saba!**

132. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, ninawashukuru viongozi wenzangu wote wa kitaifa na viongozi wa ngazi nyingine zote kwa ushirikiano ambao umeniwezesha kutekeleza jukumu kubwa la kusimamia Utendaji wa Serikali katika Sekta zote na kuwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni. Nirudie tena kukushukuru wewe Mheshimiwa Spika na Waheshimiwa Wabunge kwa ushirikiano mkubwa mlionipa katika kipindi changu cha kuwa Kiongozi wa Shughuli za Serikali Bungeni. Nasema Asanteni sana!

133. **Mheshimiwa Spika**, mwisho ningependa kutoa shukrani kwa familia yangu, Mama Tunu Pinda na watoto wote kwa uvumilivu wao mkubwa na kuniombea pamoja na kutia moyo jambo ambalo limeniwezesha kutekeleza majukumu yangu ipasavyo.

MAKADIRIO YA MATUMIZI YA FEDHA YA OFISI YA WAZIRI MKUU, OFISI YA WAZIRI MKUU - TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA NA OFISI YA BUNGE YA MWAKA 2015/2016

134. **Mheshimiwa Spika**, kwa mwaka 2015/2016, Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake inaliomba Bunge lako Tukufu kuidhinisha jumla ya **Shilingi Bilioni Mia Tatu Kumi na Moja, Milioni Mia Saba Sifini na Tatu, Mia Sita Themanini na Moja Eflu** (311,763,681,000). Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Mia Mbili Sifini na Nne, Milioni Mia Nne Themanini, Mia Tatu na Sabini na Saba Eflu** (264,480,377,000) ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi Bilioni Arobaini na Saba, Milioni Mia Mbili na Themanini na Tatu, Mia Tatu na Nne Eflu** (47,283,304,000) ni za Miradi ya Maendeleo.

135. **Mheshimiwa Spika**, Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Taasisi zake inaombewa jumla ya **Shilingi Bilioni Mia Nne na Tano, Milioni Mia Moja na Moja, Mia Moja Tisini na Tano Eflu** (405,101,195,000). Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Hamsini, Milioni Mia Tano na Thelathini na Tano, Mia Tano Sifini na Tisa Eflu** (50,535,569,000) ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi Bilioni Mia Tatu Hamsini na Nne, Milioni Mia Tano Sifini na Tano, Mia Sita Ishirini na Sita Eflu** (354,565,626,000) ni za Miradi ya Maendeleo.

136. **Mheshimiwa Spika**, Ofisi za Wakuu wa Mikoa zinaombewa jumla ya **Shilingi Bilioni Mia Mbili na Themanini, Milioni Mia Mbili Kumi na Nane, Mia Sita Sifini na Moja Eflu** (280,218,661,000). Kati ya fedha hizo, **Shilingi Bilioni Mia Mbili Ishirini na Tisa, Milioni Mia Tatu Kumi na Tatu, na Sabini Mbili Eflu** (229,313,072,000) ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi Bilioni Hamsini, Milioni Mia Tisa na Tano, Mia Tano Themanini na Tisa Eflu** (50,905,589,000) ni za Miradi ya Maendeleo. Halmashauri zote zinaombewa jumla ya **Shilingi Trilioni Nne, Bilioni Mia Saba Sifini na Sita, Milioni Mia Saba, Mia Tano Thelathini na Tatu Eflu** (4,766,700,533,000). Kati ya fedha hizo, **Shilingi Trilioni Nne, na Bilioni Ishirini na Tatu, Milioni Mia Mbili Hamsini na Tano, Mia Moja Themanini na Moja Eflu** (4,023,255,181,000) ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi Bilioni Mia Saba Arobaini na Tatu, Milioni Mia Nne Arobaini na Tano, Mia Tatu Hamsini na Mbili Eflu** (743,445,352,000) ni za Miradi ya Maendeleo.

137. **Mheshimiwa Spika**, Ofisi ya Bunge la Jamhuri ya Muungano inaombewa jumla ya **Shilingi Bilioni Mia Moja Sabini na Saba, Milioni Mia Tatu Thelathini na Saba, Mia Tatu na Tisa Eflu** (177,337,309,000) kwa ajili ya Mfuko wa Bunge ambapo **Shilingi Bilioni Mia Moja na Sifini na Tisa, Milioni Mia Tatu Thelathini na Saba, Mia Tatu na Tisa Eflu** (169,337,309,000) ni za Matumizi ya Kawaida na **Shilingi Bilioni Nane** (8,000,000,000) ni za Miradi ya Maendeleo.

MUHTASARI

138. **Mheshimiwa Spika**, kwa muhtasari, naomba sasa Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Matumizi ya Fedha kwa mwaka 2015/2016 ya jumla ya **Shilingi Trilioni Tano, Bilioni Mia Saba Sifini na Tatu, Milioni Mia Saba Themanini na Nne, na Sabini Eflu** (5,763,784,070,000) kwa ajili ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; na jumla ya **Shilingi Bilioni Mia Moja Sabini na Saba, Milioni Mia Tatu Thelathini na Saba, Mia Tatu na Tisa Eflu** (177,337,309,000) kwa ajili ya Mfuko wa Bunge, ikiwa ni Matumizi ya Kawaida na Fedha za Maendeleo za Ndani na Nje kwa ujumla wake.

139. **Mheshimiwa Spika**, pamoja na Hotuba hii, yapo Majedwali ambayo yanafafanua kwa kina Makadirio ya Matumizi ya Fedha ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zake, Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Ofisi ya Bunge.

140. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa Hoja.

MAELEZO YA KIUTENDAJI YA MHESHIMIWA HAWA ABDULRAHMAN GHASIA, WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA, KUHSU MAPITIO YA KAZI KWA MWAKA 2014/2015 NA MWELEKEO WA KAZI KWA MWAKA 2015/2016 KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

1. **Mheshimiwa Spika**, kwanza naomba kuchukua nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Mizengo Peter Pinda (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa Hotuba nzuri iliyotoa mwelekeo na malengo ya bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa mwaka 2015/2016. Pia naishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Hamisi Andrea Kigwangalla Mbunge wa Nzega na Makamu Mwenyekiti Mheshimiwa John Lwanji Mbunge wa Manyoni Magharibi ambayo imeendelea kuwa kioo kwetu katika utekelezaji wa majukumu ya kutoa huduma kwa wananchi. Tunawashukuru sana.

2. **Mheshimiwa Spika**, OWM-TAMISEMI imeweza kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, kwa sababu ya kuendelea kwa umoja na mshikamano wa Kitaifa, na kuhakikisha kwamba, amani na utulivu nchini vinakuwepo. Tunu tuliyo nayo ya umoja na amani, Watanzania wote

hatuna budi kuilinda kwa gharama yoyote ile. Tuendelee kumuomba Mwenyezi Mungu atusaidie tunu hii isije ikatuponyoka.

UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU KWA MWAKA 2014/2015 NA MWELEKEO KWA MWAKA 2015/ 2016

Utawala bora

3. **Mheshimiwa Spika**, kupitia utekelezaji wa Programu ya Uboreshaji wa Mfumo wa Serikali za Mitaa, Serikali inaendelea kugatua majukumu kutoka Serikali Kuu kwenda Serikali za Mitaa na kutoka ngazi za juu za Serikali za Mitaa kwenda ngazi za msingi za Serikali za Mitaa. Aidha, ugatuaji wa majukumu unafanyika sambamba na ugatuaji wa rasilimali fedha, rasilimali watu, na vitendea kazi, ili kuziwezesha Mamlaka za Serikali za Mitaa kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

4. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2014/2015, Programu ya Uboreshaji wa Mfumo wa Serikali za Mitaa (LGRP II), imetoa magari 29 aina ya '' Toyota Double Cabin Pick up '' yenye thamani ya **shilingi bilioni 2.3** kwa Halmashauri ambazo hazikupata mgao katika Awamu ya Kwanza mwaka 2011/2012. Magari haya yamekusudiwa kuimarisha Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani katika Halmashauri. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 Serikali itaandaa na kufanyia majaribio program ya mafunzo ya Utawala bora kwa Viongozi waliochaguliwa katika ngazi ya Msingi ya Serikali za Mitaa ili kujenga na kuimarisha uelewa wa pamoja katika utekelezaji wa majukumu yao. Vilevile, ili kuimarisha utawala bora litafanyika zoezi la kupanga Halmashauri katika madaraja (''Grading of Councils)'' ili kuhakikisha kuna mgawanyo mzuri wa rasilimali fedha na watu.

Maeneo Mapya ya Utawala

5. **Mheshimiwa Spika**, baadhi ya Miji ilianzishwa baada ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2010 kufanyika na hivyo kushindwa kujiendesha kama miji kwa sababu ya baadhi ya Kata kutokuwa na Madiwani. Miji hiyo sasa itaanza katika kipindi cha mwaka 2015/2016. Miji inayohusika ni Nzega, Kasulu, Tunduma na Handeni. Aidha, mwaka 2015/2016 Serikali imepanga kuchapisha vyeti 1,099 vya usajili wa Vijiji.

Uchaguzi wa Serikali za Mitaa

6. **Mheshimiwa Spika**, Uchaguzi wa Serikali za Mitaa ulifanyika tarehe 14 Desemba 2014 katika ngazi za Vijiji, Mitaa, na Vitongoji na ulifanyika katika Vijiji 12,300, Mitaa 3,939 na Vitongoji 64,691. Vyama vya Siasa 17 kati ya Vyama 22 vyenye usajili wa kudumu vilishiriki kugombea nafasi mbalimbali za uongozi katika uchaguzi huo. Vyama hivyo ni pamoja na CCM, CHADEMA, CUF, NCCR, UDP, TLP, ACT, UPDP, NLD, NRA, DP, TADEA, ADC, APPT, CHAUMA, UMD na CHAUSTA.

7. **Mheshimiwa Spika**, katika zoezi la uteuzi wa wagombea zaidi ya rufaa 2,600 zilishughulikiwa na Kamati za Rufaa za Wilaya na kutolewa maamuzi. Rufaa hizi zilitokana na makosa ya ujazaji wa fomu za uteuzi wa mgombea kutojua kusoma na kuandika.

8. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, katika Uchaguzi huo, kati ya Halmashauri 162 zilizofanya Uchaguzi, Halmashauri 145 sawa na asilimia 89 zilifanya Uchaguzi kwa mafanikio makubwa. Hata hivyo, baadhi ya maeneo hayakufanya uchaguzi kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo; vurugu wakati wa kuhesabu kura, migogoro ya mipaka, kuchelewa kufika kwa vifaa vya uchaguzi, wagombea kukosa sifa, n.k. Aidha, yapo maeneo ambayo hayakufanya uchaguzi kutokana na Wakurugenzi kushindwa kutimiza wajibu wao ipasavyo. Kutokana na udhaifu huo, Wakurugenzi kumi na saba (17) wa Mamlaka za Serikali za Mitaa walichukuliwa

hatua mbalimbali za kinidhamu kama ifuatavyo; Wakurugenzi 6 walivuliwa madaraka ya Ukurugenzi; Wakurugenzi 3 walipewa onyo kali; Wakurugenzi 3 walipewa onyo; na Wakurugenzi 5 walisimamishwa kazi kupisha uchunguzi wa tuhuma dhidi yao.

Watumishi katika Mamlaka za Serikali za Mitaa:

9. **Mheshimiwa Spika**, Kufuatia marekebisho ya Sheria ya Utumishi wa Umma Na. 8 ya mwaka 2002 yaliyoruhusu Halmashauri kuajiri baadhi ya kada, naomba kutoa taarifa kwamba kuanzia Oktoba 2014 Halmashauri zilianza kupata vibali vya kuajiri watumishi hao hususan katika kada za watendaji wa Vijiji, Mitaa, Watunza Kumbukumbu, Wahudumu wa Ofisi, Madereva, na Walinzi na Kada nyingine zilizoелеkezwa na Sheria.

10. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Machi, 2015, Halmashauri 30 zimetangaza na kuajiri watumishi hao. Halmashauri hizo ni pamoja na Halmashauri za Wilaya za Monduli, Nzega, Njombe, Kalambo, Kongwa, Ikungi, Ulanga, Geita, Serengeti, Nanyumbu, Kwimba, Babati, Shinyanga, Ushetu, Kasulu, Mpanda, Kakonko, Kilombero, Ngara na Wanging'ombe, Halmashauri za Miji ya Makambako, Njombe, Mpanda, Babati, Halmashauri za Manispaa za Kigoma, Dodoma, Morogoro, Shinyanga, pamoja na Halmashauri ya Jiji la Tanga na Mwanza. Ajira hizo zimesaidia kupunguza kiwango cha upungufu wa watumishi wa kada hizo katika Halmashauri.

11. **Mheshimiwa Spika**, uzoefu uliopatikana katika muda mfupi unaleta matumaini kwamba watumishi walioajiriwa na Halmashauri moja kwa moja watakaa na kufanya kazi katika maeneo hayo. Vilevile, imekuwa ni nafuu kwa Halmashauri kulipa posho na maslahi mengine yanayotakiwa kwa mtumishi anapoanza kazi na hivyo kupunguza madeni ambayo yangeweza kuibuka kama watumishi hao wangetoka maeneo ya mbali zaidi.

12. **Mheshimiwa Spika**, kutokana na changamoto za kimaendeleo zinazozikabili Halmashauri za Majiji, Manispaa na Miji na ili kwenda na kasi ya Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa na hasa kwa kuzingatia kwamba tunao vijana wengi ambao wamemaliza Vyuo, Sekta ya Serikali za Mitaa inaanza kuangalia uwezekano wa kuboresha sifa za kuingilia/kuajiriwa katika muundo wa Watendaji wa Mitaa kwa kuongeza kiwango cha elimu ili kuajiri vijana wenye shahada ya kwanza katika ngazi hiyo. Uzoefu uliopatikana katika utekelezaji wa vibali vya ajira 2014/2015 ni kwamba vijana wengi wenye shahada ya kwanza wameomba kuajiriwa katika ngazi ya Mitaa.

13. **Mheshimiwa Spika**, suala la nidhamu limeendelea kutiliwa maanani ili kuhakikisha kwamba watumishi waliopo kwenye Serikali za Mitaa wanafanya kazi kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za Utumishi wa Umma. Katika kufanya hivyo kuanzia mwaka 2010 hadi Machi 2015 jumla ya watumishi **1,205** walichukuliwa hatua mbalimbali za kinidhamu ikiwemo kufukuzwa kazi, kushushwa cheo, kupunguziwa mshahara, kupewa onyo kali na kufunguliwa kesi za jinai mahakamani. Naomba kutumia nafasi hii kuwaasa watumishi wote katika Halmashauri kufanya kazi kwa kuzingatia Sheria, Kanuni na Taratibu za Utumishi wa Umma ili kuepuka kuchukuliwa hatua za kinidhamu na kisheria.

Mapato ya Mamlaka za Serikali za Mitaa

14. **Mheshimiwa Spika**, mapato ya vyanzo vya ndani vya Halmashauri ni wastani wa asilimia sita (6) hadi (8) ya fedha au mapato yote ya Halmashauri kwa mwaka. Vyanzo vikubwa vya mapato ya Halmashauri ni Ushuru wa huduma (Service levy) na Ushuru wa mazao kwa Halmashauri za Wilaya na kodi za majengo kwa Mamlaka za Miji. Aidha, kumekuwepo na nyongeza ya makusanyo ya mapato kutoka vyanzo vya ndani katika baadhi ya Halmashauri.

Ongezeko hilo linatokana na hatua zilizochukuliwa na Serikali na Halmashauri kuimarisha mifumo, mipango na mikakati ya ukusanyaji wa mapato hususan matumizi ya mfumo wa kielektroniki.

15. **Mheshimiwa Spika**, kazi muhimu ambayo imefanyika sasa ni mchakato wa kufanya marekebisho ya Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa sura 290 ili kuwezesha kutambua walipa kodi, kufanya uthamini, usimamizi na utunzaji wa taarifa za walipa kodi. Katika Sheria hiyo matumizi ya TEHAMA katika ukusanyaji wa mapato yatazingatiwa. Aidha, utaratibu wa kutumia **Geographical Information System (GIS)** utasaidia katika ukusanyaji wa Kodi ya Majengo na pia kuboresha na kuendeleza Miji. Uthamini huu umeanza kutumika katika Halmashauri 7 zilizopo chini ya mradi wa kuendeleza Miji Mikakati (*Tanzania Strategic Cities*) na baadae katika Halmashauri za Mkoa wa Dar es Salaam kupitia programu ya Dar es Salaam Metropolitan Development Project – (DMDP).

16. **Mheshimiwa Spika**, OWM-TAMISEMI inashiriki kutekeleza Mpango wa Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa katika ukusanyaji wa mapato. Napenda nichukue nafasi hii kupitia Bunge lako tukufu kuziagiza Halmashauri zote nchini kwamba kuanzia tarehe 1 Julai 2015 wanatakiwa kuanza kutumia mifumo ya kielektroniki katika ukusanyaji wa mapato ya ndani na kuacha utaratibu wa kutumia stakabadhi za kuandika kwa mkono au mlipaji na mpokeaji kukutana ana kwa ana. OWM-TAMISEMI inaratibu zoezi la kubadilisha mfumo uliopo ili kusimika Mifumo ya Ukusanyaji Mapato kwa kutumia teknolojia ya habari ikiwemo **Local Government Revenue Management System- (LGRMS)**.

17. **Mheshimiwa Spika**, kwa kutambua changamoto zilizopo katika ukusanyaji wa mapato, Halmashauri zimeelekezwa kutumia huduma za kielektroniki kwa mfano, Simu za mkononi kupitia M-Pesa, Tigo Pesa, Airtel Money na Max - Malipo na kulipa kupitia benki ili kudhibiti uvujaji wa mapato na kuwarahisishia wateja kulipa. Aidha, mafunzo ya jinsi ya kuandaa mipango na makadirio ya vyanzo vya ndani vya Halmashauri kwa kuzingatia hali halisi ya uchumi wa eneo husika yalifanyika kwa watumishi 126 wa Halmashauri mbalimbali kwa mwaka 2014/2015. Vilevile, kwa kushirikiana na Mamlaka ya Udhhibiti wa Ununuzi wa Umma, Serikali imefanya utafiti na kuandaa rasimu ya Mwongozo wa kuandaa na kusimamia Mkataba wa utoaji wa huduma za ubinafsishaji wa vyanzo vya mapato ya ndani ili kuepuka uwezekano wa kupoteza mapato. Mwongozo utasaidia kupata Wakala wa ukusanyaji wa mapato kwa njia iliyo bora zaidi.

18. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa kushirikiana na Wadau wa Maendeleo ikiwemo Umoja wa Ulaya itaimarisha ubadilishanaji wa taarifa za walipa kodi baina ya Halmashauri, Mamlaka ya Mapato Tanzania na Mamlaka nyingine zinazokusanya kodi, ushuru na ada ili kuweza kuwa na taarifa sahihi na kamilifu za walipakodi.

19. **Mheshimiwa Spika**, OWM-TAMISEMI kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo imeanza kuratibu masuala ya uwekezaji kwa kuanzisha utaratibu wa ushirikiano katika Sekta ya Umma na Sekta binafsi katika miradi ya kiuchumi. Kupitia utaratibu huu Halmashauri ziliainisha maeneo ya miradi ya kuwekeza na kuweka mazingira wezeshi kwa ajili ya kuwavutia wawekezaji. Hatua hii itainua hadhi na kuongeza mapato ya Halmashauri.

Matumizi ya mifumo - TEHAMA

20. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Machi 2014/2015 Halmashauri zinatumia mfumo wa Epicor Toleo la 9.05 kwa ufanisi. Malipo yote kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa yanafanyika kwa utaratibu wa akaunti saba kama ilivyoelekezwa tangu mwaka 2012. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 uboreshaji wa miundombinu na matumizi ya TEHAMA utaendelea ikiwa ni pamoja na, kujenga uwezo wa watumishi wa ngazi zote. Aidha, ili kuongeza ufanisi, uwazi na

uwajibikaji Sekta zote zinazotekeleza miradi ya Tekeleza Sasa kwa Matokeo Makubwa (BRN) zitaruhusiwa kuwa na akaunti maalum na hivyo kufanya jumla ya akaunti kufikia tisa. Akaunti zitakazoongezeka ni za Afya na Elimu.

21. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha utekelezaji wa bajeti 2014/2015, lengo kuu katika mfumo lilikuwa ni kutoa taarifa zipatazo 48 kutoka kwenye mfumo wa Epicor Toleo la 9.05 kama hatua ya kwanza. Taarifa hizi zilipangwa kukamilika kwa awamu kwa kutoa; i) Taarifa za kila siku (Daily Operational Reports) na ii) Taarifa za Usimamizi (Management Reports). Hadi Machi 2015 taarifa 24 zimekamilika na zinatumiwa katika Halmashauri. Sambamba na taarifa hizo zilizotengenezwa kulingana na mahitaji (Customization) pia, zipo taarifa nyingine katika mfumo ambazo zinatumiwa kufanya uandaaji wa hesabu za mwisho na ukaguzi wa miamala (*transaction*).

22. **Mheshimiwa Spika**, tathmini ya awali inaonesha kuwa kama Halmashauri zikinunua mashine za kielektroniki za kutolea stakabadhi (Point of Sale) kwa baadhi ya vyanzo vyake zitapunguza gharama ambazo wangeingia na watoa huduma za malipo kwa njia za kielektroniki. Mashine hizi zinaweza kuwekewa mfumo wa LGRMS kwa ajili ya makusanyo ya kodi na tozo nje ya ofisi. Aidha, Halmashauri ya Manispaa ya Temeke imeanza na imetumia njia hii kwa mafanikio.

23. **Mheshimiwa Spika**, Miundombinu ya TEHAMA ya OWM-TAMISEMI inatumiwa pia na Wizara na Taasisi nyingine za Serikali kuendesha mfumo ya menejimenti. Taasisi hizo ni pamoja na Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma (OR-MUU) ambayo inatumia miundombinu hii kuendesha mfumo wa **Human Capital Management Information System** (HCMIS) kwenye Halmashauri zote nchini na Wakala wa Usajili, Ufilisi na Uthamini (RITA).

Huduma za afya

24. **Mheshimiwa Spika**, utoaji wa huduma za afya nchini unatumia mbinu na mikakati ya ushirikishwaji jamii katika kutekeleza sera zinazohusika. Katika kuboresha usimamizi, uratibu na ufuatiliaji wa utoaji huduma za afya katika Halmashauri, Ofisi yangu imefanya mabadiliko ya muundo wake ili kuwezesha kuundwa kwa Idara ya Afya, Ustawi wa Jamii na Lishe. Muundo mpya utawezesha utekelezaji wa mikakati ya Afya, Ustawi wa Jamii na Lishe, kwenye ngazi ya Mikoa na Serikali za Mitaa, kwa ufanisi na tija, na kwa kushirikisha Sekta mbalimbali. Pia, utaongeza nguvu katika kutekeleza Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa kwa upande wa afya ambao unaanza mwaka wa fedha 2015/2016. Kazi kubwa itahusisha; kusimamia rasilimali watu na kuhakikisha mgawanyo unasawazisha uwiano wa watumishi wa afya kwenye vituo vya kutolea huduma, kusimamia upatikanaji na matumizi ya fedha, dawa, vifaa tiba, kuimarisha uongozi na uendeshaji wake, kwa kushirikisha jamii.

25. **Mheshimiwa Spika**, kwa kushirikiana na Sekta husika tumeweka mkakati wa kuhakikisha kuwa hali ya upatikanaji na matumizi ya dawa na vifaa tiba, yanayozingatia mahitaji halisi katika vituo vya kutolea huduma za afya, unaimarika. Ushiriki wa wananchi katika kusimamia suala la dawa na vifaa tiba, kupitia Kamati za Afya za vituo utaimarishwa, ikiwa ni pamoja na dhana ya uwazi na uwajibikaji kwa kushirikisha Sekta Binafsi na Asasi za Kiraia. Katika suala la upatikanaji wa dawa, Halmashauri zimeanza kutumia teknolojia mpya ya uagizaji wa dawa kutoka Bohari ya Dawa, unaofanyika kwa njia ya mtandao, ili kupunguza urasimu kwa lengo la kuboresha huduma.

26. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi 2015 zimetolewa **shilingi bilioni 3.7** katika Mikoa na **shilingi bilioni 80.3** katika Halmashauri ikiwa ni asilimia mia moja ya ahadi ya Wadau wa Mfuko wa Pamoja wa Afya ya mwaka wa fedha 2014/2015. Aidha, katika mwaka wa fedha 2015/2016, ili kuboresha vituo vya kutolea huduma za afya, hasa upatikanaji wa huduma za uzazi kwa kila

zahanati na upasuaji kwa kila kituo cha afya, vyumba vya uzazi na upasuaji vitaendelea kujengwa katika zahanati na vituo vya Afya. Juhudi nyingine za kukarabati majengo ya kutolea huduma za mama na mtoto, kununua vifaa mbalimbali vya tiba na kufunga umeme wa jua na maji ya visima, katika majengo ya zahanati na vituo vya afya, zitaendelea. Vilevile, katika kipindi hicho, kupitia Mfuko wa Pamoja wa Afya, Halmashauri zimetengewa **shilingi bilioni 68** na Mikoa **shilingi bilioni 2.4** kwa ajili ya uratibu, ufuatiliaji na kuwajengea uwezo wa kuboresha huduma. Fedha hizi pia zitatumika katika kuongeza upatikanaji wa dawa na vifaa tiba, kuboresha mifumo ya kutolea huduma za afya, mafunzo na uendeshaji wa ofisi.

27. **Mheshimiwa Spika**, wananchi wameendelea kuhamasishwa kujiunga na Mfuko wa Afya ya Jamii (CHF), ili kujihakikishia tiba wakati wote. Viwango vinavyotumika kujiunga ni kwa mujibu wa Sheria Ndogo za Halmashauri. Serikali pia itaendelea kuchangia kwa kiasi hicho hicho ambacho kimepatikana kwa njia ya michango ya wananchi (matching funds/ tele kwa tele). Aidha, Serikali inafikiria kubadili Sheria ya Mfuko huu ili kuufanya uanachama wake kuwa wa lazima.

28. **Mheshimiwa Spika**, Serikali inaendelea kupambana na tatizo la VVU na UKIMWI, na maeneo ya kipaumbele ni kuimarisha mfumo wa utoaji elimu kwa Umma na kupunguza makali kwa watu wanaoishi na VVU. Katika mwaka wa fedha 2014/2015 zilitengwa jumla ya **shilingi bilioni 9.0** kwa ajili ya Halmashauri na **shilingi bilioni 1.53** kwa ajili ya Mikoa. Hadi Machi 2015 jumla ya **shilingi bilioni 9.88** sawa na asilimia 100 zimepelekwa kwenye Halmashauri. Fedha hizi zimetumika kutoa elimu ya kuepuka maambukizi ya VVU, kusaidia watoto yatima na wanaoishi katika mazingira magumu na watu wanaoishi na VVU na UKIMWI. Aidha, Mikoa imepata **shilingi bilioni 1.53** sawa na asilimia 100 kwa ajili ya uratibu, kujenga uwezo kwenye Halmashauri na usimamizi wa rasilimali fedha inayopelekwa kwenye Halmashauri.

29. **Mheshimiwa Spika**, suala la usafi wa Miji na Kaya linaendelea kupewa kipaumbele kwa ajili ya kuboresha afya za wananchi. Iko mikakati ya usafishaji, upandaji miti na upendezeshaji miji (Cleaning, greening & beautification). Halmashauri zinaelekezwa kuwahusisha wananchi ngazi ya Mtaa, Kijiji, Kitongoji na Kaya katika ukusanyaji na utunzaji taka ngumu kabla hazijapelekwa dampo.

Barabara za Serikali za Mitaa

30. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa Fedha 2014/2015 Serikali ilitenga **shilingi bilioni 223.21** kutoka Mfuko wa Barabara kwa ajili ya matengenezo, ukarabati na ujenzi wa barabara na madaraja katika Halmashauri na, kujengea uwezo Wahandisi, usimamizi na ufuatiliaji. Hadi Machi 2014 jumla ya **shilingi bilioni 50.7** zimepokelewa. Aidha, kazi zilizofanyika katika kipindi hicho ni pamoja na matengenezo ya kawaida (routine maintenance) ya Km.2, 258 kati ya Km.24, 504 zilizopangwa kwa mwaka na kutumia **shilingi bilioni 1.2**.

31. **Mheshimiwa Spika**, kuhusu matengenezo ya muda maalum (periodic maintenance), jumla ya Km.758.5 za changarawe kati ya km 4,406.1 zilizopangwa kwa mwaka zilikarabatiwa na kutumia **shilingi bilioni 1.6**. Matengenezo ya maeneo korofi (spot improvement), jumla ya Km.717.5 zilitengenezwa kati ya Km. 5, 114.1 zilizopangwa kwa mwaka na kiasi cha **shilingi milioni 722.2** zilitumika. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 Bodi ya Mfuko wa Barabara imetenga **shilingi bilioni 257.8** kwa ajili ya matengenezo mbalimbali ya barabara na madaraja, kujengea uwezo wahandisi, usimamizi na ufuatiliaji.

32. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kwa kushirikiana na Shirika la Kimataifa la Kimaendeleo la Marekani (United State Agency for International Development, USAID) inatekeleza mradi wa ujenzi wa barabara kwa kiwango cha changarawe ambapo Km.1,000 zitafanyiwa

matengenezo. Kwa kuanzia Km.178 zinatengenezwa kwenye Halmashauri nne (4) za Kongwa, Morogoro, Kiteto na Kilombero. Hadi Machi 2015 Halmashauri zimepelekwa jumla ya **dola za Kimarekani milioni 5.2**. Lengo la mradi huu ni kurahisisha usafirishaji wa mazao kutoka mashambani kupelekwa kwenye masoko.

33. **Mheshimiwa Spika**, mwaka jana nilitoa taarifa kwamba Februari 2014 Serikali ya Uingereza kupitia Shirika la Maendeleo la Kimataifa ("DFID") imesaini makubaliano ("MoU") na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Fedha kiasi cha **£ 25,000,000.00** zitatolewa kwa ajili ya uboreshaji wa barabara maeneo ya Vijijini. Kati ya fedha hizo **£ 22,200,000.00** ni kwa ajili ya kazi za ujenzi wa barabara, madaraja na makalvati, **£1,840,000.00** ni kwa ajili ya kujenga uwezo na **£960,000.00** ni kwa ajili ya Mhandisi Mshauri wa Mradi ("Technical Advisor"). Muda wa utekelezaji wa mradi huu ni miaka minne kuanzia 2013/2014 hadi 2016/2017.

34. **Mheshimiwa Spika**, Programu hii inayo maeneo makubwa mawili ambayo kwanza ni kujenga barabara na madaraja kwenye maeneo korofi ili kuondoa vikwazo katika barabara Vijijini (**bottleneck removal**) na kujenga uwezo wa Wahandisi. Jumla ya Halmashauri kumi na tano (15) za Kilosa, Morogoro, Mbarali, Misenyi, Bukoba, Babati, Kondo, Chemba, Kongwa, Iringa, Mufindi, Igunga, Magu, Hai na Kasulu zimeanza utekelezaji wa program hii. Kiasi cha **shilingi 10,329,569,788.40** sawa na asilimia 66 ya **shilingi 15,587,698,368.70** zilizopangwa kutumika zimeshatolewa kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ya barabara kwenye Halmashauri hizo. Kazi zilizofanyika hadi Machi 2015 ni pamoja na; ujenzi wa madaraja makubwa 2 ; madaraja madogo 30; Madaraja ya mfuto ya wazi 6; madaraja ya mfuto 9; makalavati 12 ya mm 1,200; makalavati 127 ya mm 900; makalavati 22 ya mm 600; kuinua tuta la barabara kilomita 23.5; na kumwaga changarawe kilomita 39.08.

35. **Mheshimiwa Spika**, kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Kimataifa la Uingereza (DFID) kupitia "**African Community Access Programme (AFCAP)**" Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inaanzisha kituo cha utafiti wa ubora wa kazi za barabara zinazojengwa katika Halmashauri na utafiti wa teknolojia rahisi na bora zinazoweza kutumika katika ujenzi wa barabara, kwa mfano; barabara za mawe, zege na za tabaka la lami (**Asphalt Concrete, Double Surface Dressing, Otta Seal**) ili barabara zinazojengwa ziweze kudumu kwa muda mrefu. Katika mwaka wa fedha 2014/2015 kiwanja kimepatikana eneo la Ndejengwa mjini Dodoma kwa gharama ya **shilingi milioni 350** kwa ajili ya ujenzi wa maabara. Kwa kuanzia Taasisi hiyo itafanyia shughuli zake katika jengo la Manispaa ya Dodoma ambalo limekarabatiwa ili likidhi mahitaji. Wataalam watakaofanya kazi katika maabara hiyo wameshabainishwa na watapelekwa katika maabara ya Wakala wa Barabara ili kujengewa uwezo.

Usimamizi na Uendeshaji wa Elimu

Usimamizi na Uendeshaji wa Elimu ya Awali na Msingi:

36. **Mheshimiwa Spika**, katika uendeshaji na usimamizi wa elimu kumekuwapo na mafanikio kupitia utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Msingi. Ili kuhakikisha kuwa elimu ya awali inatiliwa mkazo jumla ya shule 14,946 za Serikali zina madarasa ya Elimu ya awali ikilinganishwa na shule 16,200 zilizopo nchini ambazo ni sawa na asilimia 92. Kutokana na ongezeko la madarasa hayo hali ya uandikishaji wa wanafunzi wa elimu ya awali imeongezeka kufikia watoto 1,046,369 wakiwemo wavulana 522,846 na wasichana 533,533 mwaka 2014 ambayo ni sawa na asilimia 36.9 ya wanafunzi 2,835,688 waliotarajiwa.

37. **Mheshimiwa Spika**, kuhusu uandikishaji wa darasa la kwanza kwa watoto wenye umri wa kwenda shule mwaka 2014 jumla ya Watoto waliandikishwa ni 8,202,892 wakiwemo wavulana

4,037,988 na wasichana 4,164,904 sawa na asilimia 93.3 ya watoto wa rika lengwa (miaka 7-13) ambao ni 8,791,957.

38. **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa Elimu ya Msingi Ofisi yangu imeendelea na jukumu la kusimamia utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Elimu ya Msingi Awamu ya Tatu (**MMEM III**). Mpango huu unatekelezwa pamoja na Mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa katika elimu ambao umejikita kuinua stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu (KKK) kwa wanafunzi wa darasa la kwanza na la pili.

39. **Mheshimiwa Spika**, Stadi hizo zinatolewa kupitia miradi ya '**Literacy and Numeracy Support Programme** (LANES) ambao ni Mpango wa kukuza stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu kwa Walimu 32,816, kwa ufadhili wa Global Partnership for Education, (GPE) Mradi wa **Education Quality Improvement Programme** in Tanzania (EQUIP-T) unaofadhiliwa na DFID ambao utatoa stadi kwa walimu 6,575, Shirika la UNICEF ambalo litatoa stadi kwa walimu 24,000 na TZ 21 ambalo litatoa stadi kwa walimu 2,250. Lengo kuu ni kuhakikisha kwamba, wanafunzi wa darasa la kwanza na la pili wanajua Kusoma, Kuandika na Kuhesabu kabla ya kuingia darasa la tatu.

40. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imefanikiwa kuongeza nyumba za walimu kutoka 41,835 ambazo zilikuwepo mwaka 2012 hadi nyumba 46,747 Machi, 2015. Aidha, idadi ya matundu ya vyoo imeongezeka kutoka matundu ya vyoo 149,566 mwaka 2010 hadi 157,162 Machi, 2015. Vitabu katika shule za msingi vimeongezeka na kufikia uwiano wa '1:3 ikilinganishwa na uwiano wa 1:7 mwaka 2010. Mafanikio haya yanatokana na ushirikiano baina ya Halmashauri, wazazi na Wadau mbalimbali wa Maendeleo na Serikali.

41. **Mheshimiwa Spika**, wanafunzi walioandikishwa darasa la kwanza mwaka **2008** walikuwa **1,078,665** wakiwemo wavulana **530,921** na wasichana **547,744** ambapo wanafunzi **808,085** wakiwemo wavulana **378,461** na wasichana **429,624** walisajiliwa kufanya mtihani wa kumaliza elimu ya msingi mwaka 2014, sawa na asilimia **75**. Kati ya waliosajiliwa, wanafunzi **792,122** sawa na asilimia **98.0** walifanya mitihani wakiwemo wavulana **369,497** na wasichana **422,625**.

42. **Mheshimiwa Spika**, takwimu zinaonesha kuwa jumla ya wanafunzi **286,543** hawakuhitimu darasa la saba wakiwemo wavulana **161,424** na wasichana **125,119**. Takwimu hizi zinaonesha kuwa bado kuna wanafunzi ambao wanashindwa kumaliza mzunguko wa elimu. Hali hii haikubaliki. Hivyo naagiza Viongozi wa Mikoa, Wilaya na Serikali za Mitaa kuchukua hatua za kisheria dhidi ya wote wanaosabisha wanafunzi washindwe kuhitimu elimu ya Msingi.

43. **Mheshimiwa Spika**, kati ya wanafunzi waliofanya mitihani wa darasa la saba mwaka 2014 jumla ya wanafunzi **451,392** sawa na asilimia **56.99** walifaulu. Wanafunzi **438,960** sawa na asilimia **97.2** wakiwemo wavulana **218,964** na wasichana **219,996** walichaguliwa kujiunga na kidato cha kwanza mwaka **2015**. Napenda kutumia fursa hii kuwaomba walimu kufanya kazi yao kwa bidii ili kuhakikisha wanafunzi wanafanya vizuri zaidi katika masomo. Aidha, niwasihi wazazi na walezi kushirikiana na walimu kufuatilia taaluma za watoto wao ili waweze kufanya vizuri zaidi katika masomo.

44. **Mheshimiwa Spika**, OWM -TAMISEMI imepata kibali cha kuajiri walimu **11,795** wa cheti kwa shule za msingi mwaka 2015 kwa ajili ya kukabiliana na upungufu wa walimu. Aidha, jumla ya **shilingi 3,086,965,000** zimepelekwa kwenye Halmashauri zilizopangiwa walimu kwa ajili ya kulipa posho pamoja na nauli.

45. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Machi, 2015 jumla ya **shilingi bilioni 25** zilipokelewa kutoka HAZINA kwa ajili ya ununuzi wa pamoja wa vitabu vyenye thamani ya **shilingi bilioni 19** na madawati **shilingi bilioni sita (6)** ambapo mchakato wa manunuzi unaendelea.

Usimamizi na Uendeshaji wa Elimu ya Sekondari:

46. **Mheshimiwa Spika**, utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari Awamu ya Pili (MMES II) unaendelea. Mpango huu ulianza mwaka 2010/2011 na ulitakiwa ukamilike Desemba 2015. Hata hivyo, kutokana na ucheleweshaji wa ujenzi wa shule 1,200, mpango huu sasa unatarajiwa kukamilika Desemba, 2016. Aidha, hivi sasa Mpango wa MMES II unatekelezwa pamoja na Mpango wa Tekeleza kwa Matokeo Makubwa Sasa (BRN) unaohusisha ujenzi wa miundombinu ya shule **264** za Awamu ya Kwanza ambao umekamilika kwa **asilimia 64** na Maandalizi ya ujenzi wa miundombinu ya shule **528** za Awamu ya Pili.

47. **Mheshimiwa Spika**, idadi ya shule za kidato cha tano (5) imeongezeka kutoka shule 179 mwaka 2010 hadi 245 mwaka 2015. Hili ni ongezeko la asilimia 41. Hivyo, udahili wa wanafunzi wanaojunga na kidato cha tano umefikia asilimia **75.61** ya wanafunzi waliofaulu mtihani wa kidato cha nne kwa mwaka 2014. Katika juhudi za kukabiliana na tatizo la upungufu wa walimu katika shule za sekondari, Serikali imetoa kibali cha kuajiri jumla ya walimu **19,261** wakiwemo wa stahhada **6,596** na wa shahada **12,665**, na **shilingi 5,603,965,000** zitatolewa kwa ajili ya posho za walimu hao. Vilevile Serikali imetoa kibali cha kuajiri mafundi sanifu maabara **10,625**. Kupitia Shirika la Kimataifa la USAID Serikali imepata msaada wa vitabu **2,500,000** vya kufundishia na kujifunzia, katika masomo ya Sayansi na Hisabati. Vitabu hivyo vimesambazwa katika Shule za Sekondari katika Halmashauri zote nchini. Wito wangu kwa walimu wote na wanafunzi ni kuhakikisha vinatumika ipasavyo kama njia ya kuimarisha ubora wa elimu inayotolewa.

48. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi 2015 ujenzi wa maabara **4,234** ulikuwa umekamilika sawa na asilimia **40.78** ya maabara **10,389** zinazotakiwa kujengwa. Maabara **5,979** zinaendelea kujengwa na zipo katika hatua mbalimbali na zinatarajiwa kukamilika mwezi Juni, 2015. Napenda kuzitaka Halmashauri na Mikoa yote kusimamia kwa ukamilifu utekelezaji wa agizo la Mheshimiwa Rais la kujenga vyumba 3 vya maabara za Sayansi kama mkakati wa kumaliza tatizo la upungufu wa maabara kwa lengo la kuinua ufaulu wa wanafunzi katika masomo ya sayansi.

49. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, chini ya Mpango wa Maendeleo ya Elimu ya Sekondari MMES II, nyumba **183** zenye uwezo wa kuishi walimu sita kila moja (multi unit houses) zitajengwa na maandalizi yake yamekamilika kwa kuandaa michoro na nyaraka za tenda. Ujenzi huu utafanyika katika Halmashauri **105** ambapo kipaumbele kimezingatia shule zilizo katika mazingira magumu.

Madeni ya walimu

50. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuhakiki na kulipa madeni ya Walimu kadri yanavyojitokeza. Hadi kufikia Julai 2014 madeni yenye thamani ya **shilingi 16,383,663,486.93** yalihakikiwa. Kati ya hizo jumla ya **shilingi 5,383,362,414.93** ikiwa ni madai yasiyokuwa mishahara yalilipwa. Serikali iliendelea kuhakiki uhalali wa madeni yaliyobaki na ilitoa nafasi kwa Halmashauri kuwasilisha tena madai HAZINA baada ya kutoa majibu ya hoja zilizosababisha **shilingi 10,591,891,368.99** zilizokataliwa katika uhakiki wa awali. Jumla ya madai ya shilingi **1,013,132,126.00** yamewasilishwa baada ya malipo ya fedha zilizokubaliwa awali kufanyika. Kati

ya fedha hizo shilingi **719,156,933** ni za Walimu wa Shule za Msingi na **293,975,193.00** ni za Walimu wa shule za Sekondari.

51. **Mheshimiwa Spika**, napenda kutoa taarifa kwamba, Tanzania ilishiriki vema katika maandalizi ya Umoja wa Michezo ya Sekondari FIESSA iliyofanyika Jijini Dar es Salaam mwezi Oktoba, 2014. Pia michezo mingine ya UMISSETA na UMITASHUMTA ilifanyika mwezi Julai, 2014 Mjini Kibaha kama ilivyopangwa.

Usimamizi wa Maendeleo ya Miji

52. **Mheshimiwa Spika**, Mamlaka za Serikali za Miji na Miji Midogo katika mwaka 2014/2015 zimeendeleza juhudi za kudhibiti ujenzi usiozingatia Sheria za Mipango Miji pamoja na kuboresha usafi katika maeneo ya makazi ya watu na kuhakikisha kuwa miji inakuwa kichocheo kikuu cha Maendeleo endelevu. Baadhi ya miji nchini ina tatizo la msingi la Ukosefu wa Mipango Kabambe ya Uendelezaji Miji. Hata hivyo, miji inazo fursa mbalimbali kwa mfano akiba ya ardhi (Land Bank) ambazo zikiendelezwa na kusimamiwa vizuri zitasaidia kuharakisha maendeleo. Vilevile, zitasaidia kuandaa mikakati ya kukabiliana na changamoto za ukuaji wa makazi yasiyo rasmi na ujenzi holela usiozingatia Sheria za Mipango Miji na hatimaye kuiwezesha Miji kuendelezwa kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu za nchi.

53. **Mheshimiwa Spika**, nia ya Serikali ni kuwa na Miji iliyopangika, safi na salama. Hivyo, Miji imeelekezwa kuwa na Mipango Kabambe (Master Plans) kwa kila Mamlaka za Upangaji ili kurahisisha kazi za ujenzi, usimamizi na uimarishaji wa Miundombinu ya Msingi Mijini. OWM-TAMISEMI itashirikiana na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi kuzijengea uwezo Mamlaka za upangaji kuandaa na kukamilisha Mipango Kabambe ya miji yao.

Mradi wa Uendelezaji Miji ya Kimkakati (Tanzania Strategic Cities Project -TSCP)

54. **Mheshimiwa Spika**, itakumbukwa kuwa katika mwaka wa fedha 2014/2015 Serikali ilitarajia kuingia makubaliano ya Mkopo wa nyongeza toka Benki ya Dunia na Serikali ya Denmark ili kukamilisha baadhi ya miradi ya maendeleo iliyokuwa haijakamilika katika Halmashauri zilizokuwa zikitekeleza Mradi wa Uendelezaji Miji ya Kimkakati. Baada ya makubaliano kukamilika Serikali ya Denmark imetoa Jumla ya **Dola za Kimarekani milioni 6.0** kwa ajili ya kutekeleza kazi zilizokubaliwa kupata fedha za nyongeza. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 jumla ya Dola za Kimarekani **milioni 50** zitatolewa na Benki ya Dunia katika nyongeza iliyobaki.

Programu ya Kuimarisha Mamlaka za Miji (Urban Local Govt Strengthening Programme, ULGSP)

55. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya **shilingi milioni 59.5** ziliidhinishwa katika mwaka wa fedha 2014/2015 ili kutekeleza Mradi wa kuimarisha Halmashauri za Miji 18 nchini. Hadi kufikia mwezi Machi 2015 Serikali ilikuwa imepeleka Jumla ya **shilingi bilioni 29.3** katika Halmashauri zinazotekeleza mradi huu. Mradi umeendelea kufanya usanifu katika miji 16 baada ya kukamilisha usanifu wa jumla ya km 205.56 ambazo zinatarajiwa kujengwa kwa kiwango cha lami katika kipindi chote cha mradi. Kazi nyingine zitakazofanyika katika mradi ni pamoja na ujenzi wa standi za kisasa za mabasi katika Miji 13; ujenzi wa stendi 7 za magari ya mizigo; ujenzi wa machinjio 6 ya kisasa; masoko 7; ujenzi wa mitaro ya maji ya mvua km17; ujenzi wa madampo na ununuzi wa vifaa vya kusomba taka katika miji 8.

56. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi 2015, katika Km29.5 kazi zinazoendelea ni pamoja na ujenzi wa barabara katika miji 13 ya mradi; ujenzi wa standi 4 za mabasi, ukarabati wa dampo moja ,ununuzi wa vifaa vya kuhifadha taka (50skip busket) na ununuzi wa magari matatu ya

kusomba taka katika miji ya Songea, Geita na Iringa. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 Mamlaka hizi zitaendelea kutekeleza shughuli mbalimbali za maendeleo ambapo jumla ya **shilingi bilioni 83.9** zimepangwa kutumika.

Mradi wa Kuendeleza Jiji la Dar es Salaam (Dar es Salaam Metropolitan Development Project-DMDP)

57. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Mradi wa kuendeleza Jiji la Dar es Salaam (Dar es salaam Metropolitan Development Project DMDP) utatekelezwa kwa fedha za mkopo wa Jumla ya Dola za kimarekani **Milioni 300** toka Benki ya Dunia. Kazi zilizopangwa ni Kuimarisha Miundombinu ya barabara za Mitaa zitakazounganisha barabara kuu ya Usafiri wa Mabasi Yaendayo Haraka (DART); Kudhibiti mafuriko kwa kujenga mifereji mikubwa na midogo ya maji ya mvua katika maeneo yanayoathiriwa na mafuriko ya mara kwa mara katika mabonde ya Jiji la Dar es Salaam; Kuimarisha mfumo wa ukusanyaji wa mapato ya ndani; Kuimarisha mfumo wa ukarabati na matengenezo ya Miundombinu; Kusaidia uandaaji wa mipango ya pamoja ya usafirishaji na Matumizi ya Ardhi (Integrated transport and Land-use Planning) na, Kuboresha Mfumo wa Mipango Miji katika Manispaa za Jiji la Dar es salaam (Urban Planning Systems).

58. **Mheshimiwa Spika**, mradi huu umegawanyika katika sehemu tatu za utekelezaji ambapo **Sehemu ya kwanza ni** kuboresha miundombinu ya barabara na mifumo ya maji ya mvua kwa lengo la kupunguza mafuriko katika mabonde matano katika Halmashauri zote za Jiji la Dar es Salaam. Mabonde hayo ni Bonde la Msimbazi, Bonde la Mto Sinza, Bonde la Mto Kizinga, Bonde la Mpogo, na Bonde la Tuangoma. **Sehemu ya Pili ni** kuwawezesha wananchi wa kipato cha chini kuboresha huduma za msingi (Barabara, madaraja, njia za waenda kwa miguu, taa za barabarani pamoja na miradi ya ujenzi inayohusiana na usafi wa mazingira). **Sehemu ya tatu** itakuwa ni kuimarisha na kujenga uwezo wa Taasisi katika kutoa huduma.

59. **Mheshimiwa Spika**, ili mradi huu uweze kutekelezeka, Serikali itahitajika kulipa gharama za fidia ya mali za wananchi wote watakaoathirika kutokana na utekelezaji wa mradi huu. Jumla ya dola za **Kimarekani Milioni 23.4** zitatumika kwa ajili ya kulipa fidia. Aidha, Manispaa zote za Mkoa wa Dar es Salaam zimetenga fedha katika bajeti zao kwa ajili ya kulipa fidia

60. **Mheshimiwa Spika**, katika kuanza utekelezaji wa Mradi kwa mwaka wa fedha wa 2015/2016 jumla ya **Dola za Kimarekani milioni 10 sawa na shilingi bilioni 17.3** za Kitanzania zimetolewa. Kati ya fedha hizi jumla ya **shilingi bilioni 11.7** zitatumika kutekeleza shughuli za ujenzi wa miundombinu ya barabara katika Manispaa za Mkoa wa Dar es Salaam na **shilingi bilioni 5.6** zitatumika kwa ajili ya usimamizi wa shughuli za Mradi.

Programu ya usimamizi shirikishi wa misitu (PFM)

61. **Mheshimiwa Spika**, Programu ya Usimamizi Shirikishi wa Misitu (PFM) inafadhiliwa na Serikali ya Finland na inatekelezwa kulingana na Sera ya Taifa ya Misitu ya mwaka 1998. Mwaka wa fedha 2014/2015 mradi utafikia mwisho. Utekelezaji utakuwa endelevu hata baada ya kufikia ukomo wa ufadhili. Fedha za ndani zitaendelea kutengwa kuendeleza programu hiyo. Halmashauri za Wilaya zinazohusika ni za Mikoa ya Lindi, Morogoro, Tanga, Kigoma Ruvuma, Rukwa, na Kagera.

62. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2014/2015 **shilingi milioni 437** zilitengwa kwa ajili ya uratibu na utekelezaji wa shughuli za usimamizi katika Halmashauri zinazotekeleza Programu. Kati ya fedha hizo **shilingi milioni 77** ni kwa ajili ya shughuli za uratibu

na **shilingi milioni 360** ni kwa ajili ya utekelezaji wa kazi katika ngazi ya Halmashauri. Hadi Machi 2015 **shilingi milioni 44** zilikuwa zimetolewa kwa ajili ya uratibu ngazi ya Mikoa na **shilingi milioni 360** kwa ajili ya Halmashauri.

63. **Mheshimiwa Spika**, Programu imefanikiwa kuviwezesha jumla ya **Vijiji 195** kutambua, kutenga na kuhifadhi rasilimali zilizomo katika misitu ya jamii **226** iliyopo ndani ya ardhi ya Vijiji vyao yenye jumla ya **hekta 293,795**. Misitu hiyo inasimamiwa na Serikali za Vijiji kupitia Kamati za Maliasili za Vijiji ambazo zimeweka Mipango ya Usimamizi na Sheria Ndogo. Aidha, jumla ya wananchi **1,500** wamewezeshwa kushiriki katika shughuli ya ufugaji nyuki kama shughuli mbadala ya kujiongezea kipato. Mradi umepanga kuviwezesha Vijiji vilivyokwisha kamilisha hatua za usimamizi shirikishi kuandaa mipango ya uvunaji endelevu wa rasilimali zilizopo katika misitu yao hususan mbaao na mkaa.

Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Kilimo (ASDP)

64. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka 2014/2015, Halmashauri zilitengewa jumla ya **shilingi bilioni 34** kwa ajili ya utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (DADPs). Kati ya fedha hizo, **shilingi bilioni 6.5** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya uwekezaji (*investment interventions*) ambayo haikukamilika kipindi cha utekelezaji wa ASDP 1, **shilingi bilioni 4.5** kwa ajili ya kuboresha huduma za ugani katika Halmashauri, na **shilingi bilioni 23** kwa ajili ya ujenzi wa miradi ya umwagiliaji.

65. **Mheshimiwa Spika**, hadi kufikia Machi 2015, jumla ya **shilingi bilioni 10.2 sawa na asilimia 44.35** zilikuwa zimepelekwa katika Halmashauri. Kati ya fedha hizo **bilioni 6.5** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya uwekezaji ambayo haikukamilika kipindi cha utekelezaji wa ASDP 1. Aidha, katika kipindi hicho Halmashauri zilipokea **shilingi bilioni 4.5** kwa ajili ya kutekeleza miradi mbalimbali ikiwemo ya kuimarisha huduma za Ugani ambazo ni pamoja na: kukamilisha ujenzi wa Vituo vya Rasilimali za Kilimo vya Kata, kuimarisha Mashamba Darasa na kujenga uwezo wa Halmashauri katika kutoa huduma bora za Ugani.

66. **Mheshimiwa Spika**, Halmashauri zimeendelea kutekeleza na kukamilisha miradi mbalimbali ya Maendeleo ya Kilimo kwa kutumia fedha za bakaa la mwaka 2011/2012, 2012/2013, 2013/2014 na fedha za 2014/2015 ambapo hadi kufikia Machi 2015, jumla ya malambo **12** yalikuwa yamejengwa na mengine kukarabatiwa kwa ajili ya matumizi ya maji ya mifugo. Masoko ya msingi ya Mifugo 26, machinjio 13, na vituo vya kukusanyia maziwa 20 vimejengwa ambapo zaidi ya wakulima/wafugaji **32,274** pamoja na vikundi vya wakulima zaidi ya **223** vimenufaika. Majosho **33** na Vituo **7** vya tiba za Mifugo vimejengwa na wanyama zaidi ya **3,425,104** wamepatiwa chanjo dhidi ya magonjwa mbalimbali. Vilevile, chini ya Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo nchini matrekta **439 yenye** thamani ya **shilingi 14,509,745,932** na matrekta **4,054** ya kukokotwa kwa mikono yenye thamani ya **shilingi 27,093,374,230** (Power tillers) yamenunuliwa katika kipindi cha utekelezaji wa programu hii (2009 hadi 2014). Aidha, Vituo **15** vya kutolea huduma za mafunzo kwa zana za kilimo vimejengwa na kufanya jumla ya vituo kuwa 215 na wakulima zaidi ya 234,322 wamenufaika.

67. **Mheshimiwa Spika**, barabara zenye urefu wa kilomita **42** na madaraja **3** yamejengwa, ambapo wazalishaji wa mazao ya kilimo zaidi ya **29,277** wamenufaika. Ng'ombe zaidi ya **4,299** na mbuzi **463** wamenunuliwa na kuboreshwa. Aidha, kilo **22,000** za mbegu bora za mazao zimegawiwa kwa vikundi **244** na kusambazwa kwa wakulima wengine. Wafugaji wamepatiwa madume bora ya ng'ombe **20** na mbuzi **320** kwa lengo la kuongeza uzalishaji ambapo wakulima zaidi ya **7,500** wamenufaika. Kwa upande wa wataalam wa huduma za

ugani, idadi yao imeongezeka kutoka **3,326** mwaka 2006/2007 na kufikia Wataalam **12,275** katika kipindi cha 2014/ 2015 na kati yao **7,975** ni wataalam wa Kilimo na **4,300** ni wa Mifugo.

68. **Mheshimiwa Spika**, ufuatiliaji umefanyika kuhusiana na migogoro kati ya wakulima na wafugaji na watumiaji wengine wa ardhi ili kujua chanzo cha migogoro hiyo kwa kushirikiana na Kamati za Ulinzi na Usalama za Mikoa kwa kupata taarifa katika Mikoa yote. Katika kufuatilia imebainika kuwa baadhi ya vyanzo vya migogoro hiyo ni; (i) Kukosekana kwa mipango bora ya matumizi ya ardhi kwenye Vijiji (ii) Mabadiliko ya tabianchi yanayosababisha ukame na hivyo kuwafanya wafugaji kuhamahama kutoka sehemu moja kwenda nyingine, (iii) Baadhi ya wakulima na wafugaji kutotii Sheria kwenye Vijiji vyenye mpango wa matumizi bora ya ardhi na (iv) Baadhi ya viongozi katika ngazi mbalimbali kutuhumiwa kupokea rushwa na hivyo kuwaruhusu wakulima au wafugaji kulima au kufuga maeneo yasiyoruhusiwa.

69. **Mheshimiwa Spika**, hatua zilizochukuliwa ni kuhimiza kuwepo kwa mipango bora ya matumizi ya ardhi kwenye maeneo ya Vijiji; kuwahimiza wananchi kuzingatia Sheria zilizowekwa kuhusu mipango ya matumizi bora ya ardhi na kuwachukulia hatua za kinidhamu viongozi wanaohibitika kupokea rushwa na hivyo kutofuata Sheria; na kuwataka wananchi waheshimu Sheria za nchi na kuepuka kujichukulia Sheria mkononi na wale wanaozikiuka, Sheria kuchukua mkondo wake.

70. **Mheshimiwa Spika**, katika kutekeleza Programu ya Tekeleza kwa Matokeo Makubwa sasa kwa kushirikiana na Wizara za Kisekta, Ofisi yangu itaendelea kuzisimamia Halmashauri 28 zinazotekeleza Programu za kilimo. Aidha, katika eneo hili skimu za umwagiliaji **78** zitafufuliwa, kukarabatiwa na kujengwa. Maghala **275** yataendelea kujengwa na kukarabatiwa na mashamba makubwa **25** ya uwekezaji kwa ajili ya kilimo cha mpunga na miwa yatalimwa. Jukumu kubwa ni kuwajengea uwezo wakulima, kupeleka wataalamu, kuandaa miongozo ya kisheria ya Umoja wa Umwagiliaji na kuajiri wakandarasi na kuwasimamia kwa lengo la kutoa huduma bora kwa jamii katika maeneo husika.

71. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Halmashauri zinaelekezwa kutenga asilimia 20 ya mapato yatokanayo na makusanyo ya mazao ya kilimo, na asilimia 15 ya mapato yatokanayo na makusanyo ya mazao ya mifugo ili kuendelea kugharamia miradi ya Sekta hizo katika maeneo husika kwa sababu Programu ya ASDP I imefikia mwisho Juni 2014.

Programu ya Maji na Usafi wa Mazingira Vijijini (RWSSP)

72. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015 Halmashauri zimeteteleza na kukamilisha miradi mbalimbali ya Programu ya Maendeleo ya Sekta ya Maji nchini, ambapo hadi kufikia Machi 2014 jumla ya Halmashauri **167** zimekuwa zinatekeleza ujenzi wa miundombinu ya maji na kampeni ya usafi wa mazingira Vijijini. Aidha, kazi hizi zipo katika hatua mbalimbali za utekelezaji.

73. **Mheshimiwa Spika**, jumla ya vituo vya huduma za maji **9,452** vimejengwa na watu wanaokadiriwa kufikia milioni **2.36** wananufaika na huduma ya Maji Vijijini. Pia, jumla ya watu **110,131** wamehamasishwa juu ya usafi wa mazingira na matumizi bora ya vyoo vya kisasa. Jumla ya vituo vya kunawia mikono **122,294** vimejengwa na Vijiji **1,019** vinapata huduma ya usafi wa mazingira kutoka kwa watoa huduma. **Shilingi bilioni 488.88** zilipangwa kugharamia utekelezaji wa programu ya Maji Vijijini. Hadi Machi 2015 jumla ya **shilingi bilioni 59.54** Sawa na asilimia 12.18 zimepelekwa kwenye Halmashauri na Sekretarieti za Mikoa. **Shilingi bilioni 43.3** zimetumika kwa kipindi husika zikiwa pia ni sehemu ya bakaa la mwaka wa fedha 2013/2014. Katika mwaka wa fedha 2015/2016 eneo hilo litaendelea kuimarishwa kwa kutoa elimu ya usimamizi na kuajiri wataalam.

Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa Bodi ya Mikopo ya Serikali za Mitaa

74. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015, Bodi ya Mikopo ya Serikali za Mitaa imeendelea kutekeleza majukumu yake ya kutoa mikopo katika Halmashauri na pia kuendeleza mchakato wa kurekebisha muundo wa wake ili iwe Benki ya Maendeleo ya Serikali za Mitaa. Madhumuni ni kuwa na chombo kinachojitegemea, chenye uwezo wa kiutendaji wa kusimamia na kuendesha shughuli zake kikamilifu na kukidhi mahitaji ya mikopo katika ngazi zote za Mamlaka ya Serikali za Mitaa na kwa aina zote za miradi inayokubalika kupata mikopo.

75. **Mheshimiwa Spika**, shilingi bilioni 50 zitahitajika kuongeza mtaji kwa ajili ya kuanzisha benki ambapo shilingi bilioni 17 zitatoka Serikali Kuu, shilingi bilioni 11 kutoka Halmashauri na shilingi bilioni 22 zitatoka kwa Wadau mbalimbali ambao ni pamoja na Taasisi za Kifedha, Mamlaka za Hifadhi za Jamii na Washirika wa Maendeleo. Hadi Machi, 2015 Bodi ina mtaji wa shilingi bilioni 5.8 kutoka kwenye Halmashauri.

76. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015 Michango ya Akiba ya jumla ya shilingi milioni 98.5 imewasilishwa sawa na asilimia 29.5 ya shilingi milioni 334.2 zilizokadiriwa na kufanya michango yote ya Akiba kufikia jumla ya shilingi bilioni 5.4 sawa na asilimia 95.3 ya kiasi kilichopaswa kuchangwa cha jumla ya shilingi bilioni 5.6. Aidha, mchango wa nyongeza ya mtaji wa kuanzisha Benki mpya shilingi milioni 386.4 umechangwa kutoka kwenye Halmashauri, sawa na asilimia 5.72 ya mtaji wa shilingi bilioni 5.5 unaotakiwa kuongezwa. Kuhusu mikopo na riba, jumla ya shilingi milioni 473.9 zimerejeshwa na kulipwa sawa na asilimia 75.7 kati ya shilingi milioni 625.9 zilizokadiriwa.

77. **Mheshimiwa Spika**, hadi Machi, 2015 Bodi imepokea ruzuku ya Serikali ya jumla ya shilingi milioni 82.6 sawa na asilimia 28.3 ya shilingi milioni 292.2 zilizoidhinishwa. Vilevile, mikopo ya shilingi bilioni 1.3 imetolewa kwenye Halmashauri za Wilaya za; Kishapu, Bukombe, Namtumbo na Halmashauri ya Manispaa ya Morogoro. Mwaka 2015/2016, Bodi itaendelea kukamilisha mchakato wa marekebisho ya muundo wake na kutekeleza jukumu lake la msingi la kutoa mikopo kwa Halmashauri.

Chuo cha Serikali za Mitaa Hombolo

78. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2014/2015, Chuo cha Serikali za Mitaa Hombolo kimeteteleza yafuatayo; kudahili wanafunzi wapya 1,702 na kufanya idadi ya wanafunzi kuwa 2,338; Kuendesha mafunzo ya muda mfupi kwa wataalam na viongozi wa Mamlaka za Serikali za Mitaa; kuandaa Mtaala wa wawezeshaji wa mafunzo katika fani ya Manunuzi; kuandaa Mtaala wa Manunuzi na usimamizi wa mikataba kwa ajili ya Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa kushirikiana na Shirika la Maendeleo la Ubelgiji. Aidha, Chuo kiliendelea kukamilisha Awamu ya Kwanza ya Ujenzi wa Kituo cha Afya na shilingi 1,236,042,353 zimetumika.

79. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Chuo kitaendelea na; kuanzisha kozi mpya mbili za fani ya Usimamizi wa Manunuzi na Ugavi na Utunzaji wa Kumbukumbu kwa ngazi ya Cheti na Diploma; kuendelea na utoaji wa mafunzo ya muda mrefu kwa kudahili wanafunzi wapya 2,000; kutoa mafunzo ya muda mfupi yenye kuzingatia uhitaji, kupima na kufuatilia upatikanaji wa hati miliki ya ardhi ya eneo la Chuo lenye ukubwa wa ekari 750; kuendelea na utekelezaji wa Miradi mbalimbali ya Maendeleo (kukamilisha majengo matatu ya Kituo cha Afya); na, ukarabati wa miundombinu ya Chuo na utunzaji wa mazingira.

Mradi wa Mabasi Yaendayo Haraka Dar es Salaam (DART)

80. **Mheshimiwa Spika**, azma ya Serikali katika mradi wa Mabasi Yaendayo Haraka (DART) ni kuhakikisha inatekeleza malengo mahususi ambayo ni pamoja na:- kusimamia utekelezaji na uendeshaji wa mfumo wa mradi wa DART katika Jiji la Dar es salaam; kuweka utaratibu wa matumizi ya barabara kuu na ndogo kwa watumiaji wote ili kupunguza msongamano; na kuhakikisha kuwepo kwa Menejimenti ya Wakala inayolenga kuleta ufanisi na tija.

81. **Mheshimiwa Spika**, Mradi wa DART umesanifiwa na utajengwa katika awamu sita zenye urefu wa kilometa 130.3 katika barabara za Morogoro, Kilwa, Nyerere, Bagamoyo, Mandela, Mwai Kibaki na barabara nyingine zitakazochaguliwa baadaye. Inatarajiwa jumla ya vituo vikuu 18 na vituo vidogo 228 vitajengwa katika awamu zote sita zitakapokamilika. Hadi sasa, ujenzi wa miundombinu Awamu ya Kwanza uko katika hatua mbalimbali na Wakala anaendelea na usanifu wa Awamu ya Pili na ya Tatu.

82. **Mheshimiwa Spika**, Awamu ya Kwanza ya Mradi inahusisha ujenzi wa miundombinu ya njia maalum za mabasi ya DART zenye urefu wa Km.20.9 kwenye barabara ya Morogoro, toka Kimara hadi Kivukoni, ikijumuisha sehemu ya barabara ya Kawawa toka Morocco hadi Magomeni Mapipa na barabara ya Msimbazi hadi Kariakoo Gerezani. Mradi unagharamiwa na Fedha ya mkopo kutoka Benki ya Dunia (Dola za Kimarekani 327.37 milioni) na Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imetumia **shilingi bilioni 23.5** kwa ajili ya kugharamia ulipaji fidia ya mali zilizoathiriwa na miundombinu ya mradi.

83. **Mheshimiwa Spika**, Sekta Binafsi katika mradi inatarajiwa kuchangia Dola za Kimarekani **milioni 100** kwa ajili ya kuwekeza kwenye ununuzi wa mabasi, mfumo wa kisasa wa ukusanyaji nauli na utunzaji wa fedha zinazotokana na mfumo. Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Benki ya Dunia wanafanya taratibu za kupata fedha **shilingi bilioni 64.8** ili kufidia pengo lililojitokeza kutokana na kuongezeka kwa gharama za ulipaji mishahara ya vibarua wa Kampuni ya STRABAG na gharama zilizotokana na ongezeko la kazi za ziada wakati wa ujenzi wa miundombinu.

84. **Mheshimiwa Spika**, Mshauri Mwelekezi Kampuni ya Rabel Group ya Uholanzi wakishirikiana na Kampuni ya VELMA, Benki ya Dunia, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Wadau wa usafiri wa Umma katika Jiji la Dar es Salaam wamekamilisha taratibu za kumpata mtoa huduma katika mradi wa DART katika kipindi cha mpito (Interm Servicie Provider (ISP)"kwa kusaini mkataba tarehe 24 Aprili, 2015. Watoa huduma wa usafiri wa ndani wanatarajiwa kuanza kutoa huduma ifikapo Septemba, 2015. Makubaliano ya ISP yametokana na vipengele vilivyokubaliwa na pande mbili tarehe 13 Februari 2015 ambavyo ni pamoja na; i) ISP ambao watatoa huduma kati ya Mbezi na Kivukoni kwa kutumia jumla ya mabasi 76 kuanzia mwishoni mwa Juni, 2015; ii) Aina ya mabasi yatakayotumika ni Mabasi makubwa (Articulated Buses) 5 yenye urefu wa mita 18 na uwezo wa kubeba abiria 150, Mabasi ya ukubwa wa kati (Truck Buses) 50 yenye urefu wa mita 12 na uwezo wa kubeba abiria 80, Mabasi madogo (Feeder Buses) 21 yenye urefu wa mita 12 na uwezo wa kubeba abiria 80.

85. **Mheshimiwa Spika**, Wakala wa DART unaendelea kuwasiliana na SUMATRA ili kufikia makubaliano ya aina ya leseni itakayotolewa kwa watoa huduma ya mfumo na kiasi cha nauli kitakachotozwa bila kuathiri uwekezaji utakaofanywa na wawekezaji binafsi lakini ikizingatiwa uwezo wa wananchi kumudu gharama za nauli zitakazotozwa.

86. **Mheshimiwa Spika**, jitihada za kupanua mtandao wa utoaji huduma za mfumo wa DART kwa usanifu wa Awamu ya Pili na Tatu zinaendelea. Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB)

imeahidi kugharamia utekelezaji wa Awamu ya Pili katika barabara ya Kilwa yenye urefu wa Km.19 pamoja na ujenzi wa vituo vikuu vya Mbagala na Kariakoo. Ujenzi huu utajumuisha barabara za juu katika makutano ya barabara za Mandela/Kilwa na Nyerere/Chang'ombe.

87. **Mheshimiwa Spika**, kazi zitakazofanyika 2015/2016 ni pamoja na kuanza kutoa huduma za mpito kwa mfumo wa DART Awamu ya Kwanza (Kimara mwisho - Kivukoni); Kukamilisha maandalizi ya uendeshaji wa mfumo wa DART Awamu ya Kwanza na kumpata mtoa huduma ifikapo mwishoni mwa mwaka 2016. Vilevile, kukamilisha ajira za Wataalam Elekezi na watumishi ili kuimarisha na kuboresha maandalizi ya utoaji wa huduma za uendeshaji.

88. **Mheshimiwa Spika**, kazi nyingine itakayofanyika ni kuendelea na ujenzi wa kituo cha mawasiliano '**Control Centre**' na jengo la makao makuu ya DART katika eneo la kituo kikuu cha mabasi cha Ubungo; kukamilisha taratibu za upatikanaji wa hati miliki za maeneo ya DART Awamu ya Kwanza ili kuiwezesha Wakala kubuni vyanzo vya mapato katika mfumo; kuendelea na utekelezaji wa mpango mkakati wa mawasiliano wa Wakala wakati wa utoaji huduma za mpito (ISP); na kukamilisha mchakato wa kutafuta fedha kwa ajili ya ujenzi wa awamu ya II & III ifikapo katikati ya mwaka 2016.

Mfuko wa Pensheni wa Serikali za Mitaa

89. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2014/2015 na hususan kuanzia mwezi Julai, 2014 hadi kufikia Februari 2015, Mfuko umeweza kukusanya shilingi bilioni 191.79 sawa na asilimia 83 ya lengo la kukusanya shilingi bilioni 231.69. Kati ya kiasi hicho, shilingi bilioni 3.01 kilitokana na malipo yanayotolewa na Serikali kwa ajili ya kuubadilisha Mfuko kutoka mfumo wa Akiba na kuwa wa Pensheni na malipo hayo ni sawa na asilimia 36 ya malipo yatakatolewa.

Jedwali No.1: Makusanyo kwa miezi sita.

90. **Mheshimiwa Spika**, katika kipindi husika, Mfuko umetumia kiasi cha shilingi bilioni 191.79 kwenye malipo ya mafao, gharama za uendeshaji wa Shirika, matumizi ya maendeleo na katika uwekezaji kama ilivyoainishwa kwenye jedwali Na. 2 hapa chini.

Jedwali Na. 2: Matumizi ya miezi tisa - Tarakimu katika'000,000 shs

91. *Mheshimiwa Spika*, katika kutekeleza majukumu ya Mfuko kwa mwaka wa fedha 2015/2016 Mpango na Bajeti umeainisha shughuli na malengo mbalimbali yatakayotekelezwa. Shughuli na malengo hayo ni pamoja na: kuandikisha wanachama wapya 24,471 na kufanya idadi ya Wanachama kufikia 163,276 ifikapo Juni 2016; kukusanya shilingi bilioni 287.69 kutokana na Michango ya Wanachama; kukusanya shilingi bilioni 12.5 ambazo zinatarajiwa zitatolewa na Serikali ikiwa ni sehemu ya shilingi bilioni 107.3 ambazo zilianza kulipwa tangu mwaka 2007/2008 kwa ajili ya kuubadilisha Mfuko kuwa wa Pensheni; kupata kiasi cha shilingi bilioni 68.12 kutoka katika shughuli za uwekezaji; na Kukusanya kiasi cha shilingi bilioni 97.53 kutoka kwenye vitenga uchumi vilivyokomaa.

92. *Mheshimiwa Spika*, kutokana na malengo hayo Mfuko unatarajia kukusanya jumla ya shilingi bilioni 466.51 kutoka katika vyanzo hivyo. Mchanganuo wa vyanzo vya mapato mbalimbali unaonyeshwa katika Jedwali Na. 3 hapa chini:-

Jedwali Na.3: Makadirio ya vyanzo vya Mapato 2015/2016

93. **Mheshimiwa Spika**, makusanyo ya **shilingi bilioni 466.51** yanatarajiwa kutumika katika shughuli mbalimbali ikiwa ni pamoja na Malipo ya Mafao, gharama za uendeshaji wa Mfuko, bajeti ya maendeleo, kuutangaza Mfuko na shughuli za uwekezaji. Mfuko unatarajia kutumia kiasi cha **shilingi bilioni 110.31** kwa ajili ya malipo ya mafao kwa wanachama; Mfuko pia umetenga kiasi cha **shilingi bilioni 9.53** kwa ajili ya mikopo ya nyumba, mikopo ya kujikimu na mikopo ya elimu kwa ajili ya wanachama; kuwekeza **shilingi bilioni 324.05** katika maeneo mbalimbali ambayo ni sawa na asilimia 69 ya makusanyo na Kutekeleza mipango na mikakati maalum ya kuutangaza Mfuko na kusogeza huduma karibu zaidi na wanachama.

Jedwali Na. 4 linaonyesha mchanganuo wa matumizi kwa mwaka 2015/2016.

Jedwali Na. 4: Makadirio ya Matumizi ya Mfuko –

94. **Mheshimiwa Spika**, matarajio ya Mfuko ni kwamba rasilimali za Mfuko zitaongezeka kutoka **shilingi bilioni 926.16** Juni 30, 2015 hadi **shilingi bilioni 1,149.90** ifikapo Juni 2016, sawa na ongezeko la asilimia **24**.

Shirika la Elimu Kibaha

95. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2014/2015 Shirika la Elimu Kibaha lilikuwa na lengo la kuhudumia wagonjwa 200,000 katika Hospitali Teule ya Rufaa ya Mkoa wa Pwani. Hadi kufikia Desemba 2014 wagonjwa waliohudumiwa ni 62,325 sawa na asilimia 31. Aidha, Shirika lilikuwa na lengo la kutoa elimu ya utabibu kwa wanachuo 120, ambapo wanachuo 114 walipatiwa mafunzo hayo.

96. **Mheshimiwa Spika**, Shirika lilifuatilia ithibati kwa ajili ya Chuo cha Maafisa Tabibu Kibaha kuongeza kozi za kufundisha na imekubaliwa katika mwaka 2015/2016 kuongeza kozi ya Uuguzi ngazi ya Diploma, Famasia ngazi ya Cheti na Afisa tabibu ngazi ya Diploma. Pia, Shirika lilipokea madaktari 20 wa **'internship'** na wanachuo 100 kutoka Chuo Kikuu cha Dodoma wanaosomea udaktari kwa ajili ya mafunzo kwa vitendo katika Hospitali Teule ya Rufaa Tumbi.

97. **Mheshimiwa Spika**, katika kupambana na adui ujinga hadi kufikia Machi 2015 jumla ya wanafunzi 2,740 sawa na 100% waliendelea kupatiwa elimu na malezi bora na huduma za maktaba zilitolewa kwa wadau 9,913 sawa na asilimia 49.6 ya lengo la wadau 20,000. Mafunzo katika fani mbalimbali kupitia Chuo cha Maendeleo ya Wananchi Kibaha yameendelea kutolewa. Fani zilizohusika ni pamoja na kilimo na mifugo, ujenzi na useremala, umeme wa magari, upishi na ushonaji, uungaji na uundaji vyuma pamoja na udereva na wanachuo 560 walipatiwa mafunzo hayo.

98. **Mheshimiwa Spika**, Shirika, limetoa mafunzo ya kilimo na ufugaji bora wa ng'ombe kwa wananchi 80 na mafunzo ya udereva kwa wananchi 33 katika Mitaa 34 na Kata 7 za Halmashauri ya Mji Kibaha kwa wananchi 500 waliokuwa wamelengwa. Aidha, kwa ajili ya lishe bora wananchi wameuziwa maziwa lita 38,804 sawa na asilimia 44.9.

99. **Mheshimiwa Spika**, katika juhudi za kuongeza mapato ya ndani Shirika limeingia ubia na Kampuni ya Organia inayotarajia kuzalisha kuku milioni 165 kwa mwaka na kutoa ajira kwa vijana 1,200. Pia uwekezaji huu utatoa mafunzo kwa wakulima kuhusu ufugaji bora wa kuku wa kisasa wa mayai na nyama. Shirika pia lilingia ubia na Kampuni ya **'Watumishi Housing'** ambapo nyumba za kuishi 750 zitajengwa na kuwauzia/kuwapangisha watumishi wa Serikali na zingine zitajengwa kwa ajili ya biashara. Vilevile, Shirika limebuni na linaendelea kusanifu na kuendeleza Mfumo wa Kielektroniki wa ukusanyaji mapato katika hospitali ya rufaa Tumbi.

100. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2015/2016 Shirika la Elimu Kibaha litaendelea kuwa mstari wa mbele katika kutimiza Malengo ya kuanzishwa kwake ya kupambana na maadui watatu wa maendeleo ambao ni **Ujinga, Umaskini** na **Maradhi**. Shirika litatumia rasilimali na vitendea kazi kwa ufanisi kwa kushirikisha Sekta Binafsi na Umma (PPP) pia kutumia teknolojia ya habari na mawasiliano katika kufanikisha malengo.

Shukrani

101. **Mheshimiwa Spika**, napenda kuchukua fursa hii kuwashukuru wasaidizi wangu Mheshimiwa Agrey D.J. Mwanri (Mb) Naibu Waziri Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na Mheshimiwa Majaliwa Kassimu Majaliwa (Mb) Naibu Waziri Elimu kwa ushirikiano walionipa katika kutekeleza majukumu yangu ya uwaziri wa Nchi - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Nawatakia heri katika uchaguzi ujao. Aidha, naomba kuwashukuru Katibu Mkuu Bw. Jumanne A Sagini, Naibu Makatibu Wakuu Bw. Deo M. Mtasiwa - **Afya**, Kagyabukama E. Kiliba - **Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa** na Zuberi. M. Samataba - **Elimu**. Vilevile, niwashukuru Wakuu wa Mikoa, Wakuu wa Wilaya, Makatibu Tawala wa Mikoa, Wakurugenzi wa Halmashauri, Mameya na Wenyeviti wa Halmashauri.

102. **Mheshimiwa Spika**, vilevile nichukue fursa hii kuwashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa katika ngazi zake zote. Wote kwa pamoja nawashukuru kwa ushirikiano wao uliowezesha kukua kwa Sekta ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na kuonekana kwa mafanikio makubwa katika kutoa huduma kwa wananchi. Nawatakia kila la heri na tuendeleo kutimiza wajibu wetu pale tulipo.

103. **Mheshimiwa Spika**, kwa namna ya pekee naomba niwashukuru wananchi wa Mtwara Vijijini kwa kunivumilia mimi Mbunge wao wakati nilipokuwa mbali katika kutekeleza majukumu mengine ya Kitaifa. Nawaomba tuendeleo kudumisha umoja wetu tuliouanzisha wa kujenga maendeleo ya Wilaya yetu ya Mtwara Vijijini.

104. **Mheshimiwa Spika**, naomba kuwasilisha.

SPIKA: Sasa hivi namwita Mwenyekiti wa Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala, atakayewasilisha hotuba yake, nadhani tunaweza kumfikia Mwenyekiti wa Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara.

Mheshimiwa Mwenyekiti wa Kamati ya Katiba na Sheria!

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA, SHERIA NA UTAWALA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA

MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA OFISI HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. JASSON S. RWEIKIZA - MWENYEKITI WA KAMATI YA KATIBA, SHERIA NA UTAWALA:

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni za 99(5) na (9) na Kanuni ya 114(11) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili 2013, naomba kuwasilisha katika Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala, kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge, kwa mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Mafungu yaliyo chini ya Ofisi hii kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu Sera,Uratibu na Bunge inajumuisha Mafungu matano yafuatayo:-

- (i) Fungu 25 – Waziri Mkuu;
- (ii) Fungu 27 – Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa;
- (iii) Fungu 37 – Ofisi ya Waziri Mkuu;
- (iv) Fungu 42 – Mfuko wa Bunge; na
- (v) Fungu 61 – Tume ya Taifa ya Uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na mwenendo wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo, Taarifa iliyowasilishwa kwenye Kamati tarehe 5 Mei, 2015 inaonesha kuwa hadi tarehe 31 Machi, 2015, Ofisi ya Waziri Mkuu – Fungu 37, Ofisi ya Bunge Fungu 42 na Tume ya Taifa ya Uchaguzi – Fungu 61 kwa pamoja zilikuwa zimepokea shilingi 21.7 Kiasi hicho ni sawa na asilimia 75.7 ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo uwiano wa upatikanaji wa fedha kwa Taasisi hizo tatu ikilinganishwa na jumla ya fedha zote zilizopatikana kwa ajili ya miradi ya Taasisi hizo ulibadilika. Uchambuzi wa Kamati umeonesha kuwa Ofisi ya Waziri Mkuu imepanda kufikia asilimia 82.1 ya fedha zilizopokelewa, Ofisi ya Bunge imeshuka kufikia asilimia 17.2 ya fedha zilizopokelewa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi imeshuka zaidi kufikia asilimia 0.7 ya fedha zilizopokelewa.

Mheshimiwa Spika, mwenendo huu wa upatikanaji wa fedha umekuwa mzuri kwa miradi ya Maendeleo chini ya Fungu 37 – Ofisi ya Waziri Mkuu na si mzuri kwa Fungu 61- Tume ya Taifa ya Uchaguzi yenye jukumu muhimu na zito kwa mwaka wa fedha wa 2014/2015 na pia 2015/2016. Wakati Ofisi ya Waziri Mkuu ilipata asilimia 99 ya bajeti yake iliyoidhinishwa kwa Miradi ya Maendeleo, Tume ya Taifa ya Uchaguzi ilipata asilimia 7.4 tu ya bajeti yake iliyoidhinishwa kwa Miradi ya Maendeleo. Aidha, Ofisi ya Bunge iliyotarajiwa kuendelea na zoezi la ujenzi wa Ofisi za Wabunge ilipata asilimia 42.9 ya bajeti yake ya maendeleo, kiasi ambacho ni pungufu ya nusu ya Bajeti iliyoidhinishwa kwa ajili hiyo.

Mheshimiwa Spika, uzingatiaji wa maoni na ushauri wa Kamati kwa mwaka wa Fedha 2014/2015. Wakati wa kupitia na kuidhinisha Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taasisi zilizo chini ya Ofisi hii, Kamati ilitoa maoni na ushauri katika jumla ya mambo 30 kwa Mafungu matano chini ya Ofisi hii. Ili kujiridhisha na namna Serikali ilivyozingatia maoni na kutekeleza ushauri wake, Kamati ilipokea taarifa ya uzingatiaji wa maoni na utekelezaji wa ushauri uliotolewa, yapo mambo yaliyozingatwa na mengine ambayo hayakuzingatwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kutaja mifano michache ya ushauri uliozingatiwa na ule ambao haujazingatiwa ili

kuliwezesha Bunge lako Tukufu kufuatilia kwa karibu zaidi na kutekeleza wajibu wake ipasavyo katika kuisimamia Serikali. Mfano wa ushauri ulioteklezwa na kuzingatiwa ni kuhusu Ofisi ya Bunge.

Kamati ilishauri kuwa Ofisi hii imwelekeze Mtoa huduma ya Matibabu kwa Wabunge Kampuni ya *Jubilee Insurance* kutoa elimu kwa Waheshimiwa Wabunge kuhusiana na utaratibu wa kutoa huduma hiyo na aina ya hospitali zinazohusika na mkataba baina ya Ofisi hii na Kampuni hiyo ya Bima.

Taarifa zilizowasilishwa kwenye Kamati zinaonesha kuwa Kamati zote za Bunge zilifanyiwa semina iliyoendesha na Kampuni ya *Jubilee Insurance*. Katika Semina hiyo, Waheshimiwa Wabunge walieleweshwa kuhusu taratibu za utoaji wa huduma na hospitali zinazohusika.

Mheshimiwa Spika, mfano mwingine wa utekelezaji wa ushauri wa Kamati ambao Serikali imeuzingatia, unahusu Serikali kuiwezesha Tume ya Taifa kifedha na imeweza kuwapeleka watumishi wengi zaidi kushuhudia chaguzi mbalimbali zinazofanyika nchi jirani kwa lengo la kujifunza namna bora ya kusimamia uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kutekeleza baadhi ya maoni na ushauri wa Kamati, kuna sehemu kubwa ya ushauri haijazingatiwa. Kwa mfano, ushauri kuhusu kupunguza tozo la mapato ya Ofisi ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali yanayotokana na shughuli za upigaji chapa haujazingatiwa. Maelezo ya Serikali yanaonesha kuwa hadi sasa bado Serikali haijazingatia ushauri huo.

Mheshimiwa Spika, mfano mwingine wa kutokutekelezwa kwa ushauri wa Kamati ni kuhusu fedha za kuiwezesha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kuanza mchakato wa ujenzi wa jengo la Ofisi. Taarifa inaonesha kuwa Serikali haijazingatia hilo kwa hoja kuwa rasilimali nyingi zimeelekezwa kwenye uboreshaji wa Daftari la Kudumu la Mpiga Kura, Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu. Ni maoni ya Kamati kuwa jukumu hilo la Tume halikupaswa kufuta umuhimu wa kuiongezea Tume fedha kwa ajili ya ujenzi wa Ofisi.

Mheshimiwa Spika, Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa Fedha 2014/2015. Kamati ilitaka kujiridhisha kuhusu namna bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera Uratibu na Bunge na taasisi zake ilivyotekelezwa na hivyo kupitia taarifa iliyowasilishwa kwa ajili ya uchambuzi.

Naomba kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa utekelezaji wa malengo ya bajeti kwa mwaka wa fedha 2014/2015 ulikabiliwa na changamoto mbalimbali kama zilivyoripotiwa na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge. Miongoni mwa changamoto hizo ni:-

(i) Wizara na Taasisi nyingi za Serikali ikiwemo Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge, Ofisi ya Bunge na Taasisi zilizo chini yake kuchelewa kupata fedha katika mwaka wa fedha 2014/2015. Hali hii imeripotiwa kusababisha baadhi ya shughuli zilizopangwa kutotekelezwa kabisa na nyingine kutokutekelezwa kwa wakati.

(ii) Wakati Bunge likitekeleza majukumu yake ya kikatiba, imekuwa ikitokea umuhimu wa kuundwa kwa Kamati Maalum au Teule za Bunge ambazo gharama zake hazikuwepo katika makadirio ya matumizi kwa mwaka wa fedha husika. Hali hii inaathiri mwenendo wa matumizi ya fedha za Mfuko wa Bunge ikilinganishwa na mahitaji halisi ya matumizi yaliyoidhinishwa.

Mheshimiwa Spika, changamoto hizo zinahitaji kufanyiwa kazi ipasavyo badala ya kuishia kuziorodhesha. Kwa mfano, suala la kujitokeza kwa umuhimu wa kuundwa kwa Kamati Maalum za Bunge haliepukiki na ni utaratibu unaoliwezesha Bunge kutekeleza vema majukumu yake. Kwa sababu hiyo, ni maoni ya Kamati kuwa si utaratibu mzuri inapotokea hali hiyo kutoongeza fedha katika Fungu 42 kwa madhumuni hayo.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Makadirio ya Maduhuli kwa mwaka wa fedha 2015/2016; uchambuzi wa Kamati kuhusu Makadirio ya Matumizi unaonesha kuwa kuna ongezeko dogo sana la makadirio ya maduhuli ikilinganishwa na makadirio ya mwaka wa fedha 2014/2015. Wakati mwaka wa fedha 2014/2015 Makadirio yalikuwa ni jumla ya shilingi 4,998,233,000/= Makadirio ya maduhuli kwa mwaka wafedha 2015/2016 ni shilingi 5,009,930,000/=. Ongezeko hilo ni dogo sana ukilinganisha na uwezo wa Taasisi hizo wa kukusanya maduhuli. Ofisi ya Bunge na Msajili wa Vyama vya Siasa wamekadiriwa kukusanya kiasi kile kile cha mwaka wa fedha 2014/2015. Ni dhahiri kuwa hakuna vyanzo vipya katika Mafungu ya Taasisi hizo.

Mheshimiwa Spika, Makadirio ya Matumizi ya Kawaida, Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi unaonesha kuwa kuna ongezeko la asilimia 111.7 ikilinganishwa na Makadirio ya Matumizi ya kawaida kwa mwaka wa fedha 204/2015. Kwa upande wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo kuna ongezeko la asilimia 79.7 ikilinganishwa na bajeti ya miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2014/2015.

Kamati ina maoni kuwa ongezeko hilo halitakuwa na maana yoyote iwapo upatikanaji wa fedha hautakuwa wa uhakika. Ni vema Serikali ikaweka mikakati ya kuwezesha upatikanaji wa fedha kadri ya bajeti ilivyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, Maoni na Mapendekezo ya Kamati; kwa kuzingatia taarifa iliyowasilishwa mbele ya Kamati mnamo Tarehe 5 Mei, 2015, pamoja na maombi ya fedha kwa mwaka wa Fedha 2015/2016, kama yalivyoainishwa kwa kila fungu, Kamati inatoa maoni na mapendekezo kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Waziri Mkuu na Ofisi ya Waziri Mkuu; Fungu 25 Na 37; baada ya kupitia malengo ya bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu ambaye ndiye msaidizi Mkuu wa Rais, Mratibu na Msimamizi Mkuu wa shughuli na mipango yote ya Serikali katika sekta zote nchini na ndani ya Bunge, mhimizaji mkuu wa utekelezaji wa mipango ya maendeleo ya wananchi mijini na vijijini na kuhakikisha kuwa kuna utendaji na usimamizi mzuri wa Serikali unaozingatia misingi ya utawala bora ili kuleta maendeleo endelevu, Kamati inashauri ifuatavyo:-

(i) Ofisi hii itengewa fedha za kutosha na rasilimali watu na vitendea kazi vya kisasa ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa lengo la kuwezesha uchaguzi kuwa haki, wa amani na wa utulivu.

Aidha, fedha zilizotengwa katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 kuhusiana na maandalizi ya Uchaguzi Mkuu zitolewe zote kabla ya kumalizika kwa mwaka wa fedha 2014/2015 ili kuhakikisha kuwa maandalizi hayo yanafanyika kama yalivyopangwa.

(ii) Ofisi ya Waziri Mkuu iweke utaratibu endelevu wa kutatua changamoto zinazokabili sekta mbalimbali za kiuchumi na kijamii mapema iwezekanavyo ili kuepusha migomo isiyo ya lazima ya wafanyabiashara na kunusuru athari za kiuchumi na kijamii kwa lengo la kuimarisha uchumi, amani na utulivu.

(iii) Ofisi ya Waziri Mkuu ihakikishe inaandaa Kanuni za Uchaguzi mapema na kuzisambaza kwa wadau sanjari na kuongeza kasi ya utoaji elimu ya mpigakura kwa wananchi

ili wadau wote wa uchaguzi washiriki uchaguzi huo wakiwa na taarifa na elimu sahihi kuhusu masuala ya uchaguzi na kanuni za kufuata katika uchaguzi huo.

(iv) Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu ifanye tathmini ya athari kubwa zilizotokana na ukame ulioyakumba baadhi ya maeneo pamoja na mvua zinazoendelea kunyesha katika maeneo mbalimbali nchini ili kuweza kubaini hasara na ukubwa na maafa hayo na hatimaye kuchukua hatua za haraka za kurejesha miundombinu iliyoharibika katika hali yake ya awali.

(v) Mheshimiwa Spika, Serikali ikamilishe awamu ya kwanza ya ujenzi na kuanza awamu ya pili inayohusisha ujenzi wa Ofisi na Makazi ya Waziri Mkuu Dodoma ili kufanikisha azma njema ya Serikali katika ujenzi huo.

(vi) Ili kutimiza azma ya Serikali ya kuhamishia Makao Makuu Dodoma:-

(a) Serikali iendelee kutoa elimu kwa wananchi kuhusu umuhimu wa kuendelea na kupanga miji ikiwemo Makao Makuu ya Serikali Dodoma.

(b) Ili kutimiza azma ya serikali kuamua kuhamishia Makao Makuu ya nchi Dodoma tangu mwaka 1973, Serikali iweke kipaumbele kwa kutenga bajeti ya kutosha na kuhakikisha fedha zinazotengwa kwa ajili ya kuendeleza mji zinatolewa ikiwa ni pamoja na kiasi cha shilingi 500,000,000/= zilizotengwa kwa mwaka 2014/2015 kwa ajili ya kuendeleza Makao Makuu Dodoma.

(vii) Kwa kuwa Idara ya Maafa ilianzishwa kwa nia ya kuweka mfumo madhubuti wa kukabiliana, kutekeleza na kuratibu kikamilifu shughuli za kubiliana na maafa:-

(a) Serikali iharakishe Kanuni za Sheria ya Usimamizi wa Maafa ili kuwezesha utekelezaji wa sheria hiyo na kuhakikisha kuwa sheria hiyo inaanza kutumika mapema iwezekanavyo.

(b) Sheria Mpya ya Maafa itakapoanza kutumika, taasisi zinazoanzishwa kwa Mujibu wa Sheria hiyo ziboreshe kwa kujengewa uwezo wa fedha na rasilimali watu, ujuzi na vifaa, kwa lengo la kuisaidia nchi yetu kukabiliana na maafa ya aina mbalimbali yatakayoweza kujitokeza kama ilivyokusudiwa.

(c) Katika kipindi cha mpito kabla Sheria Mpya haijaanza kutumika, Serikali iharakishe kutoa huduma zinazostahili kama chakula na madawa kwa wahanga wa maafa ili kupunguza athari kubwa zaidi zinazoweza kujitokeza kama hatua za haraka hazitachukuliwa.

(viii) Serikali iboreshe Ofisi ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kununua mashine zinazoweza kuchapa pande mbili za karatasi kwa wakati mmoja na kwa haraka.

Aidha, inunue mtambo mmoja mkubwa wa umaliziaji (*print-finishing*) ili kuwezesha kukusanya na kufunga vitabu na majarida mbalimbali yanayochapishwa kwa haraka na ufanisi.

(ix) Serikali iharakishe mchakato wa kumtafuta Mtaalam Mshauri Mwelekezi ambaye atafanya utafiti wa namna bora ya kuendesha idara hii.

(x) Serikali ihakikishe fedha zinazotengwa kwa ajili ya idara hii, zinatolewa zote na kwa wakati.

(xi) Pamoja na Serikali kuwa na mfumo wa utekelezaji wa ahadi zinazotolewa na viongozi wakuu wa nchi akiwemo Rais, Makamu wa Rais na Waziri Mkuu, hata hivyo utekelezaji wa ahadi hizo umekuwa si wa kiwango cha kuridhisha.

(xii) Katika kuelekea uchaguzi Mkuu mwezi Oktoba, Ofisi ya Waziri Mkuu katika kusimamia na kuratibu shughuli za Serikali, ihakikishe inatoa elimu kikamilifu kwa wananchi kuhusu umuhimu na jukumu la kila mwananchi la kulinda na kudumisha amani na utulivu wa nchi pasipokujali tofauti za dini, itikadi na tofauti za vyama.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa Fungu 27. Hii ni Idara ya Serikali Inayojitegemea iliyoanzishwa chini ya Sheria ya Vyama vya Siasa Na. 5 ya mwaka 1992. Idara hii ilianzishwa kwa madhumuni mahsusi ya kufanikisha mfumo wa demokrasia nchini ulioanzishwa baada ya marekebisho ya nane ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambapo mfumo wa vyama vingi ulianzishwa. Ili kuhakikisha kuwa demokrasia inaendelezwa na kuimarishwa kikamilifu, Kamati inashauri kama ifuatavyo:-

(i) Kwa kuwa shughuli za siasa zinaongezeka siku hadi siku, Ofisi ya Msajili wa Vyama Vya Siasa iwezeshe kikamilifu kwa kutengewa bajeti ya kutosha na kuajiri rasilimali watu wa kutosha na wenye weledi unaostahili.

(ii) Kwa kuzingatia kuwa nchi yetu inaelekea katika uchaguzi mkuu, Serikali iharakishe mchakato wa kuleta Bungeni Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa (*The Political Parties Act, CAP 258 Revised Edition 2002*) pamoja na Sheria ya Gharama za Uchaguzi ya mwaka 2010 ili kuondoa dosari zilizopo katika sheria hizo kabla ya Uchaguzi Mkuu wa mwezi Oktoba, 2015.

(iii) Ofisi ya Msajili wa Vyama Vya Siasa iendeele kuratibu kwa karibu zaidi masuala ya maridhiano kwa Vyama vya Siasa kupitia Baraza la Demokrasia nchini (*Tanzania Centre for Democracy*) ili kukuza na kuimarisha demokrasia kwa lengo la kudumisha amani na utulivu nchini.

(iv) Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa iendeele kufuatilia kuratibu uchukuaji wa hatua stahiki kwa Vyama vya Siasa vinavyokiuka sheria na taratibu za uendeshaji wa shughuli za siasa.

Mheshimiwa Spika, Mfuko wa Bunge, Fungu 42. Kamati inaipongeza Ofisi ya Mheshimiwa Spika pamoja na Tume ya Utumishi wa Bunge kwa kuendelea kutoa ushauri na mapendekezo kwa Mheshimiwa Rais ya kuboresha maslahi ya Waheshimiwa Wabunge na watumishi wa Bunge, ili kuhakikisha kuwa Wabunge na watumishi wa Bunge wanatekeleza majukumu yao kwa ufanisi na kuleta tija kwa Taifa. Hata hivyo, ili kuhakikisha Bunge linatekeleza majukumu yake ipasavyo Kamati inashauri yafuatayo:-

(i) Ofisi ya Bunge ifuatilie kwa karibu Mchakato wa makabidhiano ya Ofisi 75 zilizojengwa na TAMISEMI kwa ajili Wabunge katika Majimbo husika na kuziwekea samani, ili kuwawezesha Waheshimiwa Wabunge kuanza kuzitumia katika kuwahudumia wananchi kwa karibu na kwa ufanisi zaidi.

(ii) Ofisi ya Bunge iendeele kushirikiana na Halmashauri za Wilaya, ili kuweka vigezo sahihi vya kuyatambua na kutenga maeneo ya ujenzi wa Ofisi za Waheshimiwa Wabunge.

(iii) Ofisi ya Bunge iwezeshe kikamilifu Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala, ili iweze kufutulia kwa karibu mchakato wa maandalizi ya Uchaguzi Mkuu ikiwemo uandikishaji wa daftari la mpiga kura unaoendelea katika maeneo mbalimbali nchini kwa lengo la kuhakikisha kuwa zoezi linaendeshwa kwa ufanisi.

(iv) Ofisi ya Bunge iharakishe mchakato wa kutafuta ofisi kwa ajili ya Waheshimiwa Wabunge wawapo Dodoma, ili kuwawezesha kutekeleza majukumu yao kwa umakini na ufanisi zaidi. Aidha, Kamati inashauri kuwa Ofisi ya Bunge ianze kufikiria uwezekano wa kujenga Jengo la Bunge (*Bunge Tower*), badala ya kupanga ofisi kwa ajili ya Wabunge, ili kuepusha gharama kubwa za kulipia pango.

(v) Serikali iwezeshe Ofisi ya Bunge kwa kuitengea bajeti ya kutosha kwa ajili ya kujenga Kijiji cha Bunge katika eneo la Ittega lililopo Manispaa ya Dodoma, ili kuwawezesha Waheshimiwa wabunge kuwa na makazi ya uhakika na usalama wawapo Dodoma kwa lengo la kuwawezesha kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Tume ya Taifa ya Uchaguzi, Fungu 61. Tume hii imeundwa kwa mujibu wa Ibara ya 74 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977. Tume imepewa jukumu la kusimamia na kuratibu uendeshaji wa Uchaguzi wa Rais na Wabunge katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na pia kuratibu na kuendesha uchaguzi wa Madiwani kwa Tanzania Bara.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua jitihada za Serikali katika kuiwezesha Tume hii ili iweze kutekeleza wajibu wake wa Kikatiba wa kusimamia uchaguzi hapa nchini. Hata hivyo ili kuboresha na kuimarisha Taasisi hii muhimu Kamati inashauri mambo yafuatayo:-

(i) Ili Tume hii iweze kutekeleza uboreshaji wa Daftari la Kudumu la Mpiga Kura ni vyema Serikali ikaongeze kasi ya utoaji wa fedha zinazotengwa kwa ajili ya kazi hii muhimu.

(ii) Serikali iongeze msukumo wa kuingiza mashine za BVR zinazotumika katika zoezi la kuandikisha wapiga kura zilizosalia ambazo ni 3,140 kati ya mashine 8,000 zilizoagizwa na kuzilipia ili kuiwezesha Tume kukamilisha zoezi la uandikishaji mapema iwezekanavyo.

(iii) Tume ya Taifa ya Uchaguzi iharakishe kukamilisha zoezi la uandikishaji wa Daftari la Wapiga Kura kwa wananchi wote wenye sifa nchini ili kutoa nafasi ya kufanya uhakiki wa watu walioandikihwa kabla ya uchaguzi mkuu hapo mwezi Oktoba, 2015.

(iv) Tume kwa kushirikiana na wadau mbalimbali iendelee kutoa elimu ya uraia na umuhimu wa kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Mpiga Kura na kupiga kura, ili kuwahamasisha wananchi kujitokeza kupiga kura katika chaguzi mbalimbali nchini na pia katika Kura ya Maoni.

(v) Tume ya Taifa ya Uchaguzi iharakishe mchakato wa kugawa Majimbo ambayo mipaka yake imebadilika kutokana na kuanzishwa kwa Mikoa, Wilaya na Halmashauri Mpya na hivyo kulazimika kubadilisha majina ya Majimbo na kugawanya Majimbo hayo.

(vi) Kwa kuwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi inatakiwa kuwa huru katika utekelezaji wa majukumu yake, Serikali iwezeshe Tume hii kuajiri watumishi wa kutosha watakaoweza kufanya kazi hadi katika ngazi ya Mikoa na Halmashauri, ili kuondoa dhana kwamba kwa kutumia watumishi wa Halmashauri katika chaguzi kunaifanya Tume kutokuwa huru.

(vii) Kwa kuwa muda wa kuelekea uchaguzi umekaribia na bajeti kwa ajili hiyo inapitishwa hivi sasa, Serikali isimamishe zoezi la kugawa maeneo ya kiutawala ambayo hayatatengewa bajeti ili kuepusha adha ya kibajeti inayoweza kujitokeza.

Mheshimiwa Spika, mwisho, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa kunipa nafasi hii kuwasilisha maoni ya Kamati kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba, Sheria na

Utawala, napenda nitumie nafasi hii pia kukupongeza kwa dhati kwa jinsi unavyoliongoza Bunge hili ambalo ni chombo cha uwakilishi wa wananchi, kuisimamia na kuishauri Serikali ili kuhakikisha kuwa ustawi wa wananchi ndiyo kipaumbele cha kwanza.

Mheshimiwa Spika, nimpungeze pia Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwanza kwa jinsi anavyoratibu vizuri na kufuatilia kwa karibu shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Wizara zote katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwani sote tunatambua kuwa changamoto zinazoikabili Serikali yetu ni nyingi hivyo kuzisimamia shughuli zote hizo ni kazi kubwa.

Mheshimiwa Spika, aidha, katika kipindi chote alichokuwa Waziri Mkuu amekuwa karibu sana na Ofisi ya Bunge na amekuwa tayari kuzishughulikia changamoto mbalimbali zikiwemo za Kamati za Bunge wakati zinapotekeleza majukumu yake kwa niaba ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, naomba nimshukuru Mheshimiwa Jenista Mhagama, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Sera, Uratibu na Bunge) na Makatibu Wakuu, Naibu Makatibu Wakuu, Wakuu wa Taasisi, Idara na Vitengo pamoja na Maafisa wote, kwa maelezo na ufafanuzi wa kina walioutoa kwa Kamati wakati wa kuchambua bajeti ya Wizara hii na tayari kufanya kazi wakati wowote ambao Kamati ilihitaji kupata ufafanuzi kutoka kwao.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati, kwa kazi nzuri ya kujadili na kuchambua Makadirio haya. Umahiri na uzalendo wao kwa nchi uliwafanya kuvumilia na kufanya kazi hata katika mazingira magumu ili kukamilisha.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru kwa dhati Watumishi wa Ofisi ya Bunge, chini ya Uongozi mahiri, makini na madhubuti wa Dkt. Thomas Kasilillah, Katibu wa Bunge, kwa kusaidia sana Kamati yetu kutekeleza majukumu yake. Kipekee, nawashukuru Ndugu Charles Mloka, Ndugu Matamus Fungo, Ndugu Maria Mdulugu na Ndugu Abdallah Selemani kwa kuratibu vyema kazi za Kamati na kuhakikisha kuwa Taarifa hii inakamilika kwa wakati uliopangwa.

Mheshimiwa Spika, pia kipekee napenda niwashukuru sana wapiga kura na wananchi wote wa Jimbo la Bukoba Vijijini kwa msaada mkubwa sana na ushirikiano wanaonipa katika kutimiza majukumu yangu ya Kibunge.

Mheshimiwa Spika, sasa naomba Bunge lako Tukufu, likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu pamoja na Taasisi zake zote kama yalivyowasilishwa na Mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante.

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA, SHERIA NA UTAWALA KUHUSUUTEKELEZAJI
WA MAJUKUMU
YA OFISI YA WAZIRI MKUU KWA MWAKA WA FEDHA
2014/2015 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA
MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA
ILIVYOWASILISHWA MEZANI**

UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni za 99 (5) na (9) na 114 (11) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili 2013, naomba kuwasilisha katika Bunge lako tukufu Taarifa ya Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala, kuhusu Utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge, kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Mafungu yaliyo chini ya Ofisi hii kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Uratibu na Bunge inajumuisha Mafungu matano yafuatayo:-

- (a) Fungu 25 – Waziri Mkuu;
- (b) Fungu 27 – Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa;
- (c) Fungu 37 – Ofisi ya Waziri Mkuu;
- (d) Fungu 42 – Mfuko wa Bunge; na
- (e) Fungu 61 – Tume ya Taifa ya Uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, Katika Taarifa hii, Kamati inaripoti kuhusu yaliyobainika katika Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo, Uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji kwa mwaka wa fedha 2014/2015, Uchambuzi wa Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi pamoja na Maoni na Ushauri wa Kamati kutokana na uchambuzi huo.

YALIYOBAINIKA KATIKA UTEKELEZAJI WA MIRADI YA MAENDELEO

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na mwenendo wa utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo, Taarifa iliyowasilishwa kwenye Kamati tarehe 05 Mei, 2015 inaonesha kuwa hadi tarehe 31 Machi, 2015, Ofisi ya Waziri Mkuu – Fungu 37, Ofisi ya Bunge Fungu 42 na Tume ya Taifa ya Uchaguzi – Fungu 61 kwa pamoja zilikuwa zimepokea **shilingi 21,777,497,450/=** Kiasi hicho ni sawa na asilimia 75.7 ya Bajeti iliyoidhinishwa na Bunge kwa ajili ya Miradi hiyo.

Aidha, Wakati wa kupitisha Bajeti za Mafungu hayo, uwiano wa Bajeti zilizotengwa kwa ajili ya miradi ya Maendeleo kwa kila Fungu ikilinganishwa na Jumla ya fedha za Miradi ya Maendeleo kwa mafungu hayo matatu ni kuwa Bajeti ya Ofisi ya Bunge kwa miradi ya Maendeleo ni asilimia 30.4 ya Fedha zote za Miradi ya Maendeleo kwa taasisi hizo tatu, Waziri Mkuu asilimia 62.8 na Tume ya Taifa ya Uchaguzi asilimia 6.8 kama inavyoonekana katika Chati 01 ya Taarifa hii.

Chati 01: Mchanganuo wa Uwiano wa Bajeti zilizotengwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo uwiano wa upatikanaji wa fedha kwa taasisi hizo tatu ikilinganishwa na jumla ya fedha zote zilizopatikana kwa ajili ya miradi ya Taasisi hizo ulibadilika. Uchambuzi wa Kamati umeonesha kuwa Ofisi ya Waziri Mkuu imepanda kufikia asilimia 82.1 ya Fedha zilizopokelewa, Ofisi ya Bunge imeshuka kufikia asilimia 17.2 ya fedha zilizopokelewa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi imeshuka zaidi kufikia asilimia saba ya jumla

ya fedha zilizopokelewa. Mchanganuo huo unaonekana katika Chati namba mbili (2) ya Taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa mambo yaliyoshauriwa ni thelathini, naomba kutaja mifano michache ya Ushauri uliozingatiwa na hata ule ambao haujazingatiwa ili kuliwezesha Bunge lako tukufu kufuatilia kwa karibu zaidi na kutekeleza wajibu wake ipasavyo katika kuisimamia Serikali. Mfano wa Ushauri uliotekelwa na kuzingatiwa ni kuhusu Ofisi ya Bunge. Kamati ilishauri kuwa Ofisi hii imuelekeze Mtoa huduma ya Matibabu kwa Wabunge (Jubilee Insurance) kutoa elimu kwa Waheshimiwa Wabunge kuhusiana na utaratibu wa kutoa huduma hiyo na aina ya Hospitali zinazohusika na mkataba baina ya Ofisi hii na Kampuni hiyo ya Bima.

Taarifa zilizowasilishwa kwenye Kamati zinaonesha kuwa Kamati zote za Bunge zilifanyiwa Semina iliyoendeshwa na Jubilee Insurance. Katika Semina hiyo, Waheshimiwa Wabunge walieleweshwa kuhusu taratibu za utoaji wa huduma na Hospitali zinazohusika.

Mheshimiwa Spika, Mfano mwingine wa Utekelezaji wa Ushauri wa Kamati ambao Serikali imeuzingatia, unahusu Serikali kuiwezesha Tume ya Taifa kifedha na imeweza kuwapeleka Watumishi wengi zaidi kushuhudia chaguzi mbalimbali zinazofanyika nchi jirani kwa lengo la kujifunza namna bora ya kusimamia uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kutekeleza baadhi ya maoni na ushauri wa Kamati, kuna sehemu kubwa ya ushauri haijazingatiwa. Kwa mfano, ushauri kuhusu kupunguza tozo la mapato ya Ofisi ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali yanayotokana na shughuli za upigaji chapa haujazingatiwa. Maelezo ya Serikali yanaonesha kuwa hadi sasa bado Serikali haijafanyia kazi ushauri huo.

Mheshimiwa Spika, Mfano mwingine wa kutokutekelezwa kwa ushauri wa Kamati ni kuhusu fedha za kuiwezesha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kuanza mchakato wa ujenzi wa jengo la Ofisi. Taarifa inaonesha kuwa Serikali haijazingatia hilo kwa hoja kuwa rasilimali nyingi zimeelekezwa kwenye uboreshaji wa daftari la Kudumu la Mpiga Kura, Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu. Ni maoni ya Kamati kuwa jukumu hilo la Tume halikupaswa kufuta umuhimu wa kuiongezea Tume fedha kwa ajili ya ujenzi wa Ofisi.

MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaka kujiridhisha kuhusu namna bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera Uratibu na Bunge na taasisi zake ilivyotekelezwa na hivyo kupitia taarifa iliyowasilishwa kwa ajili ya uchambuzi. Naomba kulijulisha Bunge lako tukufu kuwa utekelezaji wa malengo ya bajeti kwa mwaka wa fedha 2014/2015 ulikabiliwa na changamoto mbalimbali kama zilizoripotiwa na Waziri wa nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge. Miongoni mwa changamoto hizo ni:-

(i) Wizara na Taasisi nyingi za Serikali ikiwemo Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge, Ofisi ya Bunge na Taasisi zilizochini ya Waziri Mkuu kuchelewa kupata fedha katika mwaka wa fedha 2014/2015. Hali hii imeripotiwa kusababisha baadhi ya shughuli zilizopangwa kutotekelezwa kabisa na nyingine kutokutekelezwa kwa wakati.

(ii) Wakati Bunge likitekeleza majukumu yake ya kikatiba, imekuwa ikitokea umuhimu wa kuundwa kwa Kamati Maalumu au Teule za Bunge ambazo gharama zake hazikuwepo katika makadirio ya matumizi kwa mwaka wa fedha husika. Hali hii inaathiri mwenendo wa matumizi ya fedha za mfuko wa Bunge ikilinganishwa na mahitaji halisi ya matumizi yaliyoidhinishwa.

Mheshimiwa Spika, changamoto hizo zinahitaji kufanyiwa kazi ipasavyo badala ya kuishia kuziorodhesha. Kwa mfano, suala la Kujitokeza kwa umuhimu wa kuundwa kwa Kamati maalum za Bunge haliepukiki na ni utaratibu unaoliwezesha Bunge kutekeleza vema majukumu yake. Kwa sababu hiyo, ni maoni ya Kamati kuwa si utaratibu mzuri inapotokea hali hiyo kutoongeza fedha katika Fungu 42 kwa madhumuni hayo.

UCHAMBUZI WA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016

Makadirio ya Maduhuli kwa mwaka wa fedha 2015/2016

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati kuhusu Makadirio ya matumizi unaonesha kuwa kuna ongezeko dogo sana la makadirio ya maduhuli ikilinganishwa na makadirio ya mwaka wa fedha 2014/2015. Wakati mwaka wa fedha 2014/2015 Makadirio yalikuwa ni jumla ya Shilingi **4,998,233,000/-** Makadirio ya maduhuli kwa mwaka wafedha 2015/2016 ni Sh. 5,009,930,000/-. Ongezeko hilo ni dogo sana ukilinganisha na uwezo wa Taasisi hizo wa kukusanya maduhuli, Ofisi ya Bunge na Msajili wa vyama vya siasa wamekadiriwa kukusanya kiasi kilekile cha mwaka wa fedha 2014/2015. Ni dhahiri kuwa hakuna vyanzo vipya katika Mafungu ya Taasisi hizo.

Makadirio ya Matumizi ya kawaida

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Makadirio ya Matumizi unaonesha kuwa kuna ongezeko la asilimia 111.7 ikilinganishwa na Makadirio ya Matumizi ya kawaida kwa mwaka wa fedha 2014/2015. Kwa upande wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo kuna ongezeko la asilimia 79.7 ikilinganishwa na bajeti ya miradi ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2014/2015. Kamati ina maoni kuwa ongezeko hilo halitakuwa na maana yoyote iwapo upatikanaji wa fedha hautakuwa na uhakika. Ni vema Serikali ikaweka mikakati ya kuwezesha upatikanaji wa fedha kadiri ya bajeti inayoidhinishwa na Bunge.

MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia taarifa iliyowasilishwa mbele ya Kamati mnamo Tarehe 5 Mei 2015, pamoja na maombi ya fedha kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 kama yalivyoinishwa kwa kila fungu, Kamati inatoa maoni na mapendekezo kama ifuatavyo:

Waziri Mkuu na Ofisi ya Waziri Mkuu: Fungu 25 Na 37

Mheshimiwa Spika, baada ya kupitia malengo ya bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu ambaye ndiye msaidizi Mkuu wa Rais, Mratibu na Msimamizi Mkuu wa shughuli na mipango yote ya Serikali katika sekta zote nchini na ndani ya Bunge, mhimizaji mkuu wa utekelezaji wa mipango ya maendeleo ya wananchi mijini na vijijini na kuhakikisha kuwa kuna utendaji na usimamizi mzuri wa Serikali unaozingatia misingi ya utawala bora ili kuleta maendeleo endelevu, Kamati inashauri yafuatayo:-

i) Ofisi hii iimarishwe kikamilifu kwa kutengewa fedha za kutosha na Rasilimali watu na vitendea kazi vya kisasa ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa lengo la kuwezesha uchaguzi kuwa haki, amani na utulivu. Aidha, fedha zilizotengwa katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 kuhusiana na Maandalizi ya Uchaguzi Mkuu zitolewe zote kabla ya kumalizika kwa mwaka wa fedha 2014/2015 ili kuhakikisha kuwa Maandalizi hayo yanafanyika kama yalivyopangwa.

ii) Ofisi ya Waziri Mkuu iweke utaratibu endelevu wa kutatua changamoto zinazokabili sekta mbalimbali za kiuchumi na kijamii mapema iwezekanavyo ili kuepusha migomo isiyo ya lazima ya wafanya biashara na kunusuru athari za kiuchumi na kijamii kwa lengo la kuimarisha uchumi, amani na utulivu.

iii) Ofisi ya Waziri Mkuu ihakikishe inaandaa Kanuni za Uchaguzi mapema na kuzisambaza kwa wadau sanjari na kuongeza kasi ya utoaji elimu ya mpigakura kwa wananchi ili wadau wote wa uchaguzi washiriki uchaguzi huo wakiwa na taarifa na elimu sahihi kuhusu masuala ya uchaguzi na kanuni za kufuata katika uchaguzi huo.

iv) Ofisi ya Waziri Mkuu ifanye tathmini ya athari kubwa zilizotokana na ukame ulioyakumba baadhi ya maeneo pamoja na mvua zinazoendelea katika maeneo mbalimbali nchini ili kuweza kubaini hasara na ukubwa na maafa hayo na hatimaye kuchukua hatua za haraka za kurejesha Miondombinu iliyoharibika katika hali yake awali.

Aidha, kwa maeneo ambayo tathmini imefanyika na athari mbalimbali kubainika kisha Mheshimiwa Waziri Mkuu kutoa ahadi ya kuchukua hatua stahiki, Serikali itekeleze ahadi zote zinazotolewa katika maeneo hayo.

v) Kuhusu mradi wa kuendeleza eneo la Makaburi ya Viongozi Mkoani Dodoma, Kamati inaendelea kushauri Serikali itilie maanani uwepo wa mradi huu kwa kuendelea kuutengea fedha na kuhakikisha kuwa fedha zinazotengwa kwa ajili ya Mradi huu zinatolewa ili zifanye kazi inayokusudiwa.

vi) Serikali ikamilishe awamu ya kwanza ya ujenzi na kuanza awamu ya pili inayohusisha ujenzi wa Ofisi na Makazi ya Waziri Mkuu Dodoma ili kufanikisha azma njema ya Serikali katika ujenzi huo. Aidha, Serikali ihakikishe kuwa kasi ya utoaji wa Fedha zinazotengwa kwa ajili ya ujenzi huo inaongezwa ikiwa ni pamoja na kuhakikisha kuwa fedha zilizotengwa kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 zinatolewa kabla ya kuisha kwa mwaka wa fedha.

vii) Ili kutimiza azma ya Serikali ya kuhamishia Makao Makuu ya Nchi, Dodoma:-

a) Serikali iendeele kutoa elimu kwa wananchi kuhusu umuhimu wa kuendeleza na kupanga miji ikiwemo makao Makuu ya Serikali Dodoma. Elimu ikitolewa ipasavyo itawawezesha wananchi kujjepusha na uvamizi wa maeneo ya mji au ujenzi holela ili kuepusha migogoro isiyo ya lazima kati ya Mamlaka na wananchi.

b) Ili kutimiza azma ya serikali kuamua kuhamishia Makao Makuu ya Nchi Dodoma tangu mwaka 1973, Serikali iweke kipaumbele kwa kutenga bajeti ya kutosha na kuhakikisha fedha zinazotengwa kwa ajili ya kuendeleza mji zinatolewa ikiwa ni pamoja na kiasi cha Shilingi 500,000,000/= zilizotengwa kwa Mwaka 2014/2015 kwa ajili ya kuendeleza makao makuu Dodoma.

c) Kwa kuwa azma ya Serikali ya kuendeleza Makao Makuu Dodoma ilitangazwa kwa amri, ni muda muafaka sasa kwa Serikali kuleta Muswada wa Sheria mahsusi kuhusu uanzishwaji na usimamizi wa Mamlaka ya Ustawishaji Makao Makuu Dodoma.

viii) Kwa kuwa Idara ya maafa ilianzishwa kwa nia ya kuweka mfumo madhubuti wa kukabiliana, kutekeleza na kuratibu kikamilifu shughuli za kubiliana na maafa:-

a) Serikali iharakishe Kanuni za Sheria ya Usimamizi wa Maafa ili kuwezesha utekelezaji wa Sheria hiyo na kuhakikisha kuwa Sheria hiyo inaanza kutumika mapema iwezekanavyo. Kuanza kutumika kwa kanuni na Sheria ya Usimamizi wa Maafa kutawezesha nchi yetu kukabiliana kikamilifu na maafa ya aina mbalimbali na kuwaepusha na athari kubwa zilizotokana na maafa.

b) Mara baada ya Sheria Mpya ya Maafa itakapoanza kutumika, taasisi zinazoanzishwa kwa Mujibu wa Sheria hiyo ziboreshwe kwa kujengewa uwezo wa fedha na rasilimali watu, ujuzi na vifaa, kwa lengo la kuisaidia nchi yetu kukabiliana na maafa ya aina mbalimbali yatakayoweza kujitokeza kama ilivyokusudiwa.

c) Katika kipindi cha mpito kabla Sheria Mpya haijaanza kutumika, Serikali iharakishe kutoa huduma zinazostahili kama chakula na madawa kwa wahanga wa maafa ili kupunguza athari kubwa zaidi zinazoweza kujitokeza kama hatua za haraka hazitachukuliwa.

ix) Serikali iboreshe Ofisi ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kununua Mashine zinazoweza kuchapa pande mbili za karatasi kwa wakati mmoja na kwa haraka. Aidha Mtambo Mmoja Mkubwa wa umaliziaji (print-finishing) ili kuwezesha kukusanya na kufunga vitabu na majarida mbalimbali yanayochapishwa kwa haraka na ufanisi.

x) Serikali iharakishe mchakato wa kumtafuta Mataalam Mshauri Muelekezi ambaye atafanya utafiti wa namna bora ya kuendesha idara hii kwa kushirikana na wabia wengine ili kujiendesha kibiashara na kujitegemea.

xi) Serikali ihakikishe fedha zinazotengwa kwa ajili ya idara hii, zinatolewa zote na kwa wakati ili kuiwezesha ofisi hii kufufuliwa na kutekeleza majukumu yake kwa mujibu wa dhumuni la kuanzishwa kwake.

xii) Pamoja na Serikali kuwa na mfumo wa utekelezaji wa ahadi zinazotolewa na viongozi wakuu wa Nchi wakiwemo Rais, Makamu wa Rais na Waziri Mkuu, hata hivyo utekelezaji wa ahadi hizo umekuwa si wa kiwango cha kuridhisha kwa kuwa taarifa kuhusu ahadi hizo kutoka Mikoani na Wilayani huchukua mda mrefu kuzifikia mamlaka za utekelezaji, ili kuhakikisha kuwa ahadi hizo zinatekelezwa, Kamati inashauri Serikali iandae utaratibu mwingine madhubuti wa kuratibu utekelezaji wa ahadi hizo ikiwepo kuanzisha idara maalumu katika Ofisi ya Waziri Mkuu itakayokuwa inashughulikia kwa karibu nakuratibu utekelezaji wa ahadi za viongozi hao.

xiii) Katika kuelekea uchaguzi Mkuu wa Mwezi Oktoba, 2015, Ofisi ya Waziri Mkuu katika kusimamia na kuratibu shughuli za Serikali, ihakikishe inatoa elimu kikamilifu kwa wananchi kuhusu umuhimu na jukumu la kila mwananchi la kulinda na kudumisha amani na utulivu nchi yetu pasipokujali tofauti za dini, itikadi na tofauti za vyama.

Msajili wa Vyama vya Siasa: Fungu 27

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Msajili wa Vyama Vya Siasa ni idara ya Serikali inayojitegemea iliyoanzishwa chini ya Sheria ya Vyama vya Siasa Na.5 ya mwaka 1992. Idara hii ilianzishwa kwa madhumuni mahsusi ya kufanikisha mfumo wa Demokrasia nchini ulioanzishwa baada ya marekebisho ya 8 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambapo mfumo wa Vyama vingi ulianzishwa. Ofisi hii ni muhimu kwa ustawi na ushamiri wa demokrasia hapa nchini. Ili kuhakikisha kuwa demokrasia inaendelezwa na kuiimarishwa kikamilifu, Kamati inashauri Kama ifuatavyo:-

i) Kwa kuwa shughuli za siasa zinaongezeka siku hadi siku, Ofisi ya Msajili wa Vyama Vya Siasa iwezeshe kikamilifu kwa kutengewa bajeti ya kutosha na kuajiri rasilimali watu wa kutosha na wenye weledi unaostahili pamoja na nyenzo za kisasa ili iweze kukabiliana na kasi ya ongezeko la shughuli za siasa pamoja na kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi kwa lengo la kukuza demokrasia kwa ustawi wa Taifa letu.

ii) Kwa kuzingatia kuwa nchi yetu inaelekea katika uchaguzi mkuu, serikali iharakishe mchakato wa kuleta Bungeni Muswada wa Marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa- "The political

parties Act, CAP 258 R.E 2002" pamoja na Sheria ya gharama za Uchaguzi ya Mwaka 2010 ili kuondoa dosari zilizopo katika sheria hizo kabla ya Uchaguzi Mkuu wa mwezi Oktoba 2015.

iii) Kwa kuwa Ofisi ya Msajili wa vyama vya siasa ni taswira ya nchi katika kuendeleza na kukuza Demokrasia nchini, Serikali ihakikishe inajenga majengo ya kisasa kwa ajili ya Ofisi hii ili kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi na kulinda hadhi na heshima ya nchi yetu.

iv) Ofisi ya Msajili wa Vyama Vya Siasa iendelee kuratibu kwa karibu zaidi masuala ya maridhiano kwa Vyama vya Siasa kupitia Baraza la demokrasia nchini(Tanzania Centre for Democracy) ili kukuza na kuimarisha Demokrasia Kwa lengo la kudumisha amani na utulivu nchini.

v) Ofisi ya Msajili wa Vyama vya siasa iendeleo kufuatilia kuratibu uchukuaji wa hatua stahiki kwa vyama vya siasa vinavyokiuka sheria na taratibu za uendeshaji wa shughuli za siasa.

vi) Msajili wa vyama vya siasa nchini kwa kushirikiana na Tume ya Taifa ya Uchaguzi watoe elimu ya kuhusu sheria ya Gharama za Uchaguzi(The Election Expenses Act) na Sheria ya Taifa ya Uchaguzi(The National Election Act) kwa wadau wote wa uchaguzi kabla ya wakati wa Uchaguzi ili kuwawezesha kuelewa matakwa ya sheria hizo na kuyazingatia wakati wa Uchaguzi Mkuu.

Mfuko wa Bunge: Fungu 42

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Ofisi ya Mheshimiwa Spika pamoja na Tume ya Utumishi wa Bunge kwa kuendelea kutoa **ushauri na mapendekezo kwa Mheshimiwa Rais ya kuboresha maslahi ya Waheshimiwa Wabunge na watumishi wa Bunge** ili kuhakikisha kuwa Wabunge na watumishi wa Bunge wanatekeleza majukumu yao kwa ufanisi na kuleta tija kwa taifa. Hata hivyo ili kuhakikisha Bunge linatekeleza majukumu yake ipasavyo Kamati inashauri yafuatayo:

i) Ofisi ya Bunge ifuatilie kwa karibu Mchakato wa makabidhiano ya Ofisi 75 zilizojengwa na TAMISEMI kwa ajili Wabunge katika Majimbo husika na kuziwekea samani ili kuwawezesha Waheshimiwa Wabunge kuanza kuzitumia katika kuwahudumia wananchi kwa karibu na kwa ufanisi zaidi.

ii) Serikali ifuatilie na kumaliza mgogoro wa kuhusu umiliki wa kiwanja kilichopo nyuma ya Ofisi ndogo za Bunge Dar es salaam ili Mkataba baina ya Ofisi ya Bunge na Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) wa kujenga jengo la Ofisi katika eneo hili uweze kutekelezwa na kukamilishwa mapema iwezekanavyo.

iii) Ofisi ya Bunge iendeleo kushirikiana na Halmashauri za Wilaya ili kuweka vigezo sahihi vya kuyatambua na kutenga maeneo ya ujenzi wa Ofisi za Waheshimiwa Wabunge. Lengo ni kuhakikisha kuwa Ofisi hizo zinajengwa katika maeneo stahiki kwa maslahi ya wananchi ili ziweze kutumika kwa miaka mingi inayokuja.

iv) Ofisi ya Bunge iwezeshe kikamilifu Kamati ya Katiba, Sheria na Utawala ili iweze kufutulia kwa karibu mchakato wa maandalizi ya Uchaguzi Mkuu ikiwemo uandikishaji wa Daftari la Mpiga Kura unaoendelea katika maeneo mbalimbali nchini kwa lengo la kuhakikisha kuwa zoezi linaendeshwa kwa ufanisi.

v) Ofisi ya Bunge iharakishe mchakato wa kutafuta ofisi kwa ajili ya waheshimiwa wabunge wawapo Dodoma ili kuwawezesha kutekeleza majukumu yao kwa umakini na Ufanisi zaidi. Aidha Kamati inashauri kuwa Ofisi ya Bunge ianze kufikiria uwezekano wa kujenga BUNGE TOWER badala ya kupanga ofisi kwa ajili ya Wabunge ili kuepusha gharama kubwa za kulipia pango.

vi) Tume ya Utumishi wa Bunge iendelee kusimamia na kutetea maslahi ya Wabunge na Watumishi wa Bunge na hasa kuwapandisha vyeo Watumishi wa Bunge wanaostahili kupandishwa vyeo ili kuwaepusha watumishi hao kukaa muda mrefu katika cheo kimoja.

vii) Serikali iwezeshe Ofisi ya Bunge kwa kuitengea bajeti ya kutosha kwa ajili ya kujenga kijiji cha Bunge katika eneo la Itega lililopo manispaa ya Dodoma ili kuwawezesha Waheshimiwa wabunge kuwa na makazi ya uhakika na usalama wawapo Dodoma kwa lengo la kuwawezesha kutekeleza majukumu yao kwa ufanisi.

Tume ya Taifa ya Uchaguzi: Fungu 61

Mheshimiwa Spika, Tume ya Taifa ya Uchaguzi imeundwa kwa mujibu wa Ibara ya 74 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977. Tume hii kwa mujibu wa Katiba na Sheria ya Taifa ya Uchaguzi (The National Election Act) imepewa jukumu la kusimamia na kuratibu uendeshaji wa Uchaguzi wa Rais na Wabunge katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na pia kuratibu na kuendesha uchaguzi wa madiwani kwa Tanzania Bara . Kamati inatambua jitihada za Serikali katika kuiwezesha Tume hii ili iweze kutekeleza wajibu wake wa Kikatiba wa kusimamia uchaguzi hapa nchini, Hata hivyo ili kuboresha na kuimarisha Taasisi hii muhimu Kamati inashauri kama ifuatavyo:-

i) Ili Tume hii iweze kutekeleza uboreshaji wa Daftari la Kudumu la Mpiga Kura ni vyema Serikali ikaongeze kasi ya utoaji wa fedha zinazotengwa kwa ajili ya kazi hiyo muhimu.

ii) Serikali iongeze msukumo wa kuingiza mashine za BVR zinazotumika katika zoezi la kuandikisha wapiga Kura zilizosalia ambazo ni 3140 kati ya mashine 8000 zilizoagizwa na kuzilipia ili kuiwezesha Tume kukamilisha zoezi la Uandikishaji mapema iwezekanavyo.

iii) Tume ya Taifa ya Uchaguzi iharakishe kukamilisha zoezi la uandikishaji wa Daftari la Kudumu la Mpiga Kura kwa wananchi wote wenye sifa nchini ili kutoa nafasi ya kufanya uhakiki wa watu walioandikihwa kabla ya uchaguzi mkuu unaotarajiwa kufanyika mwezi Oktoba, 2015.

iv) Tume kwa kushirikiana na wadau mbalimbali iendeleo kutoa elimu ya uraia na umuhimu wa kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Mpiga Kura na kupiga kura ili kuwahamasisha wananchi kujitokeza kupiga kura katika chaguzi mbalimbali Nchini na Kura ya Maoni.

v) Tume ya Taifa ya Uchaguzi iharakishe mchakato wa kugawa majimbo ambayo mipaka yake imebadilika kutokana na kuanzishwa kwa Mikoa, Wilaya na Halmashauri Mpya na hivyo kulazimika kubadilisha majina ya majimbo na kugawanya majimbo hayo.

vi) Tume ya Taifa ya Uchaguzi ihuishe kanuni za Uchaguzi mapema kwa kuwashirikisha wadau na kuhakikisha zinaeleweka vema kwa wananchi na wadau wote kabla hazijaanza kutumika ili kuwezesha kanuni hizo kuendana na wakati uliopo na kuhakikisha kuwa uchaguzi huo unafanyika kwa kufuata Sheria, Kanuni na Taratibu na kufanya uchaguzi kuwa huru, haki, utulivu na Amani.

vii) Serikali itenge fedha za kutosha na kutoa kwa wakati fedha zilizotengwa ili kuiwezesha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kuanza mchakato wa ujenzi wa Jengo la Ofisi yake ili kupunguza gharama za upangaji pamoja na kuiwezesha kufanya kazi katika mazingira bora na ya kisasa.

viii) Kwa kuwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi inatakiwa kuwa huru katika utekelezaji wa majukumu yake, Serikali iwezeshe Tume hii kuajiri watumisi wa kutosha watakaoweza kufanya kazi hadi katika ngazi ya mikoa na Halmashauri ili kuondoa dhana kwamba kwa kutumia watumishi wa Halmashauri katika chaguzi kunaifanya Tume kutokuwa huru.

ix) Kwa kuwa muda wa kuelekea uchaguzi umekaribia na bajeti kwa ajili hiyo inapitishwa hivi sasa, Serikali isimamisha zoezi la kugawa maeneo ya kiutawala ambayo hayatatengewa bajeti ili kuepusha adha ya kibajeti inayoweza kujitokeza.

7.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, mwisho, napenda kukushukuru wewe binafsi kwa kunipa nafasi hii kuwasilisha maoni ya Kamati kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba, Sheria na Utawala, napenda nitumie nafasi hii pia kukupongeza kwa dhati kwa jinsi unavyoliongoza Bunge hili ambalo ni chombo cha uwakilishi wa Wananchi kuisimamia na kuishauri Serikali ili kuhakikisha kuwa ustawi wa wananchi ndio kipaumbele cha kwanza.

Mheshimiwa Spika, nimpongeze pia Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda, Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwanza kwa jinsi anavyoratibu vizuri na kufuatilia kwa karibu shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Wizara zote katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwani sote tunatambua kuwa changamoto zinazoikabili Serikali yetu ni nyingi hivyo kuzisimamia shughuli zote hizo ni mzigo mkubwa.

Aidha, katika kipindi chote alichotumikia Nchi yetu Kama Waziri Mkuu umekuwa karibu sana na Ofisi ya Bunge na amekuwa tayari kuzishughulikia changamoto mbalimbali zikiwemo za Kamati za Bunge wakati zinapotekeleza majukumu yake kwa niaba ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, pia napenda nimshukuru Mheshimiwa Jenista Joachim Mhagama, (Mb) Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, Sera, Uratibu na Bunge na , Makatibu Wakuu, Naibu Makatibu Wakuu, Wakuu wa Taasisi, Idara na vitengo pamoja na Maafisa wote, kwa maelezo na ufafanuzi wa kina waliutoa kwa Kamati wakati wa kuchambua bajeti ya Wizara hii na tayari kufanya kazi wakati wowote ambao Kamati ilihitaji kupata ufafanuzi kutoka kwao.

Mheshimiwa Spika, kipekee, nawashukuru Wajumbe wote wa Kamati, kwa kazi nzuri ya kujadili na kuchambua Makadirio haya. Umahiri na uzalendo wao kwa Nchi yetu uliwafanya kuvumilia na kufanya kazi hata katika mazingira magumu ili kukamilisha. Kwa heshima naomba niwatambue kwa majina kama ifuatavyo:-

1)	Mhe. Jasson Samson Rweikiza, Mb	-	Mwenyekiti
2)	Gosbert Begumisa Blandes, Mb	-	M/Mwenyekiti
3)	Mhe. Abbas Zuberi Mtemvu, Mb	-	Mjumbe
4)	Mhe. Jaku Hashim Ayoub, Mb	-	Mjumbe
5)	Mhe. Nimrod Elirehema Mkono, Mb-		Mjumbe
6)	Mhe. Halima J. Mdee, Mb	-	Mjumbe
7)	Mhe. Fakharia K. Shomar, Mb	-	Mjumbe
8)	Mhe. Rukia Kassim Ahmed, Mb	-	Mjumbe
9)	Mhe. Ali Khamis Seif, Mb	-	Mjumbe
10)	Mhe. Felix Francis Mkosamali, Mb	-	Mjumbe

11)	Mh, Abdallah Sharia Ameir, Mb	-	Mjumbe
12)	Mhe. Mustapha B. Akunaay, Mb	-	Mjumbe
13)	Mhe. Mariam Reuben Kasembe, Mb	-	Mjumbe
14)	Mhe. Tundu A. Mughwai Lissu, Mb	-	Mjumbe
15)	Mhe. Deogratias A. Ntukamazina, Mb	-	Mjumbe
16)	Mhe. William Mganga Ngeleja, Mb	-	Mjumbe
17)	Mhe. Nyambari C.M. Nyangwine, Mb	-	Mjumbe
18)	Mhe. Ramadhan Haji Saleh	-	Mjumbe
19)	Mhe. Zahra Ali Hamad, Mb	-	Mjumbe
20)	Mhe. Shamsi Vuai Nahodha	-	Mjumbe

Aidha, napenda kuwashukuru kwa dhati watumishi wa Ofisi ya Bunge, chini ya Uongozi wa makini na madhubuti wa Dkt. Thomas D. Kasilillah, Katibu wa Bunge, kwa kuisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake. Kipekee nawashukuru ndugu Charles Mloka, ndugu Matamus Fungo, Maria Mdulugu na Abdallah Selemani kwa kuratibu vyema kazi za Kamati na kuhakikisha kuwa Taarifa hii inakamilika kwa wakati uliopangwa.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, sasa naomba Bunge lako Tukufu, likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu pamoja na Taasisi zake kama yalivyowasilishwa na Mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja.

Jasson Samson Rweikiza, (Mb.)

MWENYEKITI

KAMATI YA KATIBA, SHERIA NA UTAWALA

Mei, 2015

SPIKA: Sasa nitamwita Mwenyekiti wa Kamati ya Uchumi, Viwanda na Biashara! Kwa niaba yake atasoma Mheshimiwa Margareth Mkanga na nikuruhusu usomee hapo hapo. (Makofi)

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA UCHUMI, VIWANDA NA BIASHARA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. MARGARETH A. MKANGA (K.n.y. MWENYEKITI WA KAMATI YA UCHUMI, VIWANDA NA BIASHARA): Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Uchumi, Viwanda na Biashara na kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la mwaka 2013, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara kuhusu utekelezaji wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji kwa mwaka wa fedha 2014/2015, pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa kuhusu utekelezaji wa shughuli za Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji pamoja na Mashirika yaliyo chini yake kwa mwaka wa fedha 2014/2015 na Makadirio ya Bajeti ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua kwa kina taarifa hiyo na hatimaye kuishauri Wizara kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2014/2015 Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Uwezeshaji na Uwekezaji Fungu 37 ilitengewa jumla ya shilingi 9,721,751,000/= kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Miradi ya Maendeleo. Fedha za matumizi ya kawaida ilikuwa ni shilingi bilioni 7.8 ambapo shilingi bilioni tatu ilikuwa ni kwa ajili ya mishahara na shilingi bilioni 4.8 ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Fedha kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ni shilingi bilioni 2.04.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2015, fedha za matumizi ya kawaida zilizopokelewa na Wizara ni shilingi 3,336,562,312/= sawa na asilimia 42.3 tu ya fedha zilizoidhinishwa.

Mheshimiwa Spika, katika Kituo cha Uwekezaji Tanzania (*TIC*) kilisajili miradi 663 iliyotarajiwa kuweka mitaji yenye thamani ya Dola za Kimarekani shilingi milioni 12,198.92 na kutoa ajira zipatazo 71,185 ikiwa ni ajira mpya na miradi hiyo yote inamilikiwa na Watanzania.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Viwanda ndiyo inayoongoza kwa kusajili miradi 261, ikifuatiwa na Sekta ya Usafirishaji wa Mizigo miradi 171, ikifuatiwa na Sekta ya Utalii Miradi 119, Sekta ya Majengo na Biashara miradi 110 na miradi ipatayo 102 katika sekta nyinginezo.

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha utoaji huduma *TIC* inafanya kazi kwa mfumo wa *One Stop Centre* unaohudumia wawekezaji, ili kuharakisha upatikanaji wa vibali mbalimbali vya utekelezaji wa miradi.

Mheshimiwa Spika, *TIC* imeendelea kuwaunganisha wafanyabiashara wakubwa na wadogo na makampuni Makubwa kwa lengo la kutoa mafunzo ya ujasiriamali kwa wajasiriamali wadogo kwa lengo la kuwajengea uwezo kwa jinsi ya kubadili mitazamo hasi.

Mheshimiwa Spika, *TIC* pia imewaongezea utaalum katika kutoa huduma na bidhaa, kutunza mahesabu na kuboresha mahusiano ya kibiashara na Makampuni makubwa katika sekta za mawasiliano, ujenzi, kilimo, saruji, madini, viwanda vya vinywaji baridi na hoteli.

Mheshimiwa Spika, Kituo cha *TIC* kinafanya uhamasishaji na usajili wa miradi mahiri ambayo inaweza mtaji wa Dola za Kimarekani milioni 20 au zaidi kwa wawekezaji wa ndani na dola milioni 50 kwa wawekezaji wa nje. Miradi hii hutambuliwa na kupewa vivutio vya ziada na Kamati ya Taifa ya Uwekezaji (*NICS*).

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia kituo hiki cha *TIC* kwa kushirikiana na Shirika la *Multichoice Tanzania Limited*, kiliweza kuratibu utoaji wa Tuzo Maalum ya *CNN* kwa mara ya kwanza hapa nchini iitwayo *CNN African Journalist Award of the Year*. Uwepo wa Shirika hili la Kimataifa la Utangazaji la *CNN* limewezesha Tanzania kufahamika duniani kote.

Mheshimiwa Spika, *TIC* kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kupitia Balozi zetu za nje ya nchi, imeweza kufanya uhamasishaji kwa wawekezaji nchi za nje.

Mheshimiwa Spika, *TIC* pia iliratibu ushiriki katika makongamano ya uwezeshaji katika nchi za Marekani, Uholanzi, Japan, Dubai na China. Makongamano hayo yalihudhuriwa na wawekezaji takribani 2,230 kutoka nchi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, kwa kupitia makongamano hayo, Serikali imeweza kusaini hati ya makubaliano ya kuendesha miradi ipatayo sita yenye jumla ya Dola za Kimarekani zipatazo bilioni 2.6. Aidha, *TIC* ilisaini hati ya makubaliano na Mfuko wa Maendeleo wa China kwa ajili ya

Afrika (*CADfund*). Mfuko huu unatoa fedha kwa makampuni yanayoaminika yenye nia ya kuwekeza Afrika na tayari kimeshapokea wawekezaji wanaotokana na makubaliano hayo.

Mheshimiwa Spika, maoni na ushauri wa Kamati. Kamati inashauri kituo cha *TIC* kutoa elimu kwa umma na kujitangaza zaidi kwa huduma iliyoanzishwa ya *One Stop Centre* ili kuhamasisha Wawekezaji hasa wazawa kuwekeza katika miradi hapa nchini.

Mheshimiwa spika, Kamati inashauri *TIC* kuweka masharti kwa wawekezaji wanapokuja hapa nchini kuwekeza kwa ubia pamoja na wazawa, ili tuweze kunufaika katika miradi hiyo kuliko kuwauzia maeneo na wakiondoka nchini, nchi inabaki haina kitu.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia kituo cha *TIC* waweze kuandaa ziara ya wafanyabiashara wa Tanzania kwenda nje ya nchi na zile za wafanyabiashara wa nje ya nchi ili kutafuta wabia wa kufanya nao biashara, masoko ya kuuza bidhaa zao na kutafuta utaalum kutoka nchi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka wa fedha 2014/2015, Baraza liliendelea kutekeleza majukumu yake ya kuratibu na kufuatilia na hili ni Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi kufuatia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya uwezeshaji wananchi kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, Baraza liliwezesha kusainiwa kwa mkataba (*MoU*) kati ya *TOWOFE* na *The Furniture Centre Dar es Salaam* ili kuwawezesha wajasiriamali wadogo kuboresha bidhaa zao na kukubalika katika masoko.

Aidha, Baraza linafanya mchakato wa kuwaunganisha wajasiriamali hao wa kutengeneza samani kutoka katika Mikoa mingine ya Tanzania ili kujenga mtandao mpana zaidi.

Mheshimiwa Spika, Baraza limekamilisha uwekaji wa mipaka na upimaji wa eneo kwa ajili ya ujenzi wa Eneo Maalum la Kuwezesha Vijana Kibiashara (*Economic Empowerment Park*) Wilayani Kisarawe.

Mheshimiwa Spika, Baraza pia limewezesha kuongezeka kwa Watanzania wanaoshiriki katika shughuli za kibenki na mifumo mingine ya kifedha kufikia 73.2% ikilinganishwa na 44.6% ilivyokuwa mwaka 2010.

Mheshimiwa Spika, maoni na ushauri wa Kamati. Kamati inashauri Serikali kuweka sheria ambayo itawezesha kupitia TAMISEMI kila Halmashauri kuhakikisha ile 5% ya Bajeti inaingia katika Mfuko wa Maendeleo ya Vijana na Halmashauri ambayo haitafanya hivyo ichukuliwe hatua.

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (*TPSF*). Taasisi ya *TPSF* baada ya kuacha kufadhiliwa na Benki ya Dunia tarehe 30 Oktoba, 2013, katika Mradi wa Kukuza Ushindani na Uwezo wa Sekta Binafsi (*Private Sector Competitiveness Project – PSCP*) iliendelea katika kuhakikisha malengo ya miradi hiyo yanafanikiwa.

Mheshimiwa Spika, mafanikio yaliyopatikana kutokana na mradi huo hadi mwaka 2015 ni pamoja na kuhakikisha maghala yaliyojengwa Mbuguni, Kibosho, Kibong'oto sasa yanawafaidisha wakulima zaidi ya 3,000 kutoka wakulima 2,000 kutokana na wakulima kupanua maeneo yao ya kilimo na kuwahamasisha wakulima wengine kujunga na mradi huu.

Mheshimiwa Spika, taasisi hii ina mpango wa kusaidia vyuo vikuu kubuni kozi mpya za kuongeza ujuzi na ufanisi kazini. Serikali kwa kushirikiana na taasisi hii, ilianzisha Mfuko wa Ufundi

na Utafiti ambapo kiasi cha bilioni 16.5 zilitolewa kwa vyuo tisa vya elimu ya juu kati ya vyuo 49 vilivyotuma maombi kwa ajili ya vifaa vya kufundishia.

Kamati inashauri taasisi ijitangaze zaidi ili wananchi wengi waweze kuifahamu na kuweza kutumia fursa zilizopo.

Mheshimiwa Spika, Baraza la Taifa la Biashara lilitokeleza majukumu yake katika kuratibu mazungumzo kati ya Serikali na Sekta Binafsi ambapo mambo mbalimbali ya kisera, kanuni na kisheria yanayoathiri uendeshaji wa shughuli za sekta binafsi hujadiliwa na kutolewa mapendekezo kwa ajili ya maboresho.

Mheshimiwa Spika, maboresho hayo ni katika mazingira ya kufanyia biashara na uwekezaji, uwezeshaji wa wananchi kiuchumi na ushirikishwaji wa sekta binafsi kwenye Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa.

Mheshimiwa Spika, maoni; Kamati inashauri Taasisi hii kuongezewa fedha katika Bajeti ili kutimiza malengo yake katika kuwezesha wananchi.

Mheshimiwa Spika, changamoto za Wizara hii tunayoizungumzia ni nyingi, nazo ni kama zifuatazo:-

(i) Kiwango kidogo cha mrejesho kwa wananchi waliopata mikopo kutoka katika mifuko mbalimbali ya Uwekezaji hapa nchini.

(ii) Kiwango cha Bajeti kilichotengwa hakikidhi mahitaji ya utekelezaji wa majukumu ya Uwekezaji, Uwezeshaji na maendeleo ya Sekta Binafsi ambalo ndiyo jukumu kubwa na muhimu katika kukuza uchumi wa wananchi na pia ni kiasi kidogo tu cha fedha kinachotolewa kikilinganishwa na kinachoidhinishwa.

(iii) Uwezo wa Serikali kutunisha mifuko ya uwezeshaji ni mdogo sana katika kuwawezesha wananchi kama inavyotarajiwa.

(iv) Miundombinu hafifu ya kiuchumi na kijamii inafanya jitihada za kuendeleza Sekta Binafsi, Uwekezaji na uwezeshaji kuwa mgumu zaidi.

(v) Urasimu katika baadhi ya taasisi za Serikali katika kuwahudumia wawekezaji ili kutoa huduma bora na za haraka bado ni changamoto kubwa.

(vi) Kasi ndogo ya utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji nchini ikilinganishwa na mageuzi ya kisera, kitaasisi, kisheria na kimuundo yanayofanywa katika nchi zingine.

(vii) Kazi ya uvutiaji wawekezaji inafanywa kwa ushindani mkubwa, maana kila nchi duniani, inavutia wawekezaji wawekeze katika nchi zao.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali na wadau wa maendeleo kuweza kuwezesha angalau Wizara hii kirasilimali fedha ili iweze kutimiza majukumu yake kikamilifu na ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, hitimisho, Kamati inapenda kumshukuru Waziri wa Uwekezaji na Uwezeshaji, Mhandisi Christopher Chiza, Katibu Mkuu pamoja na Wataalam wa Wizara ya

Uwekezaji na Uwezeshaji kwa kuwa tayari kutoa ufafanuzi na kupokea maoni na ushauri wa Wajumbe wa Kamati yangu wakati wote wa mjadala wa makadirio haya. Ni matarajio ya Kamati kuwa ushirikiano huu utaendelea katika mwaka ujao wa fedha.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee kabisa, napenda kuwashukuru Wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara ambao wameweza kutoa maoni na michango na mawazo yao mbalimbali katika kuboresha makadirio haya ili hatimaye yaletwe mbele ya Bunge lako Tukufu, sitawasoma!

Mheshimiwa Spika, naomba nikushukuru wewe binafsi na Mheshimiwa Naibu Spika kwa kutupatia maelekezo mbalimbali kwa Kamati yetu ambayo wakati wote yamefanikisha kazi ya Kamati. Aidha, napenda pia kumshukuru na kumpongeza Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kasilillah. Halikadhalika, napenda kuwashukuru Ndugu Angela Henry Shekifu, Ndugu Rachel Nyega na Ndugu Grace Samwel kwa kuratibu shughuli hizi za Kamati hadi taarifa hii inakamilika.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema haya, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji kwa mwaka huu wa fedha 2015/2016, katika Fungu lake la 37 na inaomba fedha za matumizi ya kawaida na mpango wa maendeleo yenye jumla ya shilingi bilioni 18.3. Kati ya fedha hizo, shilingi bilioni 3.8 ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo na shilingi bilioni 4.5 ni kwa ajili ya Mishahara na shilingi bilioni 9.9 ni kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante sana kwa kuwasilisha hii Hotuba.

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA UCHUMI, VIWANDA NA BIASHARA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI:

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kanuni ya 99(9) ya Kanuni za kudumu za Bunge, Toleo la 2013, naomba kuwasilisha Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara kuhusu utekelezaji wa Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na makadirio ya mapato na matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea Taarifa kuhusu Utekelezaji wa Shughuli za Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji pamoja na Mashirika yaliyo chini ya Wizara kwa mwaka wa Fedha 2014/2015 na Makadirio ya Bajeti ya Wizara hiyo kwa mwaka wa Fedha 2015/2016. Kamati ilipokea na kuchambua kwa kina taarifa hiyo na hatimaye kuishauri Wizara hiyo ipasavyo.

2.0. UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA NA MAONI NA USHAURI WA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2013/2014.

2.1 WIZARA:

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2014/2015 Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Uwekezaji na Uwekezaji katika **fungu 37** ilitengewa jumla ya **Shilingi bilioni 9,721,751,000** kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Miradi ya Maendeleo. Fedha za matumizi ya kawaida ni **Shilingi**

7,881,751,000 ambapo **Shilingi 3,038,194,050** ni za Mishahara, na **Shilingi 4,843,556,950** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo. Fedha kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ni **Shilingi 2,040,000,000**.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Machi 2015, Fedha za matumizi ya kawaida zilizo pokelewa ni **Shilingi 3,336,562,312.00** sawa na asilimia 42.3 ya fedha zilizoidhinishwa.

2.3 Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC)

Mheshimiwa Spika, Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC) kilisajili Miradi ya Uwekezaji 763 inayotarajia kuwekeza mitaji yenye thamani ya Dola za Kimarekani 12,198.92 milioni na kutoa ajira zipatazo 71,185 ikiwa ni ajira mpya na Miradi hiyo yote inamilikiwa na Watanzania.

Mheshimiwa Spika, Sekta ya Viwanda ndio inaongoza kwa kusajili miradi 261, ikifuatiwa na Usafirishaji wa Mizigo miradi 171, Utalii Miradi 119, Majengo ya Biashara miradi 110 na miradi ipatayo 102 katika Sekta zinginezo.

Mheshimiwa Spika, ili kuboresha utoaji huduma TIC, inafanya kazi kwa mfumo wa "One stop centre", unaohudumia wawekezaji ili kuharakisha upatikanaji wa vibali mbali mbali vya utekelezaji wa Miradi.

Mheshimiwa Spika, TIC imeendelea kuwaunganisha Wafanyabiashara Wakubwa na Wadogo (SMEs) na Makampuni Makubwa kwa lengo la kutoa mafunzo ya ujasiliamali kwa wajasiliamali wadogo kwa lengo la kuwajengea uwezo kwa jinsi ya kubadili mitazamo hasi.

Mheshimiwa Spika, TIC pia imewaongezea utaalumu katika kutoa huduma na bidhaa, kutunza mahesabu na kuboresha mahusiano ya kibiashara na Makampuni makubwaika katika sekta za Mawasiliano, ujenzi, kilimo, saruji, madini, Viwanda vya vinywaji baridi na Hoteli.

Mheshimiwa spika, Kituo cha TIC kinafanya uhamasishaji na Usajili wa Miradi Mahiri, ambayo inawekeza mtaji wa Dola za kimarekani milioni 20 au zaidi kwa wawekezaji wa ndani na dola milioni 50 kwa wawekezaji wa nje. Miradi hii hutambuliwa na kupewa vivutio vya ziada na Kamati ya taifa ya Uwekezaji (NICS).

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia kituo cha TIC kwa kushirikiana na Shirika la Multichoice Tanzania Limited, kiliweza kuratibu utoaji wa tuzo maalum ya CNN kwa mara ya kwanza hapa Nchini inayoitwa "CNN African Journalist Award of the year". Uwepo wa Shirika ilo la kimataifa la utangazaji la CNN limewezesha Tanzania kufahamika Duniani kote.

Mheshimiwa Spika, TIC kwa kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kupitia Balozi zetu nje ya Nchi, imeweza kufanya uhamasishaji kwa Wawekezaji Nchi za nje.

Mheshimiwa Spika, iliratibu ushiriki katika makongamano ya Uwezeshaji katika nchi za Marekani, Uholanzi, Japan, Dubai na China. Makongamano hayo yalihudhuriwa na Wawekezaji takribani 2,230 kutoka nchi mbali mbali.

Mheshimiwa spika, kwa kupitia Makongamano hayo, Serikali imeweza kusaini hati ya makubaliano za kuendesha miradi ipatayo sita yenye jumla ya Dola za kimarekani zipatazo Bilioni 2.6. Aidha, TIC ilisaini hati ya makubaliano na mfuko wa maendeleo wa China kwa ajili ya Afrika "CADfund". Mfuko huu unatoa fedha kwa makampuni yanayoaminika yenye nia ya kuwekeza Afrika, na tayari kituo kimeshapokea Wawekezaji wanaotokana na makubaliano hayo.

MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kituo cha TIC kutoa elimu kwa Umma na kujitangaza zaidi kwa huduma iliyoanzisha ya One stop centre ili kuhamasisha Wawekezaji hasa wazawa kuwekeza katika Miradi hapa nchini.

Mheshimiwa spika, Kamati inashauri TIC kuweka masharti kwa Wawekezaji wanapokuja hapa nchini kuwekeza kwa ubia pamoja na wazawa ili tuweze kunufaika katika miradi hiyo kuliko kuwauzia maeneo na wakiondoka nchini, nchi inabaki haina kitu.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia kituo cha TIC wameweza kuandaa ziara ya wafanyabiashara wa Tanzania kwenda nje ya Nchi na zile za wafanyabiashara wa nje ya Nchi, ili kutafuta wabia wa kufanya nao Biashara, Masoko ya kuuza bidhaa zao na kutafuta utaalumu kutoka nchi mbalimbali.

2.4 Baraza la Taifa la Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi;

Mheshimiwa Spika; Katika mwaka wa fedha 2014/2015, Baraza limeendelea kutekeleza majukumu yake ya kuratibu na kufuatilia utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Uwezeshaji Wananchi Kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, Baraza limewezesha kusainiwa kwa mkataba wa (MoU) kati ya TOWOFE na The Furniture Centre Dar es salaam ili kuwezesha wajasiliamali wadogo kuboresha bidhaa zao na kukubalika katika masoko. Aidha, Baraza linafanya mchakato wa kuwaunganisha wajasiriamali hao wa kutengeneza samani kutoka katika Mikoa mingine ya Tanzania ili kujenga mtandao mpana zaidi nchini.

Mheshimiwa Spika, Baraza limekamilisha uwekaji wa mipaka na upimaji wa eneo kwa ajili ya ujenzi wa eneo maalumu la kuwezesha vijana kibiashara (Economic Empowerment Park) wilayani Kisarawe.

Mheshimiwa Spika, Baraza pia limewezesha kuongezeka kwa Watanzania wanaoshiriki katika shughuli za kibenki na mifumo mingine ya kifedha kufikia 73.2% ikilinganishwa na 44.6% mwaka 2010.

Maoni na ushauri wa kamati

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kuweka Sheria ambayo itawezesha kupitia TAMISEMI kila Halmashauri kuhakikisha ile asilimia 5% ya Bajeti inaingia katika mfuko wa Maendeleo ya Vijana na halmashauri ambayo haitafanya hivyo ichukuliwe hatua.

2.5 Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (TPSF)

Mheshimiwa Spika, Taasisi ya TPSF baada ya kuacha kufadhiliwa na Benki ya dunia 31 Octoba, 2013, katika mradi wa kukuza ushindani na uwezo wa sekta binafsi (Private Sector Competitiveness Project – PSCP) iliendelea katika kuhakikisha malengo ya mradi yanafanikiwa.

Mheshimiwa Spika, Mafanikio yaliopatikana hadi 2015 ni pamoja na kuhakikisha maghala yaliyojengwa Mbuguni, Kibosho, Kibong'oto sasa yanawafaidisha wakulima zaidi ya 3000 kutoka wakulima 2000 kutokana na wakulima kupanua maeneo yao ya kilimo na kuwahasisha wakulima wengine kujunga na mradi huu.

Mheshimiwa Spika, TPSF bado ina mpango wa kuwasidia Vyuo vya Elimu ya juu kubuni kozi mpya za kuongeza ujuzi na ufanisi kazini. Serikali kwa kushirikiana na Taasisi ya Sekta Binafsi (TPSF) ilianzisha Mfuko wa ufundi na Utafiti, ambapo kiasi cha Shilingi Bilioni 16.5 zilitolewa kwa vyuo 9 vya Elimu ya Juu kati ya vyuo 49 vilivyotuma maombi kwa ajili ya vifaa vya kufundishia.

MAONI YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri taasisi ijitangaze zaidi ili wananchi wengi waweze kuifahamu na waweze kuzitumia fursa zilizomo.

2.6 Baraza la Taifa la Biashara (TNBC)

Mheshimiwa Spika, Shirika lilitokeleza majukumu yake katika kuratibu Mazungumzo kati ya Serikali na Sekta Binafsi ambapo mambo mbali mbali ya kisera, kanuni na kisheria yanayoathiri uendeshaji wa shughuli za sekta binafsi hujadiliwa na kutolewa mapendekezo kwa ajili ya maboresho.

Mheshimiwa Spika, Maboresho hayo ni katika mazingira ya kufanya Biashara na Uwekezaji, uwezeshaji wa Wananchi kiuchumi na Ushirikishwaji wa Sekta Binafsi kwenye Mpango wa Matokeo Mkubwa Sasa.

MAONI YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri taasisi hii kuongezewa fedha katika Bajeti ili kutimiza malengo yake katika kuwezesha wananchi.

3.0 Changamoto za Wizara

Mheshimiwa Spika, Wizara katika kutekeleza majukumu yake inakumbwa na Changamoto zifuatazo;

- Kiwango kidogo cha Mrejesho kwa wananchi waliopata mikopo kutoka katika mifuko mbalimbali ya Uwekezaji hapa nchini;
- Kiwango cha Bajeti kinachotengwa hakikidhi mahitaji ya utekelezaji wa majukumu ya Uwekezaji, Uwezeshaji na maendeleo ya Sekta Binafsi ambalo ndio jukumu kubwa na muhimu katika kukuza uchumi wananchi na pia ni kiasi kidogo tu cha fedha kinachotolewa kikilinganishwa na kinachoidhinishwa;
- Uwezo wa Serikali kutunisha mifuko ya Uwezeshaji ni mdogo sana katika kuwawezesha wananchi kama inavyotarajiwa;
- Miundo mbinu hafifuu ya kiuchumi ba kijamii iafanya jitihada za kuendeleza sekta Binafsi, Uwekezaji na uwezeshaji kuwa mgumu;
- Urasimu katika baadhi ya taasisi za Serikali katika kuwahudumia wawekezaji ili kutoa huduma bora na za haraka bado ni changamoto kubwa.
- Kasi ndogo ya utekelezaji wa Mpango wa kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji Nchini ikilinganishwa na mageuzi ya kisera, kitaasisi, kisheria na kimiundo yanayofanywa katika nchi nyingine;

Kazi ya kuvutia Wawekezaji inafanywa kwa ushindani mkubwa, maana kila nchi duniani, inavutia wawekezaji wawekeze katika nchi zao.

MAONI YA KAMATI

Kamati inashauri Serikali na wadau wa maendeleo kuweza kuwezesha taasisi hii kilasilimali fedha ili iweze kutimiza majukumu yake ipasavyo.

4.0 HITIMISHO:

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kumshukuru Waziri wa Uwekezaji na Uwezeshaji Eng. Christopher K. Chiza (MB), Katibu Mkuu, pamoja na wataalamu wa Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji kwa kuwa tayari kutoa ufafanuzi na kupokea maoni na ushauri wa Wajumbe wa Kamati yangu wakati wote wa majadala wa makadirio haya. Ni matarajio ya Kamati kuwa ushirikiano huu utaendelea katika mwaka ujao wa Fedha.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee kabisa, napenda kuwashukuru wajumbe wote wa Kamati ya Bunge ya Uchumi, Viwanda na Biashara ambao wameweza kutoa maoni na michango ya mawazo yao mbali mbali katika kuboresha makadirio haya ili hatimaye yaletwe mbele ya Bunge hili tukufu. Naomba nitumie nafasi hii kuwatambua wajumbe wote kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Luhaga Joelson Mpina, MB, - Mwenyekiti
2. Mhe. Dunstun Luka Kitandula, MB, - M/Mwenyekiti
3. Mhe. Margareth Agness Mkanga, MB, - Mjumbe
4. Mhe. Aieshi Khalfan Hilary, MB, - Mjumbe
5. Mhe. Ester Lukago Minza Midimu, MB, - Mjumbe
6. Mhe. Hussein Nassor Amar, MB, - Mjumbe
7. Mhe. Ahmed Juma Ngwali, MB, - Mjumbe
8. Mhe. Joyce John Mukya, MB, - Mjumbe
9. Mhe. David Zakaria Kafulila, MB, - Mjumbe
10. Mhe. Shawana Bukhet Hassan, MB, - Mjumbe
11. Mhe. Said Mussa Zubeir, MB, - Mjumbe
12. Mhe. Vicky Pascal Kamata, MB, - Mjumbe
13. Mhe. Naomi Ami Mwakyoma Kaihula, MB - Mjumbe
14. Mhe. Khatibu Said Haji, MB, - Mjumbe
15. Mhe. Freeman Aikael Mbowe, MB, - Mjumbe
16. Mhe. Josephine Jonson Genzabuke, MB - Mjumbe
17. Mhe. Eng. Habib Juma Mnyaa, MB, - Mjumbe
18. Mhe. Mohamed Hamis Misanga, MB, - Mjumbe
19. Mhe. Dkt Terezya Luoga Huvisa, MB, - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, naomba nikushukuru sana wewe mwenyewe binafsi na Mheshimiwa Naibu Spika kwa kutupatia maelekezo mbalimbali kwa Kamati yetu ambayo wakati wote yamefanikisha kazi za Kamati. Aidha, napenda pia kumshukuru na kumpongeza Katibu wa Bunge Dkt. Thomas D. Kashililah. Halikadhalika, napenda kuwashukuru Ndugu Angela Henry Shekifu, Ndugu Rachel Nyega na Ndugu Grace kwa kuratibu shughuli za Kamati hadi taarifa hii kukamilika.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema haya, sasa naliomba Bunge lako tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji kwa

Mwaka huu wa fedha 2015/2016, katika Fungu lake 37 (Uwekezaji na Uwezeshaji) inaomba fedha za matumizi ya kawaida na mpango wa maendeleo yenye jumla ya **Shilingi 18,299,001,000**. Kati ya fedha hizo, **Shilingi 3,848,689,000** ni kwa ajili ya Matumizii mengineyo; **Shilingi 4,458,627,000** ni kwa ajili ya Mishahara na **Shilingi 9,991,685,000** ni kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja.

Mhe Margreth A. Mkanga, Mb
Kny: MWENYEKITI
KAMATI YA UCHUMI, VIWANDA NA BIASHARA

SPIKA: Kwa mujibu wa taratibu zetu nusu saa haitoshi kwa Kamati nyingine.

Kwa hiyo, nasitisha shughuli za Bunge, mpaka saa kumi. Waheshimiwa Wabunge naomba mfike mapema; inakuwa karaha, hata wenyewe hotuba zao wengine hawafiki mapema, haifai! Kwa hiyo, mfike mapema kusudi tuanze vizuri.

(Saa 7.45 Mchana Bunge lilisitishwa hadi Saa 10.00 Jioni)

(Bunge lilirudia)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tulikuwa tunaendelea kusikiliza hotuba za Wenyeviti mbalimbali. Kwa hiyo, sasa nitamuita Mwenyekiti wa Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Mheshimiwa Dkt. Kigwangalla. *(Makofi)*

**TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA
KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI
ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA
MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA
ILIVYOSOMWA BUNGENI**

MHE. DKT. HAMISI A. KIGWANGALLA – MWENYEKITI WA KAMATI YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, naomba taarifa hii iingie kwenye Taarifa Rasmi za Bunge *(Hansard)* kama ilivyowasilishwa Mezani kwako.

Mheshimiwa Spika, awali wa yote, kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili, 2013, naomba kuwasilisha Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa hii ni mara ya mwisho kwa Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake katika Bunge la Kumi, naomba nichukue fursa hii kukupongeza wewe binafsi na Ofisi ya Bunge kwa kufanya marekebisha katika Kanuni za Kudumu za Bunge na hatimaye kuundwa kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Tanzania kwa hakika iliihitaji Kamati hii juzi na wala siyo jana!

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu litakumbukwa kwa kuweka historia ya kubuni na kuanzisha Kamati hii nyeti. Kuundwa kwa Kamati hii, kumelipa Bunge lako Tukufu nyenzo muhimu ya usimamizi wa utekelezaji wa sera na mipango ya Serikali kwenye eneo nyeti la Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

Mheshimiwa Spika, nadiriki kusema kwamba katika miaka miwili na nusu ya uhai wake, Kamati ya Bunge ya TAMISEMI, pamoja na eneo la kazi kuwa pana na kazi kuwa nyingi kuliko muda na idadi ya Wajumbe, imejitahidi sana kutekeleza majukumu yake kwa tija na ufanisi wa hali ya juu. Imeisimamia Serikali na ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kwa weledi wa hali ya juu, lengo likiwa kuhakikisha Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa, zinawahudumia wananchi kikamilifu kwa kuwaletea maendeleo wanayotarajia.

Mheshimiwa Spika, Bunge lako bado lina changamoto kubwa ya kuishawishi Serikali kuleta mabadiliko ya kimfumo na kiutendaji ili kuondokana na utamaduni wa kuendesha dola kwa mazoea na badala yake Serikali ibuni namna bora zaidi yenye tija na ufanisi na zaidi inayoweza kupimika kirahisi ili kufikia malengo ya kutoa huduma bora zaidi kwa wananchi. Kamati ya namna hii kwenye Bunge lijalo inapaswa kufanya kazi muda wote ili ifike maeneo yote na kuzisimamia Halmashauri ipasavyo. Tulichobaini ni kuwa, bila usimamizi madhubuti wa taasisi ya Bunge, Halmashauri hazifanyi kazi yake ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, kwa heshima na unyenyekevu mkubwa kabisa, naomba niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya TAMISEMI kwa kuniadini na kunichagua mimi kuwa kiongozi wao na kwa kunipa ushirikiano niliostahili kwa kipindi chote cha uhai wa Kamati hii. Sina budi kutoa pongezi zangu za dhati kwa Wajumbe hawa mahiri kwa kuonesha weledi, utaalamu wa hali ya juu katika uchambuzi na upembuzi yakinifu wa masuala ya kisera katika sekta mbalimbali. Aidha, ninawashukuru sana kwa mahudhuri mazuri wakati wa vikao na kwa kujitolea kufanya kazi kwa saa nyingi. Hakika utumishi wao katika Kamati hii na Bunge lako Tukufu, siku zote umekuwa ni wenye kutukuka, nami kiongozi wao nasema, nitauenzi daima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa umuhimu mkubwa, naomba niwatambue kama ifuatavyo:-

Mimi mwenyewe Mwenyekiti, Dkt. Kigwangalla, Mheshimiwa John Paul Lwanji - Makamu Mwenyekiti...

SPIKA: *Mwenyekiti, there is more substance to speak rather than start mentioning names.*

MHE. DKT. HAMISI A. KIGWANGALLA – MWENYEKITI WA KAMATI YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Sawa, ahsante.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) pamoja na taasisi zilizo chini yake, Tawala za Mikoa na Halmashauri, zilijiweka malengo ya kukusanya jumla ya shilingi 463,387,318,819. Kamati ilipokea taarifa kwamba, hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015 makusanyo yalikuwa jumla ya shilingi 299,405,579,805 sawa na wastani wa 64.61% ya malengo yaliyowekwa. Kwa upande wa Mamlaka za Serikali za Mitaa, makusanyo yalikuwa wastani wa 64% ya malengo yaliyowekwa. Kwa wastani, kiwango hiki ni kidogo ukilinganisha na matarajio ya makusanyo kufikia robo ya tatu ya mwaka wa fedha.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi uliofanywa na Kamati, ilibainika kwamba baadhi ya Halmashauri zilikusanya kikamilifu na kufikia matarajio na kukusanya zaidi ya asilimia sabini na tano ya makisio kufikia Machi, 2015. Kamati inazipongeza Halmashauri za Mkoa wa Lindi

ambazo kwa ujumla wake wastani wa makusanyo katika vyanzo vya ndani (*own source*) ulikuwa asilimia tisini na moja ya malengo waliyojiwekea na hivyo kuonesha mfano kwamba tukiamua kukusanya kutoka katika vyanzo vyetu vya ndani tunaweza.

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kuwa kuna changamoto nyingi katika eneo la makusanyo yatokanayo na vyanzo vya ndani. Baadhi ya changamoto hizo ni mwingiliano wa kisheria na kimamlaka baina ya Serikali Kuu na Serikali za Mitaa katika ukusanyaji kutoka katika vyanzo vilivyopo katika Halmashauri. Kwa mfano, Sheria ya Utalii ya mwaka 2008 ilifuta ushuru wa hoteli ambao ulikuwa unakusanywa na Halmashauri hapo awali.

Mheshimiwa Spika, changamoto nyingine ni Serikali Kuu kutozingatia baadhi ya matakwa ya kisheria na kimakubaliano juu ya asilimia ya makusanyo yanayostahili kubaki katika Serikali za Mitaa kutokana na kodi ama tozo zinazotowazwa katika sekta mbalimbali kama vile asilimia ishirini na tano ya kodi ya uwindaji, asilimia tano ya thamani ya mauzo ya mazao ya misitu na asilimia thelathini ya kodi ya ardhi zinazopaswa kurudishwa katika Halmashauri baada ya kukusanywa. Uzoefu unaonesha kuwa Wizara husika na Hazina zimekuwa hazirejeshi fedha hizo kikamilifu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2014/2015, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa iliidhinishiwa jumla ya shilingi 1,179,858,915,000 kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo (*development budget*) ikijumuisha fedha za ndani na fedha za nje. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015 hali ya mtiririko wa fedha haikuwa nzuri ukilinganisha na bajeti iliyoidhinishwa. Mchanganuo wa mtiririko wa fedha ulikuwa kama ifuatavyo:-

(a) Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na taasisi zake ilipokea jumla ya shilingi 234,177,167,158 kati ya shilingi 431,657,767,000 iliyoidhinishwa, sawa na asilimia hamsini na nne tu;

(b) Tawala za Mikoa zilipokea kiasi cha shilingi 12,053,071,824 kati ya shilingi 65,599,104,000 zilizoidhinishwa, sawa na wastani wa asilimia kumi na nane tu;

(c) Halmashauri zilipokea kiasi cha shilingi 160,145,990,789 kati ya shilingi 682,602,044,000 zilizoidhinishwa, sawa na wastani wa asilimia ishirini na tatu tu.

Mheshimiwa Spika, mtiririko finyu wa fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo hususan katika Halmashauri si tu unakatisha tamaa wananchi ambao wanatarajia kupata huduma za msingi kutoka katika Serikali lakini haioneshi nia ya dhati ya Serikali katika kuwaletea wananchi hao maendeleo. Kamati imebaini kuwa, mapokezi ya fedha za wadau wa maendeleo katika mwaka wa fedha 2014/2015 nayo ilikuwa ya kusuasua kwa sababu mbalimbali. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Kamati imesikitishwa sana na mwendelezo wa Serikali kutunga bajeti za namna hii, zisizotekelezeka na zisizoleta mabadiliko na imeshangazwa zaidi kuona bado Serikali inaendelea kutumainia fedha toka kwa wahisani na wabia wa maendeleo. Tunahoji, ni lini Serikali itatoka kwenye usingizi huu mzito? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, zaidi Kamati imeshangazwa kuona hata mwaka huu maombi ya fedha za bajeti bado yana mkono wa wahisani ndani yake. Kamati inahoji ni lini nchi yetu itaamua kujitegemea kwa vitendo? Ni kwa nini tusipange bajeti yetu kwa kutazama kidogo tulichonacho ndani ya nchi tu na kuacha fedha za wahisani zibaki kuwa za nyongeza nje ya umbile la bajeti? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Kamati yangu inaamini kwamba ni kwa kujitegemea tu ndiyo tutaona tija na ufanisi kwenye kukusanya mapato na ndipo tutaona umuhimu wa kuwa na nidhamu ya matumizi, ni kwa kuamua kujitegemea tu ndipo tutaona umuhimu wa kupunguza

ukubwa wa Serikali na kubana matumizi, ndipo tutaona umuhimu wa kukuza ajira kwenye sekta binafsi kwa kuwezesha na kuhamasisha uwekezaji wa watu binafsi ili baadaye tuwadai kodi ya Jamhuri, ndipo tutaona umuhimu na ulazima wa kutanua wigo wa kodi na kupunguza misamaha ya kodi. Tukiendelea kutegemea misaada kutoka kwa wahisani kamwe tusijidanganye tutakuja siku moja kuendelea.

Mheshimiwa Spika, hakuna nchi hapa duniani iliwahi kujengwa na watu kutoka nchi nyingine, kwa mitaji na pesa kutoka nchi nyingine, maana hawa huondoka na faida, rasilimali na mitaji yao. Tukichukua mfano wa hapa Tanzania, hivi ni wapi wamewahi kuacha chochote kile baada ya kuchimba dhahabu zetu? Ni lazima mzunguko na njia kuu za uzalishaji zimilikiwe na wenye nchi ndipo sasa tutaona uchumi wa nchi ukiimarika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mchumi wa kimataifa Dkt. Dambisa Moyo anasema kwenye kitabu chake cha *Dead Aid* kuwa misaada kutoka kwa wahisani kwa kiasi kikubwa badala ya kuiwezesha Afrika kukua kiuchumi, imesaidia Afrika kudumaa na kushindwa kufikiria nje ya boksi. Na anahitimisha kitabu chake kwa kusema kuwa misaada hiyo ni misaada ya kifo na kwa maana hiyo kuna kila sababu ya nchi za Afrika kuamka na kufikiria upya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sababu za kukosa fedha kwa ajili ya maendeleo zinajulikana kubwa ikiwa ni matumizi makubwa ya Serikali ambapo zaidi ya asilimia themanini ya pesa zote inaelekezwa kwenye matumizi ya kawaida na chini ya asilimia ishirini tu ndiyo inaelekezwa kwenye miradi ya maendeleo. Hivi hii ingekuwa biashara, tujiulize, hii kampuni ingesimama kweli? Haya matumizi ya kawaida yanaenda kufanya shughuli zipi kama hakuna pesa za maendeleo? Tunalipa mishahara kwa wafanyakazi na kugharamia magari yao, vikao vyao, mafunzo yao na mengineyo ili wakatekeleze mpango gani na kwa kutumia fedha zipi kama hili ndilo umbile la bajeti yetu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, maana hata kwenye hizo kidogo zinazopangwa, zinazoenda kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa ni hizo, mfano nimeeleza hapo juu kwa mwaka wa fedha unaoisha ni asilimia ishirini tu mpaka kufikia tarehe 30 Machi, 2015. Hivi nikisema kodi ya Watanzania inatumiwa bila faida inayostahiki kwa asilimia 99 ya Watanzania na watumishi wa Serikali asilimia moja tu nitakuwa nimekosea? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ni lazima Serikali itazame namna mpya ya kupanga bajeti yake ili iweze kujijengea uhalali kwa wananchi kuwa ni kwa nini inaomba bajeti hiyo. Mfano, kama kwenye Wilaya kuna majengo 17 ya zahanati yaliyojengwa na wananchi miaka zaidi ya saba iliyopita na kukamilishwa mpaka hatua ya boma yakisubiri Serikali iyamalizie na hayajamaliziwa kwa sababu hakuna pesa zinazoenda kwenye Halmashauri, wale watumishi wa Serikali za Mitaa kwenye Halmashauri husika wana uhalali gani wa kuendelea kuwepo ofisini na kulipwa mishahara yao? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali inapata uhalali gani wa kuendelea kutuma pesa za matumizi mengineyo kama hakuna pesa za miradi ya maendeleo? Watumishi wa umma wanaendelea kulipwa haki zao bila wao kuleta mabadiliko kwenye maisha ya wananchi, ni lini unadhani watashtuka na kuchukua wajibu wa kulitumikia Taifa kwa kujitua zaidi? Hivi hata wanaiona *privilege* waliyopewa na Jamhuri? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tathmini pamoja na maoni ya Kamati kuhusu utekelezaji wa bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kwa mwaka 2014/2015. Baada ya Kamati kufanya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, ilibaini kwamba, kwa sehemu kubwa bajeti iliyopangwa haikuzaa matunda yaliyotarajiwa. Kamati inaamini kutofikiwa kwa malengo tuliyojiwekea, kumesababishwa kwa kiasi kikubwa na

sisi wenyewe kama Taifa kutotambua vipaumbele vyetu ni vipi au kama tunavitambua, kutovizingatia. (Makofi)

Aidha, Kamati imebaini kwamba katika kipindi cha miaka mitatu iliyopita, kumekuwepo na makusanyo yasiyoridhisha katika Halmashauri nyingi ambayo kwa sehemu kubwa yamesababishwa ama na udhaifu katika mfumo wa ukusanyaji wa mapato yatokanayo na vyanzo vilivyopo au makisio ya chini katika bajeti ya makusanyo ya ndani. Kila mwaka tunajiwekea malengo ya makusanyo hususan katika vyanzo vilivyopo lakini bado tumekuwa hatufikii malengo hayo. Inawezekana hakuna tathmini ya uhakika kuhusu vyanzo vilivyopo na uwezo wa watendaji wa Serikali kukusanya kutoka katika vyanzo hivyo. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, eneo lingine ni kukosekana kwa nidhamu ya matumizi ya fedha kwa mujibu wa bajeti iliyoidhinishwa na Bunge na kutofuata mpango wa bajeti. Kumekuwepo na tabia miongoni mwa taasisi za Serikali kujibadilishia matumizi ya fedha mara kwa mara bila kuzingatia vipaumbele tulivyojiwekea au hata bila kulishirikisha Bunge pale inapobidi. Nidhamu hii sio tu inatufanya kutokuwa watekelezaji wa bajeti tunayojiwekea, bali itatufanya tuwe watumiaji wa kile kinachopatikana pale kinapopatikana. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Kamati yako bado inaamini kwamba Halmashauri zetu ndiyo mamlaka ya mwanzo kabisa katika kulipatia Taifa letu mapato yatokanayo na makusanyo, mdau wa kwanza katika kujenga miundombinu ya kiuchumi na ndiyo mdau mkuu katika kulisogeza gurudumu la maendeleo kwa umma. Katika Halmashauri kuna rasilimali watu kubwa zaidi na ndiko kwenye fursa nyingi za kiuchumi na kiuwekezaji.

Mheshimiwa Spika, maombi ya fedha kwa ajili ya utekelezaji wa majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa mwaka wa fedha 2015/2016. Kwa mwaka wa fedha wa 2015/2016, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa inaomba kuidhinishwa takriban shilingi 5,452,020,389,000 kwa ajili ya kutekeleza majukumu mbalimbali ya Ofisi ya Waziri Mkuu - TAMISEMI (Makao Makuu), Tawala za Mikoa na katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Kati ya fedha hizo, shilingi 4,303,103,822,000 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (Mishahara na Matumizi Mengineyo) na shilingi 932,741,708,000 ni kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo. Fedha inayoombwa ni sawa na ongezeko la 21% ukilinganisha na bajeti ya mwaka 2014/2015.

Mheshimiwa Spika, makusanyo ya maduhuli. Kwa upande wa makusanyo, Ofisi ya Waziri Mkuu TAMISEMI na Taasisi zake, Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri kwa pamoja zimekadiriya kukusanya shilingi bilioni 529,760,580,308 ikiwa ni ongezeko la 14% ya makadirio ya makusanyo ya mwaka 2014/2015.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kuwa bado kuna changamoto kwa Halmashauri kuendelea kutegemea vyanzo vilevile vya mapato mwaka hadi mwaka. Endapo kunatokea jambo linaloathiri chanzo kimojawapo, makusanyo ya Halmashauri hizo hushuka. Kamati inazishauri Halmashauri zote nchini kufanya utafiti wa kina yaani *economic baseline study* kubainisha vyanzo vya mapato na uwezo wake ili Halmashauri hizo ziandae makadirio kulingana na uwezo wa ukusanyaji. Aidha, zihakikishe kuwa mikakati madhubuti inawekwa ili kukusanya mapato na kufikia malengo yatakayowekwa kwa wakati.

Aidha, kwa mara nyingine na kwa msisitizo kwa sababu ya umuhimu wake, Kamati inazitaka Sekretarieti za Mikoa yote ya Tanzania Bara kuhakikisha kwamba inasimamia zoezi hili kikamilifu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kwamba kuna baadhi ya vyanzo vya mapato katika Halmashauri vilifutwa, vingine mapato yake kuchukuliwa na Wizara Mama za Kisekta na nyingine kutegemea hali ya uzalishaji kama vile mazao ya chakula na mengine. Kwa sababu ya

changamoto ya upatikanaji wa fedha za makusanyo ya vyanzo hivyo, Kamati inashauri kuwa, Halmashauri ikusanye kikamilifu katika vyanzo vyote vyenye uhakika.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa marekebisho yaliyofanywa na Bunge lako Tukufu mwaka 2012 katika Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura ya 290 kupitia Sheria ya Fedha Namba 8, Halmashauri zimewekewa mazingira mazuri zaidi ya ukusanyaji wa ushuru wa huduma (*service levy*) kama ifuatavyo:-

(a) Sheria imeongeza wigo wa walipa ushuru ambapo wafanyabiashara wenye makampuni na wale wasio na makampuni wanatakiwa kulipa ushuru huo; na

(b) Matawi ya makampuni yanatakiwa kulipa ushuru huo kwenye Halmashauri ambako shughuli zake hufanyika.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi huo, Kamati inaziagiza Halmashauri zote nchini, kuhakikisha kuwa zinakuwa na Sheria Ndogo kwa madhumuni ya kutoza ushuru huo kikamilifu. Aidha, Kamati inasisitiza umuhimu wa kuzisimamia sheria, kwani moja kati ya tatizo kubwa linalozikabili sekta nyingi za umma, ni kutosimamia maamuzi na mikakati waliyojiwekea na hivyo kusababisha kutofikiwa kwa malengo yaliyowekwa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali iweke mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa mapato ya majengo (*property tax*) katika Majiji, Manispaa, Miji na Miji Midogo kwani fedha nyingi zinapotea kwa kutokusanywa kikamilifu kwa kodi hii.

Aidha, Serikali ifanye mabadiliko ya sheria kwa kuongeza wigo wa ukusanyaji wa kodi hii ili iweze kutozwa kwa nyumba na majengo ambayo hayako katika maeneo ya Majiji, Manispaa, Miji na Miji Midogo lakini yana hadhi na thamani inayostahili kutozwa kodi hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaitaka Serikali kuacha mara moja tabia ya kuwabana watu wenye kipato kidogo kwa kuwapandishia kodi na ushuru mwingine, kwa maana ya makundi kama bodaboda, mama lishe, wamachinga, madereva taksi na kuwapa misamaha ya kodi wanaovuna dhahabu na madini ya vito, wanaozalisha mafuta ya kula na wanaokuja kuwekeza kwenye uvunaji wa gesi.

Nitarudia, aidha, Kamati inaitaka Serikali kuacha mara moja tabia ya kuwabana watu wenye kipato kidogo kwa kuwapandishia kodi na ushuru mwingine makundi kama bodaboda, mama lishe, wamachinga, madereva taksi na kuwapa misamaha ya kodi wanaovuna dhahabu na madini ya vito, wanaozalisha mafuta ya kula na wanaokuja kuwekeza kwenye uvunaji wa gesi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, hii ni aibu kubwa kupambana na mnyonge na maskini na kumkimbia tajiri na mwenye nguvu. Wana faida gani wawekezaji wanaokuja kuvuna rasilimali za nchi kwa gharama nafuu na wakaondoka na faida zao na mitaji yao na wakiwa matajiri zaidi kuliko walipokuja? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha kuwa nguvu kazi ya Taifa inatumia fursa za kiuchumi zilizopo, Kamati inatoa agizo kwamba, Halmashauri zote nchini zihakikishe kuwa, 10% itokanayo na mapato ya makusanyo ya ndani (*own source*) kwa mujibu wa maelekezo yaliyopo, inatengwa mahsusi kwa ajili ya kuwawezesha vijana na wanawake katika kuchochea juhudi za kujikwamua kiuchumi. Makundi haya ya kijamii ni muhimu sana katika ustawi wa jamii na kwa sababu hiyo, ni muhimu agizo hilo lizingatiwe kikamilifu katika Halmashauri zote nchini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuweka msisitizo kuhusu maelekezo yake kwamba, Halmashauri zote zitenge asilimia isiyopungua 60% ya fedha itokanayo na makusanyo ya ndani (*own source*) baada ya makato ya 10% kwa uwezesaji wa vijana na wanawake. Asilimia hii ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo.

Aidha, utekelezaji wa miradi ya maendeleo utokanao na agizo hili ujikite katika miradi inayoonekana (*tangible projects*) na ambayo inatatua matatizo ya kila siku ya mwananchi wa kawaida.

Kamati inashauri kipaumbele kiwekwe katika upatikanaji wa huduma bora zaidi za msingi kwa wananchi kama vile afya, elimu na maji. Agizo hili lina malengo ya kuhakikisha kwamba watendaji wa Halmashauri wanaongeza juhudi katika kukusanya mapato na kuziba mianya ya ubadhirifu wa fedha za miradi ya maendeleo. Kamati inaamini kwamba hatua hiyo itaziwezesha Halmashauri zetu kuanza kujiondoa taratibu katika utegemezi wa ruzuku kutoka Serikali Kuu katika kutekeleza miradi ya maendeleo. Hali hii itaifanya nchi yetu kwa ujumla kupunguza na kuondokana na utegemezi wa misaada ya wadau wa maendeleo katika siku zijazo (*a simple strategic move to donor funds independency*).

Mheshimiwa Spika, maoni kwa ujumla, umbile la bajeti. Kwa mujibu wa maelezo ya Waziri wa Fedha kuhusu Mapendekezo ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2015/2016, bajeti inakadiriwa kuwa shilingi trilioni 22.48. Kati ya fedha hizo, shilingi trilioni 5.45 zitatumika kwa ajili ya Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) sawa na asilimia 24.7 ya Bajeti Kuu. Kati ya fedha hizo, shilingi trilioni 4.3 sawa na asilimia 78.9 ya Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida yaani Mishahara na Matumizi Mengineyo na shilingi bilioni 932 sawa asilimia 21.1 tu ya Bajeti ya Ofisi hiyo ni kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, tujiulize kitu hapa, kama TAMISEMI kuna sekta zote zinazohusu maisha ya Watanzania na hii ndiyo *share* yake kwenye keki ya Taifa, hizo Wizara nyingine za kissekta, tukiondoa vyombo vya ulinzi na usalama na Mambo ya Nje, wanafanya nini huko na kwa ajili ya nani? Hizo asilimia zaidi ya 75 ya keki hii, hii ni *just food for thought*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mtazamo wa Kamati yetu ni kuwa tuna kila sababu kufikiria upya muundo wa Serikali yetu na namna tulivyoyagawanya majukumu. Mfano, hivi kuna sababu gani ya kuwa na Wizara ya Uwekezaji na Uwezesaji isiyowekeza wala isiyowezesha, maana kuna EPZA na TIC wanafanya kazi hiyo. Kwanza, kuna haja gani ya kuwa na taasisi mbili zinazofanya kazi zinazoshabihiana? Moja, iko Wizara nyingine na nyingine ipo Wizara nyingine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mfano mwingine, Wizara ya Viwanda na Biashara ambayo haijengi viwanda wala haifanyi biashara, maana siku hizi Serikali haifanyi biashara.

Wizara ya Maendeleo ya Jamii isiyoundeleza jamii, maana watu wapo Halmashauri na ndipo kwenye Mfuko wa pesa za wanawake na vijana. Wizara ya Kazi na Ajira isiyozalisha ajira, maana wakulima na ardhi vipo Halmashauri na wanaozalisha ajira ni aidha Serikali yenyewe ama wajasiriamali wanaojajiri na kuajiri wengine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwa mfano, kuna sababu gani ya kuwa na Wizara za Afya, Elimu, Kilimo, Maji, Ardhi na kadhalika wakati hospitali, shule, mashamba, viwanja/ardhi vimepeleka kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa? Tutaambiwa, Wizara hizi za kissekta zinatunga sera, kwani kule TAMISEMI hawawezi kutunga sera? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kusema ukweli bila ulazima sana Serikali yetu imejitwisha mzigo mzito sana wa kuwa na Wizara nyingi na matokeo yake kukuza matumizi yake kuhudumia Wizara hizi kiasi kwamba Halmashauri ambapo kuna watu, tunapumulia mashine.

Mheshimiwa Spika, miradi midogo midogo tu kama ya kumaliza zahanati, nyumba za walimu na kuchimba visima haifanyiki. Wengine tumekuwa tukihoji, hivi kulikuwa na haja gani kupeleka madaraka Mikoani na hapo hapo kubakisha Wizara zote hizi? Nadhani tunahitaji kulifanyia tafakuri tunduizi suala hili kwa kuwa huu ni mwaka wa mabadiliko, kuna kizazi kipya kinakuja na majibu ya masuala kama haya...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MHE. DKT. HAMISI A. KIGWANGALLA – MWENYEKITI WA KAMATI YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja, ahsante sana kwa kunisikiliza. *(Makofi)*

SPIKA: Bahati mbaya *independent candidate* hawapo maana ingekuwa ndiyo sera yako labda Rais mtarajiwa. *(Kicheko/Makofi)*

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI

1.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa kanuni ya 99 (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Aprili, 2013 naomba kuwasilisha Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

1.2 **Mheshimiwa Spika**, kwa kuwa hii ni taarifa ya mwisho ya Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake katika Bunge la Kumi, naomba nichukue fursa hii **kukupongeza wewe binafsi na Ofisi ya Bunge** kwa kufanya marekebisho katika Kanuni za Kudumu za Bunge na hatimaye **kuundwa kwa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa. Tanzania iliihitaji kamati hii juzi na wala siyo jana! Bunge lako Mhe. Spika litakumbukwa kwa kuweka historia ya kubuni na kuanzisha Kamati hii nyeti.** Kuundwa kwa Kamati hii, kumelipa Bunge lako tukufu, nyenzo muhimu ya usimamizi wa utekelezaji wa sera na mipango ya serikali kwenye eneo nyeti la Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa.

1.3 **Mheshimiwa Spika**, ninadiriki kusema kwamba, katika miaka miwili na nusu ya uhai wake, Kamati ya Bunge ya TAMISEMI, pamoja na eneo la kazi kuwa pana na kazi kuwa nyingi kuliko muda na idadi ya wajumbe, imejitahidi sana kutekeleza majukumu yake kwa tija na ufanisi wa hali ya juu. Imeisimamia ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI kwa weledi wa hali ya juu, lengo likiwa kuhakikisha Serikali Kuu na Mamlaka za Serikali za Mitaa, zinawahudumia wananchi kikamilifu kwa kuwaletea maendeleo wanayotarajia. **Bunge lako bado lina changamoto kubwa ya kuishawishi Serikali kuleta mabadiliko ya kimfumo na kiutendaji, ili kuondokana na**

utamaduni wa kuendesha dola kwa mazoea na badala yake Serikali ibuni namna bora, yenye tija na ufanisi, na zaidi inayoweza kupimika kirahisi, ili kufikia malengo ya kutoa huduma bora zaidi kwa wananchi. Kamati ya namna hii kwenye Bunge lijalo inapaswa kufanya kazi 'muda wote' ili ifike maeneo yote na kuzisimamia halmashauri ipasavyo. Tulichobaini ni kuwa bila usimamizi madhubufi wa taasisi ya Bunge, halmashauri hazifanyi kazi yake ipasavyo.

1.4 Mheshimiwa Spika, kwa heshima na unyenyekevu mkubwa kabisa, naomba niwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya TAMISEMI kwa kuniamini, kunichagua mimi kuwa kiongozi wao na kwa kunipa ushirikiano niliostahili kwa kipindi chote cha uhai wa Kamati hii. Sina budi kutoa pongezi zangu za dhiti kwa Wajumbe hawa mahiri kwa kuonesha weledi, utaalumu wa hali ya juu katika uchambuzi na upembuzi yakinifu wa masuala ya kisera katika sekta mbalimbali. Aidha, niwashukuru kwa mahudhurio mazuri wakati wa vikao na kwa kujitolea kufanya kazi kwa saa nyingi. Hakika utumishi wao katika Kamati hii na Bunge lako tukufu, siku zote umekuwa ni wenye kutukuka, nami kiongozi wao nasema: nitauenzi daima.

Kwa umuhimu mkubwa, naomba niwatambue kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Dkt. Hamisi Andrea Kigwangalla, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. John Paul Lwanji, Mb – Makamu Mwenyekiti
3. Mhe. Benardetha Kasabago Mushashu, Mb
4. Mhe. Highness Samson Kiwia, Mb
5. Mhe. Asha Mohamed Omari, Mb
6. Mhe. Rosweeter Faustine Kasikila, Mb
7. Mhe. Christopher Olonyokie Ole-Sendeka, Mb
8. Mhe. Eugen Elishiriga Mwaiposa, Mb
9. Mhe. Rashid Ali Abdallah, Mb
10. Mhe. Mhandisi. Dkt. Athuman R. Mfutakamba, Mb
11. Mhe. Pauline Philipo Gekul, Mb
12. Mhe. Sabreena Hamza Sungura, Mb
13. Mhe. Mkiwa Adam Kimwanga, Mb
14. Mhe. Moses Joseph Machali, Mb
15. Mhe. Sylvester Massele Mabumba, Mb
16. Mhe. Conchesta Leonce Rwamlaza, Mb
17. Mhe. Dkt. Mathayo David Mathayo, Mb

1.5 Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016. Uchambuzi huo ulifanywa katika Vikao vya Kamati vilivyofanyika katika Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa wa Julius Nyerere (JNICC), Dar es Salaam kati ya terehe 21 Aprili na 07 Mei, 2015. Katika kipindi hicho, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia (Mb) aliwasilisha taarifa kuhusu Fungu 56 – Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na Taasisi zilizo chini yake. Aidha, Wakuu wa Mikoa yote ya Tanzania Bara waliwasilisha Bajeti za Mafungu ya Mikoa (Regional Votes) kwa niaba ya Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri.

2.0 MAPITIO YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA MWAKA 2014/2015

2.1 Makusanyo ya Maduhuli

2.1.1 Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) pamoja na taasisi zilizo chini yake, Tawala za Mikoa na Halmashauri zilijiwekea malengo ya kukusanya jumla ya **Sh. 463,387,311,819. Kamati ilipokea taarifa kwamba, hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015 makusanyo**

yalikuwa jumla ya **Sh. 299,405,579,805** sawa na wastani wa asilimia sitini na nne nukta sita moja (64.61%) ya malengo yaliyowekwa.

2.1.2 **Mheshimiwa Spika**, Fungu 56 – Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) pamoja na taasisi zilizo chini yake ambazo ni Shirika la Elimu Kibaha, Bodi ya Mikopo ya Serikali za Mitaa, Chuo cha Serikali za Mitaa Hombolo (LGTI) na Wakala wa Usafiri wa Haraka Dar es Salaam (DART) kwa pamoja zilikusanya wastani wa asilimia mia moja thelathini na mbili (132%) ya malengo yaliyowekwa. Kamati ilielezwa kwamba, pamoja na sababu nyingine, makusanyo yalizidi makadirio kutokana na mauzo ya nyaraka za zabuni za ununuzi na usambazaji wa vitabu na madawati kuongezeka kuliko ilivyotarajiwa hapo awali.

2.1.3 **Mheshimiwa Spika**, Sekretarieti za Mikoa kwa ujumla wake zilikusanya wastani wa asilimia nane (8%) tu ya malengo yaliyowekwa. Baada ya kufanya uchambuzi katika randama za mikoa yote ya Tanzania Bara, Kamati ilibaini kwamba, wastani wa makusanyo madogo ya Tawala za Mikoa unasababishwa na baadhi ya sekretarieti za mikoa kutokusanya kabisa, baadhi kujiwekea malengo madogo ya makusanyo au/na kukusanya chini ya malengo.

2.1.4 Kwa upande wa Mamlaka za Serikali za Mitaa, makusanyo yalikuwa wastani wa asilimia sitini na nne (64%) ya malengo yaliyowekwa. Kwa wastani, kiwango hiki ni kidogo ukilinganisha na matarajio ya makusanyo kufikia Robo ya Tatu ya Mwaka wa Fedha. Katika uchambuzi uliofanywa na Kamati, ilibainika kwamba baadhi ya halmashauri zilikusanya kikamilifu na kufikia matarajio na kukusanya zaidi ya asilimia sabini na tano (75) ya makisio kufikia Machi, 2015. Kamati inazipongeza Halmashauri za Mkoa wa Lindi ambazo kwa ujumla wake wastani wa makusanyo katika vyanzo vya ndani (*own source*) ulikuwa asilimia tisini na moja (91%) ya malengo waliyojiwekea na hivyo kuonesha mfano kwamba, tukiamua kukusanya kutoka katika vyanzo vyetu vya ndani, tunaweza.

2.1.5 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inatambua kuwa kuna changamoto nyingi katika eneo la makusanyo yatoakanayo na vyanzo vya ndani. Baadhi ya changamoto hizo ni mwingiliano wa kisheria na kimamlaka baina ya Serikali Kuu na Serikali za Mitaa katika ukusanyaji kutoka katika vyanzo vilivyopo katika halmashauri. Kwa mfano, Sheria ya Utalii ya Mwaka 2008¹ ilifuta ushuru wa hoteli ambao ulikuwa unakusanywa na halmashauri hapo awali.

2.1.6 **Mheshimiwa Spika**, changamoto nyingine ni Serikali kuu kutozingatia baadhi ya matakwa ya kisheria na kimakubaliano juu ya asilimia ya makusanyo yanayostahili kubaki katika Serikali za Mitaa kutokana na kodi zinazotowazwa katika sekta mbalimbali kama vile asilimia ishirini na tano (25%) ya kodi ya uwindaji, asilimia tano (5%) ya thamani ya mauzo ya mazao ya misitu na asilimia thelathini (30%) ya kodi ya ardhi zinazopaswa kurudishwa katika halmashauri baada ya kukusanywa. Uzoefu unaonesha kuwa Wizara husika na Hazina zimekuwa hazirejeshi fedha hizo kikamilifu.

2.1.7 **Mheshimiwa Spika**, Kamati imebaini kwamba, halmashauri nyingi zinakosa mapato yatoakanayo na mauzo ya chakula kwa kuwa Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (NFRA) umekuwa haulipi fedha zitokanazo na mauzo ya mazao ya chakula. Kasoro hii pia inajitokeza katika ukusanyaji wa ushuru wa mazao mengine ya biashara ambapo makusanyo hufanywa na bodi zinazosimamia mazao hayo kama Bodi ya Kahawa, Bodi ya Pareto na Bodi ya Pamba.

2.2 Mtiririko wa Fedha za Matumizi ya Kawaida

2.2.1 **Mheshimiwa Spika**, Kamati ilipokea taarifa kuwa hali ya mtiririko wa fedha za mishahara na stahili za watumishi ilikuwa nzuri kama ilivyotarajiwa kufikia Machi, 2015. Hata hivyo, hali ya mapokezi haikuwa nzuri kwa upande wa fedha za Matumizi Mengineyo (O.C) ambapo Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na Taasisi zake, Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri, kwa pamoja zilipokea wastani wa asilimia arobaini na mbili (42%) ya fedha zilizoidhinishwa na Bunge.

---

¹ Sheria Na. ... ya Mwaka 2008

2.2.2 **Mheshimiwa Spika**, kwa sehemu kubwa, kutotolewa kikamilifu na kwa wakati kwa fedha za Matumizi Mengineyo, imekuwa ni changamoto kubwa kwa Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa na kwa sehemu kubwa kumekwamisha utekelezaji wa mipango ya kibajeti iliyowekwa. Katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 halmashauri nyingi zilipokea kiasi kidogo cha fedha za ruzuku ya fidia kwa ajili ya matumizi ya kawaida (GPG) na kwa sababu hiyo, Kamati imebaini kwamba, halmashauri hizo zimekuwa zikitumia kiasi kikubwa cha fedha zitokanazo na makusanyo ya ndani (*own source*) kugharamia matumizi mengineyo.

2.3 Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo

2.3.1 **Mheshimiwa Spika**, katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa iliidhinishwa jumla ya Sh. 1,179,858,915,000² kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo (*development budget*) ikijumuisha fedha za ndani na fedha za nje. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015 hali ya mtiririko wa fedha haikuwa nzuri ukilinganisha na bajeti iliyoidhinishwa. Mchanganuo wa mtiririko wa fedha ulikuwa kama ifuatavyo:-

(a) Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na taasisi zake ilipokea jumla ya Sh. 234,177,167,158 kati ya Sh. 431,657,767,000 iliyoidhinishwa, sawa na asilimia hamsini na nne (54%);

(b) Tawala za Mikoa zilipokea kiasi cha Sh. 12,053,071,824 kati ya Sh. 65,599,104,000 zilizoidhinishwa, sawa na wastani wa asilimia kumi na nane (18%);

(c) Halmashauri zilipokea kiasi cha Sh. 160,145,990,789 kati ya Sh. 682,602,044,000 zilizoidhinishwa, sawa na wastani wa asilimia ishirini na tatu (23%).

---

² Maelezo ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kwa Kamati ya Bunge ya TAMISEMI Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2015/2016 Uk. 5 - 8

2.3.2 **Mheshimiwa Spika**, mtiririko finyu wa fedha za kutekeleza miradi ya maendeleo, hususan katika halmashauri, si tu unakatisha tamaa wananchi ambao wanatarajia kupata huduma za msingi kutoka katika Serikali, lakini haioneshi nia ya dhati ya Serikali katika kuwaletea wananchi hao maendeleo. Kamati imebaini kuwa, mapokezi ya fedha za wadau wa maendeleo katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 nayo ilikuwa ya kusua sua kwa sababu mbalimbali.

2.3.3 **Mheshimiwa Spika**, wakati Kamati ikifanya ziara katika mikoa mbalimbali kukagua utekelezaji wa miradi ya maendeleo, ilishuhudia miradi mingi iliyopangwa kutekelezwa kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 kutoanza kutekelezwa au kutekelezwa kwa kuchelewa.

Sababu kubwa iliyotolewa ni kutotolewa kikamilifu kwa fedha kutoka Serikali Kuu. Kwa mfano, Mradi wa Ukarabati wa Hospitali ya Rufaa ya Mkoa wa Pwani iliyoko Tumbi, Kibaha, ulitengewa kiasi cha **Sh. 1,000,000,000/=** katika Bajeti ya 2014/2015 kati ya mahitaji Halisi ya Mradi huo ya **Sh. 6,000,000,000/=**. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015, Mradi huo ulikuwa umepokea **Sh. 600,000,000/=** tu.

2.3.4 Mheshimiwa Spika, kamati imesikitishwa sana na muendelezo wa serikali kutunga bajeti za namna hii, zisizotekeleka na zisizoleta mabadiliko, na imeshangazwa zaidi kuona bado serikali inaendelea kutumainia fedha toka kwa wahisani na wabia wa maendeleo. Tunahoji: ni lini serikali itatoka kwenye usingizi huu mzito? Na zaidi kamati, imeshangazwa kuona hata mwaka huu maombi ya fedha za bajeti bado yana mkono wa wahisani ndani yake. Kamati inahoji, ni lini nchi yetu itaamua kujitegemea kwa vitendo? Ni kwa nini tusipange bajeti yetu kwa kutazama kidogo tulichonacho ndani ya nchi tu? Na kuacha fedha za wahisani zibaki kuwa za nyongeza, nje ya umbile la bajeti?

2.3.5 Mheshimiwa Spika, kamati yangu inaamini kwamba, ni kwa kujitegemea tu ndo tutaona tija na ufanisi kwenye kukusanya mapato na ndipo tutaona umuhimu wa kuwa na nidhamu ya matumizi, ni kwa kuamua kujitegemea tu ndipo tutaona umuhimu wa kupunguza ukubwa wa serikali na kubana matumizi, ndipo tutaona umuhimu wa kukuza ajira kwenye sekta binafsi kwa kuwezesha na kuhamasisha uwekezaji wa watu binafsi ili baadae tuwadai kodi ya Jamhuri, ndipo tutaona umuhimu na ulazima wa kutanua wigo wa kodi na kupunguza misamaha ya kodi. Tukiendelea kutegemea misaada kutoka kwa wahisani kamwe tusijidanganye tutakuja siku moja kuendelea.

2.3.6 Hakuna nchi hapa duniani iliwahi kujengwa na watu kutoka nchi nyingine, kwa mitaji na pesa kutoka nchi nyingine, maana hawa huondoka na faida, raslimali na mitaji yao – wamewahi kuacha nini Tanzania toka waanze kuja kuchimba dhahabu zetu? Ni lazima mzunguko na njia kuu za uzalishaji zimilikiwe na wenye nchi ndipo sasa utaona uchumi wa nchi ukiimarika.

2.3.7 Dambisa Moyo anasema kwenye kitabu chake cha *Dead Aid*, kuwa misaada kutoka kwa wahisani kwa kiasi kikubwa badala ya kuiwezesha Afrika kukua kiuchumi, imesaidia Afrika kudumaa na kushindwa kufikiria nje ya boksi, na anahitimisha kwa kusema kuwa misaada hiyo ni misaada ya kifo na kwa maana hiyo kuna kila sababu ya nchi za Afrika kuamka na kufikiria upya.

2.3.8 Sababu za kukosa fedha kwa ajili ya maendeleo zinajulikana; kubwa ikiwa ni matumizi makubwa ya serikali, ambapo zaidi ya asilimia 80 ya pesa zote inaelekezwa kwenye matumizi ya kawaida na chini ya asilimia 20 tu ndo inaelekezwa kwenye miradi ya maendeleo. Hivi hii ingekuwa biashara, tujiulize, hii kampuni ingesimama kweli? Haya matumizi ya kawaida yanaenda kufanya shughuli zipi kama hakuna pesa za maendeleo? Tunalipa mishahara kwa wafanyakazi na kugharamia magari yao, vikao vyao, mafunzo yao na mengineyo ili wakatekeleze mpango gani na kwa kutumia fedha zipi? Maana hata kwenye hizo kidogo zinazopangwa, zinazoenda kwenye mamlaka za serikali za mitaa ni hizo (mfano kwa mwaka wa fedha unaoisha, asilimia 23 tu!). Hivi nikisema kodi ya watanzania inatumiwa bila faida inayostahiki kwa asilimia 99 ya watanzania, na watumishi wa Serikali asilimia 1 tu nitakuwa nimekosea?

2.3.9 Mheshimiwa Spika, ni lazima Serikali itazame namna mpya ya kupanga bajeti ili iweze kujijengea uhalali kwa wananchi, kuwa ni kwa nini inaomba bajeti yake. Mfano, kama kwenye wilaya kuna majengo 17 ya zahanati yaliyojengwa na wananchi miaka zaidi ya 7

iliyopita na kukamilishwa mpaka hatua ya boma yakisubiri serikali iyamalizie, na hayajamaliziwa kwa sababu hakuna pesa zinazoenda, wale watumishi wa serikali za mitaa kwenye wilaya hiyo wana uhalali gani wa kuendelea kuwepo ofisini na kulipwa mishahara yao? Na serikali inapata uhalali gani wa kuendelea kutuma pesa za matumizi mengineyo kama hakuna pesa za miradi ya maendeleo? Watumishi wa umma wanaendelea kulipwa haki zao bila wao kuleta mabadiliko kwenye maisha ya wananchi, ni lini unadhani watashtuka na kuchukua wajibu wa kulitumikia Taifa kwa kujitoa zaidi? Hivi hata wanaiona 'privilege' waliyopewa na Jamhuri?

2.4 Utekelezaji wa Maoni/Maagizo ya Kamati

2.4.1 **Mheshimiwa Spika**, wakati wa kuchambua bajeti ya Mwaka 2014/2015, Kamati ilitoa maoni mbalimbali kwa lengo la kuhakikisha bajeti hiyo inatekelezwa kwa ufanisi³. Napenda kulitaarifu Bunge lako tukufu kwamba, kwa sehemu kubwa, ushauri na maoni ya Kamati ulizingatiwa isipokuwa katika maeneo yafuatayo:-

a) **Kutengwa kwa asilimia kumi (10%) ya bajeti ya makusanyo ya ndani (own source) kuwezesha vijana na wanawake.** Hili ni agizo litokanalo na Serikali yenyewe katika miongozo ambayo iliitoka siku za awali. Hata hivyo, halmashauri nyingi zimekuwa hazitekelezi agizo hili na hivyo kusababisha makundi haya kukosa uwezesaji uliotarajiwa.

---

³ Tazama Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa Kuhusu Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha 2013/2014 Pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2014/2015

b) **Halmashauri kutenga asilimia isiyopungua sitini (60%) ya fedha itokanayo na makusanyo ya ndani (own source) kutekeleza miradi ya maendeleo.** Agizo hili halikutekelezwa kikamilifu kwa kiwango kilichokusudiwa na Kamati. Aidha, baadhi ya Sekretarieti za mikoa ambazo kwa mujibu wa maelekezo ya Kamati na kwa mujibu wa wajibu walionao kibajeti, hawakufanya ufuatiliaji wa kuzisimamia halmashauri na kuhakikisha agizo hili linatekelezwa.

2.5 Tathmini pamoja na maoni ya Kamati Kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kwa Mwaka 2014/2015

2.5.1 **Mheshimiwa Spika**, baada ya Kamati kufanya uchambuzi wa taarifa za utekelezaji wa bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, ilibaini kwamba, kwa sehemu kubwa, bajeti iliyopangwa haikuzaa matunda yaliyotarajiwa. Kamati inaamini, kutofikiwa kwa malengo tuliyojiwekea, kumesababishwa na sisi wenyewe kama Taifa kutotambua vipaumbele vyetu ni vipi au kama tunavitambua, kutovizingatia.

2.5.2 Aidha, Kamati imebaini kwamba katika kipindi cha miaka mitatu iliyopita kumekuwepo na makusanyo yasiyoridhisha katika Halmashauri nyingi ambayo kwa sehemu kubwa yamesababishwa ama na udhaifu katika mfumo wa ukusanyaji wa mapato yatokanayo na vyanzo vilivyopo au makisio ya chini katika bajeti ya makusanyo ya ndani. Kila mwaka tunajiwekea malengo ya makusanyo hususan katika vyanzo vilivyopo, lakini bado tumekuwa hatufikii malengo hayo. Inawezekana, hakuna tathmini ya uhakika kuhusu vyanzo vilivyopo na uwezo wa watendaji wa Serikali kukusanya kutoka katika vyanzo hivyo.

2.5.3 **Mheshimiwa Spika**, eneo lingine ni kukosekana kwa nidhamu ya matumizi ya fedha kwa mujibu wa bajeti iliyooidhinishwa na Bunge na kutofuata mpango wa Bajeti. Kumekuwepo na tabia miongoni mwa taasisi za Serikali kujibadilisha matumizi ya fedha mara kwa mara bila kuzingatia vipaumbele tulivyojiwekea au hata bila kulishirikisha Bunge pale

inapobidi. Nidhamu hii, sio tu inatufanya kutokuwa watekelezaji wa Bajeti tunayojiwekea, bali itatufanya tuwe watumiaji wa kile kinachopatikana pale kinapopatikana.

2.5.4 **Mheshimiwa Spika**, Kamati bado inaamini kwamba, halmashauri zetu ndio mamlaka ya mwanzo kabisa katika kulipatia taifa letu mapato yatokanayo na makusanyo, mdau wa kwanza katika kujenga miundombinu ya kiuchumi, na ndio mdau mkuu katika kulisogeza gurudumu la maendeleo kwa umma. Katika halmashauri kuna rasilimali watu kubwa zaidi na ndiko kwenye fursa nyingi za kiuchumi na kiuwekezaji.

3.0 MAOMBI YA FEDHA KWA AJILI YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016

3.1 Makadirio ya Mapato na Matumizi

3.1.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa Mwaka wa Fedha wa 2015/2016, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa inaomba kuidhinishiwa takriban **Sh. 5,452,020,389,000** kwa ajili ya kutekeleza majukumu mbalimbali ya Ofisi ya Waziri Mkuu – TAMISEMI (Makao Makuu), Tawala za Mikoa na katika Mamlaka za Serikali za Mitaa. Kati ya fedha hizo, **Sh. 4,303,103,822,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (Mishahara na Matumizi Mengineyo) na **Sh. 932,741,708,000** ni kwa ajili ya Mpango wa Maendeleo. Fedha inayoombwa ni sawa na ongezeko la asimilia ishirini na moja (21%) ukilinganisha na bajeti ya Mwaka 2014/2015.

3.1.2 **Mheshimiwa Spika**, pamoja na masuala mengine, fedha inayoombwa imekusudiwa kutekeleza majukumu yafuatayo:-

a) Kuziwezesha Tawala za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kutekeleza majukumu yake ipasavyo kwa kuzingatia dhana ya kupeleka madaraka kwa umma;

b) Kujenga uwezo kwa watumishi wa Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI), Mikoa na Halmashauri kwa kuwapatia vitendea kazi na mafunzo mbalimbali ili waweze kuongeza ufanisi kazini;

c) Kuendelea na ujenzi wa miundombinu ya mikoa na wilaya mpya zilizoanzishwa;

d) Kuendelea na ukamilishaji wa miradi yote iliyokwishaanza hususan ujenzi na ukarabati wa ofisi na nyumba za Wakuu wa Mikoa, Wilaya na hospitali za mikoa ;

e) Kuboresha na kuongeza mtandao wa barabara vijijini; na

f) Upangaji, ufuatiliaji na utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo inayohusiana na sekta mbalimbali katika maeneo yao pamoja na miradi ya Matokeo Makubwa Sasa (BRN)

3.2 Makusanyo ya Maduhuli

3.2.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa upande wa makusanyo, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na Taasisi zake, Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri kwa pamoja zimekadiria kukusanya **Sh. 529,760,580,308** ikiwa ni ongezeko la asilimia kumi na nne (14%) ya makadirio ya makusanyo ya mwaka 2014/2015.

3.2.2 **Mheshimiwa Spika**, makusanyo hayo yanatarajiwa kuwa yatatokana na mauzo ya vifaa chakavu na nyaraka za zabuni, faini mbalimbali, marejesho ya masurufu na marejesho ya mishahara. Aidha, kwa upande wa Halmashauri, makusanyo yatatokana na kodi na ushuru mbalimbali na vyanzo vingine vya mapato vinavyotambulika kwa mujibu wa sheria.

3.3 Maoni ya Kamati Kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016

Makusanyo ya Maduhuli

3.3.1 **Mheshimiwa Spika**, Kamati imebaini kuwa bado kuna changamoto kwa Halmashauri kuendelea kutegemea vyanzo vile vile vya mapato mwaka hadi mwaka. Endapo kunatokea jambo linaloathiri chanzo kimojawapo, makusanyo ya halmashauri hizo hushuka. Kamati inazishauri Halmashauri zote nchini kufanya utafiti wa kina (*economic baseline study*) kubainisha vyanzo vya mapato na uwezo wake ili Halmashauri hizo ziandae makadirio kulingana na uwezo wa ukusanyaji. Aidha, zihakikishe kuwa mikakati madhubuti inawekwa ili kukusanya mapato na kufikia malengo yatakayowekwa kwa wakati. Aidha, kwa mara nyingine na kwa msisitizo kwa sababu ya umuhimu wake, Kamati inazitaka Sekretarieti za Mikoa yote ya Tanzania Bara kuhakikisha kwamba inasimamimia zoezi hili kikamilifu.

3.3.2 **Mheshimiwa Spika**, vilevile Kamati imebaini kwamba, kukosekana kwa mapato kwa kiasi kikubwa kumechangiwa na kutokuwepo kwa mfumo mzuri wa usimamizi na ufuatiliaji na pia kuwepo kwa udanganyifu katika makusanyo unaochangia kupotea kwa mapato. Ni vyema Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) na Sekretarieti za Mikoa zikaimarisha mifumo ya usimamizi na ufuatiliaji inayoleta matokeo yanayoonekana.

3.3.3 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inatambua kwamba, kuna baadhi ya vyanzo vya mapato katika Halmashauri vilifutwa, vingine mapato yake kuchukuliwa na Wizara Mama za Kisekta na nyingine kutegemea hali ya uzalishaji kama vile mazao ya chakula na mengine. Kwa sababu ya changamoto ya upatikanaji wa fedha za makusanyo ya vyanzo hivyo, Kamati inashauri kuwa, Halmashauri kukusanya kikamilifu katika vyanzo vyote vyenye uhakika.

3.3.4 **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa marekebisho yaliyofanywa na Bunge lako tukufu mwaka 2012 katika Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura ya 290 kupitia Sheria ya Fedha Namba 8, Halmashauri zimewekwa mazingira mazuri zaidi ya ukusanyaji wa ushuru wa huduma (*service levy*) kama ifuatavyo:-

a) Sheria imeongeza wigo wa walipa ushuru ambapo wafanyabiashara wenye makampuni na wale wasio na makampuni (*corporate and non corporate entities*) wanatakiwa kulipa ushuru huo;

b) Matawi ya makampuni yanatakiwa kulipa ushuru huo kwenye Halmashauri ambako shughuli zake hufanyika.

Kwa msingi huo, Kamati inaziagiza Halmashauri zote nchini, kuhakikisha kuwa zinakuwa na Sheria Ndogo (*by-laws*) kwa madhumuni ya kutoza ushuru huo kikamilifu. Aidha, Kamati inasisitiza umuhimu wa kuzisimamia sheria, kwani moja kati ya tatizo kubwa linalozikabili sekta nyingi za umma, ni kutosimamia maamuzi na mikakati waliyojiwekea na hivyo kusababisha kutifikiwa kwa malengo yaliyowekwa.

3.3.5 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inashauri Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kwa kushirikiana na Wizara husika katika sekta ya mawasiliano, itengeneze mfumo madhubuti wa kuhakikisha kuwa kodi ya minara ya simu inarejeshwa na kukusanywa na Halmashauri zote.

3.3.6 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inashauri Serikali iweke mikakati madhubuti ya ukusanyaji wa mapato ya majengo (*property tax*) katika majiji, manispaa, miji na miji midogo kwani fedha nyingi zinapotea kwa kutokusanywa kikamilifu kwa kodi hii. Aidha, Serikali ifanye mabadiliko ya sheria kwa kuongeza wigo wa ukusanyaji wa kodi hii ili iweze kutozwa kwa nyumba na majengo ambayo hayako katika maeneo ya majiji, manispaa, miji na miji midogo lakini yana hadhi na thamani inayostahili kutozwa kodi hiyo.

3.3.7 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inazitaka Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri zote nchini kuhakikisha kwamba zinawashirikisha wananchi kikamilifu katika maandalizi ya bajeti zao hususan katika mipango yote ya maendeleo, katika kubuni vyanzo vya mapato na pia katika utungaji wa sheria ndogo za ukusanyaji. Hatua hii itarahisisha zoezi la makusanyo bila manung'uniko. Aidha, ushiriki wa wananchi utasaidia katika zoezi zima la kuchangia utekelezaji wa miradi ya maendeleo hasa pale ambapo Serikali kuu pamoja na Serikali za Mitaa zitakapokuwa zinatoa mchango wake kikamilifu katika miradi husika.

3.3.8 **Aidha kamati inaitaka serikali kuacha mara moja tabia ya kuwabana watu wenye kipato kidogo kwa kuwapandishia kodi na ushuru mwingine, makundi kama bodaboda, mama lische, wamachinga, madereva taksi, na kuwapa misamaha ya kodi wanaovuna dhahabu na madini ya vifo, wanaozalisha mafuta ya kula na wanaokuja kuwekeza kwenye uvunaji wa gesi. Hii ni aibu – kupambana na mnyonge na kumkimbia tajiri! Wana faida gani wawekezaji wanaokuja kuvuna rasilimali za nchi kwa gharama nafuu na wakaondoka na faida zao (na mitaji yao) na wakiwa matajiri zaidi kuliko walipokuja?**

Mapato na Matumizi

3.3.9 **Mheshimiwa Spika**, kwanza kabisa, Kamati inaishauri Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa ujumla wake na hususan maafisa masuhuli wote, kuhakikisha kuwa wanatumia fedha zinazopatikana kwa kuzingatia vipaumbele vya kibajeti. Aidha, malipo mbalimbali yafanyike kwa mujibu wa Kanuni na Sheria za Fedha ili kupunguza uzalishaji wa madeni ya Watumishi na Wazabuni.

3.3.10 **Mheshimiwa Spika**, ili kuhakikisha kuwa nguvu kazi ya taifa inatumia fursa za kiuchumi zilizopo, Kamati inatoa agizo kwamba, Halmashauri zote nchini zihakikishe kuwa, **asilimia kumi (10%) itokanayo na mapato ya makusanyo ya ndani (own source) kwa mujibu wa maelekezo yaliyopo, inatengwa mahsusi kwa ajili ya kuwawezesha vijana na wanawake katika kuchochea juhudi za kujikwamua kiuchumi. Makundi haya ya kijamii ni muhimu sana katika ustawi wa jamii na kwa sababu hiyo, ni muhimu agizo hili lizingatiwe kikamilifu katika halmashauri zote.**

3.3.11 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inaendelea kuweka msisitizo kuhusu maelekezo yake kwamba, halmashauri zote zitenge asilimia isiyopungua sitini (60%) ya fedha itokanayo na makusanyo ya ndani (*own source*) baada ya makato ya asilimia kumi (10%) kwa uwezesaji wa vijana na wanawake. Asilimia hii ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Aidha, utekelezaji wa miradi ya maendeleo utokanao na agizo hili ujikite katika miradi inayoonekana (*tangible projects*) na ambayo inatatua matatizo ya kila siku ya mwananchi wa kawaida. Kamati inashauri kipaumbele kiwekwe katika upatikanaji wa huduma bora zaidi za msingi kwa wananchi, kama vile afya, elimu na maji.

3.3.12 Agizo hili lina malengo ya kuhakikisha kwamba, watendaji wa halmashauri wanaongeza juhudi katika kukusanya mapato na kuziba mianya ya ubadhirifu wa fedha za miradi ya maendeleo. Kamati inaamini kwamba, hatua hiyo itaziwezesha halmashauri zetu kuanza kujiondoa taratibu katika utegemezi wa ruzuku kutoka katika Serikali Kuu katika kutekeleza miradi ya maendeleo. Hali hii itaifanya nchi yetu kwa ujumla kupunguza na kuondokana na utegemezi wa misaada ya wadau wa maendeleo katika siku zijazo (*a simple strategic move to donor funds independency*).

3.3.13 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inaendelea kusisitiza kwamba Sekretarieti za Mikoa ziimarisha mfumo wa ufuatiliaji kwa kuzisimamia Halmashauri na kuhakikisha kuwa fedha za miradi ya maendeleo zitokanazo na makusanyo ya ndani pamoja na zile ambazo zinatoka nje zinatumiwa kuwaletea wananchi maendeleo, kwa wakati na kwa viwango stahiki na thamani ya fedha iweze kuonekana. Agizo hili linatokana na ukweli kwamba, Kamati inaamini kuwa wajibu wa kwanza wa usimamizi wa Halmashauri unaangukia mikononi mwa Tawala za Mikoa.

3.4 Maoni ya Jumla

Umbile la Bajeti

3.4.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa mujibu wa Maelezo ya Waziri wa Fedha kuhusu Mapendekezo ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016⁴, Bajeti inakadiriwa kuwa Sh. Trilioni 22.48. Kati ya fedha hizo, Sh. Trilioni 5.45 zitatumiwa kwa ajili ya Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI), sawa na 24.7% ya Bajeti Kuu. Kati ya fedha hizo, Sh. Trilioni 4.3 sawa na 78.9% ya Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (Mishahara na Matumizi Mengineyo) na Sh. Bilioni 932 sawa asilimia 21.1% ya Bajeti ya Ofisi hiyo ni kwa ajili ya utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.

3.4.2 Tujiulize kitu hapa, kama TAMISEMI kuna sekta zote zinazohusu maisha ya watanzania, na hii ndiyo share yake kwenye keki ya Taifa, hizo Wizara nyingine za kissekta, tukiondoa vyombo vya ulinzi na usalama na mambo ya nje, wanafanya nini huko? Kwa ajili ya nani? – na hizo asilimia zaidi ya 75 ya keki hii? Hii ni food for thought tu.

3.4.3 Mtazamo wetu ni kuwa tuna kila sababu kufikiria upya muundo wa serikali yetu na namna tulivyoyagawanya majukumu. Mfano, hivi kuna sababu gani ya kuwa na Wizara ya Uwekezaji na Uwezeshaji – isiyowekeza wala isiyowezesha, maana kuna EPZA na TIC wanafanya kazi hiyo (na kwanza kuna haja gani ya kuwa na taasisi mbili zinazofanya kazi inayoshabihiana?

---

⁴ Maelezo ya Waziri wa Fedha kwa Waheshimiwa Wabunge Kuhusu Mpango wa Bajeti ya Mwaka 2015/2016 Uk. 17

Moja iko Wizara nyingine, na nyingine ipo Wizara nyingine), Wizara ya Viwanda na Biashara – isiyojenga viwanda wala isiyofanya biashara, maana siku hizi serikali haifanyi biashara; Wizara ya Maendeleo ya Jamii – isiyoendeleza jamii, maana watu wapo halmashauri na ndipo kwenye mfuko wa pesa za wanawake na vijana; Wizara ya Kazi na Ajira – isiyozalisha ajira, maana wakulima na ardhi vipo halmashauri na wanaozalisha ajira ni aidha serikali yenyewe ama wajasiriamali wanaojijiri na kuajiri wengine.

3.4.4 **Kwa mfano, kuna sababu gani ya kuwa na Wizara za Afya, Elimu, Kilimo, Maji, Ardhi n.k. wakati Hospitali, Shule, Mashamba, Viwanja/Ardhi vimepelekwa kwenye mamlaka za serikali za mitaa? Tutaambiwa, Wizara hizi za kisekta zinatunga sera – kwani kule TAMISEMI hawawezi kutunga sera?**

3.4.5 **Mheshimiwa Spika, kusema ukweli, bila ulazima sana serikali yetu imejitwisha mzigo mzito sana wa mawizara na matokeo yake kukuza matumizi yake kuyahudumia mawizara haya kiasi kwamba halmashauri ambapo kuna watu, tunapumulia mashine; miradi midogo midogo tu kama ya kumalizia zahanati, nyumba za walimu na kuchimba visima haifanyiki!**

Wengine tumekuwa tukihoji, hivi kulikuwa na haja gani kupeleka madaraka mikoani na hapo hapo kubakisha mawizara yote haya? Nadhani tunahitaji kulifanyia tafakuri tunduizi suala hili. Kwa kuwa huu ni mwaka wa mabadiliko, kuna kizazi kipya kinakuja na majibu ya masuala kama haya, basi na kipewe fursa tu.

3.4.6 **Mheshimiwa Spika, kwa mtiririko wa fedha za maendeleo ambao tumeushuhudia katika miaka michache iliyopita na Mwaka wa Fedha 2014/2015, hata kile kidogo kinachopangwa kutekeleza miradi ya maendeleo huwa hakipatikani kwa ukamilifu. Ni vema Serikali ikabadili mfumo wa kifikra katika kubajeti kulingana na uwezo tulio nao na pia katika kukusanya mapato ya ndani ili kuchochea maendeleo kwa wananchi ambao kodi yao ndiyo inatulipa mishahara na matumizi mengineyo.**

3.4.7 **Pamoja na hayo, Serikali kuu ina wajibu wa kuhakikisha kuwa inapunguza matumizi yake, sio kwa maneno tu bali kwa vitendo ili fedha iliyopo iweze kukidhi mahitaji ya lazima ya Watumishi waliopo na watakoajiriwa. Aidha, Serikali ihakikishe kunakuwa kuna uwiano wa haki katika fedha zinazopelekwa katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo inayogusa wananchi wa kipato cha chini au wasio na kipato kabisa. **Kamati inaamini ni bora nchi ikawa na Bajeti ndogo inayotekelezeka kuliko kuwa na bajeti kubwa isiyotekelezeka.****

3.4.8 **Mheshimiwa Spika, kamati inalishauri Bunge lako tukufu litoe maagizo mahsusi kuhusiana na madeni ya walimu na watumishi wengine, pia madeni ya wazabuni waliokwisha toa huduma kwa serikali za mitaa.**

3.4.9 **Mheshimiwa Spika, kamati pia inarudia kutoa ushauri kwa serikali kuhusiana na wazo la kutengeneza mfumo wa motisha kwa watumishi wa sekta ya afya, kilimo, elimu na utawala wanaofanya kazi vijijini kwenye mazingira ya mbali na magumu. Hii itasaidia kuwabakiza kwenye maeneo hayo na kupunguza kiu ya watumishi hawa muhimu kuhamia mijini ama kuishi mijini na kwenda kufanya kazi kijijini kwa muda mfupi tu na siku nyingine kutokwenda kabisa. Mfumo wa mafao ni lazima uzingatie mambo ya makazi ya watumishi hawa, uwepo wa umeme kwenye maeneo haya, uwepo wa mawasiliano ya simu na intaneti sambamba na uwepo wa posho maalum ya kijiografia (inayolipwa kulingana na umbali kutoka kwenye mji). Hii italetu usawa (equity) kati ya maeneo ya vijijini na mijini katika ubora wa huduma nyeti zinazotolewa na serikali.**

Matumizi Bora ya Ardhi

3.4.10 **Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, kwa kutambua mahitaji ya ardhi kwa wananchi, halmashauri nyingi zimekuwa zikipima na kuuza viwanja kwa matumizi mbalimbali kama chanzo kimojawapo cha mapato kwa halmashauri hizo. Kamati haina kipangimizi juu ya hatua hiyo, hata hivyo inazishauri halmashuri zote nchini kwa kusimamiwa**

na Sekretarieti za Mikoa, kuhakikisha kuwa zinafanya zoezi hilo sambamba na kuongeza thamani ya ardhi kwa matumizi mapana ya vizazi vijavyo.

3.4.11 **Mheshimiwa Spika**, sote tunafahamu kwamba, ardhi ya Tanzania haiongezeki ila watu wanaongezeka kila kukicha. Kwa sababu hiyo, Kamati inazishauri halmashauri zote nchini kuwa na mipango ya matumizi bora ya ardhi. Mipango hiyo izingatie kutengwa kwa maeneo ya uwekezaji, miji ya kibiashara, makazi endelevu, maeneo ya viwanda vidogo vidogo na viwanda vikubwa, mahospitali na maeneno mengine muhimu.

3.4.12 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inazishauri Halmashauri zote nchini, kwa kushirikiana na Tume ya Sayansi na Teknolojia (COSTECH) na wadau wa maendeleo, kutenga maeneo maalumu ya ujenzi wa vituo vya teknolojia ya habari na mawasiliano (ICT Hubs) ili kuweza kufaidika na fursa za kimataifa zinazokuja na uwepo wa **"mkongo wa taifa wa mawasiliano"**. Uwepo wa mkongo huu na uwepo wa vyuo vinavyozalisha vijana wataalamu wa mambo ya teknohama ni fursa kubwa kiuchumi kama watawezeshwa kufanya tafiti na ugunduzi (tukiigiza mfano wa nchi za Marekani (kule Silicon valley) na China (Shanghai, Beijing na Shenzhen) ambapo wametenga maeneo maalum ya uwekezaji kwenye ugunduzi wa kielektroniki na mawasiliano; si tu wasomi hawa watakuwa wamepata ajira bali wanaweza wakazalisha ajira nyingi zaidi. **Hakuna nchi iliwahi kukuza uchumi wake kwa kutegemea eti serikali ndiye mwajiri mkuu; nchi huendelea panapokuwa na wajasiriamaji wanaobuni na kuanzisha bidhaa mpya.**

3.4.13 Kamati inaamini kwamba, makundi mbalimbali ya kijamii yatanufaika na vituo hivi kwa sababu ya upatikanaji wa elimu na mafunzo mbalimbali na huduma muhimu za kimtandao kwa unafuu. Aidha, vituo hivi vinaweza vikawa na manufaa kwa vijana wetu ambao wanaweza kufanya kazi kwa fursa zinazopatikana mtandaoni.

3.4.14 **Mheshimiwa Spika**, kamati inaziagiza halmashauri zenye miamba ya Karoo (Karoo rocks) ambayo inasadikiwa kuwa na mafuta, kama zilizopo kwenye mikoa ya Tanga, Dar es salaam, Pwani, Lindi, Mtwara, Rukwa, Kigoma, Katavi na Dar es salaam, kuanza kujipanga ni kwa namna gani watakutia wawekezaji kwenye uchimbaji wa mafuta kwa kutumia teknolojia rahisi na za kisasa, kama ile ya **horizontal hydraulic factoring**, kwa njia ya ubia (*public private partnership*), ili sambamba na Serikali kuu kupata hisa na mrabaha wake, halmashauri nazo ziwe na sehemu ya hisa zake kama wabia. Nchi nyingine wamefanya hivyo na wamefanikiwa sana.

Ushiriki wa Wananchi Katika Mipango na Miradi ya Maendeleo

3.4.15 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inazishauri Halmashauri zote nchini kuhakikisha kuwa zinawashirikisha wananchi kikamilifu katika kutambua fursa walizo nazo ambazo zitachochea ustawi na maendeleo ili kukabiliana na umaskini. Madiwani na Wabunge ambao wamechaguliwa kuwakilisha kundi kubwa la wananchi, wanao uwezo na dhamana ya kuwasimamia watendaji wasiotekeleza majukumu yao kwa maendeleo ya wananchi kwa kushiriki kikamilifu katika vikao vyote na hasa vile vya Kamati za Fedha (*Finance Committees*) na Baraza la Madiwani (*Full Council*).

3.4.16 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inarudia na kusisitiza kwamba, Sekretarieti za Mikoa ziwe na mipango ya muda mfupi na ya muda mrefu kulingana na mabadiliko ya ongezeko la watu nchini, ili kuepuka tatizo la miundombinu kutokidhi mahitaji halisi na hivyo kusababisha msongamano katika vituo vya kutolea huduma kama vile shuleni, hospitalini, n.k. Pamoja na hayo, Kamati inasisitiza na kuishauri Serikali kuanzisha Mfuko Maalumu wa Miradi ya Ujenzi wa Hospitali za Rufaa kwa kuzingatia kanda za kiutawala ili zitengwe fedha za kutosha kukamilisha miradi mingi kwa muda mfupi.

Mradi wa Mabasi Yaendayo Haraka Dar es Salaam (DART)

3.4.17 **Mheshimiwa Spika**, bila kuonesha ubaguzi wa kutoa vipaumbele vya miradi katika maeneo ya mjini, Kamati inatambua kwamba Jiji la Dar es Salaam ndilo linaloongoza kwa uzalishaji na kwa mapato yatokanayo na kodi inayokwenda moja kwa moja katika Serikali Kuu. Hata hivyo, Jiji hili linakabiliwa na changamoto ya ongezeko kubwa la wakazi na shughuli za kimaendeleo na hivyo kusababisha kuwepo kwa msongamano wa magari. Athari za msongamano huo ni nyingi ikiwemo kuleta hasara kubwa katika uchumi kwa kupunguza saa za kazi (*man hours*) na kuchelewesha watu kwenda kupata huduma za kijamii.

3.4.18 **Mheshimiwa Spika**, pamoja na jitihada za serikali na watu binafsi kujenga makazi, ofisi na sehemu za masoko makubwa nje ya jiji, bado tatizo hili halijapatiwa ufumbuzi wa kudumu. Ili kupata ufumbuzi wa tatizo la msongamano wa magari jijini Dar es Salaam, mwaka 2007 Serikali ilibuni mradi wa Usafiri wa mabasi yaendayo haraka (Bus Rapid Transit, BRT). Kwa mujibu wa mpango huo, mradi huu ukamilika inakadiriwa utakuwa umetatua tatizo la usafiri wa umma katika jiji la Dar es salaam na pia kupunguza msongamano wa magari jijini humo mpaka kufikia miaka ya 2030/31.

3.4.19 **Mheshimiwa Spika**, Kamati inaipongeza serikali kwa hatua ambayo mradi huu umefikia, na zaidi kwa hatua ya kusainiwa kwa mkataba wa huduma ya mpito. **Niwapongeze sana Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya TAMISEMI kwa kuwa mstari wa mbele kuhakikisha kuwa ushiriki wa Watanzania katika utoaji wa huduma ya usafiri unazingatiwa katika hatua za mwanzo na za baadae katika mradi.**

3.4.20 Kwa namna ya kipekee nimpongeze Mwanasheria Mkuu wa serikali, Mhe. George Masaju, Waziri wa Nchi – Ofisi ya Waziri Mkuu, TAMISEMI, Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia, Mkuu wa Mkoa wa Dar es salaam, Ndg. Said Mecky Sadick na Mtendaji Mkuu wa DART, Ndg. Asteria Mlambo, kwa kukubaliana na mapendekezo ya Kamati kuwa uendeshaji wa mradi utoe kipaumbele cha kwanza kwa watanzania hususan waendeshaji wa usafiri uliopo sasa (madaladala, UDA na makampuni mengine ya kitanzania) kabla ya kuwakaribisha wawekezaji kutoka nje, na kwamba uwekezaji kutoka nje uwe ni wa kuwaongezea nguvu na kuwajengea uwezo wa kiufundi tu pale ambapo teknolojia hiyo haipo nchini. Ni imani yangu kuwa mradi huu utatekelezwa kwa uzalendo wa hali ya juu.

3.4.21 **Aidha, kamati inazidi kusesitiza kuwa mradi uanze mara moja na majaribio katika kipindi hiki cha mpito yahusishe uwepo wa mfumo kamili wa kielektroniki wa tiketi unaofanya kazi kikamilifu ili wananchi waone utofauti na wapate motisha ya kutumia mfumo huu na kupaki magari yao nyumbani.**

3.4.22 **Mheshimiwa Spika**, nichukue fursa hii kuwahamasisha wafanyabishara wa kitanzania wenye nia ya kushiriki katika usafirishaji wa abiria katika Mkoa wa Dar es Salaam kupitia mradi huu, waunganishe nguvu zao na kuumiliki mradi huo wenye thamani kubwa ya pesa. Ifahamike kwamba, huu si mradi wa Shirika la Usafiri Dar es Salaam (UDA) wala si mradi wa matajiri wachache katika sekta ya usafirishaji, ni mradi wa Watanzania wote na wadau wa mendeleo katika Jiji la Dar es Salaam.

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

4.1.1 **Mheshimiwa Spika**, kwa niaba ya Kamati ninamshukuru Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia, (Mb) Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa akisaidiwa na Mhe. Aggrey D. J. Mwanri (Mb) na Mhe. Majaliwa Kassim Majaliwa (Mb), Naibu Mawaziri Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa pamoja na Watendaji wa Ofisi hiyo wakiongozwa na Katibu Mkuu Ndg. Jumanne A. Sagini, kwa jinsi walivyoshirikiana na Kamati katika kutoa majibu ya hoja za Waheshimiwa Wabunge kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Ofisi hiyo kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015, na kutoa ufafanuzi wa kina kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

4.1.2 **Mheshimiwa Spika**, vilevile napenda kutoa shukurani za kipekee kwa Wakuu wa Mikoa yote ya Tanzania Bara pamoja na Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri zote kwa kuwasilisha vyema taarifa za utekelezaji wa bajeti zilizopita na makadirio ya mapato na matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

4.1.3 **Mheshimiwa Spika**, napenda kutoa shukurani kwa Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kasilillah, Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Charles J. Mloka, Wakurugenzi Wasaidizi, Makatibu wa Kamati Ndg. Yona Kirumbi na Ndg. Mwajuma Ramadhan wakisaidiwa na Ndg. Cletty Urassa, kwa uratibu wa shughuli zote za Kamati. Pia nawashukuru wafanyakazi wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuihudumia Kamati wakati wote hadi kukamilika kwa taarifa hii.

4.2 Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, sasa naliomba Bunge lako tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016 kama yalivyowasilishwa na Mtoa Hoja.

Mheshimiwa Spika, **naomba kuwasilisha na ninaunga mkono hoja.**

Dkt. Hamisi Andrea Kigwangalla (Mb)

MWENYEKITI

Kamati ya Bunge ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa

Mei, 2015

SPIKA: Tunaendelea na Kamati nyingine, sasa namuita Mwenyekiti wa Kamati ya Masaula ya Ukimwi.

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU - TUME YA KURATIBU UDHIBITI WA DAWA ZA KULEVYA FUNGU 91 NA TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA FUNGU 92 KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. LEDIANA MNG'ONG'O - MWENYEKITI WA KAMATI YA MASUALA YA UKIMWI:

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi hii niwasilishe maoni ya Kamati katika Mkutano huu ukiwa ndiyo Mkutano wa mwisho wa Bajeti kwa Bunge hili la Kumi. Napenda pia kuchukua nafasi hii kuwashukuru wanawake wa Mkoa wa Iringa na wananchi kwa ujumla kwa ushirikiano mkubwa walionipa wakati wa kutekeleza majukumu yangu kama mwakilishi wao hapa Bungeni. Nasema ahsanteni sana.

Mheshimiwa Spika, aidha, kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013, naomba kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kuhusu utekelezaji wa majukumu ya bajeti ya Tume ya Kuratibu Udhubiti wa

Dawa za Kulevya - Fungu 91 na Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS) - Fungu 92 kwa mwaka wa fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa majukumu, maoni na ushauri wa Kamati kwa mwaka wa fedha 2014/2015. Tume ya Kuratibu Udhubiti wa Dawa za Kulevya. Utekelezaji wa majukumu ya Tume hii unategemea kiasi cha fedha kinachotolewa. Inasikitisha kuona kuwa katika mwaka wa fedha 2014/2015, Tume ya Kuratibu Udhubiti wa Dawa za Kulevya ilitengewa kiasi cha Sh.4,836,542,000/= kwa ajili ya matumizi ya kawaida lakini hadi kufikia Machi, 2015 ni kiasi cha Sh.1,638,555,195/= tu ndicho kilichotolewa. Si hivyo tu, hata kwa upande wa fedha za maendeleo ambazo ndiyo msingi mkuu wa kazi za Tume, Bunge hili Tukufu liliidhinisha kiasi cha Sh.3,430,000,000/= lakini kiasi kilichopokelewa ni Sh.1,950,735,662/= sawa na asilimia 56 tu ya fedha yote iliyoidhinishwa. Kiasi hicho kidogo cha fedha za maendeleo kiliwezesha Tume kutekeleza kwa kiasi baadhi ya miradi yake kama vile mradi wa ujenzi wa ghala la kuhifadha vielelezo vya kesi za dawa za kulevya na mradi wa kudhibiti maambukizi ya Ukimwi miongoni mwa wanaojidunga. Kamati haijaridhishwa kabisa na utoaji huu wa fedha kwani ikumbukwe kuwa dawa za kulevya ni janga kwa nchi yetu na hivyo basi bila kuwepo kwa nia ya dhati ya kutenga fedha za kutosha mapambano yake yatazidi kuwa magumu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu utekelezaji wa maoni na ushauri wa Kamati, Tume imejitahidi kutekeleza maoni hayo kwani kati ya maoni sita (6) yaliyotolewa, imeweza kutekeleza vizuri maoni matano (5) na moja (1) ambalo linahusu ongezeko la bajeti ya Tume hii halijatekelezwa ipasavyo kutokana na kupungua kwa bajeti ikilinganishwa na mwaka wa fedha uliopita hivyo basi Kamati itaendelea kulisisitiza zaidi katika taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, Tume ya Kudhibiti Ukimwi Tanzania (TACAIDS). Kamati imepitia taarifa ya TACAIDS kuhusu namna ilivyotekeleza majukumu yake pamoja na maoni na ushauri wa Kamati kwa kipindi cha 2014/2015. Kama ilivyokuwa kwa Tume ya Kuratibu na Kudhibiti Dawa za Kulevya, TACAIDS nayo imekumbana na changamoto ya utekelezaji wa majukumu yake kutokana na kutotolewa fedha zote za ndani. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015, kiasi cha Sh.2,079,332,000/= ndicho kilichokuwa kimetolewa sawa na asilimia 46 tu ya fedha zote zilizo idhinishwa na Bunge lako Tukufu ambazo ni Sh.4,487,784,000/=.

Mheshimiwa Spika, ifike mahali tutambue kuwa UKIMWI ni janga na hivyo kuweza kupambana nalo ipasavyo yatupasa kutenga fedha za kutosha. Kamati imebaini kwamba ukiacha kutotolewa kwa fedha hizi kwa wakati, lakini fedha za Tume hii zimekuwa zikipungua mwaka hadi mwaka wakati janga hili likiendelea kuwa tishio hasa kwa vijana na wanawake na wakati huohuo kukiwa na watu wengi wanaoishi na virusi vya Ukimwi wanaosubiri kupata dawa za kupunguza makali ya virusi (ARVs). Tusishangae kuona baadaye kiwango cha watu wenye maambukizi ya Ukimwi kinaongezeka kutokana na kuongezeka kwa maambukizi mapya kwa kuwa Tume itashindwa kutimiza majukumu yake ipasavyo ikiwamo la kutoa elimu ya namna ya kujikinga na maambukizi.

Mheshimiwa Spika, ni rai ya Kamati kuwa Serikali iingalie Tume hii kwa jicho la pekee na kuthamini kazi inayofanya ya mapambano haya na hivyo kuitengea bajeti ambayo itawezesha kutekeleza majukumu yake bila vikwazo vyovyote. Kamati inaamini kwamba tukiweza kutenga fedha za kutosha tuna uwezo wa kupunguza kama sio kumaliza maambukizi mapya, ambayo ni tishio zaidi ifikapo mwaka 2030 kama Maazimio ya Umoja wa Mataifa yanavyosema. Maambukizi mapya sifuri, unyanyapaa sifuri na vifo vitokanavyo na UKIMWI vifikie sifuri.

Mheshimiwa Spika, kuhusu utekelezaji wa maoni ya Kamati, utakumbuka kuwa Bunge lako Tukufu lilipitisha Sheria ya kuunda Mfuko wa UKIMWI (*Aids Trust Fund*) ambao lengo lake

lilikuwa ni kuhakikisha Serikali inatenga fedha zake za ndani za kutosha kupambana na ugonjwa huu. Serikali imesikia maoni ya Kamati na azma ya Bunge na kwa mwaka huu wa fedha 2015/2016, imetenga kiasi cha shilingi bilioni tatu kwa ajili ya Mfuko huu. Kamati inaipongeza sana Serikali kwa kutekeleza agizo hili muhimu la Kamati na Bunge kwa ujumla. Aidha, kwa maeneo ambayo Serikali haijatekeleza ipasavyo maoni na ushauri, Kamati inaendelea kusisitiza utekelezaji wa maoni hayo kwa wakati ili mapambano ya kudhibiti UKIMWI yawe na tija.

Mheshimiwa Spika, maombi ya fedha kwa matumizi ya Tume na kazi zilizopangwa kutekelezwa katika mwaka wa 2015/2016. Ili kuweza kutekeleza majukumu yake ipasavyo, katika mwaka huu wa fedha wa 2015/2016, Tume ya Kuratibu Udhhibiti wa Dawa za Kulevya inaomba jumla ya Sh.5,384,949,000/=, kati ya fedha hizo, Sh.4,524,138,000/= kati ya fedha hizo, Sh.954,523,000/= kwa ajili ya mishahara na Sh.3,569,615,000/= kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Aidha, kwa upande wa Miradi ya Maendeleo kiasi kinachoombwa ni jumla ya Sh.860,811,000/=.

Mheshimiwa Spika, kiasi cha fedha kinachoombwa kimepungua ikilinganishwa na kiasi cha fedha kilichoombwa kwa mwaka wa fedha 2014/2015. Kiasi hicho kidogo kinachoombwa kitawezesha Tume kutekeleza majukumu mbalimbali kama vile kuendelea kuwezesha Kikosi cha Kupambana na Dawa za Kulevya nchini, kuendelea na utekelezaji wa mashamba ya bangi na mirungi nchini na kuendelea kutoa huduma ya matibabu kwa kutumia *methadone* kwa watumiaji wa dawa za kulevya.

Mheshimiwa Spika, Tume ya Kudhibiti Ukimwi Tanzania (TACAIDS). Katika mwaka huu wa fedha wa 2015/2016, Tume ya Taifa ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS), inaomba jumla ya Sh.10,192,376,000/=. Kati ya hizo, Sh.4,447,938,000/= kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na kati ya hizo, Sh.1,762,437,000/= kwa ajili ya mishahara na Sh.2,685,501,000/= kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Aidha, Miradi ya Maendeleo inaombewa jumla ya Sh.5,744,438,000/=.

Mheshimiwa Spika, kiasi kinachoombwa kitawezesha Tume kutekeleza majukumu mbalimbali iliyonayo kama vile kuboresha uratibu wa mwitiko wa Taifa dhidi ya UKIMWI, kuboresha uratibu wa wadau wa UKIMWI na uendelezaji wa afua za virusi vya UKIMWI na UKIMWI katika ngazi zote. Hata hivyo, Kamati bado inaona fedha hizi haziendani na hali halisi ya UKIMWI nchini lakini pia na malengo ya kupambana na janga hili kwani upatikanaji wa huduma muhimu kwa wagonjwa haziridhishi pamoja na ukweli kwamba Tume imekuwa ikijitahidi katika kutoa huduma za msingi. Ni wakati sasa umefika kwa Serikali kuhakikisha inatenga fedha za kutosha kama ilivyo nchi za Zimbabwe, Botswana, Afrika ya Kusini na Angola ambazo zimefanikiwa sana kupunguza janga hili la UKIMWI kutokana na kutenga fedha za kutosha za ndani.

Mheshimiwa Spika, maoni na ushauri wa Kamati. Kamati inatoa maoni na ushauri wa kuzingatwa ili kuboresha utekelezaji wa majukumu ya Tume hizi kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Tume ya Madawa za Kulevya. Vita dhidi ya dawa za kulevya inahitaji fedha na pia majukumu ya Tume hii ni mengi. Ili kutekeleza Mpango wa Taifa wa Udhhibiti wa Dawa za Kulevya, kuelimisha jamii juu ya madhara yatokanayo na tatizo la matumizi na biashara ya dawa za kulevya, kutoa matibabu na huduma za utengamao kwa watumiaji wa dawa za kulevya na kufanya utafiti kuhusu tatizo la dawa za kulevya, kunahitaji fedha. Kama Tume haitatengewa fedha za kutosha na hata hizo zinazotolewa ni nusu ya kiwango kinachotengwa, basi ni dhahiri mapambano ya kudhibiti dawa za kulevya hayatafikiwa bali yataendelea kuwa wimbo tu.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa hata kidogo kuona Tume inaidhinishiwa fedha na Bunge lakini inapelekewa pungufu. Katika mwaka huu wa fedha Kamati inaitaka Serikali kuipatia Tume hii fedha zote zilizoidhinishwa na Bunge ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Aidha, kwa siku zijazo bajeti iendeleo kuongezeka ili Tume iweze kuwa imara kwa kuwa na vitendea kazi muhimu na vya kutosha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, udhibiti wa dawa za kulevyo. Ni aibu na fedheha kubwa kwa nchi yetu kuwa miongoni mwa nchi Barani Afrika zinazoendelea kuongoza kwa dawa za kulevyo. Dawa hizi zimekuwa zikipoteza nguvu kazi kubwa kwani vijana wengi wameathirika kwa matumizi haya hususan katika Mikoa ya Pwani na Dar es salaam. Siyo hivyo tu, lakini pia watumiaji wa dawa za kulevyo wamekuwa pia wakipata maambukizi ya Virusi vya UKIMWI kutokana na kuchangia mabomba ya sindano lakini pia kushiriki katika ngono zembe. Hapa nchini pia imeonekana kuwa watumiaji wa dawa za kulevyo wapo kwenye kundi hatarishi la maambukizi ya virusi. Kwa msingi huo basi, Kamati inaitaka Serikali kuboresha mapambano haya kwani pamoja na kupoteza nguvu kazi ya vijana wanaotumia dawa za kulevyo, lakini pia wanaacha watoto yatima kutokana na wazazi kufariki kwa ugonjwa wa UKIMWI na pia kuongeza mzigo kwa Taifa.

Mheshimiwa Spika, matumizi mabaya ya pombe. Tafiti zimeonyesha kwamba pombe inashika nafasi ya tano katika orodha kuu ya madawa ya kulevyo 20 duniani. Katika siku za karibuni, Tanzania imekumbwa na tatizo hili, kwani vijana wengi wakiwemo waliomo vyuoni, shuleni, madereva wa daladala, bodaboda, madereva wa mabasi, hulewa saa za kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tatizo hili likiachiwa litaendelea kukua na madhara yake ni makubwa likiwemo ongezeko la ajali, ongezeko la maambukizi ya virusi, ongezeko la matumizi mengine ya madawa ya kulevyo, kuongezeka kwa uhalifu, ukatili wa jinsia na kupungua kwa nguvu kazi, tija na ufanisi kazini. Kamati inaitaka Serikali kufanya utafiti wa kina juu ya madhara ya pombe hizi kwa vijana kama ilivyofanya nchi ya Kenya, ambayo imegundua kwamba asilimia 51 ya vijana walioko mashuleni wanatumia pombe na hivyo kuanzisha programu maalumu za kutoa elimu kwa jamii kuhusiana na matumizi na madhara ya pombe, zikiwemo pombe haramu. Aidha, Serikali pia iangalie utaratibu wa kuwasaidia watumiaji wa pombe za kupindukia.

Mheshimiwa Spika, upatikanaji wa *methadone*. Watumiaji wa dawa za kulevyo wamekuwa wakipatiwa dawa aina ya *methadone* ambayo ni tiba mbadala kwa watumiaji wa dawa za kulevyo lakini pia imekuwa ikiwasaidia kuwaondolea sumu mwilini iliyozalishwa kutokana na kutumia dawa hizo. Dawa hii imekuwa ikipatikana kwa baadhi ya maeneo hususan katika Kliniki za Temeke na Mwananyamala. Kamati inashauri Serikali kwamba isambaze dawa hii katika Hospitali zote za Mikoa nchini ili iweze kufikia waathirika wengi kwani watu waliothirika na matumizi ya dawa za kulevyo wapo nchi nzima na siyo Dar es Salaam peke yake. Aidha, kwa wafungwa wa makosa ya utumiaji wa dawa za kulevyo, Serikali iangalie uwezekano wa kuwaweka katika gereza maalumu ambako watafanyiwa ukarabati wa kupewa dawa za *methadone* wakitumikia vifungo vyao, ili wanapomaliza kutumikia vifungo vyao, wawe wameachana na matumizi ya dawa za kulevyo kama wanavyofanya nchi ya Kenya.

Mheshimiwa Spika, wataalam katika vituo vya utengamao. Tangu kuwepo kwa ongezeko la watumiaji wa dawa za kulevyo, vituo vingi vimekuwa vikianzishwa kwa lengo la kuwasaidia watumiaji kuondokana na tatizo hilo, lakini vituo hivyo vimekuwa vikianzishwa na kusimamiwa na watu wasio na elimu ya udhibiti wa dawa za kulevyo. Kamati inashauri kuwa pamoja na kuwa vituo hivyo vimekuwa vikimilikiwa na watu binafsi, Serikali iangalie utaratibu ambao Tume itaweza kuviratibu na kuweka wataalam vituoni. Serikali itoe ufadhili maalum wa

kuwasomesha wataalam wa kuweza kuwahudumia waathirika wa dawa za kulevya, pamoja na kutoa miongozo (*guidelines*) na mafunzo kwa wale wote wanaotaka kuanzisha vituo vya kukarabati wanaotumia dawa za kulevya ili kulinda ubora wa huduma zitolewazo kote nchini.

Mheshimiwa Spika, Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (*TACAIDS*). Mfuko wa UKIMWI. Kamati inalipongeza Bunge lako Tukufu kwa kuweka historia ya kupitisha Muswada wa Marekebisha ya Sheria ya kuanzisha Mfuko wa UKIMWI ambao kwa kipindi kirefu Kamati imekuwa ikishauri uwepo kwani kupatikana kwa Mfuko huo ndiyo uhakika wa mapambano dhidi ya UKIMWI kwa kuwa upatikanaji wa fedha utawezesha utoaji wa huduma kwa wagonjwa wengi zaidi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza sana Serikali kuanza kutenga kiasi cha shilingi bilioni tatu kwa ajili ya Mfuko huu. Ni imani ya Kamati kuwa kwa kadri siku zitakavyozidi kwenda Serikali itaongeza bajeti ya Mfuko huu ili kuwafikia wananchi wengi zaidi. Upatikanaji wa huduma kwa wananchi zitategemea zaidi upatikanaji wa fedha katika Mfuko huu hususan fedha za ndani.

Aidha, Kamati inaendelea kushauri Serikali kubuni vyanzo vya uhakika vya mapato ili kuwa na Mfuko endelevu. Kamati inatoa wito kwa wadau wote wakiwemo wafanyabiashara, mashirika binafsi, taasisi zisizokuwa za Kiserikali, watu binafsi na wadau wa maendeleo, kujitokeza kuunga mkono juhudi hizi za Serikali katika kuchangia Mfuko huu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kutembelea nchi ya Zimbabwe na ilielezwa kuwa katika kuhakikisha Mfuko wa UKIMWI unakuwa na fedha za kutosha kwa ajili ya kutoa huduma, walipitisha sheria ya kutoza kodi maalum inayoitwa *Aids Levy* ambapo wananchi na makampuni yanatozwa asilimia tatu (3) ya kodi ya mapato wanayopaswa kulipa na fedha hizi zimekuwa zikienda moja kwa moja kwenye Tume ya Kudhibiti UKIMWI bila ya kupitia Hazina.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2014, Tume ya Kudhibiti UKIMWI ya Zimbabwe imefanikiwa kukusanya kiasi cha dola za kimarekani milioni 38.6 sawa na takribani shilingi bilioni 71.4 za Kitanzania. Aidha, kwa upande wa Botswana asilimia 75 ya fedha za Mfuko wa UKIMWI ni mchango wa Serikali. Hivyo basi, Pamoja na juhudi za Serikali za kutenga kiasi cha shilingi bilioni tatu kwa Mfuko huu, Kamati inaona tuige mfano wa wenzetu kwa kuongeza bajeti hiyo kwa kutumia fedha za ndani badala ya kutegemea wafadhili.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaitaka Serikali iandae Kanuni za uendeshaji wa Mfuko huu haraka iwezekanavyo ili Mfuko uweze kuanza kazi.

Mheshimiwa Spika, utoaji wa dawa za kupunguza makali ya virusi vya UKIMWI (*ARVs*). Kamati inashauri kwamba Serikali ione namna ya kuanza kutoa huduma ya dawa za kupunguza makali ya UKIMWI (*ARVs*) hata kwa wagonjwa wenye *CD4* 500 kwani hii itasaidia kupunguza vifo lakini pia maambukizi mapya kwani utafiti umeonyesha kuwa mgonjwa mwenye *CD4* 500 wakianza kupata tiba mapema wanapunguza maambukizi ya virusi vya UKIMWI kwa asilimia 80.

Mheshimiwa Spika, ukilinganisha na Botswana ambako matumizi ya *ARV* ni asilimia 94, Tanzania matumizi ni asilimia 67. Kamati inaishauri Serikali iongeze utaoaji wa dawa hizi ili kupunguza vifo na kurefusha maisha ya watu wanaoishi na virusi vya UKIMWI wanaotakiwa kuanza kutumia dawa ikizingatiwa kuwa watu wengi hususan wanaoishi vijijini bado hawajafikiwa na huduma ikiwemo na upatikanaji wa mashine za *CD4* kwenye Hospitali za Wilaya na Vituo vya Afya.

Aidha, kamati katika ziara yake nchini Uganda, imevutiwa na jitihada kubwa zinazofanya na kiwanda cha dawa (*Cipla*) kinachotengeneza dawa za kupunguza makali ya virusi vya UKIMWI na dawa za kutibu malaria. Kiwanda hiki sasa kimeanza kutengeneza dawa za

ARV katika mfumo wa kidonge kimoja ambacho kina mchanganyiko wa dawa zote tatu. Hivyo inawawezesha wagonjwa badala ya kumeza vidonge sita kwa siku sasa watatakiwa kumeza kidonge kimoja tu kwa siku. Hii pia itasaidia wagonjwa wengi zaidi kuendelea kutumia dawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mkakati wa kupunguza maambukizi mapya. Kamati inashauri kwamba TACAIDS iongeze juhudi za kupunguza maambukizi mapya na kuendelea kufanya upimaji wa virusi vya UKIMWI nyumba kwa nyumba (*door to door testing*). Tanzania pia iige mfano wa nchi za wenzetu hasa kwenye maeneo ya maambukizi makubwa ambapo upimaji wa aina hii unafanyika nchini Uganda.

Mheshimiwa Spika, maoni ya jumla. Kuhusu fedha za UKIMWI na fedha za Udhibiti wa Dawa za Kulevya katika ngazi zote ziwe *ring-fenced* na zisitumiwe kwa matumizi mengine yoyote. Aidha, Kamati inapongeza juhudi kubwa zinazofanywa na Mikoa yote, taasisi mbalimbali na mashirika yasiyokuwa ya kiserikali katika mapambano dhidi ya UKIMWI na udhibiti wa dawa za kulevya. Tunawapongeza pia watu wanaoishi na Virus vya UKIMWI kuendelea kuishiriki kikamilifu katika mapambano haya.

Mheshimiwa Spika, hitimisho, kwa dhati ya moyo wangu, napenda kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa kutekeleza majukumu yao ipasavyo bila ya kuchoka. Kamati imesaidia sana katika mapambano dhidi ya UKIMWI ikiwa ni pamoja na kuhakikisha Mfuko wa UKIMWI unaundwa nchini. Hili ni suala la kujivunia sana. Wajumbe pia wamejituma sana kuhakikisha taarifa hii inakamilika kwa wakati. Ni matumaini yangu kuwa Wajumbe wote wa Kamati watarudi katika Bunge jipya lijalo kwani wamekuwa ni wachapakazi wazuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kukupongeza wewe binafsi kwa utendaji wako mzuri kwa kuliongoza Bunge ipasavyo, Bunge hili lenye Wabunge machachali, umekuwa mtu wa busara sana wakati wote wa uongozi wako.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kumshukuru Waziri wa Nchi (Sera, Uratibu na Bunge), Mheshimiwa Jenista Mhagama kwa kutoa ufafanuzi mzuri wakati wa uchambuzi wa bajeti hii lakini pia kutoa ushirikiano mzuri kipindi chote cha utendaji wa kazi wa Kamati. Naye namuomba kheri ili arudi katika Bunge lijalo. *(Makofi)*

Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya na Tume ya Kudhibiti UKIMWI chini ya Uongozi wa Katibu Mkuu Dokta Florens Turuka.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, napenda kumshukuru Katibu wa Bunge, Dokta Thomas Kashilillah kwa ushirikiano ambao amekuwa akiipa Kamati.

Mheshimiwa Spika, pamoja na yeye, namshukuru Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Charles Mloka, Wakurugenzi Wasaidizi, Makatibu wa Kamati Patson Sobha, Emmanuel Mdidi, Abdalah Hancha, Mossy Lukuvi na Pamela Pallangyo pamoja na Msaidizi wao Jesca Thadei kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati na kuhakikisha taarifa hii inakamilika.

Aidha, nawashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa ushirikiano wanaoipa Kamati katika kutekeleza majukumu yetu ya kila siku kama Wabunge na Wajumbe wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya (Fungu 91) kiasi cha Sh.5,384,949,000/=, na Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (Fungu 92) kiasi cha Sh.10,192,376,000/=

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja. (Makofi)

SPIKA: Ahsante sana.

TAARIFA YA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA OFISI YA WAZIRI MKUU - TUME YA KURATIBU UDHIBITI WA DAWA ZA KULEVYA FUNGU 91 NA TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA FUNGU 92 KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015 PAMOJA NA MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kukushukuru kwa kunipa nafasi hii ya kusimama mbele ili kwa niaba ya wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI niwasilishe Maoni ya Kamati katika Mkutano huu ukiwa ndiyo Mkutano wa mwisho wa Bajeti kwa Bunge hili la 10. Napenda pia kutumia nafasi hii kuwashukuru wanawake wa Mkoa wa Mkoa wa Iringa na Wananchi kwa ujumla kwa ushirikiano mkubwa walionipa wakati wa kutekeleza majukumu yangu kama mwakilishi wao hapa Bungeni. Nasema asanteni sana.

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 118, Nyongeza ya 8 (10) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013 inatamka kwamba Kamati ya Masuala ya UKIMWI itatekeleza majukumu yafuatayo:- (d) Kushughulikia Bajeti za Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania na Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Madawa ya Kulevya. Ni kwa msingi huo basi Kamati ilipata fursa ya kushughulikia Bajeti ya Tume hizo mbili.

Mheshimiwa Spika, Aidha, kwa mujibu wa Kanuni ya 99(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la 2013, naomba kuwasilisha Maoni na Ushauri wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kuhusu utekelezaji wa Majukumu ya bajeti ya Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya – Fungu 91 na Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (TACAIDS) – Fungu 92 kwa Mwaka wa Fedha 2014/2015 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2015/2016.

2.0 UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU, MAONI NA USHAURI WA KAMATI KWA MWAKA WA FEDHA 2014/2015

2.1 TUME YA KURATIBU UDHIBITI WA DAWA ZA KULEVYA

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa majukumu ya Tume hii unategemea kiasi cha fedha kinachopokelewa. Inasikitisha kuona kuwa katika Mwaka wa Fedha 2014/2015 Tume ya Kuratibu Udhibiti wa Dawa za Kulevya ilitengewa kiasi cha shilingi **4,836,542,000/=** kwa ajili ya matumizi ya kawaida, lakini hadi kufikia Machi, 2015 ni kiasi cha shilingi **1,638,555,195/=** tu ndicho kilichopokelewa. Si hivyo tu, hata kwa Upande wa fedha za Maendeleo ambazo ndiyo msingi Mkuu wa Kazi za Tume, Bunge hili Tukufu liliidhinisha kiasi cha shilingi **3,430,000,000/=**, lakini kiasi kilichopokelewa ni shilingi **1,950,735,662/=** sawa na **asilimia 56 tu** ya fedha yote iliyoidhinishwa. Kiasi hicho kidogo cha fedha za maendeleo kiliwezesha Tume kutekeleza kwa kiasi baadhi ya miradi yake kama vile Mradi wa Ujenzi wa Ghala la kuhifadha vielelezo vya kesi za dawa za kulevya na Mradi wa Kudhibiti Maambukizi ya VVU miongoni mwa wanaojidunga.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa kabisa na utoaji huu wa fedha kwani ikumbukwe kuwa dawa za kulevya ni janga kwa nchi yetu na hivyo basi bila kuwepo kwa nia ya dharti ya kutenga fedha za kutosha mapambano yake yatazidi kuwa magumu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu utekelezaji wa maoni na ushauri wa Kamati, Tume imejitahidi kutekeleza maoni hayo kwani kati ya maoni sita (6) yaliyotolewa, Wizara imetekeleza vizuri maoni matano (5) na moja (1) ambalo linahusu kuongeza bajeti ya Tume hii halijatekelezwa ipasavyo kutokana na kupungua kwa bajeti ikilinganishwa na mwaka wa fedha uliopita hivyo basi Kamati itaendelea kulisisitiza zaidi katika taarifa hii.

2.2 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA (TACAIDS)

Mheshimiwa Spika, Kamati imepitia taarifa ya TACAIDS kuhusu namna ilivyotekeleza Majukumu yake pamoja na maoni na ushauri wa Kamati kwa kipindi cha 2014/2015.

Mheshimiwa Spika, Kama ilivyokuwa kwa Tume ya Kuratibu na Kudhibiti Dawa za Kulevya, TACAIDS nayo imekumbana na changamoto ya utekelezaji wa majukumu yake kutokana na kutotolewa fedha zote za ndani. Hadi kufikia tarehe 31 Machi, 2015, kiasi cha **Sh.2,079,332,000/=** ndicho kilichopokelewa sawa na **asilimia 46 tu** ya fedha zote zilizoidhinishwa na Bunge lako Tukufu ambazo ni shilingi **4,487,784, 000/=**.

Mheshimiwa Spika, ifike mahali tutambue kuwa UKIMWI ni janga na hivyo kuweza kupambana nalo ipasavyo yatupasa kutenga fedha za kutosha. Kamati imebaini kwamba ukiacha kutotolewa kwa fedha hizi kwa wakati, lakini pia fedha za Tume hii zimekuwa zikipungua mwaka hadi mwaka wakati janga hili likiendelea kuwa tishio hasa kwa vijana na wanawake na wakati huo huo kukiwa na watu wengi wanaoishi na VVU wanaosubiri kupata dawa za kupunguza Makali ya virusi (ARVs), tusishangae kuona baadae kiwango cha watu wenye maambukizi kinaongezeka kutokana na kuongezeka kwa maambukizi mapya kwa kuwa Tume itashindwa kutimiza majukumu yake ipasavyo ikiwamo la kutoa elimu ya namna ya kujikinga na Maambukizi. Ni rai ya Kamati kuwa Serikali iingalie Tume hii kwa jicho la pekee na kuthamini kazi inayofanya ya mapambano haya na hivyo kuitengea bajeti ambayo itawezesha kutekeleza majukumu yake bila vikwazo vyovyote. Kamati ina amini kwamba tukiweza kutenga fedha za kutosha tuna uwezo wa kupunguza kama sio kumaliza maambukizi mapya, ambayo ni tishio zaidi ifikapo Mwaka 2030 kama Maazimio ya Umoja wa Mataifa yanavyosema. (Maambukizi Mapya sifuri, Unyanyapaa sifuri na Vifo vitokanavyo na UKIMWI sifuri)

Mheshimiwa Spika, kuhusu utekelezaji wa maoni ya Kamati, utakumbuka kuwa Bunge lako Tukufu lilipitisha Sheria ya kuunda Mfuko wa UKIMWI (AIDS TRUST FUND - ATF) ambao lengo lake lilikuwa ni kuhakikisha Serikali inatenga fedha zake za ndani za kutosha kupambana na Ugonjwa huu. Serikali imesikia maoni ya Kamati na azma ya Bunge na kwa Mwaka huu wa Fedha 2015/2016 Serikali imetenga kiasi cha shilingi **bilioni tatu (3)** kwa ajili ya Mfuko huu. Kamati inaipongeza sana Serikali kwa kutekeleza agizo hili muhimu la Kamati na Bunge kwa ujumla wake. Aidha, kwa maeneo ambayo Serikali haijatekeleza ipasavyo maoni na ushauri, Kamati inaendelea kusisitiza utekelezaji wa maoni hayo kwa wakati ili mapambano ya kudhibiti UKIMWI yawe na tija.

3.0 MAOMBI YA FEDHA KWA MATUMIZI YA TUME NA KAZI ZILIZOPANGWA KUTEKELEZWA KATIKA MWAKA WA 2015/2016

3.1 TUME YA KURATIBU UDHIBITI WA DAWA ZA KULEVYA

Mheshimiwa Spika, ili kuweza kutekeleza majukumu yake ipasavyo, katika Mwaka huu wa fedha wa 2015/2016 Tume ya Kuratibu Udhubiti wa Dawa za Kulevya inaomba jumla ya

Shilingi **5,384,949,000/=**, Kati ya fedha hizo, Shilingi **4,54,138,000/=** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na kati ya fedha hizo, Shilingi **954,523,000/=** kwa ajili ya mishahara na Shilingi **3,569,615,000/=** kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Aidha, kwa upande wa Miradi ya Maendeleo kiasi kinachoombwa ni jumla ya Shilingi **860, 811,000/=**.

Mheshimiwa Spika, kiasi cha fedha kinachoombwa kimepungua ikilinganishwa na kiasi cha fedha kilichoombwa kwa mwaka wa fedha 2014/2015. Kiasi hicho kidogo kinachoombwa kitawezesha Tume kutekeleza majukumu mbalimbali iliyonayo kama vile kuendelea kuwezesha Kikosi cha Kupambana na Dawa za kulevya nchini, kuendelea na uteketezaji wa mashamba ya bangi na mirungi nchini na kuendelea kutoa huduma ya matibabu kwa kutumia methadone kwa watumiaji wa dawa za kulevya.

3.2 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA(TACAIDS)

Mheshimiwa Spika, katika mwaka huu wa fedha wa 2015/2016, Tume ya Taifa ya Kudhibiti UKIMWI (TACAIDS) inaomba jumla ya Shilingi **10,192,376,000/=**. Kati ya fedha hizo, Shilingi **4,447,938,000/=** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na kati ya fedha hizo, Shilingi **1,762,437,000/=** kwa ajili ya mishahara na Shilingi **2,685,501,000/=** kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC). Aidha, Miradi ya Maendeleo inaombewajumla ya Shilingi **5,744,438,000/=**.

Mheshimiwa Spika, Kiasi kinachoombwa kitawezesha Tume kutekeleza majukumu mbalimbali iliyonayo kama vile kuboresha uratibu wa Mwitiko wa Taifa dhidi ya UKIMWI, na kuboresha uratibu wa wadau wa UKIMWI na uendelezaji wa afua za VVU na UKIMWI katika ngazi zote. Hata hivyo, Kamati bado inaona fedha hizi haziendani na hali halisi ya UKIMWI nchini lakini pia na malengo ya kupambana na janga hili kwani upatikanaji wa huduma muhimu kwa wagonjwa haziridhishi pamoja na ukweli kwamba Tume imekuwa ikijitahidi katika kutoa huduma za msingi. Ni wakati sasa umefika kwa Serikali kuhakikisha inatenga fedha za kutosha kama zilivyo nchi za Zimbabwe, Botswana, Afrika ya Kusini, Namibia na Angola ambazo zimefanikiwa sana kupunguza janga hili la UKIMWI kutokana na kutenga fedha za kutosha.

4.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa maoni na ushauri wa kuzingatiwa ili kuboresha utekelezaji wa majukumu ya Tume hizi kama ifuatavyo:-

4.1 TUME YA KURATIBU UDHIBITI WA DAWA ZA KULEVYA

a) Uhaba wa fedha

Mheshimiwa Spika, vita dhidi ya dawa za kulevya inahitaji fedha na pia majukumu ya Tume hii ni mengi. Ili kutekeleza Mpango wa Taifa wa Udhibiti wa Dawa za Kulevya, kuelimisha jamii juu ya madhara yatokanayo na tatizo la matumizi na biashara ya dawa za kulevya, kutoa matibabu na huduma za utengamao kwa watumiaji wa dawa za kulevya na kufanya tafiti kuhusu tatizo la dawa za kulevya, kunahitaji fedha. Kama Tume inatengewa fedha, lakini fedha zinazotolewa ni nusu ya kiwango kinachotengwa, basi ni dhahiri mapambano ya kudhibiti dawa za kulevya yataendelea kuwa wimbo tu.

Mheshimiwa Spika, Kamati haijaridhishwa hata kidogo kuona Tume inaidhinishwa fedha na Bunge lakini inapelekewa pungufu. Katika Mwaka huu wa fedha Kamati inaitaka Serikali kuipatia Tume hii fedha zote zilizoidhinishwa na Bunge ili iweze kutekeleza majukumu yake ipasavyo. Aidha, kwa siku zijazo bajeti iendeleo kuongezeka ili Tume iweze kuwa imara kwa kuwa na vitendea kazi muhimu na vya kutosha.

b) Udhibiti wa Dawa za Kulevya

Mheshimiwa Spika, ni aibu na fedheha kubwa kwa nchi yetu kuwa miongoni mwa nchi barani Afrika zinazoongoza kwa dawa ya kulevya. Dawa hizi zimekuwa zikipoteza nguvu kazi

kubwa kwani vijana wengi wameathirika kwa matumizi haya hususan katika Mikoa ya Pwani na Dar es salaam. Siyo hivyo tu, lakini pia watumiaji wa dawa za kulevya wamekuwa pia wakipata maambukizi ya VVU kutokana na kuchangia mabomba ya sindano lakini pia kushiriki katika ngono zembe. Hapa nchini pia imeonekana kuwa watumiaji wa dawa za kulevya wapo kwenye kundi hatarishi la maambukizi ya VVU.

Mheshimiwa Spika, kwa msingi huo basi, Kamati inaitaka Serikali kuboresha mapambano haya kwani pamoja na kupoteza nguvu kazi ya vijana wanaotumia dawa za kulevya, lakini pia tunaacha watoto yatima kutokana na wazazi kufariki kwa ugonjwa wa UKIMWI kutokana na kuchangia mabomba ya sindano na pia kuongeza mzigo kwa Taifa.

c) Upatikanaji wa methadone

Mheshimiwa Spika, watumiaji wa dawa za kulevya wamekuwa wakipatiwa dawa aina ya methadone ambayo ni tiba mbadala kwa watumiaji wa dawa za kulevya lakini pia imekuwa ikiwasaidia kuwaondolea sumu mwilini iliyozalishwa kutokana na kutumia dawa hizo. Dawa hii imekuwa ikipatikana kwa baadhi ya maeneo hususan katika Kliniki za Temeke na Mwananyamala.

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri Serikali kwamba isambaze dawa hii katika Hospitali zote za Mikoa nchini ili iweze kufikia waathirika wengi kwani watu waliothirika na matumizi ya dawa za kulevya wapo nchi nzima na siyo Dar Es Salaam peke yake.

d) Wataalam katika Vituo vya Utengamao (Rehabilitation Centres)

Mheshimiwa Spika, tangu kuwepo kwa ongezeko la watumiaji wa dawa za kulevya, vituo vingi vimekuwa vikianzishwa kwa lengo la kuwasaidia watumiaji kuondokana na tatizo hilo, lakini vituo hivyo vimekuwa vikianzishwa na kusimamiwa na watu wasio na elimu ya udhibiti wa dawa za kulevya. Kamati inashauri kuwa pamoja na kuwa vituo hivyo vimekuwa vikimilikiwa na watu binafsi, Serikali na hususan Tume ya Kuratibu na Kudhibiti Dawa za Kulevya iwe na wataalam wake katika vituo hivyo ili kutoa mafunzo ya kuondokana na matumizi ya dawa hizo. Aidha, Serikali itoe ufadhili maalum wa kusomesha wataalam wa kuweza kuwahudumia waathirika wa dawa za kulevya. Aidha, Serikali itoe miongozo (*guidelines*) pamoja na mafunzo kwa wale wote wanaotaka kuanzisha vituo vya kukarabati wanaotumia dawa za kulevya ili kulinda ubora wa huduma zitolewazo kote nchini.

e) Kilimo cha Bangi

Mheshimiwa Spika, pamoja na maelezo ya Tume kuwa udhibiti wa Kilimo cha Bangi ni mgumu kutokana na kuwa nchi yetu ina mapori mengi na kilimo hiki kimekuwa kikifanyika kwenye mapori hayo ili hali kuna uhaba wa watendaji. Kamati bado inaendelea kusesitiza udhibiti wa kilimo hiki kwa kushirikiana na Jeshi la Polisi ili kuongeza nguvu kazi ya watumishi watakaoweza kufika katika maeneo hayo kwa ajili ya kufanya doria na kuwachukulia hatua kali kama kifungo wale wote watakaokamatwa kuhusika na kilimo hicho.

f) Ushiriki hafifu na mwamko mdogo wa wananchi

Mheshimiwa Spika, wakati Kamati inachambua bajeti ya Tume hii iliambiwa changamoto mojawapo ambayo Tume inakumbana nayo ni ushiriki hafifu na mwamko mdogo wa wananchi katika vita dhidi ya dawa za kulevya.

Mheshimiwa Spika, Kamati ina amini kuwa wananchi wakihakikishiwa usalama wao na kupewa motisha watakuwa tayari kutoa ushirikiano kwa vyombo vya dola kwani bila kuhakikisha usalama siyo rahisi kuwataja wauzaji wa dawa za kulevya kwani ni watu wenye fedha nyingi ambao mara nyingi jamii imekuwa ikiwaogopa.

4.2 TUME YA KUDHIBITI UKIMWI TANZANIA(TACAIDS)

a) Mfuko wa UKIMWI

Mheshimiwa Spika, Kamati inalipongeza Bunge lako Tukufu kwa kuweka historia ya kupitisha Muswada wa Marekebisha ya Sheria ya kuanzisha Mfuko wa UKIMWI ambao kwa kipindi kirefu Kamati imekuwa ikishauri uwepo kwani kupatikana kwa Mfuko huo ndiyo uhakika wa mapambano dhidi ya UKIMWI kwa kuwa upatikanaji wa fedha utawezesha utoaji wa huduma kwa wagonjwa wengi zaidi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza sana Serikali kwa kuanza kutenga kiasi cha shilingi bilioni tatu kwa ajili ya mfuko huu. Ni imani ya Kamati kuwa kwa kadri siku zitakavyozidi kwenda Serikali itaongeza bajeti ya mfuko huu ili kuwafikia wananchi wengi zaidi. Upatikanaji wa huduma kwa wananchi zitategemea zaidi upatikanaji wa fedha katika mfuko huu hususan fedha za ndani. Aidha, Kamati inaendelea kushauri Serikali kubuni vyanzo vya uhakika vya mapato ili kuwa na mfuko endelevu. Kamati inatoa wito kwa wadau mbalimbali wakiwemo Wafanyabiashara, Mashirika Binafsi, Taasisi zisizokuwa za Kiserikali, Watu Binafsi na Wadau wa Maendeleo, kujitokeza kuunga mkono juhudi hizi za Serikali katika kuchangia Mfuko huu.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipata fursa ya kutembelea nchi ya Zimbabwe na ilielezwa kuwa katika kuhakikisha Mfuko wa UKIMWI unakuwa na fedha za kutosha kwa ajili ya kutoa huduma, walipitisha sheria ya kutoza kodi maalum inayoitwa AIDS LEVY ambapo wananchi na makampuni yanatozwa asilimia tatu (3) ya kodi ya mapato wanayopaswa kulipa na fedha hizi zimekuwa zikienda moja kwa moja kwenye Tume ya Kudhibiti UKIMWI bila ya kupitia Hazina. Mwaka 2014 Tume ya Kudhibiti UKIMWI ya Zimbabwe imefanikiwa kukusanya kiasi cha dola za kimarekani milioni 38.6 sawa na takribani shilingi bilioni 71.4 za kitanzania. Aidha, kwa upande wa Botswana asilimia 75 ya fedha za Mfuko wa UKIMWI ni mchango wa Serikali. Hivyo basi, Pamoja na jitihada za Serikali za kutenga kiasi cha shilingi bilioni tatu kwa mfuko huu, Kamati inaona tuige mfano wa wenzetu kwa kuongeza bajeti hiyo kwa kutumia fedha za ndani badala ya kuendelea kutegemea wafadhili.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaitaka Serikali iandae Kanuni za uendeshaji wa Mfuko huu haraka iwezekanavyo ili Mfuko uweze kuanza kazi.

b) Utoaji wa Dawa za Kupunguza makali ya UKIMWI (ARVs)

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kwamba Serikali ione namna ya kuanza kutoa huduma ya dawa za kupunguza makali ya UKIMWI (ARVs) hata kwa wagonjwa wenye CD4 500 kwani hii itasaidia kupunguza vifo lakini pia maambukizi mapya kwani utafiti unaonyesha kuwa mgonjwa mwenye CD4 500 akianza kupata tiba mapema anapunguza maambukizi kwa asilimia 80.

Mheshimiwa Spika, Ukilinganisha na Botswana ambako matumizi ya ARV ni asilimia 94, Tanzania matumizi ni asilimia 67 tu. Kamati inaishauri Serikali iongeze utaoaji wa dawa hizi ili kupunguza vifo na kurefusha maisha ya watu waoaishi na virusi vya UKIMWI wanaotakiwa kuanza kutumia dawa ikizingatiwa kuwa watu wengi hususan wanaoishi vijijini bado hawajafikiwa na huduma ikiwemo na upatikanaji wa mashine za cd4 kwenye Hospitali za Wilaya na vituo vya afya.

c) Tohara kwa Wanaume

Mheshimiwa Spika, pamoja na ukweli kwamba jamii kubwa ya Tanzania ina utamaduni wa kufanya tohara kwa wanaume lakini bado yapo baadhi ya maeneo ambayo tohara hii haifanyiki na kama tunavyofahamu tohara kwa wanaume inapunguza maambukizi ya VVU

kwa asilimia 60. Kamati inaendelea kusisitiza kuwa Tume ihakikishe inatekeleza ipasavyo mpango mkakati wake wa kutahiri wastani wa asilimia 80 ya wanaume kwenye miaka minne ijayo hususan kwenye mikoa Mikoa 12 yenye kiwango kikubwa cha maambukizo ya UKIMWI na pia kiwango kidogo cha utahiri wa wanaume ya Geita (41%), Iringa (60%), Kagera (39%) , Katavi (44%), Kigoma (77%), Mbeya (38%), Mwanza (64%), Njombe (49%), Rukwa (28%), Shinyanga (32%), Ruvuma (78%), na Simiyu (30%). Kiwango cha utahiri wa wanaume (2012) kimeoneshwa kwenye mabano.

d) Mkakati wa Kupunguza Maambukizi Mapya

Mheshimiwa Spika, Kamati inashauri kwamba TACAIDS iongeze juhudi za kupunguza Maambukizi mapya ili kuendelea kupunguza idadi ya watu wanaoishi na virusi vya UKIMWI nchini kwa kuendelea kutoa elimu.

4.3 MAONI YA JUMLA

Mheshimiwa Spika, Kuhusu fedha za UKIMWI na fedha za Udhhibiti wa Dawa za Kulevya katika ngazi zote ziwe ring-fenced na zisitumie kwa matumizi mengine yeyote. Aidha, Kamati inapongeza juhudi kubwa zinazofanyika Mikoa yote, Taasisi mbalimbali na Mashirika yasiyo ya Kiserikali katika mapambano dhidi ya UKIMWI na Udhhibiti wa Dawa za Kulevya. Tunapongeza pia watu wanaoishi na VVU kwa kuendelea kushiriki kikamilifu katika mapambano haya.

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, kwa dhati ya moyo wangu napenda kuwashukuru wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Masuala ya UKIMWI kwa kutekeleza majukumu yao ipasavyo bila ya kuchoka, Kamati imesaidia sana katika mapambano dhidi ya UKIMWI ikiwa ni pamoja na kuhakikisha Mfuko wa UKIMWI unaundwa nchini, hili ni suala la kujivunia sana. Wajumbe pia wamejituma sana kuhakikisha Taarifa hii inakamilika kwa wakati. Ni matumaini yangu kuwa Wajumbe wote wa Kamati watarudi katika Bunge lijalo kwani wamekuwa ni wachapakazi wazuri. Napenda kuwatambua kwa majina kama ifuatavyo:-

- (1) Mhe. Lediana Mafuru Mng'ong'o , Mb - Mwenyekiti
- (2) Mhe. Diana Mkumbo Chilolo, Mb-Makamu Mwenyekiti
- (3) Mhe.Maida Hamad Abdallah, Mb - Mjumbe
- (4) Mhe.Said Suleman Said, Mb - Mjumbe
- (5) Mhe. Chiku Aflan Abwao, Mb
- (6) Mhe. Omary Ahmad Badwel, Mb
- (7) Mhe. Mbarouk Salim Ali, Mb
- (8) Mhe. AnaMaryStella John Mallack, Mb
- (9) Mhe. Maria Ibeshi Hewa, Mb
- (10) Mhe. Rashid Ali Omar, Mb
- (11) Mhe. Lameck Okambo Airo, Mb
- (12) Mhe. Lucy Thomas Mayenga, Mb
- (13) Mhe. Mch. Luckson Ndaga Mwanjale, Mb
- (14) Mhe. Mwanamrisho Taratibu Abama, Mb
- (15) Mhe. Dkt. Engelbert Faustine Ndungulile , Mb
- (16) Mhe. Ignatus Aloyce Malocha, Mb
- (17) Mhe. Selemani Saidi Bungara, Mb
- (18) Mhe. Neema Mgaya Hamid, Mb
- (19) Mhe. Sara Msafiri Ali, Mb
- (20) Mhe. Maulidah Anna Valerian Komu, Mb
- (21) Mhe. Ahmed Ally Salim, Mb.

Mheshimiwa Spika, napenda kukupongeza wewe binafsi kwa utendaji wako mzuri na kuliongoza ipasavyo Bunge hili lenye Wabunge machachari. Umekuwa mtu wa busara sana wakati wote wa uongozi wako.

Mheshimiwa Spika, Napenda pia kumshukuru Waziri wa Nchi, Sera Uratibu na Bunge, Mhe. Jenista J. Mhagama (Mb) kwa kutoa ufafanuzi mzuri wakati wa uchambuzi wa Bajeti hii lakini pia kutoa ushirikiano mzuri kipindi chote cha utendaji kazi wa Kamati, na yeye namuombea heri ili arudi katika Bunge Iijalo. Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Tume ya Kuratibu Udhhibiti wa Dawa za Kulevya na Tume ya Kudhibiti UKIMWI chini ya Uongozi wa Katibu Mkuu Dkt. Florens Turuka.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kumshukuru Katibu wa Bunge Dkt. Thomas Kashililah kwa ushirikiano ambao amekuwa akiipa Kamati. Pamoja na yeye, nawashukuru Makatibu wa Kamati hii Ndg. Patson Sobha, Ndg. Emmanuel Mdidi, Ndg. Abdalah Hancha, Ndg. Mosi Lukuvi na Ndg. Pamela Pallangyo pamoja na Msaidizi wao Ndg. Jesca Thadei kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati na kuhakikisha Taarifa hii inakamilika. Aidha, nawashukuru Watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa ushirikiano wanaoipa Kamati katika majukumu yetu ya kila siku kama Wabunge na Wajumbe wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, sasa naliomba Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Tume ya Kuratibu Udhhibiti wa Dawa za Kulevya (Fungu 91) kiasi cha Shilingi **5,384,949,000/=**, na Tume ya Kudhibiti UKIMWI Tanzania (Fungu 92) kiasi cha Shilingi **10,192,376,000/=**

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha, na naunga mkono hoja hii.

Lediana Mafuru Mng'ong'o (Mb)

MWENYEKITI

KAMATI YA BUNGE YA MASUALA YA UKIMWI

12 Mei, 2015

SPIKA: Sasa nimuite Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kwa Ofisi ya Waziri Mkuu. Mheshimiwa Mbowe, karibu. *(Makofi)*

**HOTUBA YA KIONGOZI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI MHE.FREEMAN AIKAELI MBOWE
(MB) AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO
NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA OFISI YA WAZIRI
MKUU KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016
KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI**

MHE. FREEMAN A. MBOWE – MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa, napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kunilinda na kunitunza ili niweze kutumikia Taifa langu. Napenda kuishukuru familia yangu kwa msaada mkubwa na uvumilivu hasa katika harakati na shughuli zangu za kisiasa.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii pia, kuwashukuru Watanzania wote kwa ujumla kwa kupokea na kulea harakati za mabadiliko nchini. Shukrani hizi za pekee ziwafikie Wenyeviti wenza wa vyama vinavyounda UKAWA, Mheshimiwa Profesa Ibrahim Lipumba, Mheshimiwa James Mbatia na Mheshimiwa Dokta Emanuel Makaidi. Vilevile, Makatibu Wakuu viongozi wa UKAWA, Mheshimiwa Maalimu Seif Shariff Hamad, Mheshimiwa Dokta Wilbroad Slaa, Mheshimiwa Mosena Nyambabe na Mheshimiwa Tozi Matwange. *(Makofi)*

Aidha, shukrani hizi ziende kwa timu ya wataalamu wa UKAWA, viongozi, watendaji, wanachama na wapenzi wa vyama vyetu vinavyounda UKAWA vya NLD, CUF, NCCR-Mageuzi na CHADEMA. Niwatake wanachama na wapenzi wa UKAWA kujipanga, kujituma na kujiandaa kushinda kwa kishindo na kushika dola katika Uchaguzi Mkuu wa Tanganyika na Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spia, aidha, shukrani za pekee ziende kwa Wabunge wote wa Kambi ya Upinzani Bungeni wanaounda UKAWA kwa kazi nzuri ya kutetea na kusimamia maslahi ya wananchi na pia kwa watendaji wa Kambi ya Upinzani ambao wamekuwa msaada mkubwa kwetu na kwa kazi yao nzuri kwa Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru kwa kipekee wananchi wa Jimbo letu la Hai kwa ushirikiano mkubwa na imani waliyonayo kwangu kama mwakilishi wao. Niliwaahidi kuwatumikia kwa moyo wangu wote na naendelea kuwaahidi kuwa imani yao kwangu haitopotea bure. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru kwa kipekee Wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Waziri Mkuu - Mheshimiwa Mizengo Peter Kayanza Pinda, Spika wa Bunge - Mheshimiwa Anna Makinda, Naibu Spika - Mheshimiwa Job Ndugai na Katibu wa Bunge - Dokta Thomas Kasilillah pamoja na wafanyakazi wote wa Bunge kwa ushirikiano mliotupa toka kuanza kwa Bunge la Kumi.

Vilevile napenda kuwatakia kheri Mheshimiwa Waziri Mkuu Mizengo Pinda na Mheshimiwa Spika Anne Makinda katika maisha mengine nje ya siasa za Bunge kwani tumesikia pengine mmetangaza kustaafu Bunge. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, baada ya shukrani hizo za kipekee, napenda kunukuu maneno machache kutoka kwa Nelson Mandela aliyepata kusema ifuatavyo:-

"I learned that courage was not the absence of fear, but the triumph over it. The brave man is not he who does not feel afraid, but he who conquers that fear."

Mheshimiwa Spika, kwa Kiswahili anasema:-*"Nimejifunza kwamba ujasiri si kukosekana kwa uwoga bali ushindi dhidi ya uwoga. Mwanadamu jasiri si yule ambaye hasikii uwoga bali yule anayeshinda uwoga"*.

Mheshimiwa Spika, vilevile Nelson Mandela alipata kusema:-

"When a man is denied the right to live the life he believes in, he has no choice but to become an outlaw."

Mheshimiwa Spika, kwa Kiswahili anasema:-

"Pale binadamu anaponyimwa kuishi maisha anayoyaamini, huwa hana njia mbadala bali kuwa mvunjaji wa sheria".

Mheshimiwa Spika, Mwaka wa Tumaini Jipya. Huu ni mwaka ambao nchi yetu itafanya Uchaguzi Mkuu wa kihistoria ambao utakitoa chama ambacho kimekuwa madarakani kwa zaidi ya miaka 50 na hivyo kujikuta kimechoka na kukosa mawazo mapya na ya kisasa ya kuendesha na kuendeleza nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ukweli huu mchungu ni vyema ukaanza kuwaandaa kisaikolojia wote walioko kwenye mamlaka kutambua kwamba kubadilisha chama kinachoongoza Taifa siyo jambo geni duniani, ni fursa ya nchi kutafuta mwelekeo mpya wenye kujaza tumaini jipya, fikra mbadala na shauku ya kuondokana na uendeshaji wa kimazoea wa Serikali na maisha ya wananchi wake. Nipende kuwahakikishia wote, hususan walioko madarakani kuwa UKAWA imedhamiria kwa dhati kurejesha utawala bora wenye kuzingatia haki na sheria, usimamizi makini wa rasilimali na tunu za Taifa na umekusudia kujenga Tanzania mpya yenye mshikamano wa kweli, uhuru wa kweli, amani ya kweli na ustawi wa wote bila kubagua kwa misingi ya kiitikadi, dini, kabila, jinsia au rangi kama ilivyo leo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa mwaka huu kuwa wa Uchaguzi Mkuu kwa mujibu wa Katiba ya nchi yetu, nitajikita zaidi kwenye eneo hilo. Lengo ni kuweka rekodi sahihi kuwa sisi Kambi ya Upinzani tulionya sana na kwa muda mrefu kuhusu umuhimu wa uwazi na maandalizi shirikishi ya mapema ili kulihakikishia Taifa mserekeru salama wa mpito yaani “smooth transition” kutoka Awamu ya Nne ya utawala wa nchi yetu kwenda Awamu ya Tano. Mpito salama ambao utatokana na kuwepo kwa uchaguzi huru, wa haki na uwazi.

Mheshimiwa Spika, Daftari la Kudumu la Wapiga Kura (BVR). Tume Taifa ya Uchaguzi imeanza zoezi la kuandikisha upya wapiga kura katika mfumo mpya wa kielektroniki ambao unajulikana kama BVR (*Biometric Voters Register*) na zoezi hili lilianza katika mji wa Makambako Mkoani Njombe, mwezi Februari, 2015 na sasa linaendelea kwenye baadhi ya Kata za Mikoa ya Lindi, Mtwara, Ruvuma, Iringa na Mbeya.

Mheshimiwa Spika, hujuma za Serikali dhidi ya Tume. Pamoja na kuwa tarehe ya Uchaguzi Mkuu ilijulikana tangu tulipomaliza Uchaguzi Mkuu uliopita, Serikali ama kwa makusudi ama kwa kugubikwa na misukumo ya kimaslahi, imeshindwa kukamilisha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa wakati muafaka. Pamoja na mengine, ucheleweshaji wa kuandikisha wapiga kura umesababishwa na Tume kutopewa fedha na Serikali kwa wakati muafaka. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwezi Februari, 2013 wakati Rais Kikwete akizindua Vitambulisho vya Taifa alisema vitambulisho hivyo ndivyo vitakavyotumiwa katika Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu. Hata hivyo, Serikali haikufanya uratibu wa Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA) na Tume ya Uchaguzi ili taasisi mbili hizi zishirikiane na kukamilisha zoezi hili. NIDA haikupewa fedha za kutosha kukamilisha zoezi la kuandikisha na kutoa Vitambulisho vya Taifa. Aidha, Tume ya Uchaguzi ikaanzisha mchakato wa kuandikisha wapiga kura bila kutengewa fedha za kutosha za kununulia vifaa, kuajiri na kuwapa mafunzo wafanyakazi husika na kutoa elimu kuhusu kujandikisha kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika, hivi sasa Serikali inaonekana kuwa na matatizo makubwa ya fedha baada ya wahisani kusitisha kutoa fedha za msaada wa bajeti kwa sababu ya ufisadi wa kutisha wa *Tegeta Escrow Account*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na ukweli kuwa Sheria ya Taifa ya Uchaguzi inahitaji Tume kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura angalau mara mbili kati ya Uchaguzi Mkuu na unaofuata; pengine kwa makusudi Serikali iliamua kuivunja sheria ya kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa kutokuboresha Daftari kabisa katika kipindi chote cha miaka mitano iliyopita. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaona kuwa, kitendo hiki kina malengo na nia mbaya ya pengine kutaka kuongezea muda wa utawala wa Rais Mrisho Kikwete kwa kisingizio kuwa Uchaguzi Mkuu hauwezi kufanyika kwani Daftari la Kudumu la Wapiga Kura bado halijakamilika kuboreshwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, udhaifu wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi katika BVR. Pamoja na zoezi kuanza kwa kusuasua, ni wazi kuwa Tume haina watumishi wa kufanya kazi katika zoezi hili muhimu kwa uhai wa Taifa, pamoja na ushauri wa Mshauri Mwelekezi kutoka Kampuni ya *IPSITI* ya nchini Marekani na ambayo ripoti iliwasilishwa kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi mwezi Januari 2015. Mshauri huyo kutoka Marekani ambaye Tume ilimpa majukumu ya kuwashauri na kumlipa mamilioni ya fedha za walipa kodi aliwashauri Tume kuwa wanahitaji kuwa na zaidi ya watumishi 10,000 kwa ajili ya kuhakikisha kuwa zoezi hilo linaweza kufanyika kwa ufanisi na kufanikiwa kwa nchi nzima. Aidha aliwashauri kwamba kuna uhitaji mkubwa wa fedha na vitendea kazi kwa wakati na muda vilevile. Mshauri huyo Mwelekezi alienda mbele zaidi na kuwaambia Tume kuwa ni lazima watumishi hao wawe wamepatiwa mafunzo ya kina kuhusu jinsi ya kuweza kutumia mfumo huu mpya wa BVR kuandikisha wapiga kura na hata jinsi ya kutumia mashine zenyewe.

Mheshimiwa Spika, jambo la kusikitisha ni kwamba watumishi wa Tume ambao wameanza kufanya kazi ya kuandikisha wapiga kura wamepatiwa mafunzo kwa muda wa siku moja au mbili tu kwa wengi wao kabla ya zoezi la kuandikisha wapiga kura kuweza kuanza. Kati yao wapo Watanzania ambao wamepeva kazi hiyo na hawajawahi kutumia kompyuta kabisa katika maisha yao na hata hizi mashine ni mara ya kwanza kuziona na kuzitumia hivyo kulifanya zoezi kuwa gumu zaidi kutokana na watumishi kutokupata mafunzo ya kutosha na hivyo kuweza kuwasaidia katika kutumia mashine za BVR na hata wanapoanza kupata uzoefu muda wa kuandikisha unakuwa umeisha yaani siku saba. Aidha, baadhi ya wapiga picha wameshindwa kutimiza majukumu yao kwa wakati kwani wanashindwa kutumia kamera ambayo wamepeva kwa ufanisi na hivyo kulifanya zoezi kwenda taratibu sana na foleni kuwa ndefu vituoni.

Mheshimiwa Spika, Tume haisemi kweli kuhusiana na zoezi hili. Mara kadhaa viongozi wa Tume wamekuwa wakitoa kauli kadhaa zisizotekelezeka na kisha kuzibadilisha bila maelezo yenye mantiki. Tume imeendelea kusisitiza kuwa zoezi hili litaweza kukamilika kwa muda uliopangwa bila kuweka hadharani imani hiyo inatokana na nini ilhali mazingira yote ya kisayansi yanaonyesha kinyume. Ikiwa Tume ina nia ya kuwapa fursa ya kujiandikisha Watanzania wote takribani milioni 24 wenye sifa na haki ya kupiga kura, haiwezekani ikakamilisha mchakato mzima kabla ya kuanza kwa kampeni mwezi wa Agosti 2015 labda pengine miujiza ifanyike.

Mheshimiwa Spika, Tume haitaweza kuandikisha wapiga kura wote kwa muda wa siku saba ambazo imeweka kwa kila kituo. Kwa mujibu wa taarifa ya Mwenyekiti wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi, Mzee Jaji Lubuva alipokuwa anamkaribisha Waziri Mkuu Mheshimiwa Pinda kuzindua rasmi uandikishaji wa wapiga kura katika Mji wa Makambako alisema kuwa tarehe 24/2/2015 waliweza kuandikisha wapiga kura 3,014 katika vituo 55 yaani kila mashine moja ilikuwa na uwezo wa kuandikisha wastani wa wapiga kura 54 kwa siku. Hii maana yake ni kuwa kama Tume ikiweza kupata mashine zote 7,750 ilizoagiza kwa wakati na kuwa na jumla ya mashine 8,000 inaweza kuandikisha wapiga kura 432,000 kwa siku na hivyo kwa siku 7 za ratiba ya Tume kwa kutumia mashine zote 8,000 wataweza kuandikisha wapiga kura 3,024,000 tu.

Mheshimiwa Spika, ili kuandikisha wapiga kura 24,000,000 wanaokisiwa, itahitajika wastani wa siku 56 kila mashine kuandikisha kwenye vituo nchi nzima ili kukamilisha zoezi hilo na bila mashine kuharibika. Hivyo ni ukweli uliowazi kuwa mpaka tarehe ya mwisho ambayo haijajulikana Tume haijasema itaandikisha wapiga kura mpaka lini ili kuwe na muda wa kuhakiki Daftari lenyewe. Kwa mwendo huu wa kuandikisha wapiga kura 54 kwa mashine moja kwa siku, lengo la kuandikisha wapiga kura wote 24,000,000 halitawezekana kwa muda huu ambao Tume imelitangazia Taifa.

Mheshimiwa Spika, zoezi hili linaendelea kufanyika licha ya Tume kutokuwa na vifaa vya kutosha kama ambavyo iliomba ipatiwe na Serikali BVR Kits 10,500 lakini Serikali ikawaahidi kuwapatia kits 8000 na ambazo mpaka leo hazijafika nchini zote kwa kuwa Serikali ilichelewesha fedha na hivyo mkandarasi akasimamisha uzalishaji wa mashine hizo hadi Serikali ilipomalizia malipo yake mwezi Machi mwaka huu na hii ni kwa mujibu wa Randama ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi ambayo katika ukurasa wa 10 wamesema, nanukuu:-

“Baada ya kupatikana fedha kidogo kwa ajili ya uendeshaji, zoezi la uboreshaji limeanza tarehe 23 Februari, 2015 katika Mkoa wa Njombe, Halmashauri ya Mji wa Makambako na baadaye Mikoa mingine itafuata kulingana na kufika kwa BVR Kits 7,750 zilizobaki”. Mwisho wa kunukuu. Hii ni taarifa ya Tume ya Aprili, 2015.

Mheshimiwa Spika, kwenye randama ya Tume wameendelea kueleza kuwa, nanukuu vilevile katika ukurasa wa kumi.

“Awali Tume ilipanga kutumia BVR kits zipatazo 10,500 kwa nchi nzima lakini baadaye zilipunguzwa hadi BVR kits 8,000 baada ya majadiliano na Serikali”. Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Spika, hii maana yake ni kuwa Serikali iliamua makusudi kupunguza BVR kits hizo bila kujali ushauri wa kitaalamu wa Tume. Hata baada ya kupunguza mashine hizo bado ilishindwa kuzilipia kwa wakati ili kuiwezesha Tume kuandikisha wapiga kura kwa mujibu wa kalenda yao jambo ambalo sasa linatishia uhakika wa kuwepo kwa Uchaguzi Mkuu hapo mwezi Oktoba mwaka huu. Tume haijatoa taarifa za kutosha kwa wadau wote kuhusu teknolojia ya BVR, kampuni inayotengeneza mashine zinazotumiwa, kampuni gani iliyopewa tenda ya programu ya kompyuta (software) itakayoendesha na kusimamia Daftari la Kudumu, taratibu za kuhifadhi kumbukumbu, usafirishaji wa kumbukumbu kutoka vituo vya kuandikisha wapiga kura, mashine za kutambua wapiga kura siku ya uchaguzi na kadhalika.

Mheshimiwa Spika, kutokana na Tume kukosa mashine hizo, imeamua kupunguza siku za kuandikisha wapiga kura kutoka 14 za awali na sasa wanaandikisha kwa siku saba (7) tu kwa kituo jambo ambalo limeanza kuwa na madhara kwani wapiga kura wengi wanaachwa bila kuandikishwa. Mfano mzuri ni Wilayani Namtumbo ambako mkandarasi aliyepewa jukumu la kubeba vifaa aliamua bila kujali kuwa kuna wananchi ambao walikuwa kwenye misururu ya foleni vituoni wakisubiri kujiandikisha.

Mheshimiwa Spika, Tume pia haijatoa taarifa juu ya vituo vya kuandikishia wapiga kura na idadi ya wapiga kura inayotegemea kuandikisha kila kata. Katika zoezi la majaribio la uandikishaji wapiga kura katika Jimbo la Kawe Wilaya ya Kinondoni, Tume iliandikisha wapigakura katika kata ya Bunju na Mbweni. Katika kata hizo Tume iliandikisha wapiga kura 15,123 na kuvuka lengo iliyojiwekea la wapiga kura 14,312 kwa karibu asilimia 6. Hata hivyo, matokeo ya Takwimu za Sensa ya Watu ya mwaka 2012 yanaonesha kuwa kata ya Bunju ina wakazi wenye sifa za kuwa wapiga kura 42,227 na Mbweni wapiga kura 9,650. Idadi hii haijajumlisha watu waliohamia maeneo hayo baada ya sensa. Walioandikishwa katika kata mbili za Kawe ni chini ya asilimia 30 ya wapiga kura wanaostahili kuandikishwa katika maeneo hayo.

Mheshimiwa Spika, siku saba (7) hazitoshi kuandikisha wapiga kura wote kwa kila Kata na hasa ikizingatiwa kuwa Tume inaandikisha wapiga kura msimu wa masika wakati wananchi wengi wako katika shughuli za kilimo na vituo viko nje hivyo kuathiriwa na utendaji kazi kutokana na hali ya mvua. Kwa hiyo, muda wa ziada unahitajika kuwaandikisha. Matatizo yanayojitokeza katika zoezi la uandikishaji wapiga kura yanaonesha wazi kuwa Daftari la Wapiga Kura halitakamilika ili litumiwe katika zoezi la Uchaguzi Mkuu. Ni vyema Waziri Mkuu na Serikali mkubali

ukweli huu kuwa bila mkakati wa makusudi wa kuiwezesha na kuisimamia Tume ya Taifa ya Uchaguzi, itakuwa vigumu kufanya Uchaguzi Mkuu mwezi Oktoba mwaka huu.

Mheshimiwa Spika, kama kuna jambo litawasha nchi hii, ni mkakati wowote wa kujaribu kuongeza muda wa kuwepo madarakani Serikali ya Awamu ya Nne. Chaguzi kwa mujibu wa Katiba siyo jambo la kuchezea hata kidogo. Tume na Serikali zimekuwa zikitoa majibu mepesi tena wakati mwingine ya kejeli kwa maswali magumu. Ni dhahiri, Tume imetumika kama mshirika na msiri wa Serikali. Tume inajua uchafu na ufisadi mwingi unaogubika uagizaji na uingizaji wa *BVR kits* lakini imeendelea kudumisha siri hii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuahirisha uchaguzi kwa uzembe wa aina hii haikubaliki. Ni vyema Bunge lako likajadili kwa kina ratiba ya uchaguzi mwaka huu na wote waliozembea na kulisababishia Taifa hofu ya kiwango hiki wawajibishwe haraka. Aidha, Tume nzima ya uchaguzi ijitafakari kama kweli ina weledi wa kuendelea kuwepo na kusimamia Uchaguzi Mkuu ujao bila kusababisha machafuko makubwa nchini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, tulisema kuwa Kura ya Maoni haitawezekana kufanyika tarehe 30 Aprili, lakini Serikali na Tume hii iliendelea kutubeza. Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri na hata Mwenyekiti wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi waliendelea kusesitiza kuwa Kura ya Maoni ya Katiba Pendekezwa itafanyika tarehe 30 Aprili.

Mheshimiwa Spika, ilipofika tarehe 30 Aprili, Kura ya Maoni haikufanyika na haijulikani hatma yake. Fedha za walipa kodi zimepotea kwa mabilioni. Hakuna aliyewajibika, huo ndiyo utawala wa Rais Kikwete na huu ndio utawala wa Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupata majibu kutoka Serikali hii ya CCM kwenye mambo yafuatayo:-

- (i) Mashine za *BVR* zitawasili lini nchini kwa ukamilifu wake;
- (ii) Tume itamaliza lini kwa kutupa tarehe kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa ya kuwa wapiga kura katika Daftari la Kudumu la Wapiga Kura;
- (iii) Ni lini Watanzania ambao watakuwa wameandikishwa kwenye Daftari la Wapiga Kura watapata fursa ya kuhakiki Daftari la Wapiga Kura kwa mujibu wa sheria na zoezi hili litachukua muda gani;
- (iv) Tume itaweza kufanya maandalizi mengine ya kina ya uchaguzi Mkuu ikizingatiwa kuwa muda wote itakuwa inaendelea kuandikisha wapiga kura?
- (v) Tume itaweka lini hadharani mpango mzima na ratiba za utekelezaji kuelekea Uchaguzi Mkuu wa tarehe Oktoba 25, 2015 ambapo kwa mujibu wa sheria zimebaki siku pungufu ya siku 100 kwa kampeni za uchaguzi kuanza.

Mheshimiwa Spika, mpango haramu wa Tume, Watanzania milioni 2.9 kutokuandikishwa. Kutokana na kukosekana kwa muda na vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura wote wenye sifa kwa mfumo wa *BVR*, Tume imeshaamua kwa makusudi kutokuwaandikisha wapiga kura zaidi ya milioni 2.9 katika zoezi linaloendelea. Hii ni kwa mujibu wa taarifa rasmi za Tume ya Taifa ya Uchaguzi iliyoko kwenye Randama yake, nanukuu ukurasa wa 10 tena.

“Tume ya Taifa ya Uchaguzi inakadiria kuandikisha wapiga kura milioni ishirini na moja kati ya Watanzania milioni 23.9 wenye sifa za kuwa wapiga kura kulingana na Takwimu za Sensa

ya Watu na Makazi ya mwaka 2012. Makisio ya wapiga kura inazingatia wale ambao hawatajiandikisha kutokana na Voter Apathy.”

Mheshimiwa Spika, tafsiri ya kuwaacha bila kuwaandikisha Watanzania milioni 2.9 kama Tume inavyosema kwenye Randama yake kwa hoja ya ‘Voter Apathy’, maana yake ni sawa na kuacha Mikoa zaidi ya sita ya Tanganyika bila kumwandikisha mwananchi hata mmoja. Kwa maana kwamba idadi ya ambao wataachwa kuandikishwa inalingana na Mikoa ambayo nitaitaja. Mikoa hiyo kwenye mabano ni takwimu za wenye sifa za kuandikishwa kwa mujibu wa sensa ya 2012 ni kama ifuatavyo: Lindi (0.518 milioni), Singida (0.698 milioni), Njombe (0.392 milioni), Katavi (0.271 milioni), Rukwa (0.472 milioni) na Iringa (0.524 milioni).

Mheshimiwa Spika, Tume inataka kuhlalisha kuacha kuandikisha Watanzania wengi kiasi hicho kwa hoja dhaifu kama hiyo? Kazi ya Tume ni kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa na hivyo basi Tume inatakiwa kuhakikisha kuwa inatoa elimu kwa umma, hamasa na kujenga umuhimu wa kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Wapiga Kura kwa Watanzania na siyo kukaa kimya bila kufanya matangazo ya kina ya kuwahamasisha wananchi kama wanavyofanya sasa na kuishia kujificha kwenye kichaka cha ‘Voter Apathy’ hali hii haikubaliki hata kidogo.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani, tunataka kujua kutoka Serikalini Tume imetumia kigezo gani cha kusema kuwa zaidi ya asilimia 12.1 ya Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kuwa wapiga kura hawatajiandikisha mwaka huu? Imefanya utafiti huo lini na ripoti yake iko wapi? Au huu ni mkakati wa makusudi ambao unaoratibiwa na Serikali ya CCM na Tume wa kupunguza wapiga kura baada ya Tume kutokupewa vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuwaandikisha watu wote wenye sifa? Ama huu ndiyo mpango mzima wa hujuma ambao unaendana sambamba na kupunguza muda wa kuwaandikisha wapiga kura kutoka siku 14 kama ilivyokuwa imepangwa awali na kuwa siku saba (7) za sasa? Aidha, tunaitaka Serikali kutoa majibu ya kina imejipanga vipi katika kuwahamasisha, kuwaelimisha na hatimaye kuwaandikisha kwenye Daftari la Kudumu la Wapiga Kura Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kwa muda wa siku saba ambazo Tume imeweka kwa kila kituo? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, takwimu za Tume ni utata mtupu. Kwa mujibu wa takwimu za Tume ya Taifa ya Uchaguzi ni kuwa Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2005 Watanzania waliojiandikisha kupiga kura walikuwa milioni 16.4 na waliojitokeza kupiga kura walikuwa milioni 11.3. Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2010 walijiandikisha Watanzania milioni 20.1 na waliopiga kura walikuwa milioni 8.3. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka majibu ya swali hili, Tume inaposema kuwa mwaka 2015 itaandikisha wapiga kura 21 milioni, maana yake ni kuwa tangu mwaka 2009 ambapo ndiyo ilikuwa mara ya mwisho kuandikisha wapiga kura, Watanzania ambao umri wao umeongezeka na hivyo kuwa na sifa za kuandikishwa kwenye Daftari ni pungufu ya milioni moja, kwa maana ni 0.9 milioni tu au kuna mchezo mchafu ambao umepangwa kucheza na Tume ikishirikiana na Serikali ya CCM? Ama Serikali na Tume inataka kusema kuwa tangu 2009 Watanzania ambao walikuwa wamejiandikisha wamefariki dunia na hivyo kufanya idadi ya watu wenye sifa za kujiandikisha kuwa kiasi hicho? (Makofi)

Mheshimiwa Spika, maandalizi ya Uchaguzi wa 2015. Tume haijapewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu. Pamoja na ukweli kuwa muda haupo upande wetu lakini mpaka sasa hakuna maandalizi yoyote ambayo yamefanyika na yenye kuashiria kuwa Uchaguzi Mkuu unaweza kufanyika mwezi Oktoba, 2015 kwa mujibu wa Katiba. Ukweli huu umethibitishwa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwenye Randama yao walipoandika, nanukuu ukurasa wa 13.

“Kwa upande wa maandalizi ya Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu, 2015 Tume hatujapokea fedha hadi sasa”. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inajiuliza Kama Serikali haijapatia Tume fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu, wanategemea miujiza gani kuwa ifikapo Oktoba Uchaguzi Mkuu utafanyika? Ni lini zabuni zitatangazwa kwa ajili ya wakandarasi mbalimbali ambao wataagiza na kusambaza vifaa kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu na tarehe ya kuwapata hao wazabuni ni tarehe gani?

Mheshimiwa Spika, wakati Serikali hii ikishindwa kuipatia fedha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwa ajili ya kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Oktoba, 2015 ili uweze kufanyika katika mazingira ya amani, haki na utulivu, Serikali hii ya CCM imeamua kuwekeza na kujiandaa kupambana na wananchi wake, hii ni kutokana na ukweli kuwa wakati Tume inakosa fedha za kulipia vifaa kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura na kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu, tuna taarifa kuwa Serikali imeamua kuagiza zaidi ya magari 777 kwa ajili ya Jeshi la Polisi, kuanzia yale ya maji ya kuwasha, doria na shughuli za ukaguzi katika uchaguzi wa mwaka huu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inajiuliza kwamba hivi ni kweli kipaumbele chetu katika Taifa kwa sasa, ni kuandaa mazingira ya kufanyika kwa Uchaguzi Mkuu kwa hali ya haki, amani na utulivu au ni kujiandaa kuuvuruga uchaguzi huo? Ndiyo maana tunashuhudia jitihada hizi za kujiandaa kupambana na wananchi wakati wa Uchaguzi Mkuu utakaposhindikana kufanyika kwa sababu ya kukosekana kwa maandalizi thabiti na ya kina ya kuwezesha kufanyika kwa uchaguzi huo? Hizo ndizo sababu za Serikali hii ya CCM kukataa kufanya maandalizi ya kina kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu na kuwekeza katika mapambano. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, aibu ya Tume na madeni. Pamoja na Tume ya Uchaguzi kutokupewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu na Serikali hii ya CCM, bado Tume wanadaiwa madeni na wakandarasi ambao walisambaza vifaa kwa Tume kwenye chaguzi mbalimbali zilizopita. Madeni hayo ya Tume yanathibitishwa na maandishi ya Tume kwenye randama yao ukurasa wa 13, nanukuu.

“Hata hivyo, kuna wazabuni waliotoa huduma ambao wanatudai fedha kiasi cha USD 8,377,134.56. Hizi ni sawa na shilingi bilioni 16.754 kwa kiwango cha bei ya soko la leo kutokana na kudorora kwa shilingi. Laiti kama deni hilo lingeweza kulipwa mapema kabla ya shilingi kudorora na kuporomoka tusingeweza kuwa na deni kubwa kiasi hiki leo hii. Aidha, kutokana na Tume kudaiwa kiasi hicho cha fedha, wakandarasi wameshindwa kuamini Tume na ndiyo maana haikopesheki tena na hivyo kushindwa hata kuanza maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Oktoba 2015, kwa njia ya mkopo hawana pa kukopa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Tume ya Taifa ya Uchaguzi wameomba kupatiwa kiasi cha shilingi bilioni 187.962 kwa ajili ya uendeshaji wa uchaguzi ambao unapaswa kufanyika Oktoba 2015 kwa mujibu wa Katiba yetu. Fedha hizi hazina maelezo wala mchanganuo wake kuwa zinaombwa kwa ajili ya kulipia kitu gani hasa, ni Mawakala, ni vifaa vya uchaguzi au ni kwa ajili ya kulipia posho kwa wasimamizi wa uchaguzi huo? Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupatiwa mchanganuo wa kasma 229914: Uendeshaji wa Uchaguzi Mkuu kiasi cha shilingi bilioni 187.962. Hizi ni fedha kwa ajili ya vitu gani na hasa ikizingatiwa kuwa Tume haijatangaza zabuni kwa ajili ya vifaa vya Uchaguzi Mkuu. Wamekokotoa kiwango hicho kutokana na msingi upi au wamefanya mazoea? Je, wamezingatia kiwango cha kuporomoka kwa shilingi na hasa kwa vifaa ambavyo tutalazimika kuagiza kutoka nje ya nchi?

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Randama ya Tume imeonyesha kuwa Tume tayari imeshafanyia maboresho ya sheria na kanuni za uchaguzi na hiyo ipo ukurasa wa 12 wa randama, naomba kunukuu: *“Tume imeanza pia kufanya maboresho ya sheria na kanuni za uchaguzi”*.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inataka kujua ni lini sheria hizo zitawasilishwa Bungeni kwani kwa mujibu wa Katiba chombo chenye mamlaka ya kuboresha ama kubadilisha sheria ni Bunge na siyo chombo kingine chochote kile na hasa ikizingatiwa kuwa hili ni Bunge la Bajeti na la mwisho kabla ya uchaguzi Mkuu Octoba 2015. Maboresho hayo ya sheria yatafanyika wapi na kupitishwa lini?

Mheshimiwa Spika, Tume pia imeonyesha kwenye randama yake kuwa kuna mpango wa kupitia upya mipaka na majina ya Majimbo ya Uchaguzi, nanukuu randama ukurasa wa 12.

“Kupitia mipaka na majina ya Majimbo ya uchaguzi na kuyarekebisha”.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupata majibu ni Majimbo yapi ambayo yatahusika na mpango huu wa Tume na hasa ikizingatiwa kuwa tayari vyama vimeshaanza michakato yake ya ndani ya kutafuta na kuteua wagombea wa nafasi za Udiwani, Ubunge, Uwakilishi na Urais. Ni vyema Tume ikayatangaza mapema Majimbo hayo ili wananchi pamoja na wadau wa uchaguzi (vyama vya siasa) wakapata muda wa kutosha wa kujijandaa na hasa kuandaa wagombea katika Majimbo hayo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inakubaliana na rai ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kama ilivyo kwenye Randama yake ukurasa wa 14, nanukuu.

“Fedha kwa ajili ya shughuli za uchaguzi ziwekwe kwenye Fungu la 61 badala ya kuwekwa kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina ili kuiwezesha Tume kutekeleza majukumu yake kulingana na Ratiba”.

Mheshimiwa Spika, ni ukweli ulio wazi kuwa Mfuko Mkuu wa Hazina umekuwa kama kichaka cha kuficha mambo na hasa ikizingatiwa kuwa hata bajeti ya mwaka 2014/2015, Kambi rasmi ya Upinzani tulipohoji ziko wapi fedha za maandalizi ya Uchaguzi Mkuu tuliambiwa kuwa ziko Mfuko Mkuu wa Hazina jambo ambalo halikuwa kweli na ndiyo maana Tume haijapewa hata senti moja hadi leo kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa Oktoba 2015. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kufuata ushauri wa Tume ya Uchaguzi na kuhakikisha kuwa haiongezi maeneo ya utawala tunapokaribia uchaguzi kwani kunaifanya Tume kushindwa kupanga mipango yake katika kuandaa Uchaguzi Mkuu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kura ya Maoni haipo kwa mujibu wa sheria. Pamoja na utamaduni wa Serikali hii wa kuvunja sheria zilizotungwa na Bunge lako kuwa ni jambo la kawaida, tumeshuhudia kuvunjwa kwa sheria ya Kura ya Maoni kwa kiwango ambacho hakivumiliki tena. Hali hiyo inaipelekea Tume ya Uchaguzi kushindwa kuendelea kuvumilia uvunjwaji huu wa sheria unaofanywa na Serikali hii ya CCM na ndiyo maana sasa wameamua kuweka ukweli hadharani na kwa sauti kuu.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Randama, Tume iliandaa swali la kura ya maoni kama Sheria ya Kura ya Maoni ya mwaka 2013 ilivyowataka kufanya tangu Oktoba 2014. Tume imesema hivyo kwa mujibu wa nyaraka zake kwa Bunge. Naomba kunukuu tena Randama ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi, ukurasa wa 12.

“Tume tayari zimekutana na kuandaa swali la kura ya maoni na kulichapisha kwenye gazeti la Serikali la tarehe 17 Oktoba, 2014”.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Sheria ya Kura ya Maoni ya mwaka 2013 iliyotungwa na Bunge hili, iliweka bayana muda maalum wa kuchapisha swali la kura ya maoni, kutoa elimu kwa umma na siku ya kufanyika kwa Kura ya Maoni. Kwa masikitiko ni kuwa, muda wa kufanya yote hayo kwa mujibu wa Sheria ya Kura ya Maoni umeshapita tayari.

Mheshimiwa Spika, sasa ni dhahiri na ni ukweli mtupu kuwa kwa mujibu wa Sheria ya Kura ya Maoni haiwezekani tena kwa Kura ya Maoni kufanyika sasa au baadaye bila kwanza Sheria ya Kura ya Maoni ya mwaka 2013 kuletwa hapa Bungeni kwa ajili ya kurekebisha ili kuruhusu Kura hiyo ya Maoni kufanyika.

Mheshimiwa Spika, elimu kwa umma juu ya Kura ya Maoni ni utata mtupu. Jukumu la kutoa elimu kwa umma kuhusu Kura ya Maoni ni jukumu la Tume ya Taifa ya Uchaguzi pamoja na asasi ambazo zimeidhinishwa na Tume kwa mujibu wa Sheria ya Kura ya Maoni na si jukumu la Serikali.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi kirefu sasa tumeshuhudia kwenye baadhi ya vyombo vya habari hususani vya Serikali kama magazeti, radio na televisheni wakiendelea na vipindi vya elimu juu ya Kura ya Maoni na msisitizo mkubwa ni kupiga kura ya ‘ndiyo’ katika Katiba Pendekezwa. Hata kwenye maadhimisho ya miaka 51 ya Muungano, kwaya ya vyombo vya dola ambayo ilishirikisha Jeshi la Polisi, Jeshi la Wananchi na Usalama wa Taifa na wao kwenye wimbo wao waliimba mbele ya Rais Kikwete, waliweka msisitizo wa kupiga kura ya ‘ndiyo’ kwenye Katiba Pendekezwa ilihali hivi ni vyombo vya dola na vyombo vya ulinzi na usalama ambavyo havipaswi kufanya kazi hiyo ya kushawishi umma kufanya uamuzi ambao wanautaka wao na ...

*(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha
kwa muda wa mzungumzaji)*

SPIKA: Ahsante, kengele ya pili.

MHE. FREEMAN A. MBOWE – MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU: Mheshimiwa Spika, tulipewa dakika 90.

SPIKA: Naam!

MHE. FREEMAN A. MBOWE – MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU: Tulipewa dakika 90.

SPIKA: Hapana, ina maana hawa wengine hawasomi?

MHE. FREEMAN A. MBOWE – MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU: Mimi nilikuwa na dakika hamsini na wenzangu wanatumia zilizobakia.

SPIKA: Naomba ukae chini tuelewane. Tufuate Kanuni, sasa hivi alikuwa Msemaji wa Kambi ya Upinzani, Ofisi ya Waziri Mkuu, anafuata Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, Ofisi ya Waziri Mkuu Uwekezaji, anafuata Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI). Kwani anasoma zote mwenyewe mbona sikuambiwa hivyo?

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, ni kwamba kwa sababu Kambi ya Upinzani tumepewa dakika 90 na imeandikwa kwenye *Order Paper* na maelekezo haya hapa.

(Hapa Mheshimiwa David E. Silinde alikuwa amenyanyua karatasi inayoonyesha utaratibu wa uchangiaji)

SPIKA: Hamkunieleza vizuri, mimi sikuelewa hivyo kwa sababu tumemsoma kila mtu peke yake, sasa hivi namwita Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji), ndiye anayefuata.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, naomba...

SPIKA: Tusibishane Mheshimiwa Silinde, siyo utaratibu. Kama mlikuwa na hoja hiyo mngekuwa mmenishauri, mimi sioni, mimi nafuata *Order Paper* inavyosema. *(Makofi)*

Sasa namwita anayesoma kuhusu Uwekezaji, sijui ni nani? Hamkuniambia jamani, sikuelezwa wala sikuambiwa na ulisoma kwamba mna wasemaji wa Kambi watatu.

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, samahani, utaratibu ambao...

SPIKA: Kwanza naomba ukae, nikikuita ndiyo unasimama, sasa simulia hadithi yako, lakini mjue tunapoteza muda. Anayefuata sasa ni Msemaji wa Kambi ya Upinzani (Uwekezaji).

MHE. DAVID E. SILINDE: Mheshimiwa Spika, nilitaka nilizungumzie hili suala, ni kwamba kwenye hotuba, sisi Upinzani tuna dakika 90 lakini dakika 50 tumetoa kwa Kiongozi wa Upinzani, dakika 20 mtu wa TAMISEMI pamoja na mtu wa Uwekezaji na Uwezeshaji.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mlimjulisha nani?

MHE. DAVID E. SILINDE: Tumeileta, wewe ni Spika?

MJUMBE FULANI: Wewe ni Spika? Wewe vipi?

SPIKA: Kaa chini Mheshimiwa Silinde! Mheshimiwa Silinde kama tunabadilisha kitu chochote, ndiyo maana unakuta tukibadilisha saa hapa tunaomba kibali cha Bunge, hii sikuelewa hivyo mimi! Kama tunabadilisha utaratibu hapa tunaomba kibali cha Bunge. Mimi nachojua hapa ni kwamba kila Msemaji ana dakika 30, basi! *(Makofi)*

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Dakika 20.

SPIKA: Wale wa dakika 20 hatujaamua bado, tulisema tutapunguza lakini hatujaamua. Kwa hiyo, sasa namwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani kuhusu Uwekezaji, ndiyo *Order Paper* inavyosema, tusibishane, kama hamzungumzi basi! *Order Paper* ndiyo inavyosema, Mheshimiwa Tundu Lissu ulikuwepo kwa nini hamkunishauri? Hatutengui Kanuni sasa, unatengua kabla hujafanya kitendo. Mheshimiwa Tundu Lissu unataka kusema nini? *Order Paper* mnayo?

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, ninayo!

SPIKA: Sasa inasemaje? Soma kinachofuata, soma *Order Paper* ya leo.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, naomba nizungumze kwa idhini yako.

SPIKA: Usipoteze muda kwa sababu mimi nikihesabu muda huu tayari mngokuwa mmeshasema. Someni *Order Paper* tusibishane. *Order Paper* ya leo inasema baada ya Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani kwa Ofisi ya Waziri Mkuu anayefuata ni Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji) na Mheshimiwa Silinde alisoma hivyo.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, kama ukisema hivyo, asubuhi Waziri Mkuu alisoma hotuba yake, akaja Mheshimiwa Ghasia akasoma kisha Waziri Mkuu akasoma tena.

Mheshimiwa Spika, kama utaratibu ni huo, Waziri Mkuu asingerudi mara ya pili lakini hili suala ni dogo sana. Kambi ya Upinzani ina dakika 90, tumesema Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani ya Bunge lako unamzuia asitumie muda wa Kambi, huu ndiyo utaratibu? Waziri Mkuu amerudi ...

SPIKA: Mheshimiwa Tundu Lissu naomba ukae chini, tusibishane kwa vitu ambavyo vinajulikana.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Hapana, huwezi kumdhalilisha!

SPIKA: Naomba ukae chini.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Sasa ni utaratibu gani huu?

SPIKA: Naomba Mheshimiwa Tundu Lissu tusibishane. Mheshimiwa Mbowe kama watu wako hawakufanya taratibu zinazohusika, si suala la kubishana.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Spika...

SPIKA: Sikilizeni! Tunabishana vitu vingine bila sababu. Hii *Order Paper* Mheshimiwa Silinde asubuhi kaisoma na *Order Paper*...

(Hapa baadhi ya Wabunge wa Upinzani walikuwa wamesimama)

SPIKA: Naomba mkae ninyi nyote wawili!

MHE. PAULI P. GEKUL: Mheshimiwa Spika...

SPIKA: Madam, naomba ukae chini! Mheshimiwa Silinde amesoma hapa.

MHE. DAVID E. SILINDE: Basi atasoma zote.

SPIKA: Kama atasoma taarifa Uwekezaji aseme. Msifanye mambo ya kijanjaanja ndani ya Bunge si sahihi Mheshimiwa Mbowe, siyo sahihi! Hakuna hata mtu mmoja aliyeniambia haya

mnayotaka kufanya, sikuambiwa! Sasa namwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani Uwekezaji. (Makofi)

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, basi Msemaji Rasmi wa Kambi ya Upinzani kwa Wizara hiyo atasoma peke Mheshimiwa Mbowe. Mheshimiwa kasome.

SPIKA: Unaagiza wewe? Ninyi mna tabia mbaya! Mheshimiwa Tundu Lissu mkubali mmefanya makosa leo.

**HOTUBA YA KIONGOZI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI MHE.FREEMAN AIKAEI MBOWE
(MB) AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO
NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA OFISI YA WAZIRI
MKUU KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016
KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI**

(Inatolewa chini ya Kanuni ya 99 (9), ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Mwaka 2013)

1. UTANGULIZI:

Mheshimiwa Spika,

Kwanza kabisa napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kunilinda na kunitunza ili niweze kutumikia taifa langu. Napenda kuishukuru familia yangu kwa msaada mkubwa na uvumilivu hasa katika harakati na shughuli zangu za kisiasa.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuchukua nafasi hii pia, kuwashukuru wataanzania wote kwa ujumla kwa kupokea na kulea harakati za mabadiliko nchini. Shukrani hizi za pekee ziweifike wenyeviti wenza wa vyama vinavyounda UKAWA , Mhe. Prof Ibrahim Lipumba, Mhe. James Mbatia na Mhe. Dk Emanuel Makaidi. Vilevile, kwa makatibu wakuu viongozi wa UKAWA Mhe. Maalimu Seif Shariff Hamad, Mhe. Wilbroad Slaa, Mhe. Mosena Nyambabe na Mhe. Tozi Matwange. Aidha, shukrani hizi ziende kwa timu ya wataalamu wa UKAWA, viongozi, watendaji, wanachama na wapenzi wa vyama vyetu vinavyounda UKAWA vya NLD, CUF, NCCR-Mageuzi na CHADEMA. Niwatake wanachama na wapenzi wa UKAWA kujipanga, kujituma na kujiandaa kushinda kwa kishindo na kushika dola katika Uchaguzi Mkuu wa Tanganyika na Zanzibar.

Aidha, shukrani za pekee ziende kwa wabunge wote wa Kambi ya Upinzani Bungeni wanaounda UKAWA kwa kazi nzuri ya kutetea na kusimamia maslahi ya wananchi. Na pia kwa watendaji wa Kambi ya Upinzani ambao wamekua msaada mkubwa kwetu na kwa kazi yao nzuri kwa taifa letu.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuwashukuru kwa kipekee, wananchi wa Jimbo letu la Hai kwa ushirikiano mkubwa na imani waliyonayo kwangu kama mwakilishi wao. Niliwaahidi kuwatumikia kwa moyo wangu wangu wote na naendelea kuwaahidi kuwa imani yao kwangu haitopotea bure.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuwashukuru kwa kipekee wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania , Waziri Mkuu Mhe. Mizengo Peter Kayanza Pinda, Spika wa Bunge Mhe. Anna Makinda, Naibu Spika Job Ndugai na Katibu wa Bunge Ndugu Dk. Thomas Kashilila pamoja na wafanyakazi wa Bunge kwa ushirikiano mliotupa toka kuanza kwa Bunge la 10, vilevile napenda

kuwatakia heri Mhe. Waziri Mkuu Mizengo Pinda na Mhe. Spika Anne Makinda katika maisha mengine nje ya siasa za Bunge kwani walishatangaza kustaafu ubunge.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya shukrani hizo za kipekee napenda kunukuu maneno machache kutoka kwa Nelson Mandela aliyepata kusema;

“I learned that courage was not the absence of fear, but the triumph over it. The brave man is not he who does not feel afraid, but he who conquers that fear.”

“Nimejifunza kwamba ujasiri si kukosekana wa uoga bali ushindi dhidi ya uoga. Mwanadamu jasiri si Yule ambaye hahisi uoga bali Yule anayeshinda uoga”

Vilevile Nelson Mandela alipata kusema;

“When a man is denied the right to live the life he believes in, he has no choice but to become an outlaw.”

“Pale Binadamu anaponyimwa kuishi maisha anayoyaamini, huwa hana njia bali kuwa mvunjaji wa Sheria”

2. MWAKA WA TUMAINI JIPYA

Mheshimiwa Spika,

Huu ni mwaka ambao nchi yetu itafanya uchaguzi Mkuu wa Kihistoria ambao utakitoe chama ambacho kimekuwa madarakani kwa zaidi ya miaka 50 na hivyo kujikuta kimechoka na kukosa mawazo mapya na ya kisasa ya kuendesha na kuendeleza nchi yetu.

Ukweli huu mchungu ni vyema ukaanza kuwaandaa kisaikolojia wote walioko kwenye mamlaka kutambua kwamba kubadilisha chama kinachoongoza Taifa siyo jambo geni duniani. Ni fursa ya nchi kutafuta muelekeo mpya wenye kujaza tumaini jipya, fikra mbadala na SHAUKU ya kuondokana na uendeshaji wa kimazoea wa Serikali na maisha ya wananchi wake.

Nipende kuwahakikishia wote, hususan walioko madarakani kuwa UKAWA umedhamiria kwa dhati kurejesha utawala bora wenye kuzingatia haki na sheria, usimamizi makini wa rasilimali na tunu za Taifa na umekusudia kujenga Tanzania mpya yenye mshikamano wa kweli, uhuru wa kweli, amani ya kweli na ustawi wa wote bila kubagua kwa misingi ya kiitikadi, dini, kabila, jinsia au rangi kama ilivyo leo.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na umuhimu wa mwaka huu kuwa wa uchaguzi Mkuu kwa mujibu wa katiba ya nchi yetu nitajikita zaidi kwenye eneo hilo. Lengo ni kuweka rekodi sahihi kuwa sisi Kambi ya Upinzani tulionya sana na kwa muda mrefu kuhusu umuhimu wa uwazi na maandalizi shirikishi ya mapema ili kulihakikishia taifa mserereko salama wa mpito, yaani “smooth transition” kutoka awamu ya nne ya Utawala wa nchi yetu kwenda awamu ya tano. Mpito salama ambao utatokana na kuwepo kwa uchaguzi huru, wa haki na uwazi.

3. DAFTARI LA KUDUMU LA WAPIGA KURA (BVR)

Mheshimiwa Spika,

Tume Taifa ya Uchaguzi imeanza zoezi la kuandikisha upya wapiga kura katika mfumo mpya wa kielektronik ambao unajulikana kama BVR na zoezi hili lilianza katika mji wa Makambako mkoani Njombe Mwezi Februari 2015 na Sasa linaendelea kwenye baadhi ya Kata za Mikoa ya Lindi, Mtwara, Ruvuma, Iringa na Mbeya .

3.1 Hujuma za Serikali dhidi ya Tume:

Mheshimiwa Spika ,

Pamoja na kuwa tarehe ya uchaguzi mkuu ilijulikana tangu tulipomaliza uchaguzi mkuu uliopita, Serikali ama kwa makusudi ama kwa kugubikwa na misukumo ya kimaslahi, imeshindwa kukamilisha daftari la kudumu la wapiga kura kwa wakati muafaka. Pamoja na mengine, Ucheleweshaji wa kuandikisha wapiga kura umesababishwa na Tume kutopewa fedha na Serikali kwa wakati muafaka. Mwezi Februari 2013 wakati Rais Kikwete akizindua vitambulisho vya taifa alisema vitambulisho hivyo ndivyo vitakavyotumiwa katika kura ya maoni na uchaguzi mkuu. Hata hivyo Serikali haikufanya uratibu wa Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA) na Tume ya Uchaguzi ili taasisi mbili zishirikiane na kukamilisha zoezi hili. NIDA haikupewa fedha za kutosha kukamilisha zoezi la kuandikisha na kutoa vitambulisho vya taifa. Tume ya Uchaguzi ikaanzisha mchakato wa kuandikisha wapiga kura bila kutengewa fedha za kutosha za kununulia vifaa, kuajiri na kuwapa mafunzo wafanyakazi husika, na kutoa elimu kuhusu kujiandikisha kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika,

Hivi sasa serikali inaonekana kuwa na matatizo makubwa ya fedha baada ya wahisani kusitisha kutoa fedha za msaada wa bajeti kwa sababu ya ufisadi wa kutisha wa Tegeta Escrow Account.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na ukweli kuwa Sheria ya Taifa ya Uchaguzi inahitaji Tume kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga kura angalau mara mbili kati ya uchaguzi mkuu na unaofuata; Kwa makusudi Serikali iliamua kuivunja sheria ya kuboresha daftari la kudumu la wapiga kura.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inaona kuwa, Kitendo hiki kina malengo na nia mbaya ya kutaka kuongezea muda wa utawala wa Rais Kikwete kwa kisingizio kuwa uchaguzi mkuu hauwezi kufanyika kwani daftari la kudumu la wapiga kura bado halijakamilika kuboreshwa.

3.2 Udhaifu wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi katika BVR.

Mheshimiwa Spika ,

Pamoja na zoezi kuanza kwa kusuasua ni wazi kuwa Tume haina watumishi wa kufanya kazi katika zoezi hili muhimu kwa uhai wa Taifa , pamoja na ushauri wa mshauri Mwelekezi kutoka Kampuni ya **IPSITI** ya Nchini Marekani na ambayo ripoti iliwasilishwa kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi mwezi Januari 2015 , Mshauri ambaye Tume ilimpa majukumu ya kuwashauri na kumlipa mamilioni ya fedha za walipa kodi na hata alipowashauri Tume kuwa wanahitaji kuwa na zaidi ya watumishi 10,000 kwa ajili ya kuhakikisha kuwa zoezi hilo linaweza kufanyika kwa ufanisi na kufanikiwa kwa nchi nzima.

Mshauri huyo mwelekezi alienda mbele zaidi na kuwaambia Tume kuwa Ni lazima watumishi hao wawe wamepatiwa mafunzo ya kina kuhusu jinsi ya kuweza kutumia mfumo huu mpya wa BVR kuandikisha wapiga kura na hata jinsi ya kutumia mashine zenyewe .

Mheshimiwa Spika,

Jambo la kusikitisha ni kwamba Watumishi wa Tume ambao wameanza kufanya kazi ya kuandikisha wapiga kura wamepatiwa mafunzo kwa muda wa siku moja au mbili tu kabla ya zoezi la kuandikisha wapiga kura kuweza kuanza , kati yao wapo watanzania ambao wamepewa kazi hiyo na hawajawahi kutumia Kompyuta kabisa katika maisha yao na hata hizi mashine ni mara ya kwanza kuonekana na kutumika Nchini mwetu, na hivyo kulifanya zoezi kuwa gumu zaidi kutokana na watumishi kutokupata mafunzo ya kutosha na hivyo kuweza kuwasaidia katika kutumia mashine za BRV na hata wanapoanza kupata uzoefu muda wa kuandikisha unakuwa umeisha ,yaani siku saba.

Aidha , baadhi ya Wapiga picha wameshindwa kutimiza majukumu yao kwa wakati kwani wanashindwa kutumia Kamera ambayo wamepewa kwa ufanisi na hivyo kulifanya zoezi kwenda taratibu sana na foleni kuwa ndefu vituoni.

Mheshimiwa Spika,

Tume haisemi kweli kuhusiana na zoezi hili. Mara kadhaa, viongozi wa Tume wamekuwa wakitoa kauli kadhaa zisizotekelezeka na kisha kuzibadilisha bila maelezo yenye mantiki. Tume imeendelea kusisitiza kuwa zoezi hili litaweza kukamilika kwa muda uliopangwa bila kuweka hadharani imani hiyo inatokana na nini ilhali mazingira yote ya kisayansi yanaonyesha kinyume. Ikiwa Tume ina nia ya kuwapa fursa ya kujiandikisha Watanzania wote takribani milioni 24 wenye sifa na haki ya kupiga kura, haiwezekani ikakamilisha mchakato mzima kabla ya kuanza kwa kampeni mwezi wa Agosti 2015 labda pengine miujiza ifanyike.

Mheshimiwa Spika,

Tume haitaweza kuandikisha wapiga kura wote kwa muda wa siku saba ambazo imeweka kwa kila kituo .— Kwa mujibu wa taarifa ya Mwenyekiti wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi Jaji Lubuva alipokuwa anamkaribisha Waziri Mkuu Pinda kuzindua rasmi uandikishaji wa wapiga kura katika Mji wa Makambako alisema kuwa tarehe 24 /2/2015 waliweza kuandikisha wapiga kura 3,014 katika vituo 55. Yaani kila mashine moja ilikuwa na uwezo wa kuandikisha wastani wa wapiga kura 54 kwa siku, hii maana yake ni kuwa kama tume ikiweza kupata mashine zote 7750 ilizoagiza kwa wakati na kuwa na jumla ya mashine 8000 inaweza kuandikisha wapiga kura 432,000 kwa siku na hivyo kwa siku 7 za ratiba ya tume kwa kutumia mashine zote 8000 wataweza kuandikisha wapiga kura 3,024,000 tu.

Mheshimiwa Spika,

Ili kuandikisha wapiga Kura 24,000,000 wanaokisiwa, itahitajika wastani wa siku 56 kila mashine kuandikisha kwenye vituo nchi nzima ili kukamilisha zoezi hilo na bila mashine kuharibika.

Na hivyo ni ukweli uliowazi kuwa mpaka tarehe ya mwisho ambayo haijajulikana kwani Tume haijasema itaandikisha wapiga kura mpaka lini ili kuwe na muda wa kuhakiki Daftari lenyewe , kwa mwendo huu wa kuandikisha wapiga kura 54 kwa mashine moja kwa siku, lengo la kuandikisha wapiga kura wote 24 milioni halitawezekana kwa muda huu ambao Tume imelitangazia taifa.

Mheshimiwa Spika,

Zoezi hili linaendelea kufanyika licha ya Tume kutokuwa na vifaa vya kutosha kama ambavyo iliomba ipatiwe na serikali BVR kits 10,500 lakini serikali ikawaahidi kuwapatia KITS 8000 na ambazo mpaka leo hazijafika nchini zote kwa kuwa serikali ilichelewesha fedha makusudi na hivyo Mkandarasi akasimamisha uzalishaji wa mashine hizo hadi Serikali ilipomalizia malipo hayo mwezi Machi mwaka huu na hii ni kwa mujibu wa Randama ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi ambayo wamesema , nanukuu uk.10 ***'Baada ya kupatikana fedha kidogo kwa ajili ya uendeshaji, zoezi la Uboreshaji limeanza tarehe 23 Februari,2015 katika Mkoa wa Njombe , Halmashauri ya Mji wa Makambako na baadaye mikoa mingine itafuata kulingana na kufika kwa BVR Kits 7,750 zilizobaki.'*** Mwisho wa kunukuu. Hii ni taarifa ya tume ya April ,2015.

Mheshimiwa Spika,

Tume kwenye randama yao wameendelea kueleza kuwa , nanukuu uk.10 ***'Awali Tume ilipanga kutumia BVR kits zipatazo 10,500 kwa nchi nzima,lakini baadaye zilipunguzwa hadi BVR***

kits 8,000 baada ya majadiliano na Serikali' Hii maana yake ni kuwa Serikali iliamua makusudi kupunguza BVR kits hizo bila kujali ushauri wa kitaalamu wa Tume. Na hata baada ya kupunguza mashine hizo bado ilishindwa kuzilipia kwa wakati ili kuiwezesha tume kuandikisha wapiga kura kwa mujibu wa kalenda yao jambo ambalo sasa linatishia uhakika wa kuwepo kwa uchaguzi Mkuu hapo Mwezi Octoba.

Mheshimiwa Spika,

Tume haijatao taarifa za kutosha kwa wadau wote kuhusu teknolojia ya BVR, kampuni inayotengeneza mashine zinazotumiwa, kampuni gani iliyopewa tenda ya programu ya kompyuta (software) itakayoendesha na kusimamia daftari la kudumu, taratibu za kuhifadhi kumbukumbu, usafirishaji wa kumbukumbu kutoka vituo vya kuandikisha wapiga kura, mashine za kutambua wapiga kura siku ya uchaguzi na kadhalika.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na tume kukosa mashine hizo imeamua kupunguza siku za kuandikisha wapiga kura kutoka 14 za awali na sasa wanaandikisha kwa siku 7 tu kwa kituo jambo ambalo limeanza kuwa na madhara kwani wapiga kura wengi wanaachwa bila kuandikishwa. Mfano mzuri ni Wilayani Namtumbo ambako mkandarasi aliyepewa jukumu la kubeba vifaa alihamisha bila kujali kuwa kuna wananchi ambao walikuwa kwenye misururu ya foleni vituoni humo.

Mheshimiwa Spika,

Tume pia haijatao taarifa juu ya vituo vya kuandikishia wapiga kura na idadi ya wapiga kura inayotegemea kuandikisha kila kata. Katika zoezi la majaribio la uandikishaji wapiga kura katika Jimbo la Kawe wilaya ya Kinondoni, Tume iliandikisha wapigakura katika kata ya Bunju na Mbweni. Katika kata hizo Tume iliandikisha wapigakura 15,123 na kuvuka lengo iliyojiwekea la wapiga kura 14,312 kwa karibu asilimia 6. Hata hivyo matokeo ya Takwimu za Sensa ya watu ya mwaka 2012 yanaonesha kuwa kata ya Bunju ina wakazi wenye sifa za kuwa wapiga kura 42,227 na Mbweni wapigakura 9,650. Idadi hii haijajumlisha watu waliohamia maeneo hayo baada ya sensa. Walioandikishwa katika kata mbili za Kawe ni chini ya asilimia 30 ya wapigakura wanaostahiki kuandikishwa.

Mheshimiwa Spika,

Siku 7 hazitoshi kuandikisha wapiga kura wote kwa kila kata, na hasa ikizingatiwa kuwa Tume inaandikisha wapiga kura msimu wa masika wakati wananchi wengi wako katika shughuli za kilimo na vituo viko nje hivyo kuathiri utendaji kazi. Kwa hiyo muda wa ziada unahitajika kuwaandikisha.

Matatizo yanayojitokeza katika zoezi la uandikishaji wapiga kura yanaonesha wazi kuwa daftari la wapiga kura halitakamilika ili litumiwe katika zoezi la Uchaguzi Mkuu. Ni vyema Waziri Mkuu na Serikali mkakubali ukweli huu kuwa bila mkakati wa makusudi wa kuiwezesha na kuisimamia Tume ya Taifa ya Uchaguzi, hakuna uchaguzi Octoba.

Mheshimiwa Spika,

Kama kuna jambo litawasha nchi hii ni mkakati wowote wa kujaribu kuongeza muda wa kuwepo madarakani Serikali ya awamu ya nne. Chaguzi kwa mujibu wa Katiba siyo jambo la kuchezea hata kidogo. Tume na Serikali zimekuwa zikitoa majibu mepesi tena wakati mwingine ya kejeli kwa maswali magumu. Ni dhahiri, tume imetumika kama "mshirika na msiri" wa Serikali. Tume inajua uchafu na ufisadi mwingi unaogubika uagizaji na uingizaji wa BVR kits lakini imeendelea kudumisha siri hii.

Kuhairisha uchaguzi kwa uzembe wa aina hii haikubaliki. Ni vyema Bunge lako likajadili kwa kina ratiba ya uchaguzi mwaka huu na wote waliozembea na kulisababishia Taifa hofu ya kiwango hiki wawajibishwe haraka. Aidha, tume nzima ya uchaguzi ijitafakari kama kweli ina

weledi wa kuendelea kuwepo na kusimamia uchaguzi mkuu ujao bila kusababisha machafuko makubwa nchini,

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni ,Tulisema kuwa kura ya maoni haitawezekana kufanyika tarehe 30 mwezi Aprili , lakini serikali na tume hii hii iliendelea kutubeza. Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri na hata Mwenyekiti wa Tume ya uchaguzi waliendelea kusisitiza kuwa kura ya maoni ya Katiba pendekezwa itafanyika. Tarehe 30 Aprili kura ya maoni haikufanyika na haijulikani hatma yake. Fedha za walipa kodi zimepotea kwa mabilioni. Hakuna aliyewajibika.... huo ndiyo utawala wa Rais Kikwete. Hii ndiyo CCM.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu kutoka serikali hii ya CCM kwenye mambo yafuatayo;

- i. Mashine za BVR zitawasili lini nchini kwa ukamilifu wake?
- ii. Tume itamaliza lini (tarehe) kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa ya kuwa wapiga kura katika Daftari la wapiga kura?
- iii. Ni lini Watanzania ambao watakuwa wameandikishwa kwenye Daftari la wapiga kura watapata fursa ya kuhakiki Daftari la wapiga kura kwa mujibu wa sharia na zoezi hili litachukua muda gani?
- iv. Je, Tume itaweza kufanya maandalizi mengine ya kina ya uchaguzi Mkuu na ikizingatiwa kuwa muda wote itakuwa inaendelea kuandikisha wapiga kura?
- v. Tume itaweka lini hadharani mpango mzima na ratiba za utekelezaji kuelekea uchaguzi mkuu wa tarehe 25 Octoba 2015 ambapo kwa mujibu wa sharia zimebaki siku pungufu ya 100 kwa kampeni za uchaguzi kuanza.

3.3 Mpango haramu wa Tume: Watanzania 2.9 milioni kutokuandikishwa:

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na kukosekana kwa muda na vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura wote wenye sifa kwa mfumo wa BVR , Tume imeshaamua kwa makusudi kutokuwaandikisha wapiga kura zaidi ya **milioni 2.9** katika zoezi linaloendelea. Hii ni kwa mujibu wa taarifa rasmi za Tume ya Taifa ya Uchaguzi iliyoko kwenye Randama yake. Nanukuu uk.10 **'Tume ya Taifa ya Uchaguzi inakadiria kuandikisha wapiga kura 21 milioni kati ya watanzania 23.9 milioni wenye sifa za kuwa wapiga kura, kulingana na Takwimu za Sensa ya watu na Makazi ya Mwaka 2012. Makisio ya wapiga kura inazingatia wale ambao hawatajiandikisha kutokana na Voter Apathy'**

Mheshimiwa Spika,

Tafsiri ya kuwaacha bila kuwaandikisha Watanzania **2.9 Milioni** kama Tume inavyosema kwenye randama yake kwa hoja ya **'Voter Apathy'**, maana yake ni sawa na kuacha mikoa zaidi ya sita ya Tanganyika bila kumwandikisha mwananchi hata mmoja. Mikoa hiyo (kwenye mabano ni takwimu za wenye sifa za kuandikishwa kwa mujibu wa sensa ya 2012) Lindi (**0.518 milioni**), Singida (**0.698 milioni**), Njombe (**0.392 milioni**), Katavi (**0.271 milioni**), Rukwa (**0.472 milioni**) na Iringa (**0.524 milioni**).

Mheshimiwa Spika,

Tume inataka kuhalalisha kuacha kuandikisha Watanzania wengi kiasi hicho kwa hoja dhaifu kama hiyo? Kazi ya Tume ni kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa na hivyo basi Tume inatakiwa kuhakikisha kuwa inatoa **elimu kwa umma, hamasa na umuhimu wa kujiandikisha** katika Daftari la Kudumu la wapiga kura kwa Watanzania na sio kukaa kimya bila kufanya matangazo ya kina ya kuwahamasisha wananchi kama wanavyofanya sasa na kuishia kujificha kwenye kichaka cha **'Voter Apathy'** hali hii haikubaliki hata kidogo.

Kambi Rasmi ya Upinzani, tunataka kujua kutoka serikalini Tume imetumia kigezo gani cha kusema kuwa zaidi ya asilimia 12.1 ya Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kuwa wapiga kura hawatajiandikisha mwaka huu? Imefanya utafiti huo lini, na ripoti yake iko wapi? Au huu ni mkakati wa makusudi ambao unaratiwa na serikali ya CCM na Tume wa kupunguza wapiga kura baada ya Tume kutokupewa vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuwaandikisha watu wote wenye sifa?

Ama huu ndio mpango mzima wa hujuma ambao unaendana sambamba na kupunguza muda wa kuwaandikisha wapiga kura kutoka siku 14 kama ilivyokuwa imepangwa awali na kuwa siku 7 za sasa?

Aidha, tunaitaka serikali kutoa majibu ya kina imejipanga vipi katika kuwahamasisha, kuwaelimisha na hatimaye kuwaandikisha kwenye Daftari la Kudumu la Wapiga kura Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kwa muda wa siku saba ambazo tume imeweka kwa kila kituo?

3.4 Takwimu za Tume ni Utata Mtupu: Mheshimiwa Spika,

Kwa Mujibu wa Takwimu za Tume ya Taifa ya Uchaguzi ni kuwa uchaguzi Mkuu wa mwaka 2005 Watanzania waliojiandikisha kupiga kura walikuwa **16.4 Milioni** na waliojitokeza kupiga kura walikuwa **11.3 milioni**, Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2010 walijiandikisha watanzania **20.1 Milioni** na waliopiga kura walikuwa **8.3 Milioni**.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka majibu ya swali hili, Tume inaposema kuwa Mwaka 2015 itaandikisha wapiga kura **21 Milioni**, maana yake ni kuwa tangu mwaka 2009 ambapo ndio ilikuwa mara ya mwisho kuandikisha wapiga kura, watanzania ambao umri wao umeongezeka na hivyo kuwa na sifa za kuandikishwa kwenye Daftari ni **0.9 Milioni** tu au kuna mchezo mchafu ambao umepangwa kuchezwa na Tume ikishirikiana na Serikali ya CCM? Ama serikali na Tume inataka kusema kuwa tangu 2009 Watanzania ambao walikuwa wamejiandikisha wamefariki dunia na hivyo kufanya idadi ya watu wenye za kujiandikisha kuwa kiasi hicho?

4. MAANDALIZI YA UCHAGUZI MKUU, 2015.

4.1 Tume haijapewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya uchaguzi Mkuu.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na ukweli kuwa muda haupo upande wetu lakini mpaka sasa hakuna maandalizi yoyote ambayo yamefanyika na yenye kuashiria kuwa uchaguzi mkuu unaweza kufanyika mwezi Octoba, 2015 kwa mujibu wa Katiba. Ukweli huu umethibitishwa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwenye randama yao walipoandika, nanukuu uk.13 **'Kwa upande wa Maandalizi ya Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu, 2015 Tume hatujapokea fedha hadi sasa'**

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inajiluliza Kama serikali haijaipatia Tume fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu, wanategemea miujiza gani kuwa ifikapo Octoba uchaguzi

Mkuu utafanyika? Ni lini Zabuni zitatangazwa kwa ajili ya wakandarasi mbalimbali ambao watasambaza vifaa kwa ajili ya uchaguzi mkuu, na tarehe ya kuwapata hao wazabuni ni lini ?

Mheshimiwa Spika,

Wakati Serikali hii ikishindwa kuipatia fedha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwa ajili ya kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Octoba, 2015 ili uweze kufanyika katika mazingira ya amani, haki na utulivu, Serikali hii ya CCM imeamua kuwekeza na kujiandaa kupambana na wananchi wake, hii ni kutokana na ukweli kuwa ,wakati Tume inakosa fedha za kulipia vifaa kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura na kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu , tuna taarifa kuwa Serikali imeamua kuagiza zaidi ya **magari 777** kwa ajili ya Jeshi la Polisi, kuanzia yale ya Maji ya kuwasha, Doria na shughuli za Ukaguzi katika Mwaka huu wa Fedha.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni , inajiliza kwamba hivi ni nini kipaumbele chetu kama taifa kwa sasa? Je, ni kuandaa mazingira ya kufanyika kwa uchaguzi mkuu kwa hali ya haki, amani na utulivu? Au ni kujiandaa kuuvuruga uchaguzi huo? Ndiyo maana tunashuhudia jitihada hizi za kujiandaa kupambana na wananchi wakati uchaguzi Mkuu utakaposhindikana kufanyika kwa sababu ya kukosekana kwa maandalizi thabiti na ya kina ya kuwezesha kufanyika kwa uchaguzi huo? Na hizo ndio sababu za serikali hii ya CCM kukataa kufanya maandalizi ya kina kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu na kuwekeza katika Mapambano?

4.2 Aibu ya Tume na Madeni :

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na Tume ya Uchaguzi kutokupewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu na Serikali hii ya CCM , bado Tume wanadaiwa madeni na wakandarasi ambao walisambaza vifaa kwa tume kwenye Chaguzi mbalimbali zilizopita, madeni hayo ya Tume yanathibitishwa na maandishi ya Tume kwenye randama yao uk .13 nanukuu **'Hata hivyo kuna Wazabuni waliotoa huduma ambao wanatudai fedha kiasi cha USD 8,377,134.56.....'** Hizi ni sawa na **Shilingi Bilioni 16.754** kwa viwango vya bei ya soko leo kutokana na kudorora kwa shilingi, laiti kama deni hilo lingeweza kulipwa mapema kabla ya Shilingi kudorora na kuporomoka tusingekuwa na deni kubwa kiasi hiki leo hii.

Aidha kutokana na Tume kudaiwa kiasi hicho cha fedha wakandarasi wameshindwa kuiamini tume na ndio maana haikopesheki tena na hivyo kushindwa hata kuanza maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Octoba 2015, kwa njia ya Mkopo,hawana pa kukopa!

Mheshimiwa Spika,

Ukiangalia **Jedwali Na:4 Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka 2015/16** kwenye randama ya Tume utaona kuwa fedha iliyombwa ni kiasi cha shilingi **192.409 Bilioni**, na fedha hizo zimeombwa kwa ajili ya Mishahara **2.144 bilioni**, Matumizi mengineyo **2.302 bilioni** na kiasi cha **shilingi 187.962 bilioni** kwa ajili ya uendeshaji wa Uchaguzi Mkuu.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inauliza hivi deni la zaidi ya **bilioni 16** ambazo tume inadaiwa na wakandarasi hazitalipwa mwaka huu wa Fedha? Na kama zitalipwa zitatoka fungu gani hasa ikizingatiwa kuwa tayari Tume imeshatoa rai kuwa fedha zake ziwekwe kwenye **Fungu 61** na sio Mfuko Mkuu wa Hazina ambao ulikuwa ukitumika kama kichaka cha kuficha ukweli katika bajeti zilizopita.

4.3 Fedha za Uendeshaji Uchaguzi Mkuu hazina

Mchanganuo:

Mheshimiwa Spika,

Tume ya Taifa ya uchaguzi wameomba kupatiwa kiasi cha shilingi **187.962 Bilioni** kwa ajili ya uendeshaji wa Uchaguzi ambao unapaswa kufanyika Octoba ,2015 kwa mujibu wa Katiba yetu, fedha hizi hazina maelezo wala mchanganuo wake kuwa zinaombwa kwa ajili ya kulipia kitu gani hasa , ni Mawakala ,vifaa vya uchaguzi au ni kwa ajili ya kulipia posho kwa wasimamizi wa uchaguzi huo?

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupatiwa mchanganuo wa **kasma 229914** :Uendeshaji wa Uchaguzi Mkuu kiasi cha **sh.187,962,160,000** hizi ni fedha kwa ajili ya vitu gani na hasa ikizingatiwa kuwa Tume haijatangaza zabuni kwa ajili ya vifaa vya Uchaguzi Mkuu, wamekokotoa kiwango hicho kutokana na msingi upi? Au wamefanya mazoea ? wamezingatia kiwango cha kuporomoka kwa shilingi na hasa kwa vifaa ambavyo tutalazimika kuagiza kutoka nje ya Nchi ?

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama ya Tume imeonyesha kuwa Tume tayari imeshafanyia maboresho sheria na kanuni za uchaguzi, na hiyo ipo uk 12 wa randama , naomba kunukuu **...imeanza pia kufanya Maboresho ya Sheria na Kanuni za Uchaguzi...** Kambi rasmi ya Upinzani inataka kujua ni lini sheria hizo zitawasilishwa Bungeni? kwani kwa mujibu wa Katiba chombo chenye mamlaka ya Kuboresha ama kubadilisha sheria ni Bunge na sio chombo kingine chochote kile , na hasa ikizingatiwa kuwa hili ni Bunge la Bajeti na la mwisho kabla ya uchaguzi Mkuu Octoba 2015. Maboresho hayo ya sheria yatafanyika wapi na kupitishwa lini ?

Mheshimiwa Spika,

Tume pia imeonyesha kwenye randama yake kuwa kuna mpango wa kupitia upya mipaka na majina ya majimbo ya Uchaguzi , nanukuu randama uk.12 **.....'kupitia mipaka na majina ya Majimbo ya Uchaguzi na kuyarekebisha ....'** Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupata majibu ni majimbo yapi ambayo yatahusika na mpango huu wa Tume na hasa ikizingatiwa kuwa tayari vyama vimeshaanza michakato yake ya ndani ya kutafuta na kuteua wagombea wa nafasi za Udiwani, Ubunge,Uwakilishi na Urais. Ni vyema Tume ikayatangaza mapema Majimbo hayo ili wananchi pamoja na wadau wa uchaguzi (Vyama vya siasa) wakapata muda wa kutosha wa kujiandaa na hasa kuandaa wagombea katika Majimbo hayo.

Kambi rasmi ya Upinzani , inakubaliana na rai ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kama ilivyo kwenye randama yake uk.14 nanukuu **'Fedha kwa ajili ya shughuli za Uchaguzi ziwekwe kwenye Fungu 61 badala ya kuwekwa kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina, ili kuiwezesha Tume kutekeleza majukumu yake kulingana na Ratiba'** Kwani ni ukweli uliowazi kuwa Mfuko Mkuu wa Hazina umekuwa kama kichaka cha kuficha mambo na hasa ikizingatiwa kuwa hata bajeti ya mwaka 2014/2015 Kambi rasmi ya Upinzani tulipohoji ziko wapi fedha za maandalizi ya Uchaguzi Mkuu tuliambiwa kuwa ziko Mfuko Mkuu wa Hazina jambo ambalo halikuwa kweli na ndio maana Tume haijapewa hata senti moja kwa ajili ya Maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa octoba 2015 .

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni , inaitaka serikali kufuata ushauri wa Tume ya Uchaguzi wa kuhakikisha kuwa haiongezi maeneo ya utawala tunapokaribia Uchaguzi kwani kunaifanya Tume kushindwa kupanga mipango yake katika kuandaa uchaguzi Mkuu .

5. KURA YA MAONI

5.1 Kura ya maoni haipo kwa mujibu wa sheria ;

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na utamaduni wa Serikali hii wa kuvunja sheria zilizotungwa na Bunge lako kuwa ni jambo la kawaida , tumeshuhudia kuvunjwa kwa sheria ya kura ya maoni kwa kiwango ambacho hakivumiliki tena .Hali hiyo imepelekea hata Tume ya Uchaguzi kushindwa kuendela kuvumilia uvunjwaji huu wa sheria unaofanywa na serikali hii ya CCM na ndio maana sasa wameamua kuuweka ukweli hadharani na kwa sauti kuu.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama, Tume iliandaa swali la kura ya maoni kama sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 ilivyowataka kufanya tangu Octoba, 2014. Na Tume imesema hivyo kwa mujibu wa nyaraka zake kwa Bunge, naomba kunukuu tena Randama ya Tume ya Uchaguzi uk.12 **'Tume tayari zimekutana na kuandaa swali la Kura ya Maoni na kulichapisha kwenye gazeti la serikali la tarehe 17 Octoba,2014'..**

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 , iliyotungwa na Bunge hili iliweka bayana muda maalum wa kuchapisha swali la kura ya maoni, kutoa elimu kwa umma na siku ya kufanyika kwa kura ya maoni. Kwa masikitiko ni kuwa muda wa kufanya yote hayo kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni umeshapita tayari.

Mheshimiwa Spika,

Sasa ni dhahiri na ni ukweli mtupu kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni kuwa , **Haiwezekani tena kwa kura ya maoni kufanyika sasa au baadaye bila kwanza sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 kuletwa hapa Bungeni kwa ajili ya kurekebisha ili kuruhusu kura hiyo ya maoni kufanyika.**

5.2 Elimu kwa Umma juu ya kura ya Maoni ni utata

mtupu:

Mheshimiwa Spika,

Jukumu la kutoa elimu kwa umma kuhusu kura ya maoni ni jukumu la Tume ya Taifa ya Uchaguzi pamoja na asasi ambazo zimeidhinishwa na Tume kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni, na sio jukumu la Serikali .

Mheshimiwa Spika,

Kwa kipindi kirefu sasa tumeshuhudia kwenye baadhi ya vyombo vya habari na hasa Magazeti, Redio na Television wakiendelea na vipindi vya elimu juu ya kura ya maoni na msisitizo mkubwa ni kupiga kura ya ndiyo ya Katiba Pendekezwa , na hata kwenye maadhimisho ya miaka 51 ya Muungano kwaya ya vyombo vya dola ambayo ilishirikisha Jeshi, Polisi na usalama wa Taifa , na wao kwenye wimbo wao ambao waliimba mbele ya Rais Kikwete waliweka msisitizo wa kupiga kura ya ndiyo kwenye katiba pendekezwa, ilihali hivi ni vyombo vya dola na ambao havipaswi kufanya kazi hiyo ya kushawishi umma kufanya uamuzi ambao wanautaka wao na walioandaa kwaya hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Hatujashangazwa na taarifa ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi iliyoko kwenye randama yake kuwa haijawahi kupokea fedha kwa ajili ya kuendesha zoezi la kura ya maoni ,na hii ni kutokana na ukweli kuwa kura hiyo ya maoni haiwezekani kufanyika kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni, na hii inathibitishwa na randama ya Tume ambao uk 12 wanasema kuwa, naomba kunukuu **'kwa upande wa maandalizi ya kura ya maoni na Uchaguzi Mkuu, 2015 Tume hatujapokea fedha hadi sasa' .**

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kufahamu ni nani anayegharimikia gharama za matangazo hayo na fedha hizo zimetoka kwenye kasma au fungu lipi la bajeti? Je? anayefanya kazi hiyo amesajiliwa na Tume kwa mujibu wa sheria? Na kama siyo ni kwanini Tume imeendelea kukaa kimya huku sheria ya kura ya maoni ikiendelea kuvunjwa? Ofisi ya Waziri Mkuu imeshachukua hatua gani mpaka sasa kuzuia uvunjwaji huo wa sheria ya kura ya maoni?

5.3 Sherehe za Muungano wa miaka 51 na Kura ya Maoni ya Katiba:
Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, Tunajuliza, hivi wale waliokuwa kwenye ile kwaya iliyokuwa uwanja wa Taifa na kutambulishwa kuwa ni kutoka vyombo vya dola, bado ni askari wetu na ambao tunategemea kuwa sehemu ya kusimamia haki kama hiyo kura ya maoni itafanyika? Serikali imeweka utaratibu gani wa kuhakikisha kuwa wale wote ambao waliweka msimamo wao hadharani kuwa kura ya maoni ni lazima kila mwananchi **akapige kura ya ndiyo**; kama walivyoimba uwanja wa taifa; wanaondolewa kwenye utaratibu mzima wa kuwa sehemu ya wasimamizi wa kura ya maoni? Haki iko wapi kama hawa ndio vyombo vyetu vya dola, ambao wanaopaswa kutokufungamana na upande wowote wa kisiasa kwa mujibu wa sheria?

5.4 Tume ya Uchaguzi imeweka msimamo kuwa Hakuna kura ya Maoni bila sheria kurekebishwa na Bunge:

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na madhaifu yote ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi, kuna jambo moja ambalo walau Tume wamekubaliana nasi kama Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, wananchi, wanaharakati na viongozi wetu wa dini na hasa Shura ya Maimamu na wale wa Kikristo, nalo ni kuhusu **'kutokuwezekana kufanyika kwa kura ya maoni katika wakati huu'** kutokana na sababu za kuvunjwa na ama kuwa na sheria ambayo haiieleweki na haitekelezeki.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama ya Tume uk 14, nanukuu kipengele cha 2.6 kuhusu Changamoto, wamesema kuwa **'Sheria ya kura ya maoni ina maeneo ambayo hayawezi kutekelezeka na baadhi yake kuwa na tafsiri zaidi ya moja. Eneo ambalo linaweza kuleta utata ni Uhesabuji wa Kura ya Maoni na Utangazaji wa Matokeo'**

Mheshimiwa Spika,

Tume Imependekeza kuwa ili kura ya maoni iweze kufanyika ni lazima sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 irekebishwe kwanza na Bunge, kifungu cha 2.7 cha randama, suluhisho la Changamoto uk 14 kinaeleza kuwa ili kura hiyo iweze kufanyika ni lazima **'Sheria ya Kura ya Maoni ifanyiwe Marekebisho kwenye maeneo ambayo hayatekelezeki au kuwa na tafsiri zaidi ya moja'**

Mheshimiwa Spika,

Huu ni ukweli mchungu ambao Bunge hili linapaswa kuuchukua kwani Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, tumekuwa tukilalamika juu ya utaratibu wa Bunge na ambavyo tumekuwa tukitunga sheria zetu mbalimbali hapa Bungeni japo mapendekezo yetu yamekuwa yakitupwa au kutokusikilizwa kutokana na mantiki yake na madhara yake ni haya ya kutunga sheria ambazo hazitekelezeki, mbovu na ni aibu kwenu ambao mara zote mmekuwa mkipiga **kura za Ndiyo** bila kujali hoja yenyewe, hii ni aibu kubwa kwenu na mmelisababishia taifa aibu kubwa!

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni , inakubaliana na ukweli huu kuwa kura ya maoni haiwezi kuwepo mwaka huu wa fedha bila kwanza sheria kurekebishwa Bungeni na ndio maana hata kwenye maombi ya fedha yaliyoletwa na Tume katika mwaka huu wa fedha 2015/2016 haikuomba kiasi chochote cha fedha kwa ajili ya kura ya maoni

5.5 Msimamo wa Tume, hakuna kura ya maoni ni wa Kikatiba na uheshimiwe !

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa Katiba yetu ibara ya 74 (7) imeweka wazi kuwa Tume ya Uchaguzi ni idara huru inayojitegemea ,itafanya maamuzi yake rasmi kuhusu utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa vikao vyake .

Kwa mujibu wa Katiba ibara ya 74(11)imeweka wazi kuwa **“katika kutekeleza majukumu yake kwa mujibu wa masharti ya katiba hii,Tume ya Uchaguzi haitalazimika kufuata amri au maagizo ya mtu yeyote au idara yoyote ya serikali , au maoni ya chama chochote cha siasa”**

Hivyo basi ni imani ya Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni kuwa , kwa kuwa Tume ya Uchaguzi imeshakaa kwenye Vikao vyake kwa mujibu wa Katiba na kuweka wazi vipaumbele vyake kwa mwaka wa fedha 2015/16 ambavyo vinapatikana kwenye randama yake uk 15 . Kura ya maoni siyo moja ya vipaumbele vyake kwa mwaka huu wa fedha , Hivyo basi ni imani yetu kuwa viongozi wa serikali na CCM wataheshimu maamuzi haya ya Tume na kamwe hawataingilia Tume katika kutekeleza vipaumbele vyake kwa mujibu wa Katiba kama ilivyojiwekea katika mwaka huu wa fedha .

Hatutaki kuamini kuwa Waziri Mkuu anaweza kuendelea kuwa sehemu ya kuvunja Katiba na kulazimisha kura ya maoni ambayo hata hivyo kwa upande wa Zanzibar hata sheria ya kura ya maoni haijawahi kujadiliwa na kupitishwa na Baraza la wawakilishi, na hata kama ingepitishwa tunategemea kuwa wananchi wa Zanzibar wafanye kura ya maoni ili kuruhusu kura hiyo kufanyika kwa upande wa Zanzibar kwa Mujibu wa katiba yao kama ilivyorekebishwa mwaka 2010.

6. MAPITIO YA BAJETI YA SERIKALI MWAKA 2014/15 NA UTEKELEZAJI WAKE.

6.1 FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama za wizara na idara mbalimbali za Serikali ni kuwa Fedha zilizoidhinishwa na Bunge hili kwa ajili ya miradi mbalimbali ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2014/15 zimetolewa chini ya kiwango cha asilimia 40 na maeneo mengine kukosa kabisa fedha kwa ajili ya miradi iliyokuwa imeidhinishwa bajeti na Bunge hili.

Eneo linaloonekana kupokea fedha yote iliyopitishwa na Bunge kwa ajili ya Maendeleo kwa asilimia 100 ni fungu 30 Ofisi ya Rais Ikulu eneo la **‘Ukarabati Ikulu’** ambapo zilizidhinishwa jumla ya shilingi bilioni 10 na zote zilikuwa zimeshatolewa na Hazina na kutumika hadi mwezi Machi, 2015

Mheshimiwa Spika,

Maeneo muhimu kama Vile **fungu 40 Mahakama ya Tanzania** iliyokuwa imeidhinishwa na Bunge hili jumla ya shilingi bilioni 40 walikuwa hawajapewa hata senti moja na Hazina kwa ajili ya maendeleo hadi mwezi Aprili, 2015.

Maeneo mengine ambayo yaliidhinishwa fedha na ambayo yalikuwa hayajapokea ni pamoja na fungu 16 Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliyoidhinishwa bilioni 5, fungu 41

wizara ya sheria na Katiba ,Fungu 37 Ofisi ya Waziri Mkuu, Idara ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali iliyoidhinishiwa Bilioni 1.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu ya Kina ni kwanini maeneo muhimu kama Mahakama hayakupatiwa fedha zilizokuwa zimeidhinishwa na Bunge hili? Hivi kipaumbele chetu ni kukarabati Ikulu kwanza au ni kuziwezesha Mahakama zetu kuwa bora na ili haki iweze kutendeka kwa wananchi wetu? Ni lini serikali itaweka utamaduni wa kuheshimu muhimili huu muhimu wa Dola?

Kama bajeti ya mwaka wa fedha ulioisha haikutekelwa, hivi kuna maana gani kwa Bunge hili kuendelea kukaa hapa kwa gharama za walipa kodi kupitisha Bajeti ambayo mwisho wa siku haitatekelezwa na serikali hii ya CCM? Waziri Mkuu unaisimamia serikali ambayo haiheshimu maamuzi ya Bunge ?

7. BAJETI YA SERIKALI 2015/16 NA HALI YA UCHUMI WA TAIFA.

Mheshimiwa Spika,

Serikali ya CCM ili kuweza kupata fedha ambazo imeweka kwenye bajeti yake imeamua kukopa katika mablenki ya Ndani karibia shilingi Trilioni 6, maana ya hatua hii ya serikali ni kuwa itapunguza mzunguko wa pesa ambazo mablenki ya kibiashara, yangekopesha sekta binafsi kwa ajili ya uzalishaji na biashara ambayo ni muhimu kwa ukuwaji wa uchumi na ajira.

Badala yake hizo pesa sasa zinapelekwa serikalini zikatumiwa kulipia matumizi ya kawaida yasiyo ya maendeleo. Kwa maneno mengine Serikali imeamua kuiua Sekta binafsi kwa kuweka ushindani wa moja kwa moja kwenye kugombania mikopo kutoka kwenye mablenki ya ndani.

Mheshimiwa Spika ,

Hali hii inatokana na serikali kutumia zaidi ya uwezo /kipato chake! Ni hali ambayo itaenda kuongeza deni la ndani na hii inatokana na serikali kushindwa kupata au kukopa fedha toka kwa mablenki na wafadhili wa nje (Development partners) kutokana na mahusiano mabaya na hasa yaliyosababishwa na kukithiri kwa vitendo vya kifisadi .

Mheshimiwa Spika,

Madhara mengine ya hatua hii ya serikali ni Riba kupanda kwa wakopaji kutoka sekta binafsi maana umepunguza fedha kwenye mablenki na hivyo kufuatia mahitaji, bei za mikopo (riba) zinaweza kupanda japo hata sasa ziko juu sana, na kumekuwa na malalamiko mengi toka sekta binafsi kwamba riba za mikopo kwa ajili ya uzalishaji na uwekezaji ziko juu. Hii itapelekea mambo kuwa magumu zaidi na zaidi kwa wakopaji wa ndani.

Mheshimiwa Spika,

Kwa miaka ya siku za karibuni, nchi yetu imekuwa na utamaduni wa kukopa kutoka mfumo wa kiblenki (Benki Kuu na Benki za Biashara) kama njia ya uhakika ya kufidia nakisi ya bajeti yake . Ukopaji huu si tu unadidimiza ukuaji wa sekta za uwekezaji na uzalishaji kama ilivyoelzwa hapo juu, bali pia unaipa Benki Kuu wakati mgumu wa kusimamia ujazi wa fedha katika uchumi. Pia, kupanda kwa riba kutokana na mablenki kuwa na fedha kidogo kunaweza kusababisha sekta zizizokuwa na uwezo wa “ku-break even” kwa muda mfupi hasa sekta ya kilimo na viwanda kudidimiza zaidi.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na ‘risk’ na gharama ya mablenki kukopesha sekta binafsi ni wazi kuwa mablenki mengi yatapendelea kukopesha serikali kwa kuwa ‘risk’ ya kupoteza ni ndogo sana. Na kwa kuwa tofauti kati ya riba zinazotolewa kwenye akiba ni kidogo kuliko zinazotolewa na

serikali kwenye uwekezaji wa hati fungani, mabenki mengi kwa kuwa 'risk averse' zitawekeza kwenye hati fungani za serikali. Haya ni mabenki, mbali na kuwa na riba za juu zimekuwa zikisita kukopesha sekta binafsi kwa kuhofia usalama, hivyo hapa zitapata mteremko wenye gurantee ya usalama.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na Serikali kukopa kwenye mabenki binafsi katika riba ya soko (isiyo na unafuu) ili kujalipa baadae, hiyo itapelekea deni la serikali kueindelea kuwa kubwa, jambo ambalo halitakuwa tu msalaba kwa Taifa na Watanzania, bali deni hilo litawaogopesha wawekezaji na wakopeshaji wa nje kama serikali ita-default katika urejeshaji wa mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Ni kweli kuwa kwa mujibu wa takwimu, Uchumi unakua na kwa sasa ni takribani asilimia 7, lakini umasikini umebakia pale; inequality imeongezeka na ajira hasa kwa vijana zimepungua sana. Takwimu za hivi karibuni zilizotolewa na Wizara ya Fedha na Benki ya Dunia inaonyesha umasikini bado uko juu kwani umepungua kidogo sana toka asilimia 34 mwaka 2007 mpaka asilimia 28 mwaka 2012, na umebadilika kwani masikini wengi wa vijijini wanahamia mijini. Hizi takwimu za serikali zikifanyiwa uchambuzi huru hali ya umasikini na inequality unaweza kuwa mbaya zaidi. Kwa ufupi, matunda yanaliwa na wachache walioko kwenye sekta zinazokua zaidi (utalii, biashara, madini, viwanda, etc.) wale walioko kwenye sekta ya kilimo cha jembe la mkono (75%) inayokua taratibu ukilinganisha na ukuaji wa jumla, wana njia ndefu ya kwenda, umaskini unakithiri!

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu ya kina serikali imejipanga vipi kuondokana na utaratibu huu wa kuwa na bajeti kubwa kwenye makaratasi wakati kiuhalisia haina uwezo wa kuitekeleza bajeti hiyo?

Aidha, kuna mkakati gani wa kuhakikisha kuwa inawanusuru wawekezaji wa ndani na riba kubwa kutokana na serikali kuamua kukopa kwenye sekta za ndani za fedha? Ofisi ya Waziri Mkuu ina mikakati gani ya kukuza ajira na kuwezesha sekta binafsi kuweza kuzalisha?

8. MAMLAKA YA USTAWISHAJI MAKAO MAKUU-CDA

Mheshimiwa Spika,

CDA ni mamlaka ambayo ilianzishwa rasmi mwaka 1972 na hivi sasa ina umri wa miaka 43 katika utendaji kazi wake wa jukumu la kwanza lilikuwa ni kuhakikisha kuwa Mji wa DODOMA ardhi yake yote imepimwa.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa Randama Fungu 37 Uk. 126 inaonesha kuwa kwa mwaka wa fedha 2014/15 mamlaka kupitia Mradi wa Uboreshaji Miji(TSCP) ilitengewa jumla ya Tshs.206,744,000/- kwa ajili ya kujenga uwezo wa Taasisi. Kambi Rasmi ya Upinzani inajiuliza Taasisi yenye miaka 43 na ambayo inakusanya kodi za nyumba na viwanja kwa muda wote huo inapokeaje fedha za kujengewa uwezo?

Mheshimiwa Spika,

CDA kama mamlaka ya kuendeleza makao makuu imekuwa ni tatizo kubwa sana kwa wakazi wa Mji wa DODOMA, kwa zaidi ya miaka 42 ya uwepo wake, Mamlaka haijakamilisha jukumu lake la kwanza la kupima viwanja maeneo yote ya mji ili kufanya ujenzi ufuatae utaratibu utakaowekwa.

Mheshimiwa Spika,

Kabla ya CDA kuanzishwa na baada ya kuanzishwa, wananchi wa Dodoma walikuwa wanaishi katika maeneo yao na wanaendelea kujenga na kuishi kwa sababu hakuna mipaka ya ardhi iliyowekwa na CDA. Lakini CDA wanapotaka kupima eneo Fulani ambalo tayari lina makazi ya wananchi hutoa notice na kuwataka wakaazi wa eneo husika kubomoa nyumba zao wenyewe bila ya fidia.

Mheshimiwa Spika,

Inapotokea wananchi wanaposhindwa kubomoa nyumba hizo kutokana na kukosa mahali pa kwenda ,CDA hubomoa na kuwadai wananchi hao gharama za kubomoa nyumba zao. Maeneo ambayo yamebomolewa nyumba zao na CDA ni pamoja na : Ndejengwa mwaka 2012 ambapo zilibomolewa nyumba 127, Eneo la Itega mwaka 2013, Msangalalee kata ya Makaru mwaka 2014 nyumba 35 n.k.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua ni lini uonevu huu kwa wananchi wa Dodoma utasitishwa na serikali hii ya CCM? Maana wimbo wa Makao makuu kuwa Dodoma unaonekana umekosa mchezaji na mamlaka hii haionekani ikiwa tayari kufanya jukumu lake la msingi la kuanzishwa kwake .

9. IDARA YA MPIGA CHAPA MKUU WA SERIKALI

Mheshimiwa Spika,

Idara hii ni idara muhimu sana kama ingetumika vyema na kama Serikali ingekuwa na nidhamu ya kutokuingilia utendaji wa Idara ambazo ziko chini yake. Kwani gharama kubwa zinazoiingwa na taasisi na Idara za Serikali katika kuchapa nyaraka mbalimbli ni kubwa mno.

Mheshimiwa Spika, Ukiangalia Randama fungu 37 uk.3 kuhusu kupungua kwa maduhuli kuwa ni kutokana uchakavu wa mitambo ya uchapaji ya Idara ya Mpigachapa Mkuu wa Serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani inasema hii ni aibu kubwa kwa Serikali kwani ofisi ambayo ni tegemeo katika kuliingizia Taifa fedha inawezekanaje kushindwa kununua vitendea kazi wakati inazalisha fedha za kutosha?

Mheshimiwa Spika,

Kwa mwaka wa fedha 2014/15 Idara ilitengewa fedha za ndani Tshs.1,000,000,000/- kwa ajili ya Programu ya kuimarisha Idara hii, lakini kwa kuwa Serikali ya CCM haioni umuhimu wa Idara hii hadi mwezi Machi, 2015 hakuna hata senti moja ambayo Idara imepokea kwa ajili ya program tajwa.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka huu wa fedha Idara hii imepangiwa Jumla ya Tshs.500,000,000/- tu. Hoja ni kama mwaka jana ilipangiwa kupatiwa shilingi bilioni moja na sasa thamani ya shilingi imezidi kuporomoka imepangiwa kiasi pungufu ya nusu ya mwaka jana. Mitambo inanunuliwa nje ya nchi, Je fedha hizo si zitakuwa ni kwa ajili ya kufaulishwa kwenda kwenye mipango mingine ambayo si ya kuimarisha Idara hiyo?

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kama kweli ofisi hii ikiimarishwa ni dhahiri kusingekuwa na ulazima wowote kwa Serikali kuingia kwenye Kandarasizi za uchapaji wa nyaraka mbalimbali za uchaguzi na nyingine nyingi. Kwani tunaamini katika ushindani wa Zabuni hizo Idara ingeshinda kwa kuwa kuna ruzuku ya Serikali katika uendeshwaji wake. Hili lingewezekana pale tu dhana nzima ya Utawala Bora itakapoteketelezwa kwa vitendo na wananchi kuona kwamba utawala bora upo katika utendaji wa Serikali. Mabilioni ya fedha za Walipa kodi yangeokolewa na pia kusingekuwepo na ucheleweshaji wa kazi kwaajili ya

watendaji waandamizi wa Serikali kudai kwanza 10% kabla ya kazi kutolewa, jambo linaloturudisha nyuma.

10. MAPENDEKEZO YETU YA NYUMA NA AHADI ZA SERIKALI

10.1 RERA (Real Estate Regulatory Authority)

Mheshimiwa Spika,

Katika hotuba yangu ya mwaka wa fedha 2011/2012 nilitaka serikali kuanzisha chombo kitakachoweka uratibu na usimamizi wa sekta ya majengo makubwa ya biashara inayokuwa kwa kasi kubwa.

Mamlaka hii siyo tu itasimamia haki za wapangaji, bali hata mapato ya Serikali na ubora wa majengo haya na huduma zake. Nilipendekeza mamlaka hii ya udhibiti iitwe "Real Estate Regulatory Authority." Tunarudia tena kusisitiza ushauri wetu huu kwani Serikali inapoteza mapato bila sababu ya msingi kwa jeuri na kiburi cha kutokubali ushauri uliotoka upinzani.

10.2 Uundwaji wa Tume Huru za Kimahakama

Mheshimiwa Spika,

Kumbukumbu za taarifa rasmi za Bunge zinaonyesha kwamba katika hotuba yangu ya mwaka 2011/2012 tuliishauri Serikali kuhusu kuunda tume ya kijaji ya uchunguzi wa vifo vya raia. Mheshimiwa Waziri Mkuu pamoja na Mwanasheria Mkuu wa Serikali walikubali na wakaahidi kutekeleza hilo, lakini toka mwaka huo hadi sasa hakuna chochote kilichotekelezwa na Serikali hii ya CCM.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kwamba Serikali haina dhamira yeyote ya kulitafutia ufumbuzi wa kudumu suala hili ambalo wananchi wamekuwa wakililalamikia kuhusu jamaa zao kuuawa na vyombo vya dola. Ni ukweli uliowazi kwamba tangu kipindi hicho vimeripotiwa vifo kadhaa, majina ya watu waliouawa yanapatikana katika taarifa ya haki za binadamu ya mwaka 2013, uk. 22.

10.3 UNUNUZI WA SAMANI ZILIZOTENGENEZWA NCHINI

Mheshimiwa Spika,

Kwa muda mrefu sasa kumekuwa na msisitizo kuhusu ofisi na taasisi za serikali kununua samani zinazotengenezwa nchini. Ni dhahiri kuwa nchi zilizoendelea hazikufanikiwa kupiga hatua bila kushirikiana na wafanyabiashara wa ndani hivyo samani za ndani zikinunuliwa kwa wingi pato la taifa litaongezeka kwani lita – stimulate sekta nyingine za uchumi ikiwemo ajira. Serikali lazima sasa ieleze ni wizara, taasisi na ofisi zake ngapi zimeanza kutekeleza tamko la Serikali la kuanza kutumia samani zilizozalishwa na viwanda vya ndani ya nchi, pamoja na ahadi za Waziri Mkuu hapa Bungeni?

10.4 Gharama kubwa za uendeshaji wa Serikali

Mheshimiwa Spika,

Kama Serikali ingekuwa inajali gharama basi ingekuwa inafanyia kazi mapendekezo ya Kambi ya Upinzani tangu mwaka 2011 ambapo tuliishauri kupunguza matumizi ya kawaida na kuongeza fedha katika miradi ya Maendeleo.

Aidha, Serikali ingeacha kuendelea kugawa mikoa na Wilaya kwani kwa kufanya hivyo ni kuongeza gharama za uendeshaji wa Serikali. Ni jambo la ajabu kabisa kwamba kwa jinsi Serikali hii isivyojali gharama za uendeshaji wa Serikali, hata Kata ya Mbagala sasa inapendekezwa kuwa Wilaya Mpya!!!

Ofisi ya Waziri Mkuu imeshindwa kumshauri Rais juu ya ugawaji wa Mikoa na Wilaya, matokeo yake kila kukicha tunajenga Makao Makuu ya Wilaya na Mikoa wakati fedha hizo tungeweza kuzielekeza kwenye miradi ya Maendeleo na huduma za jamii kama vile shule, hospital, hata Tume ya Uchaguzi imelalamikia jambo hili kuwa linawavuruga sana katika kuweza kupanga mipango yake kama kuweka mipaka ya majimbo na Kata kwa mujibu wa sheria.

10.5 Sherehe za Kitaifa

Mheshimiwa Spika, maadhimisho hayo yote hufanyika kuanzia ngazi ya Taifa hadi ngazi ya Wilaya kwa kufanya sherehe mbalimbali zinazohusisha viongozi wa kiserikali, na hivyo ni dhahiri matumizi ya kodi za wananchi hutumika. Kambi ya Upinzani inasema kuwa matukio hayo ya kihistoria ni muhimu yaeleweke kwa vizazi vyetu vya sasa na vijavyo.

Mheshimiwa Spika, katika kufikia azma hiyo **si lazima** tutumie fedha nyingi za walipa kodi wakati Serikali inashindwa kutimiza wajibu wake muhimu zaidi wa kutoa huduma za msingi kwa wananchi wake, kama vile huduma ya maji safi na salama, elimu bora kuanzia ngazi ya msingi hadi elimu ya juu, kupeleka nishati kwenye maeneo ya uzalishaji na kwa Watanzania waishio vijijini n.k.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inaitaka Serikali badala ya kufanya maadhimisho ya Sherehe hizo zote tuchague ni sherehe zipi zinatoa tija kwa Watanzania na zipi hazileti tija na maadhimisho yake yaweke kwenye kumbukumbu za kihistoria.

Hoja yetu hiyo imeungwa mkono katika taarifa ya Utekelezaji wa Majukumu pamoja na Bajeti ya Matumizi ya kawaida na Mpango wa maendeleo ya Mwaka 2013/14, 2014/15 na Makadirio ya mwaka 2015/16 ya Mkoa wa RUKWA fungu 89 uk. 15

Nanukuu **“Kuongezeka kwa vikao, mikutano na makongamano yanayoitishwa na ngazi za Kitaifa kwa maagizo ya kugharamiwa na Mikoa na Halmashauri, ambayo hayapo katika bajeti za mikoa na Halmashauri, katika mazingira ambapo Mikoa na Halmashauri haina fedha za kutolea hata huduma za msingi kwa wananchi”** Hiki ni kikwazo kikubwa kwa maendeleo ya Taifa .

10.6 Pension kwa Wazee

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani wakati tunawasilisha hotuba yetu mwaka 2011/2012 tulisema yafuatayo, nanukuu: **“Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa dhana ya hifadhi ya jamii ni pana sana, Kambi ya upinzani tunaitaka serikali kuzingatia pendekezo letu kuweka mfumo utakaowafanya wazee wote kupata pensheni (Universal pension) kila mwezi ili kuwapunguzia wazee wetu hasa waishio vijijini gharama kubwa za maisha”**. Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Spika,

Kambi ya Upinzani inasisitiza kuwa pensheni hii ni muhimu kwa kuwa itasaidia kuongeza kipato kwa wanaoishi vijijini ambako umasikini wa kipato umejikita na kupunguza umasikini kwa kiwango cha takriban asilimia 57.9 kwa wazee walio na umri zaidi ya miaka 65.

11.0 SERIKALI KUPUUA NA KULIDANGANYA BUNGE

Mheshimiwa Spika,

Taifa hili limekuwa mhanga wa mara kwa mara wa uzembe au kudanganywa na hata kupuuzwa kwa maazimio ya Bunge, ambalo kikatiba, ndilo lenye wajibu wa kuisimamia Serikali. Kupuuzwa huku kwa Bunge, kunadhalilisha uwepo wa taasisi hii nyeti ya Taifa, kunaondoa uwajibikaji wa Viongozi na watumishi wa Serikali na hatimaye kunalisababishia Taifa hasara

kubwa siyo tu kiuchumi katika maeneo yanayohusu musuala ya kiuchumi, bali pia katika upatikanaji haki katika Taifa.

Mheshimiwa Spika,

Wakati Dunia inajua vilivyo kwamba Bunge lilifanya kazi yake katika kuisimamia serikali, juu ya kashfa ya Operesheni Tokomeza na mwishowe kuishia kwa mawaziri wanne kuachia madaraka kwa kuwajibika kisiasa, leo serikali inarudi kwa mlango wa nyuma na kudai eti hakukuwa na tatizo.

Aidha, Serikali imeendelea kufanya mkakati wa makusudi wa kuficha uovu na uzembe kwa kusafisha viongozi katika masuala yote yanayohusu umma hususan pale viongozi wa serikali na familia zao wanapokuwa ni wahusika wakuu katika kashfa husika. Kwa mfano, Serikali imeshindwa hadi leo kuweka hadharani ripoti ya Tume iliyoundwa na Rais ya majaji watatu; Jaji Hamisi Msumi (Balozi) akiwa mwenyekiti; Jaji Stephen Ernest na Jaji Vincent Kitubio ikiwa imekabidhi ripoti yake serikalini na badala yake kutangazwa na Katibu Mkuu Kiongozi, Balozi Ombeni Sefue.

Kwa mfano, Balozi Sefue anasema mawaziri wote wanne waliojiuzulu mwaka 2013 kwa sakata la Operesheni Tokomeza hawana hatia. Yaani serikali inataka hata kusema kwamba hata kule viongozi hao kuchukua wajibu wa kisiasa kuwajibika ni kinyume cha utawala bora.

Wakati ikisema hivyo, serikali hii ya CCM inakubali kwamba kuna watu waliuawa kwa makosa, idadi ya ilikuwa inaonyesha ni watu 15 ingawa Tume inathibitisha vifo tisa; Tume inakiri kwamba kuna watu walidhalilishwa; kuna watu waliharibiwa nyuma na mali zao kama mifugo kupigwa risasi na kila aina ya uonevu. Serikali imekubali kulipa fidia kwa wote waliokumbwa na madhila haya. Katika mazingira haya uwajibikaji wa kisiasa unakuwaje kosa? Serikali inasafisha vipi waliowajibika kisiasa?

Mheshimiwa Spika,

Kwa nini hatujifunzi kwa Mzee wetu, Rais Mstaafu Ali Hassan Mwinyi, alipowajibika miaka ya sabini kwa sababu ya madhila waliotendewa wananchi na askari ingawa yeye mwenyewe hakushiriki. Serikali hii kwa nini inaogopa na kukwepa uwajibikaji? Kama serikali hii inaamini katika uwajibikaji na uwazi iweke hadharani ripoti ya Majaji watatu kuhusu kashfa ya Operesheni Tokomeza ili wananchi waisome na kujiridhisha vinginevyo serikali hii inaendeleza tabia ile ile ya kukwepa kuwajibikwa na Bunge kama ilivyokuwa kwenye maazimio ya Operesheni Tokomeza.

Mheshimiwa Spika,

Juhudi za serikali za kutaka kusafisha na kufunika kashfa zake pia kumethibitika wiki iliyopita tu baada ya Katibu Mkuu Kiongozi tena kujaribu kuwasafisha wahusika wa sakata la Tegeta Escrow. Watanzania wanajua na dunia inajua kwamba kama kuna wizi wa mchana kweupe umefanyiwa nchi hii ni kashfa ya Tegeta Escrow, watumishi wa umma wamehongwa mamilioni ya fedha, majina yametajwa; aliyekuwa Katibu Mkuu Nishati na Madini, Eliackim Maswi na Waziri wake, Profesa Sospeter Muhongo, walionyesha ni kwa jinsi gani walishindwa kuisaidia serikali na nchi isiibiwe kwenye kashfa hii, lakini pamoja na maazimio ya Bunge kuwataja kwa ushahidi jinsi walivyoshindwa kutekeleza majukumu yao, serikali imekuwa hailali eti ikitafuta njia ya kuwasafisha.

Hii ni serikali pekee duniani inayokasirika Bunge likifanya kazi yake sawa sawa ya kuisimamia ndiyo maana mara nyingi imegeuka na kutafuta njia ya kufunika madudu ambayo siyo tu yameiaibisha sana, bali yamegharimu kodi nyingi za wananchi.

Serikali inajua kwamba utekelezaji wa bajeti ya serikali inayomalizika ya mwaka 2014/15 umekwamishwa sana na kashfa ya Tegeta Escrow baada ya nchi wafadhili kuzuia kutoa fedha za kuchangia fungu la maendeleo kutokana na tabia ya serikali kufunika kombe mwanaharamu apite kwenye kashfa hii. Tunataka serikali iseme kwamba inapolinda na kubeba wahusika wa kashfa hizi wanataka kuwasaidia wananchi au viongozi wameamua kujiunga dhidi ya wananchi wao?

Serikali inajua kuwa kashfa ya Escrow ina mizizi katika kashfa ya IPTL iliyoanza mwaka 1994 ndani ya Wizara ya Nishati na Madini Rais Jakaya Kikwete akiwa waziri, ikaidhinishwa mwaka 1995 Rais Jakaya Kikwete akiwa Waziri wa Fedha na sasa inafumuka katika sakata hili la Escrow na kuiparaganyisha serikali Rais Kikwete akiwa madarakani. Ni kwa nini mambo haya yanatokea na serikali inaendelea kuyabeba na kusafisha uoza huu? Ni kwa faida ya nani?

Mheshimiwa Spika,

Kamato Teule ya Bunge iliyoongozwa na Mhe. Christopher Ole Sendeka ilitoa mapendekezo muhimu na mazuri wa namna ya kukabiliana na kutatua migogoro yo muda mrefu ya Wakulima na Wafugaji. Hadi sasa Serikali haijieleza kinagaubaga imejipanga vipi kutekeleza maazimio haya ya Bunge, lakini tunashuhudia wakulima na wafugaji wakiendelea kupambana na kuharibiana mali na hata kuuana.

Mheshimiwa Spika,

Katika mlolongo huu wa kushindwa kusimamia nchi, kuendeleza makundi na vita vya kisiasa ndani ya CCM na serikali yake kwa gharama ya Taifa, taifa hili sasa linadaiwa Sh. bilioni 120 baada ya kushindwa kwenye kesi ya Dowans/Richmond katika Mahakama ya Kimataifa ya Usuluhishi (ICC) huko Paris. Serikali haijataka kuliweka jambo hili wazi na ni dhahiri kuna siri kubwa inayosababisha jambo hili kuwa la usiri mkubwa. Huko mbele ya safari jambo hili litaligharimu Taifa mabilioni haya ya fedha ambayo yangeweza kuepukika kama ukweli, uwazi na haki vingetawala mchakato mzima wa kashfa ya Richmond. Serikali isimame sasa na ilieleze Taifa ni nani anasema kweli, ni nani alilidanganya Bunge na ni nani analindwa na serikali katika kashfa hii?

Mheshimiwa Spika,

Mapambano ya mitandao ndani ya serikali ya CCM na minyukano ya kupigania maslahi na ulaji ndani ya mikataba mbalimbali ya miradi ya umma ikiongozwa na walio karibu na Watawala na familia zao imeota mizizi katika serikali hii.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ingependa kujua kwamba serikali hii ya CCM ambayo imefikia mwisho wake ni kwa nini inawaachia Watanzania madeni makubwa hivi? Je, kashfa hizo zote za serikali kushindwa kuwajibika, kutafuta visingizio vya kufunika madhambi yake, ndiyo maisha bora kwa kila Mtanzania ambayo wananchi waliahidiwa miaka 10 iliyopita? Nini kauli ya serikali juu ya tabia hii ya kuwabebecha wananchi mizigo ya madeni huku serikali hiyo hiyo ikijitahidi kwa nguvu zake zote kuwasafisha viongozi walioitumbukiza nchi kwenye madhila haya?

Ni jambo la kumshukuru Mungu kuwa sasa hatimaye utawala wa CCM unakaribia ukingoni na ni rai yangu kwa Watanzania wote waonyeshe hasira yao ya kuibiwa, kudhalilishwa na hata kufanywa mafukara kwa kikinyima chama hiki cha zamani kilichogawana rasilimali za Taifa hili kwa misingi ya kifisadi kwa muda mrefu.

TUKUBALIANE KWA PAMOJA KUWA NI KWA MASLAHI YA TAIFA LETU NA VIZAZI VIJAVYO KUIONDOA CCM MADARAKANI SASA KWANI KASI YA UKWAPUAJI INAZIDI KUSHIKA KASI.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya kusema hayo kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni naomba kuwasilisha.

.....
Freeman Aikaeli Mbowe (MB)
KIONGOZI WA UPINZANI BUNGENI (KUB)
12 Mei, 2015

SPIKA: Sasa namwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani kuhusu Uwekezaji, huyu ni Msemaji Mkuu ana muda wake wa dakika thelathini. *(Kicheko)*

MHE. PAULINE P. GEKUL: Mheshimiwa Spika, nakushukuru, lakini dakika 50 hazijaisha.

SPIKA: Sijakuita, naomba ukae.

MHE. PAULINE P. GEKUL: Ndiyo Msemaji mwenyewe wa Uwezeshaji na Uwekezaji.

SPIKA: Naomba ukae, sijakuita, hamuwezi kufanya vitu visivyokuwa na adabu ndani ya Bunge. Msemaji wa Kambi ya Upinzani (Uwekezaji) afike hapa asome.

MHE. DAVID E. SILINDE: Nenda Mheshimiwa Mbowe.

SPIKA: Hawezi kusoma, yeye ameshasoma. Muda wangu unakwisha na nina tatizo la muda. *(Kicheko/Makofi)*

MHE. DAVID E. SILINDE: Msemaji ni Mheshimiwa Gekul.

SPIKA: Kama ni yeye asome, mimi sina tatizo, msifanye mambo kinyume na utaratibu. Namwita Msemaji wa Kambi ya Upinzani kuhusu Uwekezaji.

HOTUBA YA MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KATIKA OFISI YA WAZIRI MKUU – UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI MHE. PAULINE GEKUL (MB) AKIWASILISHA BUNGENI MAONI YA KAMBI RASMI YA UPINZANI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA OFISI HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI

MHE. PAULINE P. GEKUL – MSEMAMI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI, OFISI YA WAZIRI MKUU (UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI): Mheshimiwa Spika, nakushukuru. Mimi nitatumia dakika 20 tu na nyingine zinazobaki tunaendelea kumuachia Msemaji wetu wa Kambi ya Upinzani, Mheshimiwa Freeman Mbowe atazungumza kama Waziri Mkuu alivyozungumza mara ya pili. *(Makofi)*

SPIKA: Huna mamlaka hayo.

MHE. PAULINE P. GEKUL – MSEMAMI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI, OFISI YA WAZIRI MKUU (UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI): Mheshimiwa Spika, naomba nisome haya machache.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, napenda kuchukua nafasi hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuniwezesha kusimama hapa kuwasilisha maoni ya Kambi

Rasmi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu makadirio ya mapato na matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji na Uwezeshaji) kwa mwaka wa fedha 2015/2016.

Mheshimiwa Spika, pili, napenda kuwapongeza viongozi wote wa vyama vinavyounda UKAWA ambavyo ni CUF, NCCR-Mageuzi, NLD na CHADEMA kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kuwaelimisha Watanzania umuhimu wa kuwa na mageuzi ya kisiasa katika nchi yetu na hivyo kuwahamasisha kujitokeza kwa wingi kujandikisha katika Daftari la Wapiga Kura ambalo linafanyiwa maboresho hivi sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatoa wito kwa wananchi wote kujitokeza kwa wingi kujandikisha katika Daftari la Wapiga Kura ili wawe na sifa ya kupiga kura katika uchaguzi Mkuu wa Rais, Wabunge na Madiwani unaotarajiwa kufanyika Oktoba, 2015. *“Ewe Mwananchi, Kura yako ni maisha yako, Jitokeze ukajandikishe”.* *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Mifuko ya Uwezeshaji. Ninawasilisha maoni haya nikiwa na masikitiko makubwa kwa kuwa Serikali hii ya CCM ya Awamu ya Nne inamaliza muhula wake wa pili wa utawala ikiwa imewaacha Watanzania katika lindi kubwa la umasikini uliokithiri baada ya kuwahadaa wananchi kuwa ingewawezesha kujikwamua na umasikini. Mfano mzuri wa hadaa kwa wananchi ni pale ambapo Serikali hii ya CCM ilijigamba kwa mbwembwe kuwa inawawezesha wananchi kupitia *“Mabilioni ya Kikwete”* ambapo programu hiyo iliyeyuka kimyakimya na mpaka sasa haijulikani ilinufaisha wananchi wangapi na imesaidia kwa kiasi gani kupunguza umasikini kwa Watanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama kweli mfuko huo wa Mabilioni ya Kikwete ulianzishwa kwa lengo la kuwawezesha wananchi na siyo propaganda ya kuwatapeli wananchi, basi huu mfuko ungekuwa endelevu. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inaitaka CAG afanye ukaguzi katika mfuko huu ili tujue marejesho yanakwendaje na kwa nini hauko endelevu.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka pia Serikali kutoa mrejesho wa matumizi ya fedha za Mabilioni ya Kikwete kwa kuzingatia idadi ya wananchi walionufaika na mikopo iliyotokana na fedha hizo na mchanganuo wa fedha hizo katika ukuaji wa uchumi.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani imebaini kwamba kuna mifuko zaidi 12 ya uwezeshaji lakini mifuko hiyo haipo katika uratibu na usimamizi madhubuti ndiyo maana haina tija inayokusudiwa. Mifuko hiyo ni kama ifuatavyo:-

- (i).Mfuko wa Uwezeshaji wa Mwananchi (MEF);
- (ii).Mfuko wa Maendeleo ya Vijana (YDF);
- (iii).Small Entrepreneurs Loan Facility (SELF);
- (iv).National Entrepreneurs Development Fund (NEDF);
- (v).Agricultural Input Trust Fund (AGITF);
- (vi).Presidential Trust Fund (PTF);
- (vii).Rural Energy Fund (REF);
- (viii).Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF);
- (ix).Export Credit Guarantee Scheme (ECGS);
- (x).Small and Medium Enterprise Guarantee Scheme (SME – CGS);
- (xi).Mfuko wa Dhamana wa Mikopo kwa Wanawake katika Sekta isiyo rasmi; na
- (xii).Tanzania Social Action Fund (TASAF)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haioni mantiki ya kuwa na mifuko ya uwezeshaji mingi namna hii chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kuwa kuna mifuko inayotoa huduma zinazofanana na hizi katika Wizara za kissekta. Kwa mfano, hakuna haja ya kuwa na Mfuko wa *Rural Energy Fund* chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu wakati kuna Mfuko wa fedha za REA

chini ya Wizara ya Nishati na Madini kwa ajili ya usambazaji wa umeme vijijini. Halikadhalika, hakuna haja ya kuwa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana (YDF) wala Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF) chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji wakati kuna mifuko mingi na iko TAMISEMI yenye kuratibu na kutoa asilimia 10% ya Mapato ya ndani ya kila Halmashauri kwa ajili ya kuwawezesha vijana na wanawake. Isitoshe kuna Benki ya Wanawake chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia na Watoto na kadhalika.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huu wa kuwa na mifuko inayotoa huduma zinazofanana kuwa chini ya mamlaka tofauti kunawachanganya wananchi juu ya wapi hasa wanatakiwa kupata huduma husika. Aidha, mchanganyiko huu unasababisha matumizi mabaya ya fedha za umma kwani kuna watu wameajiriwa kusimamia mifuko hii na wanalipwa lakini kazi wanazofanya ni zilezile ambazo zingeweza kufanywa na mamlaka husika au mamlaka moja. Hivyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kwamba, mifuko hii ya uwezeshaji iliyopo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji ambayo inatoa huduma zinazofanana na mifuko mingine katika Wizara za kisekta, ifutwe na badala yake ibaki ile mifuko katika Wizara za kisekta ili wananchi waweze kupata huduma kwa urahisi zaidi na bila mkanganyiko katika Wizara ya sekta husika.

Mheshimiwa Spika, kiini macho cha mikopo ya asilimia 10 ya mapato ya ndani ya Halmashauri kwa vijana na wanawake. Ni utaratibu wa kisheria kwamba kila Halmashauri inapaswa kutenga asilimia 5 ya mapato yake ya ndani kwa ajili ya wanawake na asilimia 5 kwa ajili ya vijana. Ila jambo la kushangaza ni kwamba agizo hili la kisheria halitekelezwi ipasavyo. Kwa mujibu wa ripoti ya CAG ya 2012/2013, zaidi ya asilimia 90 ya Halmashauri zote nchini hazitengi fedha hizo na zile ambazo zimetenga zinatenga chini ya kiwango kilichowekwa cha asilimia 10% ya mapato ya ndani ya Halmashauri lakini mbaya zaidi fedha hizi zimekuwa zikitolewa kwa ubaguzi na wakati mwingine zinatumiwa kuteteleza malengo ya Chama cha Mapinduzi na haziwafikii walengwa. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, Rais Jakaya Kikwete alipokuwa akigombea Urais kupitia CCM aliwaahidi Watanzania na hasa vijana kuwa angesaidia kupatikana kwa ajira milioni moja. Nasikitika kwamba Rais pia alipokuwa akihutubia katika sherehe za Mei Mosi mwaka huu alijigamba kuwa wamevuka lengo la ajira ya 2,653,544 ikiwa kati ya hizo ajira 600,547 zilitolewa na sekta ya umma na ajira 2,052,997 zilitolewa na sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu, Tanzania ina zaidi ya wananchi milioni 22 wanaostahili kuajiriwa lakini hawana ajira. Ikiwa Rais anajivunia kuwapatia ajira wananchi milioni mbili tena kwa muda wa miaka kumi aliyokaa madarakani ajue pia kwamba kuna Watanzania zaidi ya milioni 20 ambao hawana ajira na idadi hiyo inaongezeka kila mwaka kutokana na wahitimu wa ngazi za elimu ya juu wanaohitimu masomo yao kila mwaka.

Mheshimiwa Spika, tatizo la Serikali hii ya CCM ni kufanya propaganda na mzaha kwa masuala muhimu katika Taifa. Mzaha huu unafanyika kwa kujiwekea malengo kidogo na inapoyatekeleza kwa makadirio hayo madogo, inajitapa kuwa imevuka malengo hayo. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuleta katika Bunge hili Mpango Mkakati wa kukuza ajira nchini na siyo kutegemea ahadi hewa za Chama cha Mapinduzi inazofanya katika kampeni za uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, madhaifu haya yote yanayofanywa na Serikali ya CCM yanaturejesha kwenye wosia ya Hayati Baba wa Taifa, Mwl. Julius Kambarage Nyerere katika

kitabu chake cha “Uongozi wetu na Hatima ya Tanzania”, ukurasa wa 51 wakati akizungumzia jinsi Serikali na chama zilivyoshindwa kushughulikia masuala muhimu ya nchi: Mwalimu alisema, naomba kunukuu:-

“Lakini hatulazimiki kuendelea na uongozi mbovu wa chama na Serikali. Wala tukiendelea na hali hii bila kubadili uongozi wa chama na Serikali, sina hakika kama tutafika huko salama”. Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Spika, wosia huu umekuja wakati muafaka. Kwa kuwa mwaka huu ni mwaka wa uchaguzi mkuu, ni vema wananchi wakatambua kwamba huu ndiyo wakati wa kukikataa chama na Serikali yake iliyoshindwa kutekeleza mahitaji yao ya msingi kwa miaka 50 ya uhuru.

Mheshimiwa Spika, suala zima la uwekezaji. Uwekezaji ni moja ya nyenzo zinazosaidia kasi ya ukuaji wa uchumi na huduma nyingine za kijamii. Uwekezaji unaweza kufanywa na wawekezaji wazalendo katika uwekezaji wa ndani na unaweza pia kufanywa na wawekezaji wa kigeni. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatambua kwamba masuala ya uwekezaji hapa nchini yanaratibiwa na kuongozwa na Sheria ya Uwekezaji Na. 26 ya mwaka 1997. Hata hivyo, sheria hiyo imeweka masharti magumu kwa wawekezaji wa ndani, jambo linalowafanya Watanzania wengi washindwe kuwekeza katika sekta mbalimbali za uchumi. Kwa mfano, sheria inamtaka mwekezaji wa ndani kuwa na mtaji usiopungua dola za Kimarekani 100,000 sawa na Tsh.200,000,000 ili aweze kutambulika kama mwekezaji.

Mheshimiwa Spika, kiwango hicho cha mtaji kinawafanya Watanzania wengi washindwe kuwekeza katika nchi yao kwa kuwa hawana fedha hizo. Hata pale ambapo wangekopa katika mablenki, riba ziko juu sana kiasi kwamba mwekezaji huyu hawezi kupata faida isipokuwa kutumikia mablenki kwa kulipa riba za mkopo. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuleta Bungeni Muswada wa Marekebisho wa Sheria ya Uwekezaji nchini ili kurekebisha kipengele kinachohusu kima cha chini cha mtaji kwa kupunguza kima hicho ili Watanzania wengi waweze kuwa na sifa ya kuwa wawekezaji katika nchi yao katika miradi mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, matumizi mabaya ya fedha katika miradi ya maendeleo chini ya Wizara hii. Mradi wa Kukuza Ushindani wa Sekta Binafsi (PSCP) na Road Map ya Kuboresha Mazingira ya Biashara na Uwekezaji Tanzania. Katika mwaka wa fedha 2014/2015, Serikali ilitenga jumla ya Sh.1,040,000,000 kwa ajili ya miradi ya maendeleo chini ya Wizara hii. Katika fedha hizo, Sh.200,000,000 zilikuwa ni fedha za ndani na Sh.840,000,000 zilikuwa ni fedha za nje. Kwa mujibu wa Randama ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Fungu 37 (uk. 12), kwa kipindi cha Julai 2014 hadi Machi, 2015, ofisi ilipokea fedha za nje jumla ya Sh.2,225,000,000 sawa na asilimia 265 ya bajeti iliyopangwa awali kwa ajili ya utekelezaji miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, jambo la kushangaza ni kwamba fedha zote zimetumika kama matumizi mengineyo (OC) kwa ajili ya mikutano, warsha na safari. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahoji ni kwa nini fedha hizi zilitumika kwa matumizi ya kawaida badala ya kutekeleza mradi ya maendeleo? Aidha, ni kwa nini Serikali ilipeleka fedha nje ya bajeti ya Sh.1,040,000,000 na badala yake ikapeleka Sh.2,225,000,000 na zikatumika zote wakati kuna miradi mingi haipelekewi fedha kama ilivyopangwa katika bajeti?

Mheshimiwa Spika, mwingiliano wa kazi za Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji na Uwezeshaji) na Wizara za Kisekta. Kwa hali ilivyo sasa, Wizara hii inasimamia utafutaji wa wawekezaji katika miradi mikubwa inayotekelezwa na Wizara za kisekta. Kwa mfano, miradi ya bandari, reli, nishati, viwanja vya ndege na barabara kwa sasa inashughulikiwa na Wizara hii kwa mujibu wa taarifa ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji na Uwezeshaji), ukurasa wa 6, jambo ambalo

lingefanywa na Wizara husika ili kuongeza ufanisi na kupunguza urasimu na gharama za uendeshaji wa Serikali.

Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kutoa ufafanuzi, ni kwa nini inatoa majukumu yanayofanana kwa Wizara mbili tofauti? Je, huu si ufujaji wa fedha za umma kwa kuwalipa watumishi katika Wizara mbili tofauti kwa kazi zilezile?

Mheshimiwa Spika, naomba nimalizie na Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC). Kwa mujibu wa Sheria ya Uwekezaji Na. 26 ya 1997, moja ya majukumu ya Kituo cha Uwekezaji ni kuwasaidia wawekezaji wote ikiwa ni pamoja na wale ambao hawabanwi na sheria hii kupata vibali vyote muhimu, usajili na idhini zinazohitajika katika kumwezesha mtu kuwekeza katika nchi na pia kuwezesha upatikanaji wa hati halali za kituo.

Mheshimiwa Spika, kwa hali ilivyo sasa, Tanzania imekumbwa na wimbi kubwa la wageni ambao wanaingia nchini kwa shughuli mbalimbali. Hii inadhihirishwa na mtiririko wa mitaji kutoka nje (FDI) Afrika Mashariki ambapo kwa ripoti ya 2013, Tanzania inaongoza kwa kupokea mitaji mingi yenye thamani ya Dola za Kimarekani 1,872,000 ukilinganisha na nchi nyingine za Afrika Mashariki.

Kambi Rasmi ya Upinzani, inaitaka Serikali kueleza ni jinsi gani Kituo cha Uwekezaji kinaratibu shughuli za wawekezaji hawa kwa kuwa hivi sasa kuna wimbi kubwa la wageni wanaofanya biashara ndogondogo nchini ambazo zingeweza kufanywa na wazawa.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo machache, naomba niendeleo kubakiza muda wangu ili Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani aweze kumalizia hotuba yake.

Mheshimiwa Spika, naomba kuwasilisha. (Makofi)

SPIKA: Mheshimiwa, hayo mnayosema hayapo kwenye Kanuni, inasema, Msemaji Mkuu atazungumza kwa muda usiozidi dakika thelathini.

MHE. TUNDU A.M. LISSU: Na ya Waziri Mkuu ilikuwepo mama?

SPIKA: Ipo kwenye Kanuni pia.

MHE. TUNDU A.M. LISSU: Ya Waziri Mkuu?

SPIKA: Imeandikwa kwenye Kanuni kuhusu Waziri Mkuu, soma Kanuni ya 99.

HOTUBA YA MSEMAMI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KATIKA OFISI YA WAZIRI MKUU – UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI MHE. PAULINE GEKUL (MB) AKIWASILISHA BUNGENI MAONI YA KAMBI RASMI YA UPINZANI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA OFISI HIYO KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOWASILISHWA MEZANI

1. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, awali ya yote napenda kuchukua nafasi hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunijalia afya njema na kuniwezesha kusimama hapa kuwasilisha maoni ya Kambi Rasmi Rasmi ya Upinzani Bungeni kuhusu makadirio ya mapato na matumizi ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji kwa mwaka wa fedha 2015/16.

Mheshimiwa Spika, pili napenda kuwapongeza viongozi wote wa vyama vinavyounda UKAWA ambavyo ni CUF, NCCR-Mageuzi, NLD na CHADEMA kwa kazi kubwa wanayoifanya ya kuwaelimisha watazania umuhimu wa kuwa na mageuzi ya kisiasa katika nchi yetu na hivyo kuwahamasisha kujitokeza kwa wingi kujiandikisha katika Daftari la Wapiga kura ambalo linafanyiwa maboresho hivi sasa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatoa wito kwa wananchi wote kujitokeza kwa wingi kujiandikisha katika Daftari la Wapiga Kura ili waawe na sifa ya kupiga kura katika uchaguzi Mkuu wa Rais, Wabunge na Madiwani unaotarajiwa kufanyika Oktoba, 2015. *"Ewe mwananchi, Kura yako ni maisha yako!! Jitokeze ukajiandikishe"*

2. UWEZESHAJI

2.1. Mifuko ya Uwezeshaji

Mheshimiwa Spika, ninawasilisha maoni haya nikiwa na masikitiko makubwa kwa kuwa Serikali hii ya awamu ya nne CCM inamaliza muhula wake wa pili wa utawala ikiwa imewaacha watazania katika lindi la umasikini uliokithiri baada ya kuwahadaa wananchi kuwa ingewawezesha kujikwamua na umasikini. Mfano mzuri wa hadaa kwa wananchi ni pale ambapo Serikali hii ya CCM ilijigamba kwa mbwembwe kuwa inawawezesha wananchi kupitia "Mabilioni ya Kikwete" ambapo programu hiyo iliyeyuka kimyakimya na mpaka sasa haijulikani ilinufaisha wananchi wangapi na imesaidia kwa kiasi gani kupunguza umasikini kwa watazania.

Mheshimiwa Spika, kama kweli mfuko huo wa Mabilioni ya Kikwete ulianzishwa kwa lengo la kuwawezesha wananchi na sio propaganda ya kuwatapeli wananchi, basi ungekuwa endelevu, na uendelevu wake ungetokana na marejesho ya fedha hizo kugawiwa kwa wananchi wengine ili nao wajikwamue kiuchumi. Kwa hiyo fedha hizo zingekuwa ni fedha zinazozunguka (Revolving Fund). Lakini mpaka sasa haijulikani kama fedha hizo zipo au zimeshaliwa na wajanja!!

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kutoa mrejesho wa matumizi ya fedha za mabilioni ya kikwete kwa kuzingatia idadi ya wananchi walionufaika na mikopo iliyotokana na fedha hizo na mchango wa fedha hizo katika ukuaji wa uchumi. Wakati huohuo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inamtaka Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kufanya ukaguzi maalum wa matumizi ya fedha hizo kwa kuwa ni fedha za umma.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani imebaini kwamba kuna mifuko 12 ya uwezeshaji lakini mifuko hiyo haipo katika uratibu na usimamizi madhubuti ndio maana haina tija inayokusudiwa. Mifuko hiyo ni kama ifuatavyo:

- (i) Mfuko wa Uwezeshaji wa Mwananchi (MEF)
- (ii) Mfuko wa Maendeleo ya Vijana (YDF)
- (iii) Small Entrepreneurs Loan Facility (SELF)
- (iv) National Entrepreneurs Development Fund (NEDF)
- (v) Agricultural Input Trust Fund (AGITF)
- (vi) Presidential Trust Fund (PTF)
- (vii) Rural Energy Fund (REF)
- (viii) Vodacom Foundation
- (ix) Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF)
- (x) Export Credit Guarantee Scheme (ECGS)
- (xi) Small and Medium Enterprise Guarantee Scheme (SME)
- (xii) CGS

- (xiii) Mfuko wa Dhamana wa Mikopo kwa Wanawake katika Sekta isiyo rasmi
- (xiv) Tanzania Sociaol Action Fund (TASAF)

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haioni mantiki ya kuwa na mifuko ya uwezeshaji mingi namna hii chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kuwa kuna mifuko inayotoa huduma zinazofanana na hizi katika Wizara za kisekta. Kwa mfano hakuna haja ya kuwa na Mfuko wa Rural Energy Fund chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu wakati kuna Mfuko wa fedha za REA chini ya Wizara ya Nishati na Madini kwa ajili ya usambazaji wa umeme vijijini. Halikadhalika hakuna haja ya kuwa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana (YDF) wala Mfuko wa Maendeleo ya Wanawake (WDF) chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji wakati kuna Mfuko mwingine TAMISEMI wenye utaratibu wa kutoa asilimia 10% ya Mapato ya ndani ya kila Halmashauri kwa ajili ya kuwawezesha vijana na wanawake. Isitoshe kuna Benki ya Wanawake chini ya Wizara ya Maendeleo ya Jamii Jinsia na Watoto nk.

Mheshimiwa Spika, utaratibu huu wa kuwa na mifuko inayotoa huduma zinazofanana kuwa chini ya mamlaka tofauti kunawachanganya wananchi juu ya wapi hasa wanatakiwa kupata huduma husika. Aidha, mchanganyiko huu unasababisha matumizi mabaya ya fedha za umma kwani kuna watu wameajiriwa kusimamia mifuko hii na wanalipwa lakini kazi wanazofanya ni zilezile ambazo zingeweza kufanywa na mamlaka moja. Hivyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri kwamba, mifuko hii ya uwezeshaji iliyopo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji ambayo inatoa huduma zinazofanana na mifuko mingine katika Wizara za kisekta, ifutwe na badala yake ibaki ile mifuko katika Wizara za kisekta ili wananchi waweze kupata huduma kwa urahisi zaidi na bila mkanganyiko katika Wizara ya Sekta husika.

2.2. Kiini Macho cha Mikopo ya asilimia 5 ya Mapato ya ndani ya Halmashauri kwa Vijana na Wanawake:

Mheshimiwa Spika, ni utaratibu wa kisheria kwamba kila Halmashauri inapaswa kutenga asilimia 5 ya mapato yake ya ndani kwa ajili ya kuwawezesha wanawake na vijana. Ila jambo la kushangaza ni kwamba agizo hili la kisheria halitekelezwi ipasavyo. Kwa mujibu wa ripoti ya CAG ya 2012/13 zaidi ya asilimia 90 ya Halmashauri zote nchini hazitengi fedha hizo na zile zinazojitahidi kutenga fedha hizo, zinatenga chini ya kiwango kilichowekwa cha asilimia 10% ya mapato ya ndani ya halmashauri, lakini mbaya zaidi fedha hizi zimekuwa zikitolewa kwa ubaguzi na wakati mwingine zinatumiwa kutekeleza malengo ya kisiasa ya Chama cha Mapinduzi na haziwafikii walengwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni pia imeshtushwa sana kuona kwamba hata zile Halmashauri ambazo zina wabunge ambao ni mawaziri wa TAMISEMI zimetenga fedha hizo chini ya kiwango na nyingine hazikutenga kabisa. Kwa mfano Halmashauri ya Mtwara ambapo Waziri Hawa Ghasia anatoka ilitenga asilimia 1.8 tu ya mapato ya ndani kwa ajili ya vijana na wanawake badala ya asilimia 10%. Mfano mwingine ni Halmashauri ya Siha ambako anatoka Naibu Waziri OWM – TAMISEMI. Halmashauri hii hadi kufikia machi, 2015 ilikuwa haijapeleka hata senti moja katika mfuko huu wa vijana na wanawake.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahoji, kama mawaziri hawa wana uhalali wa kuendelea kusimamia wizara hii inayogusa maisha ya watanzania masikini ikiwa wameshindwa hata kutekeleza agizo hili la kisheria katika halmashauri zao kwa vitendo ?

2.3. Uwezeshaji katika Ajira

Mheshimiwa Spika, sambamba na hilo, Rais Jakaya Kikwete alipokuwa akigombea Urais kupitia CCM aliwaahidi watanzania na hasa vijana kuwa angesaidia kupatikana kwa ajira milioni moja. Nasikitika kwamba Rais pia alipokuwa akihutubia katika sherehe za Mei Mosi mwaka huu alijigamba kuwa wamevuka lengo la ajira milioni moja kwa kuwa kwa mika kumi ya

utawala wa CCM ajira zimepatikana **2,653,544** ikiwa kati ya hizo ajira **600,547** zilitolewa na sekta ya umma na ajira **2,052,997** zilitokana na sekta binafsi.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ofisi ya Taifa ya Takwimu, Tanzania ina zaidi ya wananchi milioni 22 wanaostahili kuajiriwa lakini hawana ajira. Ikiwa Rais anajivunia kuwapatia ajira wananchi milioni mbili tena kwa muda wa miaka kumi aliyokaa madarakani ajue pia kwamba kuna wataanzania zaidi ya milioni 20 ambao hawana ajira na idadi hiyo inaongezeka kila mwaka kutokana na wahitimu wa ngazi za elimu ya juu wanaohitimu masomo yao kila mwaka.

Mheshimiwa Spika, tatizo la Serikali hii ya CCM ni kufanya propaganda na mzaha kwa masuala muhimu katika Taifa. Na mzaha huu unafanyika kwa kujiwekea malengo kidogo na inapoyatekeleza kwa makadirio hayo madogo, inajitapa kuwa imevuka malengo. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuleta katika Bunge hili Mpango Mkakati wa kukuza ajira nchini na sio kutegemea ahadi hewa za CCM inazofanya katika kampeni za uchaguzi.

Mheshimiwa Spika, madhaifu haya yote yanayofanywa na Serikali ya CCM yanaturejesha kwenye wosia ya Hayati Baba wa Taifa, Mwl. Julius Kambarage Nyerere katika kitabu chake cha "Uongozi wetu na Hatima ya Tanzania" uk. 51 wakati akizungumzia jinsi Serikali na chama zilivyoshindwa kushughulikia masuala muhimu ya nchi: Mwalimu alisema "Lakini hatulazimiki kuendelea na uongozi mbovu wa chama na Serikali. Wala tukiendelea na hali hii bila kubadili uongozi wa chama na Serikali, sina hakika kama tutafika huko salama.

Mheshimiwa Spika, wosia huu umekuja wakati muafaka. Kwa kuwa mwaka huu ni mwaka wa uchaguzi mkuu, ni vema wananchi wakatambua kwamba huu ndio wakati wa kukikataa chama na Serikali yake iliyoshindwa kutekeleza mahitaji yao ya msingi kwa miaka 50 ya uhuru.

3. UWEKEZAJI

Mheshimiwa Spika, uwekezaji ni moja ya nyenzo zinazosaidia kasi ya ukuaji wa uchumi na huduma nyingine za kijamii. Uwekezaji unaweza kufanywa na wawekezaji wazalendo katika uwekezaji wa ndani, na unaweza pia kufanywa na wawekezaji wa kigeni. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inatambua kwamba masuala ya uwekezaji hapa nchini yanaratibiwa na kuongozwa na sheria ya uwekezaji namba 26 ya mwaka 1997. Hata hivyo, Sheria hiyo imeweka masharti magumu kwa wawekezaji wa ndani jambo linalowafanya wataanzani wengi washindwe kuwekeza katika sekta mbalimbali za uchumi. Kwa mfano sheria inamtaka mwekezaji wa ndani kuwa na mtaji usiopungua dola za kimarekani 100,000 sawa na Tsh mil 200 ili aweze kutambulika kama mwekezaji.

Mheshimiwa Spika, kiwango hicho cha mtaji kinawafanya wataanzani wengi washindwe kuwekeza katika nchi yao kwa kuwa hawana fedha hizo. Hata pale ambapo wangepata katika mabanki, riba ziko juu sana kiasi kwamba mwekezaji huyu hawezi kupata faida isipokuwa kutumikia mabanki kwa kulipa riba za mkopo. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaitaka Serikali kuleta Bungeni muswada wa marekebisho wa sheria ya uwekezaji nchini ili kurekebisha kipengele kinachohusu kima cha chini cha mtaji kwa kupunguza kima hicho ili wataanzani wengi waweze kuwa na sifa ya kuwa wawekezaji katika nchi yao katika miradi mbalimbali.

3.1. Matumizi mabaya ya fedha katika Miradi ya

3.1.1. Mradi wa Kukuza Ushindani wa Sekta Binafsi (PSCP) Mazingira ya Biashara

Maendeleo na Road Map ya Kuboresha

na Uwekezaji Tanzania.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2014/15 Serikali ilitenga jumla ya shilingi bilioni 1 na milioni 40 kwa ajili ya miradi ya maendeleo chini ya wizara hii. Katika fedha hizo shilingi milioni 200 zilikuwa ni fedha za ndani na shilingi milioni 840 zilikuwa ni fedha za nje. Kwa mujibu wa randama ya Ofisi ya Waziri Mkuu fungu 37(uk. 12) kwa kipindi cha Julai 2014 na machi, 2015 ofisi ilipokea fedha za nje jumla ya shilingi bilioni 2 na milioni 225 sawa na asilimia 265 ya bajeti iliyopangwa awali kwa ajili ya utekelezaji miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, jambo la kushangaza ni kwamba fedha zote zimetumika kama matumizi mengineyo (OC) kwa ajili ya mikutano, warsha na safari. Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inahoji ni kwa nini fedha zote zilitumika kwa matumizi ya kawaida badala ya kutekeleza mradi? Aidha ni kwa nini Serikali ilipeleka fedha nje ya bajeti ya shilini bilioni moja na milioni 40 na badala yake ikapeleka bilioni 2 na milioni 225 na zikatumika zote wakati kuna miradi mingi haipelekeki fedha kama ilivyopangwa katika bajeti?

3.1.2. Mwingiliano wa kazi za Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwezeshaji na Wizara za Kisekta

Uwekezaji na

Mheshimiwa Spika, kwa hali ilivyo sasa wizara hii inasimamia utafutaji wa wawekezaji katika miradi mikubwa inayotekelezwa na wizara za kisekta. Kwa mfano miradi ya bandari, reli, nishati, viwanja vya ndege na barabara kwa sasa inashughulikiwa na wizara hii kwa mujibu wa taarifa ya Waziri wa Nchi – Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji(uk.6) jambo ambalo lingefanywa na wizara husika ili kuongeza ufanisi na kupunguza urasimu na gharama za uendeshaji wa serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani inaitaka Serikali kutoa ufafanuzi, ni kwa nini inatoa majukumu yanayofanana kwa wizara mbili tofauti? Je, huu si ufujaji wa fedha za umma kwa kuwalipa watumishi katika wizara mbili tofauti kwa kazi zilezile?

4. Kituo cha Uwekezaji (TIC)

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa sheria ya Uwekezaji namba 26 ya 1997, moja ya majukumu ya kituo cha uwekezaji ni kuwasaidia wawekezaji wote ikiwa ni pamoja na wale ambao hawabanwi na sheria hii kupata vibali vyote muhimu, usajili na idhini zinazohitajika katika kumwezesha mtu kuwekeza katika nchi na pia kuwezesha upatikanaji wa hati halali za kituo.

Mheshimiwa Spika, kwa hali ilivyo sasa, Tanzania imekumbwa na wimbi kubwa la wageni ambao wanaingia nchini kwa shughuli mbalimbali. Hii inadhihirishwa na Mtiririko wa Mitaji kutoka nje (FDI) Afrika mashariki ambapo kwa ripoti ya 2013 Tanzania inaongoza kwa kupokea mitaji mingi yenye thamani ya Dola za Kimarekani milioni 1,872 ukilinganisha na nchi nyingine za Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika, kambi rasmi ya upinzani inaitaka serikali kueleza ni jinsi gani kituo cha uwekezaji kinaratibu shughuli za wawekezaji hawa kwa kuwa hivi sasa kuna wimbi kubwa la wageni wanaofanya biashara ndogondogo nchini ambazo zingeweza kufanywa na wazawa.

5. Mapitio ya Utekelezaji wa Bajeti ya 2014/15

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha, wa 2014/15 Ofisi ya Waziri Mkuu – Uwekezaji na Uwezeshaji ilitengewa jumla ya shilingi bilioni 9.7 kwa ajili ya matumizi ya kawaida na miradi ya maendeleo. Katika fedha hizo, shilingi bilioni 7.9 zilikuwa ni matumizi ya kawaida (Mishahara na matumizi mengineyo – OC) na shilingi bilioni 2.04 pekee zilikuwa ni matumizi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni haioni mantiki ya kuwa na wizara inayotengewa shilingi bilioni 9.7 kwa ajili ya kuwawezesha wananchi kiuchumi na kuratibu masuala ya uwekezaji. Bajeti hii ni ndogo mno na mbaya zaidi asilimia 80 ni matumizi ya kawaida na asilimia 20 tu ndio matumizi ya maendeleo ya kuwawezesha wananchi na kuratibu shughuli za uwekezaji. Haiingii akilini kwamba shilingi bilioni 2 ndio zinatengwa kwa ajili ya

uwezesaji wa wananchi ambao ni zaidi ya milioni 40, na wakati mwingine fedha hizo za maendeleo hazitolewi kabisa .kwa mfano katika mwaka huu wa fedha 2014/15 serikali ilitenga kiasi cha shilingi **bilioni 1** kwa ajili ya Mfuko wa uwezesaji wananchi kiuchumi (NECC) ambazo hadi kufikia machi, 2015 fedha hizo zilikuwa hazijatolewa kabisa. Na cha kushangaza zaidi ni kwamba katika mwaka wa fedha 2015/16 Serikali imetenga kiasi hicho hicho cha fedha jambo ambalo linatia mashaka kama litatekellezwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inashauri Wizara ya uwezesaji na uwekezaji chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ifutwe na badala yake huduma zote zinazotolewa na Wizara hiyo zitolewe katika wizara za kisekta. Hii itapunguza ukubwa wa Serikali na hivyo kupunguza gharama za uendeshaji wa Serikali. Kwa kuwa fedha nyingi zinazopelekwa katika wizara hii ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na hata zile chache zinazotengwa kwa ajili ya miradi ya maendeleo hazitolewi.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, naomba kuwasilisha.

Pauline Gekul (Mb)

**MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KATIKA OFISI YA WAZIRI MKUU –
UWEKEZAJI NA UWEZESHAJI**

12 Mei, 2014

SPIKA: Ninamuita Msemaji wa Kambi ya Upinzani kuhusu Ofisi ya Waziri Mkuu – TAMISEMI, sijui ni nani! Msemaji kwa Wizara ya TAMISEMI ni nani?

**HOTUBA YA MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI, MHE DAVID ERNEST SILINDE (MB) OFISI YA
WAZIRI MKUU-TAMISEMI KUHUSU MAKADIRIO YA MATUMIZI YA OFISI YA WAZIRI MKUU-TAMISEMI
KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016 KAMA ILIVYOSOMWA BUNGENI**

MHE. DAVID E. SILINDE - MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI KWA OFISI YA WAZIRI MKUU, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (TAMISEMI): Mheshimiwa Spika, jambo la kwanza kabisa, naomba nianze kwa kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kunipa nguvu na uwezo wa kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu ili kutoa maoni ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) kuhusu Mpango wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hii kwa mwaka wa fedha 2015/2016, kwa mujibu wa Kanuni za kudumu za Bunge, Toleo la mwaka 2013, Kanuni ya 99(1).

Mheshimiwa Spika, kwa heshima kubwa, naomba kutoa pongezi nyingi kwa viongozi wakuu wa vyama vinavyomo katika ushirikiano wa UKAWA kwa kazi kubwa ambayo hadi sasa wameifanya na wanaendelea kuifanya ili kuhakikisha uchaguzi ujao wagombea wanaotoka katika vyama vinavyounda UKAWA wanashinda kwa kishindo katika ngazi mbalimbali za uchaguzi ikiwemo Urais. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, aidha, mimi nami nitoe pongezi maalum kwa Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, kwa kazi kubwa ya kuhakikisha kambi hii inakuwa moja na inafanya kila ambacho Watanzania wanatarajia kifanyike na hivyo kuonesha wazi ubadhirifu na uzembe ambao miaka yote umekuwa ukichukuliwa kama ndiyo staili au mazoea ya kuongoza.

Mheshimiwa Spika, mwisho lakini kwa umuhimu mkubwa ni kuwashukuru kwa ushirikiano wao walionipa katika kipindi cha miaka mitano na kuwahamasisha wananchi wangu wa Wilaya na Jimbo jipya la Momba kuhakikisha kwamba kila mtu mwenye umri wa zaidi ya miaka 18 anatoka na kujiandikisha katika Daftari la Kudumu la Wapigakura. Jambo hili ni muhimu sana kwani kuwa na kitambulisho hicho ndicho kitakachokupa haki ya kuchagua viongozi bora

watakaowawakilisha katika vyombo vya uwakilishi katika miaka mingine mitano wanaotokana na UKAWA.

Mheshimiwa Spika, hotuba yangu ina maeneo nane kwa hiyo, nitakuwa naruka baadhi ya maeneo na sehemu ya pili itasomwa na Kiongozi wa Upinzani kwa niaba yangu, mimi nitasoma sehemu ya kwanza na iingie kama ilivyo.

Mheshimiwa Spika, matumizi mabaya ya fedha za Halmashauri. Imekuwa ni mazoea sasa kwa miradi binafsi ya viongozi wakuu wa Serikali kuendeshwa kwa fedha za wananchi. Kumekuwepo na malalamiko mengi kuwa ranchi za ng'ombe zinazomilikiwa na viongozi wakuu zinazotunzwa na watumishi wa Serikali na mashamba yao makubwa yanaendeshwa na ofisi za Wakurugenzi au Wakuu wa Wilaya.

Mheshimiwa Spika, kwa wakazi wa maeneo ya Njombe Kaskazini, mashamba yaliyo eneo la Madeke njia ya kwenda Ifakara kutoka Njombe, wanajua ni viongozi gani waandamizi wa Serikali wanamiliki mashamba hayo ya maparachichi, mananasi na mahindi. Wakati wa msimu ni Halmashauri/Wakurugenzi na taasisi za Serikali zinazoendesha mashamba hayo.

Mheshimiwa Spika, hii ni aina nyingine ya matumizi mabaya ya fedha za umma au ufisadi uliopitiliza. Siyo maeneo hayo tu, viongozi wetu waandamizi wanatumia vibaya fedha za umma. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kwamba, hii inatokana na watu kupewa nafasi bila ya kuwa na sifa zinazostahili kwa nafasi hizo na kinachofuata ni kutumia rasimali za Halmashauri kutoa ahsante kwa waliowateua.

Mheshimiwa Spika, ikumbukwe kwamba Mheshimiwa Waziri Kivuli wa Ardhi katika hotuba yake ya mwaka 2012 alitaja baadhi ya waliokuwa viongozi waandamizi wa Serikali kumiliki ardhi katika Wilaya ya Mvomero, Mkoa wa Morogoro, wengine walikana lakini baada ya kuona vielelezo na kwamba mashamba hayo yalikuwa yanalimwa bila wao kuwa na taarifa na pengine kwa fedha za umma. Kambi Rasmi ya Upinzani Bunge, inauliza hivi, kwa fedha kidogo zinazopelekwa na ufisadi wa kulima na kutunza mifugo ya viongozi kwa fedha za Halmashauri, ni kweli Halmashauri zinaweza kujitegemea?

Mheshimiwa Spika, utaratibu wa kulipa ushuru wa huduma (*service levy*) katika Serikali za Mitaa. Kumekuwepo na kero kubwa sana katika utaratibu wa kukusanya ushuru wa huduma na mpaka sasa wafanyabiashara wengi wamefikishwa Mahakama katika Halmashauri mbalimbali hapa nchini kutokana na tafsiri iliyoko kwenye Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290 kuhusu kutoza na kukusanya ushuru mbalimbali ili kuziwezesha mamlaka hizo za Serikali za Mitaa. Ushuru mmojawapo ni ushuru wa huduma ambao unatozwa kwa mujibu wa kifungu cha 6(1)(u) cha Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura 290 (kwa Mamlaka za Miji) na kifungu cha 7(1)(z) kwa Mamlaka za Wilaya. Vifungu hivyo vinaonesha kuwa ushuru huo unalipwa na wafanyabiashara wa makampuni makubwa yaliyosajiliwa.

Mheshimiwa Spika, Bunge la Jamhuri mwaka 2012 liliifanyia marekebisho sheria hiyo kwa kuongeza wigo katika vifungu hivyo kwa kuongeza *non-corporate entities*. Hata hivyo, Ofisi ya Waziri Mkuu (TAMISEMI) hadi sasa haijapeleka Waraka au Sheria Ndogo ili iende kwenye vikao vya Halmashauri na kupokelewa na kupitishwa na Mabaraza ya Halmashauri ili kuwezesha utaratibu huo mpya kutumika rasmi. Kambi Rasmi ya Upinzani inamtaka Mheshimiwa Waziri alieleze Bunge lako Tukufu kuhusu utaratibu huu ambao unalazimishwa na watendaji kukusanya ushuru kwa biashara ambazo hazijasajiliwa bila ya kuwepo na utaratibu uliopitishwa katika Mabaraza ya Madiwani?

Mheshimiwa Spika, kuhusu utaratibu wa makampuni ya simu kulipia asilimia 0.3 ya minara ya simu kwa Halmashauri, imekuwa ni kero kubwa sana kwani gawio hilo inashindikana

kulipika kutokana na kutokuelewa hiyo asilimia 0.3 ni ya shilingi ngapi? Pia kuna hoja ya kwamba sasa hivi mnara mmoja unaweza kutumiwa na makampuni mawili au matatu ya simu, je, bado mnara huo utachajiwa asilimia hiyo? Tunaomba kupatiwa ufafanuzi juu ya hilo. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona ingekuwa ni busara kwa Mamlaka ya Udhhibiti wa Mawasiliano (TICRA) kukusanya fedha za minara yote iliyopo katika kila Mkoa na kuangalia kiasi cha biashara iliyofanyika katika minara hiyo na kukiwasilisha katika Sekretarieti za Mikoa na Wilaya ili izigawe kama inavyotakiwa.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya tano, ujenzi wa maabara na adha kwa wananchi. Elimu ni urithi ambao kila mzazi anatakiwa kumrithisha mtoto wake. Kwa miaka ya sabini na themanini, shule bora zilikuwa ni zile zilizomilikiwa na Serikali. Hili halikuwa Tanzania pekee bali huu ni ukweli hata kwa mataifa yaliyoendelea hadi leo na pia vyo bora ulimwenguni vinamilikiwa na Serikali. Kwa miaka ya 2000 dhana hii kwa Tanzania imekuwa ni kinyume, kwani elimu bora inapatikana katika shule binafsi.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inasema Serikali ya CCM ndiyo chanzo cha kuua ubora wa elimu katika nchi yetu. Hii inaanza kujionesha pale vigezo vilivyo wazi vya kuanzisha shule vilivyowekwa na Serikali kutokufuatwa. Kwani kabla ya kuanzisha shule, moja ya vigezo ni lazima kuwepo madarasa, viwanja vya michezo, vyoo vya kutosha, maabara kama ni sekondari, Walimu wenye sifa na kadhalika. Haya yote yanafuatwa na shule binafsi lakini kwa upande wa shule za Serikali (Kata) hayafuatwi na hilo ndilo tatizo la kushuka kwa ubora wa elimu Tanzania. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, elimu bora ni haki ya kila mwanadamu na ni huduma ya umma ambayo inatakiwa kulipiwa kupitia kodi. Hii inaeleza ni kwa nini katika dunia nzima Serikali zinakusanya kodi ili kulipia elimu pamoja na huduma nyingine za kijamii. Pamoja na umuhimu wake katika jamii na uchumi wa nchi yetu, kuna sababu nyingi zinazofanya kundi kubwa la watu kushindwa kupata elimu bora kupitia mfumo wa kawaida wa kodi. Elimu bora ni muhimu na kama ilivyothibitishwa katika Sera ya Elimu na Mafunzo ya Wizara ya Elimu na Utamaduni, mwaka 1995, Waziri wa kipindi hicho Profesa Philemon Sarungi alisema kama ifuatavyo kulingana na elimu. Nanukuu:-

"A good system of education in any country must be effective on two fronts: on the quantitative level, to ensure access to education and equity in the distribution and allocation of resources to various segments of the society, and on the qualitative level, to ensure that the country produces the skill needed for rapid social and economic development."

Mheshimiwa Spika, tafsiri ya Kiswahili ni kama ifuatavyo:-

"Utaratibu mzuri wa elimu katika nchi yoyote lazima uwe na mafanikio katika pande mbili: yaani katika kiwango cha idadi, kuhakikisha upatikanaji wa elimu na usawa katika mgawanyo wa rasilimali katika makundi mbalimbali ya jamii, katika kiwango cha ubora kuhakikisha nchi inazalisha ujuzi unaohitajika katika jamii na uchumi unaoendelea kwa kasi."

Mheshimiwa Spika, changamoto kuu inayoleta mporomoko wa ubora wa elimu ni kuwa Serikali ndiye mtoaji wa elimu na wakati huohuo ndiye msimamizi (*regulator*) wa elimu. Mzunguko wa utoaji wa elimu upo katika utungaji wa mitaala unaofanywa na Serikali kupitia *Tanzania Institute of Education (TIE)*, utekelezaji wa mitaala (*TAMISEMI*), uhakiki wa ubora (*quality assurance*) unafanywa na Idara ya Ukaguzi na Tathmini ya Mitaala (*NECTA*). Mzunguko huu wote unahitaji rasilimali kubwa ya wadau na fedha ambazo Serikali peke yake haiwezi. Utaratibu uliopo sasa ni kwa Serikali kusimamia moja wa moja licha ya ukweli kwamba, taasisi zinazotoa elimu ni nyingi kushinda uwezo wa Serikali kusimamia moja kwa moja.

Kwa kanuni za uchumi (*the law of diminishing marginal returns*), uwezo wa msimamizi mmoja hupungua kadri vituo vya kusimamia (*administrative units*) vinavyokuwa vingi. Kufuatia hatua hiyo ambapo Serikali inasimamia shule/vyuo vingi tangu tupate uhuru, ufanisi wake umekuwa ukiendelea kushuka licha ya kwamba gharama kwa kila mwanafunzi (*actual unit cost*) inaongezeka kila mwaka katika shule za Serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani katika hotuba yake ya Elimu ilishauri kuanzishwa kwa mamlaka huru ya kusimamia elimu yaani *TETRA (Tanzania Education and Training Regulatory Authority)* badala ya Serikali kuwa yenyewe ndiyo msimamizi, mkaguzi na mmiliki wa shule yaani mtu unakuwa ni mmiliki wa timu, kocha wa timu, refa wa timu na mtazamaji ni wewe. Huu ni utaratibu unaosababisha miaka yote elimu inayotolewa na Serikali ya CCM kuwa duni.

Mheshimiwa Spika, maandiko mbalimbali na hata hapo miaka ya nyuma ni kwamba, wanafunzi waliokuwa wanaofaulu kwa alama za juu walipelekwa kusomea Ualimu. Hii kwa nchi yetu imekuwa ni kinyume kabisa na jambo hili limeelezwa katika Taarifa ya Mtendaji Mkuu wa Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi. Kwa hiyo, katika hili na lenyewe tunahitaji Serikali ilitolee ufafanuzi.

Mheshimiwa Spika, sehemu ya sita ni uendelezaji wa maeneo mapya ya utawala. Kuanzishwa kwa maeneo mapya ya utawala kulikofanyika mwaka 2011 kulianzisha Mikoa mipya minne, Wilaya 13 na Halmashauri za Miji 36. Hadi sasa Serikali haijapeleka fedha kwa ajili ya ujenzi wa majengo na nyumba za watumishi kwenye maeneo ambayo tayari yalikwishatangazwa. Kwa mwaka huu wa fedha 2015/2016, Serikali inatarajia kutangaza maeneo mengine mapya ilihali yale yaliyoanzishwa tangu awali utekelezaji wake haujafikia asilimia 20. Katika bajeti za mwaka 2013/2014 na 2014/2015 zilitengwa shilingi bilioni 18 na bilioni 9.5 kwa mfuatano kwa kazi hiyo. Ni kawaida kwa Serikali yetu kutenga fedha na kupitishwa na Bunge lakini fedha hizo hazipeleki kufanya kazi iliyokusudiwa. Jambo hili linazilazimu Halmashauri mpya kutumia ofisi zilizopo katika Wilaya mama. Mfano mzuri ni Halmashauri ya Wilaya ya Momba ambayo bado inatumia ofisi za ADP zilizopo Halmashauri ya Wilaya ya Mbozi. Kambi Rasmi ya Upinzani inauliza hizo fedha zinazoonekana zimetolewa kwenye bajeti, je, zimejenga maeneo gani ilihali mpaka sasa Halmashauri mpya hazina ofisi wala nyumba za watumishi?

Mheshimiwa Spika, sehemu ya saba ni Wakala wa Mabasi yaendayo kasi (*DART*) na sehemu ya nane ni mapitio ya utekelezaji wa bajeti ya mwaka 2014/2015. Kwa mujibu wa taarifa ya Mheshimiwa Waziri kwenye Fungu 56 inaonesha kuwa kwa mwaka tajwa Wizara ya TAMISEMI au nchi ya Tanganyika ilitengewa jumla ya shilingi bilioni 478.4 zikiwa ni kwa ajili ya mishahara pamoja na matumizi mengineyo na mpango wake wa maendeleo.

Mheshimiwa Spika, kwa mustakabali wa jamii yetu ya Kitanganyika, nitaongelea bajeti ya fedha za maendeleo. Kwa mujibu wa bajeti fedha za maendeleo zilipangwa shilingi bilioni 431.6 kati ya fedha hizo shilingi bilioni 339.8 ni fedha za ndani na shilingi bilioni 91.8 ni fedha za wahisani. Fedha hizi ni kwa ajili ya Sekretarieti za Mikoa na Halmashauri za Wilaya. Taarifa inaonesha kuwa Mikoa hadi mwezi wa Machi ilipokea shilingi bilioni 8.5 tu sawa na asilimia 17 ya fedha za ndani na shilingi bilioni 4.5 sawa na asilimia 24 tu ya fedha za wahisani. Je, kwa hali hii ni kweli kazi katika ngazi za Mikoa zitafanyika?

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Halmashauri za Wilaya, fedha zilizopangwa kwa ajili ya shughuli za maendeleo ni shilingi 682,602,044,000. Kati ya fedha hizo, za ndani zilikuwa shilingi 311,173,421,000 ambapo hadi mwezi Machi 2015 zimetolewa shilingi 85,643,000,000 tu, sawa na asilimia 28 ya fedha zilizotengwa na fedha za wahisani za nje zenye jumla ya shilingi 371,428,623,000 zimetolewa, shilingi 74,502,990,789 sawa na asilimia 20 ya fedha zilizotengwa.

Hoja ya Kambi Rasmi ya Upinzani kwa Serikali ya kuu kwa makusudi TAMISEMI au TANGANYIKA ndipo inapopata nguvu, kwa kuangalia takwimu hizo za mgawo wa fedha za matumizi kwa Miradi ya Maendeleo. Kwa mgawo huo ni kwa vipi huduma za jamii zitaweza kutekelezwa mbali ya Serikali Kuu kupoka madaraka ya TAMISEMI?

Mheshimiwa Spika, Taarifa inaonesha kuwa, shilingi 15,000,000,000 zilipokelewa nje ya bajeti kwa ajili ya Uchaguzi wa Serikali za Mitaa na shilingi 3,350,377,600 kwa ajili ya mitihani ya darasa la nne na hivyo kufanya jumla ya shilingi 18,350,377,600.

Kambi Rasmi ya Upinzani inapenda kupata maelezo ya kina kwani Uchaguzi wa Serikali za Mitaa na mitihani ya darasa la nne ni mambo ambayo hayakuzuka kama Tsunami kwani ni mambo yaliyokuwa yakijulikana tangu awali; je, ni kwa nini fedha ambazo haziko kwenye bajeti zilitumika na fedha hizo zilitoka wapi?

Mheshimiwa Spika, ukipitia nyaraka za Mkoa wa Mtwara, Jedwali Na. 8 ukurasa wa 8 kama zilivyowasilishwa katika Kamati ya Kudumu ya Bunge ya TAMISEMI, inaonesha kwamba, fedha za Miradi ya Maendeleo kwa Halmashauri za Wilaya na Mikoa hadi Juni, 2014, Halmashauri ya Mtwara Mikindani ilipokea fedha za ndani asilimia 243.4 na fedha za wahisani asilimia 214.33.

Halmashauri ya Newala ilipokea asilimia 109.1 ya fedha za ndani na asilimia 201.442 ya fedha za nje. Maana yake ni kwamba, walipelekewa fedha ambazo hawakuwa wanazihitaji. Aidha, mambo haya ni yale yale kwa mwaka unaoishia Machi, 2015, Halmashauri ya Mtwara Mikindani ilipokea fedha asilimia 190.1 kama fedha za ndani. Je, hii inakuwa ni bahati mbaya au ni kwa kuwa Waziri wa Wizara husika anatoka katika Halmashauri hiyo?

Mheshimiwa Spika, Taarifa inasema kuwa, baadhi ya Halmashauri zimepokea fedha za ndani na nje zaidi ya makadirio kutokana na kupokea fedha ambazo hazikuwa katika makadirio yaliyotolewa na Hazina kama Mfuko wa Barabara na fedha za TASAF na pia kutolewa zaidi kwa fedha za Miradi ya Maji na Kilimo kutoka Serikali Kuu.

Kambi Rasmi ya Upinzani inataka ufafanuzi kuhusu fedha hizo ambazo zimetolewa wakati hazikuwemo katika Mipango ya Halmashauri hizo. Ni utaratibu wa Serikali Kuu kupeleka fedha pale ambapo hapakuwa na maombi. Aidha, matendo hayo aliyoyafanya Mheshimiwa Waziri yana-*qualify* hoja ya Mheshimiwa Jaji Warioba, aliyekuwa Mwenyekiti wa Tume ya Katiba kwamba, Wabunge wasiwe Mawaziri kwani ni lazima watapendelea maeneo wanayoyawakilisha. Dhana nzima ya Utawala Bora ndipo inapopata mashiko katika masuala kama haya.

Mheshimiwa Spika, naomba sehemu ya pili ya Hotuba ya TAMISEMI amalizie Kiongozi wa Upinzani Bungeni. *(Makofi)*

Taarifa ya Msemaji Mkuu wa Upinzani kwa Ofisi ya Waziri Mkuu kama ilivyowasilishwa Mezani

HOTUBA YA KIONGOZI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI MHE.FREEMAN AIKAELI MBOWE (MB) AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA KATIKA OFISI YA WAZIRI MKUU KWA MWAKA WA FEDHA 2015/2016

(Inatolewa chini ya Kanuni ya 99 (9), ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Mwaka 2013)

1. UTANGULIZI:

Mheshimiwa Spika,

Kwanza kabisa napenda kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kuendelea kunilinda na kunitunza ili niweze kutumikia taifa langu. Napenda kuishukuru familia yangu kwa msaada mkubwa na uvumilivu hasa katika harakati na shughuli zangu za kisiasa.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuchukua nafasi hii pia, kuwashukuru wataanzania wote kwa ujumla kwa kupokea na kulea harakati za mabadiliko nchini. Shukrani hizi za pekee ziwafikie wenyeviti wenza wa vyama vinavyounda UKAWA, Mhe. Prof Ibrahim Lipumba, Mhe. James Mbatia na Mhe. Dk Emanuel Makaidi. Vilevile, kwa makatibu wakuu viongozi wa UKAWA Mhe. Maalimu Seif Shariff Hamad, Mhe. Wilbroad Slaa, Mhe. Mosena Nyambabe na Mhe. Tozi Matwange. Aidha, shukrani hizi ziende kwa timu ya wataalamu wa UKAWA, viongozi, watendaji, wanachama na wapenzi wa vyama vyetu vinavyounda UKAWA vya NLD, CUF, NCCR-Mageuzi na CHADEMA. Niwatake wanachama na wapenzi wa UKAWA kujipanga, kujituma na kujiandaa kushinda kwa kishindo na kushika dola katika Uchaguzi Mkuu wa Tanganyika na Zanzibar.

Aidha, shukrani za pekee ziende kwa wabunge wote wa Kambi ya Upinzani Bungeni wanaounda UKAWA kwa kazi nzuri ya kutetea na kusimamia maslahi ya wananchi. Na pia kwa watendaji wa Kambi ya Upinzani ambao wamekua msaada mkubwa kwetu na kwa kazi yao nzuri kwa taifa letu.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuwashukuru kwa kipekee, wananchi wa Jimbo letu la Hai kwa ushirikiano mkubwa na imani waliyonayo kwangu kama mwakilishi wao. Niliwaahidi kuwatumikia kwa moyo wangu wangu wote na naendelea kuwaahidi kuwa imani yao kwangu haitopotea bure.

Mheshimiwa Spika,

Napenda kuwashukuru kwa kipekee wabunge wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Waziri Mkuu Mhe. Mizengo Peter Kayanza Pinda, Spika wa Bunge Mhe. Anna Makinda, Naibu Spika Job Ndugai na Katibu wa Bunge Ndugu Dk. Thomas Kashilila pamoja na wafanyakazi wa Bunge kwa ushirikiano mliotupa toka kuanza kwa Bunge la 10, vilevile napenda kuwatakia heri Mhe. Waziri Mkuu Mizengo Pinda na Mhe. Spika Anne Makinda katika maisha mengine nje ya siasa za Bunge kwani walishatangaza kustaafu ubunge.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya shukrani hizo za kipekee napenda kunukuu maneno machache kutoka kwa Nelson Mandela aliyepata kusema;

“I learned that courage was not the absence of fear, but the triumph over it. The brave man is not he who does not feel afraid, but he who conquers that fear.”

“Nimejifunza kwamba ujasiri si kukosekana wa uoga bali ushindi dhidi ya uoga. Mwanadamu jasiri si Yule ambaye hahisi uoga bali Yule anayeshinda uoga”

Vilevile Nelson Mandela alipata kusema;

“When a man is denied the right to live the life he believes in, he has no choice but to become an outlaw.”

“Pale Binadamu anaponyimwa kuishi maisha anayoyaamini, huwa hana njia bali kuwa mvunjaji wa Sheria”

2. MWAKA WA TUMAINI JIPYA

Mheshimiwa Spika,

Huu ni mwaka ambao nchi yetu itafanya uchaguzi Mkuu wa Kihistoria ambao utakitoa chama ambacho kimekuwa madarakani kwa zaidi ya miaka 50 na hivyo kujikuta kimechoka na kukosa mawazo mapya na ya kisasa ya kuendesha na kuendeleza nchi yetu.

Ukweli huu mchungu ni vyema ukaanza kuwaandaa kisaikolojia wote walioko kwenye mamlaka kutambua kwamba kubadilisha chama kinachoongoza Taifa siyo jambo geni duniani. Ni fursa ya nchi kutafuta muelekeo mpya wenye kujaza tumaini jipya, fikra mbadala na SHAUKU ya kuondokana na uendeshaji wa kimazoea wa Serikali na maisha ya wananchi wake.

Nipende kuwahakikishia wote, hususan walioko madarakani kuwa UKAWA umedhamiria kwa dhati kurejesha utawala bora wenye kuzingatia haki na sheria, usimamizi makini wa rasilimali na tunu za Taifa na umekusudia kujenga Tanzania mpya yenye mshikamano wa kweli, uhuru wa kweli, amani ya kweli na ustawi wa wote bila kubagua kwa misingi ya kiitikadi, dini, kabila, jinsia au rangi kama ilivyo leo.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na umuhimu wa mwaka huu kuwa wa uchaguzi Mkuu kwa mujibu wa katiba ya nchi yetu nitajikita zaidi kwenye eneo hilo. Lengo ni kuweka rekodi sahihi kuwa sisi Kambi ya Upinzani tulionya sana na kwa muda mrefu kuhusu umuhimu wa uwazi na maandalizi shirikishi ya mapema ili kulihakikishia taifa mserekeru salama wa mpito, yaani “smooth transition” kutoka awamu ya nne ya Utawala wa nchi yetu kwenda awamu ya tano. Mpito salama ambao utatokana na kuwepo kwa uchaguzi huru, wa haki na uwazi.

3. DAFTARI LA KUDUMU LA WAPIGA KURA (BVR)

Mheshimiwa Spika,

Tume Taifa ya Uchaguzi imeanza zoezi la kuandikisha upya wapiga kura katika mfumo mpya wa kieletronic ambao unajulikana kama BVR na zoezi hili lilianza katika mji wa Makambako mkoani Njombe Mwezi Februari 2015 na Sasa linaendelea kwenye baadhi ya Kata za Mikoa ya Lindi, Mtwara, Ruvuma, Iringa na Mbeya.

3.1 Hujuma za Serikali dhidi ya Tume:

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na kuwa tarehe ya uchaguzi mkuu ilijulikana tangu tulipomaliza uchaguzi mkuu uliopita, Serikali ama kwa makusudi ama kwa kugubikwa na misukumo ya kimaslahi, imeshindwa kukamilisha daftari la kudumu la wapiga kura kwa wakati muafaka. Pamoja na mengine, Ucheleweshaji wa kuandikisha wapiga kura umesababishwa na Tume kutopewa fedha na Serikali kwa wakati muafaka. Mwezi Februari 2013 wakati Rais Kikwete akizindua vitambulisho vya taifa alisema vitambulisho hivyo ndivyo vitakavyotumiwa katika kura ya maoni na uchaguzi mkuu. Hata hivyo Serikali haikufanya uratibu wa Mamlaka ya Vitambulisho vya Taifa (NIDA) na

Tume ya Uchaguzi ili taasisi mbili zishirikiane na kukamilisha zoezi hili. NIDA haikupewa fedha za kutosha kukamilisha zoezi la kuandikisha na kutoa vitambulisho vya taifa. Tume ya Uchaguzi ikaanzisha mchakato wa kuandikisha wapiga kura bila kutengewa fedha za kutosha za kununulia vifaa, kuajiri na kuwapa mafunzo wafanyakazi husika, na kutoa elimu kuhusu kujiandikisha kwa wananchi.

Mheshimiwa Spika,

Hivi sasa serikali inaonekana kuwa na matatizo makubwa ya fedha baada ya wahisani kusitisha kutoa fedha za msaada wa bajeti kwa sababu ya ufsadi wa kutisha wa Tegeta Escrow Account.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na ukweli kuwa Sheria ya Taifa ya Uchaguzi inahitaji Tume kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga kura angalau mara mbili kati ya uchaguzi mkuu na unaofuata; Kwa makusudi Serikali iliamua kuivunja sheria ya kuboresha daftari la kudumu la wapiga kura.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaona kuwa ,Kitendo hiki kina malengo na nia mbaya ya kutaka kuongezea muda wa utawala wa Rais Kikwete kwa kisingizio kuwa uchaguzi mkuu hauwezi kufanyika kwani daftari la kudumu la wapiga kura bado halijakamilika kuboreshwa.

3.2 Udhaifu wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi katika BVR.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na zoezi kuanza kwa kusuasua ni wazi kuwa Tume haina watumishi wa kufanya kazi katika zoezi hili muhimu kwa uhai wa Taifa, pamoja na ushauri wa mshauri Mwelekezi kutoka Kampuni ya **IPSITI** ya Nchini Marekani na ambayo ripoti iliwasilishwa kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi mwezi Januari 2015, Mshauri ambaye Tume ilimpa majukumu ya kuwashauri na kumlipa mamilioni ya fedha za walipa kodi na hata alipowashauri Tume kuwa wanahitaji kuwa na zaidi ya watumishi 10,000 kwa ajili ya kuhakikisha kuwa zoezi hilo linaweza kufanyika kwa ufanisi na kufanikiwa kwa nchi nzima.

Mshauri huyo mwelekezi alienda mbele zaidi na kuwaambia Tume kuwa Ni lazima watumishi hao wawe wamepatiwa mafunzo ya kina kuhusu jinsi ya kuweza kutumia mfumo huu mpya wa BVR kuandikisha wapiga kura na hata jinsi ya kutumia mashine zenyewe.

Mheshimiwa Spika,

Jambo la kusikitisha ni kwamba Watumishi wa Tume ambao wameanza kufanya kazi ya kuandikisha wapiga kura wamepatiwa mafunzo kwa muda wa siku moja au mbili tu kabla ya zoezi la kuandikisha wapiga kura kuweza kuanza , kati yao wapo watanzania ambao wamepewa kazi hiyo na hawajawahi kutumia Kompyuta kabisa katika maisha yao na hata hizi mashine ni mara ya kwanza kuonekana na kutumika Nchini mwetu, na hivyo kulifanya zoezi kuwa gumu zaidi kutokana na watumishi kutokupata mafunzo ya kutosha na hivyo kuweza kuwasaidia katika kutumia mashine za BRV na hata wanapoanza kupata uzoefu muda wa kuandikisha unakuwa umeisha ,yaani siku saba.

Aidha, baadhi ya Wapiga picha wameshindwa kutimiza majukumu yao kwa wakati kwani wanashindwa kutumia Kamera ambayo wamepewa kwa ufanisi na hivyo kulifanya zoezi kwenda taratibu sana na foleni kuwa ndefu vituoni.

Mheshimiwa Spika,

Tume haisemi kweli kuhusiana na zoezi hili. Mara kadhaa, viongozi wa Tume wamekuwa wakitoa kauli kadhaa zisizotekelezeka na kisha kuzibadilisha bila maelezo yenye mantiki. Tume

imeendelea kusisitiza kuwa zoezi hili litaweza kukamilika kwa muda uliopangwa bila kuweka hadharani imani hiyo inatokana na nini ilhali mazingira yote ya kisayansi yanaonyesha kinyume. Ikiwa Tume ina nia ya kuwapa fursa ya kujiandikisha Watanzania wote takribani milioni 24 wenye sifa na haki ya kupiga kura, haiwezekani ikakamilisha mchakato mzima kabla ya kuanza kwa kampeni mwezi wa Agosti 2015 labda pengine miujiza ifanyike.

Mheshimiwa Spika,

Tume haitaweza kuandikisha wapiga kura wote kwa muda wa siku saba ambazo imeweka kwa kila kituo . Kwa mujibu wa taarifa ya Mwenyekiti wa Tume ya Taifa ya Uchaguzi Jaji Lubuva alipokuwa anamkaribisha Waziri Mkuu Pinda kuzindua rasmi uandikishaji wa wapiga kura katika Mji wa Makambako alisema kuwa tarehe 24 /2/2015 waliweza kuandikisha wapiga kura 3,014 katika vituo 55. Yaani kila mashine moja ilikuwa na uwezo wa kuandikisha wastani wa wapiga kura 54 kwa siku, hii maana yake ni kuwa kama tume ikiweza kupata mashine zote 7750 ilizoagiza kwa wakati na kuwa na jumla ya mashine 8000 inaweza kuandikisha wapiga kura 432,000 kwa siku na hivyo kwa siku 7 za ratiba ya tume kwa kutumia mashine zote 8000 wataweza kuandikisha wapiga kura 3,024,000 tu.

Mheshimiwa Spika,

Ili kuandikisha wapiga Kura 24,000,000 wanaokisiwa, itahitajika wastani wa siku 56 kila mashine kuandikisha kwenye vituo nchi nzima ili kukamilisha zoezi hilo na bila mashine kuharibika. Na hivyo ni ukweli uliowazi kuwa mpaka tarehe ya mwisho ambayo haijajulikana kwani Tume haijasema itaandikisha wapiga kura mpaka lini ili kuwe na muda wa kuhakiki Daftari lenyewe, kwa mwendo huu wa kuandikisha wapiga kura 54 kwa mashine moja kwa siku, lengo la kuandikisha wapiga kura wote 24 milioni halitawezekana kwa muda huu ambao Tume imelitangazia taifa.

Mheshimiwa Spika,

Zoezi hili linaendelea kufanyika licha ya Tume kutokuwa na vifaa vya kutosha kama ambavyo iliomba ipatiwe na serikali BVR kits 10,500 lakini serikali ikawaahidi kuwapatia KITS 8000 na ambazo mpaka leo hazijafika nchini zote kwa kuwa serikali ilichelewesha fedha makusudi na hivyo Mkandarasi akasimamisha uzalishaji wa mashine hizo hadi Serikali ilipomalizia malipo hayo mwezi Machi mwaka huu na hii ni kwa mujibu wa Randama ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi ambayo wamesema, nanukuu uk.10 ***'Baada ya kupatikana fedha kidogo kwa ajili ya uendeshaji, zoezi la Uboreshaji limeanza tarehe 23 Februari,2015 katika Mkoa wa Njombe, Halmashauri ya Mji wa Makambako na baadaye mikoa mingine itafuata kulingana na kufika kwa BVR Kits 7,750 zilizobaki.'*** Mwisho wa kunukuu. Hii ni taarifa ya tume ya April, 2015.

Mheshimiwa Spika,

Tume kwenye randama yao wameendelea kueleza kuwa , nanukuu uk.10 ***'Awali Tume ilipanga kutumia BVR kits zipatazo 10,500 kwa nchi nzima,lakini baadaye zilipunguzwa hadi BVR kits 8,000 baada ya majadiliano na Serikali'*** Hii maana yake ni kuwa Serikali iliamua makusudi kupunguza BVR kits hizo bila kujali ushauri wa kitaalamu wa Tume. Na hata baada ya kupunguza mashine hizo bado ilishindwa kuzilipia kwa wakati ili kuiwezesha tume kuandikisha wapiga kura kwa mujibu wa kalenda yao jambo ambalo sasa linatishia uhakika wa kuwepo kwa uchaguzi Mkuu hapo Mwezi Oktoba.

Mheshimiwa Spika,

Tume haijatao taarifa za kutosha kwa wadau wote kuhusu teknolojia ya BVR, kampuni inayotengeneza mashine zinazotumiwa, kampuni gani iliyopewa tenda ya programu ya

kompyuta (software) itakayoendesha na kusimamia daftari la kudumu, taratibu za kuhifadhi kumbukumbu, usafirishaji wa kumbukumbu kutoka vituo vya kuandikisha wapiga kura, mashine za kutambua wapiga kura siku ya uchaguzi na kadhalika.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na tume kukosa mashine hizo imeamua kupunguza siku za kuandikisha wapiga kura kutoka 14 za awali na sasa wanaandikisha kwa siku 7 tu kwa kituo jambo ambalo limeanza kuwa na madhara kwani wapiga kura wengi wanaachwa bila kuandikishwa. Mfano mzuri ni Wilayani Namtumbo ambako mkandarasi aliyepewa jukumu la kubeba vifaa aliamisha bila kujali kuwa kuna wananchi ambao walikuwa kwenye misururu ya foleni vituoni humo.

Mheshimiwa Spika,

Tume pia haijatao taarifa juu ya vituo vya kuandikishia wapiga kura na idadi ya wapiga kura inayotegemea kuandikisha kila kata. Katika zoezi la majaribio la uandikishaji wapiga kura katika Jimbo la Kawe wilaya ya Kinondoni, Tume iliandikisha wapigakura katika kata ya Bunju na Mbweni. Katika kata hizo Tume iliandikisha wapigakura 15,123 na kuvuka lengo iliyojiwekea la wapiga kura 14,312 kwa karibu asilimia 6. Hata hivyo matokeo ya Takwimu za Sensa ya watu ya mwaka 2012 yanaonesha kuwa kata ya Bunju ina wakazi wenye sifa za kuwa wapiga kura 42,227 na Mbweni wapigakura 9,650. Idadi hii haijajumlisha watu waliohamia maeneo hayo baada ya sensa. Walioandikishwa katika kata mbili za Kawe ni chini ya asilimia 30 ya wapigakura wanaostahiki kuandikishwa.

Mheshimiwa Spika,

Siku 7 hazitoshi kuandikisha wapiga kura wote kwa kila kata, na hasa ikizingatiwa kuwa Tume inaandikisha wapiga kura msimu wa masika wakati wananchi wengi wako katika shughuli za kilimo na vituo viko nje hivyo kuathiri utendaji kazi. Kwa hiyo muda wa ziada unahitajika kuwaandikisha.

Matatizo yanayojitokeza katika zoezi la uandikishaji wapiga kura yanaonesha wazi kuwa daftari la wapiga kura halitakamilika ili litumiwe katika zoezi la Uchaguzi Mkuu. Ni vyema Waziri Mkuu na Serikali mkakubali ukweli huu kuwa bila mkakati wa makusudi wa kuiwezesha na kuisimamia Tume ya Taifa ya Uchaguzi, hakuna uchaguzi Oktoba.

Mheshimiwa Spika,

Kama kuna jambo litawasha nchi hii ni mkakati wowote wa kujaribu kuongeza muda wa kuwepo madarakani Serikali ya awamu ya nne. Chaguzi kwa mujibu wa Katiba siyo jambo la kuchezea hata kidogo. Tume na Serikali zimekuwa zikitoa majibu mepesi tena wakati mwingine ya kejeli kwa maswali magumu. Ni dhahiri, tume imetumika kama “mshirika na msiri” wa Serikali. Tume inajua uchafu na ufisadi mwingi unaogubika uagizaji na uingizaji wa BVR kits lakini imeendelea kudumisha siri hii.

Kuhairisha uchaguzi kwa uzembe wa aina hii haikubaliki. Ni vyema Bunge lako likajadili kwa kina ratiba ya uchaguzi mwaka huu na wote waliozembea na kulisababishia Taifa hofu ya kiwango hiki wawajibishwe haraka. Aidha, tume nzima ya uchaguzi ijitafakari kama kweli ina weledi wa kuendelea kuwepo na kusimamia uchaguzi mkuu ujao bila kusababisha machafuko makubwa nchini,

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, Tulisema kuwa kura ya maoni haitawezekana kufanyika tarehe 30 mwezi Aprili, lakini serikali na tume hii hii iliendelea kutubeza. Rais, Waziri Mkuu, Mawaziri na hata Mwenyekiti wa Tume ya uchaguzi waliendelea kusesitiza kuwa kura ya maoni

ya Katiba pendekezwa itafanyika. Tarehe 30 Aprili kura ya maoni haikufanyika na haijulikani hatma yake. Fedha za walipa kodi zimepotea kwa mabilioni. Hakuna aliyewajibika.... huo ndiyo utawala wa Rais Kikwete. Hii ndiyo CCM.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu kutoka serikali hii ya CCM kwenye mambo yafuatayo;

- i. Mashine za BVR zitawasili lini nchini kwa ukamilifu wake?
- ii. Tume itamaliza lini (tarehe) kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa ya kuwa wapiga kura katika Daftari la wapiga kura?
- iii. Ni lini Watanzania ambao watakuwa wameandikishwa kwenye Daftari la wapiga kura watapata fursa ya kuhakiki Daftari la wapiga kura kwa mujibu wa sharia na zoezi hili litachukua muda gani?
- iv. Je, Tume itaweza kufanya maandalizi mengine ya kina ya uchaguzi Mkuu na ikizingatiwa kuwa muda wote itakuwa inaendelea kuandikisha wapiga kura?
- v. Tume itaweka lini hadharani mpango mzima na ratiba za utekelezaji kuelekea uchaguzi mkuu wa tarehe 25 Octoba 2015 ambapo kwa mujibu wa sharia zimebaki siku pungufu ya 100 kwa kampeni za uchaguzi kuanza.

3.3 Mpango haramu wa Tume: Watanzania 2.9 milioni kutokuandikishwa:

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na kukosekana kwa muda na vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura wote wenye sifa kwa mfumo wa BVR, Tume imeshaamua kwa makusudi kutokuwaandikisha wapiga kura zaidi ya **milioni 2.9** katika zoezi linaloendelea. Hii ni kwa mujibu wa taarifa rasmi za Tume ya Taifa ya Uchaguzi iliyoko kwenye Randama yake. Nanukuu uk.10 **'Tume ya Taifa ya Uchaguzi inakadiri kuandikisha wapiga kura 21 milioni kati ya watanzania 23.9 milioni wenye sifa za kuwa wapiga kura, kulingana na Takwimu za Sensa ya watu na Makazi ya Mwaka 2012. Makisio ya wapiga kura inazingatia wale ambao hawatajiandikisha kutokana na Voter Apathy'**

Mheshimiwa Spika,

Tafsiri ya kuwaacha bila kuwaandikisha Watanzania **2.9 Milioni** kama Tume inavyosema kwenye randama yake kwa hoja ya **'Voter Apathy'**, maana yake ni sawa na kuacha mikoa zaidi ya sifa ya Tanganyika bila kumwandikisha mwananchi hata mmoja. Mikoa hiyo (kwenye mabano ni takwimu za wenye sifa za kuandikishwa kwa mujibu wa sensa ya 2012) Lindi (**0.518 milioni**), Singida (**0.698 milioni**), Njombe (**0.392 milioni**), Katavi (**0.271 milioni**), Rukwa (**0.472 milioni**) na Iringa (**0.524 milioni**).

Mheshimiwa Spika,

Tume inataka kuhalalisha kuacha kuandikisha Watanzania wengi kiasi hicho kwa hoja dhaifu kama hiyo? Kazi ya Tume ni kuwaandikisha Watanzania wote wenye sifa na hivyo basi Tume inatakiwa kuhakikisha kuwa inatoa **elimu kwa umma, hamasa na umuhimu wa kujiandikisha** katika Daftari la Kudumu la wapiga kura kwa Watanzania na sio kukaa kimya bila kufanya matangazo ya kina ya kuwahamasisha wananchi kama wanavyofanya sasa na kuishia kujificha kwenye kichaka cha **'Voter Apathy'** hali hii haikubaliki hata kidogo.

Kambi Rasmi ya Upinzani, tunataka kujua kutoka serikalini Tume imetumia kigezo gani cha kusema kuwa zaidi ya asilimia 12.1 ya Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kuwa wapiga kura hawatajiandikisha mwaka huu? Imefanya utafiti huo lini, na ripoti yake iko wapi? Au huu ni mkakati wa makusudi ambao unaoratibiwa na serikali ya CCM na Tume wa

kupunguza wapiga kura baada ya Tume kutokupewa vifaa vya kutosha kwa ajili ya kuwaandikisha watu wote wenye sifa?

Ama huu ndio mpango mzima wa hujuma ambao unaendana sambamba na kupunguza muda wa kuwaandikisha wapiga kura kutoka siku 14 kama ilivyokuwa imepangwa awali na kuwa siku 7 za sasa?

Aidha, tunaitaka serikali kutoa majibu ya kina imejipanga vipi katika kuwahamasisha, kuwaelimisha na hatimaye kuwaandikisha kwenye Daftari la Kudumu la Wapiga kura Watanzania wote wenye sifa za kuandikishwa kwa muda wa siku saba ambazo tume imeweka kwa kila kituo?

3.4 Takwimu za Tume ni Utata Mtupu:

Mheshimiwa Spika,

Kwa Mujibu wa Takwimu za Tume ya Taifa ya Uchaguzi ni kuwa uchaguzi Mkuu wa mwaka 2005 Watanzania waliojiandikisha kupiga kura walikuwa **16.4 Milioni** na waliojitokeza kupiga kura walikuwa **11.3 milioni**, Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2010 walijiandikisha watanzania **20.1 Milioni** na waliopiga kura walikuwa **8.3 Milioni**.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka majibu ya swali hili, Tume inaposema kuwa Mwaka 2015 itaandikisha wapiga kura **21 Milioni**, maana yake ni kuwa tangu mwaka 2009 ambapo ndio ilikuwa mara ya mwisho kuandikisha wapiga kura, watanzania ambao umri wao umeongezeka na hivyo kuwa na sifa za kuandikishwa kwenye Daftari ni **0.9 Milioni** tu au kuna mchezo mchafu ambao umepangwa kucheza na Tume ikishirikiana na Serikali ya CCM? Ama serikali na Tume inataka kusema kuwa tangu 2009 Watanzania ambao walikuwa wamejiandikisha wamefariki dunia na hivyo kufanya idadi ya watu wenye za kujiandikisha kuwa kiasi hicho?

4. MAANDALIZI YA UCHAGUZI MKUU, 2015.

4.1 Tume haijapewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya uchaguzi Mkuu.

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na ukweli kuwa muda haupo upande wetu lakini mpaka sasa hakuna maandalizi yoyote ambayo yamefanyika na yenye kuashiria kuwa uchaguzi mkuu unaweza kufanyika mwezi Oktoba, 2015 kwa mujibu wa Katiba .Ukweli huu umethibitishwa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwenye randama yao walipoandika, nanukuu uk.13 **'Kwa upande wa Maandalizi ya Kura ya Maoni na Uchaguzi Mkuu,2015 Tume hatujapokea fedha hadi sasa'**

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inajiuliza Kama serikali haijaipatia Tume fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu, wanategemea miujiza gani kuwa ifikapo Octoba uchaguzi Mkuu utafanyika? Ni lini Zabuni zitatangazwa kwa ajili ya wakandarasi mbalimbali ambao watasambaza vifaa kwa ajili ya uchaguzi mkuu, na tarehe ya kuwapata hao wazabuni ni lini?

Mheshimiwa Spika,

Wakati Serikali hii ikishindwa kupaipatia fedha Tume ya Taifa ya Uchaguzi kwa ajili ya kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Octoba, 2015 ili uweze kufanyika katika mazingira ya amani, haki na utulivu, Serikali hii ya CCM imeamua kuwekeza na kujiandaa kupambana na wananchi wake, hii ni kutokana na ukweli kuwa, wakati Tume inakosa fedha za kulipia vifaa kwa ajili ya kuandikisha wapiga kura na kufanya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu, tuna taarifa kuwa Serikali imeamua kuagiza zaidi ya **magari 777** kwa ajili ya Jeshi la Polisi, kuanzia yale ya Maji ya kuwasha, Doria na shughuli za Ukaguzi katika Mwaka huu wa Fedha.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inajiuliza kwamba hivi ni nini kipaumbele chetu kama taifa kwa sasa? Je, ni kuandaa mazingira ya kufanyika kwa uchaguzi mkuu kwa hali ya haki, amani na utulivu? Au ni kujiandaa kuuvuruga uchaguzi huo? Ndiyo maana tunashuhudia jitihada hizi za kujiandaa kupambana na wananchi wakati uchaguzi Mkuu utakaposhindikana kufanyika kwa sababu ya kukosekana kwa maandalizi thabiti na ya kina ya kuwezesha kufanyika kwa uchaguzi huo? Na hizo ndio sababu za serikali hii ya CCM kukataa kufanya maandalizi ya kina kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu na kuwekeza katika Mapambano?

4.2 Aibu ya Tume na Madeni:

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na Tume ya Uchaguzi kutokupewa fedha kwa ajili ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu na Serikali hii ya CCM, bado Tume wanadaiwa madeni na wakandarasi ambao walisambaza vifaa kwa tume kwenye Chaguzi mbalimbali zilizopita, madeni hayo ya Tume yanathibitishwa na maandishi ya Tume kwenye randama yao uk .13 nanukuu **'Hata hivyo kuna Wazabuni waliotoa huduma ambao wanatudai fedha kiasi cha USD 8,377,134.56.....'** Hizi ni sawa na **Shilingi Bilioni 16.754** kwa viwango vya bei ya soko leo kutokana na kudorora kwa shilingi, laiti kama deni hilo lingeweza kulipwa mapema kabla ya Shilingi kudorora na kuporomoka tusingekuwa na deni kubwa kiasi hiki leo hii.

Aidha kutokana na Tume kudaiwa kiasi hicho cha fedha wakandarasi wameshindwa kuiamini tume na ndio maana haikopesheki tena na hivyo kushindwa hata kuanza maandalizi ya Uchaguzi Mkuu Oktoba 2015, kwa njia ya Mkopo,hawana pa kukopa!

Mheshimiwa Spika,

Ukiangalia **Jedwali Na. 4 Makadirio ya Matumizi ya Kawaida kwa Mwaka 2015/16** kwenye randama ya Tume utaona kuwa fedha iliyoombwa ni kiasi cha shilingi **192.409 Bilioni**, na fedha hizo zimeombwa kwa ajili ya Mishahara **2.144 bilioni**, Matumizi mengineyo **2.302 bilioni** na kiasi cha **shilingi 187.962 bilioni** kwa ajili ya uendeshaji wa Uchaguzi Mkuu.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inauliza hivi deni la zaidi ya **bilioni 16** ambazo tume inadaiwa na wakandarasi hazitalipwa mwaka huu wa Fedha? Na kama zitalipwa zitatoka fungu gani hasa ikizingatiwa kuwa tayari Tume imeshatoa rai kuwa fedha zake ziwekwe kwenye **Fungu 61** na sio Mfuko Mkuu wa Hazina ambao ulikuwa ukitumika kama kichaka cha kuficha ukweli katika bajeti zilizopita.

4.3 Fedha za Uendeshaji Uchaguzi Mkuu hazina Mchanganuo:

Mheshimiwa Spika,

Tume ya Taifa ya uchaguzi wameomba kupatiwa kiasi cha shilingi **187.962 Bilioni** kwa ajili ya uendeshaji wa Uchaguzi ambao unapaswa kufanyika Octoba ,2015 kwa mujibu wa Katiba yetu, fedha hizi hazina maelezo wala mchanganuo wake kuwa zinaombwa kwa ajili ya kulipia kitu gani hasa, ni Mawakala ,vifaa vya uchaguzi au ni kwa ajili ya kulipia posho kwa wasimamizi wa uchaguzi huo?

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupatiwa mchanganuo wa **kasma 229914** :Uendeshaji wa Uchaguzi Mkuu kiasi cha **sh.187,962,160,000** hizi ni fedha kwa ajili ya vitu gani na hasa ikizingatiwa kuwa Tume haijatangaza zabuni kwa ajili ya vifaa vya Uchaguzi Mkuu, wamekokotoa kiwango hicho kutokana na msingi upi? Au wamefanya mazoea ? wamezingatia kiwango cha kuporomoka kwa shilingi na hasa kwa vifaa ambavyo tutalazimika kuagiza kutoka nje ya Nchi?

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama ya Tume imeonyesha kuwa Tume tayari imeshafanyia maboresho sheria na kanuni za uchaguzi, na hiyo ipo uk 12 wa randama , naomba kunukuu ...**'imeanza pia kufanya Maboresho ya Sheria na Kanuni za Uchaguzi...'** Kambi rasmi ya Upinzani inataka kujua ni lini sheria hizo zitawasilishwa Bungeni? kwani kwa mujibu wa Katiba chombo chenye mamlaka ya Kuboresha ama kubadilisha sheria ni Bunge na sio chombo kingine chochote kile, na hasa ikizingatiwa kuwa hili ni Bunge la Bajeti na la mwisho kabla ya uchaguzi Mkuu Octoba 2015. Maboresho hayo ya sheria yatafanyika wapi na kupitishwa lini?

Mheshimiwa Spika,

Tume pia imeonyesha kwenye randama yake kuwa kuna mpango wa kupitia upya mipaka na majina ya majimbo ya Uchaguzi , nanukuu randama uk.12 .....**'kupitia mipaka na majina ya Majimbo ya Uchaguzi na kuyarekebisha ....'** Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni inataka kupata majibu ni majimbo yapi ambayo yatahusika na mpango huu wa Tume na hasa ikizingatiwa kuwa tayari vyama vimeshaanza michakato yake ya ndani ya kutafuta na kuteua wagombea wa nafasi za Udiwani, Ubunge, Uwakilishi na Urais. Ni vyema Tume ikayatangaza mapema Majimbo hayo ili wananchi pamoja na wadau wa uchaguzi (Vyama vya siasa) wakapata muda wa kutosha wa kujitandaa na hasa kuandaa wagombea katika Majimbo hayo.

Kambi rasmi ya Upinzani , inakubaliana na rai ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kama ilivyo kwenye randama yake uk.14 nanukuu **'Fedha kwa ajili ya shughuli za Uchaguzi ziwekwe kwenye Fungu 61 badala ya kuwekwa kwenye Mfuko Mkuu wa Hazina, ili kuiwezesha Tume kutekeleza majukumu yake kulingana na Ratiba'** Kwani ni ukweli uliowazi kuwa Mfuko Mkuu wa Hazina umekuwa kama kichaka cha kuficha mambo na hasa ikizingatiwa kuwa hata bajeti ya mwaka 2014/2015 Kambi rasmi ya Upinzani tulipohoji ziko wapi fedha za maandalizi ya Uchaguzi Mkuu tuliambiwa kuwa ziko Mfuko Mkuu wa Hazina jambo ambalo halikuwa kweli na ndio maana Tume haijapewa hata senti moja kwa ajili ya Maandalizi ya Uchaguzi Mkuu wa octoba 2015.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inaitaka serikali kufuata ushauri wa Tume ya Uchaguzi wa kuhakikisha kuwa haiongezi maeneo ya utawala tunapokaribia Uchaguzi kwani kunaifanya Tume kushindwa kupanga mipango yake katika kuandaa uchaguzi Mkuu.

5. KURA YA MAONI

5.1 Kura ya maoni haipo kwa mujibu wa sheria ;

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na utamaduni wa Serikali hii wa kuvunja sheria zilizotungwa na Bunge lako kuwa ni jambo la kawaida , tumeshuhudia kuvunjwa kwa sheria ya kura ya maoni kwa kiwango ambacho hakivumiliki tena .Hali hiyo imeipelekea hata Tume ya Uchaguzi kushindwa kuendela kuvumilia uvunjwaji huu wa sheria unaofanywa na serikali hii ya CCM na ndio maana sasa wameamua kuuweka ukweli hadharani na kwa sauti kuu.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama, Tume iliandaa swali la kura ya maoni kama sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 ilivyowataka kufanya tangu Octoba, 2014. Na Tume imesema hivyo kwa mujibu wa nyaraka zake kwa Bunge, naomba kunukuu tena Randama ya Tume ya Uchaguzi uk.12 **'Tume tayari zimekutana na kuandaa swali la Kura ya Maoni na kulichapisha kwenye gazeti la serikali la tarehe 17 Octoba,2014'...**

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 , iliyotungwa na Bunge hili iliweka bayana muda maalum wa kuchapisha swali la kura ya maoni, kutoa elimu kwa umma na siku

ya kufanyika kwa kura ya maoni. Kwa masikitiko ni kuwa muda wa kufanya yote hayo kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni umeshapita tayari.

Mheshimiwa Spika,

Sasa ni dhahiri na ni ukweli mtupu kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni kuwa, **Haiwezekani tena kwa kura ya maoni kufanyika sasa au baadaye bila kwanza sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 kuletwa hapa Bungeni kwa ajili ya kurekebisha ili kuruhusu kura hiyo ya maoni kufanyika.**

5.2 Elimu kwa Umma juu ya kura ya Maoni ni utata mtupu:

Mheshimiwa Spika,

Jukumu la kutoa elimu kwa umma kuhusu kura ya maoni ni jukumu la Tume ya Taifa ya Uchaguzi pamoja na asasi ambazo zimeidhinishwa na Tume kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni, na sio jukumu la Serikali.

Mheshimiwa Spika,

Kwa kipindi kirefu sasa tumeshuhudia kwenye baadhi ya vyombo vya habari na hasa Magazeti, Redio na Television wakiendelea na vipindi vya elimu juu ya kura ya maoni na msisitizo mkubwa ni kupiga kura ya ndiyo ya Katiba Pendekezwa, na hata kwenye maadhimisho ya miaka 51 ya Muungano kwaya ya vyombo vya dola ambayo ilishirikisha Jeshi, Polisi na usalama wa Taifa na wao kwenye wimbo wao ambao waliimba mbele ya Rais Kikwete waliweka msisitizo wa kupiga kura ya ndiyo kwenye katiba pendekezwa, ilihali hivi ni vyombo vya dola na ambao havipaswi kufanya kazi hiyo ya kushawishi umma kufanya uamuzi ambao wanautaka wao na walioandaa kwaya hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Hatujashangazwa na taarifa ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi iliyoko kwenye randama yake kuwa haijawahi kupokea fedha kwa ajili ya kuendesha zoezi la kura ya maoni, na hii ni kutokana na ukweli kuwa kura hiyo ya maoni haiwezekani kufanyika kwa mujibu wa sheria ya kura ya maoni, na hii inathibitishwa na randama ya Tume ambao uk 12 wanasema kuwa, naomba kunukuu **'kwa upande wa maandalizi ya kura ya maoni na Uchaguzi Mkuu, 2015 Tume hatujapokea fedha hadi sasa'**.

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kufahamu ni nani anayegharimikia gharama za matangazo hayo na fedha hizo zimetoka kwenye kasma au fungu lipi la bajeti? Je? anayefanya kazi hiyo amesajiliwa na Tume kwa mujibu wa sheria? Na kama siyo ni kwa nini Tume imeendelea kukaa kimya huku sheria ya kura ya maoni ikiendelea kuvunjwa? Ofisi ya Waziri Mkuu imeshachukua hatua gani mpaka sasa kuzuia uvunjwaji huo wa sheria ya kura ya maoni?

5.3 Sherehe za Muungano wa miaka 51 na Kura ya Maoni ya Katiba:

Mheshimiwa Spika,

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, Tunajiuliza, hivi wale waliokuwa kwenye ile kwaya iliyokuwa uwanja wa Taifa na kutambulishwa kuwa ni kutoka vyombo vya dola, bado ni askari wetu na ambao tunategemea kuwa sehemu ya kusimamia haki kama hiyo kura ya maoni itafanyika? Serikali imeweka utaratibu gani wa kuhakikisha kuwa wale wote ambao waliweka msimamo wao hadharani kuwa kura ya maoni ni lazima kila mwananchi **akapige kura ya ndiyo;** kama walivyoimba uwanja wa taifa; wanaondolewa kwenye utaratibu mzima wa kuwa sehemu ya wasimamizi wa kura ya maoni? Haki iko wapi kama hawa ndio vyombo vyetu vya dola, ambao wanaopaswa kutokufungamana na upande wowote wa kisiasa kwa mujibu wa sheria?

5.4 Tume ya Uchaguzi imeweka msimamo kuwa Hakuna kura ya Maoni bila sheria kurekebishwa na Bunge:

Mheshimiwa Spika,

Pamoja na madhaifu yote ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi, kuna jambo moja ambalo walau Tume wamekubaliana nasi kama Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, wananchi, wanaharakati na viongozi wetu wa dini na hasa Shura ya Maimamu na wale wa Kikristo, nalo ni kuhusu **'kutokuwezekana kufanyika kwa kura ya maoni katika wakati huu'** kutokana na sababu za kuvunjwa na ama kuwa na sheria ambayo haiieleweki na haitekelezeki.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama ya Tume uk 14, nanukuu kipengele cha 2.6 kuhusu Changamoto , wamesema kuwa **'Sheria ya kura ya maoni ina maeneo ambayo hayawezi kutekelezeka na baadhi yake kuwa na tafsiri zaidi ya moja. Eneo ambalo linaweza kuleta utata ni Uhesabuji wa Kura ya Maoni na Utangazaji wa Matokeo'**

Mheshimiwa Spika,

Tume Imependekeza kuwa ili kura ya maoni iweze kufanyika ni lazima sheria ya kura ya maoni ya mwaka 2013 irekebishwe kwanza na Bunge, kifungu cha 2.7 cha randama, suluhisho la Changamoto uk 14 kinaeleza kuwa ili kura hiyo iweze kufanyika ni lazima **'Sheria ya Kura ya Maoni ifanyiwe Marekebisha kwenye maeneo ambayo hayatekelezeki au kuwa na tafsiri zaidi ya moja'**

Mheshimiwa Spika,

Huu ni ukweli mchungu ambao Bunge hili linapaswa kuuchukua kwani Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, tumekuwa tukilalamika juu ya utaratibu wa Bunge na ambavyo tumekuwa tukitunga sheria zetu mbalimbali hapa Bungeni japo mapendekezo yetu yamekuwa yakitupwa au kutokusikilizwa kutokana na mantiki yake na madhara yake ni haya ya kutunga sheria ambazo hazitekelezeki, mbovu na ni aibu kwenu ambao mara zote mmekuwa mkipiga **kura za Ndiyo** bila kujali hoja yenyewe, hii ni aibu kubwa kwenu na mmelisababishia taifa aibu kubwa!

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inakubaliana na ukweli huu kuwa kura ya maoni haiwezi kuwepo mwaka huu wa fedha bila kwanza sheria kurekebishwa Bungeni na ndio maana hata kwenye maombi ya fedha yaliyoletwa na Tume katika mwaka huu wa fedha 2015/2016 haikuomba kiasi chochote cha fedha kwa ajili ya kura ya maoni

5.5 Msimamo wa Tume, hakuna kura ya maoni ni wa Kikatiba na uheshimiwe !

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa Katiba yetu ibara ya 74 (7) imeweka wazi kuwa Tume ya Uchaguzi ni idara huru inayojitegemea ,itafanya maamuzi yake rasmi kuhusu utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa vikao vyake.

Kwa mujibu wa Katiba ibara ya 74(11)imeweka wazi kuwa **"katika kutekeleza majukumu yake kwa mujibu wa masharti ya katiba hii, Tume ya Uchaguzi haitalazimika kufuata amri au maagizo ya mtu yeyote au idara yoyote ya serikali, au maoni ya chama chochote cha siasa"**

Hivyo basi ni imani ya Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni kuwa , kwa kuwa Tume ya Uchaguzi imeshakaa kwenye Vikao vyake kwa mujibu wa Katiba na kuweka wazi vipaumbele vyake kwa mwaka wa fedha 2015/16 ambavyo vinapatikana kwenye randama yake uk 15. Kura ya maoni siyo moja ya vipaumbele vyake kwa mwaka huu wa fedha, Hivyo basi ni imani yetu kuwa viongozi wa serikali na CCM wataheshimu maamuzi haya ya Tume na kamwe hawataingilia

Tume katika kutekeleza vipaumbele vyake kwa mujibu wa Katiba kama ilivyojiwekea katika mwaka huu wa fedha .

Hatutaki kuamini kuwa Waziri Mkuu anaweza kuendelea kuwa sehemu ya kuvunja Katiba na kulazimisha kura ya maoni ambayo hata hivyo kwa upande wa Zanzibar hata sheria ya kura ya maoni haijawahi kujadiliwa na kupitishwa na Baraza la wawakilishi, na hata kama ingepitishwa tunategemea kuwa wananchi wa Zanzibar wafanye kura ya maoni ili kuruhusu kura hiyo kufanyika kwa upande wa Zanzibar kwa Mujibu wa katiba yao kama ilivyorekebisha mwaka 2010.

6. MAPITIO YA BAJETI YA SERIKALI MWAKA 2014/15 NA UTEKELEZAJI WAKE.

1.1 FEDHA ZA MIRADI YA MAENDELEO.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa randama za wizara na idara mbalimbali za Serikali ni kuwa Fedha zilizoidhinishwa na Bunge hili kwa ajili ya miradi mbalimbali ya maendeleo kwa mwaka wa fedha 2014/15 zimetolewa chini ya kiwango cha asilimia 40 na maeneo mengine kukosa kabisa fedha kwa ajili ya miradi iliyokuwa imeidhinishwa bajeti na Bunge hili.

Eneo linaloonekana kupokea fedha yote iliyopitishwa na Bunge kwa ajili ya Maendeleo kwa asilimia 100 ni fungu 30 Ofisi ya Rais Ikulu eneo la '**Ukarabati Ikulu**' ambapo zilizidhinishwa jumla ya shilingi bilioni 10 na zote zilikuwa zimeshatolewa na Hazina na kutumika hadi mwezi Machi, 2015.

Mheshimiwa Spika,

Maeneo muhimu kama Vile **Fungu 40 Mahakama ya Tanzania** iliyokuwa imeidhinishwa na Bunge hili jumla ya shilingi bilioni 40 walikuwa hawajapewa hata senti moja na Hazina kwa ajili ya maendeleo hadi mwezi Aprili, 2015.

Maeneo mengine ambayo yaliidhinishwa fedha na ambayo yalikuwa hayajapokea ni pamoja na fungu 16 Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali iliyoidhinishwa bilioni 5, fungu 41 wizara ya sheria na Katiba, Fungu 37 Ofisi ya Waziri Mkuu, Idara ya Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali iliyoidhinishwa Bilioni 1.

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu ya Kina ni kwanini maeneo muhimu kama Mahakama hayakupatiwa fedha zilizokuwa zimeidhinishwa na Bunge hili? Hivi kipaumbele chetu ni kukarabati Ikulu kwanza au ni kuziwezesha Mahakama zetu kuwa bora na ili haki iweze kutendeka kwa wananchi wetu? Ni lini serikali itaweka utamaduni wa kuheshimu muhimili huu muhimu wa Dola?

Kama bajeti ya mwaka wa fedha ulioisha haikutekelezwa, hivi kuna maana gani kwa Bunge hili kuendelea kukaa hapa kwa gharama za walipa kodi kupitisha Bajeti ambayo mwisho wa siku haitatekelezwa na serikali hii ya CCM? Waziri Mkuu unaisimamia serikali ambayo haiheshimu maamuzi ya Bunge?

7. BAJETI YA SERIKALI 2015/16 NA HALI YA UCHUMI WA TAIFA

Mheshimiwa Spika,

Serikali ya CCM ili kuweza kupata fedha ambazo imeweka kwenye bajeti yake imeamua kukopa katika mabenki ya Ndani karibia shilingi Trilioni 6, maana ya hatua hii ya serikali ni kuwa itapunguza mzunguko wa pesa ambazo mabenki ya kibiashara, yangekopesha sekta binafsi kwa ajili ya uzalishaji na biashara ambayo ni muhimu kwa ukuwaji wa uchumi na ajira. Badala yake hizo pesa sasa zinapelekwa serikalini zikatumulike kulipia matumizi ya kawaida yasiyo ya

maendeleo. Kwa maneno mengine Serikali imeamua kuiua Sekta binafsi kwa kuweka ushindani wa moja kwa moja kwenye kugombania mikopo kutoka kwenye mabanki ya ndani.

Mheshimiwa Spika,

Hali hii inatokana na serikali kutumia zaidi ya uwezo/kipato chake! NI hali ambayo itaenda kuongeza deni la ndani na hii inatokana na serikali kushindwa kupata au kukopa fedha toka kwa mabanki na wafadhili wa nje (Development partners) kutokana na mahusiano mabaya na hasa yaliyosababishwa na kukithiri kwa vitendo vya kifisadi.

Mheshimiwa Spika,

Madhara mengine ya hatua hii ya serikali ni Riba kupanda kwa wakopaji kutoka sekta binafsi maana umepunguza fedha kwenye mabanki na hivyo kufuatia mahitaji, bei za mikopo (riba) zinaweza kupanda japo hata sasa ziko juu sana, na kumekuwa na malalamiko mengi toka sekta binafsi kwamba riba za mikopo kwa ajili ya uzalishaji na uwekezaji ziko juu. Hii itapelekea mambo kuwa magumu zaidi na zaidi kwa wakopaji wa ndani.

Mheshimiwa spika,

Kwa miaka ya siku za karibuni, nchi yetu imekuwa na utamaduni wa kukopa kutoka mfumo wa kibanki (Benki Kuu na Benki za Biashara) kama njia ya uhakika ya kufidia nakisi ya bajeti yake . Ukopaji huu si tu unadidimiza ukuaji wa sekta za uwekezaji na uzalishaji kama ilivyoelezwa hapo juu, bali pia unaiipa Benki Kuu wakati mgumu wa kusimamia ujazi wa fedha katika uchumi. Pia, kupanda kwa riba kutokana na mabanki kuwa na fedha kidogo kunaweza kusababisha sekta zisizokuwa na uwezo wa “ku-break even” kwa muda mfupi hasa sekta ya kilimo na viwanda kudidimiza zaidi.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na ‘risk’ na gharama ya mabanki kukopesha sekta binafsi ni wazi kuwa mabanki mengi yatapendelea kukopesha serikali kwa kuwa ‘risk’ ya kupoteza ni ndogo sana. Na kwa kuwa tofauti kati ya riba zinazotolewa kwenye akiba ni kidogo kuliko zinazotolewa na serikali kwenye uwekezaji wa hati fungani, mabanki mengi kwa kuwa ‘risk averse’ zitawekeza kwenye hati fungani za serikali. Haya ni mabanki, mbali na kuwa na riba za juu zimekuwa zikisita kukopesha sekta binafsi kwa kuhofia usalama, hivyo hapa zitapata mteremko wenye gurantee ya usalama.

Mheshimiwa Spika,

Kutokana na Serikali kukopa kwenye mabanki binafsi katika riba ya soko (isiyo na unafuu) ili kujalipa baadae, hiyo itapelekea deni la serikali kuelekea kuwa kubwa, jambo ambalo halitakuwa tu msalaba kwa Taifa na Watanzania, bali deni hilo litawaogopesha wawekezaji na wakopeshaji wa nje kama serikali ita-default katika urejeshaji wa mikopo hiyo.

Mheshimiwa Spika,

Ni kweli kuwa kwa mujibu wa takwimu, Uchumi unakua na kwa sasa ni takribani asilimia 7, lakini umasikini umebakia pale; inequality imeongezeka na ajira hasa kwa vijana zimepungua sana. Takwimu za hivi karibuni zilizotolewa na Wizara ya Fedha na Benki ya Dunia inaonyesha umasikini bado uko juu kwani umepungua kidogo sana toka asilimia 34 mwaka 2007 mpaka asilimia 28 mwaka 2012, na umebadilika kwani masikini wengi wa vijijini wanahamia mijini. Hizi takwimu za serikali zikifanyiwa uchambuzi huru hali ya umasikini na inequality unaweza kuwa mbaya zaidi. Kwa ufupi, matunda yanaliwa na wachache walioko kwenye sekta zinazokua zaidi (utalii, biashara, madini, viwanda, etc.) wale walioko kwenye sekta ya kilimo cha jembe la mkono (75%) inayokua taratibu ukilinganisha na ukuaji wa jumla, wana njia ndefu ya kwenda, umaskini unakithiri!

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kupata majibu ya kina serikali imejipanga vipi kuondokana na utaratibu huu wa kuwa na bajeti kubwa kwenye makaratasi wakati kiuhalisia haina uwezo wa kuitekeleza bajeti hiyo?

Aidha, kuna mikakati gani wa kuhakikisha kuwa inawanusuru wawekezajiwa ndani na riba kubwa kutokana na serikali kuamua kukopa kwenye sekta za ndani za fedha? Ofisi ya Waziri Mkuu ina mikakati gani ya kukuza ajira na kuwezesha sekta binafsi kuweza kuzalisha?

8. MAMLAKA YA USTAWISHAJI MAKAO MAKUU-CDA

Mheshimiwa Spika,

CDA ni mamlaka ambayo ilianzishwa rasmi mwaka 1972 na hivi sasa ina umri wa miaka 43 katika utendaji kazi wake wa jukumu la kwanza lilikuwa ni kuhakikisha kuwa Mji wa DODOMA ardhi yake yote imepimwa.

Mheshimiwa Spika,

Kwa mujibu wa Randama Fungu 37 Uk. 126 inaonesha kuwa kwa mwaka wa fedha 2014/15 mamlaka kupitia Mradi wa Uboreshaji Miji(TSCP) ilitengewa jumla ya Tshs.206,744,000/- kwa ajili ya kujenga uwezo wa Taasisi. Kambi Rasmi ya Upinzani inajiuliza Taasisi yenye miaka 43 na ambayo inakusanya kodi za nyumba na viwanja kwa muda wote huo inapokeaje fedha za kujengewa uwezo?

Mheshimiwa Spika,

CDA kama mamlaka ya kuendeleza makao makuu imekuwa ni tatizo kubwa sana kwa wakazi wa Mji wa DODOMA, kwa zaidi ya miaka 42 ya uwepo wake, Mamlaka haijakamilisha jukumu lake la kwanza la kupima viwanja maeneo yote ya mji ili kufanya ujenzi ufuate utaratibu utakao wekwa.

Mheshimiwa Spika,

Kabla ya CDA kuanzishwa na baada ya kuanzishwa, wananchi wa Dodoma walikuwa wanaishi katika maeneo yao na wanaendelea kujenga na kuishi kwa sababu hakuna mipaka ya ardhi iliyowekwa na CDA. Lakini CDA wanapotaka kupima eneo fulani ambalo tayari lina makazi ya wananchi hutoa notice na kuwataka wakaazi wa eneo husika kubomoa nyumba zao wenyewe bila ya fidia.

Mheshimiwa Spika,

Inapotokea wananchi wanaposhindwa kubomoa nyumba hizo kutokana na kukosa mahali pa kwenda, CDA hubomoa na kuwadai wananchi hao gharama za kubomoa nyumba zao. Maeneo ambayo yamebomolewa nyumba zao na CDA ni pamoja na: Ndejengwa mwaka 2012 ambapo zilibomolewa nyumba 127, Eneo la Itega mwaka 2013, Msangalalee kata ya Makaru mwaka 2014 nyumba 35 n.k.

Kambi rasmi ya Upinzani Bungeni, inataka kujua ni lini uonevu huu kwa wananchi wa Dodoma utasitishwa na serikali hii ya CCM? Maana wimbo wa Makao makuu kuwa Dodoma unaonekana umekosa mchezaji na mamlaka hii haionekani ikiwa tayari kufanya jukumu lake la msingi la kuanzishwa kwake.

9. IDARA YA MPIGA CHAPA MKUU WA SERIKALI

Mheshimiwa Spika,

Idara hii ni idara muhimu sana kama ingetumika vyema na kama Serikali ingekuwa na nidhamu ya kutokuingilia utendaji wa Idara ambazo ziko chini yake. Kwani gharama kubwa zinazoingwa na taasisi na Idara za Serikali katika kuchapa nyaraka mbalimbali ni kubwa mno.

Mheshimiwa Spika, Ukiangalia Randama fungu 37 uk.3 kuhusu kupungua kwa maduhuli kuwa ni kutokana uchakavu wa mitambo ya uchapaji ya Idara ya Mpigachapa Mkuu wa Serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani inasema hii ni aibu kubwa kwa Serikali kwani ofisi ambayo ni tegemeo katika kuliingizia Taifa fedha inawezekanaje kushindwa kununua vitendea kazi wakati inazalisha fedha za kutosha?

Mheshimiwa Spika,

Kwa mwaka wa fedha 2014/15 Idara ilitengewa fedha za ndani Tshs.1,000,000,000/- kwa ajili ya Programu ya kuimarisha Idara hii, lakini kwa kuwa Serikali ya CCM haioni umuhimu wa Idara hii hadi hadi mwezi Machi, 2015 hakuna hata senti moja ambayo Idara imepokea kwa ajili ya program tajwa.

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka huu wa fedha Idara hii imepangiwa Jumla ya Tshs.500,000,000/- tu. Hoja ni kama mwaka jana ilipangiwa kupatiwa shilingi bilioni moja na sasa thamani ya shilingi imezidi kuporomoka imepangiwa kiasi pungufu ya nusu ya mwaka jana. Mitambo inanunuliwa nje ya nchi, Je fedha hizo si zitakuwa ni kwa ajili ya kufaulishwa kwenda kwenye mipango mingine ambayo si ya kuimarisha Idara hiyo?

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kama kweli ofisi hii ikiimarishwa ni dhahiri kusingekuwa na ulazima wowote kwa Serikali kuingia kwenye Kandarasi za uchapaji wa nyaraka mbalimbali za uchaguzi na nyingine nyingi. Kwani tunaamini katika ushindani wa Zabuni hizo Idara ingeshinda kwa kuwa kuna ruzuku ya Serikali katika uendeshwaji wake. Hili lingewezekana pale tu dhana nzima ya Utawala Bora itakapotekenezwa kwa vitendo na wananchi kuona kwamba utawala bora upo katika utendaji wa Serikali. Mabilioni ya fedha za Walipa kodi yangeokolewa na pia kusingekuwepo na ucheleweshaji wa kazi kwaajili ya watendaji waandamizi wa Serikali kudai kwanza 10% kabla ya kazi kutolewa, jambo linaloturudisha nyuma.

10. MAPENDEKEZO YETU YA NYUMA NA AHADI ZA SERIKALI

10.1 RERA (Real Estate Regulatory Authority)

Mheshimiwa Spika,

Katika hotuba yangu ya mwaka wa fedha 2011/2012 niliitaka serikali kuanzisha chombo kitakachoweka uratibu na usimamizi wa sekta ya majengo makubwa ya biashara inayokuwa kwa kasi kubwa.

Mamlaka hii siyo tu itasimamia haki za wapangaji, bali hata mapato ya Serikali na ubora wa majengo haya na huduma zake. Nilipendekeza mamlaka hii ya udhibiti iitwe "Real Estate Regulatory Authority." Tunarudia tena kusisitiza ushauri wetu huu kwani Serikali inapoteza mapato bila sababu ya msingi kwa jeuri na kiburi cha kutokubali ushauri uliotoka upinzani.

10.2 Uundwaji wa Tume Huru za Kimahakama

Mheshimiwa Spika,

Kumbukumbu za taarifa rasmi za Bunge zinaonyesha kwamba katika hotuba yangu ya mwaka 2011/2012 tuliishauri Serikali kuhusu kuunda tume ya kijaji ya uchunguzi wa vifo vya raia. Mheshimiwa Waziri Mkuu pamoja na Mwanasheria Mkuu wa Serikali walikubali na wakaahidi

kutekeleza hilo, lakini toka mwaka huo hadi sasa hakuna chochote kilichotekelezwa na Serikali hii ya CCM.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kwamba Serikali haina dhamira yeyote ya kulitafutia ufumbuzi wa kudumu suala hili ambalo wananchi wamekuwa wakililalamikia kuhusu jamaa zao kuuawa na vyombo vya dola. Ni ukweli uliowazi kwamba tangu kipindi hicho vimeripotiwa vifo kadhaa, majina ya watu waliouawa yanapatikana katika taarifa ya haki za binadamu ya mwaka 2013, uk. 22.

3.3 UNUNUZI WA SAMANI ZILIZOTENGENEZWA NCHINI

Mheshimiwa Spika,

Kwa muda mrefu sasa kumekuwa na msisitizo kuhusu ofisi na taasisi za serikali kununua samani zinazotengenezwa nchini. Ni dhahiri kuwa nchi zilizoendelea hazikufanikiwa kupiga hatua bila kushirikiana na wafanyabiashara wa ndani hivyo samani za ndani zikinunuliwa kwa wingi pato la taifa litaongezeka kwani lita – stimulate sekta nyingine za uchumi ikiwemo ajira. Serikali lazima sasa ieleze ni wizara, taasisi na ofisi zake ngapi zimeanza kutekeleza tamko la Serikali la kuanza kutumia samani zilizozalishwa na viwanda vya ndani ya nchi , pamoja na ahadi za Waziri Mkuu hapa Bungeni?

3.4 Gharama kubwa za uendeshaji wa Serikali

Mheshimiwa Spika,

Kama Serikali ingekuwa inajali gharama basi ingekuwa inafanyia kazi mapendekezo ya Kambi ya Upinzani tangu mwaka 2011 ambapo tuliishauri kupunguza matumizi ya kawaida na kuongeza fedha katika miradi ya Maendeleo.

Aidha, Serikali ingeacha kuendelea kugawa mikoa na Wilaya kwani kwa kufanya hivyo ni kuongeza gharama za uendeshaji wa Serikali. Ni jambo la ajabu kabisa kwamba kwa jinsi Serikali hii isivyojali gharama za uendeshaji wa Serikali, hata Kata ya Mbagala sasa inapendekezwa kuwa Wilaya Mpya!!!

Ofisi ya Waziri Mkuu imeshindwa kumshauri Rais juu ya ugawaji wa Mikoa na Wilaya, matokeo yake kila kukicha tunajenga Makao Makuu ya Wilaya na Mikoa wakati fedha hizo tungeweza kuzielekeza kwenye miradi ya Maendeleo na huduma za jamii kama vile shule, hospitali, hata Tume ya Uchaguzi imelalamikia jambo hili kuwa linawavuruga sana katika kuweza kupanga mipango yake kama kuweka mipaka ya majimbo na Kata kwa mujibu wa sheria.

3.5 Sherehe za Kitaifa

Mheshimiwa Spika, maadhimisho hayo yote hufanyika kuanzia ngazi ya Taifa hadi ngazi ya Wilaya kwa kufanya sherehe mbalimbali zinazohusisha viongozi wa kiserikali, na hivyo ni dhahiri matumizi ya kodi za wananchi hutumika. Kambi ya Upinzani inasema kuwa matukio hayo ya kihistoria ni muhimu yaeleweke kwa vizazi vyetu vya sasa na vijavyo.

Mheshimiwa Spika, katika kufikia azma hiyo **si lazima** tutumie fedha nyingi za walipa kodi wakati Serikali inashindwa kutimiza wajibu wake muhimu zaidi wa kutoa huduma za msingi kwa wananchi wake, kama vile huduma ya maji safi na salama, elimu bora kuanzia ngazi ya msingi hadi elimu ya juu, kupeleka nishati kwenye maeneo ya uzalishaji na kwa Watanzania waishio vijijini n.k.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inaitaka Serikali badala ya kufanya maadhimisho ya Sherehe hizo zote tuchague ni sherehe zipi zinatoa tija kwa Watanzania na zipi hazileti tija na maadhimisho yake yaweke kwenye kumbukumbu za kihistoria.

Hoja yetu hiyo imeungwa mkono katika taarifa ya Utekelezaji wa Majukumu pamoja na Bajeti ya Matumizi ya kawaida na Mpango wa maendeleo ya Mwaka 2013/14, 2014/15 na Makadirio ya mwaka 2015/16 ya Mkoa wa RUKWA fungu 89 uk. 15.

Nanukuu **“Kuongezeka kwa vikao, mikutano na makongamano yanayoitishwa na ngazi za Kitaiifa kwa maagizo ya kugharamiwa na Mikoa na Halmashauri, ambayo hayapo katika bajeti za mikoa na Halmashauri, katika mazingira ambapo Mikoa na Halmashauri haina fedha za kutolea hata huduma za msingi kwa wananchi”** Hiki ni kikwazo kikubwa kwa maendeleo ya Taifa.

10.6 Pension kwa Wazee

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani wakati tunawasilisha hotuba yetu mwaka 2011/2012 tulisema yafuatayo, nanukuu: **“Mheshimiwa Spika, Kwa kuwa dhana ya hifadhi ya jamii ni pana sana, Kambi ya upinzani tunaitaka serikali kuzingatia pendekezo letu kuweka mfumo utakaowafanya wazee wote kupata pensheni (Universal pension) kila mwezi ili kuwapunguzia wazee wetu hasa waishio vijijini gharama kubwa za maisha”**. Mwisho wa kunukuu.

Mheshimiwa Spika,

Kambi ya Upinzani inasisitiza kuwa pensheni hii ni muhimu kwa kuwa itasaidia kuongeza kipato kwa wanaoishi vijijini ambako umasikini wa kipato umejikita na kupunguza umasikini kwa kiwango cha takriban asilimia 57.9 kwa wazee walio na umri zaidi ya miaka 65.

11 SERIKALI KUPUUA NA KULIDANGANYA BUNGE

Mheshimiwa Spika,

Taifa hili limekuwa mhanga wa mara kwa mara wa uzembe au kudanganywa na hata kupuuzwa kwa maazimio ya Bunge, ambalo kikatiba, ndilo lenye wajibu wa kuisimamia Serikali. Kupuuzwa huku kwa Bunge, kunadhaliisha uwepo wa taasisi hii nyeti ya Taifa, kunaondoa uwajibikaji wa Viongozi na watumishi wa Serikali na hatimaye kunalisababishia Taifa hasara kubwa siyo tu kiuchumi katika maeneo yanayohusu musuala ya kiuchumi, bali pia katika upatikanaji haki katika Taifa.

Mheshimiwa Spika,

Wakati Dunia inajua vilivyo kwamba Bunge lilifanya kazi yake katika kuisimamia serikali, juu ya kashfa ya Operesheni Tokomeza na mwishowe kuishia kwa mawaziri wanne kuachia madaraka kwa kuwajibika kisiasa, leo serikali inarudi kwa mlango wa nyuma na kudai eti hakukuwa na tatizo.

Aidha, Serikali imeendelea kufanya mkakati wa makusudi wa kuficha uovu na uzembe kwa kusafisha viongozi katika masuala yote yanayohusu umma hususan pale viongozi wa serikali na familia zao wanapokuwa ni wahusika wakuu katika kashfa husika. Kwa mfano, Serikali imeshindwa hadi leo kuweka hadharani ripoti ya Tume iliyoungwa na Rais ya majaji watatu; Jaji Hamisi Msumi (Balozi) akiwa mwenyekiti; Jaji Stephen Ernest na Jaji Vincent Kitubio ikiwa imekabidhi ripoti yake serikalini na badala yake kutangazwa na Katibu Mkuu Kiongozi, Balozi Ombeni Sefue.

Kwa mfano, Balozi Sefue anasema mawaziri wote wanne waliojiuzulu mwaka 2013 kwa sakata la Operesheni Tokomeza hawana hatia. Yaani serikali inataka hata kusema kwamba hata kule viongozi hao kuchukua wajibu wa kisiasa kuwajibika ni kinyume cha utawala bora.

Wakati ikisema hivyo, serikali hii ya CCM inakubali kwamba kuna watu waliuawa kwa makosa, idadi ya ilikuwa inaonyesha ni watu 15 ingawa Tume inathibitisha vifo tisa; Tume inakiri kwamba kuna watu walidhalilishwa; kuna watu waliharibiwa nyuma na mali zao kama mifugo kupigwa risasi na kila aina ya uonevu. Serikali imekubali kulipa fidia kwa wote waliokumbwa na madhila haya. Katika mazingira haya uwajibikaji wa kisiasa unakuwaje kosa? Serikali inasafisha vipi waliowajibika kisiasa?

Mheshimiwa Spika,

Kwa nini hatujifunzi kwa Mzee wetu, Rais Mstaafu Ali Hassan Mwinyi, alipowajibika miaka ya sabini kwa sababu ya madhila waliotendewa wananchi na askari ingawa yeye mwenyewe hakushiriki. Serikali hii kwa nini inaogopa na kukwepa uwajibikaji? Kama serikali hii inaamini katika uwajibikaji na uwazi iweke hadharani ripoiti ya Majaji watatu kuhusu kashfa ya Operesheni Tokomeza ili wananchi waisome na kujiridhisha vinginevyo serikali hii inaendeleza tabia ile ile ya kukwepa kuwajibishwa na Bunge kama ilivyokuwa kwenye maazimio ya Operesheni Tokomeza.

Mheshimiwa Spika,

Juhudi za serikali za kutaka kusafisha na kufunika kashfa zake pia kumethibitika wiki iliyopita tu baada ya Katibu Mkuu Kiongozi tena kujaribu kuwasafisha wahusika wa sakata la Tegeta Escrow. Watanzania wanajua na dunia inajua kwamba kama kuna wizi wa mchana kweupe umefanyiwa nchi hii ni kashfa ya Tegeta Escrow, watumishi wa umma wamehongwa mamilioni ya fedha, majina yametajwa; aliyekuwa Katibu Mkuu Nishati na Madini, Eliackim Maswi na Waziri wake, Profesa Sospeter Muhongo, walionyesha ni kwa jinsi gani walishindwa kuisaidia serikali na nchi isiibiwe kwenye kashfa hii, lakini pamoja na maazimio ya Bunge kuwataja kwa ushahidi jinsi walivyoshindwa kutekeleza majukumu yao, serikali imekuwa hailali eti ikitafuta njia ya kuwasafisha.

Hii ni serikali pekee duniani inayokasirika Bunge likifanya kazi yake sawa sawa ya kuisimamia ndiyo maana mara nyingi imegeuka na kutafuta njia ya kufunika madudu ambayo siyo tu yameiaibisha sana, bali yamegharimu kodi nyingi za wananchi.

Serikali inajua kwamba utekelezaji wa bajeti ya serikali inayomalizika ya mwaka 2014/15 umekwamishwa sana na kashfa ya Tegeta Escrow baada ya nchi wafadhili kuzuia kutoa fedha za kuchangia fungu la maendeleo kutokana na tabia ya serikali kufunika kombe mwanaharamu apite kwenye kashfa hii. Tunataka serikali iseme kwamba inapolinda na kubeba wahusika wa kashfa hizi wanataka kuwasaidia wananchi au viongozi wameamua kujiunga dhidi ya wananchi wao?

Serikali inajua kuwa kashfa ya Escrow ina mizizi katika kashfa ya IPTL iliyoanza mwaka 1994 ndani ya Wizara ya Nishati na Madini Rais Jakaya Kikwete akiwa waziri, ikaidhinishwa mwaka 1995 Rais Jakaya Kikwete akiwa Waziri wa Fedha na sasa inafumuka katika sakata hili la Escrow na kuiparaganyisha serikali Rais Kikwete akiwa madarakani. Ni kwa nini mambo haya yanatokea na serikali inaendelea kuyabeba na kusafisha uoza huu? Ni kwa faida ya nani?

Mheshimiwa Spika,

Kamati Teule ya Bunge iliyoongozwa na Mhe. Christopher Ole Sendeka ilitoa mapendekezo muhimu na mazuri wa namna ya kukabiliana na kutatua migogoro yo muda mrefu ya Wakulima na Wafugaji. Hadi sasa Serikali haijajeleza kinagaubaga imejipanga vipi kutekeleza maazimio haya ya Bunge, lakini tunashuhudia wakulima na wafugaji wakiendelea kupambana na kuharibiana mali na hata kuuana.

Mheshimiwa Spika,

Katika mlolongo huu wa kushindwa kusimamia nchi, kuendekeza makundi na vita vya kisiasa ndani ya CCM na serikali yake kwa gharama ya Taifa, taifa hili sasa linadaiwa Sh. bilioni 120 baada ya kushindwa kwenye kesi ya Dowans/Richmond katika Mahakama ya Kimataifa ya Usuluhishi (ICC) huko Paris. Serikali haijataka kuliweka jambo hili wazi na ni dhahiri kuna siri kubwa inayosababisha jambo hili kuwa la usiri mkubwa. Huko mbele ya safari jambo hili litaligharimu Taifa mabilioni haya ya fedha ambayo yangeweza kuepukika kama ukweli, uwazi na haki vingetawala mchakato mzima wa kashfa ya Richmond. Serikali isimame sasa na ilieleze Taifa ni nani anasema kweli, ni nani alilidanganya Bunge na ni nani analindwa na serikali katika kashfa hii?

Mheshimiwa Spika,

Mapambano ya mitandao ndani ya serikali ya CCM na minyukano ya kupigania maslahi na ulaji ndani ya mikataba mbalimbali ya miradi ya umma ikiongozwa na walio karibu na Watawala na familia zao imeota mizizi katika serikali hii.

Mheshimiwa Spika,

Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni ingependa kujua kwamba serikali hii ya CCM ambayo imefikia mwisho wake ni kwa nini inawaachia Watanzania madeni makubwa hivi? Je, kashfa hizo zote za serikali kushindwa kuwajibika, kutafuta visingizio vya kufunika madhambi yake, ndiyo maisha bora kwa kila Mtanzania ambayo wananchi waliahidiwa miaka 10 iliyopita? Nini kauli ya serikali juu ya tabia hii ya kuwabebecha wananchi mizigo ya madeni huku serikali hiyo hiyo ikijitahidi kwa nguvu zake zote kuwasafisha viongozi walioitumbukiza nchi kwenye madhila haya?

Ni jambo la kumshukuru Mungu kuwa sasa hatimaye utawala wa CCM unakaribia ukingoni na ni rai yangu kwa Watanzania wote waonyeshe hasira yao ya kuibiwa, kudhalilishwa na hata kufanywa mafukara kwa kikinyima chama hiki cha zamani kilichogawana rasilimali za Taifa hili kwa misingi ya kifisadi kwa muda mrefu.

TUKUBALIANE KWA PAMOJA KUWA NI KWA MASLAHI YA TAIFA LETU NA VIZAZI VIJAVYO KUIONDOA CCM MADARAKANI SASA KWANI KASI YA UKWAPUAJI INAZIDI KUSHIKA KASI.

Mheshimiwa Spika,

Baada ya kusema hayo kwa niaba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni naomba kuwasilisha.

.....
Freeman Aikaeli Mbowe (MB)
KIONGOZI WA UPINZANI BUNGENI (KUB)
12 Mei, 2015

SPIKA: Huo utaratibu haupo. Kwa nini ndugu zangu mnapenda tupinge vitu dakika za mwisho? Tumefanya kazi siku zote!

MJUMBE FULANI: Amalizie.

SPIKA: Tunasema amalizie kuhusu nini? Muda wake umeisha sasa ninawaita watakaoanza kuchangia. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, katika mjadala wetu katika kipindi hiki, watakaoongea ni wale waliojaza fomu na kupeleka kwa Katibu wa Bunge na wameonyesha katika mlolongo wa Wizara zote nani anawekwa *priority* namba moja, mbili, tatu, nne mpaka tano. Kwa hiyo, hao ndiyo watakuwa wanapewa nafasi, siyo mtu yeyote atasimama na kuandika ki-note hapana. Orodha ninayo hapa na kama hamjafanya hivyo mfanye hivyo mpaka kesho.

Sasa tunaanza kuchangia na mchangiaji wetu wa kwanza ni Mheshimiwa Dkt. Shekifu, atafuatiwa na Mheshimiwa Nyambari, kama inafuata CHADEMA Mheshimiwa Tundu Lissu yumo katika orodha. Tunaanza na Shekifu, Mheshimiwa Nyambari na Tundu Lissu ukitaka, maana uko katika orodha ya kuchangia lakini kugawa muda hakuna, soma Kanuni inakwambia hata ukichangia huwezi kumwambia mtu yeyote tu achange atakuwa kwenye orodha hapa.

MHE. DKT. HENRY D. SHEKIFU: Mheshimiwa Spika, ninakushukuru kwa kunipa nafasi ya kwanza kuchangia katika mjadala huu muhimu sana wa Ofisi ya Waziri Mkuu. Namshukuru Mungu, kwa kupata nafasi hii kumaliza dimba la Bunge la Kumi na mimi kuchangia wa kwanza.

Hiki ni kikao chetu cha mwisho cha Bajeti, kwa hiyo, nitajielekeza zaidi katika yale ambayo kwa Serikali ijayo au kwa wenzetu watakorudi na mimi ninaamini nikiwemo, kuhakikisha kwamba yale ambayo tumeacha hayajakamilika basi yakamilike. Nimpongeze Waziri Mkuu, amefanya kazi nzuri, ameweza kuhakikisha matakwa yote ambayo alipaswa kufanya kama Waziri Mkuu kwa miaka saba na nusu ameyaweza na ameteteleza. tunashukuru sana. *(Makofi)*

Tuwashukuru pia Mawaziri wote walioko katika Ofisi ya Waziri Mkuu; Waziri wa TAMISEMI Waziri wa Nchi (Sera, Uratibu na Bunge) na Waziri wa Uwekezaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nichukue nafasi hii pia kueleza kwamba, katika utaratibu wa kawaida hii ni kama elimu, katika siasa za Upinzani ni wajibu wa Mpinzani kupinga lolote, maana ndiyo kazi. Hata mimi ningekuwa kule ningepinga maana nisipopinga nitafukuzwa. Huu ni ukweli, lakini niwahakikishie, yale mazuri ambayo yanazungumzwa na Upinzani ni wajibu wa Serikali kuyachukua. Ni ukweli kwamba, hata kama watatumia barabara uliyojenga wewe watasema haifai lakini umeijenga wewe. Umeme unawaka katika nyumba zao lakini wanasema hatuna wakati wewe umepeleka umeme! Sasa hili ni jambo la kawaida. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa sababu ya muda, nijielekeze kwenye Bajeti. Kwanza, niipongeze Kamati ya Kudumu ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (TAMISEMI), wametoa taarifa nzuri na Mwenyekiti amesisitiza mambo muhimu na mimi kama Mbunge ninayapokea kama ushauri muhimu kwa Serikali yetu.

Pengine kwa kusaidia, nianze na yale ambayo ninayaona ni muhimu kwa Jimbo langu.

Mheshimiwa Spika, hiki ni kikao cha Bajeti, mimi ninaiomba sana Serikali, ninatoka maeneo ambayo sisi tunaishi kwa ajili ya kilimo cha matunda na mboga mboga. Katika Bajeti

hii na ninajua Waziri wa Kilimo atakuja kusema, sijaona msisitizo wa kutosha kuwasaidia wakulima wa mboga mboga na matunda. Leo asubuhi liliulizwa swali hapa kuhusu usindikaji wa matunda, ni ukweli kwamba, Sera hii ya usindikaji wa matunda hasa kupitia viwanda vidogo vidogo, imeshindwa kwa asilimia mia moja. Sasa ni muhimu kuweka mkakati wa kutosha ili wakulima wanaotegemea mboga na matunda kama Wilaya ya Lushoto na maeneo mengine, basi wanufaike na Bajeti za Serikali. Vijana wa Vikundi vya Kilimo wapewe misaada, mikopo na pembejeo waweze kufanya kazi nzuri kama wengine wanavyojikomboia kiuchumi. Mimi ninashauri katika hili, Bajeti ijayo waangaliwe sana wakulima wa matunda na mboga mboga.

Mengine ambayo ningependa kusisitiza, kodi za kero ziondolewe. Mwaka 2004 tulifuta kodi za kero. Mwananchi anakuja sokoni amebeba kapu lake la nyanya, wewe unaanza kumtoa kodi huyu hata kuuza hajauza na hata akiuza thamani ya mzigo wake labda ni shilingi 10,000 halafu unakwenda kum-charge! Hii haimsaidii mwananchi wa kawaida kumtoa kwenye umaskini. Kwa hiyo, kodi zile zote ambazo ni za kero, mimi ninashauri Bajeti ijayo ziondolewe. Ninajua msimamo wa Serikali upo, mzuri tu, lakini watekelezaji, pamoja na matatizo yote ya uwezo mdogo wa kukusanya na vyanzo vichache vya fedha, niwaombe Wakurugenzi waliangalie hili. Tusiwaudhi wananchi, tujitahidi kuwajenga katika kupambana na umaskini na tuwawezeshe.

Sasa linaloungana na hili ni lile la Serikali Kuu kuachia vyanzo vingine kwa Serikali za Mitaa. Vyanzo vyote vya mapato kwa kweli vinasimamiwa na Serikali Kuu. Sasa mimi ninaomba vyanzo vingine viendeleo kurudishwa kwenye Halmashauri ili Halmashauri ziweze kujitegemea. Kwa sasa Halmashauri hazina njia nyingine zozote za kupata mapato, kwa sababu mapato yote yanakusanywa na Serikali Kuu na hata ile fidia ambayo inapaswa kufanywa na Serikali Kuu kwa vile vyanzo ambavyo vilifutwa mwaka 2004, navyo vyote vimeondolewa au ile fidia haiendi ya kutosha. Ndiyo maana hata ukiangalia ile *capital grant* kwenye shule za msingi ni kidogo sana, ukilinganisha na miaka kumi au mitano iliyopita. Ninashauri sana katika hili, Serikali iangalie suala la kodi.

Kwa upande mwingine ni kweli Halmashauri zinapumulia mashine. Alisema ndugu yetu Kigwangalla, ni ukweli kwamba Halmashauri zinategemea Bajeti ya Serikali Kuu na kwa sababu Bajeti ya Serikali Kuu haikupelekwa na kwa taarifa ambazo ni za msingi kwamba tulitegemea sana wafadhili, wafadhili wale hawakutuletea fedha na wao wanatafuta sababu siku zote, kwa bahati mbaya Bajeti kubwa ya Maendeleo haikwenda kule. Kwa hiyo, Halmashauri hazikuweza kutekeleza kama ilivyotakiwa.

Mimi niipongeze Serikali, hasa kwa maamuzi kwamba, bajeti ya mwaka huu tutajitegemea kwa asilimia 100. Hii ndiyo nia ya Serikali kwamba, asilimia kubwa ichangiwe na fedha za ndani isichangiwe na fedha za nje. Mimi nina uhakika kwa hii bajeti tuliyofanya mwaka huu tutaonyesha mfano na ni ukweli kwamba, tutakapoweza kujitegemea ndiyo pale tu tutaweza kusifu kwamba, tumeweza kuiendesha nchi. Kwa hiyo, mimi ninaamini maamuzi yale ni sahihi na nihakikishe kwamba, Serikali ya Chama cha Mapinduzi ikirudi na itarudi, itafanya kazi nzuri. Nina uhakika huo. Tunachojali ni amani, heshima na mshikamano na nina uhakika tutarudi. (Makofi)

Lingine ambalo nataka nilizungumzie, limezungumzwa vizuri na Upinzani. Mwaka huu ni mwaka wa uchaguzi, mimi ninaamini kabisa kuwa tutakwenda vizuri, Kura ya Maoni itapigwa. Kwa mawazo yangu mimi, hata kama tutatangulia na uchaguzi ni bora zaidi tunaweza kupiga Kura ya Maoni baadaye, lakini niseme tu kwamba, nia ni ileile kupata Katiba mpya. Niseme tu kwamba, nia ni ile ile kupata Katiba Mpya na ninaamini kabisa Katiba ile itapita. Kwa hiyo, kwa

wananchi na kwa Hotuba ya Waziri Mkuu, mimi ninaamini nia iko palepale na tutahakikisha Katiba ile itapita kama ilivyopendekezwa. *(Makofi)*

La mwisho, limezungumziwa suala la mgawanyo sawia wa mapato. Ninaomba sana, ni ukweli kwamba kuna upungufu wa hapa na pale, kuna maeneo mengine hayakupata fedha na maeneo mengine yameonekana kuwa na fedha za ziada; siyo ziada kwamba amepolekewa nyingi, lakini kwa nia ile ile ya kuweka uwiano, basi ni vizuri Serikali ikazingatia, fedha zigawanywe kama Bajeti ilivyotaka, kama ni asilimia 50 basi kote wapate kwa lengo lile lile moja, isionekane kuna upendeleo.

Mheshimiwa Waziri Mkuu wasimamie ili kila Wizara, kila Halmashauri, kila Mkoa au kila Wilaya, kwa Bajeti iliyopangwa wapate asilimia zinazofanana. Hivi ndiyo tutajenga haki kwa bajeti yetu na tutapenda sana kuwa na haki katika utekelezaji wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, mimi niseme na nirudie kwamba, suala la kuanza kujitegemea na kuwa na Bajeti yetu ya ndani wenyewe, hili ni lengo jema na liendeleo. Nisisitize tu ...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MHE. DKT. HENRY D. SHEKIFU: Ahsante sana, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Sasa ninamwita Mheshimiwa Nyangwine, atafuatiwa na Mheshimiwa Tundu Lissu na Mheshimiwa Bura!

MHE. NYAMBARI C. M. NYANGWINE: Mheshimiwa Spika, ninakushukuru kwa kunipatia nafasi na mimi niweze kutoa mchango wangu wa mawazo katika hoja hii.

Mheshimiwa Spika, nianze kwa kusema kwamba, nakipongeza Chama cha Mapinduzi, katika muda wote wa miaka mitano ambao tumekaa hapa Bungeni, kimefanya mambo makubwa sana katika nchi hii. Mwenye macho haambiwi tazama, akiambiwa atazame hata asipotaka kutazama tutamlazimisha atatazama tu. *(Makofi)*

Kwa hili, nitumie nafasi hii kukiombea Chama cha Mapinduzi Kura za Ndiyo katika uchaguzi unaokuja katika ngazi zote. Ninaamini kwamba, Watanzania wana akili na wanaelewa na watafanya uamuzi sahihi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nianze moja kwa moja kwa kutamka kwamba, ninaunga mkono hoja kwa asilimia 100, lakini kuna baadhi ya masuala ambayo tukiyarekebisha, yatasaidia sana katika kuendeleza maisha ya Watanzania.

Mheshimiwa Spika, nianze na suala la TASAF, ambalo ninajua kabisa kwamba, TASAF imesaidia sana na itasaidia sana kupunguza umaskini katika kaya maskini. Mimi ninaiomba Serikali na Watanzania, watumie Mpango huu wa TASAF III kuhakikisha wanajikwamua na suala la umaskini, kwa sababu ni suala ambalo linagusa kipato cha Watanzania hasa wa ngazi ya chini.

Suala la kumwezesha Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali ni muhimu sana, hata katika Kamati yetu sisi tulisisitiza sana na leo tunaendelea kulisitiza. Bahati nzuri ninaona hata Kamati zote zimezungumzia sana suala la Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kuwezesha ili angalau mitambo wanayotumia kuchapisha nyaraka mbalimbali za Serikali badala ya kuchapishiwa

mitaani au sehemu nyingine, basi tutunze siri za Serikali na siri zingine. Hii itawezekana kama tutamuwezesha Mpiaga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kumnunulia mashine ambazo zinakidhi haja na ambazo zinaendana na sayansi na teknolojia katika Dunia hii ya sasa.

Mheshimiwa Spika, niongelee suala la elimu. Elimu ni nyenzo muhimu sana ya kuwafanya watu kuweza kukaa na kufikiri hasa fikra sahihi. Ninaamini kabisa kwamba, elimu yetu ya Tanzania bado tunajikongoja kuiokoa au kuinusuru. Tumejitahidi sana kujenga Shule za Kata. Kwanza, naipongeza Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa kuliona hili. Shule zetu za Kata zimesaidia sana kuwaondoa Watanzania katika umaskini na ujinga wa kutokujua kusoma na kuandika. Zamani ilikuwa ni aibu na wanafunzi kufaulu kwenda sekondari ilikuwa ni kazi kubwa sana, lakini sasa hivi wanafaulu wengi sana. Kitendo cha wanafunzi kufaulu na kujiunga na elimu ya sekondari ni mafanikio makubwa sana katika kuendeleza jamii hasa kuikoa katika lindi la umaskini. Kwa hiyo, sasa hivi tujitahidi sana kuboresha elimu na hasa walimu wa masomo ya sayansi wapatikane ili kuweza kusaidia kuwafanya Watanzania waweze kufikiri fikra sahihi za kujenga na kuitumikia nchi yetu. (Makofi)

Suala la uwekezaji limejadiliwa sana. Mimi ninarudia kusema kwamba, Watanzania wakiwezesha wakauthamini uwekezaji wa ndani, badala ya kutegemea wawekezaji kutoka nje ambao wengi kila siku huwa ninasema baadhi yao ni matapeli; mimi ninaamini kwamba, Tanzania itaweza kujikomboa kutokana na lindi la umaskini endapo tutawawezesha wawekezaji wa ndani.

Wawekezaji wa ndani wapatiwe unafuu wa kodi kuliko kuwaachia wawekezaji wa nje ambao wengi wao ni matapeli. Hili kila siku ninalisema, kwa mfano, katika Wilaya yangu ya Tarime, tuna Mgodji wa North Mara. Mgodji huu umeleta kero nyingi sana katika Wilaya yetu ya Tarime. Pamoja na kwamba, kuna baadhi ya sehemu ambapo tukiwabana sana wanatekeleza, lakini usipowabana sana wanakuwa ni wababaishaji, matapeli na wezi. Mimi ninasema kwamba, hili jambo lazima tulirekebishe na kwa bidii na nguvu zote Watanzania tulikemee.

Mwekezaji wa North Mara ameshindwa kuwalipa Wananchi wa Tarime maeneo ambayo amechukua na anachimba dhahabu. Wananchi wa Tarime wanaishi katika lindi la umaskini. Wanalalia dhahabu, wanakalia dhahabu, wanatembea juu ya dhahabu, lakini umaskini umewakithiri sana na wameshindwa kunusurika kutokana nao kwa sababu ya kunyonywa na mikataba isiyoelweka. Mimi nasema kabisa kwamba, nitumie nafasi hii kumwomba Waziri Mkuu, amwangelie yule mwekezaji alipe fidia katika maeneo ambayo ameyachukua kutoka kwa Wananchi wa Wilaya ya Tarime kule Nyamongo.

Mwekezaji anatumia lugha mbaya, anawaita wale watu waliojenga karibu na ule mgodi kwamba ni tegesha. Mimi huwa nauliza kila siku aliyetegesha ni nani; ni mwekezaji au Wananchi wa Tarime?

Naomba kabla hatujachukua hatua yoyote ile, nimwombe Waziri Mkuu atumie nafasi hii kuhakikisha Wananchi wa Tarime hasa wale wa Nyamongo, wanalipwa fidia ili kuweza kujiimarisha wanufaike na ardhi waliyonayo.

Mheshimiwa Spika, naomba niongelee suala la maji katika Wilaya ya Tarime. Kila siku imekuwa ni wimbo, nikisimama hapa napiga kelele kwamba, suala la maji katika Wilaya ya Tarime ni muhimu sana ili Wananchi wa Tarime waweze kunufaika na maji. Katika nchi jirani, maji yanamwagika tangu asubuhi mpaka jioni, lakini ukiangalia Wananchi wangu wa Tarime inakuwa ni kero sana. Pamoja na kwamba, juhudi zinafanyika, nimpongeze Waziri wa Maji,

amejitahidi kidogo, lakini juhudi bado zinahitajika kwa kiasi kikubwa sana ili kumaliza tatizo la maji katika Wilaya ya Tarime.

Mheshimiwa Spika, nitumie nafasi hii kukipongeza Chama cha Mapinduzi, kwa kuipatia Wilaya ya Tarime umeme zaidi ya vijiji 60; ni mafanikio makubwa sana. Ninaamini kwa kushirikiana na Serikali iliyopo madarakani, bado katika uchaguzi ujao Chama cha Mapinduzi kitaendelea kupeta na kitafanya maendeleo makubwa katika Jimbo langu la Tarime. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, niongelee suala la rushwa. Rushwa imekithiri sana hasa katika Halmashauri zetu. Miradi mingi ya Maendeleo inashindwa kufanyika kwa sababu ya rushwa hasa 20 percent na Sheria ya Manunuzi ya Mwaka 2004.

Mheshimiwa Spika, ninaomba tuangalie utaratibu wa kuwabana wale wala rushwa. Tulipendekeza kwenye Kamati katika mkutano uliopita kwamba, wale wanaokula rushwa wote wachunguzwe na wakishachunguzwa ikiwezekana wakamatwe. Wakishakamatwa basi wahukumwiwe, wakishahukumwiwa wengine wafilisiwe na ikishindikana tutunge sheria hata ya kuwanyonga. Hii itaweza kusaidia sana kupunguza suala la rushwa na tufanye kwa vitendo.

Mheshimiwa Spika, hili tutashauri kabisa kwamba, rushwa inaondoa haki, rushwa inaleta umaskini kwa watu wa tabaka la chini. Ni muhimu sana hili jambo tulizingatie ili kuifanya Jamii yetu ya Tanzania iishi kwa hali ya haki na usalama.

Mheshimiwa Spika, nipongeze vilevile Chama cha Mapinduzi kwa kudumisha amani, umoja na mshikamano katika nchi yetu. Vilevile tunapoenda katika uchaguzi, suala la amani liwe la msingi mkubwa sana ili mambo mengine yote yatapita lakini Tanzania ibaki kuwa moja; ni jambo la msingi na kujivunia ambalo litawafanya Watanzania waweze kuishi salama.

Mheshimiwa Spika, naomba kuunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Sasa namwita Mheshimiwa Tundu Lissu, atafuatiwa na Mheshimiwa Felister Bura, atafuatiwa na Mheshimiwa Maryam Msabaha halafu Mheshimiwa Augustino Maselle.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, nashukuru. Naomba nianze kwa kunukuu kauli ya Mwenyekiti wa Kamati ya Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa, Mheshimiwa Dkt. Hamisi Kigwangalla, katika taarifa yake mbele ya Bunge lako Tukufu, muda mchache uliopita, alisema kwamba, huu ni mwaka wa mabadiliko, kuna kizazi kipya kinakuja na majibu ya masuala mbalimbali ambayo yanalititiza Taifa letu.

Naomba niongezee maneno ya Dkt. Kigwangalla kwa kusema kwamba, kizazi kipya kinachokuja kitakuja na utawala mpya na uongozi mpya na vyama vipya vya UKAWA, hakiwezi kikaja na chama cha zamani, cha watu walewale, mambo yaleyale, ya miaka yote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa huu ni mwaka wa uchaguzi na huu ni mkutano wa mwisho wa Bunge lako la Kumi, naomba na mimi nizungumze habari ya uchaguzi. Katiba yetu imeweka wazi kwamba, muda wa Raisi kutumikia nchi ni vipindi viwili vya miaka mitano mitano, haiwezekani kuongeza dakika moja zaidi. Katiba yetu vilevile imeweka wazi kwamba, maisha ya Bunge ni miezi sitini au miaka mitano kutokea tarehe ya Uchaguzi Mkuu uliopita. Maana yake vilevile ni kwamba, maisha ya Bunge hili Tukufu hayawezi yakaongezwa kwa zaidi ya dakika tano zaidi.

La tatu, toka tulipofanya Uchaguzi Mkuu uliotuletea Serikali ya madaraka ya ndani mwezi Juni, 1960, hatujawahi kuacha kufanya chaguzi kila baada ya miaka mitano. Huu utakuwa ni mwaka wa 55 tunafanya Uchaguzi Mkuu kila baada ya miaka mitano.

Haiwezekani, katika historia yetu hii haijawahi kutokea tukaahirisha Uchaguzi Mkuu kwa sababu yoyote ile. Katiba yetu inasema, namna pekee ambayo nchi inaweza isifanye uchaguzi imeelezwa katika Ibara ya 42(4), endapo Jamhuri ya Muungano inapigana vita. Namna pekee ya kuahirisha uchaguzi ni kama tuko vitani. Hatuko vitani leo. Kwa maana hiyo, hakuna namna yoyote halali Kikatiba ya kuahirisha Uchaguzi Mkuu mwaka huu.

Mheshimiwa Spika, sasa Serikali hii ya CCM, Serikali hii iliyochokea hii, itueleze, itupe jibu, kwa nini mpaka sasa hivi imebaki miezi mitano ifike tarehe ya Uchaguzi Mkuu, Tume ya Taifa ya Uchaguzi inalalamika kwamba haina fedha za Uchaguzi Mkuu? *(Makofi)*

Watu eleze wasipige chenga wachovu hawa.

La pili, ambalo tunahitaji majibu; Taarifa ya Tume ya Taifa ya Uchaguzi kuhusu Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2010, inaeleza wazi kwamba, zoezi la kuandikisha wapiga kura lilikamilika ilipofika katikati ya mwaka 2009. Mwaka mzima wa uchaguzi, wapiga kura hawakuandikishwa kwa sababu Tume ilifanya kazi yake na ilipewa vitendea kazi na fedha za kufanya kazi yake.

Leo mwezi Mei, tarehe 12, Tume ya Taifa ya Uchaguzi haijamaliza kuandikisha wapiga kura wa Mikoa hata miwili! Imebaki miezi mitano, Serikali hii itueleze imekuwaje hakuna fedha mpaka sasa hivi? Imekuwaje Watanzania hawajaandikishwa kwenye Daftari la Wapiga Kura mpaka sasa hivi na tumesema Katiba yetu hairuhusu kwa namna yoyote ile isipokuwa kama kuna vita kuahirisha Uchaguzi Mkuu?

Kwa hiyo, kama kuna njama, kama kuna maneno maneno, fahamuni halitawezekana. Kwa nini Tume haijapewa fedha? Tume ilitakiwa iandikishe wapiga kura mara mbili kwa mujibu wa sheria. Sheria yetu ya Uchaguzi inasema, wapiga kura wataandikishwa mara mbili katika mzunguko wa uchaguzi wa miaka mitano. Tangu mwaka 2012, Bungeni ndani humu, Mheshimiwa Mnyika amezungumza, mimi nimezungumza, Kiongozi wa Kambi Rasmi ya Upinzani amezungumza, kila Mbunge wa Upinzani amezungumza habari ya maandalizi ya Uchaguzi Mkuu; kwa nini Watanzania hawajaandikishwa mpaka leo? Wachovu hawa watuambie, wasipige chenga. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ni kweli tunahitaji utaratibu mpya, tunahitaji Serikali mpya, haiwezi ikawa ya hawa ambao wameshindwa kuendesha Kura ya Maoni, pamoja na kwamba tulisema hawawezi. Wameng'ang'ania mpaka wiki ya mwisho Waziri Mkuu anasema hapa Kura ya Maoni, Kura ya Maoni, wakati tulisema kwa maandalizi yapi? Kwa hela ipi? Kwa kipi kilichofanyika? Kwa utashi upi? *(Makofi)*

Hawa waliopitisha Katiba Inayopendekezwa kwa kupigisha marehemu kura, kwa kupigisha mahujaji kura, kwa kupigisha wagonjwa waliolazwa India kura, tumewaachia wapige Kura ya Maoni imewashinda! Ni wakati wa kuondoka Serikalini na ni mwaka huu. *(Makofi)*

SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Nchi!

KUHUSU UTARATIBU

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Spika, kuhusu utaratibu. Kuna mambo makubwa mawili hapa; jambo la kwanza, naomba nimthibitishie Mheshimiwa Tundu Lissu, analidanganya Bunge lako Tukufu na Watanzania. *(Makofi)*

Wakati Bunge Maalum la Katiba linafanya maamuzi ya kupitishwa kwa Katiba mpya, kura zilihesabiwa kwa mujibu wa Kanuni za Bunge. Hakuna marehemu ambao walihusika kwenye kupiga kura na ninamthibitishia hilo kwa sababu kura zile zilihesabiwa kwa uwazi na ukweli, kwa hiyo, asiwadanganye Watanzania. Anachotaka kufanya hapa ni kulipotisha Bunge lako, nitamwomba Mheshimiwa Tundu Lissu asiendelee kupotosha Umma wa Watanzania, siyo kweli kama kuna marehemu waliopiga kura katika Bunge lile la Katiba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa Kanuni hizo hizo Mheshimiwa Tundu Lissu amekuwa akiendelea kitumia maneno ya kuudhi ambayo yanakatazwa kwa mujibu wa Kanuni. Mimi naomba, ana uwezo wa kutoa hoja zake vizuri, anaposema Serikali ya wachovu, maana ya uchovu kwa maana hiyo ya *spirit* anayoisema ni nini?

Mheshimiwa Spika, barabara zimeendelea kujengwa na Serikali hii. Miradi ya Umeme.

(Hapa Wabunge fulani walifanya vurugu kuonyesha kutoridhishwa na maelezo yaliyokuwa yanatolewa)

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, anaomba utaratibu au anaomba nini?

SPIKA: Nimempa nafasi.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Anaomba nini? Afuate Kanuni. Anajibu hotuba yangu au anaomba utaratibu? Akae chini!

SPIKA: Kaa chini Mheshimiwa Tundu Lissu.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Hapana, akae chini kwanza.

SPIKA: Mimi ndiyo unaniuliza; unamwuliza yeye?

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Anataka utaratibu au anaomba nini? Anatoa hotuba au anaomba nini? Kama anataka utaratibu aseme utaratibu!

SPIKA: Sasa kaeni chini ninyi nyote wawili kwa sababu mmesimama.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Sawa sawa.

SPIKA: Anayeongoza kikao hiki ni nani si mimi? Sasa kwa nini wewe unaniingilia? Mheshimiwa Waziri malizia, mimi nitajua! Wewe utasema si una muda wako. *(Makofi)*

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, URATIBU NA BUNGE): Mheshimiwa Spika, ninaendelea kutumia Kanuni. Mheshimiwa Tundu Lissu, analidanganya Bunge. Serikali hii siyo ya wachovu na unapotaka kuthibitisha, kwa mujibu wa Kanuni unapotaka kumwambia Mbunge

anadanganya, lazima wewe unayesema Mbunge anadanganya uthibitisha kwamba yale yanayosemwa siyo kweli.

Sasa ndiyo ninataka kumwambia, ili kumthibitishia kwamba Serikali hii siyo ya wachovu, aangalie Miradi ya Umeme, aangalie Miradi ya Barabara, aangalie Miradi ya Maji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninaomba Mheshimiwa Mbunge asiendeele kudanganya, afuate Kanuni, arudi katika utaratibu wa michango na hoja alizozisema amelidanganya Bunge na amewadanganya Watanzania. *(Makofi)*

SPIKA: Haya maliza dakika zako.

MHE. TUNDU A. M. LISSU: Mheshimiwa Spika, ahsante. Serikali ya wachovu imeshindwa kufanya Kura ya Maoni. Serikali ya wachovu imeshindwa kutoa fedha kwa Tume ya Taifa ya Uchaguzi, hakuna hela mpaka sasa hivi, hakuna Kura ya Maoni! Serikali ya wachovu. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Serikali hii, Operesheni Tokomeza, Watanzania wameuawa na Majeshi ya nchi hii. Watanzania wameteswa, ng'ombe wameuawa, wananchi wamedhulumiwa, Bunge limekuja likasema waliosimamia Idara hizi wawajibike na wakawajibika.

Kama ilivyotokea mwaka 1976, Watanzania walipouawa Shinyanga na Jeshi la Polisi, Waziri wa Mambo ya Ndani wakati huo Mheshimiwa Mzee Ali Hassan Mwinyi alijiuzulu, Naibu wake Peter Siyovelwa alijiuzulu, Mkuu wa Mkoa Peter Kisumo alijiuzulu na Inspekta Jenerali wa Polisi Solomon Mgaya alijiuzulu. Leo hii, Watanzania kwa mamia wameuawa, Waziri Mkuu anafahamu, Kamati imeonyesha jinsi watu walivyokuwa kwa ukatili, Serikali hii ya wachovu inasema, wale waliohusika hawana kosa, wamesafishwa. *(Makofi)*

Escrow, shilingi bilioni mia tatu na ishirini moja zimekwapuliwa, kuna mtu amepewa shilingi bilioni 73 kutoka *Stanbic cash*, mwingine amepewa bilioni 44, wawili bilioni 16, CAG amesema ... *(Kicheko)*

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

SPIKA: Ndiyo kengele ya kwanza ilishagongwa! Hii ilikuwa ya pili. Sasa ninamwita Mheshimiwa Felister Bura!

MHE. FELISTER A. BURA: Mheshimiwa Spika, ninakushukuru kwa kunipa nafasi nyingine ya kuchangia. Ninamshukuru Mungu kwa uzima na kwa amani ya Tanzania inayoendelea kudumu na kuwapa Watanzania uwezo wa kusema wanavyotaka na kufanya wanavyotaka.

Mheshimiwa Spika, nianze kwa kumwomba msemaji aliyepita kwamba, yeye Bunge la Katiba hakuwepo na anasema marehemu walipigishwa kura, ninaomba kwa uthibitisho basi aipeleke Ofisi yako kwenye kaburi la huyo aliyepiga kura na kama alikuwa marehemu basi alikuwa mizimu hakuwa mtu. Kama kwenye Jimbo lake kuna mizimu inayopiga kura itakuwa ajabu kweli.

Niwaombe Watanzania wasidanganyike kwa wale ambao wanawadanganya wananchi kwa mambo ambayo hayapo, wanaotaka madaraka kwa uroho wao na

watawapeleka Watanzania mahali ambapo hawakupategemea. Tunaona Nchi ya Burundi sasa hivi kuna vurugu, watu wanapigana hawana amani. Tunaona wenzetu wa Kenya wana matatizo. Kwa hiyo, Watanzania mtaamua katika sanduku la kura. Msidanganywe na Viongozi wanaotaka madaraka kwa uroho wao, wanataka kushibisha matumbo yao. *(Makofi)*

Niwaombe sana Watanzania, muwe makini tarehe 25 Oktoba wakati mtakapopiga kura. Kabla ya kupiga kura, niwaombe Watanzania wote mjiandikishe Kwenye Daftari la Wapiga Kura, kwa sababu usipojiandikisha hutapiga kura kwa yule unayemtaka. Itakapofika siku ya kura, chukua weka kwa CCM ushindi wa kishindo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nimwombe Jaji Lubuva, kwa sababu jina lake linatumika vibaya kwa baadhi ya Wabunge kwamba, hatawaandikisha wananchi kwenye Daftari la Kudumu. Hivi Jaji Lubuva amemtuma mtu hapa Bungeni aje amseme? Kama Jaji Lubuva ana shida ya pesa, Serikali iliyomteua ipo, Serikali iliyoweka NEC ipo; kwa nini usemewe Jaji Lubuva wakati wewe una uwezo wa kumwona Rais wakati wowote? Una uwezo wa kumwona Waziri wa Fedha wakati wowote?

Sasa imebaki hawezi kuandikisha, hawezi kuandikisha! Nikuombe Mheshimiwa Jaji Mstaafu, usikubali Ofisi yako ikachezewa. Uliteuliwa kwa uwezo na tunaamini kwamba, una uwezo na Watanzania wataandikishwa kwenye Daftari la Kupiga Kura. *(Makofi)*

Kwa hiyo, Watanzania muwe na amani kwamba, kura itapigwa Oktoba, 2015 na CCM itarudi madarakani mwaka 2016. Mwenye macho haambiwi tazama, kwa sababu mambo yote yaliyofanywa na Serikali ya CCM yanaonekana. Wanaosema Serikali ya Chama cha Mapinduzi haijafanya kitu, watoto wao wanasoma kwenye Vyuo Vikuu vilivyojengwa na Serikali ya CCM! Hakuna Mhisani aliyetujengea UDOM, tulijenga kwa pesa zetu za ndani. Sasa hivi tunajenga Barabara ya Dodoma - Babati, ni Serikali ya CCM inayojenga. Tumejenga Iringa - Dodoma ni Serikali ya CCM inayojenga. Barabara zote zilizojengwa nchi hii ni Serikali iliyopo madarakani. Kusema Serikali hafifu, sijui Serikali gani, mambo ya kizushi ni aibu kwa mwanaume na aibu kwa Mheshimiwa Mbunge! *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba niipongeze sana Serikali yangu kwa maendeleo makubwa ambayo imeyafanya. Yapo mambo ambayo hayajakamilika, lakini naamini katika kipindi kilichobaki, fedha zikipatikana Miradi ya Maendeleo itakamilika.

Ninaomba Serikali yangu, Waziri wa Maji unanisikia, Wilaya ya Bahi wameshahangaika sana na suala la maji, zinatakiwa shilingi milioni 234, ninakusihi Wilaya ya Bahi Makao Makuu ya Wilaya hayana maji. Wana maji lakini yana chumvi sana, ninakuomba uwasaidie wapate hizo hela katika mwaka huu wa fedha na kabla mwaka huu haujaisha wapate maji.

Mheshimiwa Spika, kuna Mkandarasi hapa Ntyuka anataka kutushtaki kwa sababu hajalipwa fedha zake. Ninakusihi Waziri wa Maji kwamba, fedha zile zilipwe. Mkandarasi ameshatandika mabomba, bado tu jenereta na motor, kitu ambacho Serikali ya CCM haiwezi kushindwa, kwa sababu tumefanya mambo mengi, motor na generator haiwezi kutushinda. Kwa hiyo, ninakusihi Wananchi wa Ntyuka wapate maji, Wananchi wa Bahi wapate maji, Wananchi wa Michese wapate maji na Miradi yote ya Maendeleo iliyosimama kwa ajili ya mambo ambayo hayakwenda vizuri hapa katikati sasa yakamilike.

Mlituahidi Bwawa la Farkwa kwamba litasambaza maji kwa ajili ya kusaidia kilimo cha umwagiliaji na kuleta maji Dodoma. Sasa hivi Wakazi wa Dodoma wameongezeka mno,

ukiangalia Sensa ya Mwaka 2012. Ninakusihani sana, Mradi ule utengewe fedha uendelee na Wananchi waweze sasa kulima kilimo cha umwagiliaji.

Mheshimiwa Spika, pia tuna Mradi wa Maji kule Gawai, Ng'ong'ona, Michese, Chihanga na maeneo kama hayo ambayo inatusumbua. Kuna suala la barabara, tulikuwa na Mradi wa Uboreshaji Miji katika Tanzania na sisi Dodoma tulikuwa kati ya Miji ambayo ilipata Miradi ya Uboreshaji Miji na tulikuwa tumejengewa barabara. Ninashukuru kwamba, hata wasemaji waliopita wanaosema Serikali dhaifu, wameona barabara za lami zikiwa zimetandikwa hapa Dodoma, zimejengwa vizuri zinatamanika. Ninaomba sasa ile fedha za awamu ya tatu ambazo tunazisubiri ziletwe ili barabara zetu sasa zipate kukamilika.

Mheshimiwa Spika, nina imani kwamba, mmeona hali ya hewa ambayo siyo nzuri; wakulima wamepata hasara kwa sababu ya mvua ya mtawanyiko, kwa hiyo, niwasihani Serikali yetu kwamba, muda utakapofika wananchi wakiwa na njaa wasizungushwe. Tutakapoleta orodha ya majina ya wahitaji wa chakula, basi chakula kipatikane kwa wakati. Mwaka huu ni mwaka wa uchaguzi, wengine wenye kuwatakiwa wananchi mabaya, watatumia hilo kutuchonganisha na wananchi.

Mheshimiwa Spika, naiomba Serikali isimamie mapato yanayopatikana ili mwisho wa siku nchi yetu iweze kujitegemea bila kutegemea fedha za wahisani, kwa sababu ya kutegemea fedha za wahisani ndiyo maana Miradi yetu mingi imesimama. Kwa hiyo, niombe sana sasa Serikali yetu isimamie mapato ya ndani na hata asilimia kumi ya vijana na wanawake, tukisimamia mapato yetu ya ndani yote vizuri, fedha zile zitapatikana na wanawake na vijana ambao wanataka kuwezesha kiuchumi, wanaweza kuwa wajasiriamali wazuri, wakatusaidia na wakajisaidia wenyewe.

Mheshimiwa Spika, nizungumzie suala la kilimo na ufugaji. Bado tunalima kilimo kile cha zamani, pembejeo za kutosha hazipatikani kwa wakati. Serikali sasa iwasimamie Watendaji kuhakikisha kwamba, pembejeo zinapatikana kwa wakati na masoko kwa wakulima yanapatikana kwa wakati. Maafisa Ugani tunao tumewaajiri wa kutosha ili wakulima waone faida ya kulima, waone faida ya kilimo bora na waone faida ya masoko baada ya mavuno.

Mheshimiwa Spika, ninakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuchangia. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Msabaha, atafuatiwa na Mheshimiwa Augustino Masele, Mheshimiwa Profesa Msolla ajiandae.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii nipate kuchangia Hotuba ya Waziri Mkuu.

Kwanza kabisa, ninampongeza Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, kwa Hotuba yake nzuri. Yale yote mazuri aliyoyasema katika Hotuba yake, naomba Waziri Mkuu ayachukue ayafanyie kazi kwa ajili ya Taifa letu hili.

Mheshimiwa Spika, kuna mambo mazuri sana ambayo yalikuwemo kwenye Hotuba yetu hii ya Kambi ya Upinzani, lakini kutokana na sintofahamu, leo Mwenyekiti wetu na Msemaji Mkuu wa Kambi ya Upinzani, hakupata muda wa kumaliza Hotuba yake. Makamanda wote fuatilieni Hotuba hii kwenye Vyombo vya Habari, kwenye Magazeti, kwenye Facebook, kwenye Twitter na kwenye mitandao yote ya kijamii, Hotuba hii itakuwepo na mjue mbivu ni wapi na mbichi ni wapi. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ukweli mara nyingi unakuwa unauma, leo tunashuhudia kinachoendelea Burundi, hatutaki kitokee Tanzania. Tuangalie Burundi sasa hivi tuna wakimbizi Tanzania na shida tulizonazo na njaa tuliyonayo na uchumi uliodidimizwa na Chama cha Mapinduzi, leo hii mnataka kutuletea janga lingine hapa Tanzania. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nirudi katika Daftari la Wapigakura, Daftari hili limekuwa kizungumkuti, haeleweki humu ndani, jamani marehemu kama wameshakufa waacheni waliko. Naomba ZEC ya Zanzibar mhakiki Daftari kwa usalama na amani, hatutaki tena machafuko Zanzibar, tunataka Visiwa vya Zanzibar vitulie, watu wakapige kura kwa amani, waende wakamchague Kiongozi yeyote anayefaa na wanaemwona anafaa wakapige kura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuna lingine, jamani mpaka sasa hivi Wadau Wakuu wa Vyama vya Siasa hawajafahamu Majimbo ya Uchaguzi; yana nini? Kwa nini mnaficha Majimbo hayo hamtangazi kama mmeshayagawa Majimbo muweke wazi msemi mmeshayagawa? Kwa nini mnafanya kinyemela, mkiangalia mpaka sasa hivi takribani ni mikoa minne mmeandikisha lakini mpaka sasa hivi haijakamilika, hii mikoa mingine na sasa hivi huu ni mwezi wa tano mtaikamilisha lini? Tupate jibu, wapeni Watanzania jibu lenye uhakika.

Mheshimiwa Spika, tukiangalia maisha ya Mtanzania wa sasa hivi, elfu kumi kwa siku haimtoshi, hali ni mbaya, uchumi unadidimia. Tuangalie Mkoa wa Dar es Salaam, mvua iliyonyesha barabara zote zimebomoka, leo mnasema Chama cha Mapinduzi mmejenga barabara kwa kiwango cha lami, siyo kwa kiwango cha uchakachuaji? Kuna ufisadi mkubwa sana ndani ya barabara ambazo zinajengwa. Barabara zote ni mashimo ndani ya Mkoa wa Dar es Salaam. *(Makofi)*

Leo hii wote ni mashahidi kwa sababu Viongozi wote mnaishi Dar es Salaam, angalieni kero wanayoipata Wananchi wa Dar es Salaam wanapoenda makazini. Barabara za kwenda mikoani kadhalika ni mashimo! Sasa ninauliza tunajenga barabara kwa gharama kubwa za walipa kodi, barabara hizo hazifiki miezi miwili zote zimeshabomoka; kama mnataka kweli tujikwamue kwenye uchumi na tutoke kwenye janga la umaskini ni kwa nini Serikali msiwekeze kwenye reli na kwenye bandari mkahakikisha na ufisadi wote unaondoka kwenye sekta muhimu kwa Watanzania?

Leo mnasema ni Chama sikivu, jamani rafiki zangu wa CCM kaeni mkao wa kuiachia Serikali UKAWA, hali ni mbaya kushinda maelezo! Hasa na nyie Wabunge wa Majimbo wa CCM ninawasihii humu ndani, mkisimama ongeeni vitu vyenye mashiko kwa wapiga kura ambao wamewaleta hapa. Hamkuletwa kuja kufanya ushabiki. Watanzania wa sasa siyo wale wa jana, Watanzania wa sasa hata kama hajaenda skuli anapapasa, anauliza. Hali ni mbaya ukienda hospitali hakuna dawa, ukienda skuli walimu wamechoka wanauza vitumbua, ubuyu na kashata. Mwalimu huyo huyo mnampiga *transfer* mnamwambia aende kama Arumeru mmeona ndani ya ITV, walimu wamekaa. Mwalimu kajitokeza kwenye TV anasema mimi nitakaa vipi hapa Arusha, itabidi nianze biashara ya ubuyu! Hii ni elimu mnaidhalilisha! *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, leo mnasema ni Chama sikivu, tunasema mmechoka, muwaachie UKAWA, UKAWA ndiyo mpango mzima. *(Makofi)*

Leo tunaangalia haya mambo mnayoyafanya, kama kweli mnataka kubaki madarakani wekeni wazi na Waziri Mkuu useme kweli Watanzania wote watahakikiwa wakati gani na kuhakikisha wote wamejiandikisha katika Daftari la Wapigakura. Leo Watanzania wengi mnawachakachua hamtaki kuwaandikisha kwenye Daftari la Wapigakura. Ukienda pembezoni

vijijini mnavizia watu wamekwenda kulima wakati huu wa kilimo, ninyi ndiyo mnakwenda kuandikisha watu! (Makofi)

Ninawaambieni hata hao wachache mnaowaandikisha, kura hamtazipata, kura zote zitaenda kwenye Vyama vya Upinzani UKAWA kama hamjaka makini. Vilevile ninawaambieni, msiwekeze kwenye Vyombo vya Ulinzi na Usalama, baadaye hivi Vyombo vitawageuka, kwa sababu nao wamepigika, hakuna wa kuwasemea, wananufaika wakubwa tu lakini wale wadogo wamepigika. Hali ni mbaya, hali ni mbaya kila mahali, kila sekta. (Kicheko/Makofi)

Mheshimiwa Spika, mimi niliwahi kusema hapa Bungeni, mkitaka kuondoa masuala haya, wale Wahujumu uchumi wote wakamatwe wanyongwe na wafilisiwe mali zao, ninyi mkiwaona masifadi ndiyo mnawakumbatia, mnawasafisha, wawekezaji hewa ndiyo mnawakumbatia! Tuangalie hii Tanzania tunakwenda wapi. Ninasema safari hii kama mnataka amani iwepo Tanzania, mhakikishe kila Mtanzania aliyefikisha umri wa kuandikishwa anaandikishwa.

Leo tukiangalia tunasema Zanzibar kuna amani na utulivu, amani na utulivu ipo lakini kwa upande mwingine Mheshimiwa Waziri Mkuu nitakwambia haipo na wewe ndiyo Msimamizi wa Serikali, wewe ndiyo upo chini ya Ofisi ya Rais. Leo tuangalie kulikuwa na kundi mlikuwa mnasema Kundi la Uamsho, Kundi lile wana jamii ambayo walikuwa wanaiongoza, wanavyuoni walikuwa wanaendesha, wana misikiti ambayo walikuwa wanaswalisha, wana makundi ambayo bado yapo pale na yana ushawishi mkubwa. Leo hii tunavyosema mpaka hapa sasa hivi ile kesi yao hamtaki kuisikiliza; ni kwa nini kesi ile isiwekwe wazi mkaamua mbivu na mbichi? Kama kweli Masheikh wale wana matatizo au kama wameenda kinyume au kuna kitu gani, basi kama ni kuhukumiwa wakajua wamefungwa au kama ni nini, lakini mnawazungusha, leo hii wamegoma kula, tunaipeleka wapi Serikali tunasema hakuna mgawanyo wa dini?

Mheshimiwa Spika, leo ingekuwa na ninataka niseme, ninasema kwa kinywa kipana, leo ingekuwa ni Mapadri na Maaskofu wamo mle ndani leo kungekuwa na amani Tanzania Bara? Leo mnasema Zanzibar ni nchi, sasa ikiwa Zanzibar ni nchi kwa nini Masheikh wale waliletwa huku?

SPIKA: Mheshimiwa Msabaha, usitumike wewe kufanya mambo hayo, wewe zungumza unachotaka kuzungumza, hayo mengine hebu achana nayo, kwa sababu mimi na wewe hatuna mamlaka juu ya Mahakama. Naomba uzungumze, lakini mambo mengine tutumie ulimi wetu vizuri. Endelea Mama.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Spika, ahsante, lakini pia ni masuala ya kushauri Serikali, ni masuala ya amani, kwa sababu tunataka amani na utulivu katika Tanzania na Zanzibar. Zanzibar wanasema Zanzibar njema atakaye na aje, tunataka Zanzibar pawe pazuri zaidi.

SPIKA: Tayari muda umeisha. Haya tunaendelea, Mheshimiwa Augustino Masele, baadaye atafuatia Mheshimiwa Profesa Msolla na Mheshimiwa Badwel atafuatia.

MHE. AUGUSTINO M. MASELE: Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii kukushukuru kwa kunipatia nafasi jioni ya leo ili na mimi niweze kutoa mchango wangu katika Hotuba ya Waziri Mkuu kuhusu bajeti ya Mwaka wa Fedha wa 2015/16.

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa, nipende kuwahakikishia Watanzania wenzangu kwamba, Serikali ya CCM iko imara na hakuna kulala mpaka na sisi kitaeleweka tu! Tupo kamili kwa sababu tumeletwa na Watanzania ndani ya nyumba hii. Ninataka niseme kwamba, wenzetu huwa wanaanza maneno ya uchokozi, lakini tukianza kujibu mapigo wanachukua mpira wanatoka nao kwapani halafu wanakwenda kuandamana! *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nchi hii ni yetu sote, hakuna atakayesalia salama likinuka. Kwa sababu inaonekana kuna watu ambao wanaona kuchezea amani ni jambo la mchezo. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, tupo hapa kujadili hotuba za bajeti kwa ajili ya maendeleo na mustakabali wa wananchi wetu, lakini tukianza kufanya maigizo humu na kufanya mauzauza itakuwa haipendezi. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, naomba sasa nichangie. Naomba kuwapongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu, Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Mama yangu Hawa Ghasia, Mheshimiwa Waziri wa Nchi (Sera, Uratibu na Bunge), Naibu Mawaziri; Mheshimiwa Aggrey Mwanri na Ndugu yangu Kassim Majaliwa, kwa kazi nzuri ambayo mnaendelea kuifanya. Hongereni na tunaomba muendeleo kukaza uzi, twende mbele, tuivushe Serikali yetu ya Chama cha Mapinduzi tuingie kwenye uchaguzi tukiwa imara. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mimi ni miongoni mwa watu ambao tunaipongeza Serikali kwa sababu imetupa Mkoa mpya wa Geita na Wilaya mpya mbili za Mbogwe na Nyang'hwale. Hata hivyo, tunao upungufu ambao tunaiomba Serikali ihakikishe inatupatia pesa ili kuweza kutupatia miundombinu ya nyumba na Ofisi za Watumishi katika maeneo yetu ya Mkoa mpya na Wilaya na maeneo mengine ambayo Serikali imeamua kuanzisha maeneo mapya ya utawala kwa maana ya Geita, Katavi, Njombe na Simiyu. Waliopo huko ni Watanzania, wanahitaji msaada wa miundombinu ya kuwasogezea huduma karibu.

Mheshimiwa Spika, nimemsikiliza vizuri Mheshimiwa Waziri Mkuu, ametaja baadhi ya maeneo ambayo yanajengewa viwanja vya ndege, lakini kwa bahati mbaya sana Mkoa wetu wa Geita haujatajwa. Sasa hapa niombe kwa kweli Serikali iangalie uwezekano wa kutufikiria na kutuweka katika bajeti ili tuweze kupata uwanja wa ndege wa kisasa katika Mji wetu mzuri wa Geita, ambao unaendelea kukua kwa kasi na baadaye utakuwa mji mmoja mzuri tu wa kiutalii.

Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua nafasi hii kuipongeza sana Serikali kwa upande wa miundombinu ya umeme, umeme vijijini na umeme ambao umeletwa na Serikali kwa kupitia Kampuni ya *ELTEL*, Mradi wa *ELECTRICITY FIVE*, ambao umeletwa na Serikali kuipatia Wilaya yetu ya Mbogwe ambayo ni mpya na Wilaya yetu Mama ya Bukombe. Naipongeza sana Serikali na vilevile ndugu zangu wa *REA*, nawapongeza kwa kazi nzuri ambayo wanaendelea kuifanya katika maeneo yetu ya Mkoa wa Geita, ikiwemo Wilaya yetu ya Mbogwe. Ninaomba utekelezaji wa hii Miradi uende kasi na Serikali itoe fedha kwa wakati ili wananchi wetu katika maeneo mbalimbali ambako mradi huu unatekelezwa, basi Mradi huu uweze kukamilika kwa wakati na watu wapate huduma hii kwa wakati uliopangwa.

Mheshimiwa Spika, Spika, Wilaya yetu ya Mbogwe pamoja na Mkoa wetu wa Geita, tuna matatizo ya maji, lakini tuko jirani na Ziwa Viktoria na maji ya Ziwa Viktoria yamefika mpaka Wilaya jirani ya Kahama, ambayo ipo jirani na Wilaya yetu ya Mbogwe. Namwomba rafiki yangu, Mzee wangu, Profesa Jumanne Abdallah Maghembe, basi ile ahadi yako ya kutuletea maji ya Ziwa Viktoria yaliyoko Kahama kuingia katika Wilaya yetu ya Mbogwe, litakuwa jambo la heri. Ninaamini kwamba, katika hotuba yako itakayokuja, utasema neno lako moja zuri la

kuweza kutupatia maji haya katika Wilaya yetu hiyo mpya, ili tuweze kupata maji salama kwa matumizi ya nyumbani na kwa matumizi ya uwekezaji, ikiwemo viwanda kwa wale ambao wataweza kuja kuwekeza katika Wilaya yetu, maana sasa nguvu za nishati zinaonekana zitakuwepo. Kwa maana hiyo, kama umeme upo na maji yakiwepo, basi maendeleo katika Wilaya yetu ya Mbogwe na Mkoa mzima wa Geita yatadhihirika.

Mheshimiwa Spika, nije katika suala zima la madini. Wilaya yetu imejaliwa kupata madini ya dhahabu, lakini kwa bahati mbaya sana tuna watu ambao wamefanya utafiti wa muda mrefu sana katika eneo la Nyakafuru, ambao kwa kweli hatujui hatima yao ni nini, wataanzisha mgodi pale au wataendelea tu kulishikilia eneo hilo. Matokeo yake limekuwa sasa ni tishio kiusalama katika eneo letu, Wananchi wanaenda kujaribu kutafuta riziki katika eneo hilo, lakini matokeo yake wakati mwingine wanaonekana kama ni wavamizi na nguvu za ziada zinatumika kuwasambaza watu hawa, wakati hata huyo mwekezaji ambaye amepewa eneo hili hafanyi kinachotakiwa.

Mheshimiwa Spika, naiomba Serikali na hasa Wizara ya Nishati na Madini, wahakikishe huyu mwekezaji anaanzisha mgodi katika muda mwafaka. Vinginevyo, walitoe eneo hili kwa wananchi waweze kujichimbia na kupata riziki zao za kila siku.

Mheshimiwa Spika, nije katika suala la utalii. Serikali imeahidi kuanzisha Mamlaka ya Wanyamapori katika vipindi tofauti hapa Bungeni. Kauli za Serikali zimekuwa kwamba, hiyo Mamlaka inaanza na Makao Makuu yake yatakuwa Morogoro, lakini utekelezaji wake haujaanza kufanya kazi.

Mheshimiwa Spika, naiomba Serikali ifanye haraka kuanzisha hii Mamlaka, ili na sisi tulio jirani na Pori la Akiba la Kigosi Moyowosi, tuweze kuyaona masilahi ya utalii yakionekana katika Pori letu la Akiba la Kigosi, ambapo naamini wawekezaji mbalimbali wanaweza wakajitokeza kuja pale kama miundombinu itaboreshwa katika Pori letu hili. Tunaamini kwamba, watalii watakuja kutoka nje na hata Watanzania watafanya utalii wa ndani na kwa maana hiyo, watanufaika na uwepo wa eneo hili.

Mheshimiwa Spika, suala la mwisho nizungumzie habari ya Mipango Miji. Naiomba Serikali kwa makusudi mazima itoe kipaumbele katika kupima miji yetu.

Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi hii jioni ya leo. *(Makofi)*

MHE. PROF. PETER M. MSOLLA: Mheshimiwa Spika, nianze kwa kutoa shukrani zangu kwako kwa kunipa nafasi adimu niweze kuchangia Hotuba hii ya Waziri Mkuu. Pili, nimpongeze sana Waziri Mkuu pamoja na Waziri wa Nchi, kwa Hotuba zao nzuri, zimegusa maeneo mbalimbali kwa kina na kwa maelezo mazuri sana. Nichukue nafasi hii vilevile kuwashukuru Wananchi wa Jimbo la Kilolo, kwa ushirikiano wanaoendelea kunipa mpaka sasa.

Mheshimiwa Spika, wanasema mwenye macho haambiwi tazama. Mimi ningependa kuchukua nafasi hii kuipongeza sana Serikali ya Chama cha Mapinduzi kwa kufanya mambo mengi na makubwa katika huduma za jamii na maendeleo mengine kwa ujumla. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ukienda kwenye elimu kuanzia Mpango wa MEM, MMES, sasa mpaka Elimu ya Juu, tumepiga hatua kubwa sana na tumesikia kwenye Hotuba ya Waziri Mkuu. Ukienda kwenye miundombinu, iwe ya barabara, iwe ya reli, iwe umeme, mawasiliano, kila mmoja hapa ni shahidi kwamba, tumebadilika kutoka mahali tulipokuwepo.

Mheshimiwa Spika, kazi ya Mbunge ni kuishauri na kuisimamia Serikali. Hata kama ungekuwa ni Mpinzani kazi yako ni kuishauri na kuisimamia Serikali, lakini siyo kutukana matusi, wala siyo kubeza kwa kila kitu ambacho kimetendeka na wewe mwenyewe unanufaika. Kwa hiyo, mimi ninaipongeza sana Serikali kwa kazi nzuri ambayo imeendelea kufanya na nina hakika kutokana na utekelezaji wake wa Ilani ya Uchaguzi, Wananchi wa Tanzania hawatasita kuirudisha madarakani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na kusema yote hayo, ningependa kushauri katika maeneo mawili, matatu.

Moja, ni msongamano wa magari Jijini Dar es Salaam. Msongamano wa magari Jijini Dar es Salaam umezidi kuwa mbaya pamoja na kwamba, tayari Serikali imeweka mikakati ya kuanzisha usafiri wa haraka, hii *Dar-es-Salaam Rapid Transport*. Hilo linaweza kuchukua muda kuenea katika Mji wote. Unakuta dereva wa Serikali anakaa karibu na Airport na Afisa wa Serikali anayestahili kusafirishwa anakaa upande mwingine wa Mji kuelekea Bagamoyo; dereva atoke kule aje mpaka huku kumchukua Afisa huyo aende naye kazini, amrudishe tena na yeye arudi Ukonga anakokaa. Hii ni dalili ya kuongeza msongamano wa magari katika Jiji la Dar es Salaam, kwa sababu siyo Ofisa mmoja, wapo wengi ambao wanafanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, vilevile kwa sababu ya msongamano huo, mafuta yanayotumika ni mengi sana, kwa hiyo, inakuwa ni gharama kubwa kuiendesha Serikali. Magari hayo yanakwenda yanasimama, lakini yanaunguruma, hivyo yanatumia mafuta mengi.

Mheshimiwa Spika, ushauri wangu ni kwamba, pamoja na Mipango mizuri tunayoendelea kuifanya, tujiulize je, haujafika wakati Serikali iondoke Dar es Salaam na ije Dodoma ili kufungua njia? Huku kuna nafasi zaidi, kwa sababu kila mtu anakimbilia Dar es Salaam! Pale ubakie mji wa biashara, ili kusudi hapa Dodoma pazidi kujengeka na watu wengine wanakaa na nyumba mbili, una nyumba Dar es Salaam na una nyumba Dodoma, una Ofisi Dar es Salaam na una Ofisi Dodoma; kwa nini tusichukue uamuzi angalau in *phases* kwamba, muda huu pengine Wizara hizi tatu, nne, zinaondoka; muda huu Wizara hizi zinaondoka; tuondokane na adha ambayo wananchi wanaipata Dar es Salaam kwa msongamano wa magari? *(Makofi)*

Mheshimiwa Mwenyekiti, la pili, niisifu sana Serikali, kwa upande wa Elimu imefanya vizuri sana. Huko nyuma wengine tuliposoma ulikuwa unasoma mpaka Darasa la Nne, unafanya mtihani ili ukapate kuingia Darasa la Tano mahali pengine, utoke hapo ndiyo upande uende juu. Hivi sasa kumekuwa na muunganisho, Darasa hilo la Kwanza mpaka la Saba na baadaye tumesema twende mpaka Darasa la Kumi na Mbili. Kwa hiyo, Mpango wa MEM na Mpango wa MMES umefanya kazi nzuri sana kiasi kwamba, Malengo ya Milenia mengine tumeshayavuka tayari na hili ni jambo la kujisifu.

Tumesikia leo kwenye Hotuba ya Waziri Mkuu kwamba, hata idadi ya Vyuho Vikuu imeongezeka kutoka 23 vya mwaka 2005 kufikia 49 kwa sasa. Idadi ya wanafunzi wakati ule ilikuwa karibu 40,000, leo wamefikia zaidi ya 204,000. Haya ni maendeleo makubwa sana. Hapa katikati kilitokea mabadiliko, ikaunganishwa Elimu ya Juu na Elimu ya Msingi na Sekondari. Athari ambayo imejitokeza ni kwamba, sasa Vyuho Vikuu havionekani kamili na *funding* yake imekuwa ndogo.

Mheshimiwa Spika, ushauri wangu ni kwamba, Serikali ifikirie kuzitenganisha hizi Wizara, kwa sababu majukumu ya Elimu ya Juu ni makubwa zaidi ikiwa ni pamoja na utafiti na maendeleo na bajeti yake inaweza ikaonekana vizuri zaidi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, la mwisho ni ajira kwa ajili ya vijana. Ajira kwa ajili ya vijana imekuwa ni tatizo. Mimi katika Jimbo langu nina vikundi 72 vya vijana ambao wamejiunga. Wamejaribu kupata mikopo, ni vikundi vitatu tu navyo kwa kuhangaika, wengine wote hawajapata! Wako katika Kata ya Rwambwi, wengine wako Mahenge, wako Tarafa ya Kilolo na Mazombi. Sasa kuna hili wazo la kuanzisha Benki ya Kilimo ambayo mpaka sasa inapitia kwenye dirisha la TIB; ningeshauri juhudi ziwekwe, ili kusudi hii Benki ya Kilimo ambayo itakuwa na riba nafuu na mikopo ya muda wa kati ianzishwe, ili kusudi vijana walio wengi waweze kujajiri kwa kupata mikopo waweze kupiga maendeleo. Vinginevyo, tutakuwa na tatizo la vijana wengi kutokuwa na ajira katika maeneo yetu. Vijana wanayo nia, shida yao hawana mtaji.

Mheshimiwa Spika, hali ya mazingira nchini nayo siyo nzuri; imezungumzwa na Waziri Mkuu asubuhi kwenye Hotuba yake. Hifadhi ya mazingira nchi yetu inazidi kuwa uchi, misitu kwa mwaka inafyekwa karibu hekta 400 na inazidi kuharibika. Idadi ya watu imeongezeka, mifugo yetu imeongezeka, hifadhi inayofaa kwa ajili ya kuzalisha imezidi kupungua, ardhi ambayo inafaa kwa ajili ya uzalishaji imezidi kupungua.

Ninajua kuna mkakati wa kuhifadhi mazingira, lakini huu mkakati pengine watu wengi wangehusishwa wapate elimu hiyo, kila mahali kwenye Halmashauri waweze kutekeleza huu mkakati, tuweze kuiokoa nchi yetu. Kwa sababu mwishoni hata maji tunayolalamika hayatakuwepo na hata mahali pa kuzalisha chakula hatutakuwa napo na huku idadi ya watu inazidi kuongezeka.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya tabia ya tabia ya nchi imekuwa ni tatizo kubwa. Tumeambiwa Mikoa karibu 10 mwaka huu haijaona mvua hata kidogo! Hali kama hiyo inatupeleka kubaya, ni juhudi zetu sisi wenyewe tuanze kuweka mikakati mizuri, ili hatimaye tuweze kuwa na hifadhi ya mazingira yetu na tuweze kuzalisha vizuri.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja. Nawatakia kila la heri wale wote ambao wanachangia katika Mkutano huu. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Sasa nimwite Mheshimiwa Badwel, Mheshimiwa Lwanji atafuatia na Mheshimiwa Rage ajiandae!

MHE. OMAR A. BADWEL: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii na mimi nitoe mchango wangu kwenye Ofisi ya Waziri Mkuu. Awali ya yote, naomba nichukue nafasi hii kuwashukuru sana wananchi wenzangu wa Wilaya ya Bahi, ambao ni Wapiga Kura wangu, kwa uvumilivu wao mkubwa kwa miaka mitatu ambayo nilikuwa nakabiliwa na kesi na hatimaye kesi hiyo nimeshinda na sasa nimemaliza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nawashukuru sana kwa namna ambavyo hawakutaharuki, hawakujali maneno ya kejeli, waliendelea kuniunga mkono na nimeendelea kufanya nao kazi. Ninawaahidi kuendelea kufanya nao kazi ambayo walinituma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya shukrani hizo, nataka niseme kwamba, ninayo masikitiko makubwa kuona namna ambavyo tumeshindwa kufanya miradi mingi ya maendeleo kwenye Halmashauri zetu kutokana na kuchelewa kwa fedha ambazo tulizipitisha katika bajeti katika Bunge lililopita. Imekuwa ni kama kilio fulani hivi kwenye Halmashauri zetu na hususan Halmashauri yangu ya Bahi, zamani bahati nzuri nilikuwa Diwani miaka ya nyuma huko, nilikuwa naweza kusimama kwenye Kata yangu nikatamba kwamba, hapa tutafanya moja, mbili, tatu. Leo pamoja na nafasi yangu ya Ubunge kitu hicho siwezi kufanya, kwa sababu pengine

nitawaambia hapa tutajenga hosteli, hapa tutafanya nini, lakini ukifika mwisho wa siku hakuna fedha zilizokuja ambazo tulizipitisha!

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, mimi ninaishauri sana Serikali iangalie vizuri utaratibu wake wa kupeleka fedha katika Halmashauri zetu. Kwa kweli, utaratibu umedorora mno, umekuwa hautoi tija tena ya maendeleo kwa wananchi; kwa hiyo, ni vizuri sana Serikali ikaliangalia jambo hili kwa makini na hasa hususan miaka mitatu hii ambayo tunamaliza nayo; hali ya upelekaji wa fedha katika Halmashauri zetu umekuwa wa kusuasua mno.

Mheshimiwa Spika, ukija katika Miradi ya Maji hali ni tete pia. Leo tunazo shida nyingi sana za maji katika Wilaya zetu, kwa mfano, Wilaya ya Bahi, tuna Miradi katika Kijiji cha Chiguluka, Nguji, Mundemu, Mchito, Ngulugano, Chimendeli na Mradi wa kutoka Mkakatika kwenda Bahi, yote imesimama. Wakandarasi wale wamejenga kwa fedha zao kwa 90%, lakini wamefika mahali wameamua kusimamisha Miradi ile na wananchi hawaendelei kupata maji. Miradi ile ilikuwa inatakiwa kukamilika toka mwaka jana mwezi wa 11.

Mheshimiwa Spika, ili niweze kuunga mkono hoja hii ya Ofisi ya Waziri Mkuu, nipate maelezo ya kina wakati Mawaziri wanaohusika wanapokuja kujibu, ni lini fedha za kwenda kukamilisha Miradi hii ya Maji katika Vijiji ambavyo nimevitaja itakamilika?

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, niliomba Wizara, wametutengea fedha za kufanya usanifu kwa ajili ya kuleta maji kutoka Mbwasu kuja Bahi ambako kumekuwa na shida kubwa ya maji. Sisi tulipata mfadhili akatupatia fedha tukaamua kutoa maji kutoka Mkakatika kuja Bahi, tukapungukiwa shilingi milioni 400, ambazo wao Serikali wametupangia shilingi milioni 400 kwa ajili ya kufanya upembuzi yakinifu. Mimi nikaiomba Serikali kupitia Wizara kwamba, basi zile fedha badala ya kutufanyia upembuzi hatutaweza kupata maji kwa mwaka huu, lakini mkitupa zile fedha tukaenda kumaliza ule Mradi na wale wafadhili wakaridhika kwamba na Serikali imechangia, tutaweza kumaliza.

Mheshimiwa Spika, hili ni Bunge la tatu nimeomba hilo na nimeendelea kujibiwa na Mheshimiwa Waziri kwamba, watazibadilisha hizo fedha kutoka matumizi ya upembuzi yakinifu kwenda kusaidia ule Mradi wa Maji pale ukamilike, ili shida ya maji katika Mji wa Bahi iishe. Ninataka nipate majibu ni lini watatuletea fedha hizo ili tuweze kukamilisha huu Mradi wa Maji angalau kwa hatua ya awali ili Wananchi wa Bahi waweze kupata maji?

Mheshimiwa Spika, mimi huwa ninashangaa sana humu ndani ya Bunge ninapowasikia Waheshimiwa Wabunge wenzangu wanaipongeza Serikali kuhusu habari ya umeme. Nikisafiri naona katika maeneo mengine nguzo zinakwenda, lakini nimekuwa nikilalamika sana juu ya suala la umeme Bahi; nimelalamika kwa Mheshimiwa Waziri, nimelalamika kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu na hatimaye nimemlalamikia Mheshimiwa Rais alipokuja Bahi katika ziara yake ya kawaida ya kikazi!

Mheshimiwa Spika, nimeendelea kupewa majibu mazuri, lakini majibu mazuri yale yameendelea kubaki majibu ya mdomoni, lakini hakuna kazi! Mpaka jana nimekwenda TANESCO, wanasema pamoja na vijiji vyote vilivyopendekezwa na maagizo ya Rais vilivyopelekwa Makao Makuu TANESCO na REA, hakuna majibu yanayoonesha kwamba, Wilaya ya Bahi na sisi tunakwenda kuangaliwa.

Mheshimiwa Spika, nimesema mara nyingi, ugawaji huu wa vijiji kwa upendeleo uachwe. Haiwezekani katika Mkoa mmoja huu wa Dodoma unaipa Wilaya moja au Wilaya nyingine zilizobaki unavipa vijiji 56, vijiji 45, vijiji 37, Bahi unaipa Vijiji 4. Vijiji vinne vyenyewe unavyovipa mpaka leo hujavishughulikia kwa namna yoyote ile. Kwa kweli huu ni upendeleo wa hali ya juu

na ni uonevu. Wananchi wa Bahi wamechoka katika hili na mimi nasema nataka majibu ya kutosha leo kupitia Waziri Mkuu, ili tujue Bahi vijiji hivyo lini vitapelekewa umeme.

Mheshimiwa Spika, hali ya kilimo mwaka huu siyo nzuri sana. Eneo hili la kati na hususan Wilaya ya Bahi, imekumbwa na ukame mkubwa. Haijawahi kutokea katika historia ukame ambao umeikumba Wilaya ya Bahi. Siku zote tunapata ukame, wananchi wanaondoka angalau na chakula kidogo, tunasema hiki kitatufikisha mwezi Septemba au Oktoba, lakini mwaka huu watu wameondoka patupu! Hawatawuna kabisa sehemu kubwa ya Wananchi wa Wilaya ya Bahi.

Mheshimiwa Spika, hivi karibuni nimekwenda Ofisi ya Waziri Mkuu kule Dar es Salaam, nimeshangazwa sana na namna ambavyo pale hawana habari yoyote, wanasema Bahi hatuna habari, Mkoa wa Dodoma tuna Wilaya moja tu ambayo inaelekea kupata njaa! Hiki ni kitendo cha hatari sana; ni vizuri Ofisi ya Waziri Mkuu na Kitengo chake cha Maafa wakawa makini sana mwaka huu. Mwaka huu ni mbaya pengine kuliko mwaka mwingine wowote.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Mheshimiwa Waziri Mkuu kutueleza katika *Briefing*, naomba atueleze mipango sahihi ya kuwapelekea chakula cha bei nafuu Wananchi wa Wilaya za Mkoa wa Dodoma pamoja na Bahi, lakini pia, chakula cha bure kwa wananchi ambao hawana uwezo wa kununua chakula. Hali siyo nzuri, hali ni tete.

Mheshimiwa Spika, tuna barabara ya kutoka Dodoma kuelekea Kondo. Barabara hii imekuwa na uchungu sana kwa sababu tumeshangaa kuona barabara ya kutoka Dodoma kwenda Iringa inakamilika na ni urefu mkubwa, lakini barabara ya kutoka Dodoma kwenda Mayamaya mpaka leo haijakamilika. Tunaiomba Serikali pia, itupatie majibu hapa ni kwa nini barabara hii imetelekezwa?

Ukitoka hapa Dodoma kilometa nane hazijatengenezwa kabisa, zinaanza kilometa nane kuelekea Mayamaya. Tunaiomba Serikali itoe majibu kwa nini barabara hiyo imendelea kusuasua?

Mwisho, niishukuru Serikali kwa baadhi ya mambo ambayo wanayafanya katika Wilaya zetu katika maeneo ya kilimo; kutuongezea Wataalamu na kutuongezea Walimu. Sasa hivi Sekondari zetu zimekuwa na Walimu hata wa ziada; kwa hiyo, tunaishukuru sana Serikali. Ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Sasa nimwite Mheshimiwa Lwanji!

MHE. JOHN P. LWANJI: Mheshimiwa Spika, ahsante kwa kunipa nafasi na mimi nichangie katika Hotuba hii ya Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu. Tunapokuwa kwenye Kamati wote huwa tunakuwa kitu kimoja na wenzetu katika hoja mbalimbali, ila sijui kuna mzimu gani tunapoingia hapa tunafarakana!

SPIKA: Kwa sababu ya TV! *(Kicheko)*

MHE. JOHN P. LWANJI: Mheshimiwa Spika, napenda kukuhakishia kwamba, kwenye Kamati yetu tulishirikiana vizuri mpaka tumefika hapa na tulielewana katika maeneo mbalimbali. Ni ukweli usiopingika kwamba, labda pengine wenzetu hawataki kuona mafanikio yaliyopo.

Katika Kitabu cha Hotuba ya Waziri Mkuu, zaidi ya kurasa 105 zote, sehemu kubwa imesheheni mafanikio. Kwa hiyo, haya ni mafanikio makubwa. Sasa mimi nashindwa kuelewa kama ni shukrani ya punda ni mateke au sielewi! Nilidhani muungwana anashukuru pale

ambapo anaona kweli na bahati nzuri Serikali hii haitoi maendeleo kwa upendeleo, maeneo mbalimbali tumekuta wakishukuru wenzetu kwamba, tunashukuru tumepata barabara, tumepata hiki.

Mheshimiwa Spika, lazima tukubali kwamba, yale yaliyofanyika tuyapongeze na ambayo hayajafanyika basi tushauri jinsi tutakavyoweza kuyatazua. Katika sekta mbalimbali; maji, barabara, umeme, sasa kama haya hatuyazungumzii kwa watu, basi tutazungumza nini maana hayo ndiyo maendeleo yenyewe. Naomba waelewe kwamba, bahati nzuri wananchi kule vijijini ambako ndiko walipo wengi, sasa hivi wanaelewa nini maana ya upinzani na wameshaelewa kwamba upinzani ni kupinga tu chochote hata kizuri. Kwa hiyo, wanalielewa. Sasa mbivu na mbichi kitaeleweka Oktoba, watu watapima wataelewa ni kiasi tunaendelea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, laiti kama mtfiriko wa fedha ungelikwenda kama ulivyopangwa, kwa kweli tungekwenda mbali sana. 2005 mimi nilikuwa nalia sana, 2005/2006 sisi mkoa wetu wa Singida tulikuwa tunawekwa unakuwa mkoa wa mwisho kwa maendeleo na kwa umaskini. Tulikuwa tunaambiwa kila siku mkoa wenu ninyi ndiyo maskini kuliko mikoa yote, unavishwa kengele hiyo. Katika takwimu za sasa hivi huoni Mkoa wa Singida katika mikoa kumi au kumi na tano ile maskini, iko mbali imechupa na hata ukienda Mkoa wa Singida *vividly* unaona wewe mwenyewe, *una-feel* maendeleo. Sasa huwezi kuyabeza hayo na msemaji mmoja maarufu sana anatoka mkoa huo, sasa sijui haoni *Yarabi*, mimi nashindwa hata kuelewa! Nadhani upinzani wa namna hiyo hauna tija yoyote kama ni kupinga. *(Makofi)*

Mkoa wa Singida umepiga hatua kubwa sana, hata Mkoa wa Kigoma tulikuwa tuna-assess kwenye bajeti, wamepiga hatua kubwa sana, wanakwenda kwa kasi. Hawa wenzetu Wakuu wa Mikoa wana kazi sana ndugu zangu, laiti kama wangeletewa pesa kwa wakati nadhani tungekuwa mbali sana. Tungelewa tunazungumza mambo mengine tu.

Mheshimiwa Spika, mimi nashukuru katika maeneo yangu ipo asilimia 36 ya nchi nzima kupatiwa umeme. Umeme uko mpaka kwenye miti kule, sasa unataka nini na watu wanatumia umeme kusindika asali, kusindika mazao?

Kwa hiyo, ningeliomba mafanikio haya nadhani tuyaeleze vizuri tu ili tuweze kuhamasisha wananchi wetu waweze kutumia fursa hizo waweze kujiletea maendeleo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninaomba nishauri kwa sababu amani na utulivu uko hapa, tukiangalia sehemu zingine ndugu zangu nadhani tusingekuwa tunazungumza hivyo, amani na utulivu, sasa hivi kuna wakimbizi zaidi ya 20,000 kutoka Burundi wanakimbilia hapa. Naomba Serikali ifanye kwa vitendo, nilisoma mahali Serikali imetenga shilingi milioni 40 kuhakiki mipaka ya nchi, tunapakana na nchi nyingi, nadhani kuna migogoro kama Malawi na sehemu zingine. Imetenga fedha hizo, lakini sijaona kama imetenga fedha za mipaka ya ndani, mara nyingi nimekuwa nikizungumzia suala mgogoro wangu pale Sikonge na Manyoni toka mwaka 2012 wakati wa sense, nilipoingiliwa tu hata bila sababu yoyote nikakuta watu wanahesabu maeneo yetu. Tulipohoji hili hatupati jibu tunaambiwa ni GN mpya.

Mheshimiwa Spika, sasa wakati Richard Turnbull anatumia hapa Uhuru tulisema kwamba, *fall-back position*, kama kuna migogoro ya ardhi *fall-back position* ni jinsi tulivyokuwa wakati wa Uhuru, mipaka yetu ilivyokuwa imekaa. Nami sina taarifa yoyote kama Rais amegawa maeneo ya Mkoa wa Tabora au Mkoa wa Singida. Mikoa yetu ipo vilevile, lakini sasa ajabu unakuta watu wanalazimisha kutawaliwa kwa nguvu na mamlaka ya upande mwingine. Kwa hiyo, nimeomba Ofisi ya Waziri Mkuu na wameniahidi kwamba, wanapeleka Tume ndani

ya wiki tatu. Ninaomba suala hili lifanyike tuwanusuru hao watu, tusije tukafikia hatua ya kama Kiteto ilivyokuwa mpaka watu wanauana. Kwa hiyo, waende na wananchi wananisikia, nadhani ofisi itafanya kadiri itakavyoweza, itapeleka Tume inayohakiki mipaka, waweze kutusaidia tuweze kuishi kwa amani na utulivu.

Mheshimiwa Spika, zaidi ya asilimia 80 ya wananchi wetu wanategemea kilimo. Tunajitahidi sana kulima, sisi maeneo yetu mazao ya chakula tulijitahidi, lakini tatizo ni soko. Hakuna siri kwamba mazao mengine yanaoza katika mikoa yetu kwa sababu tumekosa masoko. Serikali inapotuhamasisha hivyo na imeandika sehemu katika Hotuba, basi ijue kwamba, kuna wajibu huo wa kuweza kutafuta masoko na *NRFA* nayo ilipe madeni, kuna malimbikizo makubwa sana kutoka *NRFA*. Hawalipi madeni, sasa katika hali hiyo nadhani wangeangalia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na jitihada tulizozifanya, lakini mwaka huu katika Mikoa ya Kati kama alivyosema mwenzangu Mheshimiwa Badwel kwamba, kuna njaa. Serikali imetuhakikishia kwamba ina chakula cha kutosha, itagawa chakula. Sisi hatulalamikii maghala kujaa tunashukuru, tunalalamikia utaratibu wa kugawa hicho chakula. Mara nyingi tumeona chakula kinakwenda wakati watu wameumia sana. *M-streamline* ile *process* nzima ya kugawa chakula ili chakula kiweze kuwafikia wananchi kwa wakati.

Mheshimiwa Spika, kuhusu maeneo mapya ya utawala nimeona katika ukurasa wa 77 na wa 78. Sasa mmetueleza maeneo yale yale mliyotupa mwaka 2010 kabla ya uchaguzi, mikoa ile minne na wilaya 19. Tulitarajia kipindi hiki mnetangaza maeneo mengine ambayo tuliomba, maana mmesema tusogeze huduma kwa wananchi, sasa nimeahidiwa sijui lakini wanasema huenda wakatangaza kabla ya mkutano huu wa 20 kuisha. Ukweli ni kwamba, watu tunasubiri, kuna maombi ambayo yako *pending* na wananchi wana-*expect* kwamba maeneo yao waliyoomba muda mrefu, nao watapatiwa fursa hiyo ya kuweza kujiletea maendeleo haraka.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, ningelikuomba kikao chako hiki wenzetu watujibu. Wana tabia ya kujibu zaidi upande ule mwingine, utakuta Wapinzani wanajibiwa lakini sisi huku ambao ndiyo tunawa-*support* majibu hayatolewi. Sasa hapo na mimi ndiyo huwa nakereka nashindwa kuelewa kwa nini kwa sababu tunatoa hoja hapa lakini majibu hatupati! Utakuta sehemu kubwa wanakaa kujibu hoja tena ambazo hazina msingi, zile za kelele.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Rage, atafuatiwa na Mheshimiwa Tauhida Galos!

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Spika, ahsante. Kwanza, nishukuru kwa kunipa nafasi hii ya kuchangia. Nami nianze kwa kuunga mkono Hotuba nzuri ya Mheshimiwa Waziri Mkuu na Wasaidizi wake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, ningependa kuwatoa wasiwasi Watanzania kwamba, utaratibu wa *BVR* upo mzuri kabisa na wajitokeze kwa wingi kujiandikisha na wajitokeze kupiga Kura ya Ndiyo kwa Katiba Inayopendekezwa. Vilevile wajitokeze kujiandikisha kama kawaida yetu kupata ushindi wa kishindo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mtu haambiwi wakati ana masikio, mtu haambiwi aone wakati ana macho. Tumemaliza juzi tu Uchaguzi wa Serikali za Mitaa, pale kwangu Tabora vilikuja vyama vinne vincitwa UKAWA, nimevigalagaza wamepata asilimia nane tu wao wote na kwa nchi nzima wameumia sana. Tulipiga uchaguzi hapa kwa Kata 24 wao chopata tatu wakapata tatu,

sisi tukapata Kata 24. Sasa hawa hawawezi kushindana na sisi, kwa rekodi hiyo, kwa sababu mimi taaluma yangu ni hesabu, hawa ni wachovu ambao haijawahi kutokea. Kuthibitisha hawa ni wachovu, wamekaa wakaona hawawezi kupambana na CCM *one against one*, sasa imebidi iwe *four against one*, hata hivyo, nataka niwahakikishie kwamba, tutawapiga kama kawaida yetu wala sina wasiwasi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, inasikitisha kuona hawa ndugu zetu siku zote wanapenda kuongea habari za uongo. Jana kwenye kipindi cha ITV alikuwepo mdogo wangu Kafulila, ameongea mambo ya ajabu kabisa. Mimi natoka Mkoa wa Tabora, kuna Mradi unaitwa MCC II, wamekuja Wamarekani wamenikuta niko Tabora. Wamekuja pale kufanya *physical assessment*, jinsi ya kuboresha umeme katika Mji wa Tabora na Wilaya zake zote. Jana nimeshangaa anaongea bila haya kwamba, MCC II haipo, Wamarekani wamekataa; sasa nashindwa kuelewa hawa jamaa hivi uwongo ndiyo jadi yao? Haiwezekani watu wazima kila siku wanasema mambo ya uwongo tu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, makampuni ambayo yamekuja ambayo ni *consultant* yanaitwa CH2M, HIL pamoja na NREC. Hawa wamekuja wamefanya uchambuzi, wamefanya utafiti wao na kuanzia tarehe 1 Juni, wanaanza kazi. Sasa hawa watu wanakwenda kusema maneno ya uwongo tu kwamba MCC II imefutwa; nani aliwaambia?

Mheshimiwa Spika, ni vizuri kama mtu anakuja kuongea humu ndani ya Bunge, basi aje aongee kiutu uzima.

Leo hii napenda kumshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu, saa nne asubuhi, Ofisi ya Mkuu wa Mkoa pale Tabora tumepokea *ambulance* mpya 16. *Ambulance* zote hizo zimegawiwa kwenye Wilaya za Tabora na mimi pale Tabora Mjini nimeambulia mbili. Bahati nzuri kabla ya mimi kuwa Mbunge, pale Tabora Mjini kulikuwa hakuna *ambulance* hata moja, sasa ninajidai nina *ambulance* kama tano hivi, wala sina wasiwasi wowote. Haya yote ni kwa sababu ya kutekeleza Ilani ya Chama cha Mapinduzi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nitakuwa mkosefu wa fadhila, wakati nachaguliwa mwaka 2010 na nilipofika Bungeni 2011 na 2012, nimepiga kelele sana juu ya maji. Leo nina furaha na ninajivuna kwamba, katika miji ambayo haina shida ya maji, Tabora sasa kuna maji ya kutosha. Hii yote inatokana na nini? Tumepata dola milioni 6.5 kutoka Uswis na Serikali kwa kupitia Profesa Jumanne, tumepata dola milioni 4.9. Maji tulikuwa tunapata lita milioni sita, sasa tunapata lita milioni 17. Ninachoiomba Serikali yangu, kuna madai ambayo TUWASA wanadai zaidi ya bilioni 1.5, ikitokea bahati Hazina wakawalipa hata nusu ya madai wanayowadai, itakapofika tarehe 1 Julai, Tabora tutakuwa na lita milioni 30 kwa siku. Kwa hiyo, jamani tuwe tunaongea na mazuri ambayo yanafanywa na Serikali yetu. (Makofi)

Napenda kuchukua nafasi hii kuwaomba Wakazi wa Tabora hasa Mkoa mzima wa Tabora, wanapokwenda kusali makanisani au misikitini, wamwombe huyu mzee wetu, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Muda wa wiki sita zilizopita, kamtuma Profesa Jumanne Maghembe, akaja kuongea na vyombo vya habari na mimi nikiwa shahidi, tumepata dola milioni 268 kwa ajili ya maji kutoa lthelela kule Mwanza kuyaleta Tabora. (Makofi)

Kilichonifurahisha ni kuamua kwamba, kutakuwa na wakandarasi wanne, wa kutoka Tabora - Nzega, Nzega - Igunga na kutoka Tabora kwenda Sikonge na wengine watakwenda Tabora Vijijini. Kwa hiyo, hii ni neema ambayo ni nzuri haijawahi kutokea. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, humu ndani kumekuwa na hoja zinapotoshwa makusudi, naomba ninukuu ukurasa wa 16 wa Hotuba ya Mheshimiwa Waziri Mkuu. Waziri Mkuu amesema na mimi

nawaomba Wabunge wenzangu hasa hawa vijana wadogo, huyu mzee kawazidi umri, hata kama mnataka kuongea maneno mengine angalieni umri wake, msiwe mnapenda kuongea tu. Sisi Waafrika tuna mila ambayo mimi leo mama yangu pale Anna Makinda akiniambia Rage kaa chini, ninakaa saa hiyo hiyo, kama kanikosea nitamfuata ofisini kwake, nimwambie mama pale ulinikosea. *(Makofi)*

Naomba ninukuu aya ya 20: "Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2015/2016, Tume ya Taifa ya Uchaguzi itaendelea na zoezi la kuboresha Daftari la Kudumu la Wapiga Kura, kutoa elimu ya Mpiga Kura, kusimamia na kuendesha zoezi la Kura ya Maoni kwa ajili ya Katiba Inayopendekezwa na kufanikisha Uchaguzi Mkuu unaotarajiwa kufanyika mwezi Oktoba, 2015. Natoa wito kwa Wananchi wote wenye sifa ya kujiandikisha ili waweze kupiga Kura ya Maoni juu ya Katiba inayopendekezwa na kuchagua Viongozi wao ifikapo Oktoba, 2015." *(Makofi)*

Aliyewaambia sisi hatutaki uchaguzi nani sasa kama siyo umbea huo? Lazima tufike mahali tuwe tunaogopa, tumwogope hata Mwenyezi Mungu, kama hamwogopi kutuonea haya sisi humu ndani mwogopeni Mungu. Unaweza ukawa unatudanganya sisi, basi hata Mungu unaweza ukawa unamdanganya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Rais alipokuwa Japani aliongea na Mabalazi wote wa Kiafrika akasema kwamba, ninashangaa muda wa Viongozi wa Kitaifa unapokwisha, tukishakubaliana mihula miwili miwili wanang'ang'ania kuendelea mimi siwezi, mimi natamani hata kesho wafanye uchaguzi. Leo wanazua haya maneno wanayatoa wapi?

Kengele ya pili hiyo au ya kwanza?

SPIKA: Nasikia ya pili.

MHE. ISMAIL A. RAGE: Naam!

SPIKA: Hii ni ya pili, basi ahsante. Sasa nimwite Mheshimiwa...

MHE. ISMAIL A. RAGE: Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Galos, atafuatiwa na Mheshimiwa Keissy!

MHE. TAUHIDA CASSIAN GALOS NYIMBO: Mheshimiwa Spika, ahsante. Nichukue fursa hii kukushukuru kwa kunipatia nafasi hii. Kwa jinsi ya pekee kabisa, naishukuru Hotuba ya Waziri Mkuu, ambayo ni nzuri, inayoleta mustakabali kwa wananchi, ina majibu ya wananchi na yenye sifa ya kiongozi. Mheshimiwa Waziri Mkuu tukushukuru kwa hilo, kwa Hotuba nzuri. *(Makofi)*

Vilevile nisiache kuwashukuru Mawaziri wote wa TAMISEMI, wakiongozwa na Waziri Mheshimiwa Hawa Ghasia. Hotuba ni nzuri, ninaamini hili limekuwa na umahiri wa Wizara yake au Wizara kwa ujumla. Mmefanya kazi nzuri na masuala yote mliyozungumza sisi tuliokuwemo kwenye Kamati tunajua kwamba, mnayafanya na yanafanyiwa kazi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, unapoigusa Zanzibar halafu anaposimama Tauhida asipoizungumzia Zanzibar, sitaitendea haki kama Zanzibar. Ninadhani inafika wakati inakubidi uulize maswali upate majibu uweze kusimama kwenye Bunge kwa kuongea. Muda mchache tu nimejaribu kuulizia Zanzibar, maana huyu aliyekwisha kuzungumza hakuwa na taarifa sahihi za Zanzibar. Kwa hivi sasa tu kwa taarifa fupi, wilaya mpya zimeshatangazwa. Kama haitoshi, kama si kesho kesho kutwa, ninayezungumza kati ya watu wanaojua Serikali ya Chama cha Mapinduzi na waliokipigia kura Chama cha Mapinduzi na wenye Serikali ya Chama cha Mapinduzi, Majimbo yatatangazwa.

Mheshimiwa Spika, hili kwa jinsi tofauti, niunge mkono, Serikali lazima itoe majibu hususan Majimbo kutoka Zanzibar yatangazwe. Tumechoka kama Zanzibar, kura au idadi ya watu wanaoishi Pemba siyo kura zinazopigwa Pemba kila siku. Hili limetuchosha na sisi hasa vijana, hapa nilipo nimetumiwa meseji zaidi ya 30, vijana wameniambia nizungumze, wanataka kujua takwimu halisi ya watu wanaoishi Pemba na wanataka kujua kila Jimbo lina watu wangapi na kura zinapigwa vipi. *(Makofi)*

MBUNGE FULANI: Ongea, ongea.

MHE. TAUHIDA CASSIAN GALOS NYIMBO: Tumechoka kufika wakati kura kila siku Majimbo ya Zanzibar ukifika wakati fulani watu wanahakikisha wanaandikisha vitambulisho wanakuja kupiga Ugunja, kwa madai kwamba, wana nyumba Ugunja, wana nyumba Pemba! Tunawapenda sana waume zetu wametuo, inafika wakati tunataka suala la kura litendewe haki.

Mheshimiwa Spika, nilikuwa na mambo mengi nataka nichangie, lakini inapofika wakati watu wanapoizungumza Zanzibar, sisi Vijana wa Zanzibar tukinyamaza kimya inakuwa hatuitendei haki. Mheshimiwa Waziri Mkuu, kwa kuwa wewe ni Waziri wa Tanzania, suala la kura zinazopigwa Zanzibar, tunataka mtupe majibu halisi. Ninasimama hapa kwa niaba ya Vijana wa Zanzibar, wanataka tujue kura kila Jimbo. Tunasisitiza hili ili tupate uhakika. Hilo suala limekuwa lina udanganyifu kwetu, tunaelewa fika kwamba kuna kura zinapigwa usiku, saa tisa saa, nane za usiku, kila unapofika wakati wa kupiga kura. Tumevumilia tumechoka, Waziri Mkuu upo, umahiri wako unaeleweka, kazi zinaeleweka, kwa kuwa wewe ni Waziri Mkuu wa Tanzania, ninasema upeleke ujumbe mnapokaa kwenye kikao chenu cha Muungano.

Mheshimiwa Spika, naelewa sababu ya hizi kelele zote na kelele nyingi zinasababishwa na nini. Ingefika wakati ningeulizwa mchezaji anayecheza aliyefunga magori mengi niliulizia nikaambiwa Mercy, lakini mara hii wataona magori ambayo yatasimamiwa na Mheshimiwa Shein, mpaka wavu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ninazungumza hayo kwa sababu nina uhakika, imefika wakati sasa hivi suala la Zanzibar limetulia. Unapozungumza Zanzibar haina amani mimi sikuelewi na unapozungumza zaidi hapa kwenye Bunge, hakuna Mtanzania Bara aliyetoka hata siku moja kuja kule Visiwani kuvunja amani, hayupo. Nendeni mkaangalie orodha hayupo Mtanzania Bara aliyetoka huku asubuhi au mchana akaja kule asubuhi akavunja amani akarudi. Sasa unapozungumza suala la kuvunja amani, zungumza nani anayevunja amani ya Zanzibar. Unapozungumza hapa zungumza ukiwa na uhakika wa vitu ambavyo unavizungumza. Siyo wakati wa kupambiana kisiasa, tumechoka kabisa. Imefika wakati Watanzania wanataka kupewa majibu kuhusu maji, Watanzania wanataka kupewa majibu kuhusu suala la afya zao, Watanzania wana magonjwa, unazungumzia suala la amani; nani kakosa amani Zanzibar? Nani anayevunja amani Zanzibar?

Kwa nini unazungumza masuala ambayo wewe ndiyo unataka utuvunjishe amani? Tunaishi kwa kupendana, tunaishi na amani. Atakayevunja amani, Serikali ipo na itamshughulikia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Waziri wa TAMISEMI, leo nilipanga kuzungumzia Wizara, unafanya kazi nzuri. Siyo kila siku tusimame hapa tulaumu, inapofika wakati Mawaziri mnapofanya kazi, mnapoambiwa mnasikia, Waziri nikwambie, TAMISEMI imebadilika, miaka miwili na nusu nimefanya kazi kwenye Kamati, miaka miwili na nusu hii nimeendelea kuwepo ndani ya Kamati. TAMISEMI imebadilika, niwapongeze Mawaziri wote kwa ujasiri wenu wa kazi, lakini nisiache kumsifia Katibu Mkuu pamoja na Wafanyakazi wote wa TAMISEMI. *(Makofi)*

Mheshimiwa Waziri, binadamu mzuri au mfanyakazi mzuri, unapoambiwa rekebisha hapa unarekebisha. Hapo ndipo tutakapofika safari tunayokwenda, marekebisho mengi umefanya, kazi nzuri umefanya, wewe na wenzi wote. Ninasema hivyo kwa kuwa nimeona mabadiliko kwenye Kamati kipindi hiki cha awamu ya pili nilipokwenda.

Nizungumzie ukurasa wa kumi na nne wa Hotuba yako. Umezungumzia suala la afya, sizungumzi hapa kwa sababu watu wananisikia, nazungumza kwa sababu nimo ndani ya Kamati na nimeshuhudia; kila sehemu ninapokwenda, suala la afya Halmashauri imejitahidi. Pambana na wafanyakazi wanaotaka kurudisha jitihada zenu mbele, hapo ndiyo palipobaki, hao kuleni nao sahani moja. Tukiacha hilo, kuna ukurasa wa 26, umezungumzia madeni ya walimu. Mheshimiwa Waziri ninakwambia kwa sababu wewe ndiyo Waziri, lazima tukwambie wewe, utamwagiza Katibu Mkuu wako, anajitahidi anafanya kazi nzuri, watu wanapofanya kazi vizuri lazima wasifiwe.

Nimekwenda Tanga kwenye Kamati, kule kuna madai ya walimu, mpaka siku tunafika Kamati tunazungumzia wewe hauna habari, Wizara yako haina habari, kuna mtu tu mmoja yuko pale afisa ndiyo anafanya ukiritimba huo, lakini lawama inatupiwa Serikali. Walimu wanapata shida wasaidieni, Waziri wewe ni mwanamke, unafanya kazi inaonekana lakini jitahidi kuwasaidia na hao wanawake wenzetu waweze kuendelea.

Mheshimiwa Spika, hapo hapo kwa sababu kwangu ni kero, nisipozungumzia masuala mazima ya wanawake na vijana, Mfuko ule kwa mapendekezo yangu, ukitoka hapa kwenye bajeti upe kipaumbele. Unapotoka hapa anzeni na Mfuko wa Vijana na Wanawake, ule Mfuko unawasaidia Vijana na Wanawake, lakini mjue kwamba, vijana wengi hawana kazi, *at least* wanapopata mikopo ...

(Hapa kengele ililia kuashiria kwisha kwa muda wa mzungumzaji)

MHE. TAUHIDA CASSIAN GALOS NYIMBO: Mheshimiwa Spika, ahsante, naunga mkono hoja. *(Makofi)*

SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Keissy, msemaji wetu wa mwisho leo!

MHE. ALLY KEISSY MOHAMED: Mheshimiwa Spika, ahsante sana.

Mheshimiwa Spika, kwanza, ninamshukuru Waziri Mkuu na Ofisi ya Waziri Mkuu hasa dada yangu Hawa Ghasia, kwa kunipatia pesa za kufungua Barabara ya Kibaoni - Ifindi. Tangu Uhuru hakuna barabara pale, lakini mwaka huu barabara imefunguka. Kwa heshima na taadhima, namshukuru sana Dada Hawa Ghasia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, la pili na cha ajabu, hawa ndugu wanaojiita wanazuia wawindaji haramu, kikosi cha majangili kimekwenda kule Rukwa, wanakwenda kwenye vituo vya polisi wanaomba orodha ya watu wenye bunduki, wenye silaha, bastola au yoyote, wanawaingilia saa kumi za usiku, saa nane za usiku, kwenda kuwanyang'anya silaha. Mtu ana kibali na risasi zake na bunduki yake halali wanamnyang'anya, mpaka leo hawajarudisha risasi Rukwa, sijui wanatafuta rushwa kwa wafanyabiashara wenye silaha au sijui namna gani!

Nimemwuliza Waziri wa Mambo ya Ndani anashangaa, Waziri wa Maliasili anashangaa, lakini Kikosi cha Kuzuia Ujangili kinawafuata wenye silaha, tena wanakwenda Vituo vya Polisi

kuomba orodha ya wenye bunduki, halafu wanawafuata saa nane za usiku, saa saba za usiku, kuwagongea milango na kuwanyang'anya bunduki; hii ni halali?

Mheshimiwa Spika, ya tatu, Wizara ya Maji. Wizara ya Maji inaleta pesa kule Rukwa lakini haifuatili. Kuna wafanyakazi wamegeuza hizi pesa kama kichwa cha mwendawazimu. Kuna Mradi wa Maji kule Kirando, umeliwa 220 milioni, hakuna hata kazi iliyofanyika. 220 milioni zimeliwa hakuna chochote kinachoonekana kwenye Mradi wa Maji wa *World Bank*. Nenda kule Matala, zimeliwa 120 milioni, hakuna kazi iliyofanyika. Wakandarasi wanapewa pesa halafu wanasema Serikali ya CCM mbaya, wakati Watendaji wanahamishwa wanakula pesa hawafanywi lolote. Hawa ndiyo wanaharibu Serikali yetu. Kaangalie kule Kilando hakuna chochote, 220 milioni zimeliwa. *(Makofi)*

Rais alimwambia Waziri wa Maji apeleke shilingi 500 milioni, wameshakula milioni nane, hakuna kazi iliyofanyika! Zilikwenda 150 milioni, hakuna ongezeko la maji Namanyere, hela zimeliwa zote. Ndugu zangu, tutalaumu Serikali ya CCM, hivi Katibu wa CCM Kinana anashika pesa? Nape Nnauye anashika pesa? Watendaji tutajuaje kama ni Wanachama wa Vyama vya Upinzani hao? Serikali haiwachukulii hatua, wanakula pesa wanavyotaka. *(Makofi)*

Huyu Tose na kikundi chake na wengine wenye bunduki kuwaharibia mpaka wanaichukia Serikali ya CCM. Sasa tutasema Serikali ya CCM mbaya au ni Watendaji?

Wananchi wa Sumbawanga mpaka leo mtu halali, wanamkuta na nyama wanamharibia *deepfreezer* yake! Wananyang'anya bunduki; je, hii Serikali haina vibali halali vya watu kumiliki silaha?

Yule kweli umemkuta na nyama kinyume cha sheria mchukulie hatua, lakini mtu halali kabisa, ana *license* yake, ana bunduki yake ya kumlinda ananyang'anywa na lini atarudishiwa bunduki yake? Nimempigia *RPC* anasema nenda kwa *OCD*, *OCD* anawazungusha!

Naomba Serikali ichunguze Wafanyakazi wa Idara ya Maji katika Jimbo la Nkasi Kaskazini. Rais amenipa pesa kwa ajili ya maji, leo zimeliwa shilingi milioni nane hakuna kinachofanyika. Wizara ya Maji imenipa hapa shilingi 150 ili maji yaongezeke Namanyere, zimeliwa zote. Anaandika mambo ya ajabu, gari hewa, kutoka Dar es Salaam kwenda Namanyere anaandika milioni 12, hata gari kutoka Dar es Salaam kwenda Lubumbashi siyo gharama hiyo; hakuna hatua iliyochukuliwa. Kaandika shilingi milioni 12 kutoka Dar es Salaam mpaka Namanyere, gari la tani kumi shilingi milioni 12, hata *Charter* haikodishwi kwa bei ya namna hiyo!

Mheshimiwa Spika, sasa ndugu yangu Maghembe, umekaa unatoa pesa lakini hufuatili, nimekupa ripoti, Katibu Mkuu nimempigia simu, nimemweleza jinsi pesa zinavyochukuliwa. Mnaka mnamamisha wafanyakazi, hawa ndiyo wanatuharibia Serikali yetu, wanasema Serikali mbaya. Hawa Wapinzani msiwasikilize, nilikuwa Uingereza kelele hivi hivi watahinda watagawana kura, wameanguka chini pwa. Hayo yote kelele kelele, wote mkisikia wote, hawa mafisadi hawana Kadi za CCM. *(Kicheko)*

Tunapojiri mtumishi unauliza ana Kadi ya CCM si anaomba kazi tu, labda mjomba wako au shangazi yako, lakini hatujui chama chake? Ile enzi ya zamani ya Mwalimu Nyerere hapewi mtu kazi mpaka awe Mwana-CCM kile kitu kingine, lakini leo anakuja mtu haulizwi kadi ndugu zangu. Watendaji hawa ndiyo wanaharibu, nani Mwenyekiti wa CCM anaingia ofisini kuuliza maswali ya pesa, anashika pesa, si Wakurugenzi, si Watendaji, wana vyama hao? Tutajuaje msimamo wao sisi? Wewe angalia hata mambo mengine utayaona tu, wanaharibu kusudi, wanaipakaza matope Serikali ya CCM.

Nakwambia Mzee Maghembe na Katibu wako, hii tabia ya kumhamisha Mfanyakazi wa Idara ya Maji Vijijini Namanyere, Mfanyakazi wa Mamlaka ya Maji Namanyere amekula mapesa kwa ushahidi ninao; juzi juzi walikuja watu wa *World Bank* Namanyere na Watendaji wako wa Wizara hawakupolekwa kwenye Miradi ambayo imeliwa pesa. Walipelekwa Mradi wa Karungu ambao umekamilika umekwenda vizuri, Miradi mingine yote imeliwa pesa, hatuna ongezeko la maji Namanyere hata asilimia moja pesa zimeliwa. Mara ya kwanza milioni 100 zimeliwa, mara ya pili 150 milioni zimeliwa, sasa Mradi wa *World Bank* ndiyo kabisa; wananunua magari, wanajenga manyumba kama hakuna Serikali Namanyere! Hakuna Serikali!

220 milioni Kirando hakuna chochote kilichofanyika, Matala hakuna chochote, mpaka vibarua wanadai hela. Wakandarasi wanataka kuja msanifu ajenge mara mbili. Ndugu zangu, hii itakuwa ni Serikali, tutakuwa tunamlaumu Rais hapa? Nani anasema Rais anataka muda uongezwe hapa? Rais amesema hataki kuongezwa muda, nani amewaambia anataka muda wa kuendelea kutawala nchi hii au mnaogopa uchaguzi?

Mmeshajiaminisha mtaingia Ikulu ninyi? Zungumzeni kinagaubaga, hakuna mtu anayejua kama mtaingia Ikulu au huu ndiyo mwaka wenu wa mwisho, maana ninyi wenyewe mmeanza kugombana UKAWA kila mtu anataka Urais, kila mtu anataka Ubunge, kila mtu anataka Udiwani. Hatuendi hivyo, tuingie kwenye uchaguzi kila mmoja afanye kampeni kadiri ya uwezo wake anavyoweza. Hatuendi kwa kusema sasa hivi kama Burundi, hakuna mtu anataka kuongeza muda wa uchaguzi, uchaguzi tarehe 25 Oktoba utafanyika. Hata Daftari la Kudumu lisipokuwepo, kwenye makaratasi ya kawaida uchaguzi utafanyika, hatuwezi kukubali kuongeza muda. Sasa ndiyo mtaingia hapo mjue mtapiga kura namna gani, lakini uchaguzi ufanyike mwezi Oktoba. Kwanza, tukisema hapa tupige kura, ndugu zangu mnataka kuendelea kuwa Wabunge. Ninyi ndiyo wa kwanza mtasema tuendeleo kuwa Wabunge humu. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, mwezi wa sita mwishoni Ubunge umekwisha, kila mtu aende kwenye Jimbo lake akatafute kura na ninyi hakuna kuongeza muda wa Ubunge hapa. Ubunge mwezi wa sita mwishoni kila mtu achukue chake aende akatafute kura huko. Hakuna cha kumdai Spika sijui aongeze mshahara mpaka Oktoba, mwezi wa sita mshahara mwisho, posho mwisho. Hakuna cha hapana, Ubunge umeisha kila mtu ajue cha kufanya, ndiyo tutazamane. Marupurupu gani? Mimi hapa ndiyo nawaambia ukweli sasa, Ubunge mwezi wa sita mwisho na marupurupu ya Ubunge mwisho mnafunga kitabu, kila mtu aende Jimboni kwake, utavuna ulichopanda. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, iliyobaki naiomba Serikali sasa, vijiji vyangu ambavyo havina barabara, Mwambao wa Ziwa Tanganyika vya Kazovu, Isaba, narudia tena, Magufuli na Katibu wake wasikie, walinihidi safari hii kunipa pesa. Nataka bajeti ya safari hii nione pesa ya kufungua barabara kutoka Kirando kupitia Kazovu kwenda Korongwe.

Mheshimiwa Spika, ahsante sana. *(Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, najua muda umebakia dakika chache, lakini inaonekana watu wengi hawakujipanga vizuri, kwa sababu tumesikiliza hotuba nyingi sana za viongozi wa makundi mbalimbali.

Ningependa kuelezea sintofahamu iliyotokea humu ndani. Waheshimiwa Wabunge, tunacho Kitabu hiki, wala siyo kitu kingine. Kanuni ya 99(8) inasema hivi: "Isipokuwa kwa Hotuba ya Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, muda wa Waziri anayewasilisha Hotuba ya Bajeti utakuwa ni dakika zisizozidi 60."

Ibara ya 99(9) inasema: “Baada ya Waziri kuwasilisha Hotuba ya Bajeti kwa mujibu wa Fasili ya Kwanza, Mwenyekiti wa Kamati iliyopitia Makadirio husika na Msemaji wa Kambi ya Upinzani, watatoa maoni yao kwa muda usiozidi dakika 30 kila mmoja.”

Kanuni ya 12 hiyo inasema: “Mbunge anayejadili Makadirio ya Matumizi ya Wizara, ataruhusiwa kusema kwa muda usiozidi dakika 10.”

Note inasema; isipokuwa kwamba, Kambi za Vyama sasa siyo ya Chama, za Vyama vyote, zinaweza kupendekeza kwa Spika, kugawa muda huo kwa Wabunge wasiozidi wawili mapema kabla mjadala huo kuanza na siyo wale wanaotoa hotuba kwa niaba yetu, ni wale mtakaoadiliana kama vile wakati fulani pale tulisema dakika kumi, watu wakasema hapana mimi nampa dakika tano fulani na tano fulani; na huyo anayepewa tano lazima awe tayari kwenye orodha hiyo ya kusema mimi nataka kuzungumza Wizara ya kwanza, ya pili, ya tatu na ya nne.

Lazima awepo, siyo unamtoa mtu yeyote kule nimemaliza muda wangu bwana wewe zungumza, hapana, hili Bunge linakwenda kwa utaratibu na kama tunapunguza muda ulioandikwa humu lazima itoke hoja. Kwa hiyo, jamani hiyo sintofahamu, Wabunge huwezi kusimama na kusema vyovyote unavyotaka, wewe sema na wewe sema sivyo! Unakaa hapa Spika kufanya nini? Mimi niko hapa kulinda Kanuni hizi kikamilifu. Kwa hiyo, sintofahamu ya asubuhi haikuwa na maana kabisa.

Waheshimiwa Wabunge, naomba tunakokwenda tunaweza kujadili mambo yetu vizuri na kuikosoa Serikali bila kujidhalilisha sisi wenyewe. Tunavyoongea hapa, wenzetu wananchi wote wamekaa kwenye TV wanatuangalia sisi, sasa tunapoangalia saa nyingine vitu havina hata maana kwamba, maiti alipiga kura mimi sijawahi kusikia katika maisha yangu!

Kwa hiyo, tuzungumze jamani, tunaweza kuzungumza, mimi sijali hizo sauti zenu mara mnaruka mnafanya nini, hiyo shauri yako, maana wewe ndiyo unavyopenda kuonekana kwenye TV. Usipofanya vituko kwenye TV utaonekanaje?

Lazima ufanye vituko hivyo, ndiyo hivyo; lakini midomo. Hakuna silaha mbaya kama mdomo, hata hawaliopigana walianza kwa maneno hivi hivi. Kwa hiyo, jamani tuangalie, siku zetu za mwisho ni lala salama nakumbuka, lakini mimi sikatai kuikosoa Serikali ikosoeni ndiyo kazi yenu na Serikali kujibu ni wajibu wao pia.

Kwa hiyo, mimi naomba sana jamani, tunaweza kufanya vizuri zaidi kuliko hivi na mkafanya yale mnayotaka. Ninajua mkisema habari ya Majimbo yenu semeni tu, Ofisi ya Waziri Mkuu mnasema kitu chochote kinachohusika na Ofisi ya Waziri Mkuu, kwa sababu yeye ndiyo maana unakuta Hotuba yake ame-cover karibu sekta zote. Kwa hiyo, hata ninyi mnaweza kufanya hivyo, lakini ningewashauri, mkijipanga vizuri mtaweza kutoa vitu vya maana sana kwenye Majimbo yenu, kuliko maneno mengine ambayo hayana tija kwa mtu yeyote.

Baada ya kusema hayo, nawashukuru sana kwa siku ya leo, ilikuwa siku ndefu, tumehutubiana sana na tumewasiliza sana. Naomba tu watakaooanza kuzungumza kesho, ni wale watakaokuwepo humu na kwa mujibu wa Kanuni hii pia, Viongozi wa Vyama wanaweza kuja kupendekeza nani wanatakiwa wazungumze siku hiyo na tunatoa ile *ratio* kufuatana na wingi wa hapa, tunafanya hesabu.

Nakala ya Mtandao (Online Document)

Kwa hiyo, Viongozi wa Vyama katika Kanuni zetu wanaruhusiwa kusema wanataka wazungumze hawa, lakini wawe wale walioomba Wizara hiyo, siyo unachukua mtu popote aje azungumze, hapana. Halafu mjitahidi wale wenzenu walioko hapa na msiwaonee watu, maana vyama hivi navyo vina tabia ya kuonea wenzao, kuna watu fulani watawaacha tu kila siku, lakini Kanuni inaniambia mimi Spika naweza kufanya maamuzi, nikiona mtu anaonekana kuonewa hivi nitamwita yeye azungumze. *(Makofi)*

Nasitisha shughuli za Bunge mpaka kesho saa tatu asubuhi.

(Saa 1.56 usiku Bunge liliahirishwa hadi Siku ya Jumatano, Tarehe 13 Mei, 2015 Saa Tatu Asubuhi)